ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1
SAMEDI
1er NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20	

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·430 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — No 13.430

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

— O —

(Անաթոլ Ֆրանսի մահուան յիսնամեակին առթիւ)

— O —

Բ.

Սորպոնի հրապարակային մեծ ցոյցը 1916ին

Անաթոլ Ֆրանս կրկին ասպարէզ կ'իջնէր 1916ին: Ֆրանքեւոտար Բարեկամութեանց Ընկերակցութիւնը, որուն նախագահն էր ինք, ի յարգանս Հայաստանի կը կազմակերպէր հրապարակային մեծ ցոյց մը, Կիրակի 1916 Ապրիլ 9ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, ներկայութեամբ հայ եւ ֆրանսացի ընտիր հասարակութեան մը: Հանրապետութեան նախագահը ղրկած էր իր ներկայացուցիչը: Անձամբ ներկայ էին Կրթական նախարար Փօլ Փէնլըվէ, Երեսփոխանական ժողովի նախագահ Փօլ Տէշանէլ (եաքէն Հանրապետութեան նախագահ), Միացեալ Նահանգներու, Ճափոնի, Փորթուկալի, Սերպիոյ դեսպանները եւ ուրիշ կարեւոր դիւանագիտական դէմքեր:

Կը նախագահէր Փօլ Տէշանէլ, որ իր բացման ճառին մէջ Հայերը ներկայացուց իբրեւ խելացի, աշխատասէր, մշակուած, սախական խորագիտութիւնը եւ — բոլական մտքին միացնող ազգ մը, որ յոյն-լատինական քաղաքակրթութեան յառաջապահն է եղած Արեւելքի մէջ: Որ զօրութիւն եւ փառք վայելելէ ետք ինկաւ օսմանեան լուծին տակ, կորսնցնելով իր ազատութիւնը եւ ենթարկուելով կոտորածի, հրդեհի, թալանի, բռնաբարումի, աքսորի, բռնի կրօնափոխութեան եւ ամէն տեսակ հարստահարութեան:

Տէշանէլ իր ճառը վերջացուց յուսադրիչ խօսքերով.—

«… Այսօր Ֆրանսայի ճառագայթն է, որ պիտի երթայ սփոփել Հայաստանի տխրութիւնը: Մեր վաղեմի Սորպոնէն՝ արբազան բլրակէն, Դպրութեան եւ Գիտութեան տաճարէն, ուսկից հինգ դարերէ ի վեր ֆրանսական միտքը աշխարհի վրայ կը սփռէ լոյսը, Ֆրանսան՝ իր բոլոր զաւակներով շրջապատուած՝ սիրոյ ճիչով մը կը պատասխանէ քու հեծեծանքին — քով, ո՛վ փառաւոր Հայաստան, դո՛ւ, որ գերութեան խաւարին մէջ իսկ կը պահէիր Դպրութեան, Արուեստի եւ խղճի ազատութեան զաղտնիքը: … Եւ երբ Սթրազպուրկի ու Մէծի կաթուղիկէներուն վրայ Դուն տեսնես մեր դրօշակները, նոր արշալոյս մը պիտի լուսաւորէ քու սարերուդ սիզաւէրը. դո՛ւ, վերջապէս պիտի տեսնես քու խաչդ եւ դուն պիտի քալես, այո՛, դո՛ւ ալ, արդարութեան շաւիղին մէջ»: (Արձագանգ Փարիզի, Ա· տարի, թիւ 2, 1916 Ապրիլ 25):

Նախագահին բուռն ծափերով ողջունուած ճառէն ետք քարտուղարը կը կարդայ Անգլիոյ Լորտերու Ժողովի նախագահին Լորտ Ճէյմս Պրայսի, Անգլեւհայ Կոմիտէի կողմէն, ինչպէս նաեւ Զուիցերիայէն, Իտալիայէն, Մոսկուայէն ստացուած հեռագիրները, որոնցմով իրենց յարգանքն ու համակրութիւնը կը յայտնէին տանջուող Հայաստանին, անոր ապագային մասին վառ յոյսերով:

Յետոյ կը խօսի Կրթական նախարար Փօլ Փէնլըվէ, որ Լէնկթիմուրի ճիւաղային ոճիրներուն նմանցուցեր է այն կոտորածները, որ տարիէ մը ի վեր ալեւնաթաթախ կ'ընեն Հայաստանը եւ որոնք իրենց անգթութեամբ կը գերազանցեն ամենասարսափելի առասպելները: Հայկական Հարցի մասին հակիրճ ակնարկէ մը ետք, Տէշանէլի պէս ինք ալ շեշտած է Գերմանիոյ մեղսակցութիւնը Թուրքերու հայաջինջ ծրագրին մէջ:

Գերմանական Ռայխսթակի մէջ Ալզաս-Լօրէնի երեսփոխան հայր Վէթէրլէ մարտաշունչ կարճ ճառով մը չարչարուող Ալզաս-Լօրէնցիներու եղբայրական ողջոյնը բերած է բազմաչարչար Հայութեան եւ շեշտած՝ որ «Վէրտէօնի մէջ կռուող զինուորները Հայաստանը փրկելու վրայ են…»:

Վերջին խօսողն է եղած Անաթոլ Ֆրանս, նախագահ հրապարակային այդ մեծ հաւաքոյթը կազմակերպող Ֆրանքեւոտար Բարեկամութեանց Ընկերակցութեան, որ գրական բարձր ոճով, ներշնչուած ճառ մը խօսած է: Ցիշելէ վերջ քանի տարի առաջուան համիտեան կոտորածները, յարգելի ակադեմականը յայտնած է, որ Եւրոպայի մէջ միայն քանի մը ձայներ՝ վայրացած՝ բողոքած են ժողովուրդի մը խողխողման դէմ: Ֆրանսայի մէջ ամէնէն հակամարտ կուսակցութիւններու պատականող քիչ մարդիկ միացած էին պահանջելու մարդկային իրաւունքները, որ ա՛յնքան նախատեսուած էին:

«… Արժան է, որ Ֆրանսացիներու հաւաքոյթի մը հանդիսաւոր յարգանք մատուցանէ այս ժողովուրդին՝ իր մեծ եւ ազնիւ դժբախտութեան մէջ: Սրբազան պարտականութիւն մը կը կատարենք, մեծարանք մը կը մատուցանենք Հայաստանին, որ իր մեծ դժբախտութիւնները կը կրէ հաստատակամութեամբ: Մենք զայն կը գովենք այն անընկճելի սիրոյն համար, որ զայն կը կցէ մեր քաղաքակրթութեան: Հայաստան մեզի հետ միացած է բնութենական կապերով: … Անիկա արեւելքի մէջ կը շարունակէ լատինական հանճարը: Դարերէ ի վեր կը ջանայ պահպանել Յունաստանի եւ Հռոմի մտաւորական եւ բարոյական ժառանգութիւնը:

«… Բնաջնջումը այն ժողովուրդին, որ մեզ կը սիրէ, որոշուած էր Թուրք կառավարութեան Խորհուրդին մէջ, Սուլթանի հրամանով եւ Գերմանիոյ մեղսակցութեամբ: Սամսոնէն Տիարպէքիր ո՛րչափ երիտասարդներ, ծերեր, կիներ եւ երախաներ կային, մեռան սպաննուած:

«Հայաստան հոգեվարքի մէջ է, բայց անիկա պիտի վերածնի:

«Այն քիչ մը արիւնը, որ դեռ ունի, անգին արիւն մըն է, որմէ պիտի ծլի հերոսական սերունդ մը: Ժողովուրդ մը, որ չուզեր մեռնիլ, չի մեռնիր»:

«Ցաղթութենէն ետք մեր բանակներուն, որոնք արդարութեան եւ ազատութեան համար կը կռուին, կատարելիք մեծ պարտականութիւններ ունին դաշնակիցները: Առնցմէ ամէնէն նուիրականը պիտի ըլլայ կեանք տալ մարտիրոս ժողովուրդներուն՝ Պելժիային, Սերպիային: Այն ատեն անոնք պիտի երաշխաւորեն Հայաստանի ապահովութիւնն ու անկախութիւնը: Անոր վրայ խոնարհելով, պիտի ըսեն անոր, «ՔՈ՛ՅՐՍ, ՈՏՔԻ Ե՛Լ, այլեւս մի տառապիր: Դուն այլեւս ազատ ես ապրելու քու ոգիիդ եւ քու կրօնքիդ համեմատ»:

Անաթոլ Ֆրանսի այս կոչը մեզի կը յիշեցնէ պատկեր մը, որ կը ներկայացնէր Մրիանը (Ֆրանսա) ոտքի կանգնած, ձեռքը երկնցուցած իր քրոջ՝ գետնամած Մայր Հայաստանին, ըսելով. «Քո՛յրս, ոտքի ե՛լ»: Այս պատկերը խորհրդանշանն էր Փարիզի Ազատ Որմնադիրներու օթեակին, ցուցադրուած Ազատ Որմնադիրներու նուիրուած ցուցահանդէսին, զոր Գերմաններ կազմակերպեր էին պատերազմի ընթացքին Կրան Փալէի մէջ:

Սորպոնի հաւաքոյթին Անաթոլ Ֆրանսի խօսած ճառը ողջունուած է ջերմ ծափերով: Հայ եւ ֆրանսացի երկսեռ ծանօթ արուեստագէտներ իրենց մասնակցութիւնը բերած են հանրաժողովին, որ մեծ տպաւորութիւն գործած է ներկաներուն վրայ:

Փարիզի կիսապաշտօն Թան մեծ օրաթերթը հանդէսի օրուան՝ 1916 Ապրիլ 9ի խմբագրականը խորագրած էր «Ֆրանսա եւ Հայաստան»:

Շնորհաւորելի են Հայ Դատի Պաշտպան Ցանձնախումբն ու Ժան-Մարի Գառզու, որոնք յաջողեր էին ապահովել հայկական բաժին մը՝ Անաթոլ Ֆրանսի յիշատակին նուիրուած ցուցահանդէսին մէջ: Լաւ առիթ մը՝ Հայկական Դատը ծանօթացնելու միջազգային հասարակութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՒԱՆ ԿԱՐԼՈՍ ՍՊԱՆԻՈՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՊԵՏԸ

Հինգշաբթի իրիկուն, Սպանիոյ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց, թէ ժամանակաւոր կերպով իշխան Խուան Կարլոս կը ստանձնէ Պետութեան ղեկավարի իրաւասութիւնները, այլ խօսքով կը փոխարինէ Ֆրանքօն: Իշխանութեան փոխանցումը կատարուած է համաձայն յաջորդականութեան օրէնքին 11րդ յօդուածին, ուր ճշդուած է, թէ «Պետութեան ղեկավարին երկրէն բացակայութեան ժամանակ, կամ հիւանդութեան պարագային, գահաժառանգը կը ստանձնէ այդ պաշտօնը, եթէ 30 տարեկանէ աւելի է… »: Կառավարութիւնը իր որոշումը հաղորդած է Քորթէզի (Սպանիոյ Խորհրդարանը):

Իշխանը, որ 37 տարեկան է, եւ Ֆրանքոյի կողմէ նշանակուած էր իր մահէն ետք Սպանիոյ գահը բարձրանալու, 15 ամիս առաջ նոյնպէս ժամանակաւոր կերպով իր այսօրուան պաշտօնը կը ստանձնէր, Ֆրանքոյի հիւանդութեան հետեւանքով:

Ցամենայն դէպս Խուան Կարլոս անմիջապէս գահ կը բարձրանայ, երբ Ֆրանքօ մեռնի:

Ֆրանքոյի առողջական վիճակը Ուրբաթ օր դեռ «կայուն» կը նկատուէր, անշուշտ յարաբերական իմաստով:

ՊԷՅՐՈՒԹ
ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՆՈՒԱԶԱԾ ԵՆ
ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ

Հեռաձայնով (Հինգշաբթի իրիկուն) մեր ստացած տեղեկութիւնները հաստատեցին, թէ Հինգշաբթի օր բախումները բուռն չեն եղած եւ, բացի հոս ու հոն արձանագրուած փոքր միջադէպերէ, ընդհանուր ձեւով կռիւները նուազած են, թէեւ գիշերը կրկին սաստիկ եղած են:

Այսուհանդերձ Ուրբաթ առաւօտ ձայնասփիւռը կը հաղորդէր, թէ կրկին հրադադար հաստատուած է եւ բոլորն ալ համաձայնած են յարգել: Հրադադարի որոշումը տրուեցաւ, երբ վարչապետը՝ Քարամէ սպառնաց հրաժարիլ: Որոշումը տրուեցաւ ի ներկայութեան Արաֆաթի եւ Ճումպլաթի: Ներքին նախարարը՝ Շամուն, փաղանգաւորներու առաջնորդը Ճեմայէլ խոստացան հրահանգել իրենց հետեւորդներուն, որպէսզի յարգեն հրադադարը:

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը՝ Վալտհայմ կոչ ուղղեց Լիբանանի քաղաքական բոլոր կուսակցութեանց ղեկավարներուն, որպէսզի վերջ տան արիւնահեղութեան եւ «երկրին ներքին խաղաղութիւնը վերահաստատեն»:

Քանի մը տողով

ՊՈԼՍՈՅ անգլիական հիւպատոսարանին եւ Թուրք-պարսկական ընկերակցութեան կեդրոնատեղիին վրայ պայթուցիկներ նետուած են: Ոստիկանութիւնը հաղորդեց, թէ ռումբ մը նետուած է նաեւ պարսկական հիւպատոսարանին վրայ: Իշխանութեանց կարծիքով այս արարքները բողոքի արտայայտութիւններ են Շահին Թուրքիա այցելութեան դէմ:

ԶՈՆԿՈՒԼՏԱՔԻ ածխահանքին մէջ, Թուրքիոյ հիւսիսը, պայթումի մը հետեւանքով եօթը հանքագործներ մեռած եւ նոյնքան մըն ալ վիրաւորուած են:

ԱՆԿՈԼԱՅԻ մէջ արիւնալի կռիւները կը շարունակուին հակամարտ ուժերու միջեւ: Անկոլայի Ազատագրական Ազգային Ճակատը, որուն զօրավիգ կեցած են Մ· Նահանգներն ու Համայնավար Չինաստան, գրաւած են երկրին երրորդ նաւահանգիստը՝ Մոսամետէս: Խորհ· Միութիւն զօրավիգ կեցած է Անկոլայի Ազատագրութեան Ժողովրդական Շարժումին: Անկոլա անկախ Պետութիւն կը դառնայ Նոյեմբեր 11ին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ· 27)

ԷԼՄԻՐԱ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ

Լվովի մէջ տեղի ունեցաւ ֆինկ-ֆոնկի համամիութենական մրցաշարքը, որուն «թագուհին» դարձաւ Էլմիրա Անտոնեան: Արդարեւ, երեւանցին անպարտելի մնաց բոլոր մրցումներուն մէջ: Այսպէս, առաջին տեղը գրաւեց մենախաղերուն մէջ, այնուհետեւ ավերդլովցի Տատիանա Ֆերդմանի հետ շահեցաւ առաջնութիւնը զուգախաղերուն եւ խառն զուգախաղերուն մէջ ալ պաթումցի Սարգիս Սարխոյեանի հետ:

×

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Վարշաւայի մէջ 30 ծաղրանկարներով ցուցահանդէս մը բացուեցաւ: Ներկայացուած գործերը կը պատկանին ծաղրանկարիչ Սերգէյ Արուտչեանի:

ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ (Նոյ· 2ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի Նոյեմբեր 4:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԿՈՄԻՏԱՍ

(1869 — 1935)

ՄԱՀՈՒԱՆ 40ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

— O —

«Հայրենի երգի
Հրէ հանճար տառապած»...
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Քառասուն տարի առաջ, 22 Հոկտեմբեր 1935ին, Փարիզի «Վիլժուիֆ» հոգեբուժական դարմանատուն – հիւանդանոցին մէջ՝ իր ամբողջ տասնըվեց տարի (1919 – 1935) մտային եւ հոգեկան խոր տաղնապանքով կեանքի իր վերջալոյսը «ապրեցաւ»՝ աչքերը յաւիտենապէս փակեց հայ երաժշտութեան հանճարեղ մըշակն ու ստեղծագործ արուեստագէտը, Կոմիտաս վրդ. Սողոմոնեան:

Քանի՞ հոգի զինք կը յիշեն այսօր. մըշակոյթի ուխտաւոր սերունդներէն ո՞վ կ՚արձագանգէ իր հերկին ու վաստակին. ո՞ւր մնացին երբեմնի հաւաքական ոգեկոչումները՝ քառասունամեակներու, յիսնամեակներու եւ հարիւրամեակներու առթիւ յիշեցնելու համար ժողովրդային լայն զանգուածներուն թէ հայաշունչ երգի Ապետ մը, վարդապետութեան իր երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին (1895 – 1915), անցնե՛լով հայրենի անդաստաններէ եւ օտար ոստաններէ, հերկելով հայ երգի եւ երաժշտութեան տոհմական դաշտերն ու արեւմուտքի արուեստագիտական մարգերը, իրագործած է ստեղծագործական, յօրինողական, բանասիրական եւ խազագրային վաստակ մը՝ որ զինք հայ երաժշտագիտական պատմութեան մէջ Մեսրոպի մը լուսապսակով անմահութեան կը սահմանէ:

Ամէն անգամ որ ետ կը նայինք, Անցեալը իր մեծութիւններով ու փառքով կ՚ընկճէ մեզ: Եւ որքան ալ ունենանք ճանաչումն ու գիտակցութիւնը մեր օրերու արժէքներուն եւ տաղանդներուն, Կոմիտասի նման դէմքերու յաճախանքը կը զգացնէ մեզի՝ թէ ո՛չ միայն տեղքայլի մէջ ենք, այլ օրէ օր կը հիւծինք կարծես...

×

Ծնած է 1869 Սեպտեմբեր 26ին՝ Քիւթահիայի (Կուտինա) մէջ: Տակաւին հազիւ տարու մը, կորսնցուցած է մայրը (Թագուհի), իսկ տասնըմէկին՝ հայրը (Գէորգ): Իր կրթութեան եւ դաստիարակութեան հոգածու եղած է հօր կողմէ մեծ մայրը՝ Մարիամ:

1876 – 1880 հետեւելէ ետք ծննդավայրի վարժարանին քառամեայ ընթացքին, մեկնած է Պրուսա՝ ամբողջացնելու համար նախակրթութիւնը. սակայն հօր մահը (1880) հարկադրած է որ տարին չբոլորած վերադառնայ Քիւթահիա, ուրկէ 1881ին, շրջանի առաջնորդ Գէորգ վրդ. Դերձակեանի կարգադրութեամբ եւ ընկերակցութեամբ, անցած է Էջմիածին՝ Գէորգ Դ. կաթողիկոսի հայրապետութեան օրով յաճախելու համար Գէորգեան Ճեմարան, որուն լսարանական բաժնէն շրջանաւարտ է եղած 1893ին:

Յայտնի բարերար ու մեկենաս Աղեքսանդր Մանթաշեանի օժանդակութեամբ՝ երաժշտական իր ընդունակութիւններով եւ ձայնական յատկութիւններով արդէն իսկ ուշադրութիւն գրաւած պսակաւորը կը յաճախէ Պերլինի արքունի երաժըշտանոցը, ուր առարկայ կը դառնայ երաժըշտագէտ – տեսուչ Րիխարտ Շմիտի մասնաւոր հոգածութեան, 1896 – 1899 աւարտելով տեսական եւ գործնական երաժշտութեան դասընթացքները: Միաժամանակ հետեւելով Պերլինի Ֆրիտրիխ – Վիլհելմ համալսարանի փիլիսոփայութեան ճիւղին՝ կը լրացնէ ուսումը եւ 1899ի Սեպտեմբերին կը վերադառնայ Էջմիածին, 1890ին ձեռնադրուելով աւագ սարկաւագ, 1893ին՝ աբեղայ (ձեռամբ Խրիմեան Հայրիկի) եւ 1895ի վարդապետ:

Այնուհետեւ կը սկսի Կոմիտաս վրդ.ի երաժշտական առաքելութիւնը՝ Էջմիածնէն մինչեւ Եւրոպայի արուեստի ոստանները (Պերլին, Փարիզ, Ցիւրիխ, Լօզան, Ժընեւ, Վենետիկ, մինչեւ Պոլիս), ինչպէս նաեւ Երեւան, Թիֆլիզ, Պաքու, Իգտիր, եւայլն:

1895 – 1915, ամբողջ քսան տարի, ոստանէ ոստան, քաղաքէ քաղաք ու գիւղէ գիւղ՝ համերգներ կը կազմակերպէ, դասախօսութիւններ, ու մանաւանդ հետամուտ կ՚ըլլայ փնտռելու տոհմական ակունքը հայ երգին ու երաժշտութեան: Մեսրոպ կը ձգտէր սեփական այբուբենով Հայութիւնը իր ազգային – մշակութային ինքնութեան մէջ անխոցելի դարձնել: Կոմիտաս կ՚ուզէր հայ հոգին ու անոր գեղագոյն արտայայտութիւնը (հայ երաժշտութիւնն ու երգը) փրկել խաթարումէ: Իր տասնըհինգէ աւելի ուսումնասիրութիւնները (հայ, գերման, ֆրանսական պարբերականներու մէջ) երգարաններն ու աշխատասիրութիւնները՝ ժողովրդական – գեղջուկ երգերու, հոգեւոր-եկեղեցական երաժշտութեան, հայկական խազաբանութեան ու ձայնանիշերու, ինչպէս նաեւ հայ, քրտական, թրքական եւ օտար երաժշտագիտական նիւթերու մասին, վկայութիւններն են արտակարգ այն տաղանդին՝ որուն ճամբով ապահովեց իր ժողովուրդի եւ օտար մշակութային շըրջանակներու հիացումն ու պաշտամունքը:

×

1915ի հայաջինջ սարսափներէն փրկուեցաւ թէեւ՝ սակայն հոգեպէս բզկտուեցաւ ու տառապեցաւ մօտ քսան տարի, ի տես եւ ի լուր իր ժողովուրդի հաւաքական նահատակութեան: Կորսնցուց միտքի հաւասարակշռութիւնը, խորտակուեցաւ ու տառապալից եւ երկարատեւ ոդիսականէ մը ետք փակեց կեանքի իր գիրքը՝ Հայութեան ընդհանուր սուգին մէջ:

Աճիւնը ամփոփուած է հայրենի հողի գրկին մէջ:

Մ. Թ.

ԹԵՐԹԵԼՈՎ «ՀԱՅԿ. ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»Ի ԷՋԵՐԸ

ԱԽԱԼՑԻԽԱ

(Յապաւումներով)

— O —

Վրաստանի քաղաքներէն է, համանուն շրջանի վարչական կեդրոնն է: Ունի 19 հազար բնակիչ (1970), Հայեր, Վրացիներ եւ այլ ազգեր: Ախալցխայի շրջանի 49 գիւղերէն 15ը հայաբնակ է (Ծղալթբիլա, Սուֆլիս, Սաղել, Նիոխրեբ, Ծինուբան, Զուըլա, Արաթխեւ, Մեծ Պամաճ, Փոքր Պամաճ, Ծուղրութ, Ծիրա, Ղուլալիս, Օրալ, Խակ, Զէչերեկ):

Քաղաքին եւ շրջանին մէջ կան 52 նախակրթարաններ (18ը՝ հայկական): 1926–1940ին Ախալցխա ունէր հայկական պետական թատրոն մը, իսկ 1941էն ետք՝ հայկական դրամատիկական խումբը: Շրջանին մէջ լոյս կը տեսնէ «Ծիթելի դրոշա» («Կարմիր դրօշ») թերթը (երեք էջը՝ վրացերէն, մէկ էջը՝ հայերէն): Ախալցխայի շրջանը պատմական Սամցխէի տարածքին կը համապատասխանէ: Սամցխէն դրացի Աճարիային հետ Արտաշէս Ա.ի օրով (Ք. Ա. մօտ 185) միացուած է Մեծ Հայքի թագաւորութեան եւ կազմած է անոր վարչական մէկ միաւորը՝ Գուերձական անունով: 37ին (Յ. Ք.) Սամցխէն կցուած է Վրաց աշխարհին: Փասխի (Ռխոնի) հովիտէն Զեկարի լեռնանցքով դէպի Շիրակ եւ Այրարատ տանող կարեւոր մայրուղիին վրայ, Ռաբաթ բլուրին վրայ, որ կը գտնուի այժմու քաղաքին արեւմուտքը, Ժ. դարուն Գվարամ իշխանը հիմնադրած է Լոմսիանթա ամրոցը: Յետագային ամրոցին շուրջը ընդլայնուած եւ զարգացած է քաղաքը: ԺԲ. դարուն ամրոցը նորոգուելով կոչուած է Ախալցիխէ: Ախալցխան առեւտրական եւ տնտեսական սերտ կապեր ունեցած է Կղարջքի Արտանուջ եւ Տայքի Ուղթիք ու Բարձր Հայքի Կարին քաղաքներուն հետ, որոնք կը գտնուէին Բիւզանդիոն – Հայաստան – Վրաստան հիմնական ցամաքային առեւտուրի ճամբուն վրայ: 1236ին Մոնկոլները տիրելով Ախալցխային՝ աւերած են քաղաքը եւ բերդը: Սամցխէի սպասալար Սարգիս Ջաղելի 1266ին, Մոնկոլներու օգնութեամբ, Վրաստանէն անջատած է շրջանը եւ ստեղծած է համանուն իշխանութիւնը: Շրջանը ենթարկուած է Մոնկոլներու Հուլաւիաններու իշխանութեան՝ ձեռք ձգելով «խաս – ինջուի» իրաւունք, ըստ որուն ո՛չ Վրաց թագաւորութեան ո՛չ ալ մոնկոլ ատեանաւորներ կրնային յայտնուիլ անոր սահմաններուն. հարկերը կը հաւաքէր ինք՝ աւատապետը եւ կը յանձնէր մոնկոլ կառավարիչներուն: ԺԴ. դարուն Սամցխէն արդէն աթաբակութիւն էր, իսկ անոր կառավարիչները ունէին աթաբակի տիտղոս: Հոս գերիշխող դիրք գրաւած են հայ առեւտրականներն ու արհեստաւորները, զարգացած է արհեստագործութիւնը, առեւտուրը: 1416ին քաղաքը աւերուած է Կարա–Կոյունլու ցեղապետ Կարա–Եուսուֆի կողմէ, սակայն չէ կորսնցուցած իր նշանակութիւնը եւ նորէն վերաշինուելով, պահպանած է իր կարեւոր դերը: 1579ին օսմանեան տիրապետութեան տակ ինկած է՝ վարչական կեդրոնի վրայ մաս կազմելով Կիւրճիստան վիլայէթին, աւելի ետք՝ Ախալցխայի փաշայութեան՝ Չըլդըր վիլայէթ անունով: Թուրքերը վարած են բռնի մահմետականացման քաղաքականութիւն յատկապէս Վրացիներու եւ քաղկեդոնադաւան Հայերու հանդէպ, որու հետեւանքով Վրացիներ եւ Հայեր զանգուածային ձեւով գաղթած են դէպի մօտակայ շրջանները՝ Իմերեթի եւ Քարթլիի թագաւորութիւնները: Միեւնոյն ժամանակ զօրացած է Հայերու ներգաղթը Հայաստանի մօտակայ գաւառներէն: Ըստ 1595ի թրքական տուեալներուն, որոնք տեղ գտած են «Կիւրճիստանի վիլայէթ մեծ դաւթար»ին մէջ, հարկատու ծուխերու ներկայացուցիչներուն մեծ մասը կրած է հայկական անուններ, մանաւանդ Ախալցխայի մէջ, ուր անոնք ապրած են միջնաբերդին կից թաղամասը՝ Ռաբաթ: Հայադաւան եւ քաղկեդոնադաւան Հայերու փոխադարձ պայքարէն օգտուած է կաթողիկէ եկեղեցին, աշխուժացնելով ունիթորներու շարժումը: Հռոմի պապին եւ եւրոպական պետութիւններու (գլխաւորաբար՝ Ֆրանսայի) հովանաւորութիւնը վայելելու համար Ախալցխայի Հայերուն մէկ մասը կաթողիկէ դարձած է: 1807ի, 1811ի անյաջող փորձերէն ետք ռուս բանակը Զօր. Պասկեւիչ – Էրիվանսկիի հրամանատարութեամբ, 1828 Օգոստոս 15ին վերջնապէս ազատագրած են Ախալցխան թրքական լուծէն: Կռիւներու ժամանակ աչքի զարկած է հայազգի զօրավար Բ. Բեհբութով: 1829 Սեպտեմբեր 2ին Ադրիանապոլսի հաշտութեան դաշնագիրով Ախալցխայի գաւառը միացուած է Ռուսիոյ: 1829–1830ին Կարինէն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Ծիծաղելի բան է այս կարգի միջադէպ մը լուրջի առնել, բայց «չօճուխ»ներուն միտքը կազմուած չէ այդ տարիքին եւ տղայական քէներու անձնատուր կ՚ըլլան... Զարմինէն որեւէ դեր չէր ունեցած այդ բախումին մէջ, նոյնիսկ կամացուկ մը հեռացած դաշտապետինէն, սակայն ինքն ալ միացած զուգակից քրոջը, Սամաթիոյ պողոտայի պատշգամէն լեզուն կը հանէր եւ մուր կուտար դրացի մանչուն...

Նոյեմզար հանըմ դայթակղած էր անոնց վարմունքէն, շատ աշխատած էր որ եղբօր թոռնուհիները շնորհալի ըլլային ու անգամ մըն ալ չկրկնէին այդ գռեհիկ ելոյթները: Ծարը հասած՝ ըմբոստներուն մեկնումէն վերջ, հօրաքոյրը բացած էր պատուհանը եւ խօսք ուղղած դէպի դիմացի պատշգամը:

— Քուզո՛ւմ մանչուկս, դուն անոնց թէրպիյէսիզութեան մի նայիր, ճահիլ են տակաւին: Աղուոր քարթ մը գրէ իրենց, պէլքի սիրտերնին կը կակուղնայ եւ խելքի կուգան...

Վազգէն խիստ դժգոհ էր անխելք տատրակէն, որ քիչ էր մնացեր հորին մէջ խեղդեր եղբայրը, հիմա ալ այս թշնամանքը ըրած ամենայն թեթեւութեամբ: Ասով մէկտեղ, սիրտը շարժեցաւ Նոյեմզար հանըմի անուշ լեզուէն ու կատարեց բարեհամբոյր պառաւին խնդրանքը:

Տասներկուամեայ տղայ մը, որքան ալ օժտուած ըլլար շարադրութեան մէջ, շատ միամիտ պիտի ըլլար իր արտայայտութիւններուն մէջ: Զոյգ մը տատրակները զգացուած կը թուէին այդ սրտազեղումներէն, իրենց սրտին մէջն ալ թաքուն բան մը կը խլրտէր եւ կ՚ուզէին իրենց խօսքն ըսել...: Մինչ գլխու-գլխի տուած՝ անուշ պատասխան մը շարադրելու վրայ էին, ահա իրենց վրայ հակած տեսան Երուանդ էֆէնտիին դաժան սիլուէթը:

Տոքթ. Պարթօլօն ապուր էր կերած այդ «Ստամպոլ էֆէնտիսի»ին քով, որ անմտօրէն նախանձելու կ՚ելլէր անչափահաս տղայէ մը, բոլորովին անհաղորդ սիրոյ ոչ թէ Օմեղային, այլ նոյնիսկ Ալֆային:

Իպիշի կերպարանք ունի, գլխին վրայ ընկղմած ֆէսով, ակնակապիճներէն դուրս ելած աչքերով եւ իր հռչակաւոր պեխերով, որոնցմէ ձախինը վար կ՚իջնէր, իսկ աջ կողմինը սրածայր վեր կ՚ելլէր, ինչպէս Վիլհէլմ կայսեր «մաշա» պեխերը: Յասումէն կը հեւար, կը փչար Ֆոլէն Վակըճի շոգեշարժներուն պէս:

— Ի՛նչ, աս թասախնիի տղան ճեսարէթ ընէ ձեզի քարթ ղրկելու, Երուանդ էֆէնտիի աղջիկներուն, ան ո՞ւր, դուք ո՞ւր. — Սիրելի Զարմինէ ու Հերմինէ, բոլոր սրտովս կը շնորհաւորեմ 1916ի կաղանդը, հէ՞: Եւ դուք, Նեչաէրէճեան աղունական գերդաստանի հարազատները, առանց ամչնալու կը պատասխանէք. — Սիրելի Վազգէն, մենք ալ փոխադարձաբար կը շնորհաւորենք ամանորի տօնը ու քեզի երջանիկ օրեր կը մաղթենք»: Ալլա՛հ, Ալլա՛հ, աս ի՛նչ օրերու հասած ենք, ո՞ւր կ՚երթանք աս կիտիշով:

Երուանդ էֆէնտին խեցգետինի պէս կարմրած, հեղձամղձուկ պահ մը կանգ առաւ, կարծես պիտի խեղդուէր բարկութենէն:

— Եարապի՛մ Ալլահ, ես ձեզի ուսում ջամբեցի, դաշնակ սորվեցուցի, պօլ քեռնէւէն փարա ծախսելով, որպէսզի հիյօպլիյօ՞ ընէք աս խլէզին հետ, վրայ բերաւ հետզհետէ աւելի բորբոքած: Ինծի նայեցէք, եթէ հեղ մըն ալ ձեզի անոր հետ տեսնեմ, ձեռքէս ազատում չունիք, ձեր պաճախները կը կոտրեմ, հա՛: Անկէ ետք, «ալեքում սելամ» չկայ աս ֆամիլիային հետ, խասա՛ք, կ՚իմանա՞ք, ես գիտեմ ընելիքս...:

Յասումէն բղիկ բղիկ ըրաւ քարթերը: Տարօրինակ է որ այս «քեսքին» Տոքթ. Պարթօլյին աչքէն վրիպած էր, որ աղջիկները Յովհաննէս աղայի պարտէզը կ՚անցնէին ու կը խաղային դրացիներուն հետ: Մէկէն լոյս մը ծագեցաւ միտքին մէջ. Կիրակի օր ուշի ուշով քննեց նեղանցքը եւ դոցել տուաւ զայն, ծանօթ բանուորի մը:

«Ստամպոլ էֆէնտիսի»ին միտքը՝ այսպէս ըսած իր ընտանեկան պատիւը փրկել էր, գռուշական միջոցներ ձեռք կ՚առնէր իր խելքով, բայց տեսակ մը չնախանութիւն երեւան կը հանէր խորքին մէջ: Ա՛հ, դրացի տղան ա՛լ պիտի չկարենար անցնիլ ցանկապատէն, մասնաւորաբար կանչել տուած էր ու փորձ կատարած...

Է՛հ, մաղ մնացեր էր խենթենար, ոտքը գետնէն կտրած էր ուրախութենէն:

Հինէն ի վեր շատ բաներ կը պատմեն կիներու հնարամտութեան մասին: Խոչընդոտ ըսուած բանը գոյութիւն չունի իրենց համար. երբ դուռը գոցուած է իրենց առջին, ներս կը մտնեն լուսամուտէն, ըստ ռուս ժողովրդական առածին:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

•

(Շար. – 7)

եւ անոր վիլայէթի գիւղերէն վեց հազար հայ ընտանիք գաղթած է, որուն 2536 ընտանիքը հաստատուած է Ախալցխա, իսկ մնացեալը՝ անոր գաւառին գիւղերը եւ Ախալքալաք ու շրջակայ գիւղերը: Հայ գաղթականները Փոցխով գետի աջ ափին հիմնադրած են քաղաքին Նոր Թաղամասը՝ փափաքելով զայն անուանել Նոր Էրզրում, սակայն Պասկեւիչ մերժած է այդ առաջարկը եւ Թաղամասը կոչուած է Պլան: Գաղթականներէն զատ Ախալցխայի մէջ 1833ին կար նաեւ 411 հայ, 44 վրացի, 117 հրեայ եւ 24 թուրք ընտանիք:

Կարինէն գաղթած Հայերը Ախալցխայի մէջ զբաղած են ոսկերչութեամբ, դարբնութեամբ, հիւսնութեամբ, բրուտագործութեամբ, կօշկակարութեամբ, կաշեգործութեամբ, դերձակութեամբ, առեւտուրով: ԺԹ. դարուն եւ Ի. դարու սկիզբը Ախալցխայի մէջ 60 տեսակ արհեստ եղած է: Անուանի եղած են զինագործներու պատրաստած զէնքերը եւ ոսկերիչներու՝ արծաթեայ եւ ոսկեայ զարդերը: Կարինէն ժամանած արհեստաւորները վերահաստատած են իրենց արհեստակցութիւնները: Կարապետ Արք.ի խընդրանքով Նիկոլայ Ա. կայսրը երկու տարիով երկարաձգած է Կարինէն Ախալցխա եւ Ախալքալաք քաղաքները եւ այդ գաւառներու գիւղերը գաղթած Հայերէն հարկ չգանձելու ժամանակամիջոցը: Ախալցխա 1900ին ունեցած է 16.116 բնակիչ, որուն 13.000ը՝ հայ: 1831ին բացուած է գաւառական դպրոց՝ ռուսական, հայկական եւ վրացական բաժիններով: Նշանաւոր եղած է Կարապետ Արք. Բագրատունիի անունը կրող Կարապետեան արական վարժարանը: Գործած են նաեւ Եղիսաբէթեան օրիորդաց, Վարդանեան արական եւ Նոր Արշալոյս վարժարանները: Գոյութիւն ունեցած է Հայ Բարեգործական Ընկերութեան մասնաճիւղը՝ իր հարուստ հայկական գրադարանով: 1885ին լոյս տեսած է «Մանկավարժանոց» ամսագիրը:

Ախալցխա ծնած են ակադեմականներ Յ. Մանանդեան, Ստ. Մալխասեան, Բ. Ֆանարջեան, նկարիչներ Յ. Կօջոյեան, Վ. Սուրէնեանց, Վ. Գայֆէճեան, բանաստեղծ Գ. Տէր–Մկրտչեան եւ բնագէտ Հ. Նաւակատիկեան:

ԱԼԱ ԹՈՒՐՔԱ ՀԻՒՄՈՒՐ

ԻՆՁ ՀՐԱՇՔ Է ՈՐ

— Ձեր նահանգին մէջ կռիւ չկա՞յ բնաւ:
— Չկայ, սիրելիս:
— Բայց ձեր նահանգին մէջ աջակողմեաններ, ձախակողմեաններ չկա՞ն:
— Չկան սիրելիս:
— Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ:
— Որովհետեւ մեր նահանգին մէջ ընտրութիւն չկայ սիրելի:

«Կիւնայտըն»

ՄԵՌԵԼՈՑ...

Այսօր Մեռելոց է:

Ցիշատակնե՛ր, յիշատակնե՛ր, անգին սիրելիներու դէմքերով լեցուն, որոնք այլեւս չկան, չկան...:

Աշնան այս առաւօտը՝ կարծէք բնութիւնը խունկի ծուխով լեցուած է...

Գերեզմանատուներու ճամբաները խըռնուած են սգաւորներով, սգաւորներ, ամէն սեւէ ու տարիքէ, որոնք մելամաղձոտ դէմքերով, յամր քայլերով կը մօտենան իրենց հարազատներու շիրիմներուն, ծաղիկներով կը զարդարեն, ապա աղօթք մը՝ ու կը հեռանան, իրենց պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ...:

Ես ալ այս այցելուներէն մէկն եմ, կը թափառիմ՝ հողակոյտէ հողակոյտ, կը կարդամ արձանագրութիւնները:

Հովերուն տարածած տերեւները՝ պար կը բռնեն չուրջս, խռովելով անդորրութիւնը...

Թռչունները՝ մեռելներուն պէս լռած են...:

Ոչ ոք գիտէ կամ կը հասկնայ իմ ներքին մորմոքս...

Ո՞ւր են իմ սիրելիներուս հողակոյտերը:

Հեռո՜ւ, հեռո՜ւ...

Տարինե՛ր, տարիներ անցան, ես՝ անոնց շիրիմներուն այցի կ'երթամ իմ սիրոյ, յարգանքի զգացումներով, անցեալի քաղցր մտածումներով եւ... իմ արցունքներով...

Կը շարունակեմ քալել:

Ահա՛ լքուած, մոռցուած շիրիմը՝ երիտասարդ վինուորի մը, որուն վրայ տեղաւորուած են հովին քմահաճոյքով բերուած քանի մը դեղնած տերեւներ...:

Անսահման յուզումով՝ կը զետեղեմ անծանօթի մը շիրմին սահմանուած փունջս: Ակամայ աղօթք մը կը թռի շրթներէս...:

Կանգնած եմ անշարժ ու երկիւղած, թաղուելով մտածումներուս մէջ:

— Ի՛նչ երազներ, ի՛նչ փափաքներ ու յոյսեր ունէր այս երիտասարդը, մահը եկեր վերջ դրեր է բոլորին, բոլորին...

Քիչ մը աւելի հեռու, դալուկ դէմքով այրի մը, մութ կարմիր վարդերու փունջով մը կը զարդարէ իր սիրելիին շիրիմը:

Վարդերու թերթերէն՝ կաթիլ առ կաթիլ այրիին վիշտը կը կաթէր...

Յետոյ՝ տիկինը, ծնրադիր եւ երկիւղածութեամբ, հազիւ լսելի ձայնով, աղօթքի մը պէս հաւատքով, մրմնջաց.

— Ես հաւատարիմ պիտի մնամ իմ խոստումիս, պիտի ապրիմ քու սուրբ յիշատակով ու մեր զաւակի սէրով...

Տառապանքը՝ խորունկ կնճիռներ ակօսեր էր այրիին ճակտին...:

Օ՜, ես գիտեմ, ես ճանչցայ սիրելիի կորուստին մեծ տառապանքը...:

Ժամանակը կը սահէր, գերեզմանատան բոլոր անցքերը, բոլոր ուղիները պարպուեցան, այրին չէր կրնար բաժնուիլ իր սիրելիին շիրիմէն:

Հոգիս կ'արիւնէր այս պատկերին առջեւ, յուզումս կրկնապատկուեցաւ:

Դանդաղութեամբ մօտեցայ այրիին եւ աղերսող ձայնով մը ըսի.

— Սիրելի տիկին, դուք ձեր հարազատին (թանկագին ամուսինին) շիրիմը ունիք, ձեր արցունքներով, ծաղիկներով կը զարդարէք ու կը թեթեւնաք, իսկ ե՞ս... ե՞ս...

Կսկիծէն ընկճուած այրին ուշքի եկաւ, նետուեցաւ բազուկներուս մէջ:

Արցունքները մեր աչքերէն կը հոսէին, մենք իրարու խառնած էինք մեր ցաւը, տառապանքը...

Մինչ չքեղ աշունը՝ իր աննման գոյները անգամ մըն ալ կը ցուցադրէր, իսկ հողը՝ կը հեծկլտար մեզի հետ...

Թեւ թեւի անցուցինք, մեր ցաւին հետ քալեցինք, քալեցինք տխրաքայլ, մեր ճակատագրի անողորմ ճամբան... լռութեան մէջէն լսելով մեր սիրոյ ու սրտերու ցաւի երգը...:

ՀԱՅՈՒՀԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ, Սեպտեմբեր 30ին տեղի ունեցած է տեղւոյն Հայ Կանանց Գթութեան Միութեան 60րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը, հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ Մեսրոպ Վրդ. Աշճեանի: Միութեան նախագահուհին կարդացած է վերջին տասնամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուի որ Միութիւնը այդ շրջանին հիմնած է Ծերանոց մը, կազմակերպած է հայերէնի մասնաւոր դասընթացքներ 7–14 տարեկան հայ մանուկներու եւ յատուկ դասընթացքներ անգրագէտ կանանց համար, կազմակերպած է դասախօսական հանդիպումներ եւ ազգային տօնակատարութիւններ, մասնակցութիւնը բերած է Իրանի կայսրութեան 2500ամեայ տօնակատարութիւններուն: Միութիւնը նիւթական օժանդակութիւններ ըրած է տեղւոյն որբանոցին, մանկատան, ազգային դպրոցներուն՝ սաներուն թոշակներու վճարումով, Հայ Դատի հիմնադրամին եւայլն: Յոբելենական հանդէսի ընթացքին գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հակառակ այն իրողութեան, որ Լեհաստան երեք տասնամեակներէ ի վեր համայնավար իշխանութեան տակ կը գտնուի, անհատական ձեռնարկութիւնները ո՛չ միայն չեն անյայտացած, այլեւ, ընդհակառակն, գոյատեւած են ու ներկայիս համեստ զարգացումի մը հեռանկարները ցոյց կուտան:

Կառավարութիւնը լռելեայն կ'ընդունի, թէ անհատական ձեռնարկութիւններու արտադրութիւնները, անոնց կենցաղի սպասարկութիւնները, բաղդատմամբ պետական արտադրութիւններուն եւ սպասարկութիւններուն, շատ աւելի բարձր որակ կը ներկայացնեն բազմաթիւ մարզերու մէջ:

Անցեալ տարեվերջին շուրջ 400.000 Լեհեր անհատական ձեռնարկութիւններու համար կ'աշխատէին: Ասոնց կողքին կային 62.000 աշկերտներ: 1960ին 200.000 Լեհեր կ'աշխատէին անհատական ձեռնարկութիւններու մէջ:

Այսուհանդերձ, լեհ ճարտարարուեստի արտադրութեան առանցքը պետական գործատուները կ'ապահովեն եւ իշխանութիւնները երբեք նպատակ չունին «քաղքենի դրամատիրութեան» դրութեան վերադառնալու: Պարզապէս գործնական նկատումներով է, որ ամբողջական պետական հսկողութիւն մը չեն հաստատեր տնտեսական կեանքին վրայ:

Ցամենայն դէպս լեհ ժողովուրդը, որ մեծամասնութեամբ կաթողիկէ է, երբեք չէ յարած խորհրդային ձեւի մարքսեան փիլիսոփայութեան: Այսպէս, մինչ խորհրդային ճակատի Արեւելեան Եւրոպայի միւս բոլոր երկիրները համայնացուցին իրենց գիւղատնտեսութիւնը համաշխարհային պատերազմէն ետք, Լեհաստանի գիւղացիները ընդդիմացան: Այսօր, 79 տոկոսը Լեհաստանի մշակելի հողերուն, անհատներու ձեռքն է:

Միւս կողմէ, անհատական արհեստանոցներու մէջ աշխատող արհեստաւորներն ու վարպետները աստիճանաբար ընդլայնեցին իրենց արտադրութեան ծաւալը՝ յարմարելով իշխանութեանց սահմանած օրէնքներուն: Անցեալ տարի այս ճիւղը 15 տոկոս աւելի առեւտուր կատարեց 1973ի բաղդատմամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Բ.

Ծապլվար, 2 Հոկտեմբեր 1908

Որովհետեւ նա տանտէրներու բացակայութեան ժամանակ անոնց տունէն մի քանի իրեղէններ վերցուցեր է. որովհետեւ նա դաշտին մէջ առանձին հանդիպելով Կրպօենց Սեխոյի աղջկան՝ բնական պահանջքէ մղուած՝ անոր հետ յարաբերութիւն է մշակեր. որովհետեւ Տէր Սահակէն փող պահանջելով՝ այդ սեւհոգի կղերամիտը մերժեր է տալ եւ Խեւ Ասօ անոր ըմբոստութիւնը պատժելու համար քարկոծեր է զայն, եւն., եւն., այժմ այդ խեղճ տղան կը նկատուի իբրեւ մի տեսակ յիմար չարագործ եւ անոր դէմ սարքուած է հալածանք եւ դաւադրութիւն: Մինչ միեւնոյն պատմութիւնը. կա՛մ պէտք է խոնարհ ստրուկ դառնալ կեղտոտ պուրժուաներու եւ գլուխ ծռել անոնց կեղեքիչ նախապաշարումներուն եւ կամ հալածուիլ այդ վոհմակներու կողմէ: Բայց վերջը խնդացողը լաւ պիտի խնդայ, կ'ասէ ֆրանսական առածը:

Առաջին րոպէէն տեսայ որ Խեւ Ասօ մի լաւ խմոր էր եւ կարելի էր օգուտ քաղել իրմէ. անմիջապէս հրաւիրեցի իմ մօտ, խրատեցի, հրահանգեցի, քարոզեցի եւ այժմ նա դարձաւ մի կատարեալ յեղափոխական ընկերվարական: Ծապլվարի յեղափոխական գործօն շարքերուն մէջ կարեւոր դեր կատարելու կոչուած է Խեւ Ասօ:

Անցած օր Քոմրաշ գիւղէն երկու Քուրդ փոխադարձ այցելութեան եկած էին ինձ մօտ: Տանս մէջ զիրենք պատուասիրելու համար բաւականաչափ ճաշ չկար. այս պարագան յայտնեցի Խեւ Ասոյի:

— Դու հոգ մի՛ տանիր, պատասխանեց եւ մեկնեցաւ:

Քիչ յետոյ երկու պատուական հաւերով վերադարձաւ: Երկուքն ալ խաշեցինք ու կերանք, երբեք այդպիսի համեղ հաւու միս չէի կերած: Ես եւ երկու հիւրերս ստիպեցինք Ասօն որ մեզ յայտնէ թէ ո՞ւսկից բերած էր այդ հաւերը:

— Բէս Սերքոյի պարտէզէն գողցայ, ըսաւ Ասօ, ճիշդ այն միջոցին ուր իր կինն ու երկու հարսերը հոն էին:

Շատ ծիծաղեցանք ամէնքս ալ: Քրդերը հիացած մնացին Ասոյի ճարպիկութեան վրայ. իսկ ես կը մտածէի որ վերջապէս դարաւոր հարստահարեալն էր որ կ'ընդվզէր եւ գործնականապէս կը ջանար տիրանալու իր իրաւունքին:

Ծապլվարի մէջ մեր կոնսակցութեան յարած է նաեւ Սմենց Վարդանը: Դա Բէս Սերքոյի մշակներէն մին է, զոր անցած օր այդ կեղտոտ արարածը ճամբեր է, ամբաստանելով զինքը թէ՛ իբրեւ գող եւ թէ իբրեւ ծոյլ: Երբ իրողութիւնը իմացայ, անմիջապէս իմ մօտ հրաւիրեցի Վարդանը եւ ստիպեցի որ տեղի չտայ ու բռնի պահանջէ որ զինքը կրկին քովը առնէ: Անկարելի եղաւ համոզել:

— Ոչ, ըսաւ, աւելի լաւ է որ ներում խնդրեմ, Տէր Սահակի միջնորդութեան դիմեմ, որպէսզի ինձ համար բարեխօսէ, Բէս Սերքօ չար մարդ չէ եւ ինձ կը ներէ:

Տեսէ՛ք թէ ո՞ւր հասած է ստրկամտութիւնը:

Ժամերով համոզեցի որ ետ կենայ այդպիսի ստոր միջոցներէ եւ վերջապէս որոշեցինք որ ես ուղղակի դիմեմ Բէս Սերքոյի եւ պահանջեմ որ պատուոյ ատեան մը կազմուի խնդիրը քննելու համար: Վարդանը հաւանեցաւ, բայց Բէս Սերքօ չուզեց մեր արդար պահանջքին գոհացում տալ: Ես ալ երէկ մի սպառնական վերջնագիր ուղղեցի այդ կեղտոտ արարածին եւ Խեւ Ասոյի հետ ղրկեցի: Տէր Սահակ պիտի գայ եղեր այդ մասին ինծի հետ բանակցելու:

Եթէ բաւարարութիւն չտրուի մեր պահանջումին, գործերը կը մտնեն տարբեր ուղիի մէջ:

Խեւ Ասոյի համար շատ հեշտ բան է կրակի տալ Սերքոյի կալը կամ գոմը, այն պարագային որ նա աւելի առաջ տանի իր փրովոքացիան...:

Մի քիչ փող ուղարկեցէք:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վարդուհի Ռըստիկեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր բարեկամներուն ու ազգականներուն ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, Կապոյտ Խաչին, Նոր Սերունդին, Ազգ. Միութեան, որոնք անձամբ, մամուլով, ծաղկեպսակով, նամակով, նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր՝

ՆՇԱՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ

Ճամբորդութիւն դէպի Լոնտոն «Արարատ» – Ուեսթ Հեմ» մրցումին ներկայ գտնուելու համար: Մեկնում Նոյեմբեր 5ին, առաւօտեան ժամը 8ին, Կառ տիւ Նորէն (Հաւաքումը Քաֆէ Քուրվէօր): Օթոքառով Քալէ, ապա «Թռչող Նաւով» դէպի Րամսկէյթ ուրկէ Լոնտոն: Կարճ այցելութիւն մայրաքաղաքին տեսարժան վայրերուն. կէսօրին ճաշ ճաշարանը, որմէ ետք մեկնում դէպի մարզադաշտ:

Մրցումէն անմիջապէս ետք վերադարձ դէպի Րամսկէյթ: Նոյեմբեր 6ին, ժամը 8ին մեկնում եւ ժամանում Կառ տիւ Նոռ ժամը 12ին:

Գին՝ 195 փր. (ամէն ինչ հաշուուած է)

Դիմել՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. 324 14 96 (le matin)
824 63 89 (de 14 à 19 h)
Association sans but lucratif régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏՈՒԱՐ ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհանուր Պատուիրակ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նիւ–Ճըրզիէն, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան Թերթին յիսնամեակին առթիւ 20 տոլար կը նուիրեն:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ–ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտոք – Վարուժան» կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Նոյ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը խիստ պարտաւորիչ է:

ARARAT - WEST HAM

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿԱԿԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿ

1/8 եզրափակիչ
Լոնտոն, Նոյեմբեր 5

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կը հրաւիրէ իր անդամները եւ համակիրները քաջալերել հայրենի մարզիկները:
Մեկնում՝ Չորեքշաբթի Նոյ. 5 ժամը 15ին
Վերադարձ՝ Հինգշաբթի Նոյ. 6 ժամը 12ին
Հաւաքուիլ Պուրժէ օդակայանը Չորեքշաբթի ժամը 14ին:
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ Փարիզ – Լոնտոն երթուդարձ օդանաւով — պանդոկ Լոնտոնի կեդրոնը եւ նախաճաշ — Մարզադաշտի մուտք — Օթոքառով պտոյտ Լոնտոնի մէջ, երթուդարձ մարզադաշտ, պանդոկ եւ օդակայան՝

470 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել ՊԵՐԼԻԻՔ հաստատութիւն (Ճէզվէճեան) 236–54–48 փոսթ 15
Նաւասարդեան 985–36–53

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ կին մը հիւանդի մը ընկերութիւն ընելու համար ժամը 9էն 19:
Հեռաձայնել՝ 770–78–44

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 85րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Շրջանի բոլոր խումբերուն

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 7, ժամը 20.30ին
SALLE CHAILLOT GALLIERA
28, Ave. Georges V
Métro : George V ou Alma-Marceau

Կը նախագահէ.— ընկ. ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսին.—
LIONEL JOSPIN
(Secrétaire international tiers-monde, membre du Bureau et du Comité Directeur du P. S.)
Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչը (ֆրանսերէն)
Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը (ֆրանսերէն)
եւ ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԷՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Grand Bal Annuel de l'A.A.A.S.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած իր 85ամեակին առթիւ
Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահութեան նախարար
MADAME SIMONE VEIL
ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8ԻՆ ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V A PARIS
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը
Orchestre et Show Antillais de Gérard La VINY
Ses Attractions, sa chaude ambiance des Tropiques

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878–02–99 Աղքատախնամի կեդրոնը
ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 22էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 30 փր.
Etudiants et moins de 21 ans : Entrée gratuite.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼ–ՊՕՄՈՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 8 ժամը 22էն սկսեալ
Samedi 8 Novembre dans les salons de l'Hôtel Splendid
au profit de la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Beaumont
animée par
BEDIK ET SON ORCHESTRE
AMBIANCE — BUFFET — COTILLONS

SALLE RAMEAU
Rue Hippolyte-Flandin — LYON

ՀԱՅԿ. ՄԵԾ ԿԱԼԱ

(Դաշնակցութեան 85ամեակին առթիւ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 15ին
sous la présidence de M. JEAN POPEREN, député du Rhône
avec la participation de :
LIZ SARIAN et son orchestre
La troupe de danses « NAVASSART »

Vente des billets :
A LYON : Suzanne Boutique, 28 rue Bugeaud (6e), Tél. 24-58-44
A VIENNE : Boutique Alice, 87, rue Marchande. Tél 85-14-30

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 20 Décembre au 3 Janvier

à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE — Dicran Cazarian
61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

Savez-vous que vous trouverez à :

AIR FRANCE
AGENCE DES INVALIDES
2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

մի՛ վարանիք

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր
ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
4
MARDI
4 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.431

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.431

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

12ՐԴ ՀՐԱԴԱԴԱՐ

— Օ —

Սաստիկ կռիւներէ ետք Ուրբաթ գիշեր եւ Շաբաթ (շուրջ 200 մեռեալի մասին կը խօսուէր) կը թուի թէ Կիրակի աւելի հանդարտ եղած է։ Ներկայիս կը գոր – ծադրուի (?) 12րդ հրադադարը։ Բայց 11րդ հրադադարէն ետք շատ բուռն եղած էին կռիւները։Գլխաւորաբար Շիայի շըր– ջանը տեղի ունեցած են ուր երկու հակա– մարտ ուժերու բախումները աւելի քան 35 մեռեալ եւ հարիւր վիրաւոր պատճա– ռած էին միայն այդ ճակատին վրայ։ Կռիւը տեւած էր 36 ժամ։

Շաբաթ օր Ֆիկառօ մէջ Թիէրի Տե – ժարտէն չահեկան յօդուած մը ստորա – գրած էր, ուր հրաժեշտի խօսք կ'ըսէր Պէյրութի, ձեռնհասօրէն վերլուծելով կացութիւնը եւ յաջորդաբար քննելով՝ «փոքրիկ Լիբանանը», «լիբանանեան հը– րաշքը» եւ « լիբանանեան օրինակը »։ Սկիզբը արդէն կ'ըսէր «Լիբանանը մեռաւ եւ ոչ ոք անդրադարձաւ»։ Արդարեւ ամ– բողջ երկիր մը, «Մերձաւոր Արեւելքի Զուիցերիան» այսօր պառակտուած եր– կիր մըն է, պատերազմական դաշտի վերածուած ուր ամէն ոք կը փորձէ գիտ– նալ թէ ո՞վ կայ այս եղածին ետին, այլ խօսքով ուրո՞ւ օգուտ կը բերէ ոճիրը, ինչպէս կ'ըսուի։ Արդարեւ Լիբանանցին չէ, եղեր է քրիստոնեայ թէ մահմետա– կան, որ կրնայ շահ ունենալ այս կացու– թենէն։

Ֆալանժներու պարագլուխը՝ Ճեմայէլ Պաղեստինցիները պատասխանատու կը նկատէ։ Շաբաթ կէսօրէ ետք, արդիական նորակառոյց պանդոկը Հոլիտէ Ին շատ խիստ ռմբակոծութեան ենթարկուեցաւ եւ բաւական վնասուած է։ Շաբաթ մըն է կեդրոնատեղի մը եղած էր ֆալանժնե – րուն համար բայց Շաբաթ գիշեր իր 22 յարկերուն ամէնէն բարձր յարկերը հըս– կայ յարդախուրձի մը վերածուած էին, քաղաքը կը լուսաւորէին բոցերով։ Ֆօ– թոփ 1 կայանէն, Ճեմայէլ յստակ կեր– պով յայտարարեց.— Եթէ Լիբանանը այսօր կրակի եւ արեան մէջ է, ատիկա 400 հազար Պաղեստինցիներուն պատճա – ռով է, որոնք չահագործեցին մեր հիւ – րասիրութիւնը։ Ողբերգութիւնը, կ'ըսէ Ճեմայէլ, այն է որ 4–5 պաղեստինեան դիմադրութիւն կայ։ Այդ է իրենց եւ մեր դժբախտութիւնը։ Մէկուն հետ լեզու կը գտնէք եւ միւսները ճիշդ հակառակը կ'ը– նեն»։

Կը սպասուի նաեւ որ Ֆրանսա միջա – մտէ։ Այս առընչութեամբ Արտաքին Նա– խարար Սօվանեարկ յայտարարած էր Ճեռատայի մէջ, ուր կը գտնուէր Անգարա անցնելէ առաջ, «կրնայ ըլլալ որ Ֆրանսա քաղաքական նախաձեռնութիւն մը ըս – տանձնէ լիբանանեան տագնապին լու – ծում մը գտնելու համար»։

Ներկայիս եթէ որոշ յոյսեր կան այս 12րդ հրադադարով, պատճառն այն է որ համաձայնութեան կէտերը աւելի յանձն – առութեան բնոյթ ունին քան մտադրու– թեան։ Բայց եւ այնպէս Պէյրութցիք թե– րահաւատ են, ունենալով նախորդ 11 հրադադարներու դառն փորձառութիւնը։

Մնաց որ կառավարութեան մէջ ալ տա – րակարծութիւնները կը խորանան, մա– նաւանդ Քարամէի եւ Շամունի միջեւ եւ կը խօսուի այս վերջնոյն հաւանական հրաժարման մասին։

Ցարդ 250 հազար հոգի մեկնած է Լի– բանանէն, դէպի Անգլիա, Ֆրանսա (2500) ու նաեւ Սուրիա եւ Եգիպտոս։

Երկրին մէջ նաեւ կացութենէն օգ – տուողներ կան կողոպուտ ընելու եւ թա– լանի տալու համար տուներ եւ շէնքեր։ Ջուրը սկսած է պակսիլ։ Արիւնը կը պակ– սի եւ հիւանդանոցները կոչ կ'ընեն։ Հա– մաճարակի վախն ալ միշտ կայ։ Հինդ դրամատուներ, ամերիկեան եւ անգլիա – կան տեղափոխուեցան Ամման եւ Աթէնք։ Գահիրէ նաեւ սկսած է փոխարինել եր– բեմնի Պէյրութը։

× Ռ. Էտտէ յայտարարած է թէ ան– կարելի չի նկատեր որ իսրայելամերիկ – եան ծրագիր մը գոյութիւն ունենայ Լի– բանանի բաժանման մասին։

ՍՕՎԱՆԵԱՐԿ ԱՆԳԱՐԱ ԳՆԱՑ

— Օ —

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը Ան – գարա գնաց եւ անմիջապէս յայտարարեց թէ Ֆրանսա ջանք պիտի չխնայէ գտնելու համար Փարիզի Թուրք դեսպանին սպա – նութեան հեղինակները։ Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերն են՝ Կիպրոս եւ զէնքի վաճառքը։ Ֆիկառօ այս այցելութեան առթիւ անգամ մը եւս կը յիշէ թէ առա– ջին անգամն է որ ֆրանսացի նախարար մը կ'ընդունուի Թուրք կառավարութեան կողմէ, 1973 Փետրուարէն ի վեր երբ դժուարութիւններ ծագած էին Մարսէյլի հայկ. յուշարձանին առթիւ (ոչ մէկ յուշ– արձան հաւանաբար այսքան դեր խաղա– ցած է մեր պատմութեան մէջ...)։ Թուր– քերը կ'ուզեն որ ֆրանքօ-թուրք յարա – բերութիւնները բարելաւուին բայց նաեւ շատ գոհ չեն Ֆրանսայի «յունասէր» քա– ղաքականութենէն։

× Հիւրրիէթ «Փարիզի ձայնասփիւռին անպատկառութիւնը» խորագրին տակ դժգոհութիւն կը յայտնէ որ Փարիզի դես– պանին սպանութեան օրը (Հոկտ. 24) Փարիզի ձայնասփիւռը Ֆրանս – Էնթէռ ծանրացած է հայկ. ջարդերուն վրայ։

× Էլազըղի մէջ երկու Հայերու տու – ներուն վրայ ռումբ նետուած է (Սարգիս Եթքինի եւ Գուրգէն Լազօղլուի) բայց միայն նիւթական վնասներ կան։

Քանի մը տողով

ՓԻԷՐ ՓԱՕԼՕ ՓԱԶՕԼԻՆԻ իտալական շարժապատկերի մեծերէն մէկը, նաեւ բա– նաստեղծ եւ գրագէտ, սպաննուեցաւ առ– ջի գիշեր 17 տարեկան պատանիի մը կող– մէ։ Հաւանական է որ միասեռական խըն– դիր մըն է, Փազոլինիի այս նախընտրու– թիւնը ծանօթ ըլլալով։ Երիտասարդը ը– սած է որ ուզած է ինքզինքը պաշտպա – նել բեմադիրին «սեռային յարձակումնե– րուն» դէմ։

ԽՈՒԱՆ ԿԱՐԼՈՍ անակնկալօրէն Սա – հարա գացած է առջի օր։ Գալով Ֆրան– քոյի, կը շարունակէ իր «մահը ապրիլ» եւ առջի տուտ հաղորդութիւնն ալ ա– ռած է։ Վիճակը կայուն է եւ այս առթիւ ստորագրուած առողջական զեկոյցը ստո– րագրած են 23 բժիշկներ (նախապէս 16 էր)։

ԼՈՆՏՈՆԻ ամերիկեան դեսպանատան մօտերը ռումբ մը պայթած է՝ վիրաւո– րելով 17 անցորդներ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է եօթը հոգի։

ԻՏԱԼԻԱ վերադարձած են, ներկայ տարուան առաջին հինգ ամիսներուն, 250 հազար իտալացի բանուորներ Արեւմտեան Գերմանիայէն եւ Զուիցերիայէն։ Տնտե– սական տագնապի հետեւանքով կորսըն – ցուցած են իրենց գործերը։

Արարատ յաղթեց Զարիայի
1 – 0

Կիրակի օր, Արարատ Օի դէմ մէկ կէ– տով յաղթեց Զարիայի։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 27)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՃԱՓՈՆՑԻ ԵՐԳԱՀԱՆԻՆ ՀԵՏ

Հինդ օրով Հայաստանի պաշտօնական հիւրը եղաւ ճափոնցի ծանօթ երգահան Միտիօ Մամիա։

— Այցելութեանս նպատակն է, ըսաւ ան, ծանօթանալ հայկական ժողովրդա – կան երաժշտութեան, հայ երգահաննե – րու նոր ստեղծագործութիւններուն։ 13 տարի առաջ իբրեւ հիւր մասնակցեցայ Խորհ. Միութեան երգահաններու համա– գումարին, ուր առիթ ունեցայ ունկնդրե– լու Արամ Խաչատրեանի, Առնօ Բաբաջան– եանի, Եդուարդ Միրզոյեանի եւ Ալեք – սանդր Յարութիւնեանի ստեղծագործու – թիւնները։

Մամիա ապա աւելցուց, թէ Երեւանի մէջ տեսակցութիւններ ունեցաւ եւ ուն – կնդրեց Ե. Միրզոյեանի, Ղ. Սարեանի, Ժ. Խուդոյեանի, Ալ. Աճէմեանի, Է. Ա– րիստակէսեանի ստեղծագործութիւննե – րը, Կոմիտասի երգերը՝ հեղինակին ձայ– նագրութեամբ. լաւ տպաւորութիւններ ունեցած է։

— Կշիռքի նժարին վրայ դնելով Փոքր Ասիոյ ժողովուրդներու երաժշտութիւնը, ես այն եզրակացութեան եկայ, որ Հա– յաստանի եւ Պարսկաստանի ժողովրդա – կան երաժշտութիւնները իրենց խոր 'ար– մատներով հեռք ձգած են մշակոյթներու պատմութեան վրայ եւ, ազգային շրջա– նակներէն դուրս գալով, հասած են Արեւ– մուտք, մինչեւ Ֆրանսա եւ Արեւելք՝ մինչեւ Ճափոն։

Հայկական երաժշտութեան ծանօթա – նալէ ետք Մամիա այցելեց նաեւ Էջմիա– ծին, Գառնի–Գեղարդ, Դիլիջան։

×

« ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ » ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Լենինականի «Աւ. Իսահակեան» գրա – դարանը ամէնէն հինն է քաղաքին մէջ։ 150.000է աւելի գիրք ունի։

Բանաստեղծին ծննդեան հարիւրամեա– կին առթիւ գրադարանին մէջ բացումը կատարուեցաւ ցուցահանդէսի մը, նպա– տակ ունենալով այցելուներուն ծանօթա– ցնել Իսահակեանի կեանքն ու գործու – նէութիւնը։ Ներկայացուած են բանաս – տեղծին ստեղծագործութիւններուն հին հրատարակութիւններուն հազուագիւտ օ– րինակներ, զանազան մենագրութիւններ։

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔՈՆԵԱԿՆԵՐԸ

Երեւանի Քոնեակի գործատան մէջ հաս– տատուեցաւ շիշերը լեցնելու նոր ճիւղ մը՝ արդիական սարքաւորումներով։ Ա– սոնք հնարաւորութիւն կուտան զգալի չափով աւելցնելու քոնեակներու ար – տադրութիւնը։

Գործատան արտադրած բոլոր 11 տե– սակի քոնեակներն ալ արժանացած են պետական որականիշի։

Հայկական քոնեակները 1957էն ցայսօր 53 ոսկի եւ արծաթէ չքանշաններ շահած են միջազգային տօնավաճառներու մէջ։

×

ԹԱՒՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Վ. ՍԱՐԱՋԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ժընեւի մէջ տեղի ունեցաւ երաժիշտ – ներու 31րդ միջազգային մրցանակաբաշ– խութիւնը, որուն մասնակցեցան թաւ – ջութակահարներ, դաշնակահարներ, շե– փորահարներ, կիթառահարներ եւ երգիչ– ներ։ Խորհ. Միութիւնը ներկայացուց միայն երկու թաւջութակահար՝ Վահրամ Սարաջեան եւ Ալ. Պոնոմարիով։

Վահրամ Սարաջեան երկրորդ տեղին համար սահմանուած առաջին մրցանակը ձեռք ձգեց (առաջին տեղի համար մրցա– նակ չէր սահմանուած)։ Երկրորդ տեղին միւս մրցանակը ապահովեց Ֆ. Զլոտկին, Մ. Նահանգներէն։

Վահրամ Սարաջեան 27 տարեկան է եւ ծնած Երեւան։ Աւարտած է Երեւանի եւ Մոսկուայի երաժշտանոցները։ 1965ին, երբ 10րդ դասարանի աշակերտ էր, առա– ջին տեղը գրաւած է Անդրկովկասի մըր– ցումին, որ տեղի ունեցած էր Թիֆլիս։ Հինդ տարի ետք չորրորդ տեղը գրաւած էր Չայկովսկիի անունին նուիրուած միջազգային մրցանակաբաշխութեան, Մոսկուա։ 1971ին ոսկի շքանշան ստացած էր Փլեւէնի մէջ, Պուլկարիա, երաժիշտ– ներու միջազգային փառատօնին։

×

ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐԷ

Փիլիպպեան կղզիներու կառավարու – թեան պատուիրակութիւնը, ծերակու – տական Ռոքի Ալլանի գլխաւորութեամբ, Խորհ. Միութեան մէջ ծանօթացաւ «Ին– տուրիստ»ի գործունէութեան, զբօսաշըր– ջիկութեան։ Պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին զբօսաշրջիկ ընկերու – թիւններու տնօրէններ, երեք օրով Հա – յաստան այցելեց։

Պատուիրակութեան անդամները այցե– լեցին Երեւանի, Սեւանի պանդոկները եւ խօսակցութիւն ունեցան Իլիա Կէվորկովի հետ, որ զբօսաշրջիկութեան պետն է։

×

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀԻՒՐԵՐ
ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բանաստեղծ Աւ. Իսահակեանի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան մասնակցելու համար Երեւան ժամանած են արտասահմանեան երկիրներու գրող – ներ եւ քննադատներ։ Անոնց մէջ կը գըտ– նուէին՝ Անգլօ-խորհրդային Ընկերակցու – թեան նախագահ՝ գրող Ֆիտցրոյ Մակ – լէյն, ամերիկացի գրող Ռոբերտ Կրայ – տոն, ֆրանսացի գրող՝ Գլերմոնֆերանի համալսարանի ռուս գրականութեան փրո– ֆեսէօր Ժան Փերիւս, պուլկարացի գրող Իվան Արժենտինսկին, բանաստեղծ, թա– տերագիր եւ թարգմանիչ Ռոլան Սալ – վադոր Տինիօ (Ֆիլիփիններ), Քոլոմ – պիացի արձակագիր Մանուէլ Մեխիա Վա– լիէխօ, եգիպտացի բանաստեղծ, հրա – պարակախօս Ապուռահման Ալ–Համիսին։

Հանդիսութիւններուն մասնակցելու համար Երեւան ժամանած են նաեւ հա – յագէտ Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի (Ֆրան– սա), «Արարատ» թերթի խմբագիր Ժի – րայր Նայիրի (Լիբանան), «Զարթօնք» թերթի խմբագիր Գերսամ Ահարոնեան (Լիբանան), գրագէտ Վահրամ Մավեան (Փորթուկալ), Զարեհ Որբունի (Ֆրան – սա), Արամ Արաքս, Վահէ Հայկ (Մ. Նա– հանգներ), Միհրան Մավեան (Ֆրանսա), երգիչ Տիգրան Ժամկոչեան (Միացեալ Նահանգներ)։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

«ԳԵՐԱՀՌՉԱԿ ՈՒԽՏՆ ՀԱՂԱՐԾԻՆ» (*) ԵՒ ԻՐ ԴՊՐՈՑԸ

Հաղարծին կամ Հողարծին վայրանունը կը գտնէք Լոռիի Դսեղ գիւղին (ծննդավայր Յովհ. Թումանեանի) եւ Նոր Գետիկի միջեւ, դէպի արեւմուտք, այդ երկուքէն գրեթէ հաւասար հեռաւորութեան վրայ, Սեւանայ լճի հիւսիս – արեւմտակողմը: Վանական բոյնը, զոր ունեցած ենք այստեղ՝ կը յիշատակուի կանուխէն՝ 9րդ դարէն, սակայն համանուն վանական դպրոցը վարկ եւ համբաւ կ'ապահովէ 13րդ դարուն, երբ ուսումնակրթական գործի ղեկավարութիւնը կը ստանձնէ Խաչատուր Տարօնցի՝ ուսուցիչ իմաստասիրական գիտութիւններու եւ մեծանուն երաժշտագէտ:

Միջնադարեան մեր կեանքի երկու յայտնի պատմիչները — Կիրակոս Գանձակեցի եւ Ստեփան Օրպէլեան — Հաղարծինի վանական, դաստիարակչական եւ միաբանական կեանքին մասին տեղեկութիւններ կուտան իրենց «Պատմութիւն Հայոց» եւ «Պատմութիւն Նահանգին Սիսական» անուն գործերուն մէջ՝ պարզելով Հաղարծինի վանական օջախին եւ անոր հռչակաւոր ղեկավարներէն Խաչատուր Տարօնցի վարդապետին դերակատարութիւնը 12րդ եւ 13րդ դարերուն:

Կիրակոս Գանձակեցի, օրինակ, պատմելէ ետք թէ Հաղարծինի վանական ամբոցը անցեալի մէջ (նախ քան 12րդ դար) անշուք հաստատութիւն մը միայն եղած է եւ զարգացած ու անուանի դարձած է Խաչատուր Տարօնցի ուսումնապետութեան օրով, կը գրէ·

— «Խաչատուր Տարօնացի, այր առաքինի եւ գիտութեամբ հռչակեալ, մանաւանդ երաժշտական արուեստի· սա պայծառացոյց զուխտն՝ որում առաջնորդն էր ինքն, որ յառաջ քան զգալն նորա ամայի էր եւ խամրացեալ:

«Սա (Տարօնացի, Մ.) եբեր զխազն ի կողմանս յարեւելից, զանմարմին եղանակսն ի մարմին ածել, զարարեալսն յիմաստնոց՝ որ ցայն ժամանակս չեւ էր սփռեալ ընդ աշխարհս: Սա եկեալ գըրեաց եւ ուսոյց բազմաց· եւ բազում հանգիստ եղեւ ի ծանր աշխատութեանցն»: Տե՛ս «Պատմութիւն Հայոց» Կիրակոսի Գանձակեցւոյ, էջ 190–200:

Ինչպէս կը տեսնուի մէջբերուած պարբերութենէն, պատմագիրը նախ կը վկայէ այն մասին՝ որ Տարօնցի վարդապետի օրով Հաղարծինի վանքը «պայծառացած» է, — տարբեր խօսքով՝ անշուք իր վիճակէն հասած է «գերահռչակ» կեդրոն մը ըլլալու փայլին ու վարկին:

Այս վկայութիւնը կը հաստատուի նաեւ յիշատակարանային տարբեր արձանագրութեամբ մը՝ որուն արձագանգ կ'ըլլայ Հայաստանի գիտնականներէն Արգար Մովսիսեան, իր «Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան» անուն գործին մէջ (էջ 258): Համաձայն յիշատակարանային այդ արձանագրութեան, Հաղարծինի վանական դպրոցը 13րդ դարու առաջին կիսուն, այսինքն 1200ական թուականներուն, արդէն իսկ կը գտնուէր նոյն ժամանակի բարձրագոյն ուսումնարաններու եւ համալսարաններու կարգին, — Սանահին Հաղբատ, Կեչառիս, Գետիկ, Այրիվանք, Յովհաննայ վանք, Հռոմոս, եւայլն:

Խօսելով Հաղարծինի բարձրագոյն դասընթացքներուն մասին՝ պատմագիրներ եւ յիշատակարանային վկայութիւններ կը շեշտեն որ կրթական այս օջախին մէջ աւանդուող իմաստասիրական գիտութիւններն ու երաժշտական արուեստը բարձրորակ մակարդակի վրայ կը գտնուէին:

Մեր կողմէ մէջբերուած վկայութենէն մեկնելով՝ Կիրակոս Գանձակեցիի հատուածին մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի կը նկատենք մատենագրին այն պարզորոշ լուսաբանութիւնը, թէ «սա» (այսինքն Խաչատուր Տարօնացի) Արեւելքէն բերաւ երաժշտական խազերը (ձայնանիշները) եւ «անմարմին եղանակներուն մարմին տուաւ», այսինքն՝ մինչ այդ խազային – ձայնանիշային կերպադրում չունեցող եւ նախորդող դարերուն յօրինուած եղանակներ երաժշտական նոթագրութեամբ անկորնչելի եւ ուսանելի դարձուց շատերու:

Խաչատուր Տարօնացի, որ, ի դէպ, հեղինակն է պատարագի սկզբնաւորութեան Հայ Առաքելական եկեղեցիներու մէջ երգուած «Խորհուրդ խորին, անհաս, անսկիզբն» գեղահիւս եւ սրտայոյզ շարականին, հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ միջնադարեան ամէնէն կարկառուն դէմքն է, որուն յիշատակութիւնը կ'ընէ նաեւ 13րդ դարու գրչագիր մը՝ Ստեփանոս քահանայ, Սկեւռայ վանքէն, «Մանրուսմունք» անունով յայտնի իր գործին մէջ, ճշգրիտ թուականով 1278ին: (Ձեռագիրը, թիւ 759, ներկայիս կը գտնուի Երեւանի պետական մատենադարանին մէջ):

Հաղարծինի դպրոցին եւ անոր հռչակաւոր վարդապետներէն Խաչատուր Տարօնացիի յատկացուած այս արագ նշմարին իբրեւ լրացուցիչ կամ յաւելուածական մաս՝ պիտի ուզենք առանձնապէս միջնադարեան հայ երաժշտական կեանքին հետ կապ ունեցող կարգ մը կէտերու անդրադառնալ, ցայտուն դարձնելու համար մեծ կրօնականին յառաջապահութիւնը երաժշտական արուեստի մարզին մէջ:

Մ. Թ.

(*) Կը յիշատակուի նաեւ ՀՈՂԱՐԾԻՆ:

ՖԻՐԴՈՒՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Ֆիրդուսի, Ժ. դարու անուանի բանաստեղծը, իր աշխարհահռչակ «Շահնամէ»ին մէջ բնութագրելով իր հայրենիքին հերոսական անցեալը, յաճախ անդրադարձած է դրացի երկիրներու, որոնց շարքին՝ հայ–պարսիկ յարաբերութիւններուն:

Մէկ կողմ ձգելով դաւանանքի հարցը, պարսիկ բանաստեղծը գրուատանքով արտայայտուած է Հայաստանի մասին, շատ համակրելի գիծերով ներկայացուցած է Հայերը, ընդգծած է մեր ազգին խաղաղատենչ եւ աշխատասէր ոգին, իսկ Մուշեղ Մամիկոնեանին ալ ջերմ ու սրտաբուխ տողեր նուիրած է:

Դ. դարու իրադարձութիւններուն եւ այդ ժամանակաշրջանի հայ զօրավարին դիմագիծին պատկերացումը գրեթէ կէս հազարամեակ ետք օտար բանաստեղծին ստեղծագործութեան մէջ ոչ միայն լաւ երեւոյթ է, այլեւ բնասիրական, որուն արմատները թաղուած են երկու ազգերու պատմա – քաղաքական եւ մշակութային դարաւոր կապերուն խորը:

Ցեղակից եւ պետական կեանքով ալ իրարու կապուած ժողովուրդներ ըլլալով, Հայերն ու Պարսիկները հոգեւոր ամուր կապեր հաստատած են իրենց միջեւ: Այդ կապերը յարատեւած են դարեր շարունակ եւ չեն ընդհատուած նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ պետական կրօնք դառնալով տխուր յարաբերութիւններու դուռ բացած է երկու երկիրներու միջեւ:

Եւ, արդարեւ, հակառակ հայ եւ պարսիկ հոգեւոր դասին ստեղծած պաշտօնական գրականութեան ներհակ բնոյթին, անոնց իրերամերժ ոգիին, երկու ազգերու բանաւոր զրոյցներն եւ անգիր երգերը քանդած են բոլոր սահմանները եւ փոխադարձ ձեւով ապրած են ժողովրդական խաւերու հոգիին մէջ եւ ապա՝ իրենց արտայայտութիւնն են գտած նոյն այդ պաշտօնական գրականութեան մէջ:

Ասոր վկայութիւնը կը գտնենք Ե. եւ յետագայ դարերու մեր պատմագիրներու թանկարժէք տեղեկութիւններուն եւ պարսկական ծագում ունեցող վիպական աւանդութիւններուն մէջ, որոնք կը գտնուին Ագաթանգեղոսի, Բուզանդի, Խորենացիի, Սեբէոսի աշխատութիւններուն մէջ:

Կը բաւէ յիշել, որ կանխելով պարսկական գրաւոր աղբիւրները, մեր պատմահայրը առաջին անգամ իր «Պատմութիւն Հայոց»ին մէջ յիշատակած է «հարիւր քան փղաց» ուժ ունեցող, արեւելքի ժողովրդականացած հերոս Ռուստամ Զալի անունը· դեռ չենք խօսիր Բիւրասպ – Աժդահակի եւ պարսկական ծագում ունեցող ժողովրդական այլ աւանդութիւններու մասին, որոնք յար եւ նման են Խորենացիի եւ մեր միւս պատմագիրներու պատմածներուն:

Այսպէս, մէկ կողմէ Հայաստան թափանցած են պարսկական ժողովրդական ստեղծագործութիւնները եւ, միւս կողմէ, Պարսկաստան տարածուած է հայկականը: Ասով պէտք է բացատրել պարսիկ ժողովրդական անգիր աւանդութիւններու հիման վրայ ստեղծուած, Ե.-Զ. դարերուն շարադրուած «Եատկարի Զարիրանը» (Զարիրի յիշատակը) եւ «Կար Նամակ Արտաշիրի պապականը» (Արտաշիր պապականի գործերու մատեան) ծանօթ մատեանները եւ Մ. Խորենացիի, Ագաթանգեղոսի ու Բուզանդի երկերուն վիպական մոթիվներուն նմանութիւնները: Այդ մատեաններէն առաջինը կը նկարագրէ զրադաշտականութեան յաղթանակը, իսկ երկրորդը կը փառաբանէ Սասանեան հարստութիւնը եւ անոր հիմնադիրը՝ Արտաշիր: Այսինքն՝ այն դարաշրջանը, երբ Պարսկաստան, որ քաղաքական եւ տնտեսական բուռն վերելք մը կ'արձանագրէր, երկարատեւ բախումներու մէջ էր քրիստոնեայ Հայաստանի դէմ: Եւ քանի որ վերոյիշեալ մատեանները բանաւոր աւանդութիւններուն հետ հանդիսացած են «Շահնամէ»ին աղբիւրները, հետեւաբար, անմիջական նիւթը այդ սքանչելի երկին, ուստի տարակոյս չի կրնար ըլլալ, որ այդ ճամբով ալ Դ. դարու իրադարձութիւնները, ինչպէս նաեւ Զօր. Մուշեղ Մամիկոնեանի անունն ու գործը հասած են Ֆիրդուսիի եւ տեղ գտած են «Շահնամէ»ի մէջ:

Հետաքրքրականը այն է, որ պարսիկ բանաստեղծը հայ զօրավարը պատկերացուցած է վեհ գործերով եւ ազնիւ նկարագիրով, այլ խօսքով ճիշդ այնպէս, ինչպէս զօրավարը ներկայացուած է հայ պատմագրութեան եւ գրականութեան մէջ: Ահա, օրինակ, «Շահնամէ»ի «Բահրամ եւ Զուբին» պոէմին այն գլուխը, որ կը կրէ «Հայերը կ'օգնեն Պարսիկներուն» խորագիրը: Այս հատուածին մէջ Ֆիրդուսի պատկերացուցած է պարսիկ «վեհաշուք» արքունիքէն Խօսրով Փար –

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Հոս ամէն ինչ պարզ էր, երկու քոյրերը ստանձնութեան պէտք չունէին, հարեւան մանչուն հետ «թեմաշա» ընելու համար, պատուհանէ պատուհան, պատշգամէ պատշգամ:

Հայ Ռուբինը ձանձրոյթէն կը մեռնէր, — ոչ պակաս նաեւ իր անբաժանելի քոյրը, — չարաճճի պարուհակը կ'աշխատցնէր, խենթի պէս զուարճանալու հնարք մը գտնելու դիտաւորութեամբ:

Տարօրինակ փիլիսոփայութիւն մը ունի կեանքը, վիշտի եւ երջանկութեան բաղակցութեամբ, որ կարծես սովորական երեւոյթ մը դարձած է աշխարհի մէջ: Թէեւ խորապէս զգացուած բարի պապիկին կորուստէն, Հերմինէն ու Զարմինէն հիանալի պատեհութեան մը կը տիրանային իրենց սիրտը պաղշտկեցնելու համար:

Դժնդակ խղճահարութեան հետ, թաքուն զգացում մը ծնունդ առած էր Նունիկի սրտին մէջ: Օ՛հ, ոչ մէկուն պիտի ուզէր յայտնել, բայց բնազդաբար գիտէր թէ ուրկէ կուգար: Նորափթիթ վարդերու շունչին տակ, պառաւ կինը կը զգար զարթնումը տենչանքին, որ վաղուց թաղուած կ'երեւէր անցեալի մշուշին մէջ: Օր մը չէ՞ր փորձած Զարմինէին բերնէն կորզել թէ մինչեւ ո՞ւր գացած էր խաղալցի պարմանին, իր գգուանուշ մատները սահա՞ծ էին պարանոցէն վար...

Հապա ինչո՞ւ այդ խստութիւնը դէղանի թոռնուհիներուն հանդէպ, որոնք վերակոչած էին իր ծաղկատի տարիներու ապրումները, իրենց անմեղ սիրարկածով: Ա՜հ, մեծ մայրիկը երբեւ այն տեսակի կիներէն էր, որոնք ամէն բանէ կրնան հրաժարիլ, բայց իրենց երիտասարդական ցանկութիւններէն: Եսասէր, տարիներու բեռէն մգլոտած իր ուղեղը, անշուշտ պիտի չուզէր ճշմարտութիւնը խոստովանիլ բարձրաձայն, սակայն ինքզինքը կը մատնէր անխոհեմ պչրամոլութեամբ:

Ժամանակէ մը ի վեր, Նունիկ հանըմ խրոք յանձնուած էր անսովոր արդուզարդի մը պերճանքին, ինչ որ չէր խուսափած իր չարաճճի թոռնուհիներուն ուշադրութենէն: Անոնք պատուհանէն Վաղգէնին յայտնած էին եղելութիւնը.

— Ա՜խ, տեսնելու բան է, մեծ մայրիկը նոր «սուլթէն–կոլժ» մը շինել կուտայ, մեծ մայրիկը կը կարգուի կոր...

Տղան բնաւ չհարցուց թէ ո՞վ է անոր «ընտրեալը»: Իրենց պարտէզին յառաջակողմը շատ անգամ նշմարած էր որ Նունիկ հանըմի նայուածքը երկար կանգ առած էր վարպետ Մանուկի վրայ:

Միջահասակ, թիկնեղ, լայն պեխերով այս Վանեցի խոհարարին առնական կերպարանքը երբեւ սիրտը փոթորկած էր դերապառաւին, որ անյուսօրէն կ'օրօրուէր երջանկութեան ցնորքներով:

Իրականին մէջ, սիրային վիշտի մը հետեւանքով ինքնալքման անձնատուր եղած այդ համակրելի Պոհէմը՝ միակ սիրուհի մը ունէր, այն ալ «կենաց ջուր»ն էր...

Հը՛մ, մեծ մայրիկը կը կարգուի կոր... զգայացունց բան մըն էր ասիկա, սատանան շլթայազերծելու համար իրենց մատղաշ երեւակայութեան մէջ:

— Հրաշալի՛ է, արձագանգեց տղան խանդավառութենէն վերացած, բան մը կը գրեմ անոր վրայ եւ ձեզմէ մէկը կը զարնէ դաշնակի վրայ, «Սարխօշ Մանուկ»ի եղանակով:

Նորահարսի մը երազներով յափշտակուած, միամիտ հանըն միտքէն չէր անցներ թէ ծուղակ մը կը լարուէր իրեն դէմ, անաւակ թոռնուհիներուն մեղսակցութեամբ...

Վերջապէս, օր մըն ալ չկրցաւ համբերել եւ հրամայեց Անդինէին որ իր «Կրօն փէշ»ը բերէ: Մեծ Նորգեղցի սպասուհին օգնեց պառաւին, որ շրջազգեստը եւ սաթէն կօշիկները հագնի, եւ նոյնիսկ իրեն ընկերացաւ մինչեւ հարեւանին պարտէզը:

Վարպետ Մանուկ քամակը վերցնելով ծաղիկներու ածուէն վրայէն, հարցականօրէն նայեցաւ այցելուհիին: Է՜հ, տարեց կինը դէչ աղէկ կոկած էր մազերը, բայց երեսը կորսուած էր բրնձափոշիի մէջ...

Այն ատեն, տղան նշան ըրաւ Զարմինէին որ անցնի դաշնակին առջեւ, իսկ ինք պատուհանն էր արդէն: Յանկարծօրէն, նուագին բամբ ձայնը կտրեց միջոցը, տարածուեցաւ պարտէզին մէջ: Պատուհանէն վար կախուած, Հերմինէն ընկերացաւ եղանակին վայրի կշռոյթին, չարաճճի դրացիին հետ.

Նայեցան հին մինտերը ձգած,
Երեսին փուտրա,
Աչքին ալ սիւրմէ քաշած,
Վիզիթայի գացած է:
Ջաւալլըն չի նայիր իր փոքրուն,
Ուքսուն տարին շալակն առած,
Կարգուելու ելած է...

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար. – 8)

...մէջի կեանքին այն դրուագը, երբ ան ...որը գահը ժառանգելու ատեն անհաւա- ...ար եւ արիւնալի մարտեր մղած է ապըս- ...տամբ զօրավար Բահրամ Չուբինի դէմ։ Երբ Խոսրով Փարվիզ, տեսնելով Թշնա- ...մին մեծ ուժը փախուստ տուած է Յու- ...նաստան, իր զօրավարն ալ Բենդույ նեղ ...կացութեան մատնուած ապաստանած է ...Հայոց երկիրը, ուր արժանացած է Մու- ...շեղ Մամիկոնեանի ջերմ ու սրտբաց ըն- ...դունելութեան

Տեսաւ խփած Մուշեղ քաջի
վրաններն բազմաբիւր,
Եւ Բենդույը այնտեղ գտաւ
թէ՛ ուտելիք եւ թէ՛ ջուր։
Նա մօտեցաւ ու Մուշեղին
ողջագուրեց սիրաջերմ
Այնուհետեւ ասաց սրտում ինչ ոխ
ունի եւ ինչ քէն (*)։

Ուշագրաւն այն է, որ Բենդույի եւ Մուշեղ Մամիկոնեանի մտերմիկ, այլ ...սակայն ռազմագիտական բնոյթի խօսակ- ...ցութիւնը ներկայացուած է այնպիսի ...ձեւով, որ խորհրդատուն հայ սպարա- ...պետն է դարձած։ Բենդույ «անվարան» ...մտիկ ըրած է «ուշիմ» Մամիկոնեանի ...խորհուրդները եւ հետեւած է անոր ցուց- ...մունքներուն։

Տեղին է նշել, որ հայ-պարսկական յարաբերութիւններու բազմադարեան պատմութեան մէջ, յատկապէս Սասան- ...եաններու եւ Արշակունիներու տիրապե- ...տութեանց շրջանին, արձանագրուած են ...նաեւ տխուր էջեր, տեղի ունեցած են ընդհարումներ եւ պատերազմներու եր- ...կարատեւ ու մռայլ տարիներ, եղած է Աւարայր...

Սակայն պարսկական վերածնունդի մեծ արտայայտիչը նկատի չէ առած այդ բո- ...լորը եւ մարդասիրական խոր գաղափար- ...ներով տոգորուած իր աշխատութեան մէջ դրացի ազգերու յարաբերութիւնները ներկայացուցած է լուսաւոր երեսներով՝ անաղարտ պահելով հակապարսկական գործողութիւններով ժողովրդականացած հայ սպարապետին դիմանկարը։ Մուշե- ...ղին հանդէպ յարգալից վերաբերում ու- ...նին ոչ միայն «Շահնամէ»ի փառաբան- ...ուած զօրավարները, այլեւ ինքը՝ ար- ...քայից արքան։ Երբ այս վերջինը 100 հազարնոց յունական զօրքի մը գլուխն անցած վերադարձած է, դիմաւո- ...րած են Բենդույն եւ Մուշեղ Մամիկոն- ...եանը։ Ահա այս հանդիպումին ժամանակ է, որ Խոսրով արքան տեղեկանալով Բեն- ...դույէն, թէ հայ զօրավարը հաւատարիմ մնացած է՝ մեծարանքի խօսքեր ուղղած է անոր.

Խոսրով արքան Մուշեղ քաջին շատ
սիրալիր խօսք ասաց.
Թէ «Խոսրովը չի մոռանայ
ձեղութիւնը քո քաշած»։
Ես կը ջանամ, որ ապագայ լինի
պայծառ, լուսաւոր,
Քաջերի մէջ որ ունենաս մեծերից
էլ լաւ անուն։

Ա. Հ. Ե. Մ. Ի ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

———— Օ ————

Շաբաթ, Հոկտ. 25ին տեղի ունեցաւ Արեւելքի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կազմակերպած անդրանիկ ձեռնարկը, Սեւրի Մխիթարեան վարժարանի սրահին մէջ։

Արեւելքէն եկած ու Ֆրանսա հաստատուած խումբ մը հայ երիտասարդներու կողմէ յղացուած մտքի մը արդիւնքն է այս նորակազմ Միութիւնը, որուն նպատակին կ'անդրադառնանք քիչ անդին։

Երեկոյեան ժամը 9ին արդէն սրահը նեղ կուգար։ Փարիզի հիւսիսէն եւ հարաւէն, արեւելքէն ու արեւմուտքէն, եկած էին «Արեւելքի տղաքը», գիշեր մը ապրելու համար արեւելեան հայկական մթնոլորտի մը մէջ։ Երբեմնի ընկերներ ու բարեկամներ կը վերագտնէին զիրար ու կը կենդանանային մանկութեան ու անցեալի յուշերը...։

Սեղանները կը զարդարուէին Միութեան շնորհալի Հայուհիներու ձեռամբ պատրաստուած արեւելեան համեղ ճաշերով, առանց մոռնալու «ճերմակ խմիչքը»։

Ժամը 9.30ին, սիրուած երգիչ Պետիկի նուագախումբը կը հնչեցնէ «Գարուն» երգը, որմէ ետք նորակազմ Միութեան անունով Յովհաննէս Գառնիկեան քանի մը խօսքով կը ներկայացնէ Միութեան նպատակը, ըսելով.

«Վերջերս, երբ Յառաջի մէջ լոյս տեսաւ Արեւելքի Հայ Երիտասարդաց Միութեան անունով յայտարարութիւն մը, հաւանաբար շատերուն մէջ տարօրինակ միտք մը ծագեցաւ, թէ այս Միութիւնը ե՞րբ բուսաւ։ Այո՛, նոր Միութիւն մըն է։ Շոնդալից նպատակներ չէ որ կը սնուցանէ այս Միութիւնը, այլ ունի իր պարզ ու յստակ նպատակը։ Միութիւնս, առանց քաղաքական հակում յայտնաբերելու, կը ներկայանայ աւելի իբրեւ հայրենակցական ձեւի, Արեւելքի մեր գաղութներէն Ֆրանսա հաստատուած երիտասարդ-երիտասարդուհիներու խմբաւորում մը։ Այս հաստատումով իսկ կը ժխտենք Միութեանս մէջ քաղաքական թէ ընկերային որեւէ դիրքորոշում։ Չենք ուզեր խաչաձեւել ֆրանսահայ քաղաքական մեր կազմակերպութիւնները։ Ընդհակառակն, գիտակից ենք թէ Արեւելքէն եկած, մանաւանդ հայեցի որոշ դաստիարակութեան մը տիրացած մեր երիտասարդներուն պարտականութիւնն է՝ հայապահպանման թէ քաղաքական մեր դատին ճամբով, գործել յիշեալ տեղական կազմակերպութիւններուն մէջ։

Մեր նպատակն է՝

1) Յաճախ կազմակերպել ընկերական հաւաքոյթներ Միութեանս մէջ,ստեղծելով հայկական այնպիսի մթնոլորտ մը, որ Արեւելքէն եկած մեր երիտասարդ-երիտասարդուհիները օտար շրջանակներու մէջ չկորսուին։

2) Օգնել բարոյապէս եւ ի հարկին նիւթապէս, Արեւելքէն ժամանած երիտասարդներուն. այս ամէնուն չտալ սակայն պաշտօնական հանգամանք, ընդհակառակն, երբեք չփաջալերել Մերձաւոր Արեւելքի մեր երիտասարդութեան Եւրոպա գաղթը։

3) Օգնել եւ ա՛յս է մանաւանդ Միութեանս նպատակը, հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան, ապահովելով հայկական վարժարաններու մէջ առաւելագոյն աշակերտներու կրթաթոշակը»։

Ահաւասիկ, Միութիւնը իր գլխաւոր գիծերուն մէջ։ Իր կազմակերպած անդրանիկ այս երեկոյթին ներկայ գտնուող բազմութիւնը, հայկական տաք մթնոլորտը, մանաւանդ, սրահէն ներս երիտասարդութեան մեծ թիւը լաւագոյն վկայութիւնը եղան, որ այս Միութիւնը կը գտնուի վերելքի ճամբուն վրայ։

Երեկոյթին տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն որ ապահովեց գրեթէ բոլոր ներկաներուն արժէքաւոր նուէրներ, որոնք տրամադրուած էին զանազան հաստատութիւններու կողմէ։ Կոկիկ, խնամուած, ուրախ երեկոյ մը, որուն համար գնահատանքի արժանի են կազմակերպիչները։ Գնահատելի է նաեւ Միութեան անդամ երգիչ Պետիկ որ այդ գիշեր սիրայօժար կը մասնակցէր, ստեղծելով անհրաժեշտ մթնոլորտը, շնորհիւ հայկական տոհմիկ եւ արդիական երգերու։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Իսկ երբ վրայ հասած է ճակատամարտին վճռական պահը, երբ պարսկա-հայկական միացեալ ուժերը թշնամիին վրայ պիտի յարձակէին, Պարսից արքան «հայկազուն Մուշեղ քաջին» վստահած է երեք գլխաւոր մասերու բաժնուած բանակներէն մէկը, որուն յարձակումը Ֆիրդուսի համեմատած է «խենթ հողմի» հետ։

Հ. ՅՈՎԱՍԱՓԵԱՆ

(*) Մէջբերումները կատարուած են Ս. Ումառեանի թարգմանութենէն։

ԱԼԱ ԹՈՒՐՔԱ ՀԻՒՄՈՒՐ

ԸԼԼԱԼԻՔԸ ԱՅԴ Է

Պէքթաշիին հարցուցին.

— Ըստ քեզի ի՞նչ է ընտրական կանխագուշակութիւնը։

— Ո՞ր կուսակցութիւնը որքան կը հանէ։

— Սա կուսակցութիւնը տասը ծերակուտական կը հանէ։

— Սա կուսակցութիւնը քսան ծերակուտական կը հանէ։

— Սա կուսակցութիւնն ալ 200 վիրաւոր կը հանէ։

«Կիւնայտըն»

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ 19ՐԴ – 20ՐԴ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

———— Օ ————

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսան Խորհրդային մեծ Հանրագիտարանին 19րդ եւ 20րդ հատորները։ Ասոնք եւս հայ դէմքերու մասին տեղեկութիւններ կուտան։

Երուանդ Օտեանի նուիրուած գլուխին մէջ գրուած է, թէ հալածուած է սուլթանին կողմէ եւ 1915ին աքսորուած է արաբական անապատները։ Յիշատակուած են Օտեանի «Ընտանիք, պատիւ, բարոյականութիւն», «Ապտիւլ Համիտ եւ Շերլոկ Հոլմս», «Սալիհա խանում» եւ այլ ստեղծագործութիւնները, որոնք կը պատկերացնեն Թուրքիա բնակող ժողովուրդներու պայքարը սուլթանական բռնապետութեան դէմ։

Պալըքեաններու չարժումին մասին գրուած է, թէ ասիկա ծայր տուած է Ե. դարուն, բիւզանդական կայսրութեան սահմաններուն մէջ (Արեւմտեան Հայաստան)։ Հիմնադիրն է եղած Հայ մը՝ Կոնստանտին։

Վահրամ Փափազեանի մասին գրուած է, որ ան բեմական դաստիարակութիւն ստացած է Իտալիա (Վենետիկ եւ Միլանօ)։ 1907էն 1922 Պոլսոյ հայ բեմերուն վրայ երեւցած է։ 1922ին տեղափոխուած է Հայաստան, դերեր ստանձնելով Երեւանի, Թիֆլիսի, Պաքուի, Լենինգրադի հայկական եւ ռուսական բեմերու վրայ։ Ներկայացումներ տուած է Ֆրանսա, Պարսկաստան, Լիբանան եւ Պուլկարիա։ 1954էն ետք Երեւանի «Սունդուկեան» թատրոնի դերասան եղած է։ Լաւագոյն դերերն են Օթելլօ, Համլէթ, Ռոմէօ, Մակպեթ, Արբենին, Մէկ-Կրէկոր։

Վրթանէս Փափազեանի մասին գրուած է, թէ աւարտած է Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանը եւ Ժընեւի համալսարանը. ներկայացուած են անոր արձակ աշխատութիւնները եւ «Հայ գրականութեան պատմութիւնը»։

Յակոբ Պարոնեանի նուիրուած յօդուածին մէջ բնութագրուած է երգիծաբանին գրական հրապարակագրական գործունէութիւնը, յիշատակուած են երգիծաբանին ստեղծագործութիւնները։

Ներկայացուած են նաեւ հետեւեալ դէմքերը.— ազգագրագէտ Քերովբէ Պատկանեան (1838-1889), Ռափայէլ Պատկանեան (1830-1892), բեմադիր Գէորգ Տէր-Պետրոսեան (1859-1906), ճատրակի աշխարհի նախկին ախոյեան Տիգրան Պետրոսեան, Ակադ. Բորիս Պիոտրովսկի, որ հնագիտական հետախուզութիւններ կատարած է Կարմիր Բլուրի մէջ։

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Գ.

Ծապլվար, 20 Հոկտեմբեր 1908

Սիրելի ընկերներ,

Ինչպէս կը կասկածէի եւ ինչպէս նախորդ նամակիս մէջ զգացուցած էի մի քիչ Րէս Սերքօ եւ Սմբնց Վարդան հարցն ...ստացաւ ծանր հանգամանք։

Գիտէք որ Վարդան իբրեւ մշակ կը ծառայէր Րէս Սերքօյի մօտ. եւ այս վերջինը վինք արտաքսած էր իբրեւ ծոյլ եւ անբարոյ, եւ թէ ես անմիջապէս միջամտած էի, պաշտպանելու համար ընչազուրկ պրոլետարիատի իրաւունքները։

Տէր Սահակ, իբրեւ միջնորդ, Րէս Սերքօյի կողմէ ներկայացաւ ինծ եւ յայտնեց թէ Րէս Սերքօ, թէեւ դժգոհ իր մշակէն, սակայն մեղքնալով անոր խեղճ վիճակին՝ պատրաստ էր ներելու եւ կրկին քովն առնելու, պայմանաւ որ ես երաշխաւորէի անոր պարկեշտութեան եւ աշխատասիրութեան մասին։

Իսկոյն տեսայ որ միջնադարեան կղերականութիւնը, ազնուական կապիտալիզմն եւ գիւղային պուրժուազիան արդէն իսկ սկսած էին տեղի տալ որոտացող յեղափոխութեան դիմաց։ Դա մեր առաջին յաղթանակն էր Ծապլվարի մէջ եւ հարկ էր կարելի եղածին չափ շատ օգտուիլ անկէ։

ԽՆԻ ԱԻՕ

Սմբնց Վարդան, որ ներկայ էր մեր տեսակցութեան, լսելով տէրտէրին խօսքերը, այլայլած՝ շնորհակալութիւն կը յայտնէր, բազկատարած կ'աղօթէր Րէս Սերքօյի կենաց համար եւ կ'ուզէր անպատճառ Տէր Սահակի ձեռքերն համբուրել, երախտագիտութիւն յայտնելու համար։

Լաւ մը յանդիմանեցի այդ ստրկամիտ արարածը եւ հրաւիրեցի իսկոյն որ դուրս ելլէ սենեակէն։

Երբ առանձին մնացինք տէրտէրին հետ, ըսի իրեն.

— Րէս Սերքօյի զիջողութիւնները ոչ մէկ կերպով բաւարարութիւն չեն տար մեր պահանջումներուն։

— Ա՛լ ի՞նչ կ'ուզէք, պատասխանեց Տէր Սահակ, քանի որ Րէս Սերքօ կը հաւանի կրկին իր քովը առնելու Վարդանը։

— Դա երկրորդական հարց է, բացատրեցի իրեն, բո՛ւն էական հարցը սկզբունքային է։

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Վարժապետեանի (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Մամասի եւ զաւակներուն (Լիոն) իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր Ցոլհ. Վարժապետեանի մահուան տխուր առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Լիոնի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Լուսաբեր Մանուկեան, Դաւիթեան եւ Տիւյմէճեան ընտանիքներուն իրենց մօր՝ Վերժին Տիւյմէճեանի մահուան տխուր առթիւ: Նոյն առթիւ այրի Տիկ. Աննա Խաղնէճեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին:

×

Մարսէյլ քաղաքի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յատնէ ընկ. Ե. Վարժապետեանի, Տէր եւ Տիկին Մամասեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ Ցոլհ. Վարժապետեանի մահուան տխուր առթիւ:

×

Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի ընկերուհի Երանուհի Վարժապետեանի իր ամուսնոյն Յակոբ Վարժապետեանի մահուան տխուր առթիւ եւ յիսուն Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի մասնաճիւղին:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ի գիտութիւն Սէն Շամոնի գաղութին՝ «Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Միութիւնը միօրեայ հայկ. վարժարանին հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են արդէն Հոկտ. 2էն ի վեր: Ուրեմն կը խընդրուի դպրոցասէր ծնողքներէ, առաջնորդել իրենց մանուկները դէպի հայ դպրոց, չարթուան իւրաքանչիւր Հինգշաբթին՝ կէսօրէ վերջ ժամը 6ին:

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ
TOUS LES SAMEDIS
15 - 16 h. Photo - Ciné club
— Echec
16 - 17 heures
— Ping-pong
— Cours de guitare
— Orchestre
17 - 18 heures
— Danse folklorique avec professeur

TOUS LES SAMEDIS de 18 à 22 h.
DISCOTHEQUE BUFFET

Արձանագրութիւններու եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել՝
Պր. Ասլանեանի Հեռ. 842-08-57

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Շաբաթ Նոյեմբեր 15, ժամը 20.30ին, ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼԻ մէջ
Փարիզի «ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ» Թատերախումբը
ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ կը ներկայացնէ

ՀՆԱՐՔԸ

բրբջալիր կատակերգութիւն, 3 արար
ՄՈՒՏՔ՝ 20, 15 եւ 10 Ֆրանք
Կը խնդրուի Վալանսի եւ շրջաններու ազգայիններէն կանխաւ ապահովել իրենց տոմսերը

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

ԺԱՔ ՇԷԼԷԼԷՔԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ ԻՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—
2.500 Ֆր.

ՅԱՏՈՒԿ ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻՆ

Մեկնում Դեկտ. 26 — վերադարձ Յուն. 8

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—
— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան — Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ երթուդարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ

ԿԱՐԵՒՈՐ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԱՄԻՍ ՄԸ ԱՌԱՋ

Renseignements et résérvations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 85րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Շրջանի բոլոր խումբերուն
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 7, ժամը 20.30ին
SALLE CHAILLOT GALLIERA
28, Ave. Georges V
Métro : George V ou Alma-Marceau
Կը նախագահէ.— ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսին.—
LIONEL JOSPIN
(Secrétaire international tiers-monde, membre du Bureau et du Comité Directeur du P. S.)
Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչը (ֆրանսերէն)
Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը (ֆրանսերէն)
եւ ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԷՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտոք-Վարուժան» կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Նոյ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը խիստ պարտաւորիչ է:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի եւ Կապոյտ Խաչի տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյ. 8ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Հ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ
Խօսք կ'առնեն Հայ Դատի Կեդր. Ֆրանսայի ներկայացուցիչը եւ Տոմ Նահանգի ընկերվարական ներկայացուցիչը:

Grand Bal Annuel de l'A.A.A.S.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած իր 85ամեակին առթիւ
Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահութեան նախարար
MADAME SIMONE VEIL
ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8ԻՆ ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V A PARIS
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը
Orchestre et Show Antillais de Gérard La VINY
Ses Attractions, sa chaude ambiance des Tropiques
ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի կեդրոնը
ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 22էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:
Մուտք 30 Ֆր.
Etudiants et moins de 21 ans : Entrée gratuite.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼ-ԲՕՄՈՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 8 ժամը 22էն սկսեալ
Samedi 8 Novembre dans les salons de l'Hôtel Splendid
au profit de la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Beaumont
animée par
BEDIK ET SON ORCHESTRE
AMBIANCE — BUFFET — COTILLONS

SALLE RAMEAU
Rue Hippolyte-Flandin — LYON

ՀԱՅԿ. ՄԵԾ ԿԱԼԱ

(Դաշնակցութեան 85ամեակին առթիւ)
Կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 15ին
sous la présidence de M. JEAN POPEREN, député du Rhône
avec la participation de :
LIZ SARIAN et son orchestre
La troupe de danses « NAVASSART »
Vente des billets :
A LYON : Suzanne Boutique, 28 rue Bugeaud (6e), Tél. 24-58-44
A VIENNE : Boutique Alice, 87, rue Marchande, Tél 85-14-30

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
5
MERCREDI
5 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.432 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.432

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՌՆՈԼՏ ՃՕԶԷՖ ԹՈՅՆՊԻ

1889 – 1975

——— Օ ———

Ա.

ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԱՂԵՄԻ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

Ինչպէս գրեցինք (Յառաջ, Հոկտ. 24), Հոկտեմբեր 22ին Անգլիոյ Եորք քաղաքի մէկ դարմանատան մէջ իր մահկանացուն կնքեց աշխարհահռչակ պատմաբան Առնոլտ Ճօզէֆ Թոյնպի, հայ ազգի վաղեմի եւ լաւագոյն բարեկամներէն մէկը։

Ծնած էր Լոնտոն 1889 Ապրիլ 14ին։ Ուսումը կատարելագործած էր Օքսֆորտի Պալիոլ քոլէճին մէջ՝ 1912–1915։ Ու անմիջապէս նետուած էր հանրային գործունէութեան ասպարէզ։ Նուիրուելով հանդերձ պատմական ուսումնասիրութեանց, պատասխանատու պաշտօնի կոչուած էր Անգլիոյ Արտաքին Նախարարութեան Քաղաքական Տեղեկատուութեանց Գրասենեակին մէջ՝ 1914–1918։

Զինադադարին մաս կազմած է Փարիզի Հաշտութեան Ժողովի Բրիտանական Պատուիրակութեան։ 1919էն 1924 բիւզանդագիտութեան եւ արդի Յունաստանի պատմութեան դասախօս Լոնտոնի Համալսարանին մէջ։ Միաժամանակ 1922էն սկսեալ ամբողջ քսան տարի վարիչն է եղած «Տարեկան Քննութիւն Միջազգային Հարցերու» կոչուած հրատարակութեան։ Անդամակցած է Միջազգային Հարցերու Արքայական Կաճառին, որուն ուսումնապետ նշանակուած է 1925ին։ Լոնտոնի Համալսարանի միջազգային պատմութեան ուսումնասիրութեանց տնօրէն՝ 1943–1946 Արտաքին Նախարարութեան Հետազօտութեանց ճիւղին վարիչն է եղած։ Անդամ ընտրուած է Աթէնքի Հնագիտական Կաճառին, նոյնպէս Բրիտանական Ակադեմիային։ 1965 Նոյ. 15ին յաջորդած է Ուինսթըն Չըրչիլի՝ իբրեւ անդամակից Փարիզի Բարոյական եւ Քաղաքական Գիտութեանց Ակադեմիային։

Արտադրելու արտակարգ տաղանդով օժտուած գրիչ՝ չուրջ յիսուն հատոր հրատարակած է պատմական զանազան նիւթերու շուրջ։ Ուսումնասիրելով հանդերձ ընդհանուր ազգաց պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը, միջազգային արդիական հարցերու մասին զանազան թերթերու եւ պարբերականներու մէջ պարզած է իր անձնական տեսակէտները, որոնք երբեմն տեղի տուած են հակաճառութեանց։ 1924էն 1950 հրատարակած է 24 հատոր՝ պատմական նիւթերու շուրջ։

Իր ամէնէն հեղինակաւոր եւ բոլորէն գնահատուած գործն է Պատմութեան ուսումնասիրութիւնը՝ 12 հատոր, որուն վրայ աշխատած է 27 տարի, 1934էն 1961։ Այս կոթողական գործին համառօտութիւնը ֆրանսերէն մէկ հատորով լոյս տեսաւ տարւոյս սկիզբը Փարիզի մէջ։

Ըստ Թոյնպիի, պատմական շրջանի սկիզբէն մինչեւ այսօր իրարու յաջորդած են 34 քաղաքակրթութիւններ, որոնցմէ ներկայիս կանգուն կը մնան հինգը միայն, — արեւմտեան քրիստոնէականը, օրթոտոքս քրիստոնէականը, իսլամական, հնդիկ եւ ծայրագոյն արեւելեանը։

1922ին հրատարակեց «Արեւմտեան Հարցը Յունաստանի եւ Թուրքիոյ մէջ» հատորը, որուն մէջ Հելլէններուն կողմէ Իզմիրի գրաւման դէմ կ'արտայայտուէր։ Այդ պատճառաւ վերջ տրուեցաւ Քինկ'ղ քոլէճի մէջ գրականութեան եւ պատմութեան դասախօսի իր պաշտօնին։ Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք քննադատեց Անգլիան, որ կը մերժէր արեւմտեան Եւրոպայի միանալու շարժումին։ 1969ին կալկաթայի «Մէյթմէյն» պարբերականին մէջ կանոնին կը համեմատէր Մուհամմէտի հետ, դայթակղեցնելով Հնդկաստանի խումբերը, որոնք աւելնալի ցոյցեր կատարեցին այդ առթիւ։

Միջազգային մամուլը մեծ համակրանքով ու դրուատիքով արտայայտուեցաւ ողբացեալ պատմաբանի մասին, որուն երկոտասան հատորնոց «պատմական ուսումնասիրութիւն»ը մնայուն արժէք ներկայացնող գործ մը կը նկատուի։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔՕ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

——— Օ ———

ԹՈՒՐՔ ԱՐՏ. ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ՇԵՇՏԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ «ԲԱՑԱՌԻԿ ՏԵՂԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ»

——— Օ ———

Չաղլայանկիլ, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Ֆրանսացի իր պաշտօնակցին հետ տեսակցութեան առթիւ, շեշտած է թէ կ'ուզեն ջնջել բոլոր «տարակարծութիւնները», որոնք արատ բերած են երկու երկիրներու յարաբերութեանց, վերջին տարիներուն։ Այս «տարակարծութիւնները» ծանօթ են եւ սկիզբ առին 1973 Փետրուարին, Մարսէյլի յուշարձանի բացման առթիւ։

Սօվանեարկի ի պատիւ տրուած ճաշին վերջաւորութեան, Թուրք նախարարը շեշտած է այն բացառիկ տեղը զոր Ֆրանսա ունի Թուրքիոյ բարեկամներու շարքին։ Ֆրանսայի նախարարը իր պատասխանին մէջ ոգեկոչած է Փարիզի դեսպանին մահը, ապահովութիւն տալով որ իր կառավարութիւնը ամէն բան պիտի ընէ որպէսզի այս «զազրելի մահափորձին հեղինակները արդարութեան առջեւ քաշուին» ու աւելցուցած է. «Երէկին անձնաւորութիւնը եւ իր արժանիքները անկասկած օգնած են իրենց ճշգրիտ չափին իջեցնելու դժուարութիւնները, ուրոնք երբեմն խախտած են մեր յարաբերութիւնները եւ ցոյց տալու որ իրականին մէջ այս յարաբերութիւնները, խորքին մէջ, կը մնային այնքան սերտ որքան գնահատանքը որ այնքան երկար ատենէ կը կապէ մեր երկու երկիրները»։

Մամուլն ալ, կը գրէ Լը Մոնտ, կ'ուզէ որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները «տաքնան» եւ միայն ալ թերթերն են, որ քիչ մը ակռայ կը ցուցնեն։ Արդարեւ Սօվանեարկի «հոգեշահ խօսքերը» դիւրաւ չեն կրնար սիրաշահիլ Թուրքերը, որոնք դժգոհ են նաեւ Ֆրանքօ-յունական սերտ կապերէն եւ Ֆրանսայի բռնած դիրքէն Կիպրոսի առթիւ։ Անկախ օրաթերթը՝ Միլլիէթ «այս բարեկամութիւնը կ'արժէ փրկել» խորագրին տակ կը գրէ թէ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին գործը դիւրին պիտի չըլլայ, վասնզի մթնոլորտը ջերմ չէ ու կը շեշտէ. «Մեր կարծիքով, Ֆրանսա կոչուած է աւելի կարեւոր տեղ մը ունենալու բազմակողմանի քաղաքականութեան մէջ զոր Թուրքիա պիտի ընտրէ կանուխ կամ ուշ»։

Ֆրանսա զէնք ծախելու առաջարկ չըներ քանի Յունաստանի հայթայթիչն է, բայց լաւատեղեակ աղբիւրները կ'ըսեն թէ հարցը կը «քննուի» եթէ Թուրքիա նման դիմում մը ընէ։ Կը մնայ գլխաւոր «փուշը» Կիպրոս եւ Սօվանեարկ ըսած է «բոլորն ալ մեր բարեկամներն են։ Զենք ուզեր սափոփել ընտրութիւն ընել մեր գինակիցներուն մէջ»։

Թուրքիոյ տեսակէտը յստակ է, նուիրագործել կատարուած իրողութիւնը։ Չաղլայանկիլ կ'ըսէ թէ միջազգային ատեաններու (իմա՝ ՄԱԿի) առջեւ վիճաբանութիւնները միայն «փուճ քարոզչութեան նպատակներ» ունին եւ կ'ուզէ վերսկսիլ միջ-համայնական բանակցութիւնները։ Անգարա կ'ուզէ «քաղաքական լուծում մը որ ծնունդ տայ երկշրջանային դաշնակցային Պետութեան մը», կեդրոնական իշխանութիւնով մը, ուրու երկու համայնքները կը մասնակցին հաւասար իրաւունքներով (յիշենք որ Յոյները 82 առ հարիւր են եւ Թուրքերը 18 առ հարիւր, բայց կը գրաւեն կղզին 40 առ հարիւրը, յանուն հաւասարութեան սկզբունքներու...)։

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆ սկսած է հանդարտիլ թէեւ Օրիան – Լը Ժուռ կ'ըսէր թէ կացութիւնը միշտ խախուտ է Քանթարի եւ Շիա։ Միշտ կը խօսուի Ֆրանսական նախաձեռնութեան մը մասին։ Վերջին բախումներու ընթացքին ծանրօրէն վիրաւորուածներու կարգին կը յիշուի Յակոբ Արթին Զաքարեան, 50 տարեկան, որ գլխուն գնդակներ ստացած է Ժեսր-Նահր-Պէյրութ։

ՊԱՆԿԼԱ – ՏԷՇԻ մէջ դէպքեր պատահած են որոնց մասին ճշգրիտ լուր մը չկար Երեքշաբթի, քանի հաղորդակցութիւն չկայ երկրին հետ եւ Տաքքայի օդակայանն ալ փակ է։ Երկրին գլուխը նոր մարդ մը կայ՝ Զօր. Խալիտ Մուշարաֆ, որու համար կ'ըսուի թէ պետական հարուածին դրդիչն է։

ՖՈՐՏ կ'ուզէ ցոյց տալ որ ինք է ղեկավարը եւ կարգ մը պաշտօնազրկումներ ըրաւ առջի օր, որոնց գլխաւորն է Պաշտպանութեան նախարարին հեռացումը ու նաեւ Սէ. Ի. Աւի տնօրէնին։ Գալ տարուան նախագահական ընտրութիւններէն առաջ Ֆորտ կ'ուզէ շեշտել իր անհատականութիւնը։ Այս անակնկալ պաշտօնազրկումները «Ամենայն սրբոցի Ջարդերը» կ'որակուին ամերիկեան մամուլին մէջ։

ՖՐԱՆՔՕ երեք ժամ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ Երկուշաբթի գիշեր ստամոքսի իւլսէրի համար։ Յետ գործողութեան վիճակը բնականոն կը նկատուէր։ Սպանիոյ մենատէրին այս պայքարը մահուան դէմ բոլորը կը զարմացնէ։ Արդարեւ 18 օր է, Ֆրանքօ կը տոկայ հակառակ 8–10 մահացու հիւանդութիւններու որոնք իրարու յաջորդեցին եւ 18 օր ետք տոկաց նաեւ գործողութեան թէեւ կ'ըսուի թէ վիճակը շատ ծանր է։ Երեքշաբթի առտու հրատարակուած զեկոյցները կը հաստատէին թէ հիւանդին վիճակը բնականոն է։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 28)

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅ ՎԻԼՆԻՒՍԻ ՄԷՋ

Վիլնիւսի մէջ տեղի ունեցած է բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած երեկոյ մը։ Գրողի կեանքի ու ստեղծագործութեան մասին խօսած է բանաստեղծ Ա. Ժուկաուսկաս, որ անձամբ կը ճանչնար Իսահակեանը և լիթուաներէնի թարգմանած է անոր ստեղծագործութիւնները։ Վիլնիւսի հանրապետական գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են «Վագա» հրատարակչութեան լոյս ընծայած Աւ. Իսահակեանի երկերը։

×

« ԱՐԱՐԱՏ » ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐ

Հայաստան հարուստ է հանքային ջուրերով, որոնց օգտագործումը վերջին տարիներուն զգալիօրէն աւելցած է։ Կը բխին տարբեր բաղադրութեան շուրջ 400 աղբիւրներ, որոնց մէկ մասի հիման վրայ ստեղծուած են առողջարաններ՝ Ջերմուկ, Արզնի, Դիլիջան եւայլն։ Հայկական հանքային ջուրերը կը մրցին աշխարհի լաւագոյն ջուրերու հետ։ Ջերմուկի աղբիւրները թէ՛ բաղադրութեամբ, թէ ջերմութեամբ գրեթէ հաւասար են, իսկ երբեմն ալ կը գերազանցեն համաշխարհային փառքի հասած Կարլովի Վարիին։ Երեւանի առեւտրական կազմակերպութիւններն ու առողջապահական հաստատութիւնները ստացած են հայկական նոր բուժիչ ջուրը, որ կը կոչուի «Արարատ»։ Ջուրը օժտուած է բուժական բարձր յատկանիշներով եւ խորհուրդ կը տրուի օգտագործել յատկապէս աղեստամոքսային, լեարդի հիւանդութիւններու բուժման նպատակով։ Ներկայիս, Երեւանի մէջ աշխատանքներ յառաջ կը տարուին այդ հարստութիւնը արդիւնաւէտ դարձնելու համար։ Կը կառուցուին նոր գործարաններ եւ ուժ կը տրուի հիւնեռուն։ Յառաջիկայ հնգամեակին Հայաստանի հանքային ջուրերու արտադրութիւնը պիտի կրկնապատկուի։

×

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԽՕՍՔԵՐՈՎ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Մոսկուայի «Մելոդիա» ձեռնարկութիւնը պատրաստած է երկու նոր սալեր, որոնք կ'ընդգրկեն Աւ. Իսահակեանի խօսքերով երգեր ու ռոմանսներ։ Սալերէն մէկը կազմուած է Ա. Տիգրանեանի «Սեւ աչեր»էն, Ց. Ստեփանեանի «Գրկիր ինձ մեղմիկ», Է. Միրզոյեանի «Ասում են թէ», Գ. Ձթչեանի «Կ'ուզեմ լինել» և այլ ռոմանսներ, իսկ երկրորդը՝ Դ. Ղազարեանի «Քոյր իմ նազելի», Ա. Տէր-Ղեւոնդեանի «Ուռենի», Ե. Սահառունիի «Մայրիկիս», Ց. Բաղալեանի «Միայն թէ մայրս մահս չիմանայ», Է. Յարութիւնեանի «Ես հովիկ լինէի» և այլ երգեր։ Ցոբելենական սալերու կողքին վրայ կան Աւ. Իսահակեանի մեծադիր դիմանկարը եւ հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն լեզուներով տրուած երաժշտագէտ Նիկողայոս Թահմիզեանի ծանօթագրող յօդուածը։

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ժողովրդական բանարուեստը միշտ եղել է Աւ. Իսահակեանի ստեղծագործական կեանքի անդաւաճան ուղեկիցը։ Գրականութիւն մուտք գործելով անցեալ դարի 90ական թուականներին գեղջկական, գուսանական խաղերի հետեւողութեամբ գրուած «Ալագեազի մանիներ» բանաստեղծական շարքով, նա յետագայում էլ կապերը երբեք չխզեց ժողովրդական բանարուեստի հետ։

«Ես ծնուել եմ Հայաստանի պատմական Շիրակի գաւառում։ Այստեղ մանկական իմ երեւակայութիւնը թեւաւորուեց դարերի խորքից եկող բանաստեղծական ֆոլքլորով, գուսանների ու գիւղացիների երգերով... Այստեղ մեր անուշ տատիկներից լսել եմ հոգի կախարդող հէքեաթներ, մեր փորձաշատ պապիկներից իմաստուն զրոյցներ, խօսք, առած... Մեր հնադարեան խորիմաստ ֆոլքլորը, որին ես այնքան ու այնքան պարտական եմ», խոստովանել է բանաստեղծը։

Իսահակեանի հետաքրքրութիւնը, սակայն, չի սահմանափակուել միայն Շիրակի եւ միայն հայ բանահիւսութեամբ։ Նա մօտիկից ծանօթացել եւ ուսումնասիրել է նաեւ հնդկական, չինական, հրէական, իրանական, արաբական, կովկասեան, ռուսական, սերբական, ֆիննական, գերմանական, ֆրանսական եւ ուրիշ ազգերի առասպելները, զրոյցները, վէպերն ու երգերը։

Յատկանշական է, որ բանաստեղծը առանձնապէս բարձր է գնահատել հայ եւ այլազգի այն գրողներին ու արուեստագէտներին, ովքեր իրենց ստեղծագործութեան մէջ, ինչպէս ինքն է գրել «Ազգային ֆոլքլորի տարրեր են ունեցել»։ Այս առումով նա յիշատակել է Խ. Աբովեանի, Յովհ. Յովհաննիսեանի, Յ. Թումանեանի, Կոմիտասի, Սպենդիարեանի, Պուշկինի, Լերմոնտովի, Շեւչենկոյի, Նիզամու, Ռուսթավելու, Լոնկֆելոյի, Հայնէի, Կէօթէի եւ ուրիշների անունները։

Ժողովրդական բանարուեստի ազդեցութիւնը Իսահակեանի ստեղծագործութեան վրայ ունեցել է բազմակողմանի բնոյթ։ Նա մշակել, փոխադրել, թարգմանել է տարբեր ժանրի բանահիւսական գործեր, այդ գործերի ոգով ու ոճով գրել ինքնուրոյն գրական երկեր, մէջբերումներ է արել ժողովրդական բառ ու բանից։

Բանաստեղծի ստեղծագործութեան վրայ նշանակալից ազդեցութիւն են ունեցել նախ եւ առաջ հայ եւ այլազգի ժողովրդական երգերը։ «Այնքան, որքան իմ ստեղծագործութեան մեծ մասը պատկանում է ժողովրդական մոթիվների կարգին, ապա ինձ վրայ ամէնից շատ ազդել են հայ ժողովրդական երգերը, ապա եւ արեւելեան ուրիշ ժողովուրդներինը, ինչպէս եւ մալոռուսականը», գրել է նա մի առիթով։

Ժողովրդական երգերը Իսահակեանի ուշադրութիւնը գրաւել են իբրեւ ժողովրդի յոյզերի ու մտորումների հարազատ արձագանգներ, իբրեւ լեզուի ու յօրինուածքի անսեթեւեթ պարզութեամբ ու կատարելութեամբ օժտուած ստեղծագործութիւններ։ Դրանք բանաստեղծի համոզմամբ «ամենակատարեալ լիրիկան են», ուր «բաբախում ու արիւնոտւում է ժողովրդի սիրտը»։ Գալով հեռաւոր դարերի խորքից, այդ երգերը պահպանում են իրենց ներգործման ուժը նաեւ նոր ժամանակներում։ «Միլիոնաւոր մարդիկ են ծնւում ու մեռնում առանց մի հետք թողնելու, ստուերի պէս, որ անցնում է ժամանակի անապատի վըրայով, բայց մի անտունի, ջանգիւլումի մի քառեակ անմահ յաղթանակ է ժամանակի վրայ»։

Ժողովրդական երգերը իրենց կնիքն են դրել Իսահակեանի քնարական լաւագոյն բանաստեղծութիւնների վրայ։ Սկզբունքի դեր է կատարել այստեղ ժողովրդական երգերի «անանուն» հեղինակների եւ ժողովրդի անուանի բանաստեղծի հոգեհարազատութիւնը, ստեղծագործական զգացողութեան ու մտածողութեան մերձաւորութիւնը, ճաշակի ու գեղագիտական ըմբռնումների ընդհանրութիւնը։

Իր բանաստեղծութիւններում Աւ. Իսահակեանը ժողովրդական երգիչների նման գովերգել է հայրենի բնաշխարհի լեռները, ձորերը, գետերը, աղբիւրները, ծառերն ու ծաղիկները, արտայայտել հայ գեղջուկի մտքերն ու զգացմունքները։ Բանաստեղծի երգերի նիւթ են դարձել նոյն այդ գեղջուկի ուրախութիւնը, վիշտը, աշխատանքը, հանգիստը, կարօտը, սէրը, նրա ներքին ու արտաքին թշնամիները, հայ քաջորդիների անձնուրաց հերոսութիւնը։ Ժողովրդական երգերին մօտ ու հարազատ են նաեւ Իսահակեանի բանաստեղծութիւնների լեզուն, ոճը, դարձուածքները, մակդիրները, ձայնարկութիւնները, գեղարուեստական պատկերաւորման հնարները, յանգաւորման ու տաղաչափական ձեւերը։ Դրանք ժողովրդական քնարերգութեան արտայայտչական միջոցների ստեղծագործական հիանալի օրինակներ են։

Ժողովրդական եւ գուսանական երգերի ոգով ու ոճով են ստեղծուած Իսահակեանի «Օխտը սարով հեռու քեզնից», «Հայրենիքէս հեռացել եմ», «Էս ճամբէն ոլոր-մոլոր», «Երազ տեսայ ձեր տան առաջ», «Ախ մեր սիրտը դարդ, ցաւ», «Սեւ-մութ ամպեր ճակտիդ դիզուան», «Դարդըս լացէք, սարի սմբուլ», «Մաճկալ ես, բեզարած ես», «Սեւ աչերէն չատ վախեցիր», «Ձմեռն անցաւ, եկաւ գարուն», «Որսկան ախպեր» հանրայայտ բանաստեղծութիւնները եւ նման տիպի երեք տասնեակի չափ ուրիշ ոչ պակաս տարածուած ստեղծագործութիւններ։

Իսահակեանի նախասիրած բանահիւսական միւս ժանրը եղած է աւանդութիւնների ժանրը։ Տարբեր առիթներով արտայայտուել է ժողովրդական աւանդութիւնների մասին, բնութագրել վերջինների առանձնայատկութիւնները, գնահատել արժանիքները։

«Աւանդութիւնները մի օրեւէ ժողովրդի լաւի, ազնիւի, վեհի, գեղեցիկի ցանկութիւնների իրականացումներն են։ Մարդկային տենչերը, ձգտումները առասպելների, աւանդութիւնների մէջ են գտնում բաւարարութիւն, վարձատրութիւն՝ գրել է նա մի տեղ։

«Հայրենիքի ձորերը, դաշտերն ու գետերը, այրերն ու անտառները բնակեցուած են աւանդութիւններով, պատմական յուշերով։ Դրանք երկիրը շէնցնում են, բովանդակութիւն, խորութիւն, խորք տալիս, իմաստաւորում, բանական դարձնում, բանաստեղծացնում, վիպային շինում, անհատականացնում, ազգայնացնում, վրան կնիք, դրոշմ դնում, կերպարանք տալիս, թէ՛ ձեւ, թէ՛ հոգի։ Ժողովրդի համար իր երկրի աւանդութիւններով կենդանի են անցեալն ու հերոսները։ Ժողովուրդը հաւատում է ազգային աւանդութիւններին, նրանց իրական լինելուն, պատմականութեանը», գրել է բանաստեղծը մի այլ առիթով։

Իսահակեանի մշակած աւանդութիւնների մէջ յիշարժան են յատկապէս հայրենիքին, մօրը եւ սիրուն նուիրուած ստեղծագործութիւնները։ Եւ դա պատահական չէ։ Ինչպէս հայրենիքը, այնպէս էլ մայրն ու սէրը հանդիսացել են բանաստեղծի փայփայած հաւատամքի առարկաները, մշտահոլով թեմաները նրա ինչպէս չափածոյ, այնպէս էլ արձակ ողջ ստեղծագործութեան։

Իր երկերի համար նիւթ ու ատաղձ քաղելով հայ եւ այլազգի աւանդութիւններից, Իսահակեանը էական փոփոխութիւններ է մտցրել դրանց մէջ։ Ժողովրդական աւանդութիւնների բարբառային արձակ պատումը նա վեր է ածել գրական չափածոյ ոտանաւորի, այն օժտել է բազմաթիւ ինքնուրոյն գունեղ պատկերներով զգալիօրէն ընդարձակել է ծաւալը։ Ընդգծելու համար հայրենիքի, մօր եւ սիրոյ նուիրականութեան խորհուրդները, բանաստեղծը կատարել է համապատասխան քնարական շեղումներ, բացել է իր սկզբնաղբիւրներում առկայ «փակագծերը», սեղմ եւ արտայայտիչ նկարագրութիւններով ու երկախօսութիւններով բացայայտել ժողովրդական աւանդութիւնների գործող անձանց բնաւորութիւնները, աւելացրել շրջապատի միջավայրի ու բնութեան գեղարուեստական հիանալի պատկերներ, կատարել գաղափարական ու գեղարուեստական կարեւոր ընդհանրացումներ։

Ժողովրդական աւանդութիւնների հէնքի վրայ, կամ այդ աւանդութիւնների դրդմամբ տարբեր տարիների գրուած ստեղծագործութիւններ են Իսահակեանի՝ «Հայրենի հողը», «Արաքսի ծնունդը», «Ժողովրդի քնարը», «Մայրը», «Մօր սիրտը», «Յաւերժական սէրը», «Ասպետի սէրը», «Լիլիթ» խորագրերով սքանչելի աւանդութիւնները։

Իսահակեան անհաղորդ չի մնացել բանահիւսական միւս ժանրերի հանդէպ եւս։ Ոչ պակաս վարպետութեամբ նա մշակել, փոխադրել ու թարգմանել է նաեւ հայ եւ այլազգի բանահիւսութիւնից սերող ուրիշ բազմաթիւ գործեր։ Յիշենք՝ «Աղա Նազար» հայկական հէքեաթը, «Սասմայ Մհեր» ժողովրդական վիպերգը, «Ուչխնարա» հայկական զրոյցը, «Սոկրատես»ը յունական զրոյցը, «Օմար Խայեամի վէճը Աստծու հետ» իրանական զրոյցը եւայլն։

Ժողովրդական բանարուեստի օգտագործման ուրոյն ձեւերից մէկն էլ Իսահակեանի ստեղծագործութեան մէջ հանդիսացել են համապատասխան բանահիւսական մէջբերումները։ «Ուստա Կարօ» վէպում, «Հօրս գութանը», «Հին գիւղը», «Համբերանքի չիբուխը» պատմուածքներում եւ այլուր հանդիպում ենք այդօրինակ բաւական մէջբերումների։ Իր ինքնուրոյն հէնքի մէջ մերթ բառացի, մերթ էլ մասնակից ոճաւորումով հիւսելով ժողովրդական առած – ասացուածքների, առակների, զրոյցների, աւանդութիւնների եւ երգերի առանձին նմոյշներ, բանաստեղծը դրանով իսկ ներարկել է նրանց ժողովրդի իմաստութեան ու հանճարի շունչը։

Առատօրէն ու ազատօրէն օգտուելով ժողովրդական բանարուեստի անսպառ մայրաղբիւրից, Աւ. Իսահակեան այդ մայրաղբիւրից քաղուած նիւթերը անց է կացրել իր ստեղծագործական բովով, յղկել ու բիւրեղացրել է դրանք, դրել դրանց վրայ իր մեծ անհատականութեան անջնջելի դրոշմը։

Ժողովրդական բանարուեստի հետ կապուած իսահակեանական բոլոր ստեղծագործութիւնները, անկախ իրենց ժանրային, ոճական ու այլ կարգի տարբերութիւններից, տոգորուած են ժողովրդին ու նրա բանարուեստին բնորոշ այնպիսի յատկութիւններով, ինչպիսիք են՝ հայրենասիրութիւնը, ազատասիրութիւնը, խորը հաւատքը լուսաւոր ապագայի նըկատմամբ։ Այդ ստեղծագործութիւնները կ'ապրեն այնքան ժամանակ, որքան ժամանակ կանգուն կը լինի բանաստեղծի կողմից խորը ներշնչանքով երգուած՝

«Արագածը՝ աստղերի մէջ
ադամանդէ թագը գլխին...»։

Ակադ. ԱՐԱՄ ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Հանին բնաւ չէր սպասեր այս հարուածին։ Դեռ չնստած իրեն երկարած աթոռին վրայ, դունչը սարսափահար դէպի պատուհանը, ձեռքը-ոտքը դողդղալէն.

— Ձէ՞ք լսնիր, նումուրեախներ, մեծ մայրիկը մասխարա ընելու ելած էք, մըրմռաց ակռաներուն մէջէն։

Բայց, ո՞վ էր մտիկ ընողը, տղա՞ն թէ այդ ըմբոստ աղջիկները։ Պզտիկ վրէժ մը ունէին ընդդէմ իրենց հանիին, որ հալածած էր զիրենք փորձութեան մը համար, որմէ ինք ալ չէր կրցած խուսափիլ այդ հասուն տարիքին։ Ծաղրելու անգութ փափաքէ մը մղուած, անոնք շարունակեցին հետեւիլ նուագին զարկերուն, յարաճուն խանդավառութեամբ.

Նունիկ հանըմին խելքին է եկած,
Կրօն փիստանը վրան քաշած,
Պէյօղլուի աղջիկներուն պէս,
Կը վազէ իր սիրածին ետեւէն.
Խրանթօշ Մանուկին,
Սարխօշ Մանուկին...

— Կերած ապուրնին նայեցէք... մատ մը պօյով, գործիս խառնուելու ելած են, որպէս հանին, յուսահատօրէն հոսանքին դէմ թումբ կանգնելու ակներեւ ճիգով մը։

Սակայն, անոնք նման այն ստահակ տղոց, որոնք խրտուիլակին կեղծիքը երեւան հանելէն վերջ, ա՛լ չեն վախնար անկէ, շարունակեցին անողոքելի յամառութեամբ.

Նունի՛կ, մի ելլեր վեր միննտերէդ,
Շէնք շնորհք պայաբ-ցած ես։
Նունի՛կ, տեղդ ծանր նստէ,
Կարգուիլը քու գործդ չէ...

— Կրո՛ղ, ձեզի ի՞նչ կ'ըլլայ կոր. Ես ազատ կնիկ եմ, ինչ որ ուզեմ ան կ'ընեմ։

Ծիծաղի պոռթկում մը կարկեցուցիչ պատասխանը եղաւ գերազանցին փաստարկութեան, որ խոհական ըլլալէ շատ հեռու էր։

Մեծ մայրիկին իրաւ խելքին պիտի գար։ Շշմած՝ բան չէր գտներ ըսելիք. ճակտին քրտինքը վար տուաւ տենդահար։ Ապահովաբար կը զգար որ իրեններուն առջեւ խայտառակուած է սարսափելի կերպով։ Կամաց մը փէշերը ժողվեց եւ շնչասպառ տուն նետեց ինքզինքը։ Երկար ամիսներ ամօթէն չհամարձակեցաւ նըստիլ պարտէզին պատուհանին առջեւ, իր սիրական բազմոցին վրայ, որուն ընտելացած էր տարիներէ ի վեր։

Երուանդ էֆէնտին կխամիջոցները չէր սիրեր, տխուր օր մը բարապան Յովհաննէսի ընտանիքը փոխադրուեցաւ աւելի բախտաւոր վարձակալներով, իսկ իրենք գացին Սամաթիոյ շիտակ ճամբէն քիչ մը վար՝ համեստ տուն մը, ուր օրն ի բուն լռութիւնը կը խռովուէր ձկնավաճառներու եւ բանջարավաճառներու վայնասունէն։

Ընդհ. պատերազմի ամէնէն տագնապալի շրջանն էր, Սահակեան – Վարդուհեան վարժարանները լեցուած էին ռուս, անգլիացի եւ ռումէն գերիներով։ Դասախօսութիւնները կը շարունակուէին դպրաց դասու տան, Ս. Գէորգ եկեղեցիին ու դիմացի շէնքին մէկ յարկաբաժնին մէջ, Թաղականապետ Միհրան էֆէնտիի նախաձեռնութեամբ։ (Ցետագային Խորէն Ծ. Վրդ. Միսաքեան)։ Դասախօսներն էին Կոպեռնիկոսը, Գէորգ Ծ. Վրդ. Իբրանոսեանը, Արմենակ Տէր-Յակոբեանը, Եղիշէ Փափազեանը, Խաչիկ Պէրպէրեանը, Ֆերիտը, Արտաշէս Տէր-Յովհաննէսեանը։ Իսկ ուսուցչուհիներէն Լուիզը, Զարուհին, Ազնիւը, Նեկտարը, Նոյեմին եւ Վիքթորիա Շահլամեանը։

Վերջապէս, ամբողջ վեց ամիս, վարդէն հարկադրուեցաւ ուղղով ճամբայ ըլլալ մինչեւ մայր վարժարան, որուն տնօրէնն էր Գէորգ Պօղոսեան։ Դասախօսներն էին Նազարէթ Պօղոսեան, Գէորգ Սիմքէչեան, Յովհաննէս Գմբէթեան, Խաչիկ Պապիկեան եւ Արշակ Վարդանեան, — նախկին քարտուղար Պատրիարքարանի։

Մահ ու կենաց այդ շրջանին, վարդէն ստիպուած էր դարձեալ թողուլ վարժարանը, հայրը փոխարինելու համար ազգային պաշտօնատան մէջ։ Պատուական մարդը շատ քիչ անգամ կ'իջնէր խմբկեանէն, կարօտի այցելութիւն մը տալու համար ընտանիքին, մօտ օրէն պիտի դըրկուէր Իրաքի ճակատը։ Զարհուրելի հաւանականութեան մը հասած էր Թիֆլիսի համաճարակը, որուն զոհ պիտի երթար 1917ին վարժապետ Կոպեռնիկոսը։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար. – 9)

ՖԻՐԴՈՒՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

— O —

(Բ. եւ վերջ)

Պատկերացնելով հին Պարսկաստանի անցեալը, իր ժողովուրդին ապրած դիւցազնական, դիւցազնական եւ պատմական շրջանները, Ֆիրդուսի ի յայտ բերած է անսահման հայրենասիրութիւն մը, որ ցայտուն կը դառնայ 50 գլուխէ բաղկացած «Շահնամէ» կոչուող դիւցազներգութեան իւրաքանչիւր տողին մէջ: Եւ որքան բուռն է եղած բանաստեղծին սէրը իր հայրենիքին հանդէպ, այնքան ալ յախուռն է եղած իր ատելութիւնը բոլոր նուաճողներուն եւ, յատկապէս, իր ժողովուրդին ազատութեան սպառնացող թուրանական ցեղերուն դէմ: Այս վերջիններուն մասին բանաստեղծը «նենգ», «չարամիտ», «քինախնդիր», «վայրագ» եւ բազմաթիւ նման արտայայտութիւններ ունեցած է:

Ամէն տեսակ բռնակալներու դէմ ցցուելով, պարսիկ մեծ բանաստեղծը սէրով եւ խոր յարգանքով խօսած է աշխատասէր եւ խաղաղասէր ժողովուրդներու մասին եւ առանձին սիրով արտայայտուած է Պարսիկներու հինաւուրց դրացիին՝ Հայերուն մասին: Արդարեւ, տարբեր առիթներով գրուատանքի խօսքեր արտասանած է Հայերու եւ Հայաստանի հանդէպ: «Բիժան եւ Մանիժէ» հատուածին մէկ գլուխը խորագրուած է «Պարսիկները կ'օգնեն Հայերուն»: Այս հատուածին մէջ Ֆիրդուսի գոված է «լեռնակուռտակ Հայաստանի» բնակիչները, գրական խօսքի ուժով պատկերացուցած է Հայութեան խաղաղասէր եւ աշխարհաշէն նկարագիրը եւ, որ, ամէնէն կարեւորն է, ցոյց տուած է հայ մարդուն արժանիքը՝ գոհ եւ երջանիկ զգալ իր հայրենիքին մէջ.

Մենք ապրում ենք Հայաստանում,
մշտախաղաղ ու հանգիստ:
Մեր գիւղերը բարակոփ են,
անառիկ ու վեհանիստ,
Մեր լեռները կանաչել են, ինչպէս
պարտէզ մի ծաղկանց,
Իսկ բերքատու եռխ արտերը մեզ
տալիս են առատ հաց:

Այս երկրին մարդիկն են ահա, որ դիմած են Բեյ-Խոսրով արքային այն օրհասական պահուն, երբ ժողովուրդին հանդիստը խռոված է կատաղի մոլեգնօրէն հայրենիք խուժած օտար թշնամին: Ֆիրդուսի այս վերջինները ներկայացուցած է աշխարհակործան յատկութիւններով՝ անուանելով զանոնք « վայրագ », համեմատելով «վայրի» ու «ժանիքաւոր» փիղերու հետ.

Նրանք փղի ժանիք ունեն ու գեր
մարմին սարի պէս,
Մեր երկիրը կը մոխրանայ, եթէ Շահը
չօգնի մեզ:

Այսպիսի « թախծահեծ » լուրեր լսելով պատգամաւորներէն, Պարսից արքան որոշած է օգնել:Ան ոչ միայն «սրտահաճոյ» խօսքեր ըսած է պատուիրակներուն, այլեւ առանց յապաղելու բերել տուած է «ոսկեսանձ» ու «հրամբակ նժոյգներ», բացած է իր անբաւ գանձարանին դուռները եւ արքայական գահ խոստացած է այն քաջին

Ով որ Հայոց երկիր գնայ՝
վարազների դէմ կռուի,
Արքունական գանձատունը նրա
առաջ կը փռուի,
Մեծապատիւ այդ հերոսին ես
տեսնելով կը խնդամ,
Եւ պատուաբեր գործի համար
արքայական գահ կը տամ:

Արքային կոչին արձագանգած է «Շահնամէ»ի անուանի հերոսներէն մէկը՝ զօրավար Բիժան, որուն բանաստեղծը, ինչպէս առհասարակ, այնպէս ալ այս առթիւ օժտած է անհուն կամքով, նուիրումի ոգիով:

Հայերուն օգնելու պատրաստակամութիւնը տեսնելով Խոսրով արքան իր զօրավարը որակած է «մեծաշուք» «քաջերի քաջ», «միակ նեցուկ«», «յոյսերի վահան» եւայլն:

Ապա Շահը մեր Միլադի քաջ
Գուրգէնին եառ ասաց.
«Հայոց երկիր տանող ճամբան
դու լաւ գիտես անկասկած:
Թամբիր բոլոր նժոյգները, զօրք
հաւաքիր արժանի
Եւ զինաշող ընկեր եղիր,
եւ ուղեկից՝ Բիժանի:

Հազարամեակ մը անցած է այն ժամանակներէն, երբ Ֆիրդուսի 30ամեայ երկունքէ ետք լոյս աշխարհ հանած է մարդկային միտքին այս հրաշալիքը՝ «Շահ - նամէ»: Լուսաւորելով ժամանակի թանձր խաւարը, այս երկիրը բիրտ հալածանքներու դուռ բացած է հեղինակին համար, սակայն միաժամանակ հարթած է ճամբայ մը, որ ուղղուած էր ժողովուրդներու սիրտերուն: Այդ սիրտերուն մէջ պիտի անմահանար պարսիկ հանճարը: Ան իր անմահութիւնը գտած է նաեւ հայ ազգին սիրտին մէջ, ոչ միայն համամարդկային իր գաղափարներուն ու թովիչ արուեստին շնորհիւ, այլեւ «Շահնամէ»ի էջերը զարդարող ջերմ ու հոգեբուխ այն տողերուն համար, որոնք նուիրուած են Հայաստանի եւ հայ զօրավարին:

Հ. ՅՈՎԱՍԱՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՏՈՒԵԱԼ ՄԸ ՍԱՌՈՅՑԻ ՊԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

— O —

Բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Կարօ Սուքիասեան իր ուսումնասիրութիւններու ընթացքին հետաքրքրական տուեալ մը յայտնաբերեց սառոյցի վրայ կատարուած պարի մասին:

Կ. Սուքիասեան, երբ կ'աշխատէր կազմել գիտական բնագիրը «Աղուանից պատմութեան», որ հայ մատենագրութեան մեծարժէք աշխատութիւններէն մէկն է, ի յայտ բերաւ ենթահատուած մը հետեւեալ խորագիրով՝ « Յովհաննէս Մկրտչի պատուական գլուխին վերաբերեալ, թէ ինչպէս բերուեցաւ Արցախ գաւառ եւ զետեղուեցաւ Գանձասար, որ Աղուանքի աթոռն է»: Ս. Յովհաննէս Մկրտչի գլխատումին պատմութիւնը հայերէնի թարգմանուած է Ե. դարուն՝ Սահակ Պարթեւի եւ Մեսրոպ Մաշտոցի գրական - թարգմանչական գործունէութեան ընթացքին: Սակայն այնտեղ երբեք խօսք չըլլար աղջկան զգեստին, ինչպէս նաեւ սառոյցի վրայ պարած ըլլալուն մասին: Ե. դարու այդ թարգմանութեան հիման վրայ ստեղծուած հայկական տարբերակին մէջ, «Աղուանից պատմութեան» ձեռագրին մէջ, կը հանդիպինք հետեւեալ տողերուն.

« ... Ուղարկեց իր դուստրը, որպէսզի կաքաւէ անոնց առջեւ: Եւ աղջիկը պիղծ զարդարուած եւ պճնուած (հոս խօսքը անոր պարին համապատասխան հագուստին մասին է) կը խաղար ու կը պարէր խելքէ հանելով անօրէն գինարբուները, որ եւ հաճոյացաւ թագաւորին... աղջիկը դարձեալ գնաց թագաւորին քով, կը խաղար եւ կը կաքաւէր սառոյցին վրայ: Յանկարծ սառոյցը կոտրուեցաւ եւ աղջիկը սուզուեցաւ...»:

Այս ենթահատուածը, որ կը յաջորդէ է. դարուն ձեռնարկուած « Աղուանից պատմութեան » երկրորդ հատորին 50րդ գլուխին, միայն երկու ձեռագիր ընդօրինակութիւններու մէջ կայ: Առոնցմէ մէկը պատկանած է վիպասան Րաֆֆիի, իսկ միւսը եղած է սեփականութիւնը Արցախ գաւառի Գանձասար վանքին: Այս վերջին ձեռագիրը ներկայիս կը գտնուի Երեւանի Մատենադարանը:

Համաշխարհային գրականութեան մէջ մուտք գործած վերոյիշեալ պատմութեան հայկական տարբերակը ենթադրել կու տայ, թէ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած է սառոյցի վրայ պարելու արուեստը: Յաւելեալ տեղեկութիւններ թերեւս երեւան ելլեն հայերէն հին ձեռագիրներու մէջ:

Գերման գաղթականները

Ոմանք կը փորձեն ականներով ծածկուած դաշտերէ անցնիլ: Ուրիշներ՝ փախուստ տալ սահմանապահ զինուորներու աչքին առջեւ: Մէկն ալ վերջերս փորձեց երկաթուղիի կամուրջի մը վրայ մագլցիլ: Բոլորին ալ նպատակը նոյնն է՝ փախուստ տալ Արեւելեան Գերմանիայէ: Անոնք, որ ի վիճակի են, կը փորձեն Արեւմտ. Գերմանիա անցնիլ կեղծ անցագիրներով, իսկ նիւթական լայն միջոցներ ունեցողներ ալ երբեմն օդանաւով փախուստ կու տան, օդանաւորդը կաշառելով:

Ոմանք Արեւելեան Գերմանիայէն արձակուրդով այլ երկիր մը կ'երթան եւ հոնկէ կ'աշխատին Արեւմտ. Գերմանիա անցնիլ: Վերջապէս, ուրիշներ ալ իրենց երազը կ'իրականացնեն շնորհիւ Պոննի վճարած փրկագինին:

Արդարեւ, իրողութիւնն այն է, որ Արեւելեան Գերմանիայէն Արեւմուտք անցնող Գերմանացիներու թիւը վերջին տասնամեակին կայուն մնացած է, հակառակ համայնավար կառավարութիւններու ջանքին՝ ամուր փակելու իրենց սահմանները:

Այսպէս, Պոննի համաձայն, այս տարի կրկին աւելցած է փախստականներու թիւը, անցեալ տարի նուազում մը արձանագրելէ ետք: Կը թուի, թէ փախստականները նոր միջոցներ գտած են:

1961 Օգոստոսէն ցայսօր 160.000 Գերմանացիներ անցած են Արեւմտ. Գերմանիա: Յիշենք, որ 1961ին համայնավար իշխանութիւնները երկար պատ մը հիւսելով փակեցին բոլոր ճամբաները քաղաքը երկուքի բաժնելով:

Միայն 1965 Յունուարէն մինչեւ 1975 Օգոստոս 68.900 հոգի Արեւել. Գերմանիայէն Արեւմուտք անցած է: Այս տարուան համար կը նախատեսուի 5500 հոգի:

Շուտով այս գաղթականներուն պիտի միանան Լեհաստանէն ժամանած Գերմանացիները: Արդարեւ, Վարշաւայի մէջ Հոկտ. 9ին պայմանագիր մը ստորագրուեցաւ Արեւմտ. Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, որպէսզի 120.000 Գերմանացիներ յառաջիկայ չորս տարիներուն իրաւունք ունենան գաղթելու Դաշնակցային Գերմանիա: Նոյն բնոյթի համաձայնագիր մը կնքուած էր 1970ին, որմէ օգտուեցան 58 հազար Գերմանացիներ:

Պոնն կ'աշխատի նաեւ, որ Վոլկայի Գերմաններն ալ հնարաւորութիւն ունենան Խորհ. Միութենէն Արեւմտ. Գերմանիա գաղթելու: Արդէն տարին 6000 Գերմանացիներ կը գաղթեն: Գերման կառավարութիւնը 1969էն ի վեր 90 միլիոն տոլար փրկագին վճարած է Արեւել. Գերմանիոյ, որպէսզի 6000 քաղաքական բանտարկեալներ Արեւմուտք անցնին: Պոննի այս տարուան պիւտճէն 19 միլիոն տոլար է:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Գ.

Ծապլվար, 20 Հոկտեմբեր 1908

Եւ սկսայ իրեն պարզել գիտական սոցիալիզմի տեսութիւնները հողային հարցերու մասին: Ըսի թէ գեղացիները իրենց տունն ու հողային սեփականութիւնը միայն այն ժամանակ կրնան փրկել՝ երբ զանոնք դարձնեն ընկերական սեփականութիւն եւ ընկերական արտադրութիւն. իսկ անհատական սեփականութեամբ գեղացին կը դիմէ դէպի կորուստ եւ կապիտալիստական խոշոր արտադրութիւնը դուրս կը շպրտէ անոր արտադրութեան հնացած եղանակը: Եւ յիշեցի այս մասին Էնգելսի, Կաուցկիի, Մարքսի, Շիշկոյի, Պրամպոլինիի, Զերնովի, Վիլիլյէվի եւ այլոց զանազան տեսութիւնները:

Խե՛ղճ Տէր Սահակ՝ դարաւոր խաւարէ կուրցած իր աչքերը խոշոր բացած՝ ապուշ ապուշ երեսս կը նայէր, ատեն ատեն մրմռալով:

— Բայց, օրհնա՛ծ, առանք ի՞նչ կապ ունին Սմենք Վարդանի ճամբուելուն հետ:

Վերջապէս ինծ ըսաւ որ մեր վերջնական պատասխանը տամ իրեն որպէսզի հաղորդէ Րէս Սերքոյի:

Որպէսզի յետոյ ուրացումներ կամ խեղաթիւրումներ տեղի չունենան, գրաւոր կերպով ներկայացուցի հետեւեալ նուազագոյն պահանջմունքներս, իբրեւ նախահիմք մեր ապագայ բանակցութիւններուն:

Ա) Րէս Սերքօ պէտք է վճարէ Սմենց Վարդանի ճամբուած թուականէն մինչեւ գործի սկսած թուականը անցած օրերու օրականները:

Բ) Օրականի յաւելում և աշխատութեան ժամերու նուազում:

Գ) Հանգստեան արկղ մշակներու համար:

Դ) Աշխատանքի արկածներու դէմ ապահովագրութիւն:

Ե) Րէս Սերքօ պէտք է յանձնառու ըլլայ առնուազն քսան տարի իր քով պահելու Սմենց Վարդանը:

Զ) Րէս Սերքօ այս միջադէպին կարգադրման համար յեղափոխական կուսակցութեան իրեն մատուցած ծառայութեանց իբրեւ փոխարժէք, դրամական կարեւոր նուէր մը պէտք է ընէ կուսակցութեանս Ծապլվարի գանձին:

Ինչպէս կը տեսնէք հարցը տեղափոխեցի բոլորովին սկզբունքային հողի վրայ:

Տէր Սահակ մեկնեցաւ նշանակալից կերպով գլուխը օրօրելով: Անցան մի քանի օրեր եւ ես որեւէ պատասխան չստացայ: Վարդան սկսաւ անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալ:

— Քանի որ Րէս Սերքօ ներեր է ինծ՝ երթամ գործիս սկսիմ, կը կրկնէր այդ ապուշը, ուզելով այսպէս եսասիրաբար ոտնակոխ ընել միլիոնաւոր պրոլետարիաներու իրաւունքը, իր անձնական շահին համար:

Վերջապէս առջի երեկոյ, տեսնելով որ պատասխանը կ'ուշանայ, մեր կողմէ, իբրեւ լիազօր ներկայացուցիչ, կը ղրկեմ Խեւ Ալօն Րէս Սերքոյի մօտ, ստանալու համար վճռական պատասխան: Կ'երեւայ թէ մեր ընկեր Ալօն, որ յեղափոխականի լաւ խմոր ունի, մի քիչ խիստ լեզու կը գործածէ եւ զինքը ծեծելով դուրս կը վանեն Սերքոյի բնակարանէն. քիչ յետոյ կուգայ նաեւ ինծ մօտ Տէր Սահակ եւ կը յայտնէ թէ Րէս Սերքօ այլեւս չուզեր նոյնիսկ Վարդանի անունը լսել:

Դա պարզապէս պատերազմի յայտարարութիւն էր: Կապիտալիզմի եւ օպսկուրանտիզմի միացեալ ուժերն էին որ կը կանգնէին ընչազուրկ դասակարգի կորաքամակ ուսերուն վրայ: Կարելի չէր լռել այդ ակնյայտնի պրովոքացիայի հանդէպ եւ չգործել: Նոյն գիշերն իսկ պատրաստեցի հետեւեալ հրաւէր - յայտարարութիւնը, զոր այս առտու, արշալոյսին՝, Խեւ Ալօ տարաւ փակցուց եկեղեցիի պատին վրայ.

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ–Սէնթ Մարկրիթի Թաղակա-նութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Պ. Լեւոն Փէշաքարեանի թոռնիկին մկրտութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Հորոյեան 50ական փր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փէշա-քարեան, Տէր եւ Տիկին Ստ. Աստիկեան 100ական փր., Տէր եւ Տիկին Տիգ. Հորոյեան 10 փր.: Տիկին Սիրվարդ Պա-գըրճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժան Պագըրճեան 100, Տէր եւ Տիկին Գ. Գալուստեան 50, Տիկին Աղաւնի Գլըճ-եան, Պր. Գալուստեան 20ական փր.:

×

Վարդան Մուրատեան 50 փր. կը նուի-րէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Կապ. Խաչի Պոմոնի վարչութիւնը շը-նորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ֆէրտի Հրաչեանէ 50 փր., Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեանէ ողբ. Դա-նիէլեանի հոգեհանգստեան առթիւ 50 փ.:

×

Սէն Ժեռոմի Կապոյտ Խաչի մասնա-ճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հե-տեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի. Այրի Տիկին Մկրտիչեանի մահուան առ-թիւ Տէմիրճեան Վարդավառ 50 փր., Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեան եւ այրի Տի-կին Աղաւնի Սանտալեան 100: Պօղոս Տի-րատուրեան Կիրակոս Մինասեանի թաղ-ման առթիւ 20: Այրի Տիկին Արմենուհի Ալթունեան Պէրպէրեանի թաղման առ-թիւ 20: Այրի Տիկին Գարդուհի Դուրթ-եանի քառասունքի պատարագին առթիւ Պր. Բարադամ Դուրթեան եւ զաւակները 50: Այրի Տիկին Վերժին Դուրթեան իր քրոջ Արաքսի Գօզայեանի մահուան առ-թիւ 50: Յովհաննէս Պօյաճեանի մահուան առթիւ Վահէ Մերտինեան Լօռան եւ Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մերտինեան 100: Նոյն առթիւ Զիֆթէեան ընտանիք 100 փր.:

×

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ.— Կապ. Խաչի Սէն Մօ-րիսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հայթէ-եանէ 100 փր., Տէր եւ Տիկին Սահակ Կէնճեանէ 30, փոխան ծաղկեպսակի, ող-բացեալ այրի Տիկին Վերժին Տիւմէճեանի մահուան տխուր առթիւ, ի նպաստ իր դպրոցին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 85րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Շրջանի բոլոր խումբերուն

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 7, ժամը 20.30ին

SALLE CHAILLOT GALLIERA

28, Ave. Georges V

Métro : George V ou Alma-Marceau

Կը նախագահէ.— ընկ. ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին.—

LIONEL JOSPIN

(Secrétaire international tiers-monde, membre du Bureau et du Comité Directeur du P. S.)

Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչը (ֆրանսերէն)

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը (ֆրանսերէն)

եւ ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԷՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վա-լանսի Քրիստափոր կոմիտէի մասնակ-ցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի եւ Կապոյտ Խաչի տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյ. 8ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին քա-ղաքապետարանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Հ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Հայ Դատի Կեդր. Ֆրան-սայի ներկայացուցիչը եւ Տռոմ նահանգի ընկերվարական ներկայացուցիչը:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ–ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտոք - Վարուժան» կոմիտէներու ժողովը Հինգ-շաբթի Նոյ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը խիստ պարտաւորիչ է:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պոմոնի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Դ. Վարժապետեանի եւ ընտանեկան պա-րագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, քեռայրին՝ Յովհաննէս Վար-ժապետեանի մահուան տխուր առթիւ:

×

Սէն Ժեռոմի Կապոյտ Խաչի մասնա-ճիւղի ընկերուհիները իրենց խորին ցա-ւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Վարժապետեանի եւ իր ընտանեկան պա-րագաներուն իր ամուսնոյն Յովհաննէս Վարժապետեանի կսկծալի մահուան առ-թիւ, նոյն առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Քաջազնունի Յովհաննէսեան 100 փր., Յակոբեան ըն-տանիք 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գու-յումճեան 20, Խորտէքեան ընտանիք 20:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամա-կան ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, Նո-յեմբեր 8, ժամը 20.30ին, Պառ տը լա Կառ, Սէնթ Անթուան: Անդամներու ներ-կայութիւնը խիստ կարեւոր է:

Grand Bal Annuel de l'A.A.A.S.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած իր 85ամեակին առթիւ

Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահութեան նախարար

MADAME SIMONE VEIL

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8ԻՆ ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V A PARIS

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Orchestre et Show Antillais de Gérard La VINY

Ses Attractions, sa chaude ambiance des Tropiques

Թոմպոլա արժէքաւոր նուէրներով

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի կեդրոնը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 22էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 30 փր.

Etudiants et moins de 21 ans : Entrée gratuite.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼ–ՊՕՄՈՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 8 ժամը 22էն սկսեալ

Samedi 8 Novembre dans les salons de l'Hôtel Splendid

au profit de la Croix Bleue des Arménien s de France, Section Beaumont

animée par

BEDIK ET SON ORCHESTRE

AMBIANCE — BUFFET — COTILLONS

COURS

Le séminaire de Mme A. TER-MINASSIAN reprend dans le cadre de l'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 131 Bd. Saint Michel, Paris (5e), le 5 Novembre à 17 h. 30 (17 h. 30-19 h.30).

Renseignements et inscriptions :

E. H. E. S. S. (anciennement E.P.H.E.)

54, rue de Varenne, Paris (7e)

Tél. : 222-68-20

ou au Centre d'Etudes sur l'URSS et l'Europe Orientale

131, Bd. Saint-Michel, Paris (5e)

Tél : 033-99-61

Sujet : Nationalité et mouvements nationaux au Caucase à la fin du 19e et au début du 20e siècle : Le Cas Arménien.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ-Ի

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

որ կը տօնուի Փարիզի մէջ
նախագահութեամբ բեմադիր

HENRI VERNEUIL
(ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 16, ժամը 15ին

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ

ATELIER DE TRAVAUX MANUELS
sur thèmes arméniens

Pour enfants de 6 à 14 ans par animatrice diplômée des Arts Décoratifs

TOUS LES MERCREDIS de 14 à 16 h.

dans la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, Rue Bleue, 75009 Paris, Métro Cadet

En fin d'année UNE GRANDE EXPOSITION PREVUE

DESSIN
PEINTURE
MODELAGE
TERRE CUITE
MARIONNETTE
COLLAGE (papiers, tissus, feuilles mortes, etc...)
DEGUISEMENT
MENUISERIE
TAPIS
TRICOTAGE
COUTURE
etc.

Les cours commenceront le Mercredi, 12 Novembre 1975 à 14 heures

ENSEIGNEMENT DE LA MUSIQUE
théorie, solfège, piano

par Professeur de musique

TOUS LES SAMEDIS à partir de 15 h. dans la Maison de la Culture Arménienne
17, Rue Bleue, 75009 Paris, Métro Cadet

Արձանագրութիւններու եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել՝
Պր. Ասլանեանի Հեռ. 842-08-57 (ժամը 18էն վերջ)

SALLE RAMEAU

Rue Hippolyte-Flandin — LYON

ՀԱՅԿ. ՄԵԾ ԿԱԼԱ

(Դաշնակցութեան 85ամեակին առթիւ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 15ին

sous la présidence de M. JEAN POPEREN, député du Rhône

avec la participation de :
LIZ SARIAN et son orchestre
La troupe de danses « NAVASSART »

Vente des billets :
A LYON : Suzanne Boutique, 28 rue Bugeaud (6e), Tél. 24-58-44
A VIENNE : Boutique Alice, 87, rue Marchande, Tél 85-14-30

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
6
JEUDI
6 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.
51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.433
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.433

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՌՆՈԼՏ ՃՈԶԷՖ ԹՈՅՆՊԻ

1889 – 1975

— Օ —

Բ.

Ողբացեալ Առնոլտ Ճ. Թոյնպի Մեծ Եղեռնի առաջին օրերէն իսկ ծառայեց ցեղասպանին դէմ եւ անխոնջ աշխատանքով գրեց համառօտ Հայոց պատմութիւն մը, գլխաւոր աջակիցը դարձաւ մեր ազնիւ փաղեմի բարեկամ Լորտ Ճէյմս Պրայսի, հաւաքելու, դասաւորելու եւ հրատարակելու համար հայկական ջարդերու եւ տարագրութեանց վաւերագրերու հաւաքածոն, որ կը կոչուի

The treatment of Armenians in the Ottoman Empire 1915-16, ներկայացուած Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարար Սըր Էտուըրտ Կրէյ ավ Ֆալլոտոնի, Լորտ Պրայսի յառաջաբանով, Լոնտոն 1916, խբ. 684 էջ, մեծ քարտէս:

Անգլիոյ Արտաքին նախարարութեան պաշտօնական «Կապոյտ Տետրակ»ներու շարքին լոյս ընծայուած այս հատորը, որուն երկրորդ տպագրութիւնը հրատարակուեցաւ Պէյրութ 1972ին, կը կազմէ ականատեսներու եւ արժանահաւատ անձնաւորութեանց վաւերական եւ անհերքելի փաստերը պարունակող կոթողական ամբաստանագիր մը, որուն դէմ անզօր են օսմանեան եւ Թուրք Հանրապետական կառավարութեանց պաշտօնական հերքումներն ու Օսման Օլչայներու, Սամի Քոչաշներու, Թուլկաճներու, Իհսան Շիմշիրներու եւ պատմութիւնը խեղաթիւրող բոլոր Թուրք հեղինակներու արդարացման բռնազբօսիկ ճիգերն ու փորձերը:

Անգլիական այս Կապոյտ Տետրակին հիմնական մասերը Ֆրանսերէնի թարգմանուելով, 1916ին հրատարակուեցան հատորի մէջ, 555 էջ, մեծադիր քարտէսով:

Թարգմանիչի Ծանօթութենէն կը տեղեկանանք, որ Առնոլտ Թոյնպիի գրչին կը պատկանին պաշտօնական այս հրատարակութեան մէջ տեղ գտած Յուշագիրը (անգլ. բնագրին էջ ԼԵ-ԽԲ, ֆրանսերէն թարգմանութեան էջ 33–55), ինչպէս նաեւ Հայաստանի համառօտ պատմութիւնը (անգլ. բնագրին էջ 591–653, ֆրանսերէն թարգմանութեան էջ 56–147)՝ մինչեւ 1915 թուականը:

Թոյնպի 25–26 տարեկան երիտասարդ էր, երբ իբրեւ աջ բազուկը Լորտ Ճէյմս Պրայսի, ա՛յնքան կարեւոր աշխատանք կատարած է, ահագին նիւթ հայթայթելով Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարութեան պաշտօնական հրատարակութեան՝ Հայոց ցեղասպանութեան մասին:

Լորտ Պրայս Արտաքին նախարար Լորտ Կրէյ ավ Ֆալլոտոնի ուղղած 1916 Յուլիս մէկ թուակիր նամակով կը բացատրէ, որ հայկական ջարդերու մասին տեղեկութիւններ քաղելու համար անձնական նամակներ գրած է Միացեալ Նահանգներու, Զուիցերիոյ եւ այլ չէզոք երկիրներու իր բարեկամներուն: Ու երբ բաւականաչափ նիւթ հաւաքած է առժամեայ, սակայն արժանահաւատ պատմութիւն մը կազմելու համար, բարեբախտութիւնն է ունեցած ապահովելու գործակցութիւնը ակադեմական բարձր մակարդակով երիտասարդ պատմաբանի մը, Առնոլտ Ճ. Թոյնպիի, Օքսֆորտի Պալլիոլ քոլէճի հրջանաւարտներէն: Անիկա քննած, միացուցած, կարգի դրած է նիւթերը, անոնց վրայ աւելցնելով պատմական ու աշխարհագրական ծանօթութիւններ, որոնք անհրաժեշտ էին:

Այդ դասաւորուած նիւթերն է, որ Լորտ Պրայսի կողմէ ներկայացուած՝ կազմած են անգլիական Կապոյտ Տետրակը (պաշտօնական գործածութեան համար: Զանազանք, թիւ 31 (1916):

Ողբացեալ Թոյնպի այդքանով ալ չէ բաւականացած: Նոյն այդ թուականին լոյս ընծայած է գրքոյկ մը, քարտէսով, հայկական ջարդերու մասին, —

Armenian atrocities, The murder of a nation, London, 1915.

Այս գրքոյկն ալ ֆրանսերէնի թարգմանուելով հրատարակուած է Լօզանի (եւ Փարիզի) Փայեոյ գրատան կողմէ՝ 1916ին, 158 էջ, Հայկական ջարդերը խորագրով:

Գրքոյկին սկիզբը իբրեւ Ներածութիւն տպուած է (վերամշակուած) այն ճառը, զոր Լորտ Ճէյմս 1915 Հոկտ. 6ին արտասանած էր Լորտերու ժողովին մէջ:

Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակին առթիւ Միացեալ Նահանգներու Կիլիկեան Թեմի առաջնորդարանը նոր տպագրութեամբ մը վերհրատարակեց Առնոլտ Թոյնպիի անգտանելի դարձած այս գիրքը՝ բնագրի լեզուով, առաջնորդ Գարեգին Արք. Սարգիսեանի յառաջաբանով, Նիւ Եորք, 1975, 127 էջ:

Դէպքերէն վաթսուն տարի ետք ալ Թոյնպիի գրքոյկն ու անգլիական Կապոյտ Տետրակը կը պահեն իրենց այժմէականութիւնը:

Սփիւռքի հայ նոր սերունդը, որ զարթօնքի շրջան մը կ'ապրի տասը տարիէ ի վեր, պէտք է ծանօթանայ Մեծ Եղեռնի մանրամասնութեանց, որպէսզի լիովին ըմբռնէ Հայութեան դէմ գործուած անլուր ոճիրները ցեղասպան Թուրքին կողմէ: Որպէսզի աստիճան մը աւելի զօրանայ իր հայրենասիրական զգացումով եւ գիտակցի հայկական պահանջներու արդարութեան: Հայկական Դատի անկորնչելիութեան եւ յաւերժութեան:

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ Առնոլտ Ճ. Թոյնպի Հայութեան ուղղած իր պատգամով կը հաստատէր թէ հաւատարիմ կը մնայ Հայերու հանդէպ իր անվերապահ սիրոյն ու համակրութեան:

Իր մահով Հայութիւնը կը կորսնցնէ իր մեծ բարեկամներէն մէկը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան խմբագրականին նախավերջին պարբերութեան մէջ (5րդ տող) պէտք է կարդալ կալկաթայի «Սթէյթմէն» եւայլն, եւայլն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԶԷՆՔ Կ'ՈՒԶԷ ՓԱՐԻԶԷՆ

ՍՕՎԱՆԵԱՐԿ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ամպերը փարատիլ սկսած են Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ կը թուի թէ Ֆրանսա բաւական ջուր խառնած է իր գինիին, (ինչ որ պէտք չէ ֆրանսական սովորութիւն մը ըլլար) եւ նոյնքան անզիջող չէ Կիպրոսի համար ու աւելի անորոշ է իր դիրքը: Նախարարը Սօվանեարկ կը գոհանայ ըսելով թէ «մեզի համար լուծումը միջհամայնական խօսակցութեան մէջ է: Մեր փափաքն է աշխատիլ մեր բարեկամներուն մօտ որպէսզի խօսակցութիւնները վերսկսին ամբողջութեան լուծումի մը յանգելու համար կիպրական կարգադրութեան բոլոր երեւոյթներուն»: Ինչպէս կը պարզուի «ընդհանուր խօսքեր» են, որոնք այն տպաւորութիւնը կը թողուն որ Ֆրանսա այլեւս դէչ մարդ ըլլալ չուզեր ոչ ոքի հետ:

Թուրքիա զէնք ալ կ'ուզէ Ֆրանսայէն քանի Ամերիկա մասնակի կերպով ջնջած է արգելքը եւ Անգարա ալ չուզեր միայն Միացեալ Նահանգներէն կախում ունենալ: Սօվանեարկի տուած մամուլի ասուլիսէն կը հետեւի սակայն թէ Ֆրանսա «պատեհ» չի գտներ ծանր զէնք ծախել առ այժմ: Անգարա թեան կ'ուզէ, մարտիչ օդանաւեր, Միրաժ էֆ-ուան հրթիռներ եւ հակահրասայլ հեռաթիռներ բայց ոչ Միրաժ ոչ ալ Ա. Էմ. Իքս հրասայլեր: Ֆրանսական պատասխանը բոլորովին բացասական չէ՝ «բազմաթիւ կէտերու վրայ նպաստաւոր պատասխաններ կը տրուին կամ պիտի տրուին» ըսած է Սօվանեարկ, բայց ճշդած է թէ լիազօրուած չէ զէնքի վաճառքի մասին խօսելու: Ֆրանսացի նախարարին աչքին ալ «Յունաստանի ապահովութիւնը հակասութեան մէջ չէ Թուրքիոյ ապահովութեան հետ բայց եթէ Կիպրոսի պալարը չմաքրուի բոլորին ապահովութիւնն է որ կը վտանգուի»: Այդ պալարը մաքրելու համար Սօվանեարկ նոր գաղափար չունի, բայց ինչպէս վերը կ'ըսէինք, երկու երկիրներու (Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ) տեսակէտները իրարու մօտեցած են:

Այս հարցերէն զատ Ֆրանսացի եւ Թուրք Արտաքին նախարարները խօսած են նաեւ Լիբանանի մասին որ զիրենք կը մտահոգէ: Անգարա շատ չախորժիր Ֆրանսայի « սիրաբանութենէն » պաղեստինեան ճակատին հետ, որ իր կարգին կը «սիրաբանի» յոյն – Կիպրացիներուն հետ:

Այս այցելութեան առթիւ կազմուած է նաեւ աշխատանքի յատուկ մարմին մը, որ պիտի զբաղի երկու երկիրներու փոխանակութիւններով: Ֆրանսա աւելի բամպակ պիտի ներածէ: Միւս կողմէ Ֆրանսա աւելի զարկ պիտի տայ Պուրսայի Ռընօ գործատան (կրկնապատկէ կարողութիւնը): Պայմանագրութիւն մը պիտի ստորագրուի Պերլիէի հետ ծանր բեռնակառքերու կազմութեան գործատան մը շինութեան համար: Ֆրանսա կը հետաքրքրուի նաեւ Թուրքիոյ ճամբաներու ցանցին վերանորոգումով:

Սօվանեարկ Փարիզ վերադարձաւ Երեքշաբթի օր:

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆԻ 12րդ հրադադարը կը թուէ ինչ որ պատճառ է որոշ լաւատեսութեան: Երեքշաբթի օր միայն երկու մեռեալ կար Պէյրութի մէջ: Ռատիօ-Լիբանանի խօսնակն ալ կ'ըսէր թէ «բոլոր ճամբաները այլեւս ապահով են»:

ՖՐԱՆՔՕ միշտ ծանր վիճակի մէջ է, բայց կ'ապրի եւ նոյնիսկ խօսած է իր կնոջ եւ աղջկան՝ մարքիզուհի Վիլլավէռտէի հետ: Ըստ բժիշկներուն եւ գըլխաւորաբար մեծ վիրաբոյժին որ գործողութիւն ըրաւ Կիրակի իրիկուն, Ֆրանքօ հազարէն մէկ չէր կրնար ապրիլ այդ գործողութենէն ետք: Բայց մարդը կ'ապրի ասպարէզ կարդալով բժշկութեան եւ փաստը կուտայ որ ամէն ինչ կախում ունի մարդուն կազմէն եւ ոչ հիւանդութեան տեսակէն: Չորեքշաբթի առտու Ֆրանքոյի վիճակը ծանր բայց բնականոն կը նկատուէր:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր մասնակի գործադուլ կար Փարիզի մէջ, ուր մեթրօ եւ հանրակառք կը բանէին 60 առ հարիւր համեմատութեամբ: Հինգշաբթի ալ խանգարումներ նախատեսուած են ելեկտրականութեան, կազի եւ թղթատարի սպասարկութեանց մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 3)

ԱՐԱՐԱՏ – ԶԱՐԻԱ ՄՐՑՈՒՄԸ (*)

«Արարատ», Խորհ. Միութեան ախոյեանութեան նախավերջին՝ 29րդ շրջանին Վորոշիլովգրադի «Զարիա» ակումբին յաղթեց 1–0 արդիւնքով, այս վերջինի դաշտին վրայ:

Հետաքրքրական է նշել որ ասիկա Խորհրդային Միութեան նախկին երկու ախոյեաններու երրորդ հանդիպումն էր այս խաղաշրջանին: Երեւանցիները «Զարիա»ի յաղթեր էին Հրազդան մարզադաշտին վրայ (1–0), իսկ յետոյ՝ Մոսկուայի մէջ, Խորհ. Միութեան բաժակի եզրափակիչ խաղին՝ 2–1 արդիւնքով: Ուստի, այս հանդիպումին դաշտի տէրերը կը ձգտէին իրենց երկրպագուներուն մօտ արդարանալ լաւ խաղով եւ, անշուշտ, յաղթանակով: Արարատցիներ իրենց կարգին կը մտածէին միայն յաջողութեան մասին, որով կարելիութիւն ունէին տեղ գրաւելու ախոյեանութեան ցանկի երրորդ – չորրորդ դիրքին վրայ:

Մրցումը ընթացաւ հետաքրքրական եւ գեղեցիկ պայքարի մէջ: Մինչեւ առաջին կիսախաղին 20–25 վայրկեանները դաշտին տէրերը անընդհատ կը գրոհէին, ձգտելով գրաւել Երեւանցիներու դարպասը: Բայց հիւրերը կը գործէին վըստահ: Այնուհետեւ «Արարատ»ի տղաքը հետզհետէ անցան հակագրոհի եւ բերդապահ Տկաչենկօ դժուարութեամբ ետ կը մղէր իրարու յաջորդող հարուածները:

Երբ խումբերը ընդմիջումէն ետք նորէն պայքարի սկսան, խաղի ընթացքին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն տեղի ունեցած էր: Խաղի 47րդ վայրկեանին էր որ Սամուէլ Պետրոսեան գնդակը ղրկեց մրցակիցի դարպասէն ներս: Այդ կոլն ալ եղաւ յաղթական եւ «Արարատ»ին ապահովեց այնքան կարեւոր երկու կէտեր:

Այժմ «Արարատ» 34 կէտերով կը գրաւէ հինգերորդ տեղը: Վերջին մրցումը Երեւանցիները կ'ունենան Նոյ. 9ին՝ Դոնեցկի մէջ, «Շախտեօր» ակումբին հետ:

(*) Այս մրցումին արդիւնքը տուած էինք մեր Նոյ. 4ի թիւով: Հիմա՝ մանրամասնութիւնները):

×

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հեղինակի իրաւունքի համամիութենական գործակալութեան հրաւէրով Երեւանի հիւր եղած են Չեխոսլովաքիոյ երաժշտական ֆոնտի տնօրէն Վլադիմիր Շեւչիկ եւ փոխականոնի բաժնի վարիչ Ալենա Եունգերովա: Հիւրերը հանդիպում ունեցած են հայ երաժշտագէտներու հետ, ունկնդրած անոնց ստեղծագործութիւնները, այցելած՝ Հանրապետութեան տեսարժան եւ պատմական վայրերը: Վ. Շեւչիկ ըսած է, որ իրեն հետ կը տանի մեծ քանակութեամբ երաժշտական գրականութիւն, 1976ին Չեխոսլովաքիոյ մէջ հայկական սենեակի երաժշտութեան երեկոներ կազմակերպելու նպատակով: Իսկ տարի մը ետք չեխոսլովաքեան սենեակի երաժշտական երեկոներ կը կազմակերպուին Հայաստանի մէջ:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՏԱՐՕՆԱՑԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏ՝ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱԶԵՐՈՒ

Հայ երաժշտութեան պատմութիւնը ուսումնասիրող ուեւէ անձ՝ հինգերորդէն մինչեւ 13րդ դարերու ժամանակաշրջանին մէջ կը գտնէ եկեղեցական երաժըշտութեան յատուկ երկու տեսակ նշանագրեր, — «երգեցողական տառեր» (որոնք ծանօթ են նաեւ «առոգանական նշաններ» անունով) եւ «խազեր» (բառական նշանակութեամբ՝ գիծ, գիր. յունարէնով՝ նեւմա):

Երգեցողական տառերը կամ առոգանական նշանները կէտադրութիւններ էին, ճիշդ այնպէ՛ս՝ ինչպէս բութը, շեշտը, պարոյկը (հարցման նշան), երկարը. ու կը ծառայէին ո՛չ թէ եղանակի յօրինման՝ այլ արտասանական ճշգրտութիւնը պահելու:

Խազերը երաժշտական գիծեր էին. նշանագրեր՝ որոնք կը ծառայէին երգի մը եղանակը կազմելու:

Ապառիկ կը նկատենք մանրամասնութիւններու մէջ մտնել եւ երաժշտական հմտութեան տէր մարդոց կը վստահինք պարզաբանումը հայ երաժշտութեան պատմական հոլովոյթին հետ կապ ունեցող կէտերու:

Մենք պատանիներ էինք տակաւին եւ եկեղեցիներու շրջափակէն դուրս չէինք ելլեր, երբ Աւետիս Տէր – Սարգիսեանի, Ներսէս Խիւտավերտեանի եւ Մեհթեր – եանի նման երաժշտագէտներ մեզի կը սորվեցնէին հայկական ութեակին (այսինքն չորս ձայներուն ու չորս կողմերուն) տարբերութիւնները: Առաջին ձայնը (ԱՁ) արաբական հէֆթիկեահն էր, կամ ռասթը. առաջին կողմը (ԱԿ)՝ սեկեահ կամ շեթաճէմ. երկրորդ ձայնը (ԲՁ)՝ հիւսէյնի, երկրորդ կողմը (ԲԿ)՝ աճէմ կամ աճէմ աշիրան. երրորդ ձայնը (ԳՁ)՝ հիճազ, երրորդ կողմը (ԳԿ)՝ սեպա. չորրորդ ձայնը (ԴՁ)՝ խիֆահան, չորրորդ կողմը (ԴԿ)՝ բուշշաք...

Պարզելով բիւզանդական, պարսկական եւ արաբական երաժշտութեան հետ հայ եկեղեցական երաժշտութեան կապերը, անոնք կը շեշտէին որ՝ բաղդատմամբ եւրոպականին՝ հայկ. երաժշտութիւնը շատ աւելի հարուստ է իր կիսաձայներով եւ թէ հայկական ութեակը հիմնուած է 85 խազերու վրայ, որոնցմէ 54ին անունները միայն յայտնի են, իսկ մնացեալ 31ի անունները կը մնան անծանօթ, — թէեւ կան ու կը գործածուին իբրեւ նշանակ:

Այդ երանելի՜ օրերուն՝ մեզի «օրհնութիւն» ու «հարց» երգել կուտային նախ քան պատարագի դպիրային եւ առաւօտեան ժամերգութեանց ընթացքին: Իրենք «հայկական նոթագրութեամբ» (խազերով) կ'երգէին, մենք՝ «գոց» կը սորվէինք, — այսինքն կ'երգէինք վարժութեամբ, տաժանելի ու յամառ աշխատանքով:

«Հայկական նոթագրութիւն» ըսուածը հայկական խազագրութիւնն է՝ որուն նուիրուած հնագոյն ձեռագիրը կուգայ 13րդ դարէն (1278) ու ներկայիս կը գտնուի Երեւանի մատենադարանին մէջ (թիւ 759): Ձեռագիր – դրչագրութիւնը կը պատկանի Ստեփանոս անուն քահանայի մը, Սկեւռայ անապատէն (վանք):

Հիմնուելով պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցիի եւ ուրիշներու վկայութեանց վըրայ, հայկական խազագրութեան հիմնադիր նկատուած է Խաչատուր Վրդ. Տարօնացին, Հաղարծինի վանական դպրոցի գերահռչակ այս երաժշտագէտը, որ ինչպէս ըսինք, հեղինակն է նաեւ «Խոր – հուրդ խորին» շարականին:

Գանձակեցի կ'ըսէ, Տարօնացիի մասին խօսելով, որ «Սա եբեր զխազն ի կողմանս արեւելից՝ զանմարմին եղանակսն ի մի ածել», այսինքն թէ Տարօնացին ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ է բերած հայ երաժշտութեան խազերը՝ որոնցմով «մարմին առին» (այսինքն նոթագրուեցան կամ ձայնագրուեցան) մինչեւ այդ օրերը «երգեցողական տառերով» կամ առոգանական նշաններու օգնութեամբ միայն երգուող եղանակները: Սակայն հայ բանասիրութիւնը այսօր կը հաստատէ որ Տարօնացի հմուտ էր նաեւ արեւմտեան – բիւզանդական երաժշտագիտութեան:

Քանի որ խօսք եղաւ միջնադարեան հայ երաժշտութեան եւ Տարօնացի վարդապետի մասին, արագօրէն թուենք նաեւ անունները յայտնի այն երաժշտագէտ հոգեւորականներուն՝ որոնք 10–13րդ դարերուն կը յիշատակուին իբրեւ կարկառուն դէմքեր՝ Կամրջաձորի վանքին առաջնորդ Սամուէլ Վրդ. (10րդ դար), Թէոդորոս Ալախօսիկ՝ «մեծ երաժիշտ եւ սուն սրբոյ եկեղեցւոյ», ինչպէս կը կոչէ զինք Մատթէոս Ուռհայեցի (11րդ դար): Նոյն դարուն կը պատկանին Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոս՝ հեղինակը «Մանկունք» անունով ծանօթ շարականներուն եւ Մարտիրոսաց ու Հանգստեան կանոններուն: Դանիէլ անուն երաժիշտ մը, որ կը յիշատակուի Գրիգոր Մագիստրոսի «Թուղթ»երուն (նամակներուն) մէջ, եւ վերջապէս՝ Ներսէս Շնորհալին՝ որուն համար Կիրակոս Գանձակեցի կը վկայէ 13րդ դարու. «Կարգեաց բաղցր եղանակաւ շարականս, մեղեդիս, տաղս եւ ոտանաւորս»:

13րդ դարու երաժշտագէտ եկեղեցականներէն կը յիշատակուին Մշոյ Առաքելոց վանքէն Ստեփանոս, Աւետիս, Յուսիկ, Ներսէս, Բըստակէս (Արիստակէս), Խաչատուր եւ Յովհաննէս անուն վանականները, ինչպէս նաեւ ուրիշներ՝ Դրազարկի վանքէն (Կիլիկիա):

Մ. Թ.

ՍԵՐԳՕ ՓԱՐԱՋԱՆՈՎԻ ՑԱՆՑԱՆՔԸ

1974 թուի Յունուարին էր, երբ ֆրանսական «Լը Մոնտ» թերթը հաղորդեց մեր դարի մեծագոյն շարժանկարային բեմադիրներից Սարգիս Փարաջանեանի ձերբակալման մասին Կիեւում: Նա ամբաստանւում էր գողութեան, խարդախութեան, դրամաշորթութեան, միասեռականութեան, այլոց անձնասպանութեան դրդելու եւ մի շարք մեծ ու փոքր ուրիշ յանցանքների մէջ: Միջազգային մամուլը մի պահ աղմկեց: Եւրոպայի ամէնից անուանի բեմադիրներն ու արուեստագէտներն մի հաւաքագրով բողոքեցին խորհրդային իշխանութիւններին այդ անարդարութեան դէմ: Սփիւռքահայ մամուլի աչալուրջ օրկանները արձագանգեցին այդ բողոքին: Այնուհետեւ իջաւ քարլռութիւնը: Մոռացուեց Փարաջանով:

Արեւմուտք հասած վերջին լուրերի համաձայն, Սարգիս Փարաջանեանը դատապարտուել է վեց տարուայ բանտարկութեան, ըստ երեւոյթին, Ուկրանիայում:

Թէ ինչո՞ւ Փարաջանովի անունը ծանօթ չէ հասարակութեան լայն խաւերին, դրա պատճառն այն է, որ Սայաթ Նովայի կեանքը պատկերող նրա «Նռան գոյնը» խորագրով շարժանկարը կարճ ժամանակ Խորհրդային Միութեան մի քանի կեդրոններում ցուցադրուելուց յետոյ արգելուել է, իսկ ժապաւէնի հայերէն բնագրի ուսուցման մէջ այնպիսի կրճատումներ ու խեղաթիւրումներ են պարտադրուել, որ արտասահմանեան համապատասխան ընկերութիւնները չեն համաձայնուել աղաւաղուած տարբերակը ներկայացնել միջազգային հանրութեանը:

«Նռան գոյնը» Փարաջանովի գլուխ գործոցն է, սակայն նա աշխարհին ծանօթ է իր «Մեր մոռացուած նախնիքների ստուերները» գործով, որը միջազգային տասնըվեց մրցանակների է արժանացել: Շարժանկարային արուեստի ամէնից հեղինակաւոր դէմքերի կարծիքով Ս. Փարաջանովն ու Անդրէյ Տարկովսկին հանդիսանում են խորհրդային կինօ-բեմադրութեան արդի վերածնունդի հսկաները ժառանգելով ու զարգացնելով Այզենշթայնի, Դովժենկոյի եւ Օխլոպկովի շարժանկարային արուեստի ուրոյն աւանդոյթները: Փարաջանեանի վերոյիշեալ երկու գործերում էլ ակնյայտ են մարդկային դեգերումները, խորհրդապաշտական խորացումներն ու կրօնի նըկատմամբ յարգանքն ու ակնածանքը, որոնք որեւէ կերպ չեն համապատասխանում «ընկերվարական իրապաշտութեան» խորհրդային հանդանակին:

«Սայաթ Նովա – Նռան գոյնը» շարժանկարը արտադրուել է Երեւանում:

Ըստ բրիտանացի վաստակաւոր բեմադիր Հըրպըրթ Մարշալի, «Նռան գոյնը» դրուագային է, ամէն փուլ ու դրուագ մխանգամայն ինքնամփոփ: Ոչ մի տող կամ կադրը շաղկապուած չէ, բացի Սայաթ Նովայի զարգացման հոլովոյթից՝ պատանեկութիւնից մինչեւ երիտասարդութիւն, հասունութիւն, բանաստեղծ, պալատական աշուղ, սիրող, ճգնաւոր, ապա յարակցութիւն բանաստեղծի ու իր արուեստի միջեւ, սիրոյ, մահուան եւ ճակատագրի միջեւ: Նիւթի զարգացումը ընթանում է պատկերների ու կադրերի անհամեմատելի ու աննման գեղեցկութեամբ: «Նռան գոյնը» գեղարուեստական ձեւի ու համադրման մի անվերջ յորձանք է՝ դրուագից դըրուագ, դէպքից դէպք, պատկերից պատկեր, տալով կեանք ու պատմութիւն Սայաթ Նովայի, որն իրականում արտացոլումն է Փարաջանեանի վիթխարի տաղանդի, որը վարարած գետի պէս գալիս, քանդում է ամէն ինչ, կլանում, առնում ու տանում՝ հանդիսատեսին թողնելով իր զգայական ու գեղարուեստական աշխարհի ահռելի մենութեան մէջ:

Ինքը Փարաջանով «Նռան գոյնը» նկատում է որպէս առաջին ցատկատախտակը իր ապագայ ստեղծագործութիւնների: Այսուհանդերձ «Նռան գոյնը» շարժանկարի նիւթը տիեզերային է: Շարունակ առկայ է մարդու ու սիրոյ, եկեղեցու ու սիրոյ, բանաստեղծի ու հասարակայնութեան պայքարը: Ներկայ է պայքարը բանաստեղծութեան ու քարացած վարդապետութիւնների, բանաստեղծութեան եւ մահուան միջեւ:

«Նռան գոյնը» շարժանկարի ոճը ոչ միայն եզակի է խորհրդային կինօ-արուեստում, այլեւ համաշխարհային պատմութեան մէջ: Այդ գործը իր ազգային ձեւով ու բովանդակութեամբ անկասկած իր դրոշմը թողել է խորհրդային շարժանկարային արուեստի վրայ: «Սայաթ Նովա» գործով Սարգիս Փարաջանեան հիմքն է դրել հայկական ազգային շարժանկարի աւանդութեան:

Եւ այսօր Փարաջանով բանտարկուած է: Այն հանճարը, որն իր ազգային շաղախով նոր ուղիներ պիտի պեղէր հայ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Բնաւ ցանկալի չէր հէք տղուն համար, դէմ յանդիման գտնուիլ Երուանդ էֆէնտիին, որ խլէզ յօրջօրջած էր զինքը: Գունէ առ երեսս քաղաքավար էր իրեն հետ, որովհետեւ նորատի պատանին պարկեշտօրէն կը կատարէր բոլոր աշխատանքները. — Մաքրութիւն, ծառայութիւն, նամակներու ընդօրինակութիւն՝ ծանր մամուլով: Իսկ յետագային որբերու եւ որբուհիներու փոխադրութիւն, Ս. Փրկչի հիւանդանոցը կամ Պոլսոյ այս կամ այն թաղամասի կայանները: Անգամ մը, էֆէնտին նոյնիսկ յօժարեցաւ իրեն վըստահիլ Թուրքերէն պաշտօնագրի մը ընդօրինակութիւնը՝ եղէգնեայ գրիչով, որուն վարժութիւնը կը խուսափէր իրմէ: Պարտադրուած էր այս բոլորը ընել քաջարար, տեսակ մը սրտի սեղմումով, այդ փոքր տարիքին իրմէ կախուած էր ճակատագիրը ամբողջ ընտանիքին (մայր, եղբայր, երկու քոյր եւ կրտսեր հօրեղբայրը):

Զինադադարի յաջորդ տարին, Վազգէն յաջողած էր մտնել Կեդրոնական վարժարան եւ աչքը մտնել Յակոբ Օշականի: Գեղամ Գավաֆեան տնօրէնն էր պատմական ուսումնարանին: Դասախօսներն էին Ստեփան Կուրտիկեան, Խորէն Գաբիկեան, Լեւոն Թաշճեան, Փրոֆ. Զաքրեան, Ս. Քիւրքճեան, Յովսէփ Գույումճեան, Յարութիւն Սարաֆեան, Գարեգին Գավաֆեան, Եղուարդ Ճանկէօզեան, Մարկրիթ Երկանեան եւ տարաբախտ Եսթեր Տէր-Սահակեան:

Շատոնց ի վեր Վազգէնի ընտանիքը փոխադրուած էր Եէնի Շէհիրի բարձունքը, դէմ յանդիման Թաթավլայի, որուն ներքեւ կ'աշտարակէր Այա Թրիատայի կաթողիկէն: Շաբթուան դադարի օրերուն, երբ պատանին մօրը հետ Նեշտեբէճեանց բնակարանը կ'ըլլար, Տիկին Արտեմիս սրտաբաց ընդունելութիւն մը կ'ընէր իրենց: Զոյգ մը տատրակները այլեւս ոսկի վանդակի մը մէջ բանտարկուած չէին զգար իրենք զիրենք, տօնական օր մը կը նկատէին իրենց նախկին հարեւաններուն այցելութիւնը: Նունեան – Վարդուհեան վարժարանի երբեմնի ուսուցչուհին՝ շատ լաւ կը յարմարէր Տիկ. Հեղինէին հետ, մտերմօրէն կը զրուցէին իրենց զաւակներուն և աշխարհի բաներու մասին: Միշտ կը չփացնէր զինքը իր հիւրամեծարութեամբ:

Պատանեկութեան ամէնէն կրակոտ շըրջանին, Վազգէնի վերնաբամբ ձայնը իր գագաթնակէտին հասած՝ սիրային տաղերը կ'արտացայտեցնէր անհաւատալի ուժականութեամբ մը: Զոյգ մը տատրակները զգլխած եւ յափշտակուած, բիւր բիւր յոյզերու անձնատուր կ'ըլլային, մասնաւորաբար Իսահակեանի «Սիրուհիս քեզ համար»ի սիրազեղ ելեւէջներէն: Զարմինէն լքած Շուփէնի մելամաղձոտ սոնաթները, դաշնակին վրայ կը միանար քրոջը ու սրտագրաւ ձայնով մը կ'երգէր «Էս գիշեր լուսը տեսայ»ն:

Ընդարձակ պարտէզին մէջ, նախկին կեանքը կը վերսկսէր զուարթ ճռուողիւններով եւ պահուըտուքներով: Վազգէն բարձր ոստումներ կը կատարէր չուանին վրայէն, յետոյ կը նստէր սարփինային տակ եւ աղջիկներուն հետ կը խօսէր քիչ մը ամէն բանի մասին: Մեկնակէտը Սէրն էր բնականաբար, կարելի չէր վարդը պոկել իրենց սրտէն, բայց ամէնէն աւելի կանգ կ'առնէին երաժշտութեան եւ Պոլսոյ Տրամաթիքի ներկայացումներուն վրայ: Նոր ձագուկ մը աշխարհ եկած էր, անուշիկ Տիգրան, պատանին կը սիրէր իր վերկն առնել մանկիկը ու դգուել անսահման խանդաղատանքով մը:

Նորափթիթ պատանեկութեան տարիներուն, շատ միամիտ էր Վազգէնը, գիտ սատանան կը դրդէր, մինակը էֆէնտիին աչքին երեւելով, Կիրակի օրուան հանգիստին օրը: Ո՛չ իր մտաւորական արժանիքները, ո՛չ ալ մօրաքոյր Մերսինային նուիրած Թիրինկի վայելուչ զգեստը, որեւէ տպաւորութիւն գործած էին աղնուաշուք էֆէնտիին վրայ, որ չէր յօժարեր մարդու տեղ դնել համեստ պաշտօնեայի մը որդին: Ի զո՛ւր, կրակոտ պատանութեան բովանդակ հմայքով, աղուանմիտ ուսանողը չէր յաջողեր գտնել հաստատուն դանձապահին առջեւ...:

Բնարանը սէրը չէր անշուշտ, երբ Երուանդ էֆէնտին պատանին կը տեսնէր տիվանին վրայ, դէմ յանդիման իր զոյգ մը տատրակներուն: Յօնքերը պռստած ցուցամատը մէկէն դէպի դուռը ուղղեց եւ հրամայեց անոնց որ առանձին թողուն անբաղձալի հիւրը:

Շատ հետաքրքրական է գիտնալ թէ այս նորօրինակ Տօքթ. Պարթոլօն նոյնքան պիտի մոլեգնէ՞ր նախանձէն, եթէ իմանար որ իր աղջիկները պարզապէս եայ-եային մահը կը նկարագրէին համակրելի պատանիին...:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար. – 10)

ու միջազգային արուեստի կեանքում, դատապարտուել է լռութեան, ո՞վ գիտէ, խորհրդային հարկադրական աշխատանք – ների ո՞ր ճամբարում:

Փարաջանովի դէմ յարուցուած ամ – բաստանութիւնները, ըստ խորհրդային եւ արեւմտեան հաւաստի աղբիւրների, կեղծ են, չինծու եւ կամայական: Այդ – դրպարտութիւնները յօրինուել են մի – միայն լռեցնելու համար նրա ձայնը, սպաննելու համար նրա ըմբոստ ոգին եւ խեղդելու նրա անկախ խոյանքը:

Երբ բանտարկուած է Փարաջանովը, անազատ է նաեւ խորհրդային ամէն մի արուեստագէտ: Երբ անազատ է խոր – հրդային քաղաքացին, անազատ է նաեւ աշխարհի ամէն մի քաղաքացի: Եթէ Չիլիում, Արժանթինում, Ուկանդայում, Սպանիայում կամ Խորհ. Միութեան մէջ մէջ ճնշուած է գրողն ու արուեստագէտը, ապա ճնշման ենթակայ է նաեւ ամէնից ազատ փարչակարգի մէջ ապրող մարդը: Որովհետեւ մարդկային ընտանիքում միաժամանակ ազատներ ու անազատներ չեն կարող լինել: Մէկի ճակատագիրը պայմանաւորուած է միւսի ճակատա – գրով: Օրէնքներից ու սահմանափակում– ներից վեր կայ մարդկային բարոյակա – նութիւնը, առանց որի խամաճիկների նրան զանգուածների կը վերածուէր մարդկութիւնը, թէկուզ որքան էլ ոս – կետառ լինեն սահմանադրութիւնները:

Պիտի ազատել Փարաջանովին, պիտի բողոքել նրա բանտարկութեան դէմ: Պիտի փրկել արուեստն ու մարդը: Ո– րովհետեւ Փարաջանովի բանտարկու – թեամբ հոգեկան ու մտաւոր արգելա – փակման է ենթարկուած նաեւ ամէն մի հայ աշխարհի ամէն մի քաղաքացի:

Աւելի գիտակից ու կենսունակ հասա – րակութիւնները բողոքի աղաղակնե – րով են լեցնում աշխարհը եթէ երկրա – գնդի որեւէ կէտում խեղդւում է մարդու իրաւունքը: Ամէն օր միջազգային ատ – եաններ վրայ բազմաթիւ բողոքագրեր են տեղում այս կամ այն անարդարու – թեան դէմ: Այդ ի՞նչպէս եղաւ, որ մենք մնացինք կրաւորական դիրքերում: Թուր– քիայում հայապատկան կալուածների նը– կատմամբ ոտնձգութիւններ են կատար– ւում կամ հայկական դպրոցների հան – դէպ կամայականութիւններ գործադը – ւում: Մնում ենք լուռ: Փարաջանովը հոգեկան ու մարմնական կզգիացման է ենթարկւում: Մնում ենք լուռ: Հայաս– տանում տասնեակ երիտասարդներ բան– տարկութեան են դատապարտւում ազ – գային հարցերում ուրոյն տեսակէտներ ունենալու համար: Մնում ենք լուռ: Հա– պա ի՞նչ է դերը մեր քաղաքական կազ– մակերպութիւնների, մեր գրական միու– թիւնների ու մշակութային ընկերակցու– թիւնների, երբ նրանց հաւաքական բո– ղոքը կարող է հանրային կարծիք ստեղ– ծել եւ ազդել պետական իշխանութիւն– ների որոշումների վրայ:

Բացայայտ ճշմարտութիւն է, որ լե– ղուն, միտքն ու մշակոյթը աւելի հզօր են քան Պետութիւնը: Իսկ բռնապետու– թեան առաջին թիրախը միտքն է, մտքի ստրկացումը: Յաւերժական են այն ժո– ղովուրդները, որոնք իրենց իմացական լոյսին կառչած պայքարում են յանուն իրենց ազգային աւանդութեանց ու գա– ղափարների: Սարգիս Փարաջանեանի յանցանքը Սայաթ Նովան է, հայկական ազգային թեման եւ կեանքը՝ ազգային – կրօնական տեսանկիւնից դիտելն ու դըր– սեւորելը: Աւելի շուտ, յանցաւոր է Փա– րաջանովը, որ հայ ծնուել եւ իր ար – ուեստին ազգային դրոշմ է շնորհել:

Յանցաւոր է Փարաջանով նաեւ նրա համար, որ համարձակուել է մարդու ներքին տագնապը ներկայացնել, հոգե – կան մենութիւնն ու հասարակարգի ան– մարդկայնութիւնը: Եթէ արուեստը ար– տացոլումն է հասարակարգի, հապա ի՞նչ– պէս է համարձակուել Փարաջանովը վարդագոյնից զատ այլ գոյներով ներ– կայացնել խորհրդային իրականութիւնը:

Եւ վերջապէս, յանցաւոր է Փարաջա– նովը, որ իր հանճարով խանգարել է քու– նը «դոկմատիստ»ների ու ակադեմիկների որոնք միջակութիւնից այն կողմ ոչինչ չեն կարողանում հանդուրժել: Այդ մար– դիկ երջանիկ են իրենց ճահճացած բթա– մտութեան մէջ: Եւ յանկարծ յանդուգն մէկը հրապարակ է իջնում եւ յեղափո – խութիւն քարոզում, լուսաւոր գաղաթ – ներ մատնանշում...

Եթէ յանցաւոր է Սարգիս Փարաջան– եանը, ապա յանցաւոր է մարդկային ողջ յառաջդիմութիւնը, արուեստը, մշակոյ – թը, սրբազան որոնումը եւ համայն մարդկութիւնը:

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Բանաստեղծութիւնը երաժշտութեան մէջ

— o —

Աւետիք Իսահակեան այն բանաստեղծ – ներէն է, որոնց ստեղծագործութիւնը անսպառ աղբիւր հանդիսացած է երա – ժշտագէտներու համար: Անոր բանաս – տեղծութիւններէն շատեր թէ՛ ձեւով եւ թէ բովանդակութեամբ ոչինչով կը տար– բերին բուն ժողովրդական երգերէն:

Ժողովրդական երգը բանաստեղծին հա– մար ծառայած է իբրեւ բարձրագոյն չա– փանիշ: Պատահական չէ որ յաճախ ան իր բանաստեղծութիւնները կը հիւսէր ծանօթ ժողովրդական երգի մեղեդին եր– գելով եւ ապա գրի կ՚առնէր իբրեւ բա– նաստեղծութիւն: Իբրեւ օրինակ կարելի է վերցնել «Սիրեցի եարս տարան» երգը, որու մասին ինք կը պատմէ՝ «ոչ թէ գրել, այլ երգել եմ Օդեսայի դաշտերում, ժողովրդական մի երգի եղանակով եւ ապա միայն գրի առել»: Այսպէս ան յօ– րինած է իր երգերէն շատերը:

Սիրոյ զգացումի բազմաթիւ նրբերանգ– ներ ինկած են այդ երգերու հիմքին մէջ, պատանեկան ամօթխած սիրոյ անուրջ – ներէն սկսած մինչեւ մերժուած սիրոյ ողբերգութիւնը, իրական սիրոյ ջերմ զգացումէն մինչեւ յաւերժական սիրոյ ռոմանթիկ երազանքը:

Այդ կարգի երգերէն յիշենք «Գըկիր ինձ մեղմիկ», «Սեւ աչերէն», «Շափաղ կուտաս» եւ այլ երգերը, որոնցմէ շա – տեր կը հանդիսանան հայկական ձայ – նային երաժշտութեան հիանալի նմոյշ – ներ եւ իրենց մնայուն տեղը կը գրաւեն համերգներու երգացանկին վրայ:

Աւետիք Իսահակեանի բանաստեղծու – թեան շնորհիւ հայկական երաժշտութեան մէջ մուտք գործեցին նաեւ մայրական եւ որդիական սիրոյ մոթիվները, որոնք նոյնպէս բացառիկ ուժով ու հմտութեամբ կ՚արտացոլին անոր բանաստեղծութիւն – ներուն մէջ: Իսահակեան ստեղծած է բո– լոր տեսակի փորձութիւններուն դիմա – ցող, մայրական անդաւաճան սիրոյ պատ– կերը, սէր որ միակ սփոփանքն է աշխար– հէն արհամարհուած ու խոցուած, ամէն– քէն լքուած ու յուսահատած զաւակին համար: Հայ երաժիշտներէն Մ. Միրզոյ– եան, Դ. Ղազարեան, Կ. Զաքարեան, Վ. Տիգրանեան, Ալ. Յարութիւնեան, Է. Միրզոյեան եւ շատ ուրիշներ յաճախ դի– մած են Իսահակեանի բանաստեղծութեան եւ ստեղծած բազմաթիւ երգեր:

Աւ. Իսահակեանի ծննդեան 100ամեակի նախապատրաստութիւնը նոր խթան հան– դիսացաւ հայ երաժիշտներու համար, որպէսզի նոր ստեղծագործութիւններ եւս կերտեն բանաստեղծի խօսքերով:

Իսահակեանի բանաստեղծութիւնը ու – շադրութիւնը գրաւած է նաեւ սփիւռքի հայ երաժիշտներու: Գուրգէն Ալէմշահ, Բարսեղ Կանաչեան, Գրիգոր Սինի, Գէորգ Կառվարենց, Վաղարշակ Սրուան– ձտեանց, Լեւոն Գրիգորեան, Ն. Գալեն– տէրեան եւ շատ ուրիշներ երգի վերա – ծած են բանաստեղծին շատ մը քեր – թուածները: Նիկոլ Գալենտէրեան բա – նաստեղծին խօսքերով գրած է 45 երգ:

ՀԱՅԱԳԷՏ

ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ

— o —

Մկրտիչ Էմին, որուն հայագիտական բնոյթի աշխատանքները կապուած են Լազարեան ճեմարանի հետ, տարօրինակ զուգադիպութեամբ ծնած է ճեմարանի հիմնադրութեան թուականին, այսինքն՝ 1815ին: Հայրը՝ Յովսէփ Էմին, իր ալ– դան Նոր Ջուղայէն տարած է Կալկաթա, որպէսզի ուսանի Հայոց Մարդասիրաց ճեմարանը: Յետագային, իր ուսումը շա– րունակելու համար, փոխադրած է Մոս– կուայի Լազարեան ճեմարանը յաճախել: Նաւով երկար ճամբորդութեամբ նախ հասած է Սթոքհոլմ եւ հոնկէ ժամանած է Մոսկուա: 1935ին, երբ ուսանող էր Մոսկուայի համալսարանը ,Ս. Կրոտկո– վի հետ ռուսերէնի թարգմանած է ֆրան– սացի անուանի գրագէտ Ուիլմէնի «Մի– ջին դարերու գրականութեան պատմու – թիւնը»:

Համալսարանը աւարտելէ ետք իբրեւ հայերէնի ուսուցիչ պաշտօնավարած է Լազարեան ճեմարանը:

Երբ խօսք կ՚ըլլայ Էմինի մասին, յա– ճախ կը գործածուի «առաջին» բառը: Արդարեւ Հայերուն մէջ առաջինը եղած է, որ մայրենի լեզուով թարգմանած է Պուշկինի քերթուածները: Ժամանակա – կիցներէն մէկուն վկայութեամբ առաջինն էր, որ նուիրուած է հին հայ – կական գրաւոր աղբիւրներու գի – տական ուսումնասիրութեան աշ – խատանքներուն. առաջինն է, որ թարգ – մանութիւններու ճամբով ռուս ընթեր – ցողին ներկայացուցած է հայ գրական երկեր: Այս բնագաւառին մէջ Էմինի ա– մէնէն նշանակալից գործերէն մէկը եղած է Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմու– թեան» ռուսերէն թարգմանութիւնը ծա– նօթագրութիւններով եւ յաւելուածներով: Իբրեւ յաւելուած զետեղած էր իր հետա– զօտութիւնը Հայոց գիրերու մասին:

Մկրտիչ Էմին պատրաստած եւ հայե– րէն շարք մը շահեկան աշխատութիւն – ներ հրատարակած է, մասնաւորապէս Մովսէս Կաղանկատուացիի Աղուանից Պատմութիւնը, Մխիթար Այրիվանեցիի ժամանակագրութիւնը եւայլն:

Հայագիտութեան անդաստանին մէջ եւս կարեւոր աշխատանք կատարած է: Երեսուն տարեկանին հրատարակած է գրաբարի քերականութիւնը, անկէ ետք՝ «Վէպք հնոյն Հայաստանի» աշխատու – թիւնը, որուն շնորհիւ ձեռք ձգած է Լա– զարեան ճեմարանի հայագիտութեան ամ– պիոնի վարիչի պաշտօնը: Յետագային անդամ ընտրուած է Փարիզի Ասիական Ընկերութեան:

Հայագիտական աշխատանքներուն ա – ռընթեր մանկավարժական բեղուն գոր – ծունէութիւն ունեցած է: Ի զուր չէ, որ Լազարեան ճեմարանի տեսուչին վկայու– թեամբ, ճեմարանին մէջ հայերէնի դա – սաւանդութեան կազմակերպման առաջին կարեւոր քարը դրած է Էմին: Փրոֆե – սէօր Էմինի աշակերտներէն ոմանք դար– ձած են հայագէտներ, հայերէնի ուսու – ցիչներ:

Ռ. Շ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Գ.

Ծապլվար, 20 Հոկտեմբեր 1908

«Աշխատաւոր դասակարգ Ծապլվարի,

«Ահազանգը հնչեց:

«Սմենց Վարդանի եւ Րէս Սերքոյի դէպքը յայտնի է ամէնուդ: Հակառակ կուսակցութեան խաղաղարար ջանքերուն՝ ագրարային կապիտալիզմը անողոք պա – տերազմ կը հրատարակէ հողագործ պրո– լետարիայի մասսաներուն դէմ: Վատու – թիւն է մեր կողմէն լռելը, վատութիւն է չգործելը: Ծապլվարի մութ ուժերը կազ– մակերպուած՝ կ՚ուզեն ջախջախել բան – ւորական դասակարգի իրաւունքներն եւ տապալել նորածագ ազատութիւնը որ մեր այնքա՜ն զոհողութիւններովը ձեռք բե – րինք:

«Բոլոր աշխարհի բանուորնե՛ր,

«Միթէ թոյլ պիտի տա՞ք որ մի կեղ– տոտ պուրժուա Ծապլվարի մէջ ոտնա – կոխ ընէ վաթսուն միլիոն աշխատաւոր – ներու իրաւունքը: Դա անկարելի է: Ա– մէնքը մէկուն համար. մէկը ամէնուն հա– մար, ա՛յս պէտք է ըլլայ մեր նշանաբանը: Բոլոր աշխարհի բանուորները կը հրա – ւիրուին, կիրակի օր, Մկրենց կալը, ուր տեղի կ՚ունենայ հրապարակային բողոքի մեծ միթինկ: Պիտի բանախօսեն ընկեր Փանջունի, ընկեր Աւօ եւ ագրարային կա– պիտալիզմի նահատակ Սմենց Վարդան:

«Անկցի՛ կապիտալիզմը,

«Անկցի՛ օպսքիւրանթիզմը,

«Կեցցէ՛ սոցիալիզմը,

«Կեցցէ՛ պրոլետարիան,

«Կեցցէ՛ Մայիսի մէկը»:

Դժբախտաբար այսօր լուր օր է եւ ամ– բողջ գիւղը կանուխ դաշտերը գացած է աշխատութեան. ուրիշ անպատեհութիւն մըն ալ այն է որ Ծապլվարի մէջ գրել կարդալ գիտցող ես միայն կամ. նոյնիսկ քահանան կարդալ չի գիտեր: Այսուհան– դերձ կը յուսայի որ յայտարարութիւնը ցնցող տպաւորութիւն առաջ պիտի բե – րէր երեկոյեան, երբ գիւղացիք վերա – դառնային դաշտերէն. բայց ահա՛ Խեւ Աւօ վազելով կուգայ հեւ ի հեւ կը գոչէ.

— Թուղթը պատռեր են եկեղեցիի պա– տին վրայէն...

Չէի կրնար հաւատալ ականջներուս. Աւոյի հետ անմիջապէս գացի ստուգելու համար այդ ծանրակշիռ իրողութիւնը: Այո՛, ճշմարիտ էր. հրաւէր – յայտարա– րութիւնը պատառ բզիկ եղած էր, հազիւ մէկ քանի կտորներ մնացած էին, որոնք չարագործ ձեռքեր չէին կրցած բզքտել, լաւ փակած ըլլալուն համար, որովհետեւ Խեւ Աւօ ջուրն ու ալիւրը չէր խնայած յայտարարութիւնը փակցնելու համար:

Ովքե՞ր գործեր էին այդ ոճրագործու – թիւնը: Գիւղացիները բոլորն ալ դաշտն էին, եկեղեցիի շրջակայքը մարդ չկար. ուրեմն դաւադրութիւնը սարքուած էր շա՛տ խորհրդաւոր կերպով: Ցամենայն դէպս սա որոշ էր թէ րէաքցիան զինաթափ չէր ըլլար: Ընդհակառակն իր այս նոր ցոյցով փրովոքացիան կատաղօրէն առաջ կը մղէր: Պէտք չէր ընկրկիլ: Որոշեցի անմիջապէս մի հակացոյց կազմակերպել: Վերադարձայ տուն, Խեւ Աւոյի ձեռքը տուի մի երկար ձող, որուն ծայրը կապ– ուած էր մի կարմիր կտաւ: Սմենց Վար– դան շալակեց իր մշակի գործիքները, ես ալ անցայ իրենց գլուխը եւ այսպէս ամ– բոխը ժուռ եկաւ Ծապլվարի գլխաւոր փողոցները:

Երբ հասանք Տէր Սահակի տան առջեւ, յանկարծ սկսայ երգել.

Debout, les damnés de la terre,
Debout, les forçats de la faim !

Կարծեմ առաջին անգամն էր որ յեղա– փոխական ընկերվարական երգը՝ Ինթեր– նասիոնալը՝ կը հնչէր Ծապլվարի մէջ: Տունը մնացած երախաները, լսելով բան– ուորական մարտագոչ երգը, վազելով եկան միացան մեզի եւ ամբոխն առաւ պատկառելի երեւոյթ:

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սարգիս Սարգիսեան եւ զաւակները՝ Աստուր Սարգիսեան, Ժանին Դաւիթ-եան իրենց կնոջ եւ մօր՝ Պայծառ Սարգիսեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ փոխան հոգեհանգիստի 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

×

ԿՈՒՐՍԷՆՎԻԼ.— Պ. Շահէն Ճիհանշահ-եան 50 Ֆր.:

×

ՓԱՐԻԶ.— Տիկին Մարի Մարտիկեան 80 Ֆրանք:

×

ՏԷՕՅ-ԼԱ-ՊԱՌ.— Տիկին Ա. Մարանկոզեան 50 Ֆր.:

×

ՄԻՐԻՊԷԼ.— Տիկին Սոմունճեան 30 Ֆ.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յակոբ Նիկողոսեան փոխան ծաղկե-պսակի Յովհաննէս Կարապետեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անտիլիի հանգստեան տան համար փորձառու խոհարար մը կ'ուզուի: Դիմել գրաւոր կամ անձամբ Աղքատախնամի գրասենեակը.

77, Rue Lafayette, Paris (9e)
Tél. : 878-02-99

«ՅԱՌԱՋ» կը նուիրեն

Տիկին Ագնիւ Ասլանեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր եղբօր՝ Աստուր Շիկերեցեանի (Մարսէյլ):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

«ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»Ի ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ

Կիրակի Նոյեմբեր 9ին, առաւօտեան ժամը 11ին, հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի «Նոթրը Տամ տը լա Կարտ»ի պազիլիքային մէջ:

Կը պատարագէ՝ ՆԻԿՈՂՈՍ Ծ. ՎՐԴ. ՔԷՀԵԱՅԵԱՆ՝ առաջնորդ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէներու, նախագահութեամբ Մարսիլիոյ Վիճակաւորին՝

ՌՈԺԷ ԱՐՔ. ԷՋԷԿԱՐԱՅԻ

Այս արարողութեան ընթացքին տեղի կ'ունենայ թեմիս երախտագիտական մետալի տուչութիւնը երկու հոգւոյ որոնք յիսուն տարի մեծ նուիրումով ծառայեցին եկեղեցւոյ:

Յաւարտ պատարագին, տեղի պիտի ունենայ նոյն առիթով սարքուած ճաշ, «Նոթրը Տամ տը լա Կարտ»ի սրահներուն մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 85րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Շրջանի բոլոր խումբերուն

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 7, ժամը 20·30ին
SALLE CHAILLOT GALLIERA
28, Ave. Georges V
Métro : George V ou Alma-Marceau

Կը նախագահէ.— ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին.—
LIONEL JOSPIN
(Secrétaire international tiers-monde, membre du Bureau et du Comité Directeur du P. S.)
Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչը (Ֆրանսերէն)
Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը (Ֆրանսերէն)
եւ ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԷՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, Նոյեմբեր 8, ժամը 20·30ին, Պառ տը լա Կառ, Սէնթ Անթուան: Անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի եւ Կապոյտ Խաչի տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյ. 8ին, երեկոյեան ժամը 8·30ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Հ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Հայ Դատի Կեդր. Ֆրանսայի ներկայացուցիչը եւ Տօմ նահանգի ընկերվարական ներկայացուցիչը:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

Գրական - կրթական յիսնամեայ գործունէութեան
Կիրակի Նոյեմբեր 16, ժամը 15·30ին
9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի ՌՈՍՍԻՆԻ սրահին մէջ, Մեթրօ Ռիշըլիէօ Տրուօ
Նախագահութեամբ
ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
(HENRI VERNEUIL)
Խօսք կ'առնեն
Հ. Ռ. ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Հ. Յ. ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ, Պ. Պ. ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, Տ. ՊԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
Ա. Պետրոսեան, Ս. Պապիկեան, Այտա Մուրատեան (դաշնակ), Սիփան-Կոմիտաս երգախումբը, ղեկավարութեամբ Կ. Աֆրիկեանի
Սիրով կը հրաւիրուի գրասէր եւ կրթասէր հասարակութիւնը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտոք-Վարուժան» կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Նոյ. 6, ժամը 20·30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը խիստ պարտաւորիչ է:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի Վրացեան խումբի ընկերները, Ուրբաթ Նոյ. 7, երեկոյեան ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Cours d'Arménien

LES COURS D'ARMENIEN
A L'UNIVERSITE LYON III

s'adressent :

1 — Aux lycéens qui désirent subir le baccalauréat avec option *arménien*.
2 — Aux étudiants de DEUG qui choisissent l'arménien comme unité de valeur.
3 — Aux personnes qui passent l'examen spécial d'entrée à l'Université avec option *langue arménienne*.
4 — A toutes les personnes qui souhaitent apparendre l'arménien ou qui désirent parfaire leur connaissance en cette langue.

CES COURS ONT LIEU :
Niveau I, Lundi 18 h. 30 à 20 h.
Salle Allix
Niveau II, Mardi 18 h. 30 à 20 h.
Salle Allix
Bâtiment A, escalier de droite, 1er étage
(demander à l'appariteur)
74, rue Pasteur — 69007 Lyon
INSCRIPTIONS : Secrétariat de la Faculté des Lettres et Civilisations
BTC — 74, rue Pasteur — Lyon
Tél. : 69-24-93, paste 716-717

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի 25րդ պատգամաւորական ժողովին առթիւ, ընկերահամակրական թէյասեղան մը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, ժամը 20ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE-NUBAR

Organisent deux journées d'amitié les 15 et 16 Novembre de 14 h. à 22 heures au profit des étudiants boursiers de la Cité Universitaire Paul Guth, Kiraz, Jean-Marie Carzou dédicaceront leurs ouvrages Dimanche 16 de 16 à 20 heures.

Buffet, spécialités arméniennes
57, Bd. Jourdan,
Métro Porte d'Orléans

SALLE RAMEAU
Rue Hippolyte-Flandin — LYON

ՀԱՅԿ. ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

(Դաշնակցութեան 85ամեակին առթիւ)
Կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 15ին
sous la présidence de M. JEAN POPEREN, député du Rhône
avec la participation de :
LIZ SARIAN et son orchestre
La troupe de danses « NAVASSART »

Vente des billets :
A LYON : Suzanne Boutique, 28 rue Bugeaud (6e), Tél. 24-58-44
A VIENNE : Boutique Alice, 87, rue Marchande, Tél 85-14-30

Grand Bal Annuel de l'A.A.A.S.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած իր 85ամեակին առթիւ
Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահութեան նախարար
MADAME SIMONE VEIL
ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8ԻՆ ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V A PARIS
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը
Orchestre et Show Antillais de Gérard La VINY
Ses Attractions, sa chaude ambiance des Tropiques
Թոմպոլա արժէքաւոր նուէրներով

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի կեդրոնը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 22էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:

Մուտք 30 Ֆր.

Etudiants et moins de 21 ans : Entrée gratuite.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅ Լ-ՊՕՄՕՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 8 ժամը 22էն սկսեալ
Samedi 8 Novembre dans les salons de l'Hôtel Splendid
au profit de la Croix Bleue des Arménien s de France, Section Beaumont
animée par
BEDIK ET SON ORCHESTRE
AMBIANCE — BUFFET — COTILLONS

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
7
VENDREDI
7 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար · 170 փր ·	Վեցամսեայ	90 փր ·
Արտասահման	Տար · 200 փր ·	Հատը	1 փ · 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·434
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.434

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

85 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Ս. ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

——— Օ ———

Ա·

1890ը յիշատակելի թուական մը կը կազմէ հայ ազատագրական շարժման տարեգրութեանց մէջ :

Ամբողջ հինգ դար օտար բռնակալնե-րու անարգ լուծին տակ տառապող Հա-յութիւնը անցեալ դարու քառասունական թուականներէն սկսեալ զարթօնքի շրջան մը պիտի ապրէր :

Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղա-քին մէջ խաւարամիտ մեծատուններու կամայական իշխանութեան դէմ գլուխ պիտի բարձրացնէին «Լուսաւորեալ»ները : Սահմանին երկու կողմը տաղանդաւոր գրագէտներ ու բանաստեղծներ հայրե-նասիրութեան կրակը պիտի վառէին ազ-գատենչ հոգիներու մէջ :

1860ին Ազգային Սահմանադրութիւնը նոր դարաշրջան մը պիտի բանար Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ : 1878-ին Հայկական Հարցը միջազգային դի-ւանագիտութեան սեղանին վրայ պիտի դրուէր : Քանի մը տարի վերջ, Արեւմտա-հայութեան ազատագրական շարժումի օրրան Վանի մէջ հիմը պիտի դրուէր քաղաքական առաջին կուսակցութեան — Արմենական : Կարնոյ մէջ պիտի կազմուէր «Հայրենեաց Պաշտպան» ընկերութիւնը : 1887ին Ժընեւի մէջ՝ Հնչակեան կուսակ-ցութիւնը :

Անդին՝ Կովկասի մէջ նոյնպէս վերա-ծնունդի շրջան մը կը բոլորէր Հայու-թիւնը՝ Թիֆլիզէն մինչեւ Կարս, Ալեք-սանդրապոլ ու Երեւան :

Ութսունեւհինգ տարի առաջ, 1890ին, հայ ազատագրական շարժումի տարերա-յին, ինքնաբուխ պոռթկումներ տեղի կ'ունենային երեք տարբեր կեդրոններէ, — Կարին, Պոլիս եւ Կովկաս, բոլորն ալ ուղղուած օսմանեան բռնակալ, վայրագ վարչաձեւին դէմ :

Կարնոյ մէջ 1890 Յունիս 20ին Հայերը կը ծառանային Թուրք քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց դէմ, որոնք ազգային բարերար պզա Մկրտիչ Սանա-սարեանի մահուան վաղորդայնին, պէնք փնտռելու պատրուակով խուզարկութիւն-ներ կը կատարէին Առաջնորդարանին եւ եկեղեցիին մէջ, կիրակի օրով, պատա-րագի ընթացքին :

Ամիս մը վերջ, Յուլիս 15ին Հնչակեան կուսակցութիւնը մեծ ցոյց մը կը կազ-մակերպէր Գումգափուի մայր եկեղեցիին մէջ՝ ստիպելու համար պատրիարք Խո-րէն Աշըգեանը, որ ժողովուրդին գլուխն անցած Բարձրագոյն Դուռ երթայ՝ պա-հանջելու Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդ-ուածին գործադրութիւնը, — Բարենո-րոգումներ հայաբնակ նահանգներու մէջ, ուր կեանքն անտանելի էր դարձած :

Միեւնոյն այդ օրերուն, 1890ի ամրան, 24 տարեկան հայ ուսանող մը՝ Սարգիս Կու-կունեան՝ մինակը գաղափարը կը յղա-նայ կարգ մը երիտասարդ ընկերներով արշաւանք մը կազմակերպելու դէպի Թրքահայաստան, օգնութեան հասնելու համար Համիտեան հայաջինջ վարչաձե-ւին տակ հեծող իրենց եղբայրներուն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Չորեքշաբթի օրուան մասնակի գոր-ծադուլէն ետք, մեթրոյի եւ հանրակառ-քի, որուն չէր մասնակցեր Օթոնոմներու սենտիքան, Հինգշաբթի օր կարգը եկած էր կազին եւ ելեկտրականութեան : Գոր-ծադուլի շարժումներ կային նաեւ թղթա-տարի առաքման սպասարկութեանց մէջ :

Չորեքշաբթի օր, Նախարարաց Խոր-հուրդը կարգ մը որոշումներ կուտար, որոնց ամէնէն յատկանշականը կը նկատ-ուի Ալեքսանդր Սանկինեթթիի հեռացու-մը Օրթոմի (անդրծովեան հողամասե-րու գիտական հետազօտութեանց գրա-սենեակ) նախագահի պաշտօնէն : Հաւա-նական է որ այս պաշտօնազրկումը հե-տեւանք ըլլայ Իւ· Տէ· Էռ·ի նախկին քար-տուղարին կարգ մը խօսքերուն : Այսպէս Սանկինեթթի, որու կծու ոճը եւ յատուկ հիւմըրը ծանօթ են, ոգեկոչելով նախա-գահական ընտրութիւնները շեշտած էր· «Ֆրանսա ոչ ոք ունէր մեծ տարողութեան տէր : Պայքար մը եղաւ երկու միականի-ներու եւ մէկ կոյրի միջեւ, մէկ միա-կանի կար որ միւսէն աւելի լաւ աչք մը ունէր, այսինքն Ժիսքար» :

× Նախագահ Ժիսքար կ'ուզէ որ Նո-յեմբեր 11ը յիշատակի բացառիկ օր մը ըլլայ Ֆրանսայի համար, եւ այդ օրը ոգեկոչուին բոլոր անոնք որոնք զոհուե-ցան Ֆրանսայի անկախութեան, արժա-նաւորութեան եւ միութեան համար : Կը թուի թէ ջնջելէ ետք Մայիս 8ը (զինա-դադարի տօնը), Ժիսքար կ'ուզէ Նոյեմ-բեր 11ին մէջ համախմբել ամէն ինչ, զայն վերածելով տեսակ մը ամերիկեան Մեմօրիըլ տէի :

× Նախագահ Ժիսքար Թունուզ մեկ-նեցաւ պաշտօնական այցելութեան :

Քանի մը տողով

ՊԱՆԿԼԱ ՏԷՇԻ նախագահը՝ Խոնտաքեր Ահմէտ հրաժարեցաւ : Երկիրը կառավա-րելու համար Յեղափոխական Խորհուրդ մը պիտի ստեղծուի, որուն մաս պիտի կազմեն հինգ զինուորականներ : Քաղա-քական շրջանակներու համաձայն բանա-կին մէջ խլրտումներ ծայր տուած են, երբ նախկին նախագահ Մուժիպիւր Ահ-մէտի մօտիկ չորս գործակիցները սպան-նուած են : Մայրաքաղաքին մէջ ընդհա-նուր գործադուլ մը սկսած է բողոքելու համար այս սպանութիւններուն դէմ : Այսպէս է, որ բանակը պետական հար-ուած մը կազմակերպեց :

ՖՈՐՏ Դեկտեմբեր 1ին չորս օրուան պաշտօնական այցելութեամբ Փեքին պի-տի երթայ :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը Լոնտոն անցաւ տասը օր Մ· Նահանգներ մնալէ ետք : Սատաթի համաձայն «հարիւր տոկոս յա-ջողութիւն» արձանագրած է իր այցելու-թիւնը : Տնտեսական գետնի վրայ Մ· Նա-հանգները 750 միլիոն տոլարի օժանդա-կութիւն պիտի ընեն եւ հիւլէական կա-յան մը պիտի հայթայթեն Եգիպտոսի :

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

———Օ———

Թրքական *Միլլիյէթ* թերթը հարցա-զրոյց մը ունեցած է Պատերազմական նախկին նախարար Հասան Էշըգի հետ (յիշենք որ Էշըգ Փարիզ դեսպան էր 1973ին եւ մեկնեցաւ Անգարա բողոքելու համար Մարսէյլի հայկ· յուշարձանին դէմ) : Ահա թէ ինչ է Էշըգի կարծիքը·—

— Վիէննայի եւ Փարիզի մէջ գործուած մահափորձերը իսկական ողբերգութիւն-ներ են : Միայն թէ զգացումներէ չտար-ուինք եւ տրամաբանօրէն դատենք դէպ-քերը : Ֆրանսայի մէջ երբ դեսպան էի, Մարսէյլի Հայոց եկեղեցիին մէջ մեզի դէմ վիրաւորական դէպք մը պատահե-ցաւ, յուշարձանի մը կանգնումով : Մի-այն թէ սխալ պիտի ըլլար այս դէպքը կապել Վիէննայի եւ Փարիզի մէջ պա-տահած մահափորձերուն : Անոնց շարժա-ռիթները պէտք է տարբեր տեղ փնտռել : Մարսէյլի հայկական յուշարձանի դէպքը անցեալին խառնուեցաւ, շատ ետ մնաց : Լոս Անճէլոսի մէջ գործուած ոճիրն ալ անցեալին կը պատկանի եւ որեւէ կապ չունի վերջին մահափորձերուն հետ : Այդ ոճիրը անհատական բնոյթ կը կրէր, մաս-նաւոր կազմակերպութեան մը գործը չէ :

«Ինչ կը վերաբերի վերջին դէպքերուն, անոնք անհատի մը քինախնդրութեան արդիւնքը չեն, շատ լաւ ծրագրուած են կազմակերպութեան մը կողմէ : Հետեւա-բար, չեմ խորհիր թէ Հայերը ուղղակի կապ մը ունեցած ըլլան վերջին մահա-փորձերուն հետ» :

×

Ասկէ զատ սակայն ուշագրաւ յօդուած մը լոյս տեսած է թրքական *Փոլիթիքա* թերթին մէջ, Ալի Թալէաթի ստորա-գրութեամբ, զոր կուտանք յաջորդիւ : Արդարեւ թուրք լրագրողը բոլորովին նոր (վերջապէ՜ս) անկիւնէ մը կը քննէ հայկ· հարցը, կ'ընդունի ջարդերը եւ պատաս-խանատու կը նկատէ Իթթիհատը, ու իր յօդուածը կը վերջացնէ սա նախադա-սութեամբ·— «ՎԱԹՍՈՒՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՅԿ· ՀԱՐՑ ՄԸ ՈՒՆԻՆՔ ՄԵՐ ԱՌ-ՋԵՒ··· » :

Ասա'նկ Թալէաթ ալ կայ եղեր···

Սատաթ յայտարարեց, թէ Կազայի եւ Այսըրյորդանանի շրջաններուն մէջ պա-ղեստինեան Պետութիւն մը պէտք է հիմ-նուի :

ՖՐԱՆՔՕ որու գլխաւոր հիւանդու-թիւններն են·— Քորոնէր անբաւարարու-թիւն, սրտի անբաւարարութիւն, զարկի անկանոնութիւն, (առիթմի), թոքերու էօտէմ, թրոմպոզ, մարսողական արիւ-նահոսութիւն, աղիքային անդամալու-ծութիւն եւն·, եւն·, Չորեքշաբթի օր ու-նեցաւ նաեւ խռէմիի տագնապ մը որ պատճառ եղաւ որ արուեստական երի-կամունք մը դրուի իրեն : Հաւանական է որ 20 տարու երիտասարդ մը ցարդ մե-ռած էր վերոյիշեալ հիւանդութիւններէն միայն մէկը ունենալով, բայց պարզ է որ ամէն մարդ առիթը չունի նաեւ 24 մեծ մասնագէտներու խնամքը վայելել :Ֆրան-քօ միայն 40 քիլօ կը կշռէ եւ «ողջ» կը պահուի արտակարգ միջոցներով, բայց յանուն ի՞նչ սկզբունքի :

Արարատ պարտուեցաւ Ուէսթ - Հէմ-էն

1 – 3

ԵՒ ԴՈՒՐՍ ԿԸ ՄՆԱՑ ԱՑԼԵՒՍ ՄՐՑԱՇԱՐՔԷՆ

Մեծ յոյս չկար արդէն այն 2000 Հա-յերուն համար, որոնք իրենց չունչը Լոնտոն առած էին, ներկայ ըլլալու հա-մար Արարատ – Ուեսթ-Հէմ վերադարձի մրցումին (երթի մրցումին, Երեւան, արդիւնքը միայն 1–1 եղած էր) :

Եւ ինչպէս կը նախատեսուէր Արարատի տղաքը պարտուեցան իրենց դէմ ունե-նալով շատ զօրաւոր խումբ մը :

Առաջին կիսախաղին Անգլիացիները նշանակեցին երկու կէտերը : Երկրորդ կիսախաղին սկիզբը Արարատի հաչւոյն Պետրոսեան նշանակեց առաջին եւ միակ կէտը եւ քիչ ետք Անգլիացիք երրորդ կէտով մը կ'ամրապնդէին իրենց յաղ-թանակը :

Այս պարտութեամբ Արարատ այլեւս դուրս կը մնայ Եւրոպայի բաժակներու բաժակին մրցաշարքէն :

× Հինգշաբթի իրիկուն Լոնտոնի մէջ ընդունելութիւն մը կը տրուէր հայ գա-ղութին կողմէ, Արարատի տղոց եւ Հա-յաստանի պարախումբին (Երեւանի եր-կաթուղիի Մշակութային տան ժողովըր-դական պարախումբ) ի պատիւ :

×

Ֆութպոլի բաժակներու բաժակի այս ութերորդ աւարտականներու միւս ար-դիւնքներն են·—

Լա Հէ կը յաղթէ Լանսի, որ դուրս կը մնայ այլեւս (3–1), Շթուրմկրաց հաւա-սար կը մնայ (1–1) Հոլանտայի Վաալ-Ֆասի հետ, որ դուրս կը մնայ : Զաքսըն-ռինկ Զվիքաու (Արեւելեան Գերմանիա) կը յաղթէ Ֆիօրէնթինայի, որ դուրս կը մնայ (1–0), Անտէրլեխթ թէեւ կը պար-տուի Եուկոսլաւիոյ Պորաք Պանժալու-քէն բայց ինք կը մնայ մրցաշարքին մէջ, նախորդ արդիւնքին պատճառով : Պելժիոյ Վրեքսհամը հաւասար կը մնայ (1–1) լե-հական Սթալ Ռզեշովի հետ, որ դուրս կը մնայ : Արեւմտեան Գերմանիոյ Այն-թրախթ Ֆրանքֆորթը պարտութեան մատնեց սպանական խումբը (1–0) որ դուրս կը մնայ եւ Սելթիքը յաղթեց (3–1) Պօավիսթա Փորթոյի որ դուրս կը մնայ :

×

Ախոյեան ակումբներու ութերորդ դար-ձի աւարտականներու մեծ անակնկալը ե-ղաւ Սէնթ-Էթիէն որ Սկովտացիներու դաշտին վրայ իսկ, յաղթեց Ռանճըրս-ներուն (2–1) որ դուրս կը մնան : Սէնթ-Էթիէնի զօրավիգ էին 3000 սկովտացի կա-թողիկէներ··· Այս շարքին մէջ կը մնան նաեւ չորրորդ աւարտականներու համար որակուած՝ Պենֆիքա (Փորթու-կալ), Պայէրն (Գերմանիա), Այնտհօվըն (Հոլանտա), Հաճուք Սփլիթ (Եուկոսլա-վիա), Մ'Կլարպախ, Ռէալ – Մատրիտ եւ Կիեւի Դինամօ :

Ուէֆայի 16րդ աւարտականներու դար-ձի շարքին որակուած կը մնան այս մըր-ցումէն ետք՝ Սթալ Միէլէք (Լեհաստան), Հռոմ, Մոսկուայի Տորպեդօ (որ յաղթեց Կալաթասարայի Օւ դէմ 3 կէտով, նա-խապէս ալ յաղթած էր Թուրքերուն(4–2), Տրէզտի Դինամօն, Աթէնք, Համպուրկ, Աժաքս, Լիվըրփուլ, Լեւսկի, Սոֆիա, Սպարտակ Մոսկուա, Պրիւժ, Սլաւք Վրոքլավ, Միլան, Պարչելոնա, Փորթօ, Վասաս Պուտափեշտ :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆԻ ՀԵՏ

Մօտ երկու ամսից ի վեր՝ Հարաւային եւ Հիւսիսային Ամերիկայի հայ գաղթօջախներում մեծարուեց եւ շարունակուում է մեծարուել հայ մշակոյթի սպասարկուներից բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան, իր գրական եւ կրթական վաստակի քառասունամեակի առիթով:

Մեծարանքի այս հանդիսութիւնը ինքնաբուխ եւ առողջ արտայայտութիւնն են հայ երիտասարդութեան, Համազգային Հայ Մշակութային Միութեան միջոցով, բացայայտելու համար թէ հայ մշակոյթի գործիչը հայ կեանքի իրականութեան մէջ այլեւս մեկուսացած անձ չէ, այլ իր կենդանութեան իսկ արժանի է մեծարուելու իր ժողովուրդից:

Մուշեղ Իշխան, բուն անունով Մուշեղ Ճենտերեճեան՝ բանաստեղծ գրագէտ, հրապարակագիր եւ դաստիարակ, ծնած է Սիվրիհիսար, Անգարա: Նախնական կրթութիւնը ստացել է Դամասկոսի ազգային վարժարանում, 1928 - 1930 ուսանած է Կիպրոսի Մելգոնեան Հաստատութիւնում, ուսուցիչ ունենալով Յակոբ Օշականը: Ապա անցել է Պէյրութի նորաբաց Համազգային Ճեմարանը, որի ընթացքը աւարտել է 1935ին: Մօտ երկու տարի էլ հետեւել է Պրիւսէլի (Պելժիա) համալսարանի գրականութեան եւ մանկավարժութեան ճիւղերին: Գերմանական արշաւանքի օրերին վերադարձել է Պէյրութ եւ մինչեւ օրերս պաշտօնավարած Համազգայինի Նշան Փալանճեան Ճեմարանում՝ իբրեւ դասախօս եւ փոխ - տնօրէն:

Մուշեղ Իշխանի ստեղծագործութիւնները 1932ից մինչեւ 1975ի տարածքին ընդգրկում են աւելի քան մի տասնեակ գործեր, — բանաստեղծութիւններ, վէպեր, թատերգութիւն եւ վերլուծական մի հատոր «Արդի Հայ Գրականութիւն» խորագրով:

Հոկտեմբեր 5ին Նիւ Ճըրզիում կայացաւ առաջին յոբելենական հանդիսութիւնը՝ նուիրուած բանաստեղծ եւ ուսուցիչ Մուշեղ Իշխանի:

Օգտուելով իր կարճ ներկայութիւնից Նիւ Եորքում՝ հետեւեալ հարցազրոյցը ունեցանք իրեն հետ.

Հարցում.— Սիրելի Մուշեղ Իշխան, ի՞նչ կը մտածէք Սփիւռքի ներկայ գրականութեան մասին, որի ամենափայլուն ներկայացուցիչներից մէկն էք եւ դուք:

Պատասխան.— Սփիւռքը կրնայ գրականութիւն ունենալ՝ եթէ նպաստաւոր հող եւ միջավայր ունենայ. ըսել կ՚ուզեմ՝ եթէ ըլլան հայ վարժարաններ, որոնք հայեցի դաստիարակութեամբ պատրաստուած սերունդ արտադրեն եւ այդ սերունդը հայերէնով արտայայտուելու եւ հայերէնով կարդալու հոգեկան պահանջ զգայ:

Արդ, նման միջավայր ներկայիս կը տեսնեմ միայն Լիբանանի և Սուրիոյ մէջ. ըսենք՝ Մերձաւոր Արեւելքի:

Այստեղ, Ամերիկայի մէջ, դպրոցներ կը պակսին: Հսկայ տարածութեանց պատճառով՝ դպրոցներ ստեղծելու դժուարութիւնն ալ ակներեւ է, որուն հետեւանքով՝ նոր սերունդը, այսինքն ուղղակի Ամերիկայի մէջ ծնած եւ մեծցած մեր տղաքն ու աղջիկները, դժբախտաբար մայրենի իրենց լեզուին գրեթէ ծանօթ չեն: Արդ, ի ո՞ւր է գրականութիւն սպասել:

Եղաւ շրջան, երբ Ամերիկան ունեցաւ իր գրականութիւնը, Համաստեղով, Արամ Հայկազով, Բենիամին Նուրիկեանով, Վահէ Հայկով եւ ուրիշներով. բայց անոնք եկած էին երկրէն ու իրենց հետ բերած էին թէ ոգի եւ թէ լեզու: Այսօր այդ կարելիութիւնը չկայ. չկայ թէ՛ Ամերիկայի մէջ, թէ՛, դժբախտաբար Ֆրանսայի մեր գաղութին մէջ: Ուրեմն՝ կը մնայ Լիբանանը, իր հոծ հայութեամբ եւ դպրոցներով:

Եթէ այժմու քաղաքական տխուր իրադարձութիւնները վերջ գտնեն, (եւ կը յուսամ որ գտնեն) եւ Լիբանան վերադառնայ իր խաղաղութեան, մեր կրթական, գրական եւ մշակութային շարժումները հոն առաջուան նման կը շարունակուին աւելի, նորանոր ճիգեր կը թափուին, զոհողութիւններ կ՚ըլլան դպրոցներու ցանցը զօրացնելու, մակարդակը բարձրացնելու: Ունինք այնտեղ ամսագիրներ, շաբաթաթերթեր, օրաթերթեր, թատերական շարժում, դասախօսական շարժումներ: Այս բոլորը, անշուշտ, այն նպաստաւոր հողն են, որ կրնայ երիտասարդութիւնը մղել նորանոր ստեղծագործութիւններու: Հոն ծնած ու մեծցած հայ գրողներ կան այսօր, երիտասարդներ՝ 20 - 25 տարեկան, որոնց գրականութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ նոր շունչի, նոր ոգիի եւ նոր ոճի: Անոնք թերեւս անցեալէն որոշ չափով կտրուած են, սակայն հայ մշակոյթին կը պատկանին եւ հայ գրականութիւնը հարստացնելու կը ծառայեն:

Հարցում.— Ուրախ ենք որ ձեր յոբելեանը գաղութների մէջ կը տօնուի, եւ այդ առթիւ կ՚ուզենք իմանալ նաեւ ձեր մտածումները:

Պատասխան.— Յոբելեանը անձի մը փառաբանութեան հանդէսը չէ՝ իմ կարծիքով: Եթէ այդպէս ըլլար, անիմաստ բան մը պիտի ըլլար եւ նոյնիսկ՝ անտեղի:

Ի՞նչ նշանակութիւն ունի մէկը բեմ հանել եւ անոր արժանիքներուն մասին խօսիլ, եթէ առիթը պիտի չծառայէ հանրային կամ մշակութային նպատակի մը: Ես կը խորհիմ թէ ամէն յոբելեան, ինչպէս եւ իմս, պէտք է ծառայէ եւ կը ծառայէ այս գաղութներուն մէջ Հայութիւնը քիչ մը շարժելու. անձը կը դառնայ միջոց՝ որպէսզի սրահներուն մէջ ի մի հաւաքուին ցրուած մեր հայրենակիցները եւ այս առթիւ գրականութեան եւ հայ մշակոյթի շուրջ ոգեւորութեան պահեր ստեղծուին, ըլլայ բանախօսներու ըլլայ յոբելեարի խօսքով, Այս տեսակէտով է որ նման մեծարանքի հանդէսներ նշանակութիւն, իմաստ եւ արժէք կը ստանան:

Իմ պարագայիս, կը խորհիմ թէ յոբելեանը կը ծառայէ եւ պէտք է ծառայէ հեռաւոր այս գաղութներուն մէջ ոգեւորութիւն ստեղծելու, — ինչ որ եղաւ որոշ չափով եւ որուն համար գոհ եմ:

Հարաւային Ամերիկայի չորս գլխաւոր քաղաքներուն մէջ՝ ուր մենք եղանք եւ ուր տօնուեցաւ յոբելեանը, բաւական հոծ բազմութեան ներկայութեան: Այդ հանդէսները վերածուեցան մշակոյթի տօնահանդէսներու, ոգեւորութեան, ջերմ խօսքի: Ահա թէ ինչու գոհունակութիւնը ունիմ այս շրջապտոյտը կատարած ըլլալուս: Տակաւին պիտի շարունակուին անոնք մինչեւ Գանատա եւ մինչեւ Միացեալ Նահանգներու արեւմտեան մասը:

Ամէն տեղ ունինք բարեբախտաբար մեծ թիւով Հայեր՝ որոնք յոբելեանի մը կամ այլ հանդէսի մը առիթով, հայ մշակոյթի արժէքը գիտեն գնահատել, փառաւորել, սիրել, ոգեւորուիլ, յուզուիլ: Ահա թէ ինչի՛ կը ծառայէ նաեւ, կը խորհիմ, իմ յոբելեանի այս հանդէսները:

Հարցում.— Պարոն Իշխան, ո՞ր չափով կ՚իրագործուի Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մշակութային կապը՝ ձեր կարծիքով:

Պատասխան.— Գիտէք թէ Երեւանի մէջ կայ Մշակութային Կապի Կոմիտէն, որ ունի նաեւ «Հայրենիքի Ձայն» անուն իր թերթը եւ արտասահմանի Հայութեան հետ կ՚աշխատի մշակութային կապ ստեղծել, կապը պահել՝ ուղարկելով իր թերթը, ինչպէս նաեւ գիրքեր, դասագիրքեր, եւայլն:

Նոյն այս շարժումին կը պարտինք, տակաւին, զոնէ Լիբանանի եւ Մերձաւոր Արեւելքի շրջանէն հայ ուսուցիչներու խմբական այցելութիւնը Հայաստան: Այս բոլորը շատ գնահատելի են եւ կը զօրացնեն Սփիւռքի եւ Հայրենիքի փոխադարձ յարաբերութիւնները:

Իմ կարծիքով՝ ինչ որ բաւարար չափով տեղի չունենար, Սփիւռքէն դէպի Հայրենիք մշակութային կապի սերտացումն է: Պէտք է Հայրենիքը հետզհետէ աւելի աշխատանք կատարէ՝ ճանչնալու եւ տարածելու համար Սփիւռքի արժէքները՝ մայր Հայրենիքի մէջ:

Եթէ փոխադարձ կապերը կարելի ըլլայ սերտացնել աւելի լաւ կազմակերպուած եւ լրիւ կերպով՝ կը խորհիմ թէ կ՚օգտուի մեր ժողովուրդը, մասնաւորաբար արտասահմանի՝ Սփիւռքի մէջ, ուր ցրուած Հայութիւնը պէտք ունի Մայր Հայրենիքի ձայնին, անկէ եկած հայեցի ջերմութեան, ոգիին, որովհետեւ աշխարհի բոլոր ազգերն ալ դուրսը, հայրենիքէն հեռու գաղթօջախներ ունին եւ այդ գաղթօջախները կը յարատեւեն, կը գոյատեւեն հայրենիքի հետ ունեցած իրենց կապով միայն:

Իմ մաղթանքս է որ այս կապը ըլլայ աւելի իրական, աւելի ամուր ու տեւական, մանաւանդ ներկայիս՝ երբ լայն պայմաններ ստեղծուած են Հայաստան այցելելու: Առիթը պէտք չէ ըլլայ պարզ զբօսաշրջական այցելութիւն մը՝ քանի մը տեսարժան վայրեր տեսնելու նպատակով, այլ՝ ըլլայ հոգեկան կապ մը, մշակութային իրական կապ մը, որպէսզի այդ միութեան մէջ Հայութիւնը հայրենիքի սահմանէն ասդին եւ անդին աւելի հայ զգայ ինքզինք եւ աւելի զօրաւոր մնայ:

ՀԵՆՐԻԿ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՆՈՐ - ՋՈՒՂԱՅԻ ՄԷՋ

Իրանա - Հնդկաստանի Հայոց Թեմական Խորհուրդի հրաւէրով, Հոկտեմբեր 10ին, Սպահան ժամանած են Իտալացի Փրոֆ. Ա. Նովելլօ, Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան նախագահ Տոքթ. Օննիկ Մանուկեան, Պր. Հրանդ Բամպակեան, Իտալիոյ Արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Փրոֆ. Լէոնարտօ Սալէմի եւ ճարտարապետ Սարօ Խուտավերտեան:

Հիւրերը այցելած են Նոր Ջուղայի վանքը, խոնարհած են Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ, որմէ ետք այցելած են Մատենադարանն ու Թանգարանը: Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 7ին, Նոր Ջուղայի Հայ Ակումբին մէջ տեղի ունեցած է Փրոֆ. Ա. Նովելլոյի դասախօսութիւնը «Հայկական ճարտարապետութիւնը 4-18րդ դարերուն» նիւթին շուրջ: Դասախօսը մօտ 40 վայրկեան տեւող իր ելոյթով անդրադարձած է հայկական ճարտարապետութեան զանազան դարաշրջաններուն, լուսապատկերներով ցոյց տալով Հայաստանի քարերը, որոնք կը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Ճակատագիրը այնպէս տնօրինած է, որ Նունիկ հանըմ իր կեանքը վերջացնէ Սամաթիոյ այդ գեղատեսիլ տանը մէջ: Խոնջած տարիներու բեռէն, իմաստուն համակերպութեան մը անձնատուր եղած էր, խպառ հրաժարելով անկարելի տենչերէն: Ոչ մէկ զղջում եղածին, ոչ ալ ըլլալիքին մասին:

Կեանքը ապրած էր լայնօրէն, իր հասկըցած ձեւով, ու հիմա կ՚երթար դէպի անծանօթը, որուն սպասած էր ստոյիկեան համդարտութեամբ: Յետին պահերուն՝ սնարին վրայ արտասուալից կանգնած Հերմինէն ու Զարմինէն, հետզհետէ նուաղուն աղօթքի մրմունջներէն, միակ պարբերութիւն մը կրցած էին քաղել մեծ մայրիկին շրթներէն.— «Եղիցի կամք քո»:

Յակոբ աղայի մահէն ետքը, յաղթահասակ նոճին կտրեցին իր օղիի դարանով ու պատմական յիշատակներով, Երուանդ էֆէնտիի որոշումով: Այն օրէն ասդին տան հմայքն ալ նսեմացաւ:

Յաւելուածական գործառնութիւններն ալ պակսած՝ գանձապետը ուզեց ձեռքէ հանել երկու տուները եւ խնդրեց Ալեքսանդր Փանոսեանէն որ պատշաճ ոտանաւոր մը յօրինէ, վաճառումը դիւրացնելու համար:

Երեւելի յանգաբանը մի՛շտ զուարթ, համակրելի եւ վայելչօրէն պերեւեթուած, կեանքի վերջալոյսին ողբալի վիճակ մը կը պարզէր եւ ալ չէր կրնար գոհացնել Երուանդ էֆէնտիի ազնուապետական քմայքները: Օրին մէկը ճամբու դրաւ զինքը:

Հայրենի տունը ա՛լ չէր խօսեր էֆէնտիին սրտին, կ՚ուզէր ինքզինքը դուրս նետել ժողովրդական թաղէն եւ հաստատուիլ ծովեզերեայ գիւղ մը: Այս որոշումը նախ զինքը կը փրկէր երեւակայական կասկածէն, յետոյ գոհացում կուտար իր ազնուականի հովերուն, որ վերէն կը նայէր խոնարհներուն վրայ:

Բացայայտ է որ այս փոխադրութիւնը բախտաբեր կ՚ըլլար սկզբնական շրջանին, այլ շատ չանցած դժբախտութեան վիհը կը գլորէր ամբողջ ընտանիքը:

Պոլսահայ մամուլը մեծատառ կը ծանուցանէր նշանտուքը Զարմինէին, Սամաթիոյ Նեշտերէճեան ազնուական ընտանիքի այս աղջկան, գեղանի, յոյժ զարգացած եւ օժտուած գեղարուեստական բազմազան շնորհներով:

Երիտասարդ փեսացուն՝ Տոքթ. Թեթէոս Տիոնիսեան, փայլուն կերպով աւարտած Փարիզի բժշկական համալսարանը, յետագային պիտի փայլէր նաեւ իր երաժշտական եւ արտասանական ընդունակութիւններով:

Ի՞նչ կ՚ուզէր աւելին Զարմինէն, այս տեսակ օժտուած բժիշկի մը նուիրած մատանին կրելով, խոստում մը որ կ՚երջանկացնէր պարմանուհին ու իր կեանքը կ՚ապահովէր մինչեւ ետքը:

Տարակոյս չկայ թէ Վազգէն մամուլէն իմացած էր փառաւոր ընդունելութիւնը եւ շռայլ գովասանքները, այնքան սովորական Պոլսոյ բարքերուն մէջ: Մտքէն բնաւ չէր անցուցած թեկնածուն ըլլալ Զարմինէին, որ իրմէ երեք տարի մեծ էր եւ հարուստ դասակարգին կը պատկանէր: Այսուհանդերձ, տեսակ մը սրտի սեղմումով կարդացած էր լուրը, ի խորոց սրտի մաղթելով որ Սամաթիացի գեղուհին երջանիկ ըլլայ այս միութեամբ:

Զաւալը Երուանդ էֆէնտի, կասկածոտ իր խելապատակէն արդեօք անցուցա՞ծ էր, որ անձրեւէն փախած պահուն՝ զարհուրելի կարկուտի մը պիտի բռնուէր, հիմնիվայր քանդելով բարձրամիտ հօր իր յաւակնութիւնները:

Օրն ի բուն գրաւուած իր ընտանիքին ապրուստը շահելու մտահոգութեամբ, բնականաբար չէր կրնար զբաղիլ իր աղջիկներով, որոնց հսկողութիւնը կապուած էր պատահականութեան: Դժբախտ զուգադիպութիւններ երբեմն ահաւոր դեր մը կը կատարեն կեանքի մէջ, չենք գիտեր որ չար ոգիէն մղուած, բայց արդիւնքը ճակատագրական կ՚ըլլայ ենթականերուն համար:

Տիկին Արտեմիս իր հոգեհատորները վստահած էր նոր սպասուհիին, որ քիչ մը շատ կ՚ախորժէր սիրաբանիլ երիտասարդներուն հետ: Եալը մը ունէին Պէօյիւքտէրէ, ուր իր մանկութեան Վազգէնն ալ քանի մը օր գացած էր օդափոխութեան, այժմ հոն կը գտնուէին մինչեւ իրիկուն: Տոքթորը գիտէր այս պարագան, գործէ դարձին փութացած էր այդ գեղատեսիլ վայրը, Զարմինէն տեսնելու ջերմ բաղձանքով: Բանդագուշա՞նք թէ դժպհի իրականութիւն, շոգենաւին մէջէն նշմարած էր օտար պարոն մը, որ կը զուարճանար նշանածուհիին եւ քենիին հետ, սպասուհիին քրքիջներուն մէջէն...

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 - Շար.)

ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ-Ի ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

— Օ —

Ժընեւի Էնթէրքոնթինանթալի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Զարեհ Մութաֆեանի ցուցահանդէսը, ընտրանի բազմութեան մը ներկայութեան, որոնց մէջ կը գտնուէին հիւպատոսներ եւ Թղթակիցներ: Հայ արուեստագէտի ցուցահանդէսին արձագանգ եղան Ժընեւի եւ Լօզանի ձայնասփիւռները որոնք դրուատանքով արտայայտուեցան նկարչի գործերուն մասին:

Տեղական Թերթերը յօդուածներ լոյս ընծայեցին Մութաֆեանի գործերու մասին, որոնցմէ երկուքը կը ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Թարգմանաբար եւ որոշ յապաւումներով:

«Թրիպիւն տը Ժընեւ» օրաթերթը, նկարագրելէ ետք ցուցահանդէսի վերնիսաժին ներկաներուն մէջ գտնուող անձնաւորութիւններուն կարեւորութիւնը, յօդուածագիր Լը Փափոթիէ կը գրէ. «Ֆրանսահայ հանրածանօթ նկարիչ Մութաֆեան քաղցրաբարոյ է եւ ամչկոտ, երբ գնահատանքներ լսէ, կը կարմրի: Այդ համոզումը ունեցանք, երբ Ժընեւ քաղաքի չէֆ տը փրոթոքոլը ներկայացուց իրեն, իր արուեստին վրայ հիացող փունջ մը գեղուհիներ»: Քանի մը օր ետք, նոյն Թերթին մէջ, ուրիշ յօդուածագիր մը՝ Բլայմ, «Նրբութիւններ» խորագրով՝ կը գրէր. «Մութաֆեան, մրցանակներով եւ պատուանշաններով հարուստ նկարիչը, կը ցուցադրէ Էնթէրքոնթինանթալի մէջ շարք մը նկարներ, որոնց գոյնի պոռթկումը կը դպչի աւելի զգայնութեան քան երեւակայութեան, աւելի սրտին քան մտքին: Մութաֆեան բնութեան քնարերգութեան նկարիչն է, այդ իսկ պատճառով շատ գնահատելի է»:

«Մեսաժէ» Թերթի «Մութաֆեան Ժընեւի մէջ» խորագրով յօդուածի մը մէջ կը կարդանք. «Այս վարպետը կ'արտայայտուի գոյնով, առանց նախապէս գծելու, այլ՝ իր նկարներուն Թարմութիւնն ու Թափանցկութիւնը: Անտառը կը գրաւէ կարեւոր տեղ մը Մութաֆեանի զգայնութեան մէջ ծաղիկներու հետ: Ո՛չ մէկ կենդանական շունչ կը խռովէ անտառին խորհրդաւոր լռութիւնը: Իր արուեստին յատկանիշը բանաստեղծութիւնն է, որ կը տարածուի աշնանային երանգաւորումին վրայ իրեն յատուկ պերճանքով: Դեղին, կարմիր, կապոյտ գոյները իրենց հրախաղային բոցավառումով կը հասնին արտայայտչական անբաղդատելի գեղեցկութեան: Տաք եւ հարուստ երանգապնակը կ'երգէ ոսկեզօծ լոյսին մէջ ու մեզ կը հրաւիրէ երազանքի»:

Ն. ԳՈՆՑԱԼԵԱՆ

×

Զուիցերիոյ Հայ Համայնքի վարչութիւնը, Էնթէրքոնթինանթալի սրահին մէջ, կազմակերպեց ընդունելութիւն մը ի պատիւ նկարիչ Զարեհ Մութաֆեանի, նոյն առթիւ ալ դասախօսութիւն մը ունկնդրելու փափաքով:

Մութաֆեան, մէկ ժամ տեւող իր դասախօսութեան ընթացքին, անդրադարձաւ իզմերուն արուեստագիտական գեղեցկութիւններուն, պարզելով իւրաքանչիւրին ուղին եւ առանձնայատկութիւնները:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

խօսին, կ'երգեն աշխատանքի, աղօթքի, հաւատքի փառքը: Ապա, Տոքթ. Օ. Մանուկեան խօսած է Միլանոյի հայ գաղութի մասին:

Ժամը 9ին, Թեմական Խորհուրդը ի պատիւ հիւրերուն ճաշ մը կազմակերպած է, որուն մասնակցած են նաեւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ, համալսարանի դասախօսներ եւ պարսիկ ու իտալացի հիւրեր:

Հոկտ. 11ին, երեկոյեան, դարձեալ Հայ Ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցած է Նոր Ջուղայի Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ կազմակերպուած «Հայ մշակոյթի տօն»ը, «Նոր Ջուղան եւ իր մշակոյթը» նիւթին շուրջ: Հանդէսին ներկայ գտնուած են հիւրերը:

Հոկտ. 12ին, հիւրերը մեկնած են Շիրազ եւ այցելած տեղւոյն Հայոց եկեղեցին եւ տեսարժան վայրերը եւ երեկոյեան վերադարձած Թեհրան:

×

Սպահանի պետական համալսարանի գրական փաքիւլթէի հրաւէրով, համալսարանի հայագիտական բաժնի շէնքի սրահին մէջ, Հոկտ. 11ին դասախօսած է փրոֆ. Ա. Նովելլօ «Հայկական ճարտարապետութեան փոխազդեցութիւնը» նիւթի շուրջ: Մէկ ժամուան ընթացքին դասախօսը անդրադարձած է հայկական ճարտարապետութեան ծագումին, կրած ազդեցութիւններուն, ստեղծած ուրոյն ճարտարապետական ոճին, գործած ազդեցութիւններուն եւ եզրակացուցած է որ հայկական ճարտարապետութիւնը իր ամբողջութեան մէջ ինքնուրոյն է եւ ազդեցութիւններ ունեցած է օտար ժողովուրդներու ճարտարապետութեան վրայ: Դասախօսութիւնը պարսկերէնի Թարգմանած է Տոքթ. Ղազւինի – Զադէ: Դասախօսութեան ներկայ գտնուած են, բացի հայագիտական բաժնի դասախօսական կազմէն եւ ուսանողութենէն, նաեւ պարսիկ եւ եւրոպացի դասախօսներ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրը, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի, ոգեկոչուեցաւ Հոկտ. 26ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին՝ Վիէնի Թաղապետական սրահին մէջ:

Հանդէսի բացումը ըրաւ ընկ. Վրէժ Գալուստեան, անդրադառնալով Հայու դարաւոր երազի իրականացման, որմէ ետք յառնկայս ունկնդրուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը եւ ֆրանսական փառերգը:

Օրուան առթիւ առաջին խօսողն էր ընկ. Պերճ Մարտիրոսեան (ֆրանսերէն), որ կարգ մը խորհրդածութիւններ ընելէ ետք անդրադարձաւ 60ամեակի առթիւ սփիւռքի գաղթօճախներու մէջ Հայերու խանդավառ մասնակցութեան՝ ոգեկոչման հանդիսութիւններուն, որոնք արդիւնքն էին երեք կուսակցութեանց միակամ ըլլալուն:

Երկրորդ բանախօսը՝ ընկ. Վահագն Տէմիրճեան (Փարիզէն), նշեց Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնը, յիշեց կազմակերպութեան կեանքի արիւնալի եւ օրհասական շրջանները, ներկայացուց 1890էն առաջ եւ յետոյ հայկական նահանգներու մէջ ապրող Հայութեան դաժան ճակատագիրը, Թուրք եւ քիւրտ կեղեքիչներու սանձարկութիւնները, որոնք անշնչելի դարձուցած էին Հայուն կեանքը: Ապա բանախօսը դիտել տուաւ որ «Հայ մտաւորական փաղանգին հայրենաշունչ տողերուն եւ զգաստութեան հրաւէրին ընդառաջելով կազմուեցան երեք կուսակցութիւնները, որոնցմէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, առաջնորդուած ընկերվարական գաղափարներով, հիմնադրութեան օրէն մինչեւ այսօր, հակառակ իր գործունէութեան ընթացքին ունեցած փոթորկալի վերիվայրումներու եւ ճախողութեանց, երբեք իր հիմնական իտէալէն չշեղեցաւ: Հակառակ 85 տարիներու, Դաշնակցութեան խօսքը Թարմ է եւ աշխոյժ իր ձգտումին մէջ»:

Այնուհետեւ փորձադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն մասնակցեցան Օր. Ալիս Քղեւեան եւ Տիկին Ալիս Գալուստեան (մեներգներով), Օր. Էլիզ Քելէշեան եւ Շողիկ Երամեան (արտասանութեամբ) եւ Պր. Փարթիք Զօպոյեան դաշնակով:

×

Հակառակ անոր որ յիսուն տարիներէ ի վեր Ֆրանսա կ'ապրինք, տակաւին չկրցանք սորվիլ տարրական քաղաքավարութիւն մը, այսինքն՝ ժամադրութիւն յարգել: Հանդէսը յայտարարուած էր ժամը 14.30ին, իսկ մեր հայրենակիցները սրահ կուգան ժամը 16ին: Ինչի՞ վերագրել այս անհոգութիւնը: Հայկական հանդէս է, արդեօ՞ք անոր համար:

Երկրորդ դիտողութիւնը զոր կ'ուզենք ընել, այն է, որ յայտարարութեան մէջ գրուած էր Թէ ընկերվարականներու ներկայացուցիչն ալ խօսք պիտի առնէ: Ո՛չ քաղաքապետը եւ ոչ ալ ընկերվարականներու ներկայացուցիչը ներկայ էին եւ հակառակ անոր, յիշեալներու բացակայութիւնը արդարացնող ոչ մէկ տեղեկութիւն տրուեցաւ բեմէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆ
(Արութճան)

Անցեալ Փետրուարին Վառնայի (Պուլկարիա) մէջ արկածով մեռած է բնիկ Սեբաստացի ընկեր Յարութիւն Փէհլիվանեան, 96 տարեկանին: Հանգուցեալը ծանօթ «Արութճան» անունով, կանուխէն մտած էր Դաշնակցութեան շարքերը եւ նուիրուած հայրենիքի ազատութեան սուրբ գործին: 1915ին ափ մը ընկերներով Մուրատի հետ Ռիզէէն Պաթում անցած է՝ կուրծք տալով Սեւ ծովու ամեհի ալիքներուն եւ Թուրք նաւավարի սպառնալիքներուն: Կովկասի մէջ մտած է կամաւորական զօրագունդերու մէջ: Կուրծքը զարդարուած է Ս. Գէորգի խաչով՝ իբրեւ քաջ զինուոր եւ արժանացած Անդրանիկի ստորագրութեամբ պատուոյ գիրի:

Ծակատագիրը զինքն ալ տարագիր էր դարձուցած: Խորհրդայնացումէն ետք հաստատուած էր Վառնա ընտանեօք, ցմահ հաւատարիմ մնալով իր գաղափարականին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Փետրուար 14ին: Դամբանական խօսած է ատամնաբոյժ Սեդրակ Ոսկեան, դրուատելով ծերունազարդ ընկերոջ բերած նպաստը հայ ազատագրական շարժումին:

ՊՈՒՏ՚Մ ԺՊԻՏ

— Հրաշալի ամուսնութիւն մը ունիս քիչ առենէն, ըսաւ գուշակը երիտասարդ հարսի մը:

— Շա՞տ շուտ:

— Այո, շատ շուտ, քանի մը ամիսէն: Հիանալի երիտասարդ մըն է, հարուստ եւ համակրելի:

— Շատ լաւ, պատասխանեց աղջիկը. հիմա ունեցած ամուսինս ի՞նչ ընեմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Գ.

Ծապլվար, 20 Հոկտեմբեր 1908

Ցուցարարները երբ հասան Րէս Սերքօյի տան առջեւ, ոգեւորութիւնը ծայր աստիճանի հասած էր:

— Տղե՛րք գոչեցի, վար առէք այդ դաւաճանի տան ապակիները:

Բայց, ափսո՜ս, Րէս Սերքօյի տան պատուհանները ապակի չունէին, եթէ ոչ՝ այդ ապակիներու խորտակումը ջախջախիչ տպաւորութիւն առաջ պիտի բերէր անպահովաբար:

Խեւ Ասօ որ հետզհետէ խանդավառուած էր, վրէժը լուծեց՝ քարկոծելով Րէս Սերքօյի էշը որ դաշտին մէջ կ'արածէր, նոյնիսկ դանակը քաշելով՝ ուզեց վրան յարձակիլ, բայց ես արգիլեցի իսկոյն, չուզելով տեղի տալ անօգուտ արիւնահեղութեան:

Ի վերջոյ բազմութիւնը ցրուեցաւ գոհ տրամադրութեան տակ:

Ինչպէս կը տեսնէք, դրութիւնը խիստ լարուած է Ծապլվարի մէջ: Տեսնենք ի՛նչ հետեւանք կ'ունենայ գործը: Մենք ուխտած ենք պայքարն առաջ մղել ամէն միջոցներով:

Մի՛ քիչ փող ուղարկեցէք փութով:

Յ. Գ.— Վերջին րոպէին, երբ նամակս կը փակէի, իմացայ Թէ հրաւէր – յայտարարութիւնը ո՛չ Թէ ռէաքցիայի մութ ուժերուն ձեռքով պատռուած է, այլ մի ջատուկ պառաւի՝ Մարքօյի՝ այծը զայն պատռեր ու կերեր է, Թուղթին եռեւքուած ջրախառն ալիւրէն հրապուրուած:

Իսկ ընդհանուր կացութիւնը կը մնայ նոյնը: Միթինկը՝ անպայման կը կայանայ Կիրակի օր:

Գ.

Ծապլվար, 2 Նոյեմբեր 1908

Սիրելի ընկերներ,

Դիրքերը հետզհետէ կը ճշդուին իրենց բնորոշ հանգամանքներով, եւ դասակարգային պայքարը իր բնական «էվոլիւցիան» կը կատարէ Ծապլվարի մէջ: Գիտակից տարրերը կամաց կամաց կը բոլորուին մեր յեղափոխական դրօշի շուրջը: Հոգային բանուորականութիւնը (Սմենց Վարդան) եւ երիտասարդ մտաւորականութիւնը (Խեւ Ասօ) արդէն մեզ հետ են: Մեզ հետ կ'ըլլայ նաեւ դպրոցականութիւնը: Ամենայն դէպս անհրաժեշտ է մեր շարքերը սեղմել եւ պատրաստուիլ վերջնական կռուին. որովհետեւ յետադիմական ուժերը անգործ չեն մնար, իրենց խուլ պայքարը կը մղեն մեզի դէմ:

Այսպէս, օրինակ, երբ նախորդ նամակով ծանուցուած բողոքի հսկայ միթինկը Կիրակի օր տեղի կ'ունենար Մկրենց կալը, ի ներկայութեան հողային բանուորականութեան, երիտասարդ մտաւորականութեան եւ յեղափոխական տարրերուն, անդին, Րէս Սերքօյի տանը մէջ, գիւղին մենծ-աղայականութիւնը, գումարուած կղերականութեան եւ ռէաքցիայի մութ ուժերուն հետ, սատանայական մի խորհուրդ կը յղանար, այն է՝ դիմել Միացեալ Ընկերութեան եւ խնդրել որ Ծապլվարի մէջ դպրոց մը բանայ, պայմանաւ որ ծախսերու կէսը գիւղացիք հայթայթեն:

Այս միջոցաւ այդ կեղտոտ պուրժուաները կ'ուզէին իրենց ճանկին մէջ առնել Ծապլվարի դպրոցականութիւնը, ապականել այդ մատղաշ էակները, սարկաւագութեան խմորով շաղուել անոնց անարատ հոգիները եւ փճացնել ամբողջ ապագայ սերունդը: Վտանգը ահագին էր եւ պէտք էր անմիջական դարման:

Իսկոյն Խեւ Ասօն ղրկեցի մի այրի կնոջ՝ Սարայի՝ մօտ եւ բերել տուի անոր որդին Կարօն, որ ինը տարեկան մի ուշիմ եւ եռանդոտ լաճ է, եւ ըսի իրեն որ հետեւեալ օր հրաւիրէ իր ընկերները մեր տան պարտէզը, ուր կը կայանայ մանկական պարահանդէս:

(Շար.)

Պ. Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեան, Օր. Ազատուհի Տէր-Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Թարտիճօ եւ զաւակները, Օր. Ռոզէթ Տէր-Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Պապիկեան եւ զաւակները, Վարդանեան Նիկար (Երեւան), Տէր-Գրիգորեան Ղազար, Տէր-Գրիգորեան Հայկուշ (Երեւան), Տիկին Ստեփանեան Լուսին, Գումրուեանց, Տէր-Գրիգորեան Լեւոն, Տիկին Աղաւնի Տէր-Գրիգորեան (Ամերիկա), Տէր-Գրիգորեան Ժորժ (Սպանիա), Տէր-Գրիգորեան Ռուբէն, այրի Տիկին Զապէլ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Կուպաթեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Գարամուրատեան (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարամանուկեան (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Պաղտասար (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Գասպար Աւետիսեան (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գագոսեան (Թիֆլիզ), Տէր եւ Տիկին Թոնտաղ Յակոբեան (Պաթում), այրի Տիկին Սալվար Ինկիլիզեան (Երեւան), այրի Տիկին Սիրուշ Պաղտասարեան (Երեւան) ընտանիքները իրենց զաւակներով ինչպէս նաեւ Պապիկեան, Սիմոնեան, Պետրոսեան, Միրզոյեան, Խաչիկեան, Կիրակոսեան, Թօփալեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳՐԻՏ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Յակոբեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 5ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Նոյ. 7, ժամը 15.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին-գերեզմանատունը (Ռիւ Տիւ Մէնիլ) ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հասցէ .— 77 Ռիւ Փիէր Տիւփոն, Անիէռ հաւաքուիլ բնակարանը, եկեղեցին կամ գերեզմանատունը:

« ՅԱՌԱՋ ».— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեանի եւ զաւակներուն:

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Մուշեղ Կարապետեան, Պ. Շահէն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Եոհան Տէր-Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպողեան եւ զաւակները, Պ. Ա. Գասպարեան, այրի Տիկին Արսլանկիւլեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան եւ զաւակները, Պ. Վահագն Կարապետեան, այրի Տիկին Մ. Կարապետեան (Ժընեւ), Տիկին Ա. Կարապետեան (Ժընեւ), Տէր եւ Տիկին Ռուտի Կարապետեան եւ զաւակները (Ժընեւ) ինչպէս նաեւ Կարապետեան ընտանիքը (Տրակինեան), Միհալճեան եւ Գափամաճեան ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄՈՒՇԵՂ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 5ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Նոյ. 7, ժամը 15ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Քալիւիրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անթիլիասի հանգստեան տան համար փորձառու խոհարար մը կ'ուզուի: Դիմել գրաւոր կամ անձամբ Աղքատախնամի գրասենեակը.

77, Rue Lafayette, Paris (9e)
Tél. : 878-02-99

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի 25րդ պատգամաւորական ժողովին առթիւ, ընկերահամակրական թէյասեղան մը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, ժամը 20ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, Նոյեմբեր 8, ժամը 20.30ին, Պառ տը լա Կառ, Սէնթ Անթուան: Անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է:

×

ԿԱՐՏԱՆ. — Համախարբերդցիական Միութեան անդամական ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէն յետոյ ժամը 3ին. Պր. Սիմոն Անթոյեանի տունը: Կը խնդրուի բոլորին ներկայութիւնը: Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

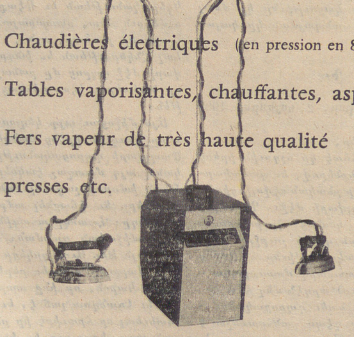
FNAIM Membre O.R.P.I. Sud

ETUDE RIVE GAUCHE

Adminstration de biens
Transaction Immobilière
Directeur Jacques TORANIAN
Cartes Professionnelles Too 69 Goo45
122, Boulebard Raspail, 75006 Paris
544-19-46 — 544-11-25
222-70-63 — 548-67-61

MATERIEL DE REPASSAGE INDUSTRIEL & ARTISANAL
Pour CONFECTIONNEURS & BONNETIERS

• Chaudières électriques (en pression en 8 minutes)
• Tables vaporisantes, chauffantes, aspirantes
• Fers vapeur de très haute qualité
• presses etc.

s.a. APPREX 61 rue de Chabrol 75010 Paris
téléphone : 770.70.89 — 824.68.26 — 523.23.04

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 85րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Շրջանի բոլոր խումբերուն

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 7, ժամը 20.30ին
SALLE CHAILLOT GALLIERA
28, Ave. Georges V
Métro : George V ou Alma-Marceau

Կը նախագահէ.— ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսին.—
LIONEL JOSPIN
(Secrétaire international tiers-monde, membre du Bureau et du Comité Directeur du P. S.)
Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչը (ֆրանսերէն)
Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը (ֆրանսերէն)
եւ ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԷՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտոք-Վարուժան» կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Նոյ. 6, ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը խիստ պարտաւորիչ է:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի Վրացեան խումբի ընկերները, Ուրբաթ Նոյ. 7, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի եւ Կապոյտ Խաչի տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյ. 8ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Հ. ԽԱՋԻԿԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Հայ Դատի Կեդր. Ֆրանսայի ներկայացուցիչը եւ Տոռմ նահանգի ընկերվարական ներկայացուցիչը:

Grand Bal Annuel de l'A.A.A.S.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած իր 85ամեակին առթիւ
Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահութեան նախարար
MADAME SIMONE VEIL
ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8ԻՆ ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V A PARIS
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը
Orchestre et Show Antillais de Gérard La VINY
Ses Attractions, sa chaude ambiance des Tropiques
Թոմպոլա արժէքաւոր նուէրներով
ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի կեդրոնը
ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղաններ ը ժամը 22էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու:
Մուտք 30 ֆր.
Etudiants et moins de 21 ans : Entrée gratuite.

SALLE RAMEAU
Rue Hippolyte-Flandin — LYON

ՀԱՅԿ. ՄԵԾ ԿԱԼԱ.

(Դաշնակցութեան 85ամեակին առթիւ)
Կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 15ին
sous la présidence de M. JEAN POPEREN, député du Rhône
avec la participation de :
LIZ SARIAN et son orchestre
La troupe de danses « NAVASSART »

Vente des billets :
A LYON : Suzanne Boutique, 28 rue Bugeaud (6e), Tél. 24-58-44
A VIENNE : Boutique Alice, 87, rue Marchande, Tél 85-14-30

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅ Լ-ՊՕՄՕՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 8 ժամը 22էն սկսեալ
Samedi 8 Novembre dans les salons de l'Hôtel Splendid
au profit de la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Beaumont
animée par
BEDIK ET SON ORCHESTRE
AMBIANCE — BUFFET — COTILLONS

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
8
SAMEDI
8 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.435
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.435

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԻՆ

Նոյեմբեր 8–9 Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի կ'ունենայ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 25րդ Պատգամաւորական ժողովը:

47 տարեկան է արդէն Կապոյտ Խաչը, որ իր հիմնադրութեան առաջին օրերէն սկսեալ լայն ժողովրդականութիւն գտաւ Ֆրանսայի հայ նոր գաղութի բոլոր խաւերուն մէջ:

Կանացի բարեսիրական այս կազմակերպութիւնը կուգար ճիշդ ատենին՝ լրացնելու համար անհրաժեշտ դարձած պահանջ մը: Օրակարգի հրատապ հարցն էր ազգապահպանումը: Քաղաքական, հայրենակցական, երիտասարդական, մարզական, գեղարուեստական, բարեգործական եւ այլ կազմակերպութիւններ լծուած էին գերագանցօրէն հայրենասիրական այդ գործին:

Կար նաեւ Հայ Կարմիր Խաչ մը՝ ամփոփուած Փարիզի հին գաղութի բարեկեցիկ կանանց սեղմ շրջանակին մէջ:

Կապոյտ Խաչը լայն ծաւալ տուաւ բարեսիրական այս նոր կազմակերպութեան՝ գործի մղելով մեր մայրերն ու քոյրերը, մտաւորական, փորձառու եւ ձեռնհաս հայուհիներու ղեկավարութեան տակ:

Մեր երկսեռ փոքրիկներու փրկութիւնը դարձուց իր գործունէութեան գլխաւոր առարկան: Միջոցներ որոնեց լաւագոյնս ի կատար ածելու համար իր առաքելութիւնը:

Կազմակերպեց հայերէնի դասընթացքներ, մայրենի լեզուն սորվեցնելու համար այս հիւրընկալ հողին վրայ, կամքէ անկախ պատճառներով, ազգային վարժարանէ զրկուած մեր տղոց եւ աղջնակներուն:

Եւ ամէնէն առաջ Կապոյտ Խաչն է, որ յղացաւ կազմակերպելու ամառնային արձակուրդի առթիւ կազդուրման կայան, ուր քաղաքներու ժխորէն հեռու, բնութեան ծոցին մէջ, ֆիզիքականին հետ հոգեկան կազդոյր պիտի վայելէին մեր փոքրիկները: Պիտի ապրէին հայաշունչ մթնոլորտի մէջ, պիտի խօսէին ու երգէին հայերէն, պիտի սորվէին հայկական պարեր:

Կապոյտ Խաչի օրինակը վարակիչ դարձաւ մեր այլ բարեսիրական ու երիտասարդական կազմակերպութեանց համար:

Տարիներով աստանդական քաղաքէ քաղաք ու ծովափէ ծովափ, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր ունի իր սեփական Տունը Ժիւռայի զովասուն բարձունքին վրայ, Պէլֆոնթէն, մշտադալար անտառին դիմաց:

Տարուէ տարի նորոգուած, ներկայիս արդիական յարմարութիւններով օժտուած նոր շէնքի մը եւ հողային նոր տարածութեան մը յաւելումով, Պէլֆոնթէնի Կապոյտ Խաչի Տունը ամէն տարի Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն շուրջ երեք հարիւր երկսեռ փոքրիկներ կ'ընդունի իր յարկին տակ:

Իր համբաւը տարածուած է Ֆրանսայէն դուրս Եւրոպայի զանազան երկիրները՝ մինչեւ Յունաստան, նաեւ մինչեւ Ափրիկէ, Ալժերիա եւ Թունուզ, ուրկից հայ փոքրիկներ կուգան վայելելու խաչուհիներու մայրական հոգածութիւնը:

Պէլֆոնթէնի Տունը քանի մը տարիէ ի վեր դարձած է նոյնպէս հաւաքավայր երկսեռ հայ ուսանողներու, որոնք Ծնունդի եւ Զատկի արձակուրդներուն կուգան բացի Ֆրանսայէն՝ Պելժիայէն, Զուիցերիայէն, Իտալիայէն, նոյնիսկ հեռաւոր երկիրներէ, մասնակցելու «սէմինար»ներու, կազմակերպուած Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ:

Կայանի նոր շէնքին լրացումն ու կահաւորումը կը կարօտին մեծ ծախքերու: Վստահ ենք, որ մեր հայրենակիցները իրենց լումաներով պիտի թեթեւցնեն Կապոյտ Խաչի ծանր բեռը:

Բացի կազդուրման կայանէն, Կապոյտ Խաչը կը շարունակէ կազմակերպել նաեւ Հայերէնի Դասընթացքներ՝ Փարիզի եւ գաւառի մէջ, պայմաններուն ներած չափով:

Յիշատակութեան արժանի է նաեւ «Մանուկներու Օր»ը, զոր Կապոյտ Խաչը կը կազմակերպէ ամէն տարի Կաղանդի առթիւ, արձանագրելով մեծ յաջողութիւն:

Հաւատարիմ իր առաքելութեան, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը շուրջ կէս դարէ ի վեր կանգուն է՝ պատնէշի վրայ, նուիրուած ազգապահպանման սրբազան գործին: Իր շարքերը կը բազմանան ու կը թարմանան՝ ամէն տարի երիտասարդուհիներու յաւելումով:

Ողջո՜յն Պատգամաւորական ժողովին եւ յաջողութի՜ւն իր աշխատանքներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԻՍՔԱՐ ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ

Թունուզի օդակայանը հասած ատեն Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն յայտարարեց.— «Ինծի համար, Ֆրանսայի եւ Թունուզի միջեւ պայմանագրութիւն մը կայ այսօրուան, վաղուան եւ եթէ մեզի կը պատկանի ապագան առաջնորդել, ընդմիշտ»:

Ժողովուրդին ընդունելութիւնը շատ ջերմ եղած է եւ օդակայանէն մինչեւ Կարքեդոն պալատը, համախմբուած ժողովուրդը եւ դպրոցականները ողջուած են Ֆրանսայի Նախագահը: Մայրաքաղաքին մէջ ալ հազարաւորներ հաւաքուած ողջոյնի խօսքեր պոռացած են ու կեցցէներ:

Թունուզցիք կ'ուզեն որ այս այցելութիւնը ծառայէ ամրապնդելու Ֆրանսայի հետ իրենց գործակցութիւնը, զոր «օրինակելի» կը նկատեն: Բայց մանաւանդ Թունուզ երկու կարեւոր կէտերու մէջ է որ Ֆրանսայի վրայ կը հաշուէ: Նախ հաւասարակշռելու համար իր առեւտրական պիլանճէն, որու բացը օրէ օր կը ծանրանայ եւ կը հասնի նաեւ հողագործական արտադրութեանց: Ապա, Թունուզ կը սպասէ Ֆրանսայէն իր օժանդակութիւնը սիրաշահելու համար Եւրոպայի տնտեսական հաւաքականութիւնը:

ՍԱՀԱՐԱՅԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

Մարոքցիներու «կանաչ քայլարշաւը» սկսաւ Հինգշաբթի հակառակ Ապահովութեան Խորհուրդի կոչին, որպէսզի ջնջուի: 350 հազար Մարոքցիներ, գլխաւորութեամբ վարչապետին, սպանական Սահարա մտան եւ տասը քիլոմեթր յառաջանալէ ետք կանգ առին: Եթէ չորս քիլոմեթր եւս յառաջանան ականադաշտերուն վրայ ոտք պիտի դնեն եւ սպանական զինուորական ուժերուն դէմ յանդիման պիտի գտնուին: 20.000 ական զետեղուած է եւ սպանական բանակը հրահանգ ստացած է կեցնել արշաւը ամէն գինով: Ուրբաթ առաւօտ դեռ յայտնի չէր, թէ Հասան Բ. քայլարշաւը շարունակելու որոշում պիտի տա՞յ թէ ոչ: Հաւանական է սակայն որ կողմերը խուսափին արիւնալի բախումէ մը: Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւը միաձայնութեամբ քուէարկուած է կեցնելու համար արշաւանքը, ինչ որ թէեւ շատ բան չի նշանակեր եւ Ուրբաթ առտու Քօթ-տիւէն տը Փարի սրամտօրէն կը խորագրէր. «Սահարա՝ Ալլահ աւելի մեծ քան ՄԱԿը»: Ամէն պարագայի մէջ եթէ Հասան որոշ ինքնավստահութիւն ցոյց տուաւ այս ձեւով, չի կրնար երկար ասպարէզ կարդալ տրուած ըլլալով որ Ալժերիա ալ սպառնացած է: Սպանացիք ցարդ դիտողի դիրքին մէջ են, կացութիւնը փափուկ ըլլալով նաեւ Խուան Կարլոսի համար, որ չուզեր իր իշխանութիւնը ձախող կերպով սկսիլ, մանաւանդ որ մասնաւոր ժողովրդականութիւն մըն ալ չի վայելեր եւ վստահութիւն չի ներշնչեր:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԻԿ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Հինգշաբթի օր, Նոյեմբեր 6ին, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Ժերթրիւտ Ջամալեան, այրին մեր ողբացեալ ընկերոջ՝ Արշակ Ջամալեանի:

Տիկին Ժերթրիւտ Ջամալեան երաժշտասէր եւ երաժշտագէտ ընտանիքի մը զաւակն էր, ընտանիք մը որու զանազան անդամները եղած են տնօրէն թէ դասախօս Պերլինի, Մոսկուայի կամ Անգարայի պետական Երաժշտանոցներուն: Ինք ալ օժտուած էր երաժշտական ձիրքով, եւ շրջանաւարտ էր Պերլինի Երաժշտանոցի, պել-քանթոյի ճիւղէն:

Ծնած էր Պերլին, ծանօթացած էր Արշակ Ջամալեանի 1908ին որու հետ պիտի ամուսնանար Կովկաս, 1910ին: 85 տարեկան էր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մեր ցաւակցութիւնները՝ իր զաւակներուն — Էրնայի եւ Արմիկի:

ԼՈՒԻԶ ՍԵՐՎԻՉԷՆ

Խոր ցաւով իմացանք որ Մեռելոցի օրը, Նոյեմբեր 1ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Լուիզ Սերվիչէն:

Ողբացեալը, թոռն էր Ազգ. Սահմանադրութեան հեղինակներէն Սերովբէ Վիչէնեանի (Սերվիչէն), ծնած էր Պոլիս ասկէ 79 տարի առաջ:

Հմուտ թարգմանիչ, գլխաւորաբար Թոմաս Մանի, Լուիզ Սերվիչէն արժանացած էր բազմաթիւ մրցանակներու ի շարս որոնց Հալփերեն – Կամանսկի (1972ին) եւ Ֆրանսական Ակադեմիայի: Երբ 1972 Փետրուարին կը ստանար Հալփերեն – Կամանսկի մրցանակը, Ժաք Պրէնէր յօդուած մը կը նուիրէր իրեն Ֆիկառօ-ի գրական բաժնին մէջ, ուր կը շեշտէր Լուիզ Սերվիչէնի մեծ տաղանդը, ազնիւ նկարագիրը եւ այնքան լայնածաւալ աշխատանքը: Լուիզ Սերվիչէն թարգմանած է աւելի քան 100 հատորներ (եւ յօդուածներ), քաջ գիտէր հինգ լեզու եւ ծանօթ էր նաեւ ուրիշներու:

Իր հայրը, Սանթրալիէն, եղած է պետական խորհրդատու եւ Հանրային Շինութեանց բարձր պաշտօնեայ Թուրքիոյ մէջ, բայց Լուիզ Սերվիչէն առաւելաբար մօրը — տիկին Աստինէ Սերվիչէնի — կը պարտի շատ բան եւ որու աշխատակցութեամբ կատարած է բազմաթիւ թարգմանութիւններ: Ինք ալ կը սիրէր յիշել այնքան բծախնդիր մօրը խօսքը «Լաւը ոչ մէկ իմաստ ունի երբ Լաւագոյն բառը կայ»:

Թոմաս Մաննէ զատ, թարգմանած է Լէոնարտօ տա Վինչիի «Տետրակները» (յառաջաբան՝ Փօլ Վալերիի) եւ ուրու համար ստացած է ֆրանսական ակադեմիայի Լանկլուա մրցանակը, ինչպէս նաեւ գործեր Փիրանտելլոյէ, Հէնրի Ճէյմսէ, Պերթրանտ Ռըսըլէ եւն:

Փարիզ հաստատուած էր 1929ին ուր եւ կը փակէ իր աչքերը, անոյշ յիշատակ մը թողլով անոնց մօտ որ զինքը ճանչցած են եւ մեծ թարգմանիչի մը անունը ֆրանսական գրականութեան մէջ:

Յարգանք իր թարմ յիշատակին:

Քանի մը տողով

«ՖՐԱՆՍԱ ՇԱՏ ԶԳԱՑԱԿԱՆ» է եղեր ըստ Թրքական անկախ Միլլիէթ օրաթերթին, որ անդրադառնալէ ետք թէ Ֆրանսա զէնք պիտի չտայ Թուրքիոյ ցորչափ Կիպրոսի հարցը լուծուած չըլլայ, կը գրէ թէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Յունաստանի հանդէպ հիմնուած է սա սկզբունքին վրայ «տկարին եւ ժողովրդավարութեան պաշտպանութիւնը»: Ասիկա մարդկային դիրք մըն է բայց շատ զգացական: Արդ, արտաքին իրատես քաղաքականութիւն մը պէտք է հիմնուած ըլլայ իրականութեանց վրայ եւ ոչ՝ զգացումներուն:

ՊՈԼՍՈՅ Տնտեսութեան եւ Առեւտրական Գիտութիւններու Ֆաքիւլթէին մէջ ուսանող մը մեռած եւ ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ոստիկանութեան համաձայն ուսանողը սպաննուած է ատրճանակով, երբ բախումներ տեղի ունեցած են աջակողմեան եւ ձախակողմեան ուսանողներու միջեւ: Անցեալ շաբաթ ուրիշ ուսանող մըն ալ մեռած էր բախումներու ընթացքին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը ամբաստանեց բանակը, որ իր հրահանգին չէ ենթարկուած: Փաղանգաւորներ նաւէ մը գաղտնի զէնք եւ ռազմամթերք ցամաք կը հանէին եւ Քարամէ հրահանգած է բանակին, որպէսզի գրաւէն զէնքերը: Այս հրահանգն է, որ չէ գործադրուած: Դէտերու կարծիքով Քարամէ այս ամբաստանութիւնը հրապարակաւ կատարած է մահմետական շրջանակներու ճնշումին հետեւանքով: Արդարեւ, բոլորն ալ գիտեն, թէ փաղանգաւորներն ալ զէնք կը ստանան, մահմետականներն ալ: Միւս կողմէ ֆրանսական առաքելութեան աշխատանքները սկսան: Ծանօթ է որ «տեղեկատուութեան ֆրանսական յանձնախումբ» մը կազմուած է որ շփումներ ստեղծած է կողմերու հետ: Ասոր տուած արդիւնքէն ետք է միայն որ Ֆրանսա բանագնաց մը պիտի ղրկէ Լիբանան գտնելու համար տեղական ղեկավարներուն հետ «հիմերը որոնց վրայ կրնայ հաստատուիլ նոր հաւասարակշռութիւնը անհրաժեշտ՝ Լիբանանի ներքին խաղաղութեան»: Ընդհանուր ձեւով այս 12րդ հրադադարը կը յարգուի բայց հոս ու հոն միջադէպեր կը պատահին: Առջի օր Զահլէի մօտ դիակներ գտնուած են որոնց մէջ դիակը՝ Գրիգոր Աւետիսեանի մը (Օռիան-Լը Ժուռ, Նոյ. 4): Ոտքէն վիրաւորուած է 12 տարեկան Հրաչ – Արամ Սարգիսեան, Էշրէֆիէ (Օռիան, Նոյ. 6):

ԵՐԲ ԷՋ ԿԸ ՆՇԵՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

[ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

ԺԴ. ԴԱՐՈՒ ՍԻՒՆԵԱՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Համաշրական մեր ներկայ աշխատա-սիրութեան մէջ, որ նուիրուած է միջնադարեան ուսումնա-դաստիարակչական կեանքին, ուրուագծային կարգ մը նշումներով կ'ուզենք յիշատակել նաեւ անունները վանական այն դպրոցներուն՝ որոնք 1300ական թուականներուն գործած են Սիւնեաց աշխարհի սահմաններուն մէջ, վկայութեամբ շրջանի պատմիչներուն կամ ձեռագիր յիշատակարաններու:

Ինչ որ փոխանցուած է անոնց մասին հայ դաստիարակութեան պատմութեան՝ անբաւարար է անխախտ եւ ամբողջական որեւէ արժեւորումի համար. գիտական ամուր տուեալներն ու գնահատութեան ամուր հիմնաւորումները կը պակսին: Ցրուի յիշատակութիւններ եւ ակնարկութիւններ միայն կան՝ առաւելապէս Ստեփան Օրպելեանի, Կիրակոս Գանձակեցիի, ձեռագիր յիշատակարաններու եւ զանազան աշխատասիրութիւններու մէջ՝ որոնք կը պատկանին Հայր Ղուկաս Ինճիճեանի եւ Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի: Անոնց գործերուն վրայ հիմնուած է նաեւ հայրենաբնակ գիտնական փրոֆ. Արգար Մովսիսեան՝ որուն «Հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան ուրուագծեր»ը վերջին խօսքն են (1958) հայ դպրոցի միջնադարեան պատմութեան մասին:

×

Գլխաւոր չորս վանական դպրոցներն են Թանահատի (կամ Թանատի) վանական ամրոցը, Հալուց Թառ, Հերմոն եւ Քռնա դպրոցները:

Թանահատը ծանօթ անուն է արդէն ութերորդ դարէն (728) իբրեւ «վանք», սակայն 13րդ դարէն ետք միայն կը յիշատակուի իբրեւ «ուսումնատեղիք»: Կը գտնուի Գլաձորի շատ մօտիկ, դէպի հարաւ-արեւելք, Վայոց Ձորի շրջանին մէջ:

Պատմիչ Ստեփանոս Օրպելեան կը յիշէ իր գործին մէջ թէ 728 թուականին Թանահատ վանքի շրջափակին մէջ ամփոփուած է Ստեփանոս Սիւնեցիի աճիւնը, առանց «դպրոց»ի որեւէ յիշատակութիւն ընելու. սակայն, 13րդ դարէն սկսեալ ժամանակակիցներ զայն կը յիշեն նաեւ իբրեւ «յայտնի վանք եւ ուսումնատեղիք»՝ ուր կային «փիլիսոփաներ եւ իրենց աշակերտները»:

Նկատելով որ Օրպելեան 1273 թուականը կուտայ իբրեւ մեծ վանքի շինութեան տարի (այսինքն նախապէս գոյութիւն ունեցող ճգնարանին ընդարձակուած ու նորաշէն վիճակը), կ'ենթադրուի որ դպրոցի բաժինը գործած պէտք է ըլլայ այդ թուականէն ետք, 1300ական տարիներուն:

Հալուց Թառը կը գտնուի ներկայի Գառնիին մօտիկ. յաճախ կը յիշատակուի անունը՝ 13րդ և 14րդ դարերու յայտնի վանական դպրոցներու կարգին: 1170ական տարիներէն մինչեւ 1370ական թուականներ, մօտ երկու դար, պարբերական ընդմիջումներով, եղած է «եպիսկոպոսարան»: Փրոֆ. Արգար Մովսիսեանի համաձայն, «Մխիթարի օրօք (Մխիթարը անունն է 13րդ դարու յայտնի եպիսկոպոսներէն մէկուն, Մ.)՝ այստեղ, Սիւնեաց իշխանները, հայկական յայտնի վանքերու եպիսկոպոսներն ու վարդապետները, մեծ դպրոցներու գլուխ կանգնած վարժապետները հաւաքուեցին մեծ ժողովի եւ գրեցին իրենց պատասխան բողոքի թուղթը՝ Գրիգոր կաթողիկոս Անաւարզեցիի ()»:*

Հալուց Թառի յիշատակութիւնը կ'ընեն այս դպրոցի աշակերտներէն ոմանք՝ իրենց ձեռագրային վկայութիւններուն մէջ, տալով մասնաւորաբար անունները կարկառուն երկու դէմքերու, «Յովսէփ վարժապետ»ի եւ «երաժիշտ Եղիա»յի ու ճշդելով որ «բազում աշակերտաց» խումբ մը կը հետեւէր անոնց իմաստասիրական եւ երաժշտական դասընթացքներուն:

Փրոֆ. Արգար Մովսիսեան կը գրէ մեր այս նշմարի սկզբնաւորութեան յիշատակուած իր գործին մէջ (էջ 277).

— «Նշենով մեզի ծանօթ բազմաթիւ ձեռագրերում Հալուց Թառի դպրոցի մասին եղած յիշատակարաններից եւ տպագրուած հին մատենագրութեան միջոցով հաղորդուած վկայութիւններից՝ պէտք է ասել որ այս վանքը եւ դպրոցը մեծ հռչակ են վայելել մինչեւ 13րդ դարի կէսը: Սա եղել է խոշոր ուսումնատեղ եւ հոգեւոր կենտրոն»:

Իբրեւ «Համոզիչ» հաստատում այս իրողութեան, հայրենաբնակ գիտնականը կը յիշատակէ նաեւ Հալուց Թառի ղեկավար դէմքերէն Մանուէլ Բջնեցիի հետեւեալ քառեակը՝ զայն արտագրելով «Բազմավէպ»ի 1915 թուի հաւաքածոյէն.

— «Ցնծա՛ հրաշարան, ո՛վ համալսարան
Ո՛ւխտ հռչականուն՝

Սուրբդ մենաստան Հալուց Թառ անուան,
Թ'ռ թարգմանութեան»:

Հալուց Թառը 1350ական տարիներէն ետք աստիճանաբար կը կորսնցնէ իր փայլը եւ կը շիջի: Լենկթիմուրեան արշաւանքներէն ետք դպրոցի յիշատակութիւնը կը պակսի մեր մատենագրութեան մէջ:

Մ. Թ.

(*) Գրիգոր Է. Անաւարզեցի՝ ամենայն Հայոց 73րդ կաթողիկոսն է, որ գահակալած է 1293 - 1307, աթոռատեղի ունենալով Կիլիկիան: Ծանօթ է իր համակրանքով եւ հակումներով դէպի հռոմէադաւան եկեղեցին ու անոր ծիսակատարական - խորհրդակատարական ձեւերը: Իր այս քայլերուն ու տրամադրութեանց դէմ ծառացան արեւելեան եպիսկոպոսներ եւ վարդապետներ շատեր: Այս այն շրջանն է, երբ Ունիթոռական շարժումը խոր անդրադարձներ կ'ունենայ եկեղեցական մեր կեանքին մէջ:

Մ. Թ.

«Հալուց Թառ» ճարտարապետական կոթողը

— o —

« Հալուց Թառ » ճարտարապետական կոթողը կը գտնուի Գառնիի հիւսիս - արեւելքը, բարձունքի մը վրայ: Հայաստանի բնաշխարհը եզակի կերպով ուսումնասիրած Հ. Ղեւոնդ Ալիշան, բազմավաստակ բանասէր Գարեգին Յովսէփեան կաթողիկոս եւ մեծանուն ճարտարապետ Թորոս Թորոմանեան մատենագրական եւ հնագիտական հարուստ և ստոյգ տուեալներու հիման վրայ ուսումնասիրած են Հալուց Թառի պատմութիւնը: Պարզուած է, որ «Հալուց Թառ»ի նախապէս գոյութիւն ունեցած վանքին մէջ Գրիգոր Մագիստրոս 1013ին կառուցած է եկեղեցի մը: Մնացած է արձանագրութիւն մը կառուցման մասին, «Թուին ՆԿԲ (1013), ի թագաւորութեանն Գագկայ և ի հայրապետութեանն տեառն Սարգսի. ես՝ Գրիգոր Մագիստրոս, վերստին շինեցի զեկեղեցիս յիշատակ եւ ծնողացն իմոց...»:

«Հալուց Թառ»ը ուսման եւ գիտութեան կարեւոր օջախ մը եղած է: Մատենագրական տուեալներու համաձայն հոն գրուած են բազմաթիւ արժէքաւոր ձեռագիրներ: Առաւել անուանի է Երեւանի Մատենադարանի 1190ին գրչագրըւած ձեռագիրը, որուն պատրաստութեան մասնակցած է Յօղիկ անունով կին մը: Մատենադարանը ունի նաեւ «Հալուց Թառ»ի մէջ գրուած եւ նկարազարդուած բազմաթիւ ձեռագիրներ: Անոնցմէ յատկապէս կարեւոր են ԺԳ. դարուն գրչագրուած ձեռագիրները, որոնք հարուստ են չքեղ մանրանկարներով: Երկար ատեն «Հալուց Թառ»ի մէջ պահուած է Ժ. դարու չափազանց արժէքաւոր կոթող մը՝ «Խաչէն Իջեցնել»ը փայտեայ փորագրութիւնը, որ արժանացած է մասնագէտներու բարձր գնահատանքին:

Բազմաթիւ ձեռագիրներով եւ վիմագիր արձանագրութիւններով ապացուցուած է, որ «Հայոց Թառ»ը իբրեւ միջնադարեան մշակոյթի կեդրոն, մեծ հռչակ վայելած է ԺԲ.-ԺԴ. դարերուն: Այս իրողութիւնը հաստատած է ԺԳ. դարու գործիչ եւ բանաստեղծ Մանուէլ Բջնեցի՝ «Հալուց Թառ»ին նուիրած իր մէկ բանաստեղծութեան հետեւեալ տողերով.

«Ցնծա՛, հրաշարան, ով համալսարան,
ուխտ հռչականուն,
Սուրբդ մենաստան « Հալուց Թառ »
անուն, թառ թարգմանութեան »:

Միջնադարեան հայ մշակոյթի եւ գիտութեան բազմաթիւ անուններ կապ ունեցած են «Հալուց Թառ»ի հետ: Անոնցմէ եղած են մատենագիր եւ մանկավարժ Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունի, բանաստեղծ Մանուէլ Բջնեցի, ԺԵ. դարու մատենագիր եւ մանկավարժ Թովմա Մեծոփեցի, ԺԷ. դարու անուանի փիլիսոփայ, լեզուագէտ եւ մանկավարժ Սիմէոն Ջուղայեցի:

«Հալուց Թառ» կարեւոր դեր խաղացած է նաեւ պատմական, քաղաքական կեանքին մէջ:

Հնագոյն եկեղեցիներու հիմնադրութիւնը Հայաստանի մէջ վերագրուած է Գրիգոր Լուսաւորիչի: Այդպէս է նաեւ «Հալուց Թառ»ին մօտը գտնուող Գեղարդի վանքը: Սակայն մեզի ծանօթ աւանդութիւնները «Հալուց Թառ»ի ծագումը վերագրած են ոչ թէ Լուսաւորիչին, այլ հայ դպրոցի ու մանկավարժութեան անդրանիկ երախտաւորներ Սահակ Պարթեւի եւ Մեսրոպ Մաշտոցի:

Այդ աւանդութիւնները հաղորդած են Մանուէլ Բջնեցի եւ Սիմէոն Ջուղայեցի «Հալուց Թառ»ի նուիրած իրենց ներբողներուն մէջ: ԺԳ. եւ ԺԷ. դարերու երկու հեղինակներու տուած տեղեկութիւնները, գիրար լրացնելով, հաւաստած են, թէ Սահակ Պարթեւ եւ Մեսրոպ Մաշտոց ոչ միայն հիմնադրած են «Հալուց Թառ»ը, այլեւ իրենց կեանքին մէկ մասը հոն անցուցած են: Անկարելի պէտք չէ նկատել, որ այդ գեղատեսիլ վայրին մէջ, այդ ատենուան մայրաքաղաքէն՝ Վաղարշապատէն ոչ շատ հեռու, հայ գիրի եւ դպրութեան հիմնադիրները զբաղած ըլլան գրական - թարգմանական աշխատանքով:

«Հալուց Թառ» անունին բացատրութիւնն ալ վերոյիշեալ աւանդութիւնը կը հաստատէ: «Նոր բառգիրք Հայկազեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Խելայեղ նետուած էր շոգենաւէն դուրս, անհամբերութենէն ինքզինքը ուտելէն սպասած էր որ նաւակը մօտենայ ծովափին եւ այրած սրտին դառնութիւնը թափէ անհաւատարիմ խօսեցեալին գլխուն:

Տոքթ. Ռ. Տիոնիսեան կը սիրէր այդ գեղուհին, խենթի՛ պէս կը սիրէր, պահ մը կարծած էր որ դէչ կատակ մըն է եղածը, չէր հաւատար իր աչքերուն: Թերեւս ներէր այդ հուրիի պէս աղուոր աղջըկան, եթէ խոստովանէր որ իր դիւրահաւանութիւնը մնացած էր պղատոնական սահմանին մէջ:

Զարմինէն դիւրին դիւրին առագաստները իջեցնողներէն չէր, վայրկեանի մը շփոթութենէն վերջ պապային աղնուականի հովերը առած էր ու մատանին նշանածին երեսին շպրտած բարկաճայթ:

— Ա՛հ, մեսիէօ Տոքթոր, կը խորհիս որ մինակ դո՞ւն կաս աշխարհի վրայ, ժայթքած էր անհանդուրժելի ամբարտաւանութեամբ մը: Ես տղեղ աղջիկ մը չեմ կարծեմ, եթէ դուն երես դարձնես ինծմէ, քեզմէ աւելի «քոմ իլ ֆօ» թեկնածու մը վաղեւէն ոտքս կուգայ...

Հէ՛ք Զարմինէ, եթէ միայն գիտնար որ այս սնապարծութիւնը կը յենուր այնքան փխրուն հօր մը դիրքին վրայ, բերնէն շշունջ մը պիտի չհամարձակէր հանել վստահօրէն: Ցեղադային այս ինքնագոհ յոխորտանքը մահավճիռի մը չափ ծանր պիտի կշռէր իր վրայ:

Տոքթ. Տիոնիսեան տրամադիր չէր այս միջադէպը աւելի հեռուն տանելու, սիրելքոր Տոն ժուանը իր վրայ կը յառաջանար սպառնականօրէն, մինչ սպասուհին կը փութար պատնէշ կանգնիլ իրենց միջեւ: Ի վերջոյ, ի՞նչ պիտի մտածէր ժողովուրդը, եթէ թերթերը արձագանգ ըլլային Վոսփորի ափերուն վրայ պատահած այս անճոռնի գայթակղութեան, յարուցուած խոստմնալից գիտական մարդու մը կողմէ:

Ժամանակ չկորսնցուցած՝ նետուեցաւ շոգեմակոյկի մը մէջ, որ զինքը քանի վայրկեան վերջ ցամաք հանեց Երուանդ էֆէնտիի ապրած գիւղը: Ցասումէն ինքզինքը կորսնցուցած՝ քաջութիւն չունէր հանդիպելու Տիկին Արտեմիսի, զոր շատ կը յարգէր եւ չէր ուզեր իրեն վիշտ պատճառել: Ծովափնեայ սրճարան մը մտաւ, այնտեղ հապճեպ նամակ մը խարխլեց Ջղային գիրով մը, որ հազիւ ընթեռնլի էր: Նոյն պահուն հոնկէ կ'անցնէր Միհրան աղան, նշան ըրաւ ու հրաւիրեց որ բան մը առնէ իրեն հետ:

Երուանդ էֆէնտիի մտերիմ բարեկամը, օղին ի մի ումպ կուլ տալով, մտիկ ըրաւ բժիշկին, որ սրտէն խոցուած եւ աչքերը կարմրած արցունքներէն, ահա կը պատմէր իր ողբականը, սեղանին վրայ փուլ եկած: Մօրը քով պիտի երթար անմիջապէս, բայց կը խնդրէր ծերունիէն, որ նամակը յանձնէ Տիկին Արտեմիսի:

Միհրան աղան «թինթոն» մարդ մըն էր, մէկ ուսը միւսէն վեր, միշտ ալ կաղն է կաղն կը քալէր, ներբանին տակ գոյացած գամերուն պատճառաւ: Այսուհանդերձ, սիրայօժար ընդունեցաւ բժիշկին խնդրանքը ու շտապեց Երուանդ էֆէնտիին տանը չախչախը ձեռք առնել:

Խիստ փափուկ էր իր պաշտօնը, հարկ էր նախապատրաստել Տիկինը, որպէսզի Ջղային տագնապ մը չունենար այդ վատ լուրին ազդեցութեամբ: Ի զո՜ւր. Տիկին Արտեմիսի ուշքը գնաց, ծերունիին վիճակեցաւ սթափումի գործողութեան փափուկ պաշտօնը, ի չգոյէ սպասուհիին, բնականաբար:

Զարմանալի պիտի թուի, որ հազիւ աչքերը բացած ծանր ուշաբերութենէն, վշտաբեկ Տիկինը շատ պնդեց որ իրեն կարդայ Տոքթորին նամակը: Ցուցիկ մը, հազիւ լսելի ձայնով մը, ծերունին կատարեց խնդրանքը Տիկին Արտեմիսի, որ մտիկ ըրաւ գլխիկոր, հեկեկանքներէն շունչը բռնուած:

Ազնիւ Տիկին,

Ցորմէ հետէ յօժարեցայ կեանքս միացնել Զարմինէի, ես տարուեցայ իր անդիմադրելի հրապոյրէն ու սիրեցի զինքը այնպէս, ինչպէս չէի սիրած մինչեւ այն ատեն: Երկնային էակ մըն էր ան ինծի համար, որ չէր ապրեր այս աշխարհին այլ եթերային ոլորտներուն մէջ, որպէս աստղ մը լուսաճաճանչ:

Աւա՜ղ, սակայն պատրանք մըն էր միայն, ես ուղղակի սահմռկեցայ հիասթափութենէս, երբ զինքը նշմարեցի Պէօյիւքտէրէի նաւակին մէջ, անձնատուր սինլքորի մը համբոյրներուն: Աշխարհը գլխիս փուլ եկաւ, ինձ կ'իյնար սաստ ուղղել իրեն, բայց խոսեցեալս իր ամբարշտութիւնը առ ոչինչ գրելով, գռեհիկ կնոջ մը լեզուն գործածեց ու երեսիս շըպրտեց իրեն նուիրած մատանիս: Եթէ պարկած մը համարէր այս գարշելի պատահարը, ալքոլի ազդեցութենէն տարուած, թերեւս աններշաչար ըլլայի եւ տրամադիր ներելու իրեն:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(12 - Շար.)

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՆՑՆՈՂ ՈՐ ՉԵՆ ՄՈՌՑՈՒԻՐ

Ութ տարի: Ութ երկար տարիներ: Ինչե՜ր եկան, ինչե՜ր անցան, ինչե՜ր մոռցուեցան: Եւ սակայն կայ յիշատակ մը որ, դէթ ինծի համար, չի մոռցուիր: Որ պէտք չէ մոռցուի նաեւ մեր հաւաքականութեան մէջ եւս:

Միմիայն նիւթական մեծ մեծ նուիրատուութիւններով, եւ կամ նման բաներով չէ որ մարդիկ կը յաւերժանան իրենց շուրջիններուն սրտին ու մտքին մէջ: Այլ կան նաեւ լուռ ու մեղուաջան գործունէութիւններ, ըլլայ համայնական, գրական կամ գեղարուեստական մարզերուն մէջ, որոնք մեծ նպաստ կը բերեն իրենց պատկանած ազգի վարկին, ամենուրեք:

Այս չափանիշով է, որ այսօր անգամ մը եւս կը վերյիշենք մեր անմոռանալի Գոհարը, ողբացեալ Գոհարիկ Ղազարոսեանը, իր մահուան ութերորդ տարելիցին առթիւ: Կը վերյիշենք խանդավառանօք ու կարօտով: Եւ սա քանի մը տողերով կուզանք յիշեցնել նաեւ զայն ուրիշներու:

Այսպէս է կեանքի մէջ, մերթ հսկայ կոթողներ, մերթ արքայական նուիրատուութիւններ, մերթ այս, մերթ այն... ու մերթ ալ քաղցր ու անմոռանալի ժպիտ մըն է, որ կը յաւերժանայ մեր հոգիին մէջ:

Ժպիտ մը, որ իր համեստութեամբն իսկ շատ բան խօստացած ու շատ բան տուած է իր պատկանած համայնքին:

Սէր ու ծաղիկ իր անթառամ յիշատակին:

ԱՐԻԱՆ

լեզուի» երկրորդ հատորին մէջ հետեւեալ բացատրութիւնը տրուած է. «Հաւ-նախահայր»՝ Հաւուց կամ Հաւոց կը նշանակէ նախահայրեր: Արդ. Սահակ Պարթեւ եւ Մեսրոպ Մաշտոց կրնան նախահայրեր նկատուիլ: Նոյն բառարանին առաջին հատորին մէջ բացատրուած է. «Թառ՝ դադարելու տեղ»: Այնուհետեւ բառարանին հեղինակները նշած են. «Հաւուց Թառ ինչ-որ նմանութեամբ յատուկ անունն է Գառնիի հանդէպ գտնուող վանքի»:

«Հաւուց Թառ» հրաշալի յուշարձանը իր հարուստ պատմութեամբ, մշակութային բովանդակ անցեալով առաւել նուիրական դարձած է, քանի որ խոր հնութենէն եկող դրաւոր աւանդութեամբ անոր հետ կապուած են Սահակ Պարթեւի եւ Մեսրոպ Մաշտոցի անունները:

ԿԱՐՕ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՉԻՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարին այցելութիւնը Փեքին, որուն յառաջիկայ ամիս պիտի յաջորդէ նախագահ Ֆորտի այցելութիւնը, կրկին հրապարակ կը դնէ չինեւամերիկեան յարաբերութիւններու հարցը:

Քաղաքական շրջանակներու համոզումով դեռ կարելի չէ ակնկալել, որ Փեքին եւ Ուաշինկթըն քայլ մը յառաջ երթալով դեսպաններ փոխանակեն իրենց միջեւ: «Բնականոն» յարաբերութիւն ըսելով երկու մայրաքաղաքներն ալ առ այժմ հետեւեալը կը հասկնան.— Պահպանել այսպէս կոչուած «կապի առաքելութիւնները»: Մ. Նահանգները պաշտպանողական բնոյթի համաձայնագիր կնքած են Ֆորմոզի հետ, եւ պարզ է, որ ցորչափ Ուաշինկթըն կը ճանչնայ այս վերջինը եւ զայն պաշտպանելու յանձնառութիւնը ստանձնած է, Փեքին չի կրնար սերտացնել իր կապը Ուաշինկթընի հետ: Այսուհանդերձ, ան տրամադիր է պահպանել այժմու կապը: Այս է պատճառը, որ Փեքին սիրով կ՚ընդունի Ֆորտի այցելութիւնը, յառաջիկայ ամիս:

Միւս կողմէ, սակայն, Չինացիք այլ եւ այլ առիթներով ցոյց կուտան իրենց դժգոհութիւնը Ուաշինկթընի նկատմամբ: Այսպէս, անոնք քննեցին Փեքինի թատերախումբին շրջապտոյտը Միացեալ Նահանգներ, քննեցին նաեւ ամերիկացի քաղաքապետներու Չինաստան այցելութիւնը, որովհետեւ տարագիր թիպէթցի երաժիշտներ նուագահանդէսներ տուին ամերիկեան քաղաքներու մէջ:

Փեքին յատկապէս դժգոհ է Հելսինքիի խաղաղութեան խորհրդաժողովէն եւ չի վարանիր «խաբէութիւն» կոչել զայն: Փեքին յատկապէս դժգոհ է, որ Մ. Նահանգները ընդունած են սահմանները «անբռնաբարելի» նկատելու սկզբունքը: Արդ. Չինաստան սահմանային վէճ ունի Խորհ. Միութեան հետ:

Չինեւամերիկեան յարաբերութիւններու առանցքը կը կազմէ լուռ համագործակցութիւն մը կարգ մը արտաքին քաղաքականութիւններու շուրջ, քանի երկուքն ալ, տարբեր դրդապատճառներով, միեւնոյն մտահոգութիւնները կը բաժնեն: Այդ մտահոգութիւնները մէկ անունով մը կարելի է բնորոշել՝ Խորհ. Միութիւնը:

Երբ Քիսինկէր եւ Նիքսըն առաջին փորձը կատարեցին մերձեցման մը ուղղութեամբ, իրականութեան մէջ անոնց ճիգն էր Փեքինի ճամբով Մոսկուա մտնել, ինչպէս պատկերաւոր ձեւով կ՚ըսեն դիտողները: Արդարեւ, այդ օրերուն հրապարակ կը դրուէր հիւլէական զէնքերու ապազինման հարցը, ինչպէս նաեւ խաղաղ գոյակցութեան խնդիրը: Փեքին, իր կարգին, կը ձգտէր շահագործել Մ. Նահանգները՝ Մոսկուայի վրայ ճնշում բանեցնելու համար:

Կը հետեւի ուրեմն, թէ իրաց այս կացութեան մէջ մեծ կարեւորութիւն չի ներկայացներ Ֆորմոզի հարցը: Արդարեւ, Փեքինի համար Ֆորմոզ վտանգ մը չէ, մինչդեռ մտանւորապէս այս օրերուն Փեքին մտահոգ աչքով կը դիտէ Մոսկուայի ազդեցութեան ծաւալումը հարաւ-արեւելեան Ասիոյ մէջ: Օրինակ, Մոսկուա վերջին ամիսները մեծ թիւով զինուորական առաքելութիւններ, մասնագէտներ ղրկեց Լաոս, Չինաստանի սահմանամերձ երկիրը: Ասիկա վտանգաւոր երեւոյթ մըն է: Չինաստան ընդլայնելու վրայ է իր շինած ճամբաներու ցանցը Լաոսի մէջ: Վերջին հատուածը այդ ցանցին, որ շինուելու վրայ է, պաշտպանուած է չինացի զինուորներով: Հիւսիս. Վիէթնամ, ըստ երեւոյթին, չուզելով առանձինն արդէլք հանդիսանալ չինական ազդեցութեան ծաւալումին Լաոսի մէջ, դիմեց Խորհ. Միութեան, որպէսզի իր ներկայութիւնը ցայտուն դարձնէ:

Փեքին կրկին կը վախնայ, որ Մոսկուա իր ազդեցութիւնը զօրացնելով հարաւ-արեւելեան Ասիոյ մէջ, պաշարէ Չինաստանը: Այս պատճառով է ահա, որ Փեքին հաճոյ աչքով չի դիտեր խորհրդային-ամերիկեան յարաբերութիւններու բարելաւումը, եւ մտահոգ է տեսնելով խորհրդային զինուորական ուժին զօրացումը, ինչպէս նաեւ Ատլանտեան Ուխտին թոյլ ուժը:

Ցամենայն դէպս, հակառակ Ուաշինկթընի եւ Փեքինի միջեւ գոյութիւն ունեցող լուրջ տարակարծութիւններուն, քաղաքական հակամարտ ձգտումներուն, երկուքն ալ նոյնանման մտահոգութիւններ ունին Խորհ. Միութեան նկատմամբ: Ասով կը բացատրուի Քիսինկէրի, ապա նաեւ Ֆորտի այցելութիւնները Փեքին: Երկու մայրաքաղաքներն ալ կ՚ըմբռնեն անհրաժեշտութիւնը ճշդելու կանոնն ու տարողութիւնը իրենց համագործակցութեան, միշտ ի մտի ունենալով Մոսկուան:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Հայ Երիտ. Մշակ. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Ուրբաթ Հոկտեմբեր 17ին, երեկոյեան ժամը 8ին, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցած է շահեկան եւ օգտակար սալոն մը՝ «Հայ լեզուն անհրաժե՞շտ է Ամերիկայի Հայուն հայապահպանման համար» նիւթին շուրջ: Արդարեւ, նիւթը Ամերիկայի Հայութեան այժմէական, ամէնէն հրատապ ու կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող հարցը կարելի է նկատել:

Ասուլիսը երկու խմբակներու բաժանումով վիճաբանական բնոյթ չէ ունեցած թէեւ, սակայն զգալի եղած է տեսակէտներու տարբերութիւններ՝ զորս կարելի է երկու գլխաւոր մասերու բաժնել: Առաջին՝ ոչ ոք կ՚ուրանայ հայ լեզուի օգտակարութիւնը եւ նպաստը հայապահպանումին: Սակայն, միակ պայմանը չէ. նկատելով միջավայրի դժուարութիւնները, փոխարէնը կարելի է արգիլնաւոր աշխատանքներ տանիլ, կազմակերպելով գաղութները, հիմնելով հայ կեդրոններ, զօրացնելով եկեղեցին, եւ ամուր հիմերու վրայ դնելով համայնական, ընկերային և քաղաք. մեր կառոյցները: Երկրորդ տեսակէտը՝ հայ լեզուն կը նկատէ միակ միջոցը ազգային ինքնութեան պահպանման, մանաւանդ, որ հայ լեզուով ու վարժարանով հայապահպանումի մեր ճիգերը կապ ունին Հայ Դատին հետ, հետեւաբար՝ քաղաքական բնոյթ կը կրեն: Եթէ պիտի ընդունինք որ քաղաքական պայքար ունինք, ապա ուրեմն այդ պայքարի յաջող ելքին համար, պայամն է, որ ազգային մեր ինքնութեան պահպանումով՝ տէր կանգնինք այդ դատին: Եթէ պիտի ընդունինք, որ Ամերիկայի Հայութիւնը կամ սփիւռքի Հայութիւնը ինքնանպատակ չէ եւ կը ձգտի ազգային գերագոյն նպատակի մը իրագործման՝ հայապահպանումը կենսական պայման նկատելով, պէտք է ընդունինք նաեւ, որ հայապահպանումը պայմանաւորուած է հայակրթութեան զարգացումով, հայ լեզուով եւ անկասկած հայ վարժարաններ հիմնելու ծրագիրներով եւ առաջադրութիւններով:

Պայմանաւորուած է ոչ միայն Ամերիկայի Հայութեան համար, այլեւ համայն սփիւռքի Հայութեան եւ... նոյնինքն Հայաստանի համար, որովհետեւ իւրաքանչիւր ազգ, իր ինքնուրոյնութիւնը եւ զինք յատկանշող ցեղային նկարագիրը կը պահէ իր լեզուով եւ մշակոյթով եւ ատոր համար յարատեւ պայքար կը մղէ զայն պահելու եւ զօրացնելու համար:

Նկատելով որ Հայութիւնը քաղաքական հարց մը ունի եւ այդ հարցին համար բուռն պայքար կը մղէ, դիտել տրուած է, որ այդ պայքարը զօրացնող կարեւորագոյն ազդակը՝ Ամերիկայի Հայութեան ցեղային դիմադրութեան, մշակութային ժառանգութեանց, կրօնքի, մամուլի եւ ազգային հաստատութեանց անաղարտ պահպանումը անհրաժեշտ է, որպէսզի մեր քաղաքական պահանջներուն իրաւատէր ըլլալու վկայութիւններով ներկայանանք միջազգային ատեաններուն: Այնուհետեւ, ներկաներուն կողմէ եղած են հարցումներ եւ յայտնուած կարծիքներ՝ ընդհանուր հետաքրքրութիւն ստեղծելով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Դ.

Ծապլվար, 2 Նոյեմբեր 1908

Հրաւէրը առաջ բերաւ մեծ խանդավառութիւն, եւ Երկուշաբթի օր 10-12 լաճեր խռնուած էին պարտէզը: Կատարուեցան մի քանի մանկական խաղեր: Ցետոյ շուրջս հաւաքեցի տղերքը, եւ բացատրեցի թէ ի՛նչ սարսափելի դաւ մը կը պատրաստուէր իրենց դէմ եւ թէ ի՞նչ որոշ դերք հարկ էր բռնել:

Մի առ մի ցոյց տուի իրենց իրաւունքները: Ըսի թէ ի՛նչ պարագաներու մէջ իրենց բացարձակ իրաւունքն էր գասադուլ ընել. թէ ե՞րբ պէտք էր որ ըմբոստանային ուսուցիչներու դէմ, թէ ե՞րբ հարկ էր պատժել ուսուցիչները եւ թէ ի՞նչ պատիժներ կարելի էր տնօրինել ուսուցիչներուն դէմ:

Խօսքերս առաջ բերին խորին տպաւորութիւն, եւ տղաք արդէն իսկ պատրաստակամութիւն յայտնեցին դասադուլ ընելու:

Մի քանի օր յետոյ կրկին ժողով գումարուեցաւ, եւ այս անգամ կազմեցինք Ծապլվարի Դպրոցական Միութիւնը իր որոշ ծրագրով ու գործելակերպով: Կարող ընտրուեցաւ նախագահ: Կայ նաեւ գործադիր ժողով, խմբագրական մարմին եւ ահաբեկիչ խումբ:

Ինչպէս կը տեսնէք, տակաւին դպրոցը չբացուած՝ մենք ունինք Դպրոցական Միութիւնը, ամբողջապէս կազմակերպուած եւ պատրաստ կռիւ մղելու: Այժմ հանդարտ սրտով կը սպասենք: Ծապլվարի դպրոցին ուսուցիչը կրնայ գալ երբ որ կամի: Իրեն կը պատրաստուի մի փառաւոր ընդունելութիւն որ կարծեմ յաւիտեան պիտի չմոռնայ: Խեւ Ասօ շինած է արդէն գաւազաններ որպէսզի կրթական բոպէին տղերքը անզէն չմնան:

ՍՄԵՆՑ ՎԱՐԴԱՆ

Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համեմատ՝ Արաբկիրի Միացեալ Ընկերութեան ներկայացուցչին հետ բանակցութիւնները յաջող ելք ունեցեր են, եւ այժմ կը սպասուի ուսուցչի գալստեան: Ո՞վ է այդ պարոնը, ի՞նչ սկզբունքի կամ ի՞նչ գաղափարներու կը ծառայէ: Դա բոլորովին անծանօթ է ինձ: Ցամենայն դէպս պէտք է կատաղի կռիւ մղել անոր դէմ: Սա բացայայտ պայման է:

Սմենց Վարդան եւ Խեւ Ասօ Ծապլվարի կիներուն մէջ բուռն փրոփականտ կը մղեն Միացեալ Ընկերութեան Ծապլվարի դպրոցին բացման դէմ, եւ կ՚ըսեն թէ այդ դպրոցին պատճառաւ իրենց տղաքը անաստուած պիտի ըլլան, Ս. Լուսաւորիչը պիտի ուրանան, Բրոդ պիտի դառնան, եւայլն: Այդ փրոփականտը առաջ կը բերէ մեծ յուզում, այն աստիճան որ երէկ Տ. Սահակ քահանան եկաւ ինձ մօտ եւ խնդրեց որ խրատեմ մեր ընկերները որպէսզի այդ տեսակ խօսքերով միտքերը չպղտորեն եւ գիւղին մէջ յուզում առաջ չբերեն:

(Շար.)

Իր ազգականներն ու բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ԼՈՒԻԶ ՍԵՐՎԻՋԷՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 1ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ, ըստ ողբացեալին փափաքին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ վարչու – թիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Քէչեան եւ Վարդուկեան ընտանիքի անդամներուն, իրենց հօր եւ վարչութեանս անդամ Յարութիւն Քէչ – եանի մահուան առիթով։

×

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ վարչու – թիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Պ. Մկրտիչ Աթթոյեանին եւ զաւակներուն, վարչութեան անդամ Պ. Ռընէ Աթթոյեանին, կառքի արկածի զոհ՝ իրենց 28ամեայ զաւակին, եղբօր, տաղանդաւոր Հայկ Աթթոյեանի զառնաղէտ մահուան առիթով։

×

ՀԱՄԱԽԱՐՀԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. Վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով իրենց խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Մարսէյլէն Պր. Մկրտիչ Ադոյեանին եւ զաւակներուն, նմանապէս ազգականներուն եւ ընտանե – կան պարագաներուն իրենց զաւկին, եղբօր եւ ազգականին, երիտասարդ Քրիս– թիան – Հայկ Ադոյեանի արկածալի վաղահաս մահուան առթիւ։

> **LES AMIS**
> **DE LA FONDATION MARIE-NUBAR**
>
> Organisent deux journées d'amitié les 15 et 16 Novembre de 14 h. à 22 heures au profit des étudiants boursiers de la Cité Universitaire Paul Guth, Kiraz, Jean-Marie Carzou dédicaceront leurs ouvrages Dimanche 16 de 16 à 20 heures.
>
> *Buffet, spécialités arméniennes*
> 57, Bd. Jourdan,
>
> Métro Porte d'Orléans

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐՀԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամա – կան ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, Նոյեմբեր 8, ժամը 20.30ին, Պառ տը լա Կառ, Սէնթ Անթուան։ Անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է։

×

ԿԱՐՏԱՆ. — Համախարհբերդցիական Միութեան անդամական ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէն յետոյ ժամը 3ին. Պր. Սիմոն Անթոյեանի տունը։ Կը խնդրուի բոլորին ներկայութիւնը։ Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի 25րդ պատգամաւորական ժողովին առթիւ, ընկերահամակրական թէյասեղան մը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, ժամը 20ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ։

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Cours d'Arménien

LES COURS D'ARMENIEN
A L'UNIVERSITE LYON III

s'adressent :

1 — Aux lycéens qui désirent subir le baccalauréat avec option *arménien*.

2 — Aux étudiants de DEUG qui choisissent l'arménien comme unité de valeur.

3 — Aux personnes qui passent l'examen spécial d'entrée à l'Université avec option *langue arménienne*.

4 — A toutes les personnes qui souhaitent apparendre l'arménien ou qui désirent parfaire leur connaissance en cette langue.

CES COURS ONT LIEU :
Niveau I, Lundi 18 h. 30 à 20 h.
Salle Allix
Niveau II, Mardi 18 h. 30 à 20 h.
Salle Allix

Bâtiment A, escalier de droite, 1er étage (demander à l'appariteur)
74, rue Pasteur — 69007 Lyon

INSCRIPTIONS : Secrétariat de la Faculté des Lettres et Civilisations BTC — 74, rue Pasteur — Lyon
Tél. : 69-24-93, paste 716-717

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Grand Bal Annuel de l'A.A.A.S.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած իր 85ամեակին առթիւ
Բարձր հովանաւորութեամբ Առողջապահութեան նախարար
MADAME SIMONE VEIL
ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8ԻՆ ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V A PARIS
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը
Orchestre et Show Antillais de Gérard La VINY
Ses Attractions, sa chaude ambiance des Tropiques
Թոմպոլա արժէքաւոր նուէրներով

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի կեդրոնը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 22էն վերջ, եթէ չգրաւուին, կը տրամադրուին ուրիշներու։

Մուտք 30 ֆր.

Etudiants et moins de 21 ans : Entrée gratuite.

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՐՕ ՄՆՀԵԱՆԻ

Գրական – կրթական յիսնամեայ գործունէութեան
Կիրակի Նոյեմբեր 16, ժամը 15.30ին
9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի ՌՈՍՍԻՆԻ սրահին մէջ, Մեթրօ Ռիշըլէօ Տրուօ
Նախագահութեամբ
ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
(HENRI VERNEUIL)
Խօսք կ'առնեն
Հ. Ռ. ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Հ. Յ. ՎՐԴ. ՊՋՏԻԿԵԱՆ, Պ. Պ. ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, Տ. ՓԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
Ա. Պետրոսեան, Ս. Պապիկեան, Այտա Մուրատեան (դաշնակ), Սիփան-Կոմիտաս երգախումբ, ղեկավարութեամբ Կ. Աֆրիկեանի
Սիրով կը հրաւիրուի գրասէր եւ կրթասէր հասարակութիւնը։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

SALLE RAMEAU
Rue Hippolyte-Flandin — LYON

ՀԱՅԿ. ՄԵԾ ԿԱԼԱ

(Դաշնակցութեան 85ամեակին առթիւ)
Կիրակի, Նոյեմբեր 9, ժամը 15ին
sous la présidence de M. JEAN POPEREN, député du Rhône
avec la participation de :
LIZ SARIAN et son orchestre
La troupe de danses «NAVASSART»

Vente des billets :
A LYON : Suzanne Boutique, 28 rue Bugeaud (6e), Tél. 24-58-44
A VIENNE : Boutique Alice, 87, rue Marchande, Tél 85-14-30

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 20 Décembre au 3 Janvier
à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE — Dicran Cazarian
61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

Restaurant
LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

venez goûter
son excellente cuisine
et ses spécialités arméniennes
dans le cadre entièrement rénové
de son premier étage

Il est nécessaire de réserver sa table pour le dîner.

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9
DIMANCHE
9 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 • 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.436 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.436

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

85 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Ս. ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

— Օ —

Բ.

Կուկունեան ծնած էր 1866ին Նախիջեւանի Նոր գիւղը, Ուտիացի շքաւոր ընտանիքէ։ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի եւ Թիֆլիզի Ներսիսեան վարժարանի մէջ ուսանելէ ետք, 1885ին Բագուի Հայերուն ծախքով կ'երթայ Սէն Փեթերսպուրկ, մանկավարժութեան հետեւելու։ Երիտասարդ ուսանողը Ռուսիոյ մայրաքաղաքին մէջ նախ կը մտնէ համալսարանի իրաւաբանական, յետոյ լեզուաբանական բաժինը։ Այնտեղ մտերիմ կապեր կը ստեղծէ լեհ եւ պուլկար ազատամիտ ուսանողներու հետ եւ անոնց շրջանակին մէջ կը թրծուի յեղափոխական – ազատական գաղափարներով։ Իրեն կը միանան երկու հայ ընկերներ Թիֆլիզցի Ռուբէն Յովհաննիսեան եւ Սղնախցի Կոստանդին Լիսինեան, որոնց հետ 1890ի ամառը կ'երթայ Թիֆլիզ, ուր 15 հայրենասէրներ կ'արձանագրուին խումբին։

Ծրագրուած արշաւանքի արձագանգը կը հասնի մինչեւ Շիրակ։ Կարսի եւ Ալեքսանդրապոլի Հայերը խանդավառուած էին Էրզրումի դէպքով։ Ամէն կողմէ երիտասարդներ կը դիմէին Կուկունեանին՝ մասնակցելու համար արշաւախումբին, որուն թիւը պիտի հասնէր 125ի, 15ը ձիաւոր։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կեանքի չէր կոչուած տակաւին եւ բանակցութիւններ կը կատարուէին կազմելու համար «Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւն»ը, երբ Սար. Կուկունեան, տարուած իր ծրագրին շուրջ ստեղծուած ընդհանուր խանդավառութենէն եւ ժողովրդական անվերապահ համակրանքէն, կը շարունակէր իր պատրաստութիւնները մօտալուտ արշաւանքին համար։

Նախապատրաստական աշխատանքները լրացնելէ ետք, երիտասարդ յեղափոխականը կը խնդրէ աջակցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ գնահատելով հանդերձ ծրագիրը, խորհուրդ կուտայ յետաձգել անոր գործադրութիւնը մինչեւ 1891ի գարունը։ Այս ուղղութեամբ Կոստանդին Խատիսեանի, Իշխան Յովսէփ Արղութեանի եւ Սիմոն Զաւարեանի դիմումները անհետեւանք կը մնան։ Կուկունեան չէր կրնար զսպել իր արշաւախումբի տաքարիւն տղաքը, որոնք օր առաջ կ'ուզէին գործի անցնիլ։ Դաշնակցութիւնը կ'աջակցի խումբի սպառազինման։

Անփորձ էին բոլորն ալ, ղեկավար – հրամանատար թէ զինուոր։ Չունէին սահմանային շրջաններու ճամբաներուն ծանօթ հաւատարիմ առաջնորդներ։ Շատեր առաջին անգամ է, որ զէնք պիտի գործածէին։ Չկային խմբապետներ, որոնց հրամանին հետեւէին զինուորները։ Կարգապահութեան պակաս։ Չունէին յարձակումի թիրախ ծառայելիք կէտերու յստակ քարտէս։ Մինչ զինուորներէն մաս մը մտած էր Թրքական սահմանէն ներս եւ բախում կ'ունենար Քիւրտերու հետ, ուրիշներ տակաւին ճամբայ կ'որոնէին ռուսական հողի վրայ, հանդիպելով կոզակ զինուորներու յարձակումներուն։

Սարըղամըշն էր Կուկունեանի բանակատեղին։ 1890 Սեպտեմբեր 23ին սահմանամերձ Զիւրիւք գիւղէն սկսած էր Չիչէքլիի կիրճով դէպի Թրքահայաստան արշաւանքը, որուն մասին նախապէս լուր ունէին Ռուսերն ու Թուրքերը։

Քիւրտերը օգնութեան կը կանչեն սահմանապահ թուրք զինուորները։ Նոյնը կ'ընեն կոզակները սարիպողաբար դիմելով ռուս հրամանատարութեան։ Կուկունեան աքցանի մէջ առնուած՝ կը փորձէ կազմակերպել արշաւախումբի նահանջը, փրկելու համար իր զինուորները ռուս եւ թուրք զոյգ թշնամի գերակշիռ սպառազէն եւ հեծեալ ուժերու մահաշիթ կրակէն։ Առաջնորդները ճամբան կը կորսնցնե՞ն թէ կը փախչին։ Երկու օրուան պաշար միայն ունէին։ Հազար դժուարութիւններով, գիշեր – ցերեկ անօթի – ծարաւ քալելով ցիրուցան կամաւորներէն որոշ թիւ մը Կուկունեանի շուրջ համախմբուած՝ Սեպտեմբեր 26ի առաւօտեան Կաղզուանի մօտակայ Խառ գիւղի այգիներուն մէջ խումբ խումբ նստած կը հանգստանան, զէնքերը մէկ տեղ հաւաքած։ Հինգ հոգի միայն իրենց վրայ պահած էին հրացանները։

Յանկարծ մեծ թիւով կոզակներ կը պաշարեն խումբը եւ իրենց հրացանը կ'արձակեն զէնքերու կոյտին վրայ։ Խումբ մը արիւնարբու Քիւրտեր կը միանան կոզակներուն եւ կը սկսին գնդակ պարպել Հայերուն վրայ։ Կարճ ընդհարումէ մը ետք, ոմանք կը յաջողին փախչելով ազատիլ։ Միւսները, 36 հոգի, որոնց մէջ Կուկունեան, կը բռնուին եւ Կաղզուան տարուելով կը բանտարկուին։ Փախչողներէն եօթը հոգի եւս կը ձերբակալուին, որով բանտարկեալներու թիւը կը բարձրանայ 43ի։ Ընդհարումներու ընթացքին քանի մը հոգի կը սպաննուին։ Արշաւախումբի տղաներուն մեծ մասը փախչելով կը փրկուի։

Արշաւանքը սկսած էր Սեպտեմբեր 23ին. կը վերջանայ Սեպտ. 26ին, առանց հասնելու իր նպատակին։

Ռուսերը թշնամական դիրք կը բռնեն Կուկունեանի արշաւախումբին դէմ։ Աղեքսանդր Գ. կայսեր բռնապետական վարչաձեւը դէմ էր յեղափոխական ամէն ձեռնարկի՝ իր հողին վրայ։

Կարսի հայ օրիորդները կամաւորներու համազգեստին համար ուսադիրներ պատրաստած էին վրան Մ. Հ. մակագրութեամբ՝ Մայր Հայրենիք իմաստով։ Դատավարութեան ատեն ընդհանուր դատախազը չարամտօրէն Միացեալ Հայաստան մեկնաբանած էր այդ, ապացուցանելու համար, որ հայ յեղափոխականները ռուսական Հայաստանն ալ պիտի միացնէին Թրքականին...։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՔՕ Ուրբաթ օր Փարտոյի իր պալատէն Մատրիտի Լա Փազ հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ ուր նոր գործողութեան մը ենթարկուեցաւ։ Իր հոգեվարքին 22րդ օրը, Ֆրանքօ ի վիճակի եղած է չորս ժամուան գործողութեան մը դիմանալ։ Այս անգամ ստամոքսին 3/4ը հանած են եւ հինգ լիթր արիւն ներարկած։ Շաբաթ առտու կը հաղորդուէր թէ իր վիճակը ծանր կը մնայ բայց աղիքային արիւնահոսութեան առաջքն առնուած է։ Յիշենք որ Ֆրանքօ այս գործողութեան ենթարկուեցաւ երբ յետ–գործողութիւն շրջանի մը մէջ էր, քանի Կիրակի օր արդէն գործողութեան ենթարկուած էր։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան հիւրասիրութեան ներկայ եղան Ժաք Շիրաք եւ կառավարութեան այլ անդամներ։

ՍԱՀԱՐԱՅԻ Մարոք – Սպանիա սահմանին վրայ դէմ առ դէմ իրարու ասպարէզ կը կարդան Մարոքցիները եւ Սպանացիք, որոնք կը ջանան ալ ծայրայեղութեան չդիմել։ Ժիսքար եւ Պուրկիպա գիր մը ղրկած են Հասան Բ.ի ուր իրենց մտահոգութիւնը կը յայտնեն։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ համար Ֆրանսական նախաձեռնութիւնը տարբեր ձեւով դիմաւորուած է կուսակցութեանց կողմէ։ Մինչ հրադադարը կ'ամրապնդուի, միւս կողմէ սակայն՝ քաղաքական տագնապը կը կարծրանայ։ Քրիստոնեաները կը յուսան որ Ֆրանսացի բանագնացը պիտի կարենայ համոզել Մահմետականներն ու յառաջդիմականները, որ երկհամայնական Լիբանան մը, բայց քրիստոնեայ նախամեծարութեամբ իրենց շահուն կը համապատասխանէ (Արաբներուն եւ Պաղեստինցիներուն մանաւանդ)։ Ուրեմն Մահմետականները պէտք է ընդունին բարեփոխումներ, որոնք սակայն չդպին երկրին ներկայ կառոյցին։ Մահմետականներն ալ կը յուսան որ Ֆրանսացին պէտք է համոզէ քրիստոնեաները որ Լիբանանի տէ փաքթօ բաժանում մը, կամ նոյնիսկ «պզտիկ քրիստոնեայ Լիբանան» մը Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի գործին չի գար։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 6)

«ԱՐԱՐԱՏ»–«ՈՒԵՍԹ ՀԷՄ» ՄՐՑՈՒՄԸ (*)

Նոյեմբեր 5ին Լոնտոնի մէջ «Արարատ» 1–3 կէտով պարտուեցաւ «Ուեսթ Հէմ» խումբէն։

Մրցումը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած էր մարզասէրներու շրջանակին մէջ։ «Էփթըն Փարք» մարզադաշտը լեփ–լեցուն էր մարզասէրներով, որոնք զօրավիգ կեցան «Ուեսթ Հէմ»ի խաղացողներուն։

Արարատցիները առաջին կիսախաղին բաւական կաշկանդուած էին եւ դաշտի տէրերը յաջողեցան 16 եւ 28րդ վայրկեաններուն երկու կոլեր նշանակել։ Անոնք նշանակուեցան Փաթընի եւ Ռոպսընի կողմէ։ Երբ երկու խումբերը դադարէն ետք վերստին դաշտ իջան, Երեւանցիները անցան ուժեղ յարձակումի եւ 47րդ վայրկեանին Նազար Պետրոսեան արագ թափով մը գնդակը մրցակցին բերդը ուղարկեց։

Երեւանցիները դաշտին կողքերէն անընդհատ կը յարձակէին եւ Անգլիացիներու բերդին առջեւ կը յայտնուէին։ Չէ՞ որ նոր կոլը կրնար յաղթանակը ապահովել իրենց։ Բայց 9րդ վայրկեանին Ալըն Թէյլըր կոլ մը նշանակեց, որմէ ետք Երեւանցիները հոգեբանական ճնշումի տակ չյաջողեցան դիմագիծը փոխել։

«Ուեսթ Հէմ»ի մարզիչը՝ Ճոն Լայըլա յատկապէս գովեց Աբրահամեանն ու Անդրէասեանը։ «Արարատ»ը, ըսաւ ան, բաւական զօրաւոր մրցակից էր։ Խումբը յարձակողական ոճով խաղացող եւրոպական լաւագոյն ակումբներէն է»։

(*) Նոյեմբեր 7ի մեր թիւով տուած էինք այս մրցումին արդիւնքը կարգ մը մանրամասնութիւններով։ Այժմ կը ներկայացնենք Արմէնփրէսի հաղորդածը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐ

ԱՆԻ – 1975

փնտրիր քո անցյալը
և քո դեմքը ներկա
մեռած քաղաքի ավերակներում,
ուր մրջյունները ուսերին կրում են
ավերակների ողբերգությունը,
և մի խարխլվող
փլատակին աճած ծաղիկը քաղում է՝
մեռած իր սիրածին տանելու համար։
Թիավարիր դանդաղ քո անցյալի միջով
դեպի սկիզբը հայտնության,
դեպի քաղաքը մեռած,
որովհետև ահա
երևում է մի ձեռք անիրական,
որ քարքարացնում է ծովը փլատակների,
և օրօրում է մրջյունի կրած
ողբերգությունը
և ծաղիկները օրօրում է՝
երազների հեռու հորիզոնում։
Փնտրիր քո անցյալը
և քո դեմքը ներկա
ողբերգության և ծաղկի,
ծաղկի և ողբերգության սահմանագծում,
որտեղ ճախրում են ճերմակ աղավնիներ
և նրանց թևերի տակ արտացոլվել է
մեռած քաղաքի պատկերը նախկին։
Գնա, ուրեմն, դեպի քո անցյալը՝
մեռած քաղաքի ավերակներով,
և կը գտնես կանգուն զանգակատունը,
զանգակատունը,
ուր բնակվում են աղավնիները։
Բաց թող աղավնիները քո ձեռքերով
և հնչեցրու ղողանջը զանգակատան
որպես մոտեցումը քո անցյալին,
որից կառուցում ես քո դեմքը ներկա
մեռած քաղաքի նախկին պատկերով,
որ թևերի տակ պահել են ճերմակ
աղավնիները։

ԱՐՄԷՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Ֆիկարօ Ուրբաթ օրուան (Նոյ. 7) թիւին մէջ «Արեւելեան Թուրքիոյ դժուարին կացութիւնը» խորագրին տակ կ'անդրադառնայ Անատոլուի քրիստոնեաներու վիճակին, չեշտելով սակայն թէ դժուարութիւններ կան բայց ոչ հալածանք։ Այս առթիւ կրկին կ'անդրադառնայ 1915ի ջարդերուն։ Կը հաստատէ թէ նոր եկեղեցի կարելի չէ կառուցել Պոլիս թէ Անգարա բայց կ'աւելցնէ թէ պէտք ալ չկայ որովհետեւ քրիստոնեաները միայն մէկ առ հարիւրը կը ներկայացնեն բնակչութեան եւ կը շարունակեն արտագաղթել ու Մարտինի չորս եկեղեցիներէն երկուքը աւերորդ է, հաւատացեալներու չգոյութեան պատճառով։ Պուրտարիաս կ'ըսէ նաեւ թէ Թուրքերը կը խուսափին հալածանքներէ, քանի Հայերու եւ Յոյներու հետ բախումներու յիշատակը շատ կենդանի է դեռ եւ նման բան մը պիտի վնասէր Թուրքերու վարկին։

Կը թուի թէ իր ամբողջութեան մէջ, Պուրտարիաս իր այս նոր յօդուածով կ'ուզէ, մասամբ գոնէ, հերքել այն լուրերը զորս հրատարակած էր հիմնուելով Հայր Սամուէլ Էօզտէմիրի տուած տեղեկութեանց վրայ (արձագանգ եղած ենք ատենին թէ՛ իր եւ թէ պելժիական թերթին մէջ Ան–Մարի Մուրատեանի յօդուածին)։ Կ'ըսէ նաեւ թէ նման լուրեր կրնան աւելի գրգռել եւ ծանր միջադէպերու ծնունդ տալ անոնց համար որ հոն են, մինչ Հայր Էօզտէմիր ապահով է արտասահմանի մէջ։

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐԷՆ ԵՏՔ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք Նոյեմբեր 7ի մեր թիւին մէջ, ստորեւ կը հրատարակենք ուշագրաւ մէկ յօդուածը թուրք լրագրողի մը, լոյս տեսած *Փոլիթիքա*յի մէջ: Ալի Թալէաթ (բայց այս Թալէաթը ուրիշ է...) խորհրդածութիւններ կ'ընէ զորս սովորաբար չենք գտներ Թուրքի մը գրչին տակ: Կուտանք նոյնութեամբ.

— Հարցերը պէտք է քննել պաղարիւնութեամբ եւ արդար ըլլալ ուրիշներու ընթացքը քննադատելու ժամանակ պէտք է որ գիտնանք քննարկել նաեւ մեր ընթացքը, ու տեսնել ի հարկին մեր ալ գործած սխալները :Պատճառները ինչ որ ալ եղած ըլլան արդարանալի ոչինչ, կարելի կ'ըլլայ գտնել ահաբեկչական արարքներու համար որոնց զոհերը կ'ըլլան անմեղ մարդիկ: Զազրելի ոճիրներ ըլլալու սահմանէն անդին չեն անցնիր նման գործունէութիւններ ու կը պախարակուին ամբողջ աշխարհի կողմէ: Ուստի յարգանքով կը խոնարհինք, Թունալըկիլի եւ էրէպի յիշատակին առջեւ ու կը հակինք կարգ մը հարցերու վրայ վերլուծելու համար զանոնք գործուած կրկնակի ոճիրներու առընչութեամբ:

Նախ ձեռք առնենք այն ընթացքը զոր ունեցանք մենք Կիպրոսի մէջ: Յուլիս 1974ին խաղաղութեան գործողութեան մը ձեռնարկեցինք որ սակայն Օգոստոսի մէջ փոխակերպուեցաւ նուաճողական շարժման: Եւ հակառակ անոր որ ցարդ տասնըչորս ամսուան պէս ժամանակամիջոց մը անցած է այդ թուականին վրայէն Թուրքիա տակաւին ոչ մէկ չինիչ ընթացք ցուցաբերած է խաղաղութեան համար: Այսինքն գրեթէ նստած ենք նուաճողական կացութեան վրայ: Մինչդեռ այն դարաշրջանը որու մէջ կը գտնուինք մենք այսօր երբեք ընդունելի եւ արդարանալի չենք գտներ նման վիճակներ: Թողունք որ եթէ նոյնիսկ փորձենք ռէալ փօլիթիք գրութիւն մը կիրարկել այդ եւս ունի իր կանոններն ու պայմանները: Եթէ օտար երկիր մը զօրք ուղարկուի եւ այդ զօրքը հոն պահուի «կառավարութիւնս տկար է»ի եւ կամ նման այլ պատճառաբանութիւններով արդէն իսկ դատը կորսուած պէտք է նկատել այդ վայրկեանէն սկսեալ: Այս ճշմարտութիւնը ըմբռնելու համար հարկ չկայ անպայման Քլաուզվիցը կարդացած ըլլալու: Եւ որքան ատեն որ այս կացութիւնը կը շարունակուի օրէ օր կը տկարանան հաւանականութիւնները Թուրքիոյ ձեռնարկելիք զինուորա–դիւանագիտական գործողութիւններուն յաջողութեան: Դժուար չէ հետեւցնել թէ անվերջանալի հայդուկային պատերազմ մը ինչ անտանելի փորձանքներ կրնայ բանալ այդ պարագային մեր գլխուն...:

Միւս կողմէ արտաքին աշխարհի մէջ շարունակ կը գանգատինք հակաթուրք քարոզութենէ մը, որ կը հրահրուի արտասահմանի մէջ ապրող Հայերու կողմէ: Այս Հայկական Հարցն ալ եկէք ձեռք առնենք, տարբեր տեսանկիւնէ մը դիտելով: Ինչպէս Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ ապրող հայկական հաւաքականութիւններ եւ կազմակերպութիւններ տեւաբար ակնարկութիւններ կ'ընեն 1915ին տեղի ունեցած ջարդին ու Թուրքերը կ'ամբաստանեն ցեղասպանութեամբ: Եւ Արեւմտեան աշխարհի մօտ այս պարագան ստուեր կ'աճէ Թուրքիոյ դիմագծին, անոր կիսադէմքին: Պատմական պայմանները ինչ որ ալ եղած ըլլան (Առաջին Համաշխարհային Պատերազմը, Անգլիացիներու կողմէ կատարուած գրգռութիւնները Հայերու մօտ հանդէպ Օսմանեան Կայսրութեան իշխանութեան, հայ հրոսակներու գործած ոճիրները եւն.) այդ բոլորէն դուրս գոյութիւն ունի իրողութիւն մը, ճշմարտութիւն մը որ անուրանելի է 1915ին Անատոլուի մէջ հարիւր հազարաւոր Հայեր մահացած են անմեղ Թուրք գիւղացիներու հետ: Հրոսակներու ընթացքը եւ կամ արտաքին գրգռութիւններու պարագան ոչինչ կրնան փոխել այդ իրականութենէն: Այս դէպքերուն ուղղակի պատասխանատուները հակառակ ամէն բանի Իթթիհատականներն են միայն:

Սակայն իր հիմնադրութեան յիսուներկուերրորդ տարին բոլորելով հանդերձ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը ինչո՞ւ տակաւին կը շարունակէ մեղքը քաւել Իթթիհատականներու պատճառ դարձած այդ ոճիրներուն: Ոչ խելք կը հասնի այս գործին եւ ոչ ալ տրամաբանութիւն կ'ընդունի: Այսօր ոչ ոք կ'ելլէ ու հաշիւ կը հարցնէ Արեւմտեան կամ Արեւելեան Գերմանիայէն հիթլէրեան սպանդներուն համար: Ամերիկացիները միլիոնաւոր կարմրամորթներ բնաջնջեցին ըսելով ոչ ոք կ'ելլէ ներկայիս եւ ամբաստանութեան տակ կ'առնէ Նախագահ Ֆորտը այդ կարգի արարքի մը համար: Սակայն Ամերիկեան կառավարութիւնը պատահածները չուրանար ու չի փորձուիր բոլորն ալ հերքել ըսելով. — Դուք այդ ըսուածներուն կարեւորութիւն մի տաք, մի հաւատաք ուրիշներու խօսքերուն մենք կարմրամորթներուն ոչ մէկ չարիք հասցուցինք, բոլոր ամբաստանութիւնները Բոլշեւիկներու կողմէ կատարուած անհիմն զրպարտութիւններ են միայն, համայնավար քարոզութիւններ պարզապէս Ամերիկան վարկաբեկ ընելու համար...: Գերմանացիներու ընթացքն ալ նոյնն է հրէական սպանդներու ջարդերու նկատմամբ: Վիլի Պրանտ կ'երթայ եւ Տախաուի հրէական կեդրոնացման ճամբաներուն մէջ կը ծնրադրէ իսկ մենք Փարիզի մեր դեսպանը եւ կը կանչենք այն պատճառաբանութեամբ որ Հայերը նահատակաց յուշարձան կանգնած են Ֆրանսայի մէջ: Փոխանակ ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ յոռի նպատակներով Թրքատեացներ փնտռելու լաւ չըլլա՞ր որ քիչ մը տրամաբանական ըլլանք: Այդ պարագային աւելի լաւ պիտի կարենանք պաշտպանել մենք զմեզ, արտաքին աշխարհին դիմաց. Վաթսուն տարուան Հայկական Հարց մը ունինք մեր առջեւ...:

ԱԼԻ ԹԱԼԷԱԹ

ԵՐԿՈՒ ՓԱՍՏ Մ. ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՄԱՍԻՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Երեւանի «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների» հանդէսին մէջ (թիւ 8) Ա. Շարուրեան հետաքրքրական երկու փաստեր ներկայացուցած է Միսաք Մեծարենցի կեանքէն: Ստորեւ յօդուածը:

Միսաք Մեծարենցին նուիրուած գրեթէ բոլոր մենագրութիւններում ու յօդուածներում շատ է խօսուել նրա բանաստեղծութիւնների յարուցած կրքոտ վիճաբանութիւնների մասին, որոնց մասնակցել է նաեւ ինքը՝ հեղինակը: Այդ վիճաբանութիւնների առիթով արծարծուել են թէ՛ գրական – գեղագիտական եւ թէ բարոյագիտական խնդիրներ (շատ կողմնակալ անբարեացակամ ու թշնամական քննադատութիւնը յաճախ է դուրս եկել պատշաճութեան սահմաններից):

Անշուշտ, Մեծարենցի ստեղծագործութեան շուրջը ծաւալուած գրապայքարի խնդիրը արժանի է յատուկ ուսումնասիրութեան, քանի որ այն հնարաւորութիւն կը տայ առաւել համակողմանի պատկերացում կազմել ինչպէս գրողի գործունէութեան, այնպէս էլ ժամանակի գրական բարքերի ու քննադատութեան մասին: Ներկայ յօդուածում, չհետապնդելով այդպիսի խնդիր, ուզում ենք ընթերցողի ուշադրութեանը ներկայացնել երկու հետաքրքիր փաստ միայն, որոնք հետազօտողներին մնացել են անծանօթ:

1.

Յայտնի է, որ Մեծարենցն սկսել է ստեղծագործել 1901 թ. իսկ նրա տաղերն առաջին անգամ հրատարակուեցին 1903 թուին Կ. Պոլսի «Հանրագիտակ», «Մանզիկ» եւ «Մասիս» պարբերականներում: Բայց հետաքրքիր է, որ մինչեւ տպագրուելը, մինչեւ քերթուածներով հասարակութեանը ներկայանալը Մեծարենցի գրական ճակատագիրը դասաւորուեց այնպէս, որ նա անուղղակիօրէն քննադատուեց պարբերական մամուլում:

Այդ մասին իմանում ենք բանաստեղծի մանկութեան ընկերոջ՝ Վահան Արսլանեանի յուշերից: Նա պատմում է, որ ծանօթ լինելով Միսաքի տաղերին եւ գնահատելով դրանք, յորդորել է նրան մասնակցելու «Մասիս»ի յայտարարած մրցոյթին, բայց Միսաքը հրաժարուել է: «Այն ատեն, գրում է Վ. Արսլանեանը, մտերմօրէն ինծի վստահուած ոտանաւորներէն (Մեծարենցի — Ա. Շ.) մէկ քանին ընդօրինակելով, փորձուեցայ ղրկելու մրցումին իմ կողմէն ստորագրուած յարակից նամակով մը, որուն մէջ քանի մը կենսագրական գիծեր ու մանրամասներ կուտայի Մեծարենցի այդ օրերու կեանքէն. «Հերիք որքան ինք իր մէջ յուզեցաւ ու յուզեց իր մտերիմները» կը վճռէի այդ նամակիս մէջ, տողընդմէջ աւելցնելով. «Կարծելս կուգայ, թէ այդ քերթուածները գրուած են իր պաշտոնավարած վաճառատան () հաշուու եւ թուղթերու քամակը, թէ ան դեռ եւս 16 տարեկան է այս քերթուածները թողած ատենը ու դեռ այս կարգի միամիտ արտայայտութիւններ» (**):*

Եւ ահա 1902 թ. Օգոստոսին «Մասիսում» լոյս է տեսնում Տիգրան Արփիարեանի (Տ. Ա.) «Գրական ծիւրախտ» յօդուածը, որտեղ հեղինակը համերաշխելով «Արեւելքում» հրապարակուած համանուն խորագրով խորհրդածութիւններին, իր մտահոգութիւնն էր յայտնում երիտասարդութեան գրական հրապարակումների առթիւ, խորհուրդ էր տալիս սթափուել ու զգուշանալ բանաստեղծելու եւ տպագրուելու հիւանդութիւնից: Յօդուածում մասնաւորապէս կարդում ենք. «... Անանկներ ալ կան, որոնք իբր թէ իրենք չեն փափաքիր իրենց ոտանաւորներուն հրատարակութիւնը եւ բարեկամ մը՝ ձեռքերնուն խլելով՝ կը ղրկէ այս կամ այն թերթի խմբագրութեան: Գրուածքը աւելի յարգի ու աւելի անուշ ցուցնելու հնա՞րք մըն է արդեօք այս միջոցը, թէ ոչ անկեղծ բան մը, դժուար

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Զարմինէն սառն ջուր թափեց հրատոչոր սիրոյս վրայ, նախաձեռնարկ եղաւ այս խմման անհաւատալի անտարբերութեամբ մը, հետեւաբար իմ ճակատս բաց է ու խիղճս անդորր: Այսուհետեւ չեմ կրնար իրեն ընծայել անունս, որ այնքան բարձր տեղ մը կը գրաւէ հանրային կեանքին մէջ: Ես այս որոշումը տուի ակամայ, արցունքն աչքերուս եւ խորտակուած սիրտով: Ձեզի չէի ուզեր վիշտ պատճառել երբեք: Մի՛ այպանէք զիս, կ'աղաչեմ, ես ձեզ միշտ կը յարգեմ անկեղծօրէն:

Ձերդ՝ Տոքթ. Ռ. Տիոնիսեան

Տիկին Արտեմիս գլուխը բարձրացուց, յամրօրէն սրբեց արցունքները, դառնացած շրթներուն վրայ ժպիտ մը ուրուագծելով: Միջադէպը անդարմանելի չէր թուեր իրեն, Տոքթորին համարումը չէր պակսած ընաւ, թերեւս ներէր իր աղջկան եթէ յօժարէր զղջում յայտնել: Յոյսի նշոյլ մը կ'երեւէր, պէտք էր իսկոյն վրան նետուիլ, երկաթը տաք տաք կը ծեծեն: Վերջապէս խղեց ծանր լռութիւնը.

— Քուզո՛ւմ, Միհրան աղա, վազէ՛, գնա քարափ, շոգենաւը ուր որ է հիմա կը հասնի: Էֆէնտին տես, քանի մը բառով խնդիրը բացատրէ ու իմ կողմէս ըսէ իրեն որ անմիջապէս Պէյօղլու երթայ եւ Տոքթ. Տիոնիսեանը համոզէ որ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու մոթէօրպոթով մեզի հանդիպի: Ես վստահ եմ որ անպայման ձեռք կը բերեմ իր ներողամտութիւնը:

Բարի ծերունին նորէն ճամբայ ինկաւ իր «տուպը փաթ–փաթաշոն»ի քայլերով: Սաստիկ կը տառապէր ոտքերէն, բայց կարելի չէր մերժել Տիկին Արտեմիսը, պէտք էր «խաթրը խօշ» ընել: Նոյն պահուն կը հասնէր Շիրքէթը Խայրիէի շոգենաւը, ճամբորդներուն մէջէն դուրս կուգար Էֆէնտին՝ պայուսակը ձեռքին, ալեկոծութեան բռնուած նաւու մը պէս տատանելէն:

Օրուան հոգերէն թեթեւցած՝ դոհունակ երեւոյթ մը ունէր, քանի մը վայրկեան վերջ տունը պիտի ըլլար, շրջապատուած իր սիրելի ընտանիքէն: Ժպիտը շրթունքին դիմաւորեց բարեկամը, «թեմէննահ» մը ուրուագծելով, ըստ Թրքավարի իր սովորութեան:

— Խե՛ր ըլլայ, Միհրան աղա, բացագանչեց ծերուկին մօտենալով: Ի՞նչ կայ չկայ նայինք:

*— Զարմինէն ապուր մը կերած է, պէ*քէր *ըրած իր երջանկութիւնը: Տիկին Արտեմիսը կը խնդրէ քեզմէ, որ անմիջապէս Պէյօղլու երթաս ու խնդիրը կարգադրես,* էլ ալէմին *անկաճը չհասած: Է՛հ, եթէ Տոքթորը կարենաս համոզել որ քեզի հանդիպի, մեծ յոյս ունինք որ դայթակղութիւնը կամացուկ մը կը գոցուի:*

— Ի՞նչ է պատահած, շո՛ւտ ըսէ, աղաղակեց մեծատունը ոտքը–ձեռքը դողալէն:

Մօտէն կը ճանչնար իր աղջիկներուն բուռն խառնուածքը, բնազդաբար կը զգար թէ այս անգամ աւելի հեռուն գացած են, հետեւաբար ծերուկին օձիքէն կառչած՝ անհամբերութենէն ինքզինքը կ'ուտէր:

— Շատ չփացուցած ես զաւակներդ, Էֆէնտիմ, չես կրցած զաֆթ *ընել, վրայ բերաւ վերջապէս Միհրան աղան: Իմ կարճ խելքովս, աղջիկ զաւկի մը ազնուութիւնը մէջտեղ կուգայ համեստութեամբ եւ քաղաքավարութեամբ: Մտածէ հեղ մը, Զարմինէն ու Հերմինէն անչափ* չըրփըյէ *ելած են, որ օղիով գլուխնին տաքցուցած՝ գիրկն ինկած են ձեր բարեծածկ սպասուհիին* տոսթին, *հետը պագտուած անամօթաբար:*

Էֆէնտին մեքենաբար ձեռքը ճակտին տարաւ, գլուխը ճնշուած էր կապարեայ ծանրութենէ մը, կարծես պիտի ճաթէր:

— Օ՛, Աստուած իմ, աս ինչ ռեզալէթ *է, մրմնջեց աղեխարշ շեշտով մը:*

— Զկարծես որ մասալ է ըսածս, շարունակեց ծերուկը անայլայլօրէն: Ժամ մը առաջ, նշանածը ինքը պատմեց ինծի, աս դէմի սրճարանը: Տոքթ. Տիոնիսեան շոգենաւէն ականատես եղած է այս ամչցնելու բարբարոսութեան, երբ պահ մը վերջ կ'իջնէ ու խելայեղ կը մօտենայ իրենց նաւակին, Զարմինէն ինքն է որ սափրիչին կը տեղացնէ նշանածին գլխուն: Ա՛հ, պատուախնդիր աղջկան մը կը վայելէ այս խայտառակութենէն վերջ մատանին նշանածին երեսին նետել ու վրան պոռալ ամբարտաւանօրէն.— Ես տղեղ աղջիկ մը չեմ կարծեմ, եթէ դուն երես դարձնես ինծմէ, քեզմէ աւելի «քոմ իլ ֆօ» թեկնածու մը վազելէն ոտքս կուգայ...

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(13 Շար.)

է ճշդելը: Ամէն պարագայի մէջ, գործադրութեան եղանակը շա՛տ ողորմելի է. պատեցէք սա նմոյշէն: Գաւառացի պարոն մըն է գրողը, իբրեւ ցանկացող իր մէկ բարեկամին բանաստեղծութեանց հրատարակման:

Ներփակ պիտի գտնէք բարեկամիս՝ Գ. ...ի երկու ոտանաւորները, որոնք կարծեմ գերազանցապէս գեղեցիկ ու յաջողակ պիտի նկատուին, երբ գիտնալու ըլլաք, թէ խնդիրքը պարզապէս 16 տարեկան պարոնի մը կը դառնայ: Ա՛լ հերիք որքան ինք իր մէջ հալուեցաւ ու յուզմունքը պատկերացուց ոտանաւորներու տողանցումին մէջ ու միայն իմ մէջս, ա՛լ հերիք որքան սրտի ցաւեր կրեց ու իր ցաւերը պոռթկացուց ոտանաւորներու մէջ: Հիմա գոնէ իմ խորհելակերպով թող ինք լոյս ելնէ, յուզուի ու յուզէ:

Նամակագիրը թանկագին ծանօթութիւն մը կուտայ իր նամակին վերջը, աւելցնելով, թէ «Գ. ... վաճառականութեամբ կը զբաղի հիմա եւ այս ոտանաւորները կարծելս կուգայ թէ հաշուեցուցակի թուղթերու կռնակը գրուած են:

Տասնըվեց տարեկան պատանի մը վաճառական եւ վաճառական բանաստե՛ղծ է: Տեսակին մէջ եղակա՞ն չէք գտներ այս նմոյշը:

Խեղճ տղաքնի» (***):

Արսլանեանի վերը բերուած տողերը տարակոյս չեն թողնում, որ «վաճառական բանաստեղծը» Մեծարենցն է, որ Աբգարեանի աւելի քան թափանցիկ ակնարկը, ինչպէս վկայում է յուշերի հեղինակը, շատ է վշտացրել Միսաքին, բայց նա այդ մասին որեւէ խօսք չի ասել ընկերոջը: Իսկ վերջինս հարկ է համարել նշել. «Արդար ըլլալու համար պէտք է կրկին տարիներէ ետքը խոստովանիմ, թէ Միսաք լուր չունէր այս ընթացքէս, որովհետեւ իր հաւանութիւնը առած չէի իրեն անակնկալ մ՚ընելու բաղձանքով»:

Ա. Շ.

(*) Մարզուանի Անաթոլիա կոլէջի նախապատրաստական դասընթացն աւարտելուց յետոյ Մեծարենցը 1901 թ. վերադարձել է Սվազ եւ եղբօր ու հօրեղբօրորդու հետ մէկ տարուց աւելի զբաղուել առեւտրով (Թորոս Մ. Ազատեան, Միսաք Մեծարենց (իր կեանքը), հատոր Ա. 1922, Կ. Պոլիս):

(**) Վահան Արսլանեան, Միսաք Մեծարենց (Գիծեր իր կեանքէն), գրականութեան եւ արուեստի թանգարան, Մեծարենցի ֆոնդ, 313/5, էջ 80–81: Այս յուշերի առանձին հատուածներ լոյս են տեսել սփիւռքի հայ մամուլում, բայց ամբողջութեամբ անտիպ են:

(***) «Մասիս», 1902, թիւ 33, էջ 521:

ՀԱՅԿ. ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՄՈԼՏԱՎԻՈՅ ԲՐՈՒՏԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Մասնագիտական բնոյթի գիրքերու մէջ մինչեւ վերջերս խօսք կ՚ըլլար արեւմտեան, թրանսիլվանական եւ բիւզանդական ազդեցութեանց մասին Մոլտավիոյ կէտ-կէտ կամ գոյնզգոյն բանուած բրուտագործութեան վրայ:

Նախ եւ առաջ պէտք է ըսենք, որ մոլտավական բրուտագործութիւնը զարգացած է բնիկ, ժողովրդական արուեստին հիման վրայ, շնորհիւ մոլտովացի վարպետներու ճարտարութեան: Որով կարելի չէ ընդունիլ Մոլտովայի բրուտագործութեան ոճին ամբողջական կախումը արեւմտեան բրուտագործութենէն: Գալով արեւելեան ազդեցութեան, անիկա չի կրնար միայն բիւզանդական ըլլալ:

Քորինա Նիքոլեսքու եւ Թանդրեա Պընըցեանու կ՚ըսեն, թէ կապ մը գոյութիւն ունի մոլտավական կիտուածային բրուտագործութեան եւ վրացական ու հայկական բրուտագործութեան միջեւ:

Դեռ 1060ին Մոլտավիա հաստատուած Հայերը առեւտրական եւ մշակութային մնայուն կապեր կը հաստատեն Քաֆայի հետ, որ կը կոչուէր «Արեւելքի բոլոր քաղաքներուն Թագուհին»: Այս քաղաքը կը նկատուէր Խրիմի Հայոց մայրաքաղաքը, ուր Հայերը ստեղծած էին «Ծովային Հայաստանը»:

Արտասահման ապրող բոլոր Հայերն ալ շարունակած են, բնականաբար, յաջորդ դարերուն եւս կապեր պահպանել բուն Հայաստանի հետ:

Ուրեմն, Հայերը Մոլտավիա ներածած են հայկական առարկաներ թէ՛ Քաֆայէն եւ թէ Հայաստանէն»:

Պատմական փաստերը, հաստատուած գիտական վերլուծումներով Քորինա Նիքոլեսքուի (*) եւ Փրոֆ. Վիրճիլ Վըթըշեանուի ցոյց կուտան, թէ Մոլտավիոյ կիտուածային բրուտագործութեան ներշնչման աղբիւրը հայկական եւ վրացական արուեստն է եղած:

Թանդրեա Պընըցեանուի տեսակէտով Մոլտավիոյ կիտուածային բրուտագործութիւնը իր ներշնչումն ու զարգացման տարրերը գտած է հայ մշակոյթի եւ արուեստի գեղարուեստական ձեւերուն մէջ: Այս արուեստը Հայերը Մոլտավիա բերած են իրենց յաճախակի գաղթերով:

Անիկա զարգացած է շնորհիւ ներկայութեանը հայ բրուտագործ վարպետներու, որոնք հաստատուած են Մոլտավիա եւ Կալիցիա: Քորինա Նիքոլեսքուի կը շեշտէ, թէ փերուզակապոյտ կիտուածը Հայերը բերած են Մոլտավիա:

Մոլտավիոյ բրուտագործութեան կարեւորագոյն կեդրոնը եղած է Սուչավա, սկսեալ ԺԴ. – ԺԵ. դարերէն:

1563ին, երկրին մայրաքաղաքը փոխադրուած է Եաշ, ուր փախուած է երկրին քաղաքական, տնտեսական, մշակութային – գեղարուեստական կեդրոնը: Հայերու մէկ մասը տեղափոխուած է Եաշ, իսկ ուրիշներ ալ հաստատուած են Կալիցիա, ուր բրուտագործութիւնը սկըսած է զարգանալ շնորհիւ Հայերուն:

Սուչավայի եւ Մոլտավիոյ հայկական բրուտեղէններուն իւրայատուկ ոճի, երանգի եւ թեքնիք տարրեր կը բովանդակեն Վամայի (Օաշ), Իգայի (Մարամուրեշ), Պիսթրիցայի, Կալիցիայի, ինչպէս նաեւ Քութայի բրուտեղէնները:

Այս ձեւի բրուտագործութեան կարեւոր կեդրոն մըն էր Քութի: Անիկա հիմնուած է, կ՚ըսէ Թ. Պընըցեանու, Հայերու կողմէ 1715ին: Այս կեդրոնին հիմնադիրը եղած է Շիտո Պէյ հայ վաճառականը, որ եկած է Մոլտավիայէն եւ հաստատուած է հոն Օգոստոս Բ. կայսեր հրաւէրով, 1715 Յուլիս 15ի առանձնաշնորհումին հիման վրայ:

Քութիի «դպրոց»ին ու անոր ոճին ամենէն փայլուն ներկայացուցիչն է Ալեքսանդր Պահմինաքի (1820–1882), որ Պընըցեանուիի սահմանումով Պահմանեան մականունը կը կրէր. իր արհեստը սորված է իր հօրմէն, որ Պետրոս կը կոչուէր:

ԱՆԱՅԻՍ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

(*) « La céramique émaillée de Moldavie et le Proche Orient » No 189-190).

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց առաջնորդարանին մէջ, Հոկտեմբեր 22ին, խորհրդակցական ժողով մը գումարուած է օրակարգի հարց ունենալով «Հայերէննագիտական դասընթացքներու այժմու վիճակը»: Մասնակցած են մշակութային միութիւններու ներկայացուցիչներ: Արտակ Արք. անդրադարձած է 14 տարիներէ ի վեր հաստատուած «Հայերէննագիտական դասընթացքներուն, կազմակերպուած Թեմական Խորհուրդին եւ իր կողմէ: Երկու տարիէ ի վեր ձեռնարկին ղեկավարութիւնը յանձնուած է «Հայ Կին» միութեան: Անցեալին շրջանաւարտներուն մեծ մասը պաշտօնավարած է հայկական դպրոցներուն: Անցեալ տարի Ա. դասարանը արձանագրուած են 11 ուսանողներ, սակայն կարճ ժամանակ ետք մնացած են հազիւ երկու հոգի: Դասընթացքը, որ չորս տարուան է, անցեալ տարի վերածուած է երեք տարուան: Այս տարեշրջանին դեռ ուսանողներ չեն արձանագրուած եւ դասընթացքը դադրելու վիճակին հասած է: Ընդհանուր դժուարութիւններու կողքին ժողովականները հաստատած են տիրող անտարբերութիւնը լեզուի նկատմամբ: Երիտասարդները կը նախընտրեն օտար լեզուներ սորվիլ: Ժողովը փակուած է այն յոյսով, որ ոչ միայն միութիւնները, այլեւ հայ ծնողքները ջանք կը թափեն, որպէսզի իրենց զաւակները հետեւին հայերէննագիտական եռամեայ դասընթացքներուն:

ԹԵՀՐԱՆԻ սէմֆոնիք նուագախումբը, Հոկտեմբեր 22ին եւ 23ին առաջին անգամ ըլլալով նուագած է պարսկահայ երգահան Էմանուէլ Մելիք Ասլանեանի «Տհը մուվման քոնսերթաթ» նոր ստեղծագործութիւնը: Երգահանը բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ յօրինած է, ինչպէս օրինակ, «Ստեղծագործութեան առասպելը» պալէն եւ «Զրոյց» հատուածը, որոնք բեմադրուած են Ռուդաքի օփերային մէջ: Իր նոր ստեղծագործութեան մասին Մելիք Ասլանեան դիտել տուած է, թէ ինք առաջին անգամ ըլլալով տեղ տուած է տաւիղին, թառին եւ թմբուկին, սէմֆոնիք գործի մը մէջ: Այս նուագարանները իբրեւ մենակատարներ կրնան արժէք ներկայացնել սէմֆոնիք երաժշտութեան մէջ:

ՓԼՈՎՏԻՎԻ (Պուլկարիա) մէջ Հայաստանի լարային քառեակը Հոկտեմբեր 19ին նուագահանդէս մը տուած է՝ նուագելով հայ եւ օտար երգահաններու ստեղծագործութիւններ: Համերգէն ետք «Երեւան»ի վարչութեան կողմէ Տօքթ. Ս. Եաղուպեան ողջունած է նուագախումբի անդամները անոնց մաղթելով նորանոր յաջողութիւններ:

ՌՈՒՍԷԻ մէջ (Պուլկարիա) վերջերս տեղի ունեցած է ջրային դահոյկի ախոյեանական մրցումները, որոնց ընթացքին առաջին հանդիսացած է Արսէն Սիմոնեան: Երիտասարդը 1971էն ի վեր Պուլկարիոյ ախոյեանն է:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շաւլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ անդամական ընդհ. ժողովը Հոկտ. 4ի իր նիստին մէջ, երկու տարուան համար՝ ընտրեց նոր վարչութիւնը հետեւեալ ադգայիններով.—

Պատուոյ նախագահ Գ. Զաւէն Յովհաննէսեան

Ատենապետ Գ. Սիրուն Պարոնեան

Փոխ–ատենապետ Գ. Յար. Էքպէրեան

Քարտուղար Գ. Յակոբ Կօշկարեան

փոխ–քարտուղար Գ. Գ. Շտոյեան

Գանձապահ Գ. Նշան Հայթայեան

Փոխ–գանձապահ Գ. Հրանդ Նորշէն

եւ անդամներ՝ Գ. Գ. Օննիկ Թորանեան, Մարտիրոս Օհանեան, Կարպիս Տէր–Գալուստեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Դ.

Ծապլվար, 2 Նոյեմբեր 1908

Իբրեւ ջախջախիչ փաստ կարդացի իրեն մեր ծրագիրը եւ «պլատֆորմ»ը, ցոյց տալու համար թէ մեր կուսակցութիւնը կրօնական խնդիրներու մէջ ի՛նչ աշխարհահայեացք ունի եւ թէ ի՛նչքան հակառակութիւն էր մեզ իբրեւ մոլեռանդ ներկայացնելը:

— Եւ սակայն այդպիսի խօսքեր կը տարածեն կոր, պնդեց Տէր Սահակ:

Այն ատեն իրեն բացատրեցի կուսակցութեանս գործելակերպը, թէ ինչպէս իբրեւ կուսակցական մենք պարտաւոր ենք ազատամիտ եւ անհաւատ ըլլալ, սակայն անհատապէս ազատ ենք հաւատացեալ եւ նոյնիսկ մոլեռանդ ըլլալու, հետեւաբար Սմենց Վարդան եւ Խեւ Ասօ իբրեւ կուսակցական չէ որ կը գործեն այս պարագային, այլ սոսկ անհատապէս, եւ մենք ո՛չ մի կերպով իրաւունք չունինք բռնանալու մեր կուսակիցներու անհատական համոզումներուն վրայ:

Տ. Սահակ մեկնեցաւ անխօսուկ, թէեւ յայտնի կ՚երեւար որ տուած բացատրութիւններս լաւ չէր կրցած մարսել: Որքա՛ն դժուար է սորկամիտներու համար ըմբռնել մի որեւէ ազատական միտք:

Վերջին անգամ փողի մասին պահանջմունքս մնաց անպատասխան. խնդրեմ ուշադրութիւն դարձուցէք այդ մասին. դա՛ էական հարց է ինձ համար:

Ե.

Ծապլվար, 10 Նոյեմբեր 1908

Սիրելի ընկերներ,

Ստացայ ձեր նամակն եւ ձեր տուած հրահանգները: Իմ ալ աշխարհահայեացքս բոլորովին համաձայն է ձերինին: Մէկ կողմէն պէտք է կատաղի կռիւ մղել հայ պուրժուազիայի եւ իր դասակից կղերականութեան, քափիթալիսմի, հաստատուած հին կարգուսարքին, ապականած բարքերուն, ընտանեկան շղթաներուն, կրօնական կապանքներուն դէմ, միւս կողմէ եղբայրական սիրոյ եւ միաբանութեան ձեռք կարկառել հարեւան ազգաբնակութեանց, Քրդերու, Եզիտներու, Քըզըլպաշներու եւ Լազերու:

Ձեր նամակը առնելուս պէս մեկնեցայ Քոմրաշ գիւղ, ուր մնացի մի շաբաթի չափ, սէր եւ եղբայրութիւն քարոզելով Քրդերուն: Ըսի իրենց, որ մեր կուսակցութիւնն երբեք թշնամական յետին մըտքեր չունի իրենց նկատմամբ, այլ ընդհակառակն կը փափաքի համերաշխութեան դաշինք հաստատել իրենց հետ եւ միասին առաջ վարել պայքարը:

Քոմրաշի մէջ հիմնեցի նաեւ քրդական անդրանիկ քլիւպը զոր անուանեցի «Քոմրաշի սոցիալ յեղափոխական Կարլ Մաքս Կլուբ»: Առ այժմ քլիւպի նիստերը կը կայանան մի ախոռի մէջ, սպասելով որ մի յարմար կեդրոնատեղի գտնուի: Քլիւպի նախագահն է Քէլէշ Մրկօ, որու մասին խօսած եմ նախորդ նամակներուս մէջ, իսկ քարտուղարը՝ Հասօ, որ մի համբաւաւոր կտրիճ է եւ Սահմանադրութեան առթիւ եղած ընդհանուր ներումին ատեն ելած է բանտէն, ուր կը գտնուէր տարիներէ ի վեր իր գործած կարգ մը ոճրագործութիւններուն պատճառաւ:

Հասօ հերոսի խառնուածքով մը լաւ խմոր է որ կրնայ մեծ օգտակարութիւն ունենալ վճռական րոպէներուն: «Կարլ Մաքս Կլուբ»ը կոչուած է փրկարար դեր կատարելու առ հասարակ քիւրտ եւ հայ համայնքներուն մէջ:

Ծապլվարի մէջ մի կոոպերատիվ ընկերութիւն կազմելու համար ըրած ջանքերս մնացին անհետեւանք: Այդ ապուշ գիւղացիները իրենց բոլոր խելքն ու միտքը տուեր են դպրոցին, որուն համար այժմ կ՚աշխատին մի յատուկ շէնք շինելու եկեղեցւու կից: Թող շինեն եւ յետոյ մենք կը տեսնենք թէ ո՞ւմ կը ծառայէ այդ շէնքը:

(Շար.)

Իր զաւակները՝
Տիկիններ Էրնա, Արաքսի եւ Պ. Արմէկ Ջամալեան

Իր թոռները՝
Սեդա եւ Էվլիթա

Իր ծոռները՝
Թալի, Տիգրան, Սեւրիկ

խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 6ին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Նոյ. 10, ժամը 9ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻՆ 53ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նոյեմբեր 16, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

Կէսօրէ ետք ժամը 13.30ին Հոգեճաշ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ՝
118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro Courcelles
Ծախքերու մասնակցութիւն 30 Фր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Ս. Դաւուդեան 100 Фր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Նազենիկ Զարիկեանի մահուան առթիւ:

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE-NUBAR

Organisent deux journées d'amitié les 15 et 16 Novembre de 14 h. à 22 heures au profit des étudiants boursiers de la Cité Universitaire Paul Guth, Kiraz, Jean-Marie Carzou dédicaceront leurs ouvrages Dimanche 16 de 16 à 20 heures.

Buffet, spécialités arméniennes
57, Bd. Jourdan,

Métro Porte d'Orléans

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Միասնաբար կ'ոգեկոչեն Արարայի ճակատամարտին 57րդ տարեդարձը
Կիրակի, Նոյեմբեր 16ին

Առաւօտուն՝ Հոգեհանգստեան հանդէս – սուրբ պատարագ՝ Արարայի զոհերուն յիշատակին, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Յետ պատարագի՝ ոգեկոչում եւ յարգանք յուշաքարին առջեւ եւ գինեձօն՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Cours d'Arménien

LES COURS D'ARMENIEN
A L'UNIVERSITE LYON III

s'adressent :

1 — Aux lycéens qui désirent subir le baccalauréat avec option *arménien*.
2 — Aux étudiants de DEUG qui choisissent l'arménien comme unité de valeur.
3 — Aux personnes qui passent l'examen spécial d'entrée à l'Université avec option *langue arménienne*.
4 — A toutes les personnes qui souhaitent apparendre l'arménien ou qui désirent parfaire leur connaissance en cette langue.

CES COURS ONT LIEU :
Niveau 1, Lundi 18 h. 30 à 20 h.
Salle Allix
Niveau 11, Mardi 18 h. 30 à 20 h.
Salle Allix
Bâtiment A, escalier de droite, 1er étage (demander à l'appariteur)
74, rue Pasteur — 69007 Lyon

INSCRIPTIONS : Secrétariat de la Faculté des Lettres et Civilisations
BTC — 74, rue Pasteur — Lyon
Tél. : 69-24-93, paste 716-717

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Արմինէ Կարապետեան (Փավիյոն սու Պուա) կը նուիրէ 50 Фր. Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին նմջարանները արդիականացնելու նպատակին, իր սիրեցեալ ամուսնոյն յիշատակին:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութիւն

Օր. Մաննիկ Մեծատուրեան	100 Фր.
Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան	100 Фր.
Պր. Վազգէն Սէրէնկիւլեան	100 Фր.
Պր. Կարպիս Յակոբեան	100 Фր.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դպրոցին համար, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեանէ 100 Фր., իրենց եղբօր Կարապետ Կուլուքեանի եւ Զուարթ Յովսէփեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ:

Ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Եսայեանէ 50 Фր. իրենց երկրորդ զաւկին Վահէի ծննդեան ուրախ առթիւ:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

Գրական – կրթական յիսնամեայ գործունէութեան
Կիրակի Նոյեմբեր 16, ժամը 15.30ին
9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի ՐՈՍՍԻՆԻ սրահին մէջ, Մեթրօ Ռիշըլէօ Տրուօ
6, rue Drouot

Նախագահութեամբ
ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
(HENRI VERNEUIL)
Խօսք կ'առնեն

Հ. Ռ. ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Հ. Յ. ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ, Պ. Պ. ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, Տ. ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
Ա. Պետրոսեան, Ս. Պապիկեան, Այտա Մուրատեան (դաշնակ), Սիփան-Կոմիտաս երգախումբ, ղեկավարութեամբ Կ. Աֆրիկեանի

Սիրով կը հրաւիրուի գրասէր եւ կրթասէր հասարակութիւնը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

L'ARCHE DE NOE

42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

et goûter sa fameuse soupe aux tripes (*Khache*)
DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

Entièrement rénové
26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63
Livraison à domicile à partir de 150 F

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose ses

VOYAGES EN ARMENIE

Spécial Jour de l'An et Noël en Arménie

Départ 26 Décembre — Retour 8 Janvier 1976

Prix par personne au départ de MARSEILLE

F 2500

Ces prix comprennent :

— Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
— Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
— Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
— Pension complète
— Visite Erévan — Etchmiadzin
— Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions; minimum un mois avant la date de départ

Renseignements et réservations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Paris - Athènes - Paris

A partir de
850 Fr.

YASSOU A NOS PRIX GRECE
Week-End et séjours de moins d'un mois
INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUT RES CHARTERS

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
11
MARDI
11 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.437

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.437

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

85 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Ս. ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

— O —

Գ.

Բանտարկեալները Կաղզուանէն կը փոխադրուին Կարս, ուր շղթայակապ կը հասնին Հոկտ. 24ին, ժողովուրդի «կեցցէ՛»-բացագանչութիւններու մէջ եւ կը տարուին բերդի բանտը: Այդ օրը Կարսի Հայերը կը փակեն իրենց խանութները՝ ի նշան սուգի: Ամբողջ Կովկասի Հայերը խորապէս կը ցնցուին ռուս կառավարութեան թշնամական, տմարդի վերաբերումէն:

Կուկունեան եւ ընկերները Կարսի բանտը մնացին մինչեւ 1893: Երեւանի Նահանգային Դատական Ատեանը իր ամբողջ կազմով կ'երթայ Կարս, ուր 1893 Ապրիլ 7ին կը սկսի դատավարութիւնը, որ կը տեւէ մէկ ամիս: Կը լսուին 350 վկաներ, մեծ մասամբ Քիւրտեր եւ Թուրքեր, որոնք սուտ վկայութիւններ կուտան: Դատախազը քրէական հանդամանք կուտայ գործին: Ամբաստանեալներու եւ պաշտպան փաստաբանի փաստերը չեն լսուիր:

Դատավճիռը կը տրուի Մայիս 7ին: Կուկունեան կը դատապարտուի 20 տարի տաժանակիր աշխատանքի: 19 հոգի, որոնց շարքին Ստեփան Ցարութիւնեան (Բալաջան) Երեւանցի եւ Կոստ. Լիսինեան, 15 տարուան: Վեց հոգի, չորսը անչափահաս, 8ական տարի տաժանակիր աշխատանքի: Ասոնց մէջ էր ապագայ Եփրեմ Խանը (Դաւթեան): Մէկ հոգի՝ երեք տարի բանտարկութեան: Բանտին մէջ մեռած էին երկու հոգի: Միւսները ազատ կ'արձակուին:

Դատապարտեալները Սեպտ. 30ին շղթայակապ ճամբայ կը հանուին Կարսէն դէպի Թիֆլիզ, ուր դատաստանական պալատը 1894 Յունուարին պիտի մերժէր վերաքննել դատը, որով ի զօրու կը մնայ Երեւանի Նահանգային դատարանի վճիռը: Բանտարկեալներէն մաս մը Սիպերիա, ուրիշներ Սախալին կղզին աքսորուեցան: Յաջողեցան փախչիլ Եփրեմ, Բալաջան, Ռուբէն Դերձակեան (Փայլակ) եւ ուրիշներ, որոնք ետքէն կարեւոր դեր պիտի կատարէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

1905ի ռուսական յեղափոխութենէն ետք ազատ արձակուեցան բոլորը, մէջն ըլլալով Ս. Կուկունեանը, որ ամուսնացած էր աքսորական կնոջ մը հետ եւ զաւակներ ունէր: Վերադարձաւ Բագու: Սակայն Դաշնակցութեան դէմ յարուցուած հալածանքներու ատեն կրկին ձերբակալուեցաւ իբրեւ դաշնակցական եւ 1913 Նոյեմբերին մեռաւ Օրէոլի բանտին մէջ:

Կուկունեան արշաւանքը պերճախօս փաստ մըն է, դիմակազերծ ընելու համար Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը Հայերու հանդէպ՝ 85 տարի առաջ: Այդ փաստը սակայն դաս չեղաւ դժբախտաբար մեզի համար եւ ազգովին մեր յոյսը դրինք հիւսիսի «խաչապաշտ քեռի»ին վրայ: Իսկ ցեղասպանը ինքնարդարացման համար ցարդ իբրեւ փաստ առաջ կը քշէ Հայերու յամառ ռուսասիրութիւնը…

Աւելցնենք, որ Կուկունեան արշաւանքի համբաւը շուտով տարածուած էր Թուրքիոյ մէջ, մինչեւ Կիլիկիա: 1895էն առաջ մեր տան մէջ ունէինք պատկերները Կարսի դատարանին կողմէ դատապարտուած եւ Սիպերիա աքսորուած 23 կամաւորներու, գանկին կէս (աջ) մասը ածիլուած ձեւով: Այս պատկերները հրատարակուած են 1894ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ազատ տպարանին կողմէ՝ Վիէննա (իրականին մէջ Ժընեւ): Ներկայիս անգտանելի:

Հակառակ իր բացասական արդիւնքին, Կուկունեան արշաւանքը կը կազմէ հայ ազատագրական շարժման եւ յեղափոխական ոգիի առաջին զանգուածային արտայայտութիւնը, որ պիտի յեղաշրջէր մտքերը, ապագայի փայլուն հեռանկարներով:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— O —

Կառավարութեան ի նպաստ կարեւոր ցոյց մը տեղի ունեցած է Լիզպոնի մէջ, աւելի քան 30 հազար համակիրներու մասնակցութեամբ: Ծովակալ Փինհէյրօ տէ Ասեվետօ յայտարարած է այս առթիւ թէ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ դէմ դնելու համար քաղաքական բռնութեան որ երկրին կը սպառնայ: Վարչապետը դատապարտած է աշխատավարձքերու պահանջները զորս անկարելի է գոհացնել, «վայրի» գործադուլները, հողերու գրաւումը ու նաեւ կարգապահութեան պակասը զինուորական միաւորներուն մէջ, ձախ տիրապետութեան տակ: Առաջին անգամն է որ Փորթուկալի վարչապետը բացէ ի բաց կը քննադատէ ծայրայեղ-ձախը: Ժողովուրդն ալ նշանաբան ընտրած էր՝ «Ընկերվարութիւն՝ այո՛, մենատիրութիւն՝ ո՛չ»:

Ցոյցի ընթացքին փոքր բախումներ պատահած են ձախապաշտ խմբակներու եւ զինուորական ոստիկանութեան միջեւ: Ոստիկանները օդին մէջ կրակած են եւ արտասուաբեր ռումբեր նետած:

Նոյն ատեն Համայնավար կուսակցութիւնը իր շարքերը հրաւիրած էր մայրաքաղաքին մէկ ուրիշ հրապարակը, Թաժի ափին եւ կը դատապարտէր կառավարանպաստ հանրաժողովը իբրեւ հաւաքոյթը «յետադիմականներու եւ ֆաշիստներու, պատրաստ պետական հարուած մը ընելու»:

Քանի մը տողով

ՀԱՍԱՆ Բ. հրահանգեց 300 հազար Մարոքցիներուն որոնք Սահարայի սպանական սահմանը գացած նստած էին, որ ետ գան: Այսպէս կը սկսէր Մարոքի Նահանջը առանց երգի եւ Խուան Կարլոսի «յաղթանակը»: Արդարեւ ինչ որ անխուսափելի բախումի մը սպառնալիքը կը կարծուէր, հաշտարար ձեւով վերջացաւ եւ անցեալ շաբթուան թշնամիները, Սպանիա եւ Մարոք, որ հողային հարց ունէին, ամէնէն լաւ բարեկամները դարձան յանկարծ:

ՏԸ ԿՈԼԻ մահուան հնգամեակը ոգեկոչուեցաւ Քոլոմպէ, Կիրակի օր, ուր հազարաւոր ուխտաւորներ եկած են ամէն կողմէ: 200 հաւատաւորներ ոտքով գացած են Նանսիէն Քոլոմպէ, այս ձեւով յարգած ըլլալու համար Տը Կոլի յիշատակը:

ՄԻԹԵՐԱՆ կ'ըսէ թէ եթէ Ձախը շահի երեսփոխանական ընտրութիւնները 1978ին, Ժիսքար պէտք է գործադրէ հաւաքական ծրագիրը մինչ Մառշէ համաձայն չէ եւ կը խորհի թէ կարելի չէ որ Ձախը կառավարէ Ժիսքարի նախագահութեան օրով:

ԷՌ-ՖՐԱՆՍ եւ Թղթատարը գործադուլի շարժումներ պիտի ունենան շաբթուս ընթացքին: Հինգշաբթի Թղթատարը պիտի չբանի:

ԹՐՔԱԿԱՆ երկու շաբաթաթերթեր՝ Հալքըն Սեսի (Ժողովուրդին Ձայնը) եւ Հայտինլիք (Լոյս) կը դատապարտեն այն ընթացքը որ կը կիրարկուի հարաւ-արեւելեան Անատոլուի Քիւրտերուն եւ կը պահանջեն որ անոնք վայելեն այն իրաւունքները որոնք ընդունուած են փոքրամասնութեանց համար:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական զինեալ ուժերը Զորեքշաբթիէն ի վեր կարեւոր ռազմափորձերու կը մասնակցին: Կղզիին ազգ. պահակազօրքը հրահանգ ստացած է կազմ ու պատրաստ ըլլալ…: Թրքական ռազմափորձերուն երեսուն հազար զինուոր կը մասնակցին:

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Թէեւ ամիսներու յապաղումով, բայց բծախնդիր պատրաստութեամբ (գլխաւորաբար առաւօտեան պատարագին համար) Պրիւսէլի հայ գաղութը, Կիրակի օր Նոյ. 9ին, ոգեկոչեց Ապրիլեան վաթսունամեակը:

Առաւօտեան ժամը 10ին Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան պատարագեց քաղաքին մայր տաճարին՝ Սէն-Միշէլի (Նախապէս Սէնթ-Կիւտիւլ) մէջ եւ պատարագը ուղղակի հեռատեսիլով տրուեցաւ Ֆլամանտ կայանէն, ամբողջութեամբ: Եկեղեցին որ շուրջ 3000 հոգի կ'առնէ, գրեթէ լեցուն էր օտար անձնաւորութիւններով, պելժիացի բազմութեամբ եւ Հայերով, եկած ոչ միայն Պրիւսէլէն այլեւ մանաւանդ՝ Ֆլամանտ՝ Ֆրանսայէն: Պատարագին անհրաժեշտ մասնաւոր փայլը տուաւ Տիկին Լուիզա Պօղոսպալեանի մասնակցութիւնը: Յետ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին: Նախապէս Գիւտ Եպսկ. Նագդաշեան կարդաց ֆրանսերէն քարոզ մը:

Ցարդանքի այցէ մը ետք կարդինալ Մերսիէի յուշարձանին, ծաղկեպսակ դրուեցաւ Մեռեալներու յուշարձանին: Կէսօրէ ետք, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ Օտիթորիոմ Մայլի մէջ:

Առաջին ակնարկով կարելի է շնորհաւորել Պրիւսէլի կազմակերպիչ յանձնախումբը, մանաւանդ Պ. Է. Էմիրզեանը, նման արարողութեան մը գրեթէ կատարեալ կազմակերպութեան համար:

Աւելի մանրամասնութիւններ կուտանք առանձին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 6)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ՊԱՆԻՐՆԵՐԸ

Երեւանի մէջ վերջ գտաւ հայկական պանիրները համտեսելու մրցումը: Լաւագոյն գնահատականին արժանացաւ Կալինինօ գործատան արտադրած «Զուիցերական» պանիրը:

Առաջին կարգի վկայականներ ստացան «Լոռի», «Ջանախ», «Բրինզա», ինչպէս նաեւ հալած պանիրները:

Այս ձեւի մրցումները տեղի կ'ունենան երկու տարին անգամ մը:

Հայաստանի մէջ քանի մը գործատուներ մասնագիտացած են յատկապէս մեծ տարողութեամբ պանիրներ արտադրելու մէջ: Նման պանիրներու աւելի քան 60 տոկոսը Հայաստան կ'արտադրէ Խորհ. Միութեան մէջ:

Ներկայիս տարեկան 1400 թոն այդպիսի պանիր կ'արտադրուի, իսկ յառաջիկայ հինգ տարիներուն արտադրութեան տարողութիւնը կը հասնի 2500 թոնի:

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ «ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ» ՓՈՂՈՑԸ

Հոկտեմբեր 30ին ժողովրդական տօնախմբութիւն մը տեղի ունեցաւ Երեւանի «Աւ. Իսահակեան» փողոցին մէջ: Կէսօրին «Աբովեան» եւ «Տէրեան» փողոցներէն դէպի բանաստեղծին յուշարձանը սկսան երթալ Երեւանցիներու անվերջանալի խումբերը, իրենց հետ բերելով աշնանային ծաղիկներ: Ապա երգ ու պարով, դհոլ - զուռնայի հնչիւններով հոն ժամանեցին գեղարուեստական տասնեակ մը խումբեր:

Ժողովրդական բառ ու բանի սիրահար էր Իսահակեան եւ ահա այդ օր անոր խօսքին եւ երգին երկրպագու ժողովուրդն է, որ արժանին կը հատուցանէ իր զաւկին յիշատակին: Այս առթիւ եղան երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՐԵՐԸ

Երեք օրով Հայաստանի հիւրերը եղան Պերլինի մէջ գումարուած կիներու համաշխարհային խորհրդաժողովի պատգամաւորները:

Կանայի, Փիլիպպեան կղզիներու, Սիերա-Լէոնէի, Մաւրիկիոս կղզիի պատուիրակները տեսակցութիւններ ունեցան եւ այցելութիւններ կատարեցին, ծանօթացան Երեւանի թանգարաններուն, ցուցահանդէսներուն եւ տեսարժան վայրերուն:

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չիտեսներ, Երեքշաբթի (Չորեքշաբթի Նոյ. 12ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի Նոյ. 13:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

[ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

ՀԵՐՄՈՆԻ ԵՒ ՔՌՆԱՅԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Միննեաց նահանգի պատմիչը՝ Ստեփանոս Օրպելեան, իր «Պատմութիւն նահանգին Սիսական» անուն գործին մէջ (էջ 340), կարգ մը այլ դպրոցներու յիշատակութեան կարգին կու տայ նաեւ Հերմոնի ուսումնական ամրոցին անունը. «ուսումնատեղիք՝ խոտակերաց, Հերմոնի, Նորավանք, Արիստեսի, Գնդեվանք, Ցախաքար»···

Միջնադարեան կրթական օջախներու համադրական մէկ քարտէզին մէջ (զոր հրատարակած ենք նաեւ, ներկայ աշխատասիրութեան սկզբնական մասերուն հետ) կը փորձենք գտնել լուսոյ այս կեդրոններուն աշխարհագրական դիրքը:

— «Խոտակերաց» անունով յիշատակուող ուսումնարանը կը գտնուի Վայոց Ձորի շրջանին մէջ, Գլաձորի եւ Թանահատի կուշտին, շատ մօտիկ, դէպի արեւելք: «Հերմոն»ը եւս անոնց կողքին է, քիչ մը աւելի հարաւ: «Նորավանք»ը՝ Թանահատէն դէպի հարաւ – արեւմուտք, Արփա գետի անմիջական մերձաւորութեան մէջ: «Արիստես»ը և «Գնդեվանք»ը չգտանք՝ սակայն կ՚ենթադրենք որ իր լուսեղբայրներէն շատ հեռու պէտք չէ ըլլայ. իսկ «Ցախաքար»ը հո՛ն է, Գլաձորի հիւսիս – արեւմտակողմը···

Ի՜նչ հաճելի զբաղում է հակիլ հինաւուրց հայրենական օրրաններու վրայ եւ աստղերո՛ւ չափ առատափիւռ փեթակներուն մէջ փնտռել, գտնե՛լ կամ չգտնե՛լ դարաւոր օջախները մեր մտքի եւ հոգիի երկունքին···

Հերմոնի դպրոցին համբաւը կ՚ամրանայ մասնաւորաբար 14րդ դարուն, երբ ուսումնական տեսչութեան կը կոչուի Գլաձորի կարկառուն ուսուցիչներէն Տիրատուր:

Իր «Ստորագրութիւն հին Հայաստանեայց» անուն աշխատասիրութեան մէջ Հ. Ղուկաս Ինճիճեան կը գրէ թէ Տաթեւի մէջ ուսանողներէ ոմանք նախապէս Հերմոնի դպրոցի աշակերտներէն են եղած. իսկ Հ. Ղեւոնդ Ալիշան իր «Սիսական»ին մէջ կու տայ Հերմոնի ուսումնարանին աշակերտող պսակաւորի մը հետեւեալ վկայութիւնը Տիրատուրի մասին.

— « Երանելի հռետորի Տիրատուր առաջնելոյ, առ որ կամք դեգերեալ ի վարժ կրթութեան»···:

Տիրատուրի կողքին կը յիշատակուի անունը Յովհաննէս Կոլոտիկ անուն ուսուցչին՝ որուն համար Սարգիս Ղրիմեցի ականջալուր յուզումով կը խօսի, 1410 – ական տարիներու Հերմոնի դպրոցը անուանելով «աթոռ վարժապետական» եւ իր ընդօրինակած մէկ յիշատակարանին մէջ արձանագրելով որ իր այդ գիրքը գրուած է «առ ոտս մեծ վարժապետին Յովհաննիսի՝ աշակերտին Գրիգորի Հայոց փիլիսոփայի, որ եւ կրկին ընթերցմամբ լուսաւորեալ առաջնորդեցայ ի նմանէ»: (Հասկնալի է անշուշտ, որ այստեղ յիշատակուած «Հայոց փիլիսոփայ Գրիգոր»ը՝ Տաթեւացին է, Մ.):

Ինչպէս գլխաւոր բոլոր օջախները՝ Հերմոնի դպրոցը եւս չիջած է 1450ական տարիներուն, բարբարոսական արշաւանքներու հետեւանքով:

Քռնայի դպրոցը, Միննեաց նահանգի Երնջակ անուն գաւառին մէջ, համանուն վանքին կից, իր անունին կը կապէ տխուր յիշատակը Ունիթոռական շարժման՝ որ — ինչպէս պարզած ենք այս աշխատասիրութեան սկզբնական բաժիններուն մէջ — հռոմէադաւան ու լատին եկեղեցւոյ յառաջապահներուն եւ անոնց յարած հայ եկեղեցականներու կողմէ ուղղուած էր Հայ. Առաքելական եկեղեցիի դէմ:

Հայաստանի մէջ գործունէութեան լծուած Ունիթոռականներու կեդրոնն էր Քռնայի վանքը՝ որ կը ղեկավարուէր Ատրպատականի Մարաղա քաղաքին մէջ հաստատուած ունիթոռական պետերէ:

Եւ վանքին աշխարհագրական դիրքը եւ այնտեղ գործող ունիթոռական Քռնեցի եկեղեցականներու (Յովհաննէս եւ Յակոբ Քռնեցի վարդապետներ) ներկայութիւնը պատճառներ էին՝ որ յատկապէս Գլաձորի, Տաթեւի եւ Ապրակունեաց վարդապետարաններուն դէմ այս դպրոցէն մղուէր «միարարական» (ունիթոռական) մոլեռանդ պայքարը:

Հռոմի եւ կաթոլիկ եկեղեցիի դէմ վճռական «պատերազմ» յայտարարող հայ հոգեւորականութեան մէջ մատենագիրներու կողմէ կը յիշատակուին մասնաւորաբար Եսայի Նչեցի, Յովհ. Որոտնեցի, Սարգիս Սորբեցի եւ Գրիգոր Տաթեւացի:

Հակառակ դաւանական գծով շղթայազերծուած պայքարին, սակայն, Քռնիի դպրոցը գիտական մարզի մէջ ու թարգմանական ճամբով իրագործած իր վաստակով օգտակար եղած է շրջանի ուսումնական շարժումին, ինչպէս կը վկայեն Գլաձորի ու Տաթեւի դպրոցին պատկանող կարգ մը գրիչներ:

Մ. Թ.

ԵՐԿՈՒ ՓԱՍՏ Մ. ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՄԱՍԻՆ

— o —

(Բ. եւ վերջին մաս)

2.

1908 թ. «Արեւելեան Մամուլ» հանդէսի յաւելուածում (Ա. Եռամսեայ) տպագրուեց Մեծարենցի «Անտիպ բանաստեղծ մը» յօդուածը, որ գրողի վերջին ելոյթներից է: Նախորդ տարիներին հրատարակուած չափածոյ ու արձակ քերթուածները, յօդուածները եւ առաջին հերթին «Ծիածան» ու «Նոր տաղեր» ժողովածուները (1907) լայն ճանաչում էին բերել նրան, հանդամանք, որ խոստովանում էին շատ գրախօսներ: Բայց միաժամանակ հէնց այդ ժողովածուների, ինչպէս եւ դրանցից յետոյ մամուլում լոյս տեսած մի քանի տաղերի դէմ էր, որ Մեծարենցի գրական հակառակորդները կազմակերպեցին իսկական խաչակրաց արշաւանք:

Տակաւին չէին լռել Մեծարենցի բանաստեղծութիւնների դէմ բորբոքուած վէճերը, երբ նրա յիշեալ յօդուածի դէմ հանդէս եկաւ Միհրան Ուզուրլեանը: «Անտիպ բանաստեղծ մը» յօդուածը նուիրուած էր Մեծարենցի մտերիմներից մէկին՝ Վահրամ Թաթուլին, որ թէեւ գրքի հեղինակ չէր (այս իմաստով էլ «անտիպ»), բայց մամուլում երբեմն – երբեմն հրապարակւում էին նրա չափածոյ գրական փորձերն ու քննադատական յօդուածները: Մասնաւորապէս 1908 թ. Փետրուար – Մարտ ամիսներին «Բանաստեղծ մը եւ բանաստեղծութիւն» խորագրով ծաւալուն գրախօսականում Վ. Թաթուլը ոչ միայն ժխտում էր Միսաք Պարսամեանի « Պատրանքի ծաղիկներ » ժողովածուի գրական արժէքը՝ հեղինակին համարելով «հասարակ ու հետեւակ բանաստեղծ», «ոտանաւորի անմրցելի մեքենայ», այլեւ պաշտպանում էր Մեծարենցին Ենովք Արմէնի յարձակումներից (1):

Հարկաւ, Վ. Թաթուլի հետ ունեցած անձնական ու գրական մտերմութիւնը իր կնիքն է դրել Մեծարենցի յօդուածի վրայ: Դրանով պէտք է բացատրել նրա ակներեւօրէն չափազանցուած գովասանքները («նորանշան բանաստեղծ մը», «լիովին բանաստեղծ» եւայլն): Դրա հետ մէկտեղ չի կարելի չնկատել, որ Մեծարենցը անում է որոշ դիտողութիւններ՝ յոյս յայտնելով, թէ Վ. Թաթուլը «ճըշմարիտ ասպարէզի վրայ պիտի գտնուի», պէտք է հասնի իր «գաղափարականին» (2): Աւելի գնահատելի է այն պարագան, որ թէեւ յօդուածը Վ. Թաթուլի մասին է, բայց այնտեղ առաջադրուած են խիստ հետաքրքիր կարծիքներ սիմվոլիզմի, ժողովրդայնութեան եւ գրական այլուայլ խնդիրների շուրջը: Հաշուի չառնելով այդ ամէնին եւ ըստ էութեան ձայնակցելով աչառու քննադատներին, Մ. Ուզուրլեանը «Գրական ճոխ փունջի մը հանդէպ («Արեւելեան Մամուլ»ի Ա. եռամսեային առթիւ»)» գրախօսականում Մեծարենցի յօդուածը որակում էր սոսկ որպէս «կանխահաս յոգնութիւն մը» եւ «ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն»: «Ի՜նչ անհամբերութիւն, գրում է նա, մանաւանդ թէ ի՜նչ աճապարանք է աս: Բոլոր այդ խանդաղատալից շարժուձեւերը, այդ ներողամիտ, փայփայիչ սիրաշահումները, այդ ընկերսիրական չափազանց սրտազեղ պոռթկումները եւ նրբահիւս ներբողները ինչի՞ համար» (3):

Մեծարենցը չարձագանգեց այս քննադատութեանը. «Քննադատ մըն ալ» պատասխանով հանդէս եկաւ Վ. Թաթուլը (4): Նա փորձեց պաշտպանել Մեծարենցի յօդուածից Մ. Ուզուրլեանի քաղած ու ծաղրած օրինակները եւ կասկածի տակ առաւ գրախօսի գրական ունակութիւնները (վերջինս նոյնպէս պարբերականներում տպագրում էր չափածոյ ու արձակ մի քանի գործեր): Սրան հետեւեց Մ. Ուզուրլեանի «Կարճ պատասխան մը» ելոյթը, որտեղ Վ. Թաթուլին ուղղուած հետեւեալ խօսքերի մէջ առանց անունը տալու դարձեալ կշտամբւում էր Մեծարենցը:

«Դուք կրնաք ուզածնուդ չափ ձեր ծանօթ յենարանին կռթնիլ ու սնքալ: Ամէն պարագայի մէջ, իմ գրական համեստ անունս պէտք չունի ուրիշներու շնորհիւ ծանօթացուելու: Մնաց որ իմ նկարագիրս ու դաւանանքս յայտնի են արդէն, ես անոնցմէ չեմ, որոնք իրենց գրիչը սարկօրէն ի սպաս կը դնեն ենթադրական կամ վիճելի արժանիքներու պանծացումին: Զհաւնեցա՞ք Պարոն իմ յիշած հերոսիս» (5):

Այս պատասխանը տպագրուեց Յունիս 10ին, իսկ 12 օր անց (հին տոմարով) «հիւանդ, հանճարեղ պատանին» արդէն կենդանի չէր:

Ա. ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

(1) «Բիւզանդիոն», Կ. Պոլիս, 1908, թիւ 3464, 3470 եւ 3476:

(2) Մ. Մեծարենց, Երկերի ժողովածու, Երեւան, 1956:

(3) «Արեւելեան Մամուլ», Իզմիր, 1908, թիւ 18:

(4) Նոյն տեղում, թիւ 22:

(5) Նոյն տեղում, թիւ 24:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Երուանդ էֆէնտին այլեւս չկրցաւ դիմանալ, ֆիզիքական տկունութեան ծայրակէտին հասած էր, սրունքները կը դողդղային եւ անկարող էին վերցնելու իր հաստաբեստ մարմինը: Զարհուրելի ցաւ մը զգաց կուրծքին վրայ: Սրտանօթը խծկուած թանձրացած արիւնէն, կարծես ռումբի մը պէս պիտի պայթէր եւ օդը հանէր զինքը: Աղեկտուր ճիչ մը արձակելով, մէկէն տապալեցաւ քարափին վրայ, գետնախնձորի պարկի մը պէս:

— Պակաս ըլլան սանկ աղջիկները, հնդաց հատկտեալ եւ հեղձամղձուկ ձայնով մը: Ա՛խ, անոնք տունս քանդեցին, պատիւս մէկ փարայի ըրին: Պատի՛ւս, պատի՛ւս, պատի՛ւս···

Ոստիկանները հասած միջոցին, էֆէնտին յետին շունչը փչած էր արդէն ու իրենց կը մնար դիակը պատգարակով մը գիւղին եկեղեցին փոխադրել:

Տիկին Արտեմիս պաշտօն մը յանձնած էր ծերուկին, բայց ան այդ փափուկ առաքելութիւնը «փանֆլէ»ի մը վերածած էր, էֆէնտիին երեսն ի վար պոռալով անողոք ճշմարտութիւնը: Մեղքը կ՚իյնար նախ Տիկինին ճիտը, շատ շտապած էր ծայրագոյն կացութենէ մը խուսափելու համար եւ աման կոտրած իր փութաջանութեամբ:

Միհրան աղան չէր խորհած օգուտ քաղել իր կեանքի փորձառութենէն, հասուն տարիքին մանկացած էր ու անխոհեմաբար ինկած հարցադրոյցի մը դարձուածքին յորձանապտոյտի մէջ: Հիմա խիղճը կը տանջէր սաստկօրէն, կը խորհէր թէ լաւագոյն բանը ըրած պիտի ըլլար ժամանակ մը էֆէնտիէն ծածկել իրողութիւնը ու մեղմօրէն մօտենալ հարցին լուծման: Վերջին հանդիպումը ճակատագրական եղած էր բարեկամին համար:

Երուանդ էֆէնտիի փառաշուք յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Գատը գիւղի եկեղեցին, 1922 Նոյեմբեր 25ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Վազգէն բնաւ ոտք կոխած չէր մեծատունին ծովեզերեայ բնակարանը, շատոնց խզուած էր անոր ընտանիքին հետ: Դեկտ. 2ին արդէն պիտի մեկնէր Յունաստան:

Յովհաննէս աղային կ՚իյնար յարգել յիշատակը ողբացեալին, որուն հետ կապուած էր երկար տարիներէ ի վեր ու քիչ շատ բարիք տեսած իրմէ: Քաջարի հայրը յուզումով ունկնդրեց Գնել եպիսկոպոսի դամբանականը, որ կը փառաբանէր ուղղամիտ, պատուախնդիր եւ անձնուէր հանրային գործիչը: Գերեզմանատունէն ելքին՝ քիչ էր մնացեր փղձկէր միշտէն, երբ Տիկին Արտեմիս աղջիկներուն թեւերուն մէջ ինկած, սրտաճմլիկ ձայնով մը կը մրմնջէր.

— Ա՛խ, Յովհաննէս աղբար, ո՞ւր կը թողուս էֆէնտիդ···

Նոր կեանք մը կը սկսէր վշտահար ընտանիքին համար, ծանր, թախծալից ու քաօսային: 1924ի աշունէն ի վեր Ֆրանսա հաստատուած, Վազգէն տարուած էր լոյսի ոստանին տաժանքներէն, շատ սիրտ չունէր զբաղելու արտաքին աշխարհով: Պոլսէն ստացած լուրերը երբեք լաւատես չէին, Զարմինէն ու Հերմինէն մոլորած էին եւ հետզհետէ մխրճած ճախճախուտին մէջ:

Տիկին Արտեմիս, որ ծանրաշուք տանտիկին մը եղած էր մինչեւ ամուսինին մահը, շատ քիչ կրցած էր զսպել զոյգ մը տարօրակները: Ձերբազատած դաժան հօր մը հսկողութենէն, անոնք զերծ եղած էին իրենց բուռն խառնուածքին եւ արձակ – համարձակ ինկած ամենադիւր տարփածուներու գիրկը:

Հայահոծ գիւղի մը մէջ, ուր բարոյականը բարձրագոյն տեղը կը գրաւէ աւանդաբար, դրացիները խեթիւ կը նայէին յիմար քոյրերուն, որոնք ամէն չափ ու սահման անցած էին: Անոնք կ՚այպանէին, կը հայհոյէին, կ՚անիծէին եւ նոյնիսկ յանդուգն ծրագիրներ կ՚որոճային, չարիքը արմատէն վերցնելու համար:

Դժբախտաբար այս յոռի զրոյցները կը հաստատուէին Նշտերճեան ընտանիքի հարեւաններէն, ազգականներէն եւ Վազգէնի ծնողքէն, որոնք 15 օր հիւրընկալած էին երկու քոյրերը: Անոնք կը ճըգնէին իրենց զաւկին հասցէն կոծել, բայց հայրը դժկամակած էր դոհացում տալ իրենց, խուսափելու համար մոլորեալ աղջիկներուն հետ սրտի կապ մը ստեղծելու անպատուութենէն: Խոր տրտմութեամբ կը մտածէին նահապետական ընտանիքի մը քայքայման վրայ, ճշմարիտ տրամ մը, որ յետագային պիտի յանգէր ահաւոր ողբերգութեան:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(14 – Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՍԱՀԱՐԱՅԻ ՀԱՐՑԸ

Հինգ տարի առաջ, Մ. Նահանգներու կառավարութեան եւ Զէյլ Մանհաթըն դրամատան բացած վարկերով եւ Արեւմտեան Գերմանիոյ Կրուփ ընկերութեան հայթայթած մեքենաներով, Սպանիա սկսաւ փոսփաթ արտահանել սպանական Սահարայէ:

Անցեալ տարի, սպանական Ֆոսֆաթոս ընկերութիւնը արտադրեց երեք միլիոն թոն փոսփաթ էլ Այուն հանքէն, Ատլանտեանի ծովափէն շուրջ հարիւր քիլոմեթր հարաւ-արեւելքը:

Այս տարուան արտադրութիւնը պիտի հասնի հինգ միլիոն թոնի, որով սպանական Սահարա պիտի դառնայ աշխարհի չորրորդ մեծ երկիրը փոսփաթի արտադրութեան մէջ Մ. Նահանգներէն, Խորհ. Միութենէն եւ դրացի Մարոքէն ետք:

Քաղաքական շրջանակները հաստատած են, թէ Սահարայի այս շրջանին շուրջ ստեղծուած յանկարծական հետաքրքրութիւնը Մարոքի եւ դրացի միւս երկու երկիրներու՝ Ալժերիոյ ու Մաւրիտանիոյ կողմէ, մասամբ հանքային հարստութիւնը շահագործելու ձգտումէն ծայր տուած են:

Սպանական Սահարա թափառաշրջիկ ցեղերու երկիր է: Բնակչութեան թիւն է շուրջ 80.000:

Համաձայն Ֆրանսայի ճարտարարուեստի մասնագէտներուն շրջանը կրնայ պարփակել շուրջ երկու միլիառ թոն փոսփաթի պաշարներ: Այս պատճառով ալ սպանական Սահարա կրնայ հիմնական աղբիւր դառնալ աշխարհի համար փոսփաթի հայթայթումին մէջ:

Շուրջ 85 տոկոսը աշխարհի փոսփաթի արտադրութեան կը գործածուի իբրեւ պարարտանիւթ գիւղատնտեսութեան մէջ: Մնացեալ 15 տոկոսն ալ կը ծառայէ կերպընկալ (փլասթիկ) նիւթեր պատրաստելու:

Փոսփաթի գինը քարիւղինին նման կ'աւելնայ: Մարոք, աշխարհի առաջին արտածողը, առաւել կամ նուազ չափով գինը ինք կը սահմանէ: Վերջին երկու տարիներուն փոսփաթի գինը միջազգային շուկայի մէջ քառապատկուեցաւ: 1952էն մինչեւ 1973 գինը կայուն մնաց (թոնը 14 տոլար): 1973ին եռապատկուեցաւ, իսկ անցեալ տարի բարձրացաւ կրկին՝ թոնը 63 տոլարի հասնելով:

Մ. Նահանգները, Խորհ. Միութիւնը եւ Մարոք աշխարհի անցեալ տարուան արտադրութեան 66 տոկոսը ապահովեցին միասնաբար: Մ. Նահանգները արտադրեցին 37 միլիոն թոն, Խորհ. Միութիւն՝ 25 միլիոն եւ Մարոք 20 միլիոն թոն. սակայն Մ. Նահանգները իրենց արտադրութեան չատ չնչին մասը (5 միլիոն թոն) արտածեցին, մնացեալը օգտագործեցին իրենց պարարտանիւթի եւ կերպընկալ արտադրութեան ճարտարարուեստներուն մէջ: Խորհ. Միութիւն, ընդհակառակն, տասը միլիոն թոն փոսփաթ ներածեց ուտեստեղէնի արտադրութիւնը աւելցնելու համար: Մարոքի արտածման քանակը 19 միլիոն թոն եղաւ:

Մարոքի փոսփաթի հանքերը կը գտնուին Քազապլանքայի եւ Սաֆի մօտ: Երրորդ հանքը կը գտնուի Մասքալա, Խաուրիա նաւահանգիստին մօտ: Այս հանքը զարգանալու վրայ է Խորհ. Միութեան օժանդակութեամբ, քանի այս վերջինը կ'ընդարձակէ նաւահանգիստը, կը հաստատէ երկաթուղի ու կը հայթայթէ մեքենաներ: Մարոք փոխարէնը 1980էն ետք փոսփաթ պիտի հայթայթէ Խորհ. Միութեան:

Մարոքի վերջին հնգամեայ ծրագրին համաձայն 10 միլիոն թոն յաւելեալ փոսփաթ պիտի արտահանէ երկիրը: Բազմաթիւ թերաճ երկիրներու նման Մարոք կը ձգտի, որ իր երկրին բնական աղբիւրները տեղւոյն վրայ մշակուին եւ ապա միայն արտածուին: Արդարեւ, մշակուած փոսփաթին գինը 235 տոլար է մէկ թոնի հաշուով: Մարոք ձեռնարկած է մինչեւ 1980 իր արտահանած փոսփաթին 40 տոկոսը տեղւոյն վրայ մշակելու:

Սպանիա 200 միլիոն տոլար յատկացուցած է զարգացնելու համար իր գերիշխանութեան տակ գտնուող Սահարայի փոսփաթի հանքերը: Ամբողջ արտադրութիւնը Սպանիա կ'երթայ եւ պարարտանիւթի կը վերածուի: Սպանիա գիւղատնտեսական երկիր մը ըլլալով (աշխատող ձեռքերուն մէկ չորրորդը հողամշակ է) մեծ քանակութեամբ պարարտանիւթ կը գործածէ: Այս է պատճառը, որ Մատրիտ կը ձգտի ապահովել փոսփաթի աղբիւրը նոյնիսկ այն պարագային, երբ սպանական Սահարան քաղաքական դիմագիծ փոխէ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Մեծ Եղեռնի 60ամեակի առթիւ Յունիսի առաջին Կիրակին Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կատարուեցաւ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին, բազմաթիւ հայրենակիցներու ներկայութեամբ: Յաջորդող Հինգշաբթի երեկոյեան՝ կեսարական ճաշակով պատրաստուած ճաշ մը տեղի ունեցաւ շուրջ 50 հայրենակիցներու մասնակցութեամբ: Այս ճաշ-հաւաքոյթին նախագահեց Յարութիւն Փանոսեան, բանախօսեց Յակոբ Գրիգոր Ճըրճըրեան, ելոյթներ ունեցան՝ Կարպիս Թուլումճեան, Վարդան Եղիշէեան եւ Յակոբ Վէզիրեան: Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Օր. Անահիտ Սվաճեան, Պ. Միհրան Էլմայեան եւ Տիկին Հ. Վէզիրեան: Իրենց նուիրատուութիւններով ճաշի պատրաստութիւնը յաջողցուցին Տիկիններ Ճըրճըրեան, Վէզիրեան, Պարթեւեան, Դաւիթեան եւ Պարոններ Թուլումճեան, Գալֆայեան եղբայրներ, Փանոսեան, Սաատէթեան, Ճիյէրճեան եւ Մոստիճեան, իսկ ներկաներէն՝ Միհրան Եփրեմեան, կարեւոր գումարով մը: Ընդհանուր առմամբ ճաշը չատ յաջող անցաւ եւ հասոյթը՝ գոհացուցիչ:

Երրորդ հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 8ին, ի պատիւ նախագահ Յարութիւն Հազարեանի, Փարիզ այցելութեան առթիւ: Յարութիւն Հազարեան նախագահն է Նիւ Եորքի Կեսարիոյ Հայր. Վերաշինաց Միութեան, որով Հայաստան այցելութենէն վերադարձին է որ հանդիպեցաւ քաղաքս եւ ներկայ եղաւ այս ընդունելութեան, որուն նախագահեց Յակոբ Վէզիրեան: Հայաստան ու Նոր Կեսարիա այցելութեանց տպաւորութիւններով ելոյթ ունեցան Յ. Հազարեան եւ Յ. Փանոսեան:

Յ. Հազարեան Նոր Կեսարիոյ պատմականը ընելէ ետք, կարդաց գրութիւն մը որ կը պատկերացնէր Նոր Աւանի կեանքն ու զարգացումը: Ապա աւելցուց որ Ամերիկայի Կեսարացիները երեք մեքենաներ ղրկած են Նոր Կեսարիա: Եվէրէկցի Թարխանեան եղբայրները 10 հազար տոլար, Թալասցի Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան իր քրոջ Վարդուհիի անունով 10 հազար տոլար եւ Զոմախլուի ու Թոմարզայի հայրենակցականները կարեւոր նուիրատուութեամբ, Եվէրէկ, Թալաս, Թոմարզա եւ Զոմախլուի փոխարէն Արդէօս պողոտաները հիմնած են: Այս թուարկումները երկարատեւ ծափերու արժանացան եւ խանդավառութիւն ստեղծեցին:

Յ. Փանոսեան ըսաւ որ առաջին անգամն է որ Հայաստան այցելած է եւ խանդավառութեամբ կը վերադառնայ: Ան պատմեց իր տպաւորութիւնները Մոսկուայէն, Երեւանէն եւ Նոր Կեսարիայէն, աւելցնելով որ կեանքը հոն կ'աժաննայ, թոշակները կ'աւելնան եւ մարդ արարածին ալ չատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի: Ընդունելութեան վերջաւորութեան կենացներ առաջարկուեցան եւ նըկարահանումներէ վերջ ներկաները բաժնուեցան իրարմէ:

Չորրորդ հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 23ին: Տրուեցաւ նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն գանձապահ Գէորգ Սաատէթեանի եւ քարտուղար Յակոբ Վէզիրեանի կողմէ, որոնք գոհունակ ծափերով դնահատուեցան: Ապա ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը, հետեւեալ կազմով.—

Միհրան Եփրեմեան նախագահ, Յակոբ Վէզիրեան քարտուղար, Աւետիս Գալֆայեան փոխ-քարտուղար, Գէորգ Սաատէթեան գանձապահ, Յակոբ Գրիգոր, Վահրամ Մոստիչեան, Միսաք Կիւլպէնկեան, Սերովբէ Գալֆայեան, Յարութիւն Փանոսեան խորհրդականներ: Օժանդակ անդամներ ընտրուեցան Պարոններ Յակոբ Հայթայեան, Գրիգոր Ճըրճըրեան, Գէորգ Գէորգեան, Լորիս Մոստիչեան, Էթիէն Փանոսեան եւ Տիկիններ Հռիփսիմէ Վէզիրեան, Արմենուհի Դաւիթեան, Հերմինէ Ճըրճըրեան, Ֆիմի Պարթեւեան:

Հաւաքոյթ-ժողովը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ եւ ընդհանուր խանդավառութեամբ, ապագայ գործերը յաջողցնելու հաստատ համոզումով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՐԶՈՒ

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ (Յատուկ).— Իր գիրքը ծանօթացնելու նպատակով, Ֆրանսայի եւ ֆրանսախօս քաղաքներու մէջ կատարած իր ելոյթներուն շարքին՝ Ժան-Մարի Գառզու եկաւ նաեւ Ժընեւ:

Ան Չորեքշաբթի Հոկտեմբեր 15ին, մէկ ժամ տեւողութեամբ հարցազրոյց մը ունեցաւ Զուիցերիոյ Ռոմանտ ձայնասփիւռի կայանէն, ծանօթ թղթակից Ժաք Պօֆորի հետ, որ Զուիցերիոյ Ժաք Շանսէլը կը նկատուի:

Հոկտեմբեր 16ին «Օրինակելի ցեղասպանութիւն մը — Հայաստան 1915»ի հեղինակը, իր գիրքը ստորագրեց Ժընեւի ամենամեծ խանութներէն մէկուն մէջ:

Այս առթիւ Զուիցերիոյ կարեւորագոյն թերթերուն մէջ, մեծ գիրերով ծանուցումներ դրուած էին: Ըստ երեւոյթին գիրքը լաւ ընդունելութիւն գտած է նաեւ Զուիցերացիներու մօտ:

Յաջորդ իրիկուն, Ուրբաթ Հոկտեմբեր 17ին, Ժընեւի մէջ, կազմակերպութեամբ Զուիցերահայ Երիտասարդութեան եւ գործակցութեամբ Զուիցերահայ Միութեան վարչութեան տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն-վիճաբանութիւն մը Գառզուի կողմէ «Հայաստան, Հանրապետութիւն մը, Սփիւռք մը... Ապագա՞ն» նիւթին շուրջ:

Տեղւոյն գաղութէն շուրջ 150 հոգի ներկայ գտնուեցան այս ձեռնարկին, ինչ որ գնահատելի մասնակցութիւն մըն է Ժընեւի պէս փոքր գաղութի մը համար:

Դասախօսութենէն ետք, ներկաներու համեստ ընդունելութիւն մը տրուեցաւ ուր Գառզու նոյնպէս ստորագրեց իր հատորը:

«Ժուռնալ տը Ժընեւ» Հոկտ. 18ի իր թիւով չահեկան հարցազրոյց մը կը տպէր Գառզուի հետ ունեցած, Ռոժէ տ'Իվերնուայի ստորագրութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ե.

Ծապլվար, 10 Նոյեմբեր 1908

Անշուշտ կը յիշէք որ իմացուցած էի թէ՝ պառաւ Մարոյի այծը պատռած ու կերած էր մեր հրաւէր-յայտարարութիւնը: Անատունն անցեալները մեռաւ եւ Մարօ այժմ մեզ կ'ամբաստանէ ըսելով որ իմ յայտարարութեամբս թունաւորած եմ այծը, որովհետեւ «Ռէաքսիոնէր»ներ լսած են իրեն որ հաւանականաբար կախարդական բաներ գրած էի մէջը: Այս անախորժ դէպքը չատ վատ տպաւորութիւն ըրաւ մեր կողմէ ղուրս եկած գրութիւններու փրեսթիժին վրայ, այնպէս որ երկու օր առաջ երբ թուղթիկ մը հանեցի դպրոցական հարցի մասին, ոչ ոք ուզեց զայն ձեռք առնել, վախնալով որ կը թունաւորուի: Մի այսպիսի միջավայրի մէջ ուր բոլոր մութ ուժերը «լիկա» կազմած են մեզի դէմ, չատ դժուար է հիմնական քայլեր առնել: Այսուհանդերձ՝ դպրոցական հարցի շուրջ մեր մղած բուռն պայքարը բոլորովին ամուլ չմնաց: Տէր Սահակ եկաւ ինձ մօտ եւ Րէս Սերքոյի կողմէ զիս հրաւիրեց անոր տունը, որպէսզի համաձայնութեան գանք, որովհետեւ լաւ կը գտային որ մենք որոշած ենք չընկրկիլ Ծապլվարի պուրժուա դասակարգի «փրովոքացիա»ներու հանդէպ:

Յայտնեցի այդ տէրտէրին որ Կուսակցութեան ներկայացուցիչը չէր կարող բանակցութեան համար երթալ մի կեղտոտ պուրժուայի տունը, եւ եթէ Րէս Սերքօ մի խնդիր ունի՝ կրնայ գալ մեր կեդրոնատեղին: Մեր բռնած այս կորովի դիրքը խոր տպաւորութիւն գործեց Սմենց Վարդանի, Խեւ Աւոյի եւ Կարոյի վրայ:

ՔԵՂԷՆ ՄՐԿՕ

Տէր Սահակ մեկնեցաւ եւ հետեւեալ օրը լուր բերաւ թէ Րէս Սերքօ չէ ուզեր մեր մօտ գալ, չկամենալով դէմ առ դէմ գտնուիլ Սմենց Վարդանի եւ Աւոյի հետ: Կը տեսնէ՞ք այդ ամբարտաւան քափիթալիստի հոգիին սեւութիւնը:

Եւ Տէր Սահակ առաջարկեց որ բանակցութիւնը կատարուէր իր տանը մէջ, ուր պիտի գար նաեւ այդ աղտոտ արարածը:

— Կուսակցութիւնս չի ծուիր միջնադարեան կղերականութեան առջեւ, եղաւ իմ պատասխանը:

Բանակցութիւնները չարունակուեցան մի քանի օր եւ վերջապէս որոշուեցաւ որ տեսակցութիւնը տեղի ունենայ չէզոք հողի վրայ, Քոմրաշ գիւղի Կարլ Մաքս Կլուբին մէջ:

Երէկ իրաւարարական սոյն ժողովը գումարուեցաւ վերոյիշեալ քլիւպը:

Րէս Սերքօ չատ հաշտարար ընթացք բռնեց, նոյնիսկ առաջարկեց որ ես ըլլամ նոր դպրոցի տնօրէն ուսուցիչը: Դա պուրժուազիական մի կեղտոտ հնարք էր զիս կաշառելու համար: Անպայման մերժեցի եւ ներկայացուցի մեր հրամայողական հետեւեալ պահանջները:

Դպրոցի համար շինութեան վայր եղող եկեղեցիի կից շէնքը փլցնել եւ մի նոր շէնք շինել չէզոք հողի վրայ, զերծ միջնադարեան ազդեցութենէ:

(Շար.)

Պ. Վարդան Գրիգորեան, զաւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ Նոյեմբեր 7ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Նոյ. 13, ժամը 15.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻՆ 53ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նոյեմբեր 16, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

Կէսօրէ ետք ժամը 13.30ին Հոգեճաշ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ՝

118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro Courcelles

Տախքերու մասնակցութիւն 30 Ֆր.:

ԱՐԱՐԱՅԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Միասնաբար կ'ոգեկոչեն Արարայի ճակատամարտին 57րդ տարեդարձը

Կիրակի, Նոյեմբեր 16ին

Առաւօտուն՝ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ՝ Արարայի զոհերուն յիշատակին, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Յետ պատարագի՝ ոգեկոչում եւ յարգանք յուշաքարին առջեւ եւ գինեձօն՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գնէլ Կօշկարեանէ 50 Ֆր. Կէօշկարեան, Հաճի-Պօղոսեան, Ղազարոսեան եւ Օհանեան ընտանիքներուն ննջեցեալներու յիշատակին:

ՆՈՒԷՐ

Շաւարշ Հազարապետեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ 10-ական Ֆր. Աղքատախնամին, Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն (ստանալ Յառաջէն):

×

Իվէթ Ճանիկեանի եւ Ժիրայր Շալեանի նշանախօսութեան առթիւ (Մարսէյլ) Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

LES AMIS
DE LA FONDATION MARIE-NUBAR

Organisent deux journées d'amitié les 15 et 16 Novembre de 14 h. à 22 heures au profit des étudiants boursiers de la Cité Universitaire Paul Guth, Kiraz, Jean-Marie Carzou dédicaceront leurs ouvrages Dimanche 16 de 16 à 20 heures.

Buffet, spécialités arméniennes
57, Bd. Jourdan,

Métro Porte d'Orléans

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մասիս Գուլումեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ մաղթելով աննկուն կամք շարունակելու համար մեծ «Շ»ի սկսած ազգանուէր եւ խոր հայրենասիրական գործը:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան (Նոյ. 13) ժամը 20.30ին, Իսիի Մշակոյթի տունը:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյ. 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 9ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները, Շաբաթ Նոյ. 15 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Եկեղեցւոյ՝ Պր. Ժաք Ճնկտրեան 500 Ֆր., Տիկին Շնորհիկ Օհաննէսեան արկածէ մը ազատելուն առթիւ 100 Ֆր.: Յակոբ Գույումճեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Տիկին Թօփալեան 30 եւ Յովհ. Թօփալեանի յիշատակին 50: Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տեստանեան, Թովմասեան եւ Վեհխեան գերդաստաններու հոգեհանգստեան առթիւ 100: Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փափազեան, փոխան ծաղկեպսակի Մարգրիտ Կարմիրեանի մահուան առթիւ 30: Պր. Մարգարեան իր հօր Կոստան Մարգարեանի մահուան առթիւ 100: Տիկին Զապէլ Պօյաճեան 15: Տէր եւ Տիկին Արամ Թաթուլեան 20 տոլար:

Տէր եւ Տիկին Ա. Օպոզեան, փոխան ծաղկեպսակի Հոփսիմէ Պասմաճեանի մահուան առթիւ դպրոցին 100: Վարդանոյշ Տօնապետեանի մահուան Ա. տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ Պր. Շաւարշ Խաչատուրեան դպրոցին 100: Պր. Աւետիս Տօնապետեան եկեղեցւոյ 200: Պ. Պ. Յարութիւն եւ Առաքել Գալուստեան, Խաչիկ Գալուստեանի յիշատակին եկեղեցւոյ 100, դպրոցին 100: Վասիլ Խրիմեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ այրի Տիկին Սառա Խրիմեան եւ զաւակները, Աբրահամ Խրիմեան ընտանիք, Պ.Պ. Յ. Գազոյեան, Կ. Կարապետեան, Գ. Ճէնտէրէճեան, Ե. Նիկողոսեան, Ա. Մարտիրոսեան, Գ. Քէչիչեան, Յ. Սալլախեան, Պաշեան ընտանիք եկեղեցւոյ եւ դպրոցին 220:

Cours d'Arménien

LES COURS D'ARMENIEN
A L'UNIVERSITE LYON III

s'adressent :

1 — Aux lycéens qui désirent subir le baccalauréat avec option *arménien*.

2 — Aux étudiants de DEUG qui choisissent l'arménien comme unité de valeur.

3 — Aux personnes qui passent l'examen spécial d'entrée à l'Université avec option *langue arménienne*.

4 — A toutes les personnes qui souhaitent apparendre l'arménien ou qui désirent parfaire leur connaissance en cette langue.

CES COURS ONT LIEU :
Niveau I, Lundi 18 h. 30 à 20 h.
Salle Allix
Niveau II, Mardi 18 h. 30 à 20 h.
Salle Allix
Bâtiment A, escalier de droite, 1er étage (demander à l'appariteur)
74, rue Pasteur — 69007 Lyon

INSCRIPTIONS : Secrétariat de la Faculté des Lettres et Civilisations
BTC — 74, rue Pasteur — Lyon
Tél. : 69-24-93, paste 716-717

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

Գրական - կրթական յիսնամեայ գործունէութեան

Կիրակի Նոյեմբեր 16, ժամը 15.30ին

9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի ՌՈՍՍԻՆԻ սրահին մէջ, Մեթրօ Ռիշըլիէօ Տրուօ
6, rue Drouot

Նախագահութեամբ
ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
(HENRI VERNEUIL)

Խօսք կ'առնեն

Հ. Ռ. ՎՐԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Հ. Յ. ՎՐԴ. ՊՂՏԻԿԵԱՆ, Պ. Պ. ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՕՅԵԱՆ
Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, Տ. ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին

Ա. Պետրոսեան, Ս. Պալիկեան, Այտա Մուրատեան (դաշնակ), Սիփան-Կոմիտաս երգախումբ, ղեկավարութեամբ Կ. Ափրիկեանի

Սիրով կը հրաւիրուի գրասէր եւ կրթասէր հասարակութիւնը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին

Շաբաթ, Նոյեմբեր 15, ժամը 22էն առաւօտեան 4

CASINO DE CHARBONNIERES
Ensemble attractif de ROGER CREVAT
Avec la participation de la chanteuse
FLORENCE NOEL

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Շաբաթ Նոյեմբեր 15, ժամը 20.30ին, ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼԻ մէջ

Փարիզի «ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ» Թատերախումբը

ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ կը ներկայացնէ

ՀՆԱՐՔԸ

Քրէական կատակերգութիւն, 3 արար

ՄՈՒՏՔ՝ 20, 15 եւ 10 Ֆրանք

Կը խնդրուի Վալանսի եւ շրջաններու ազգայիններէն կանխաւ ապահովել իրենց տոմսերը

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ

ATELIER DE TRAVAUX MANUELS
sur thèmes arméniens

Pour enfants de 6 à 14 ans par animatrice diplômée des Arts Décoratifs

TOUS LES MERCREDIS de 14 à 16 h. dans la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, Rue Bleue, 75009 Paris, Métro Cadet

En fin d'année UNE GRANDE EXPOSITION PREVUE

DESSIN
PEINTURE
MODELAGE
TERRE CUITE
MARIONNETTE
COLLAGE (papiers, tissus, feuilles mortes, etc...)
DEGUISEMENT
MENUISERIE
TAPIS
TRICOTAGE
COUTURE
etc.

Les cours commenceront le Mercredi, 12 Novembre 1975 à 14 heures

ENSEIGNEMENT DE LA MUSIQUE
théorie, solfège, piano

par Professeur de musique

TOUS LES SAMEDIS à partir de 15 h. dans la Maison de la Culture Arménienne
17, Rue Bleue, 75009 Paris, Métro Cadet

Արձանագրութիւններու եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել՝
Պր. Ասլանեանի Հեռ. 842-08-57 (ժամը 18էն վերջ)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
13
JEUDI
13 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.438
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — No 13.438

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 6)

ՖԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ՈՒԿՐԱՆԵՐԷՆ

Կիեւի մէջ ուկրաներէն լոյս տեսաւ Գեղամ Սարեանի բանաստեղծութիւններու եւ քերթուածներու հաւաքածոն:

Գիրքը կազմած եւ թարգմանած է բանաստեղծ Վիկտոր Կոչեւսկի, որ երկար տարիներէ ի վեր Գեղամ Սարեանի բանաստեղծութիւնները կը թարգմանէ:

×

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆ

Հեռատեսիլի համար հայկական առաջին տէսէն աեիմէն ցուցադրուեցաւ: Ժապաւէնին անունն է «Փոքրիկ աղջկայ եւ ատամեքենայի մասին»: ... Ընտանիքի մը մէջ հասակ կը նետէ փոքրիկ աղջիկ մը: Ադամ յարկին տակ բոլորն ալ կ'ուրախանան լսելով աղջնակին երգերը եւ դիտելով անոր պարերը: Բայց ահա դրան առջեւ կը յայտնուի ինքնաշարժ մը եւ ընտանիքին կեանքը բոլորովին կը փոխուի: Բոլորին ուշադրութիւնը այս անգամ կը սեւեռի կառքին վրայ, աղջնակը կը մնայ մինակ...

«Երեւան» արուեստանոցի պատրաստած այս գունաւոր ժապաւէնը սրամիտ է, հեթաքրքրական, նկարահանուած է ճաշակով: Զայն պատրաստած են բեմադիր Ա. Մարգարեան, նկարիչ Ռ. Մանուկեան:

Վերջերս է միայն, որ «Երեւան» արուեստանոցին մէջ տէսէն աեիմէի ճիւղ մը հաստատուեցաւ եւ երիտասարդ նկարիչներ աշխատանքի լծուեցան:

×

ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Հայ ականաւոր գիտնական եւ իմաստասէր Դաւիթ Անյաղթի (Ե.-Զ. դար) աշխատութիւնները բացառիկ արժէք կը ներկայացնեն փիլիսոփայական միտքի պատմութեան համար: Տրամաբանութեան, իմացականութեան եւ բարոյագիտութեան հիմնադիրը հին Հայաստանի մէջ՝ Դաւիթ Անյաղթ մեծ նպաստ մը բերած է փիլիսոփայութեան տարածումին: Ան է, որ հիմը դրած է աշխարհիկ փիլիսոփայութեան Հայաստանի մէջ:

Դաւիթ Անյաղթի աշխատութիւնները ծանօթ են: Հրապարակի վրայ են շարք մը արժէքաւոր գիրքեր՝ նուիրուած փիլիսոփային աշխարհայեացքին: Դաւիթ Անյաղթի աշխատութիւններէն ոմանք Երեւանի մէջ լոյս տեսած են համեմատական բնագիրներով եւ ռուսերէն թարգմանութեամբ: Վերջերս, Մոսկուայի մէջ, լոյս տեսած է հայ փիլիսոփային երկրորդ հաւաքածոն, որ կը պարունակէ անոր երեք կարեւոր աշխատութիւնները:

Հատորին մէջ զետեղուած են Դաւիթ Անյաղթի «Սահմանք իմաստասիրութեան», «Վերլուծութիւն ներածութեանն Պորփիւրի» եւ «Մեկնութիւն ի վերլուծականն Արիստոտէլի» աշխատութիւններուն ռուսերէն թարգմանութիւնները՝ ներածականով եւ գիտական ծանօթութիւններով: Գրաբարէն ռուսերէն թարգմանած է Սէն Արեւշատեան:

Հատորը կը բացուի «Դաւիթ Անյաղթը եւ նրա դերը հին հայկական փիլիսոփայական պատմութեան մէջ» ներածական յօդուածով, որու հեղինակն է թարգմանիչը:

×

ՀԱՅ ԲՈՒՍԱԳԷՏԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Մ. Նահանգներու Լապոճ քաղաքին մէջ գումարուած է բուսաբանական հարցերու նուիրուած խորհրդաժողով մը, խորհրդային եւ ամերիկացի բուսաբաններու մասնակցութեամբ: Քննութեան առնուած հարցն է եղած վնասատուներու դէմ պայքարի նոր միջոցները, որով վնաս չեն հասցներ մարդոց եւ շրջապատին:

Այս ուղղութեամբ զեկուցած է Հայաստանի Բոյսերու Պաշտպանութեան գիտահետազօտական հիմնարկութեան տնօրէնը՝ Վ. Վասիլեան: Ան խօսած է պտուղներու վնասատուներու դէմ պայքարի այն եղանակներուն մասին, որոնք կը կիրարկուին Հայաստանի մէջ:

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԳԻՉԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցաւ Խորհ. Միութեան երիտասարդ երգիչներու համամիութենական մրցումը, որուն մասնակցեցան շուրջ 130 երգիչներ: Երեւանի երաժշտանոցի 4րդ դասարանի ուսանող Գեղամ Գրիգորեան փայլուն յաջողութիւն մը արձանագրեց երրորդ մրցանակը ձեռք ձգելով:

×

ՎԵՐԱԾՆԱԾ ԷՐԵԲՈՒՆԻՆ

Երեւանի աշխարհագրական քարտէսին վրայ տարիներ ետք պիտի տեսնուի Էրեբունի նոր թաղամասը, որ այսօր միայն նախագիծերու մէջ կ'երեւայ: Նոր թաղամասը պիտի կառուցուի մայրաքաղաքին հարաւ-արեւելքը՝ Էրեբունի ամրոցին կից բլուրներուն վրայ: 160 հեկտար տարածութեան վրայ վերստին կեանք պիտի առնեն հազարամեակներէ ի վեր քնացած բերդաքաղաքին բլուրները: Պիտի շինուին երկնասլաց շէնքեր, մշակոյթի եւ կենցաղի կառոյցներ, լայնահուն պողոտաներ: Կը նախատեսուի 34 հազար բնակչութիւն այս նոր թաղամասին համար:

Նախագիծին գլխաւոր ճարտարապետը՝ Գրիգոր Աւագեան յայտարարեց, թէ նոր թաղամասը երեք շրջաններէ պիտի բաղկանայ: Ասոնցմէ առաջինը արդէն կառուցուած է հինգ յարկանի շէնքերով: Միւս երկու թաղամասերուն մէջ պիտի շինուին 9-16 յարկանի երկնաքերեր:

Շրջանը պիտի ունենայ իր կեդրոնը: Պիտի շինուին «Էրեբունի» շարժանկարի սրահը, մշակոյթի տունը, խանութը, դպրոցներ, հազար մահճակալ ունեցող հիւանդանոցը եւայլն:

Նախագիծով երեք հեկտար տարածութեան վրայ պիտի խոյանան արուեստական լճակին կոհակները: Լճակին շրջակայքը պիտի հաստատուին 35 հեկտար տարածութեամբ այգիներ: Էրեբունիի հիմնադրութեան 2750ամեակին առթիւ հինաւուրց բերդաքաղաքին շուրջը տնկուած էին 2750 ծառեր: Ասոնք արդէն ծաղկած են եւ մաս պիտի կազմեն նոր զբօսավայրին:

ԵՐԵՒԱՆ - ՇԱԽՏՈՐ 0 - 3

Խորհրդային ախոյենութեան շարքին Երեւան առջի օր կորսնցուց իր վերջին մրցումը ընդդէմ Շախտորի (Տոնեց) 0ի դէմ 3 կէտով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-Ի ՀԱԿԱՍԻՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ՍՏԵՂԾԵՑ

— o —

ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԵԻՐՈՊԱ ԴԺԳՈՀ Է

— o —

Առջի օր մեծ իրարանցում ստեղծուեցաւ ամէն կողմ երբ Ազգաժողովը 72 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը զոր ներկայացուցած էին Արաբները եւ որ «ցեղապաշտութեան եւ ցեղային խտրականութեան տեսակ մը» կը նկատէր Սիոնականութիւնը:

Նախքան այս բանաձեւը, Ազգաժողովը վաւերացուցած էր երկու ուրիշ բանաձեւեր: Մէկը որ քուէարկուեցաւ 8ի դէմ 101 ձայնով եւ 25 ձեռնպահ (ի շարս որոնց Ֆրանսա) կը թելադրէ որ Պաղեստինեան Ազատագրութեան Կազմակերպութիւնը «հրաւիրուի մասնակցելու ՄԱԿի այն բոլոր աշխատանքներուն, որոնք Մերձաւոր Արեւելքի կը վերաբերին հաւասար իրաւունքներով միւս կողմերուն հետ»: Երկրորդը որ քուէարկուած է 93 ձայնով 18ի դէմ (27 ձեռնպահ որոնց կարգին Ֆրանսա եւ Իտալիա) ՄԱԿի Ազգաժողովի կոմիտէ մը կը ստեղծէ, բաղկացած քսան անդամներէ «պաղեստինցի ժողովուրդին անփոխանցելի իրաւունքներու գործադրութեան համար»: Եւ վերջապէս երրորդը որ մեծ իրարանցում ստեղծած է ամէն կողմ Սիոնականութիւնը կը նկատէ տեսակ մը ցեղապաշտութիւն եւ ցեղային խտրականութիւն: Այս բանաձեւին ի նպաստ քուէարկող 72 անդամներու կարգին կան համայնավար երկիրներ (բացի Ռումանիայէն՝ բացակայ), արաբ եւ ափրիկեան երկիրներ: Յիշենք Պրազիլ, Չինաստան, Կիպրոս, Արեւելեան Գերմանիա, Թուրքիա, Լիբանան, Մատակասքար, Մալթա, Մեքսիքօ, Նիժեր, Նիժերիա, Օման, Եուկոսլաւիա, եւայլն, եւայլն: Դէմ քուէարկած են 35 Պետութիւններ, ի շարս որոնց՝ Արեւմըտեան Գերմանիա, Աւստրիա, Քանատա, Ֆրանսա, Իտալիա, Պելժիա, Քոսթա Ռիքա, Ֆինլանտա, Իրլանտա, Հոլանտա, Ամերիկա, Զուիցերիա, Անգլիա, Նոր-Զելանտա, Շուէտ, եւայլն: Ձեռնպահ մնացած 32 Պետութեանց կարգին յիշենք Արժանթին, Յունաստան, Եթովպիա, Քենիա, Փիլիպպեաններ, Ճափոն, Սիէռա Լէոնէ, Ղանա, Վենեզուելա, Փերու, Զաիր, Նեփալ, եւայլն եւայլն: Բացակայ եղած են Ռումանիայէն զատ Հարաւ-Ափրիկէ եւ Սպանիա:

Այս ամբողջը անշուշտ աննախընթաց յաղթանակ մըն է Արաֆաթի համար, բայց նաեւ հարկ է չանտեսել որ ծայրայեղութիւնները երբեք նպաստաւոր չեն կրնար ըլլալ ի վերջոյ եւ շահ մը չկայ նոր «հալածանք» մը ստեղծել Իսրայէլի դէմ, որ կրնայ իրեն ի նպաստ դարձնելով օգտագործել նման բանաձեւ մը: Արդէն Ամերիկայի պատուիրակը իր ելոյթին մէջ չէ շտած է — «Միացեալ Նահանգները կ'ուզեն ըսել այս ժողովին եւ աշխարհի առջեւ որ չեն ընդունիր այս ամօթալի քուէարկութիւնը եւ չեն ենթարկուիր անոր, որովհետեւ այս քուէարկութիւնը տեսակ մը միջազգային ներելիրագործում կուտայ հակասիոնականութեան: Սարսափելի հետեւանքներ պիտի ունենայ եւ գուցէ անդարմանելի վնաս մը բերէ մարդկային իրաւանց»:

Ընդհանուր ձեւով արդէն եւ նաեւ Եւրոպայի մէջ, վրդովումը մեծ է: Գալով Իսրայէլի, վարչապետը ըսած է թէ «1975 Նոյեմբեր 10ը պատմութեան մէջ պիտի մտնէ իբրեւ թուականը ՄԱԿի ամէնէն ամօթալի բանաձեւին, բայց Իսրայէլը անոր զոհը պիտի չըլլայ»:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11Ը

— o —

Ժիսքար տ'էսթէն ուզեց նոր տարողութիւն մը տալ Նոյեմբեր 11ի եւ զայն վերածել տեսակ մը հերոսներու օրուան, կամ աւելի ճիշդ յիշատակի օր մը, ոչ միայն առաջին աշխարհամարտին ինկած զինուորականներու յիշատակին, այլեւ բոլոր անոնց որոնք պատմութեան ընթացքին, բոլոր պատերազմներուն ատեն, մինչեւ Ալժերիա ինկան յանուն Ֆրանսայի անկախութեան, արժանաւորութեան եւ ամբողջականութեան:

Նախագահը իբրեւ «նոր ոճ», անձամբ տարաւ ու դրաւ ծաղկեպսակը Անծանօթ Զինուորի շիրմին:

Նոյն երեկոյեան Անթէն Բ. կայանէն ընդհատուեցաւ այն վիճաբանութիւնը որ պիտի հեռարձակէր «Երեք Սէն-Սիրցիները» ժապաւէնին «պատմութեան թղթածրարները» շարքին մէջ, որովհետեւ խումբ մը նախկին ռազմիկներ գրաւած էին սթիւտիոն բողոքելու համար Ալէն Կրիվլինի (ծայրայեղ ձախ) մասնակցութեան այդ բանավէճին: Տնօրէնը յետաձգեց այդ մասը, վստահեցնելով թէ տեղի պիտի ունենայ:

Քանի մը տողով

ԱՆԿՈԼԱ, Նոյեմբեր 11ին անկախ դարձաւ: Այսուհանդերձ, Փորթուկալի նախկին գաղթավայրը երեք հակամարտ ուժերու միջեւ բաժնուած է եւ արդէն իսկ երեք կառավարութիւն հաստատուած է առանձին մայրաքաղաքներով: Անկոլայի Ազատագրութեան Ժողովրդական Շարժումը, որուն զօրավիգ կը կենայ Մոսկուա, Լուանտայի մէջ երկրին անկախութիւնը հռչակեց՝ նախագահի պաշտօնին կոչելով Ակոսթինօ Նեթօ: Խորհ. Միութիւն, ինչպէս նաեւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներ անմիջապէս ճանչցան նոր Պետութիւնը: Միւս կողմէ Անկոլայի Ամբողջական Անկախութեան Ազգային Միութիւնը երկրին հարաւը իր կարգին անկախութիւն հռչակեց եւ կազմեց «ազգային յեղափոխութեան Խորհուրդ» մը, մայրաքաղաք ունենալով Նովա Լիզոան: Ապրիզ քաղաքին մէջ ալ այլ շարժում մը իր կառավարութիւնը կազմեց: Վերջին երկու շարժումներուն զօրավիգ կը կենան, Չինաստան, Մ. Նահանգներ, Զաիր: Մոսկուա խզեց դիւանագիտական իր կապը Ուկանտայի հետ: Այս վերջինը կ'ամբաստանէ Մոսկուան, որ միջամուխ կ'ըլլայ Անկոլայի ներքին պայքարներուն:

ԼԻԲԱՆԱՆ աւելի հանդարտ է թէեւ ժողովուրդը շատ լաւատես չէ: Դրական գլխաւոր լուրը զոր մեզի տուին հեռաձայնով, այն էր որ օթօպիւսները բանիլ պիտի սկսէին ինչ որ լաւ նշան կը նկատուէր: Միւս կողմէ Գերպ. Պերթոլի հաշտարար առաքելութիւն մը կը կատարէ եւ կը տեսնուի կողմերու հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ 1975Ի ԻՆԸ ԱՄՍՈՒԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— Օ —

Հայաստանի Կեդր. Վիճակագրութեան Վարչութիւնը Հոկտեմբեր 25ին հրապարակեց պաշտօնական վիճակագրութիւնը՝ «Հայկական ՍՍՀ արդիւնաբերութեան 1975 թուականի ինն ամսուայ պետական պլանի կատարման արդիւնքների մասին»:

Անցեալ տարուան (1974) համապատասխան ժամանակամիջոցին համեմատ արդիւնաբերութեան արտադրութեան աճը 9,3 տոկոս եղած է, տարեկան ծրագրով նախատեսուած 7,2 տոկոսի փոխարէն: Ասիկա կարեւոր յաջողութիւն մըն է անկասկած, թէեւ 1974ին, նոյն շրջանին, արդիւնաբերութեան արտադրութեան աճը աւելի եղած էր (11 տոկոս):

Կարեւորագոյն ճիւղերու աճն ալ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.

Ելեկտրուժ՝ 6 տոկոս նախորդ տարեշրջանի ինը ամիսներու բաղդատմամբ: Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 4 տոկոս, քիմիական եւ նաւթաքիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 8 տոկոս, մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում՝ 13 տոկոս, անտառային; փայտամշակման եւ խորշանիւթ (ցելիւլոզ) թուղթի արդիւնաբերութիւն՝ 12 տոկոս, շինանիւթերու արդիւնաբերութիւն՝ 6 տոկոս, թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 9 տոկոս, սննդի արդիւնաբերութիւն՝ 7 տոկոս, կենցաղային եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւն՝ 8 տոկոս:

Բաղդատութիւնը անցեալ տարուան համապատասխան ժամանակաշրջանի վիճակագրութեան հետ ցոյց կուտայ, թէ տնտեսութեան չորս ճիւղերու մէջ՝ ելեկտրուժ, սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն, սննդի արդիւնաբերութիւն եւ կենցաղի ապրանքներու արտադրութիւն, անցեալ տարուան աճը մէկէն մինչեւ ինը տոկոս աւելի եղած է: Երկու ճիւղերու մէջ՝ մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում, աճը նոյնը կը մնայ: Երեք ճիւղերու մէջ ալ՝ քիմիական եւ նաւթաքիմիական, անտառային, փայտամշակման եւ խորշանիւթ թուղթ, ինչպէս նաեւ թեթեւ արդիւնաբերութիւն, այս տարուան ինը ամիսներու աճը աւելի եղած է:

Ինչ կը վերաբերի ներկայ տարեշրջանի ծրագիրներու իրագործումին, գոհունակութեամբ պէտք է արձանագրել, թէ ընդհանուր ձեւով ապահովուած է: Աւելին՝ կարեւոր նուաճումներ արձանագրուած են: Այսպէս.

Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն, ծրագրով 3,8 տոկոս է, արձանագրուած է 4 տոկոս:

Քիմիական եւ նաւթաքիմիական արդիւնաբերութիւն, ծրագրով 6,5 տոկոս, արձանագրուած է 8 տոկոս:

Մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում՝ 11,8 տոկոսի փոխարէն 13 տոկոս:

Թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 4,8ի տեղ 9 տոկոս:

Սննդի արդիւնաբերութիւն՝ 3,5ի տեղ 7 տոկոս:

Միւս կողմէ, ելեկտրուժը 7 տոկոս աճի տեղ 6 տոկոս յաւելում արձանագրած է:

Տարիներէ ի վեր իբրեւ գլխաւոր թերացում կը մատնանշուէր աշխատանքի արտադրողականութեան անբաւարար աճը: Ծրագիրները տարիներէ ի վեր չէին իրագործուեր: Արդ, ընթացիկ տարուան վերջին ինը ամիսներուն (Յունուարէն Սեպտեմբեր) աշխատանքի արտադրողականութիւնը արդիւնաբերութեան մէջ ծրագրով ճշդուած 5,1 տոկոսի փոխարէն 6 տոկոս է: Միւս կողմէ, սակայն, արտադրութեան աճին 67 տոկոսը աշխատանքի արտադրողութեան շնորհիւ եղած է, երբ ծրագրով 72 տոկոսը պէտք է ըլլար: Ասիկա կը բացատրուի այն իրողութեամբ, որ ձեռնարկութիւններու մէկ կարեւոր մասը չապահովեր ծրագիրներուն իրագործումը այս մարզին մէջ:

Հրապարակուած վիճակագրութիւնը Յունուարէն Սեպտեմբերին վերաբերելով՝ ամփոփ գիծերու մէջ պարփակուած է: Մանրամասնութիւնները կը տրուին տարեշրջանը լրանալէ ետք: Այս պատճառով է, որ հոս չեն ներկայացուած գիւղատնտեսութեան, շինարարութեան, կրթական եւ այլ ճիւղերու մանրամասն տուեալները:

Այսուհանդերձ, հետեւելով Հայաստանի մամուլին, հնարաւոր կը դառնայ կարգ մը տուեալներ ներկայացնել:

Առաջուան նման ետ կը մնայ շինարարութիւնը: «Սով. Հայաստան» օրաթերթը Սեպտեմբեր 18ի թիւով կը հաղորդէր, թէ «մեծ չափով թերակատարուել են հիմնական փոնդերի գործարկման եւ շինմոնտաժային աշխատանքների անցած ամիսների առաջադրանքները: 98 կարեւոր կառոյցներից 77ում թերակատարուել են կապիտալ ներդրումների պլանները: Առաւել աններելին այն է, որ դրանցից 17ում պլանի կատարումը չի հասնում նոյնիսկ 50 տոկոսին: ... Թէեւ լրիւ յատկացուել են բնակարանային շինարարութեան համար նախատեսուած կենտրոնացուած կապիտալ ներդրումները, բայց բնակարանային փոնդի շահագործման պլանը թերակատարուել է, 3,6 տոկոսով պակաս բնակտարածութիւն է յանձնուել, քան անցած տարուայ համապատասխան ժամանակամիջոցում»:

Գիւղատնտեսութեան մարզէն ներս հետեւեալ տուեալները ընդհանուր գաղափար մը կուտան: Բերքահաւաքի Հոկտեմբեր 20ի տուեալներով շաքարի ճակընդեղի հաւաքուած բերքը 72,500 թոնի հասած է, ծրագրով նախատեսուած 115 հազար թոնի փոխարէն: Այսուհանդերձ, կան բոլոր նախադրեալները ոչ միայն իրագործելու ծրագրին առաջադրանքները, այլեւ գոցելու հնգամեակի նախորդ տարիներու բացը:

Գետնախնձոր՝ 10.370 հեկտար ցանքին վրայ հաւաքուած է միայն 7.500 հեկտարինը: Մթերման ծրագիրը 60 տոկոսով իրականացած է:

Անասուններու կերին մթերումը չափազանց գոհացուցիչ է: Նախորդ տարուան համեմատութեամբ կուտակուած է 27 տոկոս աւելի խոտ, 60 տոկոս աւելի ծղօտ եւայլն:

Ծխախոտ՝ անցեալ տարուընէ աւելի բարձր բնագիծ սահմանուած է՝ շուրջ 153 միլիոն թելամեթր: Այսուհանդերձ անցեալ տարուան քանակին չէ հասած, քանի 128,5 միլիոն թելամեթր չարուած է:

Ընթացիկ տարուան ինը ամիսներու վիճակագրական տուեալներով, 1974ի նոյն ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ, միսի արտադրութիւնը աւելցած է 3,2 տոկոս, կաթինը՝ 4, հաւկիթինը՝ 15, բուրդինը՝ 19:

Աւելցնենք, որ տարեվերջին կը փակուի իններորդ հնգամեայ ծրագրին ժամանակաշրջանը (1971–1975):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վարակիչ հիւանդութիւնները երկրաշարժներէն, ջրհեղեղներէն աւելի աւեր կը գործեն, համաճարակի ձեւով: Շարժը դեւի մը պէս մէկ կամ երկու անգամ կը սարսէ երկիրը ու կը հանդարտի, հեղեղն ու փոթորիկը արշաւասոյր կ'անցնին ու կ'երթան, հրդեհը արագ կը լափէ ամէն բան ու կը մարի: Համաճարակը, սակայն, յուշիկ քայլերով կը սկսի յառաջանալ եւ ապա վազել քաղաքէ քաղաք՝ աջ ու ձախ անողոք հարուածելով, անճիտելով ընտանիքներ, զգետնելով բազմութիւններ, նոյնիսկ ժողովուրդներ:

Համաճարակին մահաբոյր հարուածները ծնունդ կ'առնեն չնչին էակներէ՝ լուերէ եւ ճանճերէ, որոնք մանրէ փոխադրելու յատկութիւնը ունին. անըմբռնելի արագութեամբ բազմանալով քանի մը օրէն միլիոններու կը հասնին, կը տեղաւորուին մարդոց գործարաններուն մէջ, կը ծծեն մեր արիւնը, կը սնանին անով, եւ ինչ որ յոռեգոյնն է՝ իրենց կղկղանքներով կը լեցնեն մեր անդամները ու զանոնք ճահճահոտ ախտերու կը վերածեն: Մէկ խօսքով կը թունաւորեն մարմինը:

Վարակիչ հիւանդութիւններէն ամէնէն վտանգաւորը ժանտախտն է, Ասիոյ բնակիչ, որ սակայն յաջողած է քանիցս արշաւել դէպի եւրոպական ցամաքամաս: ԺԴ. դարուն, երեք տարուան մէջ, 25 միլիոն մարդ, այսինքն այդ ժամանակաշրջանի Եւրոպայի բնակչութեան մէկ չորրորդը մեռաւ վարակուելով ժանտախտէ: Հնդախտը (քոլերա) յաճախ տարածուած է Միջին Արեւելք, Ծայրագոյն Ասիա: Ծաղիկը, հակառակ պատուաստին, տակաւին բաւական աւերներ կը գործէ թերաճ երկիրներու մէջ: Ծաղիկը վարակիչ հիւանդութիւններու ամէնէն ընտանին կը նկատուի, արդարեւ, պատուաստի գիւտէն առաջ հարիւր հազարաւորներ զոհ կ'երթային անոր: Հարսանիթը թէեւ նուազ վտանգաւոր է, սակայն երբեմն բարդութիւններ կը ստեղծէ, թոքերու բորբոքում յառաջ կը բերէ մահացու դառնալով: Ժանտատենդը (թիֆիւս), ժանտաջերմը (ֆիէվր թիֆոյիտ) յաճախ կը տարածուին հոս ու հոն: Հիւծախտը կամ թոքախտը ամէնէն շատ տարածուածն է: Այսպէս, հակառակ դարմանումի լայն կարելիութիւններուն եւ ձեռք առնուած արգելիչ միջոցներուն, դեռ ամէն տարի մեծ թիւով մարդիկ թոքախտէ կը մեռնին: Քաղցկեղը (քանսէր) մեր օրերու պատուհասն է. տարափոխիկ չէ, ըստ բժիշկներու հաւաստիացումներուն:

Ի՞նչ տարբերութիւն կայ վարակիչ եւ փոխանցիկ բառերուն միջեւ: Ախտ մը փոխանցիկ կը նկատուի, երբ դիւրութեամբ հիւանդէ մը առողջի մը փոխանցուի պատեհութիւնը ներկայանալու պարագային: Այսպէս, հիւանդին մարմնէն դուրս ելած նիւթերը — շունչ, քրտինք, մէզ, կղկղանք, մազաս կրնան ախտին մանրէները բովանդակել. ասոնք կրնան ուրիշին մարմնէն ներս թափանցել: Վարակումը մանրէներու հոլովոյթն է. իրենց բոյն դրած մարմնին մէջ բազմանալով կը ծաւալին եւ սարսուռ, ջերմ, ուշաթափութիւն յառաջ կը բերեն:

Ախտածին մանրէներուն մարմնին մէջ մտնելէն անմիջապէս ետք չէ, որ հիւանդութիւնը կը սկսի. թխումի շրջան մը պէտք է, որովհետեւ մանրէները իրենց առջեւ ասպարէզը բաց չեն գտներ, արգելքներ, պատուարներ, պահակներ կը ցցուին իրենց դէմ. մանրէն պէտք է յաղթէ անոնց, պէտք է մարմնին մէկ անկիւնը զետեղուի, կերակրուի, սերունդ հասցնէ եւ թոյն արտադրէ այնքան քանակութեամբ, որ մարմինը զգայ եւ ազդուի ընդհանուր ձեւով:

Ամէն վարակիչ ախտ իր յատուկ մանրէն ունի, իսկ ամէն մանրէ՝ իր յատկանիշներն եւ դիմադրութեան իր մասնաւոր աստիճանը, ինչպէս իւրաքանչիւր անհատ: Այս պատճառով ալ թխումի շրջանը միեւնոյն տեւողութիւնը չունենար ամէն ախտի համար, եւ ոչ ալ նոյն ախտին թխումը ամէն անհատի մէջ:

Օրինակ՝ փրանկախտի թխումը 20էն 30 օր կը տեւէ սովորաբար, այսինքն

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

X

Մահուան չափ տխուր էր Տիկին Արտեմիս, գիշեր – ցերեկ կը խորհէր անցեալին վրայ, որ տեսիլքի մը պէս կ'անցնէր իր աչքին առջեւէն: Թարմատի աղջիկ մըն էր, երբ նշանուած էր Սամաթիոյ դպրոցի Թրքերէնի ուսուցիչ միւսիւ Երուանդի հետ: Վարժարանը հաստատուած էր Պերիփլէպտոսի վանքին աւերակներուն վրայ, որոնցմէ կը վերապրէր ժամուն շրջարակի Այազման, որուն առնթեր թաղուած էր Ս. Կոյսի մենաստանին հիմնադիր Ռոմանոս Գ. Արկիրին, (1034ին խեղդամահ, Զոյէ վասիլեհժրուհւոյ կնոջ կողմէ, Միքերիա կայսրուհւոյն բանադրութեամբ): Մերթ ներկայ եղած էր Ս. Յովհաննու – Մկրտչի նուիրուած աւազանի խաչահանգիստին:

Սամաթիոյ այդ բարձունքին վրայ, Յունաց Ս. Գէորգ եկեղեցին ամբողջ 180 տարի եղած էր Հայոց պատրիարքանիստ մայր տաճարը (1461–1641): Ոչ մէկ սիւն շուք կը ձգէր այս աղօթավայրին վրայ, ամէն ինչ վճիտ ու ներդաշնակ էր հոն: Աւա՜ղ, գեղակերտ յախճապակիները ձեռուներ, ներքնակողմէն դէպի արեւմուտք Միքայէլ Փալէոլոկի եւ Թէոտորա կայսրուհիին նկարները՝ մոխրացած էին 1782ի եւ 1876ի հրդեհներէն: Բարեբախտաբար, շնորհիւ տաղանդաւոր ճարտարապետ Փիլա Պետրոսի, դարձեալ վերյարնած էր այդ «Զրոտ Մենաստանը», որ անյիշատակ ժամանակէ ի վեր իր անունը տուած էր թաղին: Զինջ երկինքէն մօզայիքէ պատուհանները իրենց երփնազան լոյսը կը սփռէին սրբատաշ քարերուն վրայ եւ մայր տաճարը կը պլպլէին ակնախտիղ պայծառութեամբ (*):

Ս. Հեղինէի ովին միշտ կը սաւառնի հնամեայ աղօթավայրին վրայ, պերճ ու հոյաշէն, ինչպէս արքենի դարապաս մը: Պերբերուժէնի յիշած Փսամաթիոյ Ս. Մարիամայ հարուստ մենաստանն էր հին դարերուն: Քրիստոսի խաչափայտը, — Երուսաղէմէն բերուած «զդուռն Սամաթիայու» բարեպաշտ կայսրուհիին կողմէ, — բուրումնաւէտ ծաղիկներու մէջէն կը տարածէ իր լոյսը եւ կը նուիրագործէ համբաւը Ս. Գէորգ եկեղեցիին:

Պատմական այս տաճարին կամարներէն՝ ծաղկափթիթ Արտեմիսը անցած էր հպարտօրէն, շրջապատուած Նունեան – Վարդուհեան վարժարանի ուսուցիչներով եւ աշակերտուհիներով: Համակ սպիտակ հագուած՝ հարսանեկան քօղը գլխին, յառաջացած էր մինչեւ լայնատարած պատին եզերքը:

Դիմացը, Սկիւտարի ծովեզերքը գորովագին կը պարուրէր Լէանդրի աշտարակը, որ կը փայլփլէր արեգակին ոսկի ցոլքերով: Եկեղեցւոյ շուքին տակ, խոնարհներու կեանքը կը բաբախէր իր ժխորով, պայքարներով և առօրեայ հնհնուքներով: Թեթեւ զառիվայրին ստորոտէն՝ Սամաթիոյ պողոտան գեղաշէն տուներու ընդմէջէն ապառօրէն կը տարածուէր մինչեւ արեւելեան դուռը, ուրկէ անդին ծայր կուտար երկարաձիգ շարանը պարիսպներուն:

Բիւզանդիոնի այս լայն պողոտայէն, տանեօք անցած էր Թէոտորա թագուհին, մեղկօրէն ընկողմանած դեսպակին վրայ: Գեղանի պարմանուհիներ խելայեղ ողջունած էին, պատշգամներէն աղիկներ սփռած հաշակաւոր կայսրուհիին վրայ: Փոխն ի փոխ, հոնկէ անցած էին օրհասական կայսրութեան մը եւ Ֆաթիհ սուլթանին զօրաբանակները: Եօթը բլուրները, որոնք իրենց յաղթ կերպարանքը կը ցցեն Նաւը–Գափուի ծովափէն, կենդանի վկաներն են այդ մահուկենաց պայքարներուն:

Ա՜խ, ինչո՞ւ էֆէնտին լքած էր Սամաթիան, ուրիշ ծովափի մը վրայ ճգնած էր գոհացում տալ իր ազնուականի փառասիրութեան: Հոն՝ հայրենի տան մէջ, ապրած ու մեռած էին իր պապերը ու իրեն փոխանցած թանկագին ժառանգութիւնը: Հոն ծնած էին նաեւ իր հինգ զաւակները:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(15 – Շար.)

(*) Այս եկեղեցին, այսինքն Ս. Գէորգը բուի մեզ լինել այն զոր Պերբերուժէն կոչէ մենաստան Փսամաթիոյ, սակս կառուցեալ գոլոյ առ դրամբ Սամաթիայու, այսպէս կարծէ Տիւքանժ, կանգնեալ Սրբուհին Հեղինէ, զոր գրէ Կոդինոս, ընդ նմին կառոյց նաեւ զպալատ եւ ծերանոց յանուն Սամաթիոյ, այլ մենաստանն կոչեցաւ «Ղասբքիա» որ նշանակէ «ծաղկաման»:

Այս այն Հեղինէ կայսրուհին է, որ Քրիստոսի Ս. խաչափայտը գտաւ Երուսաղէմէն ու բերաւ Ստամպօլ «ընդ դուռն Սամաթիայու»: Եւ որչափ ինչ ծաղիկս Ս. գտեացեր ի վերայ հողոյ ընդ որով Ս. խաչն տնկեաց յանօթս զոր յունարէն կոչէ «Ղասբքիա, որ յայսմ մենաստանի, յայսմն է մենաստան ընկալաւ զիր անուն»: — Հայր Ղուկաս Ինճիճեան, «Աշխարհագրութիւն», հատոր 5, էջ 132:

մանրէին պատուաստումէն մինչեւ վէր – քին երեւումը, բայց կը պատահի, որ թխումը միայն տասը օր տեւէ, կամ՝ ընդհակառակն, երկու ամիս։

կատաղութեան թխումը 30 օր կը տեւէ։ Այսուհանդերձ, պատահած է, երբ թխումի շրջանը տեւած է երեք–չորս տարի։ Այսր բացատրութիւնը գտնելու համար հարկ է ի մտի ունենալ, որ վարակիչ ժահրերը միշտ նոյն սաստկու – թիւնը չունին։ Այսպէս, երբ կենդանի մը գիպուածով կատղած է՝ անոր ստացած ժահրը նուազ սաստիկ է, բաղդատմամբ պատուաստով կարգ մը կենդանիներու անցած ժահրին։ Մանրէաբանական աշխատանոցի մէջ պատրաստուած կա – տաղութեան ժահրը 72 ժամ ետք իր ազդանշանները երեւան կը հանէ, որովհետեւ ժահրը ջղային թելերուն մէջէն անցնելով կ'ուղղուի մարմնին կեդրոնը։ Երեսին խածուած մէկը աւելի շուտ երեւան կը բերէ ախտին նշանները, քան սրունքին խածուածը, որովհետեւ սրունքէն մինչեւ ողնածուծի ճամբան աւելի երկար է։

Ժահրին սաստկութեան աստիճանէն զատ արտաքին ազդակներ ալ կան, որոնք դեր կը կատարեն։ Երբ ժահրին հետ գրգռիչ նիւթեր ալ մուտք գործեն վէրքին մէջ, նոյնիսկ անվնաս մանրէներ, ժահրին գործունէութեան տարազը կ'ընդլայնի։ Ժահրը ընդունող անձին ֆիզիքական եւ հոգեկան պայմաններն ալ դեր կը կատարեն։ Երբ արկածի հետեւանքով մէկու մը հիւսուածքները, միսերը, ջիղերը կը ճզմուին, երբ մարմինը տկար վիճակի մէջ կը գտնուի գինեմոլութեան, թունաւորման, հին կամ նոր հիւանդութեանց պատճառով, ներս թափանցող չար մանրէները աւելի արագ տեղ կը գտնան տկարացած գործարաններուն։

Գլխաւոր վարակիչ հիւանդութիւններու թխումին միջին տեւողութիւնը։ Կապոյտ հազ (քոքլիւշ) 8էն 10 օր, ծաղիկ՝ 13էն 15 օր, հարսանիթ՝ 9էն 15 օր, պատուաստուած ախտ՝ 3էն 7 օր, կեղծմաշկ՝ 2էն 15 օր, ժանտախտ՝ 4էն 7 օր, հնդկախտ՝ 2էն 6 օր, դում՝ 3էն 5 օր, ժանտատենդ՝ 12էն 25 օր, ժանտաջերմ՝ 15էն 21 օր, կատաղութիւն՝ 20 օրէն 18 ամիս կամ աւելի, դող՝ 6էն քանի մը ամիս։ Մանրէ մը կրնայ երկար տարիներ թմրած մնալ գործարանի մը կամ հիւսուածքի մը մէկ անկիւնը եւ օր մըն ալ յանկարծ արթննալ եւ իր աւերը գործել։ Պատահած է, որ դող ունեցող մէկը իր հիւանդութենէն երեք ամիս ետք միայն դող զգայ՝ ճահճային վայրէ անցած միջոցին։ Ոմանք կը կարծեն, թէ մանուկները հիւծախտի մանրէները կովուն կաթին հետ կը ծծեն եւ երկար տարիներ այդ ախտը իրենց թոքերուն ու աղիքներուն մէջ պահելէ ետք՝ օր մը յանկարծ երեւան կը հանեն։ Մարդ մը բորոտներու քովէն երթալէն երեսուն տարի ետք երեւան հանած է այդ ախտին նշանները։

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ (Թ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ) 20ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ

—o—

Սիրելի հայրենակից,

Յառաջիկայ Դեկտ. 7ին, Գահիրէի Զայքովսկի հանդիսասրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ բոլոր հայ մշակութային միութիւններուն, արժանավայել շուքով պիտի նշուի Եգիպտահայ Երգչախումբի (Թ. Ալթունեան) կազմութեան 20ամեակը, բարձր հովանաւորութեամբ մեծահռչակ երգահան Արամ Խաչատրեանի, պատուոյ նախագահութեամբ Եգիպտոսի Հայոց երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն եւ նախագահութեամբ Պ. Անտիս Ն. Զագըճեանի։

Սոյն հանդիսութիւնը միաժամանակ յարգանքի եւ մեծարանքի ցոյց մըն է երգչախումբին երախտաշատ հիմնադիր՝ Եդուարդ Յակոբեանի խմբավարական, ստեղծագործական, երաժշտագիտական, մանկավարժական եւ հանրային բեղուն գործունէութեան աւելի քան 35ամեայ վաստակին։

Եգիպտահայ Երգչախումբը եւ Ե. Յակոբեան մեր գաղութին երաժշտական – մշակութային կեանքին մէջ կատարած են եւ կը շարունակեն կատարել նշանակալից դեր մը ու մեր հասարակութիւնը միշտ ոգեւորած հայ երգի քաղցրութեամբ եւ հայկական արժէքներու թուիչքով, երախտագիտութեան ու գնահատութեան զգացում մը ձգելով երաժշտութեան ու արուեստի պաշտամունք ունեցող իւրաքանչիւր Հայու հոգիին մէջ։

Վստահ, որ հայ մշակոյթի անձնուրաց նուիրեալներուն ձօնուած սոյն հանդի – սութիւնը մօտ է ամէն Հայու սրտին, ներկայիս կոչ կ'ընենք մշակութային, կրթական եւ ազգային բոլոր կազմակերպութիւններուն, ինչպէս նաեւ Ե. Յա – կոբեանի նախկին սաներուն, ընկերներուն եւ վինք մօտէն ճանչցողներուն, որոնք կը գտնուին մայր հայրենիքին կամ հեռաւոր գաղթօճախներուն մէջ, որպէսզի իրենց գտնուած վայրէն, գիրով մը հաճին իրենց մտածումները փոխանցել մեզի։

Այս առիթով ղրկուած կամաւոր նուէրները ամբողջութեամբ պիտի յատկացուին Յակոբեանի ստեղծագործական եւ երաժշտական անտիպ գործերուն հրատարա – կութեան։

Ի դիմաց Յոբել. Կեդր. Յանձնախումբի
Նախագահուհի ՇԱՔԷ ԻՓԷՔԵԱՆ
Ատենադպիր ՍԱՐԳԻՍ Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Քարտուղար ՋԱՒԷՆ ՊԱԼԱՅԵԱՆ

Գահիրէ, 1975 Հոկտ. 15

Ծանօթ.— Կը խնդրուի ամէն կարգի թղթակցութիւն, հեռագիր կամ կամաւոր նուէր ուղարկել հետեւեալ հասցէին.—
Mo. EDOUARD HAGOPIAN
2, Rue Soliman el Halaby
Le Caire, R. A. d'Egypte

Մանրէներու թմրած եւ անգործ ժամա – նակաշրջանէն ետք երեւան ելլելու պարագան նկատի առնելով՝ վարակուածներուն հագուստները գործածած լաթերը եւայլն կ'այրեն եւ սենեակն ու գործածած իրեղէնները կը հականեխեն։

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

Քանն, Միջերկրականի ափին, համեբաշխ փոքրիկ գաղութ մը ունի։ Տեղւոյն Հայերուն գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը եղած է ունենալ միօրեայ դպրոց մը։ Այս նպատակով է, որ Հայուհիներ գեղեցիկ գաղափարը ունեցան հիմնելու «Քաննի միօրեայ դպրոցի Տիկնանց Միութիւնը»՝ պատուոյ նախագահութեամբ Տիկին Ճիւէրճեանի (Մոնաքօ)։ Հիմնադիր երէց անդամուհին է Տիկին Մարմարեան։ Միութիւնը կը գործէ լուռ ու մունջ։ Հաստատուած միօրեայ դպրոցին ուսուցիչն է Տարօն Վրդ. Ճէրէճեան, Նիսի եւ շրջակայքի հոգեւոր հովիւը։

Այս տարի միութիւնը օգտակար միտք մը յղացած է՝ հայրենիք ղրկել, երկու շաբթուան արձակուրդով, դպրոցին յառաջադէմ աշակերտուհիներէն երկուքը։

Այս աղջնակներուն՝ Սոնիա Մխճեան եւ Յասմիկ Եարտինեան, 13 եւ 14 տարեկան, վերադարձին եւ դպրոցի վերամուտին առթիւ Տիկնանց Միութիւնը ցերեկոյթ մը կազմակերպեց։ Ներկայ էին շրջանի Հայերը։ Մտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ Սոնիա եւ Յասմիկ, փոխն ի փոխ, կարդացին իրենց արձանագրած տպաւորութիւնները Փարիզէն Մոսկուա, ան – շուշտ ծանրանալով Երեւան անցուցած իրենց օրերուն վրայ։ Արտասանեցին նաեւ բանաստեղծութիւններ հայրենի բանաս – տեղծներէ։

Անո՛ւշ հնչեցին գողտրիկ շրթներով արտասանուած հայրենասիրական խօս – քերը։ Ապրի՛ք աղջնակներ։ Հաճելի ցե – րեկոյթ մը՝ Քաննի փոքրաթիւ Հայերուն համար։

Հ. ՀԱՅՈՒՆԻ

Նոյեմբեր 17էն սկսեալ Թէաթր տը Փոշ – Մոնփարնասի մէջ կը սկսի ներկայացուիլ Ժան–Ժաք Վարուժանի
LA CAVERNE D'ADULLAM
թատերգութիւնը։

Բեմադրութիւնը ըրած է Էթիէն Պիէրի, դերակատարներն են.— Տոմինիք Պլան – շար, Էթիէն Պիէրի, Ժան Շանփիոն, Սիպիլ Մաաս, Տանիէլ Օթէօյ, Սելիա Ռեժիանի։

×

Ինչպէս առիթն ունեցած ենք քանիցս յայտնելու, Ժան– Ժաք Վարուժան յառաջապահ թատերագիր մըն է, որ միշտ «բան» մը ունի ըսելիք, տագնապ մը փոխանցելիք եւ միշտ փնտռտուքի մէջ է։ Իր այս թատերգութիւնը լոյս տեսաւ Կալիմար հրատարակչականի կողմէ։ Այս ներկայացումը, համաշխարհային «առաջին» մըն է։

"LE DÉFI ALGÉBRIQUE"

Վերոյիշեալ խորագրով, վերջերս Փարիզի Վիպեր գրատունը լոյս ընծայած է երկու հատորէ բաղկացած Արմէն Մու – թաֆեանի գործը։

Երիտասարդ հեղինակը, զաւակը նկա – րիչ Զարեհ Մութաֆեանի, վկայեալ է Փարիզի Նորմալ Սիւփերիէօրէն եւ յաճախ արտասահման կը հրաւիրուի դասաւանդելու օտար համալսարանները։ Երկու տարի եղած է Քուպա։ Ներկայիս կը գտնուի Մեքսիքօ մինչեւ Ապրիլ 1976։

Վերոյիշեալ հատորը թարգմանուած է սպաներէնի եւ մեծ յաջողութեան ար – ժանացած լատին երկիրներու մէջ։ Փարիզ եղած ատեն, Արմէն Մութաֆեան երկրաչափութիւն կը դասաւանդէր Փարիզ 13 համալսարանը։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՔԻՆԻՈՑ «Ս. Զաւարեան» ակումբին մէջ վերջերս գումարուած է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Միութեան 26րդ Պատգամաւորական Ժողովը, մասնակցութեամբ Յունաստանի չորս երիտասարդական խումբերու 37 պատգամաւորներու։ Մանրամասն քննութեան առարկայ դարձած են երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմապիսի հարցեր և ըստ այնմ որոշումներ տրուած են։ Ընտրուած է 1975–76 տարեշրջանի Կեդր. Վարչութիւնը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ե.

Ծապլվար, 10 Նոյեմբեր 1908

Ուսուցչի ընտրութիւնը յանձնել իմ կողմէ Ուսանողական Միութեան։

Ընդունիլ խառն դասարաններու դրութիւնը։

Պարտաւորիչ ընել ընկերվարական ու – սուցումը։

Ջնջել կրօնագիտութիւնը։

Պաշտօնապէս ճանչնալ Ուսանողական Միութիւնն եւ վաւերացնել զայն։

Կը տեսնէք թէ որքա՛ն մեղմ էին մեր կողմէ եղած պահանջումները, սակայն Բէս Սերգօ եւ Տէր Սահակ մերժեցին համաձայնիլ։

Խրամատը վերջնականապէս բացուած է մեր առջեւ։

Կը սպասեմ վճռական դէպքերու։

Կարլ Մաքս Կլուբը իր քարտուղարին միջոցաւ իր համակրանքը յայտնեց մեր պաշտպանած դատին։ Դա մի շատ սըրտապնդիչ երեւոյթ է։

Խնդրեմ փող ուղարկեցէք։

Զ.

Ծապլվար, 6 Դեկտեմբեր 1908

Սիրելի ընկերներ,

Կեցցէ՛ յեղափոխութիւն.

Կեցցէ՛ ազատութիւն։

Կրիտիկական մոմէնտը, ինչպէս կը գուշակէի, վերջապէս հասաւ եւ յեղա – փոխութիւնը իր դրօշակը պարզեց Ծապլվարի մէջ։ Երկու օրէ ի վեր պաշարուած դրութեան մէջ ենք եւ ամէն յարաբերութիւն խզած գիւղի բնակչութեան հետ։ Պատմական դէպքեր տեղի ունեցան որոնք կ'արժէ մանրամասն պատմել այստեղ, ցոյց տալու համար թէ որքա՛ն շրջահայեցութեամբ վարուեցաւ Կուսակցութիւնս, վճռական րոպէներուն եւ թէ՝ փաստացի կերպով ապացուցանելու համար մութ ուժերու անազնիւ եւ վատ դերը։

Մի շաբաթ առաջ աւարտեր էր եկեղեցու կից՝ դպրոցի շէնքը, որ կը բաղկանայ ցեխով ծեփուած փայտաշէն մի ընդարձակ սրահէ եւ վարժապետի համար մի փոքրիկ խուցէ, բոլորովին զուրկ դերմանական արդի մանկավարժական ճարտարապետութեան պահանջմունքներէն. բայց հարցը դրա մէջ չէ։

Այնինչ իմացայ որ դպրոցի շէնքի շինութիւնը աւարտեր է եւ նոր ուսուցիչը ճամբայ ելած է Արաբկիրէն հոս գալու համար, անմիջապէս իմ մօտ հրաւիրեցի Ծապլվարի յեղափոխական գործօն շարքերը, Սմենց Վարդանը, Խեւ Ալօ եւ Ուսանողական Միութեան նախագահ՝ Կարօ

ԿՕԼՕՇԵՆՑ ՍԵԴՕ

որպէսզի խորհրդակցինք կացութեան եւ մեր բռնելիք ընթացքի մասին։

(Տար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գարակէօզեան եւ Սարաճեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի (Նոյ. 16) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին

ՍԱԹԵՆԻԿ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահերուն քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գապայեան - Աղնաւորեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրենց սիրելի մօր եւ մեծ-մօր՝

ՆՈՒԷՐԻ

եւ եղբօր ու հօր՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ, նաեւ իրենց քրոջ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ եւ նահատակ հօր ՅՈՎԷԼԵԱՑ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ հոգիներուն համար, ինչպէս իրենց ծննդավայր Ատափազար ասպուածարեալ հայահոծ քաղաքի 1915ի Մեծ Եղեռնին Տէր-Զօրի ճամբաներուն եւ անապատներուն մէջ բազմահազար նահատակներու եւ 1921ին նոյն քաղաքին մէջ քեմալականներու կողմէ սպաննուած բազմահարիւր անմեղ նահատակներու հոգիներուն համար, Փրատոյի մայր եկեղեցին, Կիրակի առաւօտ Նոյ. 16:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻՆ 53ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նոյեմբեր 16, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

Կէսօրէ ետք ժամը 13.30ին հոգեճաշ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ՝

118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro Courcelles

Ծախքերու մասնակցութիւն 30 Փր.:

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE-NUBAR

Organisent deux journées d'amitie les 15 et 16 Novembre de 14 h. à 22 heures au profit des étudiants boursiers de la Cité Universitaire Paul Guth, Kiraz, Jean-Marie Carzou dédicaceront leurs ouvrages Dimanche 16 de 16 à 20 heures.

Buffet, spécialités arméniennes
57, Bd. Jourdan,

Métro Porte d'Orléans

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Աճէմեան իրենց քրոջ Սիրանոյշ Թայեանի մահուան տարելիցին առթիւ 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Միասնաբար կ'ոգեկոչեն Արարայի ճակատամարտին 57րդ տարեդարձը

Կիրակի, Նոյեմբեր 16ին

Առաւօտուն՝ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ՝ Արարայի զոհերուն յիշատակին, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Յետ պատարագի՝ ոգեկոչում եւ յարգանք յուշաքարին առջեւ եւ գինեձօն՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հաւատացեալները Կիրակի Նոյ. 23, եկեղեցւոյ օծման 22րդ տարեդարձին առիթով առաւօտեան ժամը 10ին հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին, ղեկավարութեամբ Պ. Հայկազ Օհանեանի աբեւշատութիւն եւ բարեմաղթութիւն եկեղեցւոյ բարերարներուն եւ աշխատող անձերուն հոգիներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի)

×

Ի պատիւ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը Շաբաթ Նոյ. 22 ժամը 21ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիւսիսեան սրահին մէջ: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Հոգաբարձութեան անդամներուն մօտ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ընկերուհի Դ. Վարժապետեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իր ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռայրին՝ Յովհաննէս Վարժապետեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ» կը նուիրէ

Պ. Պարգեւ Քերոպեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ քոյր Մարի-Փասքալ Սվազլեանի (Տրքազվիլ):

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

FNAIM *Membre O.R.P.I. Sud*

ETUDE RIVE GAUCHE

Adminstration de biens
Transaction Immobilière
Directeur Jacques TORANIAN
Cartes Professionnelles Too 69 Goo45
122, Boulebard Raspail, 75006 Paris
544-19-46 — 544-11-25
222-70-63 — 548-67-61

ՎՐԻՊԱԿ

Տիկին Արշակ Ջամալեանի կենսագրական գիծերուն մէջ Անգարան պէտք է բլլայ ԹԻՖԼԻՍ:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն (Նոյ. 13) ժամը 20.30ին, Իսիի Մշակոյթի տունը:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյ. 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 9ին:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 14) իրիկուն ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները, Շաբաթ Նոյ. 15 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

Գրական - կրթական յիսնամեայ գործունէութեան

Կիրակի Նոյեմբեր 16, ժամը 15.30ին

9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի ՌՈՍՍԻՆԻ սրահին մէջ, Մեթրօ Ռիշըլէօ Տրուօ
6, rue Drouot

Նախագահութեամբ
ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
(HENRI VERNEUIL)

Խօսք կ'առնեն

Հ. Ռ. ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Հ. Յ. ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ, Պ. Պ. ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, Տ. ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին

Ա. Պետրոսեան, Ս. Պապիկեան, Այտա Մուրատեան (դաշնակ), Սիփան-Կոմիտաս երգախումբ, ղեկավարութեամբ Կ. Աֆրիկեանի

Սիրով կը հրաւիրուի գրասէր եւ կրթասէր հասարակութիւնը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին

Շաբաթ, Նոյեմբեր 15, ժամը 22էն առաւօտեան 4

CASINO DE CHARBONNIERES
Ensemble attractif de ROGER CREVAT
Avec la participation de la chanteuse
FLORENCE NOEL

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

ամսական դասախօսութեանց շարք մը կը կազմակերպէ, նուիրուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը

Ուրբաթ 14 Նոյեմբեր — Ուրարտական շրջան, Արմէնները
Ուրբաթ 12 Դեկտեմբեր — Արտաշէսեան հարստութիւն
1976 — 16 Յունուար — Արշակունեանց հարստութիւն — Գրերու գիւտ — Վարդանանք
Ուրբաթ 13 Փետր. — Արաբական գերիշխանութիւն — Բագրատունեաց հարստութիւն
Ուրբաթ 19 Մարտ — Կիլիկեան Հայաստան — Լեւոն Ա. Մեծագործ
Ուրբաթ 23 Ապրիլ — Հայկական Հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ Լօզան
Ուրբաթ 14 Մայիս — Խամսայի Մելիքութիւնները — Դաւիթ Բէկ — Մխիթար Աբբահայր

ԲԱՆԱԽՕՍ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Առաջին դասախօսութիւնը Ուրբաթ Նոյեմբեր 14, երեկոյեան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» Մշակութային սրահին մէջ, 118, Ռիւ տը Գուրսէլ — 75017 Փարիզ նիւթ ունենալով՝

— Աշխարհագրական Հայաստան — Հայաստանի առաջին բնակիչները — Նայիրի Ուրարտու — Հիմնարկութիւն ուրարտական թագաւորութեան — Ուրարտական քաղաքակրթութիւնը — Արմէնները — Երուանդունիները — Հայերը պարսիկ իշխանութեան տակ:

ԾԱՆՕԹ.— Այս բանախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան հարցում-պատասխանի ոճով:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 22 Novembre 1975 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : BEDIKIAN et le groupe SEVANE

En attraction : le chanteur arménien LUDOVIC

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
14
VENDREDI
14 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20	

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.439
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.439

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 6)

ՁԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լենինականի հարաւ – արեւմուտքը, պատմական Կուսայրէի բլուրներուն վրայ շինուեցաւ նոր պանդոկ մը՝ 12 յարկանի եւ լաւ կահաւորուած։ Ունի մէկ, երկու եւ երեք տեղնոց ննջարաններ։ Կայ 320 տեղնոց սրահ մը։

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՖՈԼՔԼՈՐԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Ամէն ազգի համար կենսական հարց դարձած է հաւաքել իր բանաւոր ժողո – վրդական երաժշտութեան ստեղծագոր – ծութիւնները եւ զանոնք ենթարկել երա-ժշտագիտական լուրջ դասաւորման։

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե-միայի արուեստի հիմնարկութիւնը՝ Վ. Գոշովսկիի ղեկավարութեամբ, Երեւանի բազմարուեստից հիմնարկութեան ուսու-ցիչներուն հետ հետաքրքրական աշ – խատանք կատարած է այս ուղղութեամբ։ Մասնագէտները այն եզրակացութեան յանգած են, որ ֆոլքլորի արժէքները պահպանելու գործին մէջ մեծ դեր ունին խաղալիք Թեքնիքի արդի եղանակները, առաջին առթիւ՝ հաշուիչ մեքենաները։ Այս ուղղութեամբ իրագործուած առաջին ձեռնարկները դրական արդիւնք տուած են եւ արժանացած են օտար մասնագէտ-ներու ուշադրութեան։

Ահա թէ ինչո՛ւ «Երաժշտական բնա – գիրներու վերլուծումը մեքենաներու մի-ջոցաւ» երեւանեան առաջին սեմինարը բաւական հետաքրքրական եղած է։ Մաս-նակցած են Խորհ. Միութեան 11 Հանրա-պետութիւններէ մասնագէտներ, ինչպէս նաեւ բանահաւաքներ, երգահաններ, ե-րաժշտագէտներ, ուսողագէտներ Արեւել-եան Գերմանիայէ, Լեհաստանէ, Չեխո-սլովաքիայէ եւ Պուլկարիայէ։

Խորհրդաժողովը տեւած է վեց օր, ո-րու ընթացքին կարդացուած են 30է ա-ւելի զեկուցումներ, որոնց հեղինակները արծարծած են հայկական քարթագրու – թեան եղանակին հետ կապ ունեցած բազմաթիւ հարցեր։

Սեմինարը վերջ գտնելէ ետք «Արմէն-փրէս»ի թղթակիցը դիմած է մասնակից-ներէն ոմանց, անոնց կարծիքները ու-նենալու համար։

Աննա Զեկանովա (Վարշաւայի երաժըշ-տագիտութեան հիմնարկութեան տնօրէն եւ ազգագրական երաժշտագիտութեան ամպիոնի վարիչ). — Երեւանի սեմինարը առիթ ընծայեց, որ միտքերու փոխանա-կութիւն տեղի ունենայ։ Ծանօթացանք կարգ մը ուշագրաւ աշխատանքներու։ Հայկական քարթարանը մեծ նշանակու – թիւն կ'ունենայ միւս ժողովուրդներու ֆոլքլորին քարթարանները կազմելու հա-մար։

Օլկա Կրապալովա (չեխ). — Ես հաս-տատեցի, որ Հայաստանի մէջ կ'աշխա – տին բանիմաց եւ եռանդուն բանահաւաք-ներ եւ ուսողագէտներ, որոնք մեծ ջանք կը թափեն, որպէսզի հայկական երա – ժշտական ֆոլքլորին հարուստ ժառան – գութիւնը մոռացութենէ փրկուի։

Տորիս Շթոքման (Արեւել. Գերմա – նիա). — Սեմինարը հաստատեց, որ Հայաստանի մէջ մեծ ուշադրութիւն եւ հոգատարութիւն ցոյց կը տրուին ֆոլ – քլորային երաժշտութեան նկատմամբ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ՔՈՒՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ

—o—

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Տասը օրուան հրադադարէ մը ետք, որ 12րդն էր եւ որու յոյսեր կը ներշնչէր, կռիւները վերսկսած են Զորեքշաբթի գի-շերը Պէյրութ եւ այս պայմաններու մէջ, շատ յստակ չէ թէ ի՞նչ պիտի կարենայ ընել Ֆրանսացի բանագնացը՝ Արտաքին նախկին նախարար՝ Մորիս Քուվ տը Միւրվիլ։ Ճիշդ է որ լիբանանեան կառա-վարութիւնը ընդունած է Ֆրանսական մի-ջամտութիւնը, որու նպատակն է փրկել Լիբանանի անկախութիւնը եւ միասնա – կանութիւնը։ Այս առթիւ Ֆրանճիէ յայ-տարարած է. — «Դահլիճը քննեց Ֆրան-սայի կողմէ առնուած նախաձեռնութիւնը Լիբանան ղրկելու պատուիրակութիւն մը, որու պաշտօնն է Ֆրանսայի զգացումները արտայայտել իրեն հանդէպ իրաց այս կացութեան մէջ եւ հաստատել Ֆրանսա-կան կառավարութեան օժանդակութիւնը Լիբանանի անկախութեան, գերիշխանու-թեան եւ միասնականութեան»։

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ եւ Ֆրանսան մնալով Լիբանանի «սիրած» երկիրը, շատ փափուկ է տը Կօլի նախա-րարին առաքելութիւնը։ Ճիշդ է որ Ֆը-րանսացիք սիրուած են ոչ միայն քրիս-տոնեաներէն այլեւ մահմետականներէն, քանի անոնք չեն կրնար չգնահատել Ֆը-րանսայի արաբական քաղաքականութիւ-նը։ Պաղեստինեան կազմակերպութեան տացած արտօնութիւնն ալ գրասենեակ մը բանալու Փարիզ, բարձրացուցած է Ֆրանսայի վարկը Պաղեստինցիներու մօտ, որոնք պարտին «լսել» Ֆրանսայի պատուիրակը բայց եւ այնպէս տագնապը լիբանանեան է եւ դժուար թէ օտար մը լուծում կարենայ գտնել։ Տագնապին ելք մը գտնելու համար հարկ է որ խնդրոյ առարկայ ըլլայ երկրին կառոյցն իսկ եւ հարցերը հիմնովին քննուին, ինչ որ ծանր խնդիր մըն է։

Քանի մը տողով

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ իշխանութիւնները մեր-ժեցին Սախարովի վիզան, Նոպելեան մրցանակը երթալ ստանալու համար, Օսլօ։ Միւս կողմէ գրագէտ Անդրէյ Մակ-սիմով, որ տարի մը Ֆրանսա մնալու ար-տօնութիւն ստացած էր 1974 Մարտին, անցեալ Յունուարին զրկուած է խորհըր-դային հպատակութենէ բայց լուրը նոր կը հաղորդուի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արդարութեան նախարարը այլեւս զգուած կը թուի ըլլալ Ներքին նա-խարար՝ Փոնիաթովսկիի ոնդասեղի հար-ուածներէն եւ յայտարարեց թէ քանի ինք չանդրադառնար ոստիկանութեան սխալ-

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ՀԱՅԵՐԸ ԴԵՐ ՉՈՒՆԻՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ՄԷՋ, Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Ստորեւ կուտանք թրքական աղբիւրներու եզրակացութիւնները Վիէննայի եւ Փարիզի մահափորձերու մասին, քաղուած Պոլսոյ թերթերէն (Նոյ. 8)։

«Անգարա. — Եւրոպայի զանազան կեդ-րոններուն մէջ, Թուրք ապահովութեան պաշտօնեաները լրացուցին իրենց քննու – թիւնները, նպատակ ունենալով գտնել Վիէննայի եւ Փարիզի Թուրք մեծ դես-պաններուն բուն սպանիչները։ Հարցա-քննութիւնները ամբողջացած ըլլալով, իրենց տեղեկագիրը սուրհանդակով մը ղրկեցին Անգարա։

Տեղեկագիրը, որուն մէկ օրինակն ալ ղրկուած է վարչապետ Սիւլէյման Տէմի-րէլի, կը կրէ «դեսպաններու դէմ մահա-փորձ» խորագիրը, եւ կը փաստէ թէ այս ոճիրները գործուած են «Ահաբեկչական քոմանտոներու» կազմակերպութեան կող-մէ, որուն նպատակն է «խառնակութիւն ստեղծել աշխարհի քաղաքականութեան մէջ, մարդոց անդորրութիւնը խռովել»։

Թուրք գործակալներու այս տեղեկա – գիրը քննուած եւ ուսումնասիրուած է վարչապետարանին մէջ գումարուած ժո-ղովի մը ընթացքին, որուն մասնակցած են վարչապետի օգնական Ալփասլան Թիւրքեշ, Դատական եւ Ներքին նախա-րարները, Ապահովութեան ընդհ. տնօ-րէնութեան, Սպարապետութեան, ՄԻԹԻ, Արտաքին նախարարութեան պաշտօնա – տարները։ ՄԻԹԻ խորհրդականն ալ տե-ղեկութիւններ տուած է կատարուած քըն-նութեանց մասին։

Թուրք ապահովութեան պաշտօնեաները իրենց քննութիւնները կատարած են ոչ միայն այն երկիրներուն մէջ, ուր գոր-ծուած են ոճիրները, այլեւ տարբեր եր-կիրներու՝ Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Չեխո-սլովաքիոյ եւ Սպանիոյ մէջ։ Ճշդուած է որ մահափորձերուն առթիւ հունգարա – կան զէնքեր գործածուած են։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԵՂՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՉԷ

Տեղեկագիրը կուտայ տարբեր մանրա-մասնութիւններ «ահաբեկչական կազմա-կերպութեան» մասին, որուն կ'անդա –

ներուն, վրիպումներուն (գիրար սպաննել թիւրիմացութեամբ, չկարենալ բոլոր չա-րագործները ձերբակալել եւն., եւն.), լաւ կ'ըլլայ որ Ներքին Նախարարն ալ դադրի քննադատելէ Արդարութիւնը։ Փո-նիաթովսկի չուզեց շատ անդրադառնալ այս ելոյթին եւ նախընտրեց վերջ տալ բանավէճին։

ՖՐԱՆՔՕ, որ դեռ «ողջ» է, Չորեք – շաբթի օր եւ նոյն գիշերը ստամոքսի նոր արիւնահոսութիւններ ունեցեր է որոնց առաջքն առնուեր է, կրկին։ Վիճակը սա-կայն ծանրակշիռ կը նկատուի միշտ եւ հաւանական կը նկատուէր որ կրկին Փար-տոյի իր պալատը փոխադրուի Լա Փազի հիւանդանոցէն։

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ նախ Ֆիկառոյէն, ապա Անթէն Բ.էն պարզեց Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը եւ Ազգ. պաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը, հիւլէական զինումը, եւն., եւն.։

մակցին Իրանցիներ, Ճափոններ, ԷՕՔԱ-յականներ, Իրլանտայի ԻՌԱՆ եւ Պաղես-տինի Ազատագրական Շարժումը։

Ինչ կը վերաբերի Հայերուն, Պէյրու-թի մէջ կատարուած քննութիւնները կու-գան հաստատել թէ մահափորձերուն մէջ անոնց մասնակցութիւնը հաւանական չէ։ Մանաւանդ որ Փարիզի դեսպան Իսմայիլ Էրէզ Պէյրութ գտնուած միջոցին սիր – ուած էր Հայոց կողմէ, եւ անոնց հոգե-ւոր պետը մեծ յարգ կ'ընծայէր իրեն»։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

— o —

Ստորեւ կուտանք թրքական «Եկարա – գրութիւնը» Պրիւսէլի վաթսունամեակին առթիւ լոյս տեսած Հիւրրիէթի Նոյ. 10ի թիւին մէջ հետեւեալ խորագրին տակ.—

ՀԱՅԵՐՈՒ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱՒ ՆԱԵՒ ՊԵԼԺԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

«Պրիւսէլի մէջ Հայերը կրօնական սգա-հանդէս մը սարքեցին երէկ առտու, «1915ի հայկական ջարդերու վաթսուն – ամեակին առթիւ»։ Այս լուրը հաղորդեց Պելժիոյ գերմաներէն հեռատեսիլը, ՊՌԹ, որ յայտնեց թէ պաշտամունքին նախա – գահեց Մանուկեան Արք., աղօթքները կարդաց աւագերէց Գիւտ Նագգաշեան, որ ֆրանսերէն ուղերձ մը արտասանեց այս առթիւ։ Եւրոպայի զանազան երկիր-ներէն Հայեր եկած էին, եւ հետեւեցան սգահանդէսին, երգչախումբին ընկերակ-ցութեամբ։ Ներկայ եղան հազարի չափ Հայեր եւ Պելժեր։

Պաշտամունքին ներկայ եղան նաեւ պելժ անձնաւորութիւններ, որոնց կար-գին Պետական նախարար Փէրէն, Պել – ժիոյ Վերին ընդհ. դատախազը եւ նախ-կին զօրավարներ։ Կիպրոսի մեծ դեսպանն ալ սկիզբէն մինչեւ վերջը հետեւեցաւ ա-րարողութեան, որ սկսաւ տեղական ժա-մով 10ին եւ վերջ գտաւ ժամը 12.15ին։

Հայոց աւագերէց Գիւտ Նագգաշեան իր ֆրանսերէն ուղերձին մէջ բնաւ չտուաւ Թուրքերուն անունը, Արարատը համա – զօր նկատեց Երուսաղէմի, յիշեց թէ 1915ի ջարդերու ընթացքին մէկուկէս մի-լիոն Հայեր մեռան եւ տարագրուեցան, եւ այս դէպքը նկատեց «դարուս առաջին կոտորածը»։ Ըսաւ թէ Հայերը անիրա – ւութեան մը ենթարկուեցան, արեւելեան եւ արեւմտեան մեծ Պետութիւններու ան-փութութեան հետեւանքով։

Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ Պրիւսէլի ամենամեծ մայր եկեղեցիին, Սէն Մի – շէլի մէջ, եւ արարողութեան ընթացքին ապահովութեան շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Ոչ ոքի արտօնուեցաւ որ մօտենայ «Թիւրք Թուրիզմի» գրա – սենեակին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՅԱՌԱՋ

Գաղափարական թերթի մը դիմագիծը այս բառին երկրորդ մասովը բնորոշ ուղղ գիծերը չեն: Այլ՝ նոյն այդ գիծերով բացայայտուող նկարագիրն է:

«Յառաջ»ի ամէնէն յատկանշական կողմերէն մէկը իր նկարագիրը եղաւ:

«Իր» ըսի, որովհետեւ ան եղաւ շեշտուած անհատականութիւն ունեցող թերթ մը: Իսկ այդ անհատականութիւնը, որ անժխտելի հեղինակութիւն մը եւ նոյնքան անժխտելի արժէքներու վրայ էր յեցած, թերթին հիմնադիր – խմբագրին էութի՛ւնն իսկ էր:

Շ.ը մօտէն եւ լաւ ճանչցողը, որ անոր դիմագիծին շեշտուած արտայայտութիւններէն զատ, ծանօթ է եղած նաեւ անոր նկարագրին, չի կրնար զինք ու իր թերթը ոչ միայն իրարմէ անջատել, այլեւ իրարմէ զանազանել:

«Յառաջ»ը Շ.ն էր: Կամ Շ.ն՝ «Յառաջ»ը:

Ամուր՝ իր տեսակէտներուն մէջ, անզիջող — երբեմն կամակոր ըլլալու աստիճան – մասնաւորապէս հիմնական խնդիրներու մասին, կառչած՝ իր հայեցողութեամբ անվիճելի սկզբունքներու, հաւատաւոր ու նաեւ ներշնչող, նահանջականութեան անատակ ըլլալու աստիճան հականահանջական, իր էութեան բոլո՛ր լարերովը կապուած մեր ժողովուրդին, իր «Խօսք»ին ուժգնութեամբ, — որուն գիտէր զուգորդել ըմբռնելի եւ համոզիչ ըլլալու խորքն ու շեշտը, — Շ.ի թերթը պարզ ու սովորական գոյավիճակ մը չէր, այլ բեմ մը՝ հիմնադրին կողմէ կառուցուած ու հարթուած, որուն բեմադիրը եղաւ ինք:

Իբրեւ հաւատաւոր ու անկաշառ գաղափարախօս, եւ իբրեւ բոլորանուէր հանրային գործիչ՝ իր վայելած հեղինակութեան շնորհիւ թերթը դարձաւ կեդրոնավայր մը մտաւորական հոյլի մը՝ կուսակցական մտաւորականէն, ազգային գործիչէն, գրագէտէն մինչեւ քաղաքական մարդը:

«Յառաջ»ի յիսնամեակին առթիւ եղած արտայայտութիւնները շատ տեղի կերպով շեշտեցին անոր կատարած դերը:

Այսինքն՝ անոր գործունէութիւնը յայտնաբերող եւ արժեւորող տուեալները:

Կը խորհիմ, սակայն, թէ կարենալ լիապէս ըմբռնելու համար «Յառաջ»ի ունեցած դերը, հարկ է, պահ մը, ֆրանսահայ գաղութը մտապատկերել առանց «Յառաջ»ի մասնաւորապէս քսան – երեսնական թուականներէն մինչեւ Բ. Աշխարհամարտ, որովհետեւ ներկայութեան մը իրական արժէքը ամբողջապէս կ՚ըմբռնուի, եթէ անոր բացակայութեան պարագան նկատի առնուի:

«Յառաջ», ինչպէս իրեն գաղափարակից թերթերը, իր «աշխարհագրութիւնը» չունեցաւ:

Ըսել կ՚ուզեմ՝ Փարիզի եւ, հետեւաբար, Ֆրանսայի մէջ հրատարակուող «Յառաջ»ը այդ երկրին աշխարհագրական սահմաններուն մէջ չամփոփուեցաւ:

Նախ՝ իբրեւ արտայայտիչներէն մէկը կուսակցութեան մը, — Հ. Յ. Դաշնակցութեան, — որուն գաղափարական հորիզոնը եւ գործունէութեան շրջագիծը ոչ թէ առանձնապէս այս կամ այն գաղութով կը բնորոշուի, այլեւ մեր բոլո՛ր գաղութներով՝ ընդգրկելով մեր հայրենիքի այժմու եւ պատմական սահմանները:

Երկրորդ՝ նաեւ ի՛նք՝ «Յառաջ»ի խմբագիրը իր ըմբռնումներով եւ իր էութենէն բխող կոչումով մը չէր կրնար սեղմուիլ գաղութի մը համեմատաբար նեղ շրջագիծին մէջ:

«Յառաջ» յիսուն տարեկան...

Բայց այդ կէս դարը ժամանակաշրջան մըն է, որուն ընթացքին Ֆրանսայի մէջ լոյս տեսան նաեւ այլ թերթեր, — անոնք իրենց հետ ունենալով, ինչպէս «Յառաջ»ը, իրենց պատկանած կուսակցութիւնը կամ իրենց համակիրները, — բայց յաջորդաբար անհետացան ասպարէզէն:

Պատճառը այն է, որ մինչ ուրիշ թերթեր կը փնտռէին ընթերցողներ, ընթերցողնե՛րն էին որ փնտռեցին «Յառաջ»ը:

Այլ խօսքով՝ «Յառաջ» իր սկզբնաշրջանի իրապէ՛ս դժուարին օրերէն սկսած, իր կայունութեան եւ ամրութեան համոզումը ներշնչեց, ինչպէս նաեւ իրե՛ն հետ եւ ի՛ր միջոցով կայուն եւ ամուր մնալու հաւատքը իր ընթերցողներուն, անոնք ըլլան իր պատկանած հոսանքէն թէ «բոլորտիքեան» կամ նոյնիսկ ընդդիմադիր:

Հայ մամուլի տարեգրութեան մէջ երբ դեռ նախորդ դարու կէսէն սկսած, մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ, հայերէն լեզուն նոր բառերով ու տարազներով օժտելու հետեւողական աշխատանք մը տարուած էր, թուալով աւելի քան մէկ դարու ընթացքին ոչ մէկ թերթ հասաւ լեզուական այն աստիճանին, որ, «Յառաջ»ի մէջ, գրականատիպ հրապարակագրութիւնը եղաւ եւ ապացոյցը մեր Մայրենիքին արժանիքներէն մէկուն:

Խօսիլ «Յառաջ»ի մասին եթէ կը նշանակէ անոր հիմնադիր – խմբագրին արժանիքներն ու դերը մատնանշել, հարկ է յիշել նաեւ Շաւարշ Նարդունին, — կամ ինչպէս սովորութիւն է ըսել, տարիքներու տարբերութեամբ, «մեծ Շաւարշ»ին քով «փոքր Շաւարշ»ը, — որ թերթին ամէնէն դժուարին օրերէն սկսած անոր աղն ու հացը բաժնեց եւ որ մեր բոլորէն, — «Յառաջ»ի մնայուն թէ պարբերական աշխատակիցներէն — ամէնէն աւելի արժանին է յիշատակուելու եւ գնահատուելու:

«Յառաջ»ի յիսուն տարիներուն առաջին երեսուն տարիները եթէ կը տարբերին վերջին երկու տասնամեակներէն թերթին ծաւալովը, զանազանութիւն մը կայ նաեւ բովանդակութեանց տեսակէտէն՝ իբրեւ հետեւանք աստիճանական անհետացումին այն հոյլին, որ թերթին վերելքին մէջ իր մասնակցութիւնը բերած էր:

Այսուհանդերձ, «Յառաջ»ի հիմնադիր-խմբագրին ժառանգորդուհին, — կամ, ինչպէս կ՚անուանուի մտերմաբար, Արփիկը — թերթէն զատ ժառանգած է ընդունակութիւն մը, որուն շնորհիւ ատակ եղաւ «Յառաջ»ը պահելու իբրեւ ներկայութիւն մը Ֆրանսահայ գաղութին մէջ, իր կողքին ունենալով Հրանտ — Սամուէլը, որ փոխարինեց Շ.ը անոր սիւնակին մէջ:

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

«Հայրենիք» Հոկտ. 21

ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

ԾԵՐԱՆԱԼԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Երբ երեսունըհինգ տարեկանին կը մօտենայ, հաստատութեան վարիչ տնօրէնը կը սկսի մտատանջուիլ իր սեփական տարիքին մասին մտածելով: Կարդալէ վերջ տնտեսական կարգ մը հրատարակութիւններ, կը սկսի հարց տալ ինքզինքին թէ արդեօք ինքն ալ մէկն է տակաւին սրածայր ակռաներով այն գայլերէն որ կը տիրապետեն գործի հրապարակին վրայ, թէ ոչ արդէն իսկ մաս կը կազմէ մաշած ակռաներով ծերացած անասուններու շարքին:

Այս հարցը կարեւոր է, որովհետեւ հաստատութեան վարիչ տնօրէնը գիտէ թէ մեր օրերու աշխարհին մէջ ան իրաւունք չունի ծերանալու, եւ քանի որ չի կրնար երիտասարդանալ, գոնէ պէտք է որ տեղ քայլ ընէ:

Ուրեմն, երեսունըհինգ տարեկանէն սկսեալ վարիչ տնօրէնը, իրեն նման տասնեակ հազարներով բարձրագոյն պաշտօնատարներու նման, միտքը պիտի սեւեռէ տարիքի հարցին վրայ եւ ատկէ վերջ իր բոլոր շարժումները պիտի սկսին ազդեցութիւնը կրել այդ սեւեռումին: Ասիկա երեսուն տարիներու պատերազմն է հռչակուած ընդդէմ կեանքի օրերուն, որուն ընթացքին անցողական յաջողութիւններ կ՚արձանագրուին թէեւ, որ սակայն ընդհանրապէս կ՚ընթանայ կասկածելի կռիւներու ընդմէջէն: Ահա թէ ինչպէս ի յայտ կուգայ այս պատերազմը մինչեւ իսկ ամէնէն բնականոն խառնուածքի տէր մարդոց մօտ:

Վարիչ – տնօրէնը — որ պէտք չէ — ծերանայ հեռաձայնին մէջ կը ջանայ երիտասարդացնել իր ձայնը: Եթէ հեռախօսի խօսակից մը, առաջին անգամ խօսելով իրեն հետը, խօսակցութիւնը կ՚աւարտէ «Ցտեսութիւն պարոն» ըսելով, մեծագոյն սարսափը կը պատճառէ իրեն: Իսկ եթէ քարտուղարուհի մը — զոր միամտօրէն անպայման կ՚երեւակայէ որպէս շատ գեղեցիկ աղջիկ մը — խօսակցութիւնը վերջացնէ միմիայն «Ցտեսութիւն» մը ըսելով, այն ատեն գոհունակութեան խորունկ շունչ մը կ՚առնէ:

Ան ստիպուած է ոչ միայն խօսակցութիւններու ընթացքին հետզհետէ աւելի յաճախակի կերպով գործածել աշխարհի ամերիկեան ամենանոր բառերը, ինչպէս օրինակի համար՝ մարքէթինկ–միքս, ֆէյթըրինկ, միւլթի–փրօսէսինկս եւայլն, բառեր, որոնց փոխարէն պիտի սպասէ որ տնօրէնութիւնն ալ իր շօշափելի գոհունակութիւնը յայտնէ իրեն, այլ նաեւ ստիպուած է գործէ դուրս, շարժանկարի կամ ճաշարաններու մէջ, ականջ լարել հոնկէ ձերբակալելու համար երիտասարդութեան կողմէ ամէն օր վերանորոգուող բառեր եւ արտայայտութիւններ:

Վարիչ տնօրէնը հասարակ իւրաքանչիւր խօսակցութեան ընթացքին պէտք է ոչնչացնէ իր անցեալը: Կարծես թէ դեռ միայն երէկ էր որ աշխարհ եկած էր ան եւ ոչ աւելի: Երիտասարդ մնալու համար կը զարմանայ ամէն բանի վրայ, աչքերը կը խփխփէ եւ մանուկի մը նման աւելին սորվիլ կ՚ուզէ: Գրեթէ ոչինչ մը համար Փանթակրիւէլի նման խնդալէն կը ճաթի: Այլեւս երբեք չարտասաներ «ատենօք» բառը, ոչ ալ մանաւանդ «մեր ժամանակին» բացատրութիւնը, հակառակ որ, որքան ալ ճիգ ընէ, անոնք երբեմն դաւաճանօրէն լոյս պիտի տան իր բերնէն: Երբ կը խօսի մանկամարդուհիի մը, ներողութիւն, անուշիկ փիսիկի մը հետ, կը ցաւի որ երբեմն անգիտակցաբար դուրս կուտայ սա մահացու նախադասութիւնները: «Պիտի տեսնէք քիչ վերջ պիտի անցնի ատիկա», կամ «այսպէս կ՚ըսէք որովհետեւ տասնըութ տարեկան էք»: Մահացու են իսկապէս այս նախադասութիւնները: Մահացու՝ իրեն համար:

Կասկած չկայ թէ հետզհետէ պիտի ունենայ իր «հեծանիւ»ի շրջանը, «հետիոտն երթալու» շրջանը, «մարմնամարզական» շրջանը, «երբեք վերելակ»ի շրջանը, այսինքն պիտի դիմէ բոլոր այն միջոցներուն եւ գործիքներուն որոնք իրեն պիտի օգնեն հետզհետէ մեծցող փորը կարգի հրաւիրելու: Պիտի հետաքրքրուի զարաթէով, հակակշռի տակ պիտի առնէ իր ճաշացուցակը, նոյնիսկ պիտի անդրադառնայ որ այլ մարդերու համար ալ գեղեցկագիտական էնսթիթիւներ կան, որոնք լաւ գործ կ՚ընեն հրապարակի վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Տարապայմանօրէն երջանիկ էին այդ տան մէջ, «պէրէքէթ» կար, միշտ կը լեցուէր դիցաբանական ամալթեզջիւրին պէս, բերնէ բերան: Ինչո՞ւ կորել տուած էր հաստաբեստ կիպարիսենին, որ փառահեղ խորհրդանշանն էր ըտանեկան օճախին, այնուհետեւ բախտի անիւը դարձած էր հակառակ ուղղութեամբ:

Իսկ ինքը, Տիկին Արտեմիսը, մի՞թէ խիղճը մաքուր էր: Զարմինէի նշանտուքին խզումէն ի վեր, քէն ըրած էր իր ազգին դէմ ու Ցոլինէն կնութեան տուած օտարի մը: Այս ինքնատիպ փեսան շատ գէշ վարուած էր աղջկան հետ, էֆէնտիին տուներէն մէկը խլրացուցած ու դուրս ըրած դեռատի կինը:

Տաժանելի է կեանքի պայքարը, Տիկին Արտեմիս ոչ մէկ շփում ունեցած էր անոր հետ, ոչ ալ տան մէջ մեծցած իր զաւակները: Զորս աղջիկներուն շրթներուն վրայ սառած էր յունարէն երգի մը յանկերգը. — «Մենք սոխակներու պէս ենք, ուրախ զուարթ կը ճռուողենք օրն ի բուն»:

Մինակ, յուսահատօրէն անփորձ, Տիկին Արտեմիս սպառած էր ծախած տուներուն վերջին դրուշը եւ զարհուրանքէն չէր գիտեր թէ ո՛ր սուրբին ապաւինէր: Այս տեսակ տագնապի մը ընթացքին, կարելի է երեւակայել թէ չէր կրցած պահել իր ծանր մարմնին հաւասարակշռութիւնը եւ կողոսկրը բեկած՝ սանդուխներէն վար գլորելով:

Ուրեմն, խստակրօն հօր մը հոգածութենէն զրկուած, Զարմինէն, Հերմինէն, Ցոլինէն եւ ի վերջոյ Տիրանան, մէկ արկածախնդրութենէն միւսը գլորած էին ու կորած փոթորկալի կեանքի մը լափիւրինթոսին մէջ:

Վազգէն չէր կրնար մոռնալ այս նահապետական ընտանիքը, որուն հետ այնքան շէնշող պահեր ապրած էր, նոյնիսկ բաղնիք գացած բոլորին հետ, մատաղ տարիքին: Փարիզի եկեղեցիին շրջապատին մէջ, դիպուածը իրեն դէմ պիտի հանէր նիհարակազմ երիտասարդ մը, որ ամուսինն էր Տիրանային: Պարկեշտ աշխատաւոր մըն էր, շատ կը սիրէր կինը, որմէ զաւակ մը ունեցած էր եւ կը գուրգուրար վրան: Միակ ժառանգորդը Երուանդ էֆէնտիի ընտանիքին:

Բարեբաղդիկ մը չէր նաեւ այս վերջինը, զոր Վազգէն իւրաքանչիւր այցելութեան իր գիրկն առած ու զինքը շփացուցած էր խանդաղատագին: Տիրանան դժգոհ էր ամուսինէն որ անհնարին զոհողութիւններ կ՚ընէր իր երջանկութիւնը ապահովելու համար, բայց այդ ապերախտը անլուր միջոցներու դիմած էր Փարիզի մէջ, անուշիկ տղայէն ձերբազատելու եւ օտար տարփածուին գիրկը նետուելու համար:

Վազգէնի սիրտը կը մզկտար կսկիծէն, խոր հառաչ մը արձակեց եւ հասցէն տըւաւ դժբախտ երիտասարդին, որ շուտով ստիպուեցաւ Պոլիս վերադառնալ, հոգին ազատելու համար սարսափելի կնկան սպառնալիքներէն:

Շատ բան իմացած էր Վազգէն այս հանդիպումէն, անդիմադրելի փափաք մը ունէր տեսնելու Անգինէն, որ անոնց վաղեմի սպասուհին եղած էր մինչեւ Տիրանի ծնունդը: Ամէն անգամ որ Ալֆորվիլէն անցնէր, անպայման կ՚այցելէր այս խոնարհ կնոջ ու մտերմօրէն իրեց սիրտը կը պարպէին:

Թէեւ իր տղան Հրանդը կանուխէն կորսնցուցած, հազար անգամ աւելի բախտաւոր եղած էր Անգինէն, գորովալից հոգածութեամբը իր երկու թոռնուհիներուն, որոնք լաւ դիրքերու տիրացած էին Փարիզի մէջ: Ջերմ ընդունելութիւն մը ըրաւ հիւրին, զոր կը ճանչնար մանկութենէն ի վեր. անմիջապէս ըմպելի պատրաստեց ու կարկանդակներ շարեց սեղանին վրայ:

Վազգէն ջղագրգիռ երեւոյթ մը ունէր, բաժակը յորդած էր ու ա՛լ չէր կրնար համբերել:

— Աստուա՛ծ իմ, բացագանչեց ձեռքերը օդին պարզելով, այդ ընտանիքին արիւնը պղտորած է, մեծէն մինչեւ պըզտիկը: Այն ատեն, պէտք է հաւատալ որ անոնց մէջէն ամէնէն պատուախնդիրը Երուանդ էֆէնտին եղած է, այդ խիստ մարդը, որ տարին տասներկու ամիս թուրքերուն հետ գործ կ՚ընէր: Եթէ հըրաշքով յարութիւն առնէր, սրտին ցաւէն նորէն պիտի մեռնէր զաւալլը...

Շատ ազդուեցաւ Անգինէն այս յեղակարծ «փանֆլէ»էն, դէմքը կծկուեցաւ եւ աղերսարկու երեւոյթ մը առաւ:

— Օղո՛ւլ, մախսըմներուն մեղքը մի առներ, պաղատեցաւ մեծ նոր գեղցիի իր պարզունակ շեշտով: Տունի աղջիկ էին ամէնքն ալ, պապային օրհնած ձեռքը փլրաններէն մէկէն վերցաւ. մինակ, փարալը–փուլսուզ մնացին ու գէշ ճամբան բռնեցին: Դուն էիր ինծի անցած անգամ ըսողը, որ ազգականները տէր չկանգնեցան, իրենց օգնելու տեղ միսերնին կերան...

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(16 – Շար.)

«ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»Ը

Ֆրանսայի հայ գաղութին կեանքի առաջին օրերէն սկսեալ, յիսուն տարի առաջ, կազմուած էր Հայ Բժիշկներու Միութիւնը: Առաջին հիմնադիրները գաղթած հայ բժիշկներ էին, վկայուած մասնաւորապէս Պէյրութի Ֆրանսական համալսարանէն, Պոլիսէն, եւ նոյնպէս Փարիզէն: Օժանդակութեամբ եւ մասնակցութեամբ Փարիզի հայ հին գաղութին մաս կազմող հայ բժիշկներու, հիմնուած էր Հայ Բժիշկներու Ընկերակցութիւնը: Գիտակից իր կատարելիք կարեւոր դերին այդ դժուարին տարիներու ընթացքին:

Անցան տարիները, փոխուեցան սերունդները, անհետացան երէց անդամները, բայց հայ բժիշկները միշտ կենդանի պահեցին իրենց ընկերակցութիւնը, համաձայն պայմաններուն կը փոխուէին կամ կը հեռանային անդամները, գործունէութիւնը կ'ըլլար կենդանի կամ տկար, բայց միշտ կը մնար ոգին, եւ զանազան հանդիպումներով ու հաւաքոյթներով հայ բժիշկները կը պահէին միութեան կապը:

×

Այս վերջին տարիներու ընթացքին հայ բժիշկներու, մասնագէտներու եւ վիրաբոյժներու թիւը (բոլորն ալ ծնած Ֆրանսա, այր կամ կին, վկայեալ Փարիզի եւ Ֆրանսայի համալսարաններէն, շատերը հանրածանօթ իրենց համալսարանական դիրքին, իրենց մասնագիտութեան կամ փայլուն գործունէութեան), մեծ թիւ մը կը ներկայացնէր եւ պահելով իրենց հայկական ոգին եւ մտայնութիւնը, արդիական Ֆրանսական բժշկութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներէն էին, բայց բոլորն ալ զուրկ միութեան կապէ մը:

Եւ վերջերս, քանի մը ամիս առաջ, խումբ մը հայ բժիշկներ, կենսաբաններ, դեղագործներ եւ ատամնաբոյժներ, նախաձեռնութեամբ վիրաբոյժ Սերժ Սիմոնեանի, երկար եւ դժուարին նախապատրաստական աշխատանքներէ ետք, պրպտելով գտան մեծ թիւով ծանօթ կամ հեռացած պայմաններու բերմամբ, հայ բժիշկներ եւ բժշկուհիներ, եւ բոլոր ճիւղերէ մասնագէտներ, կազմակերպեցին ընդհանուր ժողով մը եւ հիմնեցին « Հայ Բժիշկներու Միութիւնը » իբր շարունակութիւնը մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցած Հայ Բժիշկներու Ընկերակցութեան: Ընտրուեցաւ վարչութիւնը եւ նախագահ նշանակուեցաւ հիմնադիրը՝ Սերժ Սիմոնեան եւ սկսաւ գործունէութիւնը:

Արդէն արձանագրուած են աւելի քան 70 անդամներ, դրական մասնակցութեամբ: Մարսէյլի մէջ ալ սկսած է շարժումը, ինչպէս նաեւ Պելժիոյ, եւ շնորհիւ Միութեան Փարիզի շրջանի ժրաջան նախագահին, օր ըստ օրէ կը ստեղծուին համագործակցական կապերը, եւ ապագայ գործունէութեան ծրագիրները:

×

Կազմուած Միութեան առաջին ձեռնարկը եղաւ կազմակերպել հաւաքոյթ մը, առաջին հանդիպումը Միութեան անդամներուն եւ անդամուհիներուն եւ անոնց ընտանիքներուն:

Օժանդակութեամբ Ֆրանսական մեծ եւ հանրածանօթ «լապորաթուար» մը, Հոկտեմբեր 25ի երեկոյեան «Սոֆիթէլ Սեւր» պանդոկին մէջ տեղի ունեցաւ այս առաջին հաւաքոյթը:

Պաշտօնական եւ արդիւնաւէտ ընդունելութենէ մը յետոյ, հայ բժիշկները, հաւաքոյթի մը ընթացքին, ունեցան կարծիքի փոխանակութիւններ եւ ելոյթներ բժշկական նոր դարմաններու մասին:

Բայց ամէնէն մեծ մասն էր առաջին հացկերոյթը, նոյն երեկոյեան, պանդոկին մեծ սրահներէն մէկուն մէջ, ուր կը մասնակցէին աւելի քան 150 բժիշկներ, բժշկուհիներ, մասնագէտներ իրենց ընտանիքի անդամներուն հետ շատ տաք եւ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ, հաւաքուած առանձին կլոր սեղաններու շուրջ, բոլորն ալ աւելի մօտէն իրար ճանչնալու առիթը կ'ունենային: Սերունդները իրար խառնուած, հայ փրոֆեսէօրներ, երիտասարդ բժիշկներ, դեղագործներ, վիրաբոյժներ, կենդանաբաններ, իրարմէ հեռու տարիներէ ի վեր վերջապէս առիթը կ'ունենային հանդիպելու եւ ճանչնալու զիրար: Բոլորն ալ գիտակից էին թէ այս միութիւնը ի՛նչ մեծ ուժ կը ներկայացնէ թէ՛ հայ եւ թէ Ֆրանսական կեանքին մէջ:

Երկու նուագախումբեր ճաշին ընթացքին ստեղծեցին զուարթ մթնոլորտ մը եւ մասնակիցները պարեցին նաեւ հայկական եւ Ֆրանսական պարեր:

Ճաշը վերջացաւ ուշ գիշերուան ընթացքին:

Այս առաջին հանդիպումը կարելի է նկատել շատ մեծ յաջողութիւն մը: Շատ բան կը պարտինք Հայ Բժիշկներու Միութեան նորակազմ վարչութեան եւ իր նախագահին, որոնք երկար ամիսներու ընթացքին, ձգելով շատ անգամ իրենց անձնական զբաղումները եւ հանգիստը, ոտքի հանեցին Հայ Բժիշկներու Միութիւնը, փնտռեցին եւ գտան բոլոր ցրուած հայ բժիշկները, հաւաքեցին եւ համոզեցին զանոնք, եւ այսպիսով ստեղծեցին միութեան կապ մը:

Դատելով իրենց առաջին քայլերէն, եւ առաջին յաջողութիւններէն, վստահ ենք թէ Հայ Բժիշկներու Միութիւնը իր մեծ եռանդով եւ նոր ոգիով մեծ դեր մը պիտի կատարէ Ֆրանսայի գաղութին մէջ:

Ջերմագին շնորհաւորութիւններ եւ հազար մաղթանք Հայ Բժիշկներու Միութեան ապագայ փայլուն եւ օգտակար գործունէութեան համար:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

Այսպէս, վարիչ - տնօրէնը որ չի կրնար ծերանալ, ամէն վայրկեան ուշադրութիւն պիտի դարձնէ մարմնական վերադարթումին որուն պէտք ունի, լեզուական արտայայտութիւններուն որոնց պէտք է դիմէ խօսելու ատեն, ձայնական ելոյթին զոր պէտք է որդեգրէ, դիմագծերուն զոր պէտք է ցոյց տայ, նիւթերուն որոնց մասին պէտք չէ խօսի իր անցեալը չյիշեցնելու համար (օրինակի համար Հիթլէրը, կամ Պուկի-Վուկի պարը), երիտասարդական ինքնաշարժին կամ վերջին տեսակէ մօթօսիքլէթէն զոր պէտք է ունենայ, իր տարիքին անյարմար հագուստներուն զոր պէտք է հագուի, երկար մազերուն որոնք ծիծաղելի սահմանին պիտի հասնին, փողկապին կամ տաբատին լայնութեան որոնք պէտք է յարմարին օրուան նորութեան, մարմնին գոյնին որ պէտք պէտք է արեւէն պրոնզ դարձած ըլլայ ,այո, այս բոլորին այնքան ուշադրութիւն պիտի դարձնէ որ այլեւս պաշտօն մը հանգիստ պիտի չկարենայ ընել... մնացեալ երեսուն տարիներու ընթացքին:

Գոնէ բոլոր այս ուշադրութիւններն ու ճիգերը օգտակար հանդիսանային ու զինքը համոզէին որ ահաւասիկ չի ծերանար, ժամանակը իր վրայէն կը սահի ու կ'անցնի ինչպէս ջուրը կը սահի փետուրի մը վրայէն, առանց թրջելու: Այդ ալ կարելի չէ, աւաղ:

Ահաւասիկ օրինակ մը ձեզի. վարիչ տնօրէնը անցեալ Շաբաթ օր փողոցը կը հետապնդէր սիրուն աղջնակ մը, որ յայտնի էր թէ ընելիք մասնաւոր գործ մը չունէր եւ ընկեր մը կը փնտռէր իրեն: Ամէն ինչ յարմար էր մօտենալու համար անոր: Բայց ահաւասիկ քաջութիւնը չունեցաւ մօտենալու եւ հոգեբանական զրգիռն անգամ չօգնեց իրեն: Մինչդեռ հինգ տարի առաջ, որքան դիւրութեամբ...: Այո, չկրցաւ մօտենալ, եւ խեղդելու համար իր սրտնեղութիւնը, մտաւ ամենամօտիկ կափէլայէն ներս եւ ապսպրեց երիտասարդական ամէնէն կատաղի խմիչքը:

ՕԼԻՎԻԷ ՌԸՆՈՏԷՆ

Թրգմ. Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, գումարուած է «աշխատաւորների դեպուտատների 15րդ գումարման Երեւանի քաղաքային սովետի երկրորդ սեսիան»: Օրակարգի հարցն է եղած զեղծարարութիւններու, պետական ինչքերու գողութիւններու, մսխումներու դէմ տարուող պայքարին արդիւնքները: Այս մասին զեկուցում տուած է Երեւանի դատախազը՝ Ռ. Կարապետեան:

Հաստատուած է, թէ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստը, գումարուած Յունուարին, մատնանշած է կեանքի տարբեր ասպարէզներուն մէջ տեղ գտած թերութիւնները եւ, միեւնոյն ատեն, շեշտած է պայքարի անհրաժեշտութիւնը գողութիւններու, զեղծարարութիւններու եւ մսխումներու դէմ: Այս ցուցմունքները նկատի առնելով, Երեւան քաղաքի վարչական մարմինները, կուսակցութեան քաղաքային կոմիտէի ղեկավարութեամբ, զգալի կերպով աշխուժացուցած են իրենց գործունէութիւնը պետական ստացուածքը պահպանելու, յանցաւորները մերկացնելու ուղղութեամբ: Ձեռք առնուած միջոցներուն հետեւանքով կազմակերպութիւններու մէջ նկատելի կերպով ամրապնդուած է պետական կարգապահութիւնը, բարձրացած է ղեկավար տարրերու պատասխանատուութիւնը եւ բծախնդրութիւնը յանձնարարուած աշխատանքներուն հանդէպ, նուազած են գողութիւնները:

Ժողովը միեւնոյն ատեն նկատած է, թէ լուրջ թերութիւններ դեռ գոյութիւն ունին վարչական մարմիններու գործունէութեան մէջ: «Սոցիալիստական սեփականութեան յափշտակութիւնների եւ վատնումների դէպքերը առանձնապէս նկատելի են թեթեւ, սննդի եւ տեղական արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնների ձեռնարկութիւններում, առեւտրական եւ շինարարական կազմակերպութիւններում, գազի շահագործման եւ նաւթամթերքների գլխաւոր վարչութիւնների, «Հայգիւղտեխնիկայի» հանրապետական միաւորման օբիեկտներում»:

Պատկան մարմինները վերջին ժամանակներուն բաւական միջոցներ ձեռք առած են բնակչութեան առեւտրական սպասարկութիւնը բարելաւելու համար: «Սակայն 26 կոմիսարների, Օրջոնիկիձէի, Սովետականի եւ այլ շրջաններում պետական միջոցների յափշտակումների, սպեկուլիացիայի, գնորդներին խաբելու դէպքերը դեռեւս շարունակւում են: Այդ երեւոյթների առկայութեանը նպաստում է նաեւ արտադրող եւ մատակարարող կազմակերպութիւնների ոչ յստակ աշխատանքը»:

Պայքարի միջոցները բարելաւելու համար որոշումներ տրուած են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Զ.

Ծապլվար, 6 Դեկտեմբեր 1908

Խեւ Ասօ առաջարկեց, իբրեւ արմատական դարման, անմիջապէս կրակի տալ դպրոցի շէնքը, բայց ես մի քիչ «անտակտ» գտայ այդ միջոցը եւ բացատրեցի մեր ընկերներուն որ մենք պէտք է ցոյց տանք սառ պաղարիւնութիւն եւ մեր հակառակորդներու նման չդիմենք ծայրայեղ արարքներու: Այն տարբեր՝ եթէ Ասօ կ'ուզէ մի այդպիսի բան ընել անհատական պատասխանատուութեան տակ. առանց կուսակցութեանս պաշտօնական միջամտութեան. ես այն ատեն անհատապէս կրնայի համամիտ ըլլալ իրեն, քանի որ կուսակցութիւնս, որ ամէն հարցի մէջ ունի իր ազատ հայեցակէտը, որեւէ կերպով չի կրնար բռնանալ իր ընկերներու անհատական գործունէութեան վըրայ:

Երկար վիճաբանութենէ վերջ, որոշում կայացաւ կուսակցութեանս կողմէ մի ցոյց կազմակերպել ուսուցչի դէմ Ծապլվար հասած օրը, իսկ եթէ այդ ցոյցը մնար առանց որոշ արդիւնքի, այն ատեն ուսուցիչը պիտի ծեծէինք անհատապէս եւ ո՛չ թէ յանուն կուսակցութեան, որ երբեք չընդունիր այդ տեսակ բռնի միջոցներ, եւ իր գաղափարներու յաղթանակին համար խօսքէ ու գրչէ զատ ուրիշ զէնքեր չի ճանչնար:

Որպէսզի կեղտոտ պուրժուազիայի եւ սեւ կղերականներու մութին մէջ սարքած դաւադրութեանց զոհ չըլլանք, խոհեմութիւն համարեցի վաղօրօք մեր մօտ հրաւիրել Քոմրաշի Կարլ Մաքս Կլուբի քարտուղար Հասօ, որ արդէն իր որոշ եւ գիտակից հայեցակէտը պարզած էր դպրոցական հարցի մասին:

Վերջապէս երկու օր առաջ լուր առինք թէ՝ ուսուցիչը ցերեկուայ մօտ կը հասնէր Ծապլվար: Արդէն իսկ Րէս Սերքօ, Տէր Սահակ, Սերքոյի երկու որդիքը, Սահօ Ջան, Փրենց Ցարօ եւ Կօլօշենց Սեդօ, գիւղին բոլոր մենծ աղայական կուսակցութիւնը իրենց արբանեակներով, հացկատակներով, պնակալէզներով գացեր էին դիմաւորելու պուրժուազիայի պաշտօնական ներկայացուցիչը, իբր թէ նա մի յեղափոխական – հասարակական մեծ գործիչ կամ անձնուէր հերոս լինէր:

Մենք իսկոյն հաւաքուեցանք եկեղեցու մօտերը պատշաճ դիրքեր գրաւելու:

Եւ ահա երեւցաւ թափօրը: Երբ ուսուցիչը եւ իր ուղեկիցները կանգ առին եկեղեցու քով եւ վար իջան իրենց ձիերէն՝ ցոյցը պայթեցաւ:

— « Անկցին յետադիմականները, անկցին դաւաճանները, անկցին սուտ դպրոցասէրները, անկցին կեղծաւոր ուսուցիչները, կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը, կեցցէ՛ պրոլետարիատի ինքնագիտակցութիւնը, կեցցէ՛ Ծապլվարի մտաւորական երիտասարդութիւնը», աղաղակները օդը կը թնդացնէին:

Տեսնելու էր մութ ուժերու շփոթութիւնն ու վախը: Տ. Սահակ անմիջապէս ինձ մօտ վազեց եւ աղաչեց որ վերջ տանք ցոյցին:

— Յեղափոխութիւնը պայթեցաւ Ծապլվարի մէջ, պատասխանեցի եւ կարելի չէ հեղեղի ընթացքը կասեցնել:

Այդ րոպէին մի սուր աղաղակ լսուեցաւ: Խեւ Ասօ, իր անհատական պատասխանատուութեան տակ, քար մը շպրտած էր ուսուցչի ճակտին եւ վիրաւորած զայն: Արիւնը կը հոսէր եւ խուճապն ընդհանուր էր: Րէս Սերքօ, Սըհօ Ջան, Փրենց Ցարօ եւ Կօլօշենց Սեդօ մի վայրագ յարձակում գործեցին խե՛ղճ պատանիին վրայ, որ շուարած՝ մեր մօտ ապաստանեցաւ:

— Հասի՛ր Հասօ, գոչեցի Կլուբի քիւրդ քարտուղարին, որ հաստ գաւազանը ձեռքը մի քիչ անդին դիրք բռնած էր:

Այն ատեն պայքարն ստացաւ ծանր հանգամանք եւ հազիւ յաջողեցանք ես, Ասօ, Կարօ, Սմենց Վարդան եւ Հասօ, խուժանը ճեղքելով ապաստանիլ դպրոցի շէնքն որուն դուռը ամրապէս փակեցինք:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մարտիրոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգե - հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր նորոգ հանգուցեալ՝

ԱՐԱՄ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին (մեռած Հոկտ. 29ին Ռիօ, յետ անողոք հիւանդութեան 57 տարե - կանին):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Գարակէօզեան եւ Սարաճեան ընտա - նիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կա - տարել կուտան այս Կիրակի (Նոյ. 16) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ ե- կեղեցին

ՍԱԹԵՆԻԿ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահերուն քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա- տակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գապայեան - Աղնաւոր- եան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգե- հանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրենց սիրելի մօր եւ մեծ-մօր՝

ՆՈՒԷՐԻ

եւ եղբօր ու հօր՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ, նաեւ իրենց քրոջ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ եւ նահատակ հօր ՅՈՎՍԷՓ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ հոգիներուն համար, ինչպէս իրենց ծննդավայր Ատափազար աստուածարեալ հայահոծ քաղաքի 1915ի Մեծ Եղեռնի Տէր-Զօրի ճամբաներուն եւ անապատներուն մէջ բազմահազար նահատակներու եւ 1921ին նոյն քաղաքին մէջ քեմալականներու կողմէ սպաննուած բազմահարիւր անմեղ նահատակներու հոգիներուն համար, Փրատոյի մայր եկեղեցին, Կիրակի առա- ւօտ Նոյ. 16:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յար- գողներուն:

×

ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻՆ 53ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նոյեմբեր 16, Կիրակի առաւօտ Փարի- զի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

Կէսօրէ ետք ժամը 13.30ին Հոգեճաշ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ՝

118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro Courcelles

Ճաշերու մասնակցութիւն 30 Ֆր.:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյ. 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 9ին:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՄԱՐՍԷՅ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուր- բաթ (Նոյ. 14) իրիկուն ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժո- ղովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկեր - ները, Շաբաթ Նոյ. 15 ժամը 21ին Ահա- րոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

ՁԵԿՈՅՑ

Այս տարուան մեռելներու յիշա- տակին օրը, շատերու նման ես ալ Ֆրանսուհի մօրս ընտանեկան գե- րեզմանին առջեւ կրցի երթալ պահ մը մտամփոփուելու համար: Իսկ Հայ հօրս ընտանիքին համար որեւէ գերեզման չկայ...

Հայրս, Ա. Միքայէլեան, գրքի մը մէջ կը պատմէ մեծ-հօրս Սեդրակ Միքայէլեանի, մեծ-մօրս Արուսեակ Մելիքեանի եւ պզտիկ հօրեղբօրս Հայկազին չարչարանքներէ վերջ անմոռանալի մահերը, եւ այս կեր- պով իրենց համար տեսակ մը տա- պանաքար կանգնեցուցած է:

Սոսկալի եւ անողոք ամբաստա- նութիւն մըն է անոնց անգութ դա- հիճներուն հանդէպ:

Հօրս «Յիսուն տարիներ առաջ(*) վերնագրով գրած գրքին մէջ, իր նկարագրած խիստ յուզիչ իրողու- թիւնները, ընտանիքի մը ու ամ- բողջ ազգի մը անմեղ զոհեր եղած ըլլալնուն մասին, ականատեսի մը եւ անձամբ չարչարուողի մը ան- հերքելի վկայութիւններն են:

ԿԻ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Լրագիրի խմբագիր

(*) Գիրքը գնելու համար դիմել հեղինակին

Dr. MIKAELIAN
Résidence du Parc Chanot
190, rue du Rouet
13008 Marseille

(Գինը փոստի ծախքով միասին 24 Ֆր., վճարումը պանքայի չէքով ապսպրանքի պահուն):

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին
Շաբաթ, Նոյեմբեր 15, ժամը 22էն առաւօտեան 4
CASINO DE CHARBONNIERES
Ensemble attractif de ROGER CREVAT
Avec la participation de la chanteuse
FLORENCE NOEL

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
Շաբաթ Նոյեմբեր 15, ժամը 20.30ին, ԹԷԱԹՐ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼԻ մէջ
Փարիզի «ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ» Թատերախումբը
ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ կը ներկայացնէ

ՀՆԱՐՔԸ

Երգչալից կատակերգութիւն, 3 արար
ՄՈՒՏՔ՝ 20, 15 եւ 10 Ֆրանք
Կը խնդրուի Վալանսի եւ շրջաններու ազգայիններէն կանխաւ ապահովել իրենց տոմսերը

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Grand Bal

DU NOR SEROUND D'ALFORTVILLE

Samedi 22 Nov. de 20 heures à l'aube Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

avec la participation de l'ensemble
BERNARD DEDEDJIAN

Entrée 20 Fr., Nor Séround 10 Fr.

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

ամսական դասախօսութեանց շարք մը կը կազմակերպէ, նուիրուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը

Ուրբաթ 14 Նոյեմբեր — Ուրարտական շրջան, Արմէնները
Ուրբաթ 12 Դեկտեմբեր — Արտաշէսեան հարստութիւն
1976 — 16 Յունուար — Արշակունեանց հարստութիւն — Գրերու գիւտ — Վարդանանք
Ուրբաթ 13 Փետր. — Արաբական գերիշխանութիւն — Բագրատունեաց հա - րստութիւն
Ուրբաթ 19 Մարտ — Կիլիկեան Հայաստան — Լեւոն Ա. Մեծագործ
Ուրբաթ 23 Ապրիլ — Հայկական Հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ Լօզան
Ուրբաթ 14 Մայիս — Խամսայի Մելիքութիւնները — Դաւիթ Բէկ — Մխիթար Աբբահայր

ԲԱՆԱԽՕՍ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Առաջին դասախօսութիւնը Ուրբաթ Նոյեմբեր 14, երեկոյեան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» Մշակութային սրահին մէջ, 118, Ռիւ տը Գուրսէլ — 75017 Փարիզ նիւթ ունենալով՝

— Աշխարհագրական Հայաստան — Հայաստանի առաջին բնակիչները — Նայիրի Ուրարտու — Հիմնարկութիւն ուրարտական թագաւորութեան — Ուրարտական քաղաքակրթութիւնը — Արմէնները — Երուանդունիները — Հայերը պարսիկ իշխանութեան տակ:

ԾԱՆՕԹ.— Այս բանախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան հարցում-պատաս- խանի ոճով:

Exigez
de votre fournisseur habituel
les délicieux

halva lokoum tahin

Bongoût

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
15
SAMEDI
15 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.440 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.440

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

(Յոբելեանին առթիւ)

— o —

Խումբ մը գրասէր բարեկամներ նախաձեռնութիւնն ենստանձնած յոբելենական հանդիսութեամբ մը տօնելու Կարօ Մեհեանի գրական ու կրթական գործունէութեան յիսնամեակը՝ Կիրակի, Նոյ. 16ին: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ 55ամեակը: Յիսնամեակը տօնուած էր քանի մը տարի առաջ, Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Յոբելեարը, բուն անունով Կարօ Ղազարոսեան, ծնած է 1898ին Մարմարայի ափերուն վրայ, Հայաշատ Ռոտոսթօ (Թէքիրտաղ) քաղաքը, որ Հայութեան տուած է կարգ մը անուանի յեղափոխականներ ու գրողներ:

Կարօ Մեհեան կը պատկանի սերունդին գաւառացի այն պատանիներուն, որոնք 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութեան խարուսիկ ազատութեան օրերուն կը փութային դէպի Վոսփորի ափերը՝ յագեցնելու համար իրենց ուսման ծարաւը՝ կեանքի ասպարէզը նետուելէ կամ Հանրային գործունէութեան նուիրուելէ առաջ:

Օսմանեան մայրաքաղաքը դիւրաւ կ'ընդունէր զանոնք: Կեդրոնականն ու Պէրպէրեանը չէին բաւեր գոհացում տալու գաւառէն խուժող ուսումնատենչ աշակերտներու բազմութեան: Իրարու ետեւէ կը բացուէին միջնակարգ վարժարաններ, — Սկիւտար՝ Կարապետեանը՝ աղջկանց առանձին բաժինով, Մաքրի — գիւղ՝ Պէզազեանը, Բերա՝ Հինդլեան — Մալաթեանը (Նոր Դպրոց), Բագրատունի եւ Հայրիկեան (Արդէի Վարժարան):

Իր ծննդավայրի ազգային վարժարանին եւ Թրքական Իտատիյէէն ետք, Կ. Ղազարոսեան կը յաճախէր Պոլսոյ Արդէի վարժարանը, զոր կ'աւարտէր 1914ին, մեծ պատերազմի նախօրեակին: Դժբախտ սերունդ, որուն ասպարէզը պիտի խորտակուէր յանկարծ, ճիշդ այն պահուն, երբ հնարաւորութիւն ունէր մասնագիտութեան մը հետեւելու բարձրագոյն դպրոցի մը մէջ:

Մեհեան եւս պիտի ճաշակէր տարագրութեան դառնութիւնները:

Զինադադարի խանդավառ օրերուն, երբ փայլուն հեռանկարներ կը բացուէին հայութեան առջեւ, քսանամեայ երիտասարդը նետուեցաւ հանրային գործունէութեան ասպարէզը, պոլսահայ վարժարանի մը մէջ ստանձնելով ուսուցչական պաշտօն եւ գործօն մասնակցութիւն բերելով նաեւ ազգային կեանքին:

Քէմալական փոթորիկը զինքը կը նետէ Պուլկարիա, ուր կը լծուի ուսուցչական ասպարէզին, միաժամանակ նուիրուելով գրականութեան եւ հրապարակագրութեան: Կրթական ասպարէզը նոյնքան սիրելի էր իրեն, որքան գրական աշխատանքը, Մտաւորական կեանքի երկու ճիւղեր, մէկը միւսին լրացուցիչ:

Բեղուն գրիչ, հետաքրքիր ու պրպտող միտք, բազմակողմանի շնորհներով օժտուած, տարիներով իր մնայուն աշխատակցութիւնը բերաւ մեր մամուլին, իւրայատուկ ոճով վերլուծելով օրուան ազգային ու քաղաքական հարցերը: Աշխատանք՝ զոր կը տանի ցարդ յարատեւօրէն:

Երեսունական Թուականներուն Ֆրանսայի ազգային — կուսակցական կեանքին բերաւ իր գործօն մասնակցութիւնը: Փարիզի, մանաւանդ գաւառի մեր բեմերուն վրայ դարձաւ՝ Վ. Իշխանեան անունով: Այս նոյն ծածկանունով ստորագրեց իր պարբերական գրութիւնները Յառաջի մէջ՝ «Թուրքիա իր հոգերով եւ փորձերով» խորագրին տակ: Խորագիրը՝ զոր կը պահէ ցարդ, երբ սփիւռքահայ մամուլին մէջ կը գրէ Թուրքիոյ մասին:

Բացի Յառաջէն, կանոնաւորաբար աշխատակցած է ու կը շարունակէ աշխատակցիլ Ազատ Օրի, Ազդակի, Ալիքի, Ասպարէզի, Արմենիայի, Բագինի, Հայրենիքի, Յուսաբերի, ինչպէս երբեմնի Հորիզոնի (Սելանիկ), Նոր Օրի (Աթէնք), Ազատ խօսքի (Սոֆիա) եւայլն:

1924էն սկսեալ լոյս ընծայած է զանազան գրքոյկներ՝ Պուլկարիոյ, Ցունաստանի, Փարիզի եւ Պէյրութի մէջ: Մշակած է մասնաւորաբար ժողովրդական պատմուածքներու եւ հէքեաթներու սեռը: Հարցերուն կը մօտենայ իմաստասիրական հայեցողութեամբ, ինչպէս օրինակ իր վերջին գործը՝ Իմաստութեան ուղիով, որուն երկու մասերը մէկ հատորով տպուեցան Պէյրութի մէջ եւ որ անգլերէնի թարգմանուեցաւ վերջերս:

Գրական ու հրապարակագրական իր բոլոր գրութիւնները կը ստորագրէ ծածկանունով — երբեք իր բուն անունովը, այսպէս՝ Սօսեաց Տղան, Վ. Իշխանեան, Լեւոն Ռուբինեան, Դէտ, եւայլն (էր երբեմն նաեւ՝ Մոնազն, Վահրին):

Երկրորդ աշխարհամարտի նախօրեակին Ֆրանսայէն վերադարձաւ Պուլկարիա, ուր պատերազմի օրերուն Ֆիլիպէէն հինգ քիլոմեթր հեռու իր վարձած ագարակին մէջ մեկուսի կ'ապրէր ընտանեօք: Կարմիր բանակը Պուլկարիա կը մտնէր 1944 Սեպտ. 9ին: Երկու ամիս ետք, Նոյեմբեր 11ին ձերբակալուելով հանդերձ, հանդերձ կը տարուի Մոսկուա, Երեւան, հուսկ ուրեմն Սիպերիա: Թրքականէն ետք Կարօ Մեհեան տասներկու տարի պիտի ճաշակէր նաեւ բոլշեւիկեան աքսորավայրերու դառնութիւնները:

1956ի ներումէն օգտուելով, Մոսկուայի ու Գերմանիոյ ճամբով կը հասնի Փարիզ, որ դարձաւ իր վերջնական կայանը եւ ուր ցարդ անխոնջ կը շարունակէ իր հանրային գործունէութիւնը՝ կրթական ու գրական զոյգ ճակատներու վրայ:

Յուզումով կը կարդացուին իր «Աքսորականի մը յուշերէն»ը՝ լոյս տեսած Պէյրութ՝ 1969ին Սօսեաց Տղան ծածկանունով:

Ողջունելով իր յոբելեանը, իրեն կը մաղթենք կատարեալ առողջութիւն, որպէսզի մնայ միշտ երիտասարդ, ինչպէս է այժմ, իր միտքն ու գրիչը ի սպաս դնելու համար նոր սերունդի դաստիարակութեան եւ հայ մշակոյթի զարգացման:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

— o —

ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Մինչ նախկին նախարար Ֆուադ Էլ Միւրվիլ կը պատրաստուի Պէյրութ մեկնիլ «տեղեկատուութեան եւ բարեկամութեան» առաքելութեան մը համար, մթնոլորտը կրկին լարուած է Պէյրութի մէջ եւ կը Թուի թէ այս 12րդ հրադադարը ծառայեց միայն քիչ մը յոգնութիւն առնելու, ամսական գանձելու, պարենաւորուելու եւ կրկին զինուելու: Արդարեւ սարսափի մթնոլորտ մը կայ մանաւանդ իբրեւ հետեւանք առեւանգումներու բազմացման: Այս առեւանգումները առաւելաբար յարանուանական բնոյթ ունին: Չորեքշաբթի օր միայն 220 առեւանգում եղած է, 25 Հինգշաբթի, տրուած ըլլալով որ անցորդներու թիւը պակսած էր եւ պէյրութցիները կրկին բանտարկուած էին իրենց տուները: Հինգշաբթի իրիկուն դեռ 40 պատանդ կար (Չորեքշաբթի առեւանգուածներէն) որոնց հետքը չկար: Անկէ զատ ալ ոճրափորձ մը կատարուած էր Պէյրութի օդակայանը եւ զինուած երկու անձերը որոնք կը փորձէին մօտենալ օդանաւերուն, տեղն ու տեղը սպաննուած են բանակին կողմէ: Շատ յայտնի չէ թէ ո՞վ էին եւ ի՞նչ կ'ուզէին, բայց կը կարծուի թէ պաղեստինցի հայդուկներ էին եւ պիտի յարձակէին կամ Էռ-Ինտիաի կամ Փանամի մէկ օդանաւին վրայ:

Գալով Քարամէի, ընդունելով գործատէրերը եւ սենտիքաները, չեշտած է անոնց հետեւեալ կէտերը.—

Ա) Եթէ հեռանկարը երկրին բաժանումն է, թող միւս կողմը (իմա՛ քրիստոնեաները) բացէ ի բաց ըսէ եւ այդ մասին խօսինք:

Բ) Եթէ օտար ծրագիր մըն է, ան դէմ է Լիբանանի շահերուն եւ պէտք է կեցնել:

Գ) Եթէ կռիւը Պաղեստինցիներու ներկայութեան դէմ է, լաւ է քիչ մըն ալ սպասել «վասնզի քաղաքական հորիզոնին վրայ այդ հարցին մօտաւոր լուծումը կ'ուրուագծուի»:

Դ) Եթէ կռիւ կայ վերջ տալու համար դիմադրութեան կարգ մը շահագործումներուն, հարկ է հաստատել որ այդ շահագործումները ցոյց կուտան լիբանանեան Պետութեան տկարութիւնը, ուրեմն լուծումը կը կայանայ այդ Պետութիւնը վերաշինելու եւ զայն ամրապնդելու մէջ:

Բանի մը տողով

ԼՈՆՏՈՆԻ ճաշարանի մը մէջ ռումբ մը պայթած է, մէկ մեռեալ, 15 վիրաւոր կայ:

ԼԻԶՊՈՆԻ մէջ շինարարութեան բանւորները գոհացում ստացան եւ իրենց աշխատավարձքը 44 առ հարիւր յաւելում պիտի կրէ: Պաշարած էին կառավարական պալատը եւ կը սպառնային:

ՍԱՐԳԻՍ ՓԱՍՔԱԼԵԱՆ 22 տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: Ինչպէս ծանօթ է, Փասքալեան լուսանկարած էր եւ խորհրդային լրտեսներու յանձնած էր Ատլանտեան Ուխտի պաշտպանութեան վերաբերող փաստաթուղթեր, իր գործիկէն՝ Սահակ Տէտէեանէ, որ Ատլանտեան Ուխտի մէջ պաշտօնավարած էր: Բանտարկութեան վճիռը արձակած է Ամերիկայի Դաշնակցային դատաւոր Մարք Գոնսթանթինօ, Հոկտ. 31ին: Ամբաստանեալը նախապէս ընդունած էր իր յանցանքը: Կ'ըսուի թէ պաշտպան փաստաբանը՝ Ճորճ Գորպէթ դիտել տըւած է, որ խորհրդային իշխանութիւնները «շահագործած են» Փասքալեանի հակաթուրք զգացումները եւ համոզած են, որ Ատլանտեան Ուխտի գաղտնիքներ գողնալով, պիտի վնասէր Թուրքիոյ: Կ'ըսուի նոյնպէս, թէ վաթսուն ամերիկահայ ծանօթ անձեր նամակներ ուղղած են դատաւորին, յիշատակելով Փասքալեանի օգտակար ծառայութիւնները, Ամերիկայի հայ գաղութին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 6)

ՃԱՏՐԱԿ

Մոսկուայի մէջ վերջ գտաւ ճատրակի մրցաշարքը, որուն մասնակցեցան ճատրակի այսպէս կոչուած «աստղերը»: Մասնակցողներուն շարքին էին Տիգրան Պետրոսեան, Միխայիլ Տալ, Բորիս Սպասկի, Վիկտոր Կորչնոյ եւ ուրիշներ: Մրցաշարքին մասնակցեցաւ Ռաֆայէլ Վահանեան, որ անցեալ տարի պրոնզէ շքանշան ստացած էր Խորհ. Միութեան ախոյենական մրցաշարքին:

Վահանեան սկիզբները լաւ յաջողութիւններ ապահովեց: Ցաղթեց Պլանինցին (Եուկոսլաւ), հաւասար արդիւնք ձեռք ձգեց Պետրոսեանի հետ, այնուհետեւ պարտութեան մատնեց հոլանտացի Պէռմը եւ «խաղաղ դաշինք» կնքելով Տալի եւ անգլիացի Սթինի հետ, հինգ խաղէ ետք Կեալէրի հետ կը գլխաւորէր աղիւսակը (3,5ական կէտ):

Այնուհետեւ Վահանեան յաղթական կէտ մը եւս ապահովեց՝ պարտութեան մատնելով հունգարացի Լենթէլը: Բայց Կեալէր իր կարգին կէտ մը արձանագրած ըլլալով՝ վեցերորդ խաղէն ետք երկուքն ալ 4,5ական կէտով միշտ առաջին դիրքի վրայ կը մնային:

Այս փայլուն «մուտք»էն ետք Վահանեան ձախողութիւններ կ'արձանագրէ 7րդ խաղէն սկսեալ: Մրցաշարքի աւարտին Վահանեան՝ Կորչնոյի եւ Խոլմովի հետ 9,5ական կէտերով երրորդ տեղը կը գրաւէ:

×

ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Երկու շաբաթ նուագահանդէսներ տալէ ետք Ասիոյ հարաւ-արեւելքը՝ Հայաստանի պետական սենեկային նուագախումբը (ղեկավար՝ Կ. Բաղդասարեան) Երեւան վերադարձաւ: Խումբը ելոյթ ունեցաւ Սինկափուր, Քուալալումփուր, Հոնկ-Քոնկ եւ Մանիլ:

Ցայտագիրը կազմուած էր Մոցարթի, Վիվալտիի, Շոստակովիչի, Կոմիտասի եւ Ցարութիւնեանի ստեղծագործութիւններէ:

Տեղական մամուլը եւ երաժշտասէր հասարակութիւնը գնահատեց խումբին նուագահանդէսները:

×

«ԱՐԱՔՍ» ՃԱԶԻ ԽՈՒՄԲԸ

Արտաշատի «Արաքս» ճազի խումբը հինգ տարի առաջ կազմուեցաւ: Առաջին մրցանակը նուաճեց այս տարի Հանրապետութեան ստուգատեսին:

Խումբը նուագահանդէսներ պիտի տայ Մոսկուայի եւ Լեհաստանի մէջ:

×

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի մէջ բացումը կատարուեցաւ չեխոսլովաքիական հիւսուածեղէնի եւ կօշիկի ցուցահանդէսին, որ առաջին օրն իսկ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց:

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

— Օ —

Թէեւ բաւական ուշ. բայց, ի վերջոյ Փարիզի Հայութիւնը եւս յարգանքի իր տուրքը կուտայ հայկական մշակոյթի «փոքր ածու»ի համեստ մշակներէն մէ – կուն՝ Պ. Կարօ Մեհեանին, տօնելով անոր գրական, հանրային յիսնամեայ գործու – նէութեան յոբելեանը:

Ինչպէս պատահած է ուրիշներու, յար– գելի յոբելեարը այժմ ծանօթ է աւելի իր գրական կեղծանունով քան թէ մկրտու– թեան աւազանի բուն մականունով: Սա – կայն, ինծի եւ ընկերներուս համար ան կը մնայ Կարօ Ղազարոսեան, երիտասարդ գործիչը, որ չորս տասնեակ տարիներ ա– ռաջ, օր մը յայտնուեցաւ Ֆրանսայի մեր կուսակցական շրջանակին մէջ:

Անշուշտ, քիչ–շատ ծանօթ էինք իր կեանքի մանրամասնութիւններուն: Գի – տէինք, որ ծնած է եւրոպական Թուր – քիոյ հայաշատ մէկ քաղաքը՝ Ռոտոսթօ: Ուսումը առած է ծննդավայրի ու Պոլսոյ հայկական, Թրքական երկրորդական վարժարաններուն մէջ. ստացած՝ խնամ– ուած կրթութիւն: Անցած է աքսորի, գաղթականութեան դժոխքէն: Զինադա – դարին՝ Պոլիս, հազիւ քսան տարեկան, լծուած է արդէն հանրային աշխատանքի: Եղած է Հայրենիքի Օգնութեան Մարմնի եռանդուն անխոնջ անդամներէն մին: Քէ– մալականներու յաղթանակէն ետք անցած է Պուլկարիա ու հոն հաստատուած վերջ– նապէս. ի հարկէ, չմոռնալով ազգային գործը, գիրն ու գրականութիւնը՝ զանա– զան կեղծանուններով. Սօսեաց տղան. Վ. Իշխանեան. Մոնազն. Վահրիճ:

Այս բոլորին տեղեակ էինք: Բայց, հա– ճելի անակնկալը պատահեցաւ երբ դէմ յանդիման գտնուեցանք իրեն հետ:

Առաջին տպաւորութիւնները միշտ ա – նեղծ կը մնան:

Դիմացնիս կը գտնուէր բարեձեւ, ազ – նուական վայելչութեամբ հագուած ծան– րախոհ, համակրելի երիտասարդ մը: Տա– րիքին խոտոր համեմատող լրջութիւն մը կար դէմքին վրայ: Աշխարհի չարն ու բա– րին տեսած մարդու տխրութեան թեթեւ հովը: Կուսակցական գործիչները ընդ – հանրապէս կ'ըլլան դիւրահաղորդ, խօ – սուն, խնդումերես: Կարօն անոնց չէր նը– մաներ: Ոմանք հպարտութեան վերա – գրեցին այս կեցուածքը, սակայն, յե – տագային երբ մտերմացան, հաստատե – ցին որ զգայուն, ընկերասէր մարդու մը հետ է գործերնին:

Զափազանցութիւն չէ ըրածս. նոյնիսկ ուրախութեան պահերուն մենք չտեսանք Կարոյի լիաթոք խնդուքը. զգացումնե – րու անկաշկանդ արտայայտութիւնը:

Գոհունակութեան առաւելագոյն չա – փանիշը թեթեւ ժպիտն էր: Հետզհետէ հասկցանք, թէ նկարագրի, խառնուածքի հարց է եղեր իր պաղարիւն, վերապահ, դիւրաւ չմտերմացող բնաւորութիւնը: Կուսակցական ժողովներու ատեն ոչինչ բաներու համար երբեմն իրարու գլուխ կոտրելու կ'ելլենք: Ամէնէն տաք վիճա– բանութեան ընթացքին ինք կը մնար հան– դարտ, անխռով: Կը զսպէր բարկութիւ– նը. յայտնի չէր ըներ յուզումը: Կ'ենթադ– րեմ, թէ իր նկարագրի այս բարեմաս – նութիւնը մեծապէս օգտակար եղած է ի– րեն, վերջին պատերազմի վաղորդայնի սեւ օրերուն: Հաւանաբար նոյն հանդար– տութեամբ պատասխանած է ռուս, հայ չէկիստներու հարցումներուն, սպառնա– լիքներուն. թէեւ չէ փրկած զինքը Սի – պերիոյ մահաբեր ճամբարներու սառնա– մանիքէն:

Գրութեան սկիզբը գործածեցինք հա – մեստ բառը: Ածականը գլխագիր Մար– դուն համար էր, ո՛չ թէ իր վաստակին: Յոբելեարը միշտ խուսափեցաւ ամէն գը– նով իր վրայ խօսեցնելու ողորմելի սովո– րութենէն: Զուղեց աղմուկ յարուցանել՝ ելոյթներ սարքելով: Ընդհակառակն, հա– մեստաբար մնաց շուքին մէջ: Եթէ կ'ու– զէք, պէտք ալ չունէր այդ աղմուկին: Հարիւրաւոր յօդուածները, հրատարա – կած կամ հրատարակելի գիրքերը զայն դրած են արդէն արժէքաւոր գրականու– թիւն մշակողներու յոյժ պատուաբեր ցանկին վրայ: Յորդառատ արտադրող մը չէ: Իր գրականութեան ծանրութիւնը կը կայանայ որակին մէջ, ո՛չ թէ քանակին: Անշուշտ, ուրիշներ պիտի խօսին, պիտի գրեն այդ որակի մասին. սակայն, մեզի համար Կարօ Մեհեանը է՛ եւ կը մնայ գե– րազանցապէս փիլիսոփայ գրագէտ մը: Կրնանք բառերու տեղը փոխել. արժէքէն բան մը չի պակսիր: Ըլլան հէքեաթները, ըլլան պատմուածքները պարզ պատմու – թիւններ չեն: Անմիջապէս չեն յուզեր մեզ. այլ կը մղեն մտածելու. պատկեր– ներուն, բառերուն տակը գտնուող իմաս– տը որոնելու:

Ընդհանրապէս դժուարամարս են իմաս– տասիրական երկերը: Վերապահուած են մտաւորական որոշ պաշար ունեցողնե – րուն. որովհետեւ, կը խօսին վերացա – կան խրթին հարցերու մասին: Մեհեան իղձմտութիւնը ունեցած է իմաստասի – րութիւնը իջեցնելու պարզագոյն տարա – զին, որպէսզի խոնարհ ընթերցողն անգամ հասկնայ: Կարդացէք «Իմաստութեանց Ուղիով»ը եւ կը համոզուիք ըսածիս:

Գրքին գլխաւոր անձերը թէեւ դուրս ելած են Հին ու Նոր Կտակարանէն, հայ– կական, յունական, հնդկական պատմու – թիւններէն եւ կը կոչուին Սողոմոն Իմաս– տուն, Մեշուլամ, Մեծն Տիգրան, Արշա– ւիր Զօրական, Սոկրատ, Արիստիտ, Րա – մաճանտրան, Աղեքսանդր Մակեդոնացի: Անոնք թէեւ կ'ապրին, կը խօսին, կը վի– ճին տասը, քսան, երեսուն դար առաջ, բայց, խօսակցութեան նիւթերը այլեւս անցեալին պատկանող «մեռեալ նիւթեր» չեն. այլ, այսօր իսկ կապ ունին մեր առօրեայ կեանքին հետ, մեզ կը զեկա – վարեն, եւ կը կոչուին սէր, ուժ, փառա– մոլութիւն, ազատութիւն, ունայնութիւն: Ու պիտի ապրին մինչեւ «ի կատարած աշխարհի»:

Թղթատելով քառասուն տարուան ան – ամպ բարեկամութեան մատեանը, քանի մը խօսք ըրինք նաեւ իր գրականութեան մասին: Յարմար առիթով թերեւս քիչ մը ընդլայնենք նիւթը: Մինչ այդ, յոբելեանի յիշատակելի օրուան առթիւ, իրեն եւս մաղթենք երկար տարիներ եւ դալար գը– րիչ, որպէսզի նոր ստեղծագործութիւն – ներով հարստացնէ Հայութեան անկորըն– չելի գանձը՝ մեր մշակոյթը:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՍԻՒՆԸ

(ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Ցեղակարծ մրրիկէ մը ահաբեկ ծի– ծեռնակներու նման՝ վանականները խու– ճապահա՛ր, լքեր էին Տաթեւի Վանքը, որ կառուցուած է աւերակներուն վրայ երբեմնի մեհեանի մը: Դարերու թանձ – րախիտ մէգը անծանօթ կը պահէ ծնուն– դը այդ մեհեանին, որ մշտավառ պահեր էր իր ատրուշանին հուրը դարեր շա – րունակ: Ու, դարե՛ր շարունակ, Սիւնիքը իր հեթանոսական պաշտամունքն էր կա– տարեր:

Բուրմերու ծէսերէն ետք, այժմ դադ– րեր էին նաեւ աղօթքները վանականնե – րուն: Եւ անդայտացեր էր մանուշակա – գոյն թաւիշը խունկի քուլաներուն:

Եւ այդ համատարած ամայութեան ու լռութեան մէջ շարժուն կը մնար միայն Հայոց Սիւնը՝ եկեղեցւոյ հարաւային դը– րան դէմ, կանգնեցուած յանուն Սրբոյ Երրորդութեան:

Վարը, անձուկ ու խոր կիրճին մէջ, Որոտանը, կողքերէն սեղմուած վիշապի մը նման, կը գալարուէր ու կ'ռռնա՛ր ա– հեղամռունչ՝ փրփրելով ու շաչելով կիր– ճին ապառաժեայ լանջերուն:

Ցեամիջօրէն կ'երթար իր լրումին: Ա– րեւի տմոյն շողեր, բեկբեկո՛ւն, կը քաշ– ուէին դէպի կատարը հանդիպակաց: Սիւ– քը կը գգուէր սլացիկ բարդիները:Եւ վան– քին շուրջ կակաչներ, բոցի պատառնե– րու նման, իրենց շափրակները կ'ամփո– փէին:

Լէնկթիմուր, որ արեան մէջ խեղդած էր նաեւ Սիւնեաց աշխարհը եւ կասե – ցուցած ամէն կենդանի շարժում, սահ – մըռկած կանգնած էր յարաշարժ սիւնին դէմ՝ երկու ափերը կողերուն եւ կատա – ղութեան ու նաեւ վարանումի տագնապ մը կուրծքին տակ:

— Հակաթա՛յ, — խղեց յանկարծ խոր լռութիւնը՝ դառնալով իր զօրականներէն ամէնէն երիտասարդին, — իմ ներկայու– թեան ո՛չ մէկ շարժում... Պէտք է կա – սեցուի այս սիւնը:

— Փորձեցինք, բայց չյաջողեցանք, — պատասխանեց զօրապետը անհամարձակ, — կը ճկի, բայց ո՛չ կը կասի եւ ո՛չ ալ կը խորտակուի:

— Պէտք է կասեցուի՛, — որոտաց ա– մեհի արիւնարբուն, — Օկաթո՛յ, Թա՛լթ, —խօսքը ուղղեց միւս զօրապետներուն, — ընկճուած ու մահացած չէ Հայոց աշ– խարհը՝ այնքան ատեն, որ կը շարժի այս սիւնը...: Պարա՛ն կապեցէք եւ լծեցէք զօրքեր:

Եզան աղիքի նման հաստ ու երկար պա– րան կապեցին սիւնի կատարին: Ու զօր– քերը, օղակուած՝ պարանով, քաշեցին: Քաշեցի՛ն տքնաջան ու հեւասպառ՝ մին– չեւ որ սիւնը ճկեցաւ եւ տակաւ առ տա– կաւ ծռեցաւ:

Լէնկթիմուր կը մնար անշարժ՝ կկոց – ուած աչքերուն մէջ կայծկլտուն կիրք մը ցոլացնելով:

— Աւելի՛, — գոչեց կրկին, — աւելի՛, մինչեւ որ հպի գետնին ու խորտակուի:

Ու զօրքերը արիւն քրտինք մտած, քա– շեցին կրկին՝ իրենց ջիղերն ու պարան– ները պրկած:

Ու սիւնը իջաւ աւելի: Իջա՛ւ մինչեւ գետին:

Ու մինչ խուժանը աղաղակեց՝ իր յա– ջողութենէն ոգեւոր, սիւնը, չլրտելով պարանները իր գագաթէն, ցցուեցաւ ձիգ ու կանգնեցաւ կրկին՝ շարունակելով ճօ– ճիլ...

Լէնկթիմուր արմանքէն ու զարմանքէն քարացաւ պահ մը: Կը նայէր ակնապիշ ու անքթիթ՝ իր անզօր զայրութին հետ նաեւ այդ անբացատրելի խորհուրդին առթած վախով համակուած:

Լուռ ու սահմռկած էին նաեւ զինք շըր– ջապատող զօրականներն ու զինուորները:

— Եզնե՛ր, — պոռաց կրկին Լէնկթի – մուր՝ իր ընկրկումէն յանկարծ սթափած, — եզնե՛ր բերէք եւ լծեցէք պարաննե – րուն:

Ու իր ահեղ ձայնէն, որ բախեցաւ վան– քին պատերուն, սարսափած թռա՛ն զոյգ մը աղաւնիներ, որոնք, հի՛ն վարժու – թեամբ մը, մոլորեր՝ եկեր թառեր էին վանքի գագաթին: Ու դադրեցաւ բզզիւնը միջատներուն: Մեծղի օձ մը միայն, որ ծուարեր էր կանաչ կոճղի մը նման,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

— Այո՛, հօրս ալ գանգատած էին զար– մանալի անտարբերութեամբ մը... բայց ի՞նչ պէտք ունէին նաւակին մէջ Տաճիկի մը դիրկն իյնալու եւ պագտուելու անոր հետ: Տօքթորը իր աչքովը տեսեր է, Միհրան աղային պատմեր է, նշանը ետ ըրեր:

— Էտէպսիզ սպասուհիին կերած ա– պուրն է, միամիտ աղջիկները պօշ գըլ– նուեր ու խայըխը մտած են իրեն հետ: Եթէ չիտակը կ'ուզես, տա չէ բուն պատ– ճառը, Տօքթ. Ռեթէոսը ուզած էր Պան– տրմա տանիլ նշանածը, Զարմինէն չէ ուզած մօրմէն ու հօրմէն բաժնուիլ:

— Հերմինէն ի՞նչ եւ իցէ, մէկը ճարած ու առած նստած է վերջապէս, Յոլինէն ամէնէն բախտաւորը եղած է, Տօքթորի մը հետ կարգուելով, կարծես քրոջը ձախորդութեան վրէժը լուծելու համար: Հապա ի՞նչ կ'ըսես Տիանային, խեղօք երիկ մը գտած է, որ ամէն բան կը հո– գայ: Կ'երեւի ան ալ իր պզտան կը փնտռէ, գացած գանգատած է դեսպանատուն թէ ամուսինը զինքը բռնի վար կը դնէ Փա– րիզի մէջ եւ մահուան սպառնալիք ըրած է...

— Օղո՞ւլ, օղո՛ւլ, ինչեր կ'ըսես, խեղ– քիս պիտի գայ հեմէն: Վա՛յ, պճլիկ սա– տանայ, քենէ չէի սպասեր...

— Հաւայէն խօսքեր չեմ սիրեր ընել, էրիկը ինքը պատմեց, տղու մը պէս ար– ցունք թափելով: Միտքը ան է որ տաճիկ սիրահարին ծոցը իյնայ նորէն: Ժամ չե– կաւ որ ականջէն քաշէի: Ամուսինը խեն– թի պէս կը սիրէ Տիանան. պատկերը ծո– ցը պահած է, ինծի ցոյց տուաւ: Մե՛ղք, որքան կը նմանի ողորմած հոգի Զարմի– նէին, դէմքով եւ թիթեռնիկի թռչկո – տումներով: Այս բոլոր խառնակցու – թեան մէջ, ամէնէն առաջ թօքախտին զոհ գնաց Հրաչիկը, թշուառութեան ե– րեսէն:

Բարի աղախինը այլեւս չկրցաւ տոկալ, դէմքը ձեռքերուն մէջ առած՝ աղիողորմ հեկեկանքներով սկսաւ արտասուել:

— Վա՛խ, խավրում, մատաղ տարիքին սեւ հողը մտաւ, հեծեծեց արցունքնե – րուն մէջէն: Պատճառ ըլլողին աչքերը քէօրնան: Երուանդ էֆէնտիին բոլոր աղ– ջիկները ձեռքս մեծցած են. Զարմինէն, Հերմինէն, Յոլինէն եւ Տիանան, ամմա ես ամէնէն շատ կապուած էի Հրաչիկին: Զաւկիս պէս կը սիրէի, կը դողայի վը– րան, ամէնական բանը կը հոգայի ամ – բողջ սրտովս: Աղջիկս Հայկանոյշն ալ կը սիրէր, կը պագնէր, կը պագնէ՛ր ու չէր կշտանար: Հէյ վա՛խ, պօշ աշխարհ, պաթ-միշ ըլլալիք աշխարհ...

Մեծ Նորգեղցի սպասուհիին խելքին պիտի գար, եթէ իմանար որ Տիանան գլխէ հանած էր նաեւ իր բախտաւոր քրոջ ամուսինը որ ինքնասպան եղած էր յու– սահատութենէն...

×

Վազգէնին համար անակնկալ մը չէր, որ գիր մը ստանար Հերմինէէն, քանի որ բարեւ ղրկած էր իրեն եւ իր հասցէն ալ ունէր: Յուզիչ էր այդ նամակը, ա– մէնէն առաջ սրտաբաց անկեղծութեամբ, թախծալից տրտմութեամբ եւ կարծես տեսակ մը սարջանքով:

Սիրելի Պարոն Վազգէն,

Շատոնց է որ կը փափաքէի ձեզի գրել, սրտագինս շնորհաւորելու համար ձեր գրական եւ գեղարուեստական յօդուած– ները, զորս յափշտակութեամբ կը կար– դամ «Մարմարա»յի մէջ: Շնորհապարտ եմ մեր փեսային, որ այդ թանկագին պատեհութիւնը ընծայեց ու ես կարող եմ այս քանի մը խոնարհ տողերը ձեզի ուղ– ղել, վերջապէս:

Ճակատագիրը յոյժ անողոք եղաւ մեզի հանդէպ, յեղակարծօրէն կորսնցուցինք մեր պատուական հայրը, որ ամէն ինչ էր մեզի համար: Անդեկ ու բոլորովին ան – պաշտպան, մոլորեցանք կեանքի բաւի – ղին մէջ: Այլեւս շատ ուշ է մտածելու համար եղածին եւ ըլլալիքին վրայ, բայց գոնէ կրնանք պահ մը զուարթօրէն կանգ առնել անցեալին վրայ:

Տարապայմանօրէն երջանիկ էինք այդ օրերը, երբ ուրախ–զուարթ կը վազէինք Սամաթիոյ մեր պարտէզներուն մէջ: Սո– խակներու պէս կը դայդայլէինք ծառին եւ ծաղկունքին մէջէն: Կը յիշե՞ս վերի հօրին արկածը, որ քիչ էր մնացեր եղ– բորդ կեանքը արժէր: Սատիկ կը զգջամ յախուռն ընթացքիս համար բայց ես 15– ամեայ պարմանուհի մըն էի այն ատեն,ը– բածիս թողածիս գիտակցութիւնը չունէի երբեք:

Տեսիլքի մը պէս անհետացան այդ օրե– րը, աւա՛ղ, մէկը միւսին ետեւէն կոր – սընցուցի սիրելիներս: Զարմինէն ամէ– նէն դժբախտը եղաւ մեր մէջէն: Զարա– չար յոգնած կեանքի պայքարներէն, վա– ղաժամ փակեց իր աղուոր աչքերը, խե– լագարութեան նոպայի մը մէջ: Մինչեւ յետին պահը կը վերյիշէր մեր երգերը, զբօսանքները եւ մեծ մայրիկին գլխուն սարքուած անհոռնի խաղը: Վերադարձ– մըն էր այս դէպի իր Լուսեղէն Էութիւ– նը: Դաշնակին առջեւ անցած պահուն՝ միշտ կը վերակոչէր Կոմիտասի համեր– գը, վարդապետին երգերը երբեք չէր մոռնար:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(17 – Շար.)

"ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՒՂԻՈՎ" ԿԱՄ՝ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԵՐԿՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

«Մենք խօսած ենք իրարու հետ՝ զիրար հասկնալու համար, ու զիրար խաբած ենք երկուստեք»

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Իմաստութիւնը յաւիտենական որոնում է, այլուր չակին մէջէն մարդը արտահանելու անդադրում ճիգ: Զգացումներու եւ մտածումներու փոխադարձ ազդեցութիւններով կը զիմադծուի մարդը, կ'ամբողջանայ, կը խմրի: Իրենց անհաւասարութիւնը մղձաւանջի վերածող բայց կանգ չառնող մարդիկ կը զլտնուին «Իմաստութեանց Ուղի»ին վրայ. միտները, ինքնադոհներու ամբոխը, աժան յաղթանակներու, զուարճութիւններու լպրծուն սալայատակներու վրայ յամեցող ողորմելի գանգուածը, կը կոչէ անհետ, առանց հասնելու ճանաչման Սոկրատի ցնցումով սկսած:

Կարօ Մեհեանի գործը, պսակումը անսովոր կեանքի մը, իմաստութեան փորձարկութիւն մըն է, իր լիութեան հասած մարդու փորձառութեան վերածուելէ առաջ: Իմաստութիւնը է նաեւ քաջութիւն, երկուութիւններու դրական եւ ժխտական երեսները միանգամայն սեւեռելու: Եւ Կ. Մեհեան, Հեյլէններու մտածումի պայծառութեամբ, ինքն իր մէջ կ'ուզէ գտնել տիեզերքի եւ մարդու խորհուրդը:

«Կ'ուզես լեցնել այդ ունայնութիւնը, նայէ՛ փակ աչքերով քու ներքին աշխարհիդ: Ու մտքիդ տեսողութեամբ պատռէ՛ այն խաւարը զոր դուն ինքդ ստեղծեր ես՝ աչքի լոյսէն զրկեալ դառնութեամբդ»:

Բոլոր անոնք որոնք չեն կրցած զատել «ստուերներ»ը «գաղափար»էն, ինչպէս կը փորձէ իմաստուն Հելլէնը, չեն հասած տիրապետութեանը իրենց երկրային գոյութեան եւ անոր հետեւանքով իմացականութեան յաղթանակին, կեանքին կը նային զրկեալ դառնութեամբ, ազահութեամբ...:

«Ինծի համար էականը անն է հարբստութեանս, յարատեւ կուտակումը առնոր: Դիզել, ահա նպատակն ու իմաստը կեանքիս...»:

Զգացուած բայց չգիտակցուած անբաւարարութեան արդիւնքով նիւթական ինքնանպատակ այս վազքը արգահատելի է միայն իմաստունին համար: Իմաստունը ճգնող չէ անպայման, ոչ ալ ինքնազրկումով սրբանալու ձգտող հաւատացեալ: Իմաստունը երկրայինի ու հոգեկանի ճիշդ հաւասարակշռութեան ձըգտող մարդն է.

«... ու հարստութիւնը ի միջի այլոց է ինծի համար»:

Կ. Մեհեանի գործը իմաստասիրական մասնագիտական գործ չէ: Այն օրէն ի վեր որ իմաստասիրութիւնը վերածուեցաւ ոչ թէ «սիրող»ներու գործ ըլլալու, այլ ձեւով՝ մը արհեստի, որոնումը կորսնցուց իր ներքին թափը. յոյզերը, անկրկնելի ապրումները, կաղապարուեցան յատուկ բառապաշարի մը մէջ: Ժայթքող մտածումը տեղի տուաւ: Կ. Մեհեան, առանց մեծ յաւակնութեան, կը ցանկայ վերադառնալ որոնումի նախնական ձեւին, երբ խօսակիցներ, ազատօրէն, հաղորդակցելով իրարու հետ, իմաստներու ետեւէն կը վազէին, ինչպէս մանուկները՝ կայծոռիկներու: Եւ Սողոմոն իմաստուն զրոյցի կը նստի մարդուն հետ, մարդոց հետ, ինքն իրեն հետ: Եւ այդ զրոյցը կարելի է ունկնդրել երբ արդէն ըսուած է խօսքին կէսը, երբ կեանքի հակասութիւններու պատկերով, կուգայ հակադրուող պատասխանը: Մտածումը, մեղմ ու նշդրակող, յանկարծ կը փայլատակէ. հոգիներու խորքը ծուարած այլ խորհուրդներ զիրար կը հրմշտկեն, զրոյցի հորիզոնին վրայ ծագելու համար:

« Բայց, չըսիր, թէ մեր երկրին մէջ գեղեցկութիւնը ինչո՞վ է գեղեցիկ ու մարդը ինչո՞վ է մարդ»:

Հարցումներ կան որոնք պատասխան չունին եւ այդ պատճառով ալ ունին իրենց ներքին հարստութիւնը: Այդ հարցումներուն դիմաց, միտքը եւ հոգին, անմեղուած յոյզեր, մոռցուած յուշեր, զիրար կը խաչաձեւեն: Բայց ան որ կը չարունակէ «փորձարկութեան» այս տառապեցնող ձեւը, կը գտնէ որ մարդը՝

« ... բնութիւնն իսկ է. իսկ բնութեան մէջ՝ լոյսին ետեւ խաւարը կայ թաքնուած. ինչպէս՝ ժպիտին ներքեւ՝ արցունք: Ու դուք որ գեղեցիկին կը ձգտիք, ինչո՞ւ զայն կը փնտռէք կերպարանքի մը վրայ, որուն ներաշխարհը անծանօթ է ձեզի »:

Ինքնատիպ վերադա՞րձն է այս Պղատոնի ստուերներուն եւ ճշմարիտին:

Եւ կեանքի ստուերներու տխուր ստրուկներն են մարդիկ: Իմաստունը կը տեսնէ որ՝

« Բանակն ու հետեւորդները թագակիրներու տկարութիւնն ու սնափառութիւնն են, տէր արքայ »:

Երբեմն, մտածումը կը բարձրանայ պայծառ քննադատութեան ու ցայտնող պատգամի.

« Օրէնքը ի՞նչ է, տէր իմաստուն, նախատեսուած կամ նախասիրուած կերպ մը, որ բանաձեւուած է մէկու մը կամ իրարու համամիտ շատերու կողմէ. այսօր ծափահարելի, իսկ վաղը՝ քամահրելի »:

Կ. Մեհեան կը տեսնէ որ օրէնքը անբաւարարութեան զգացումէ մը մեկնելով կ'առաջնորդէ շահերու համակեցութեան, բայց ոչ Արդարութեան եւ ոչ ալ Ճշմարիտին: Եւ այս ցաւագին հաստատումը չառաջնորդեր մտածողը յուսահատութիւններ որոճալու, այլ շարունակելու ՈՒՂԻՆ, որ մարդկային կացութեան պատկերացումն է:

Իմաստունը իր ամբողջականութիւնը կրնայ գտնել այն միջավայրին մէջ որ բնականօրէն կ'արձագանգէ իր հաղորդակցելու կոչին, հաղորդուելու տրամադրութեան: Այն պարագային երբ կը զգայ իր առանձնութիւնը — եւ իմաստունը յաճախ առանձին է Նիցչէի Զարաթուստրային պէս, — իր էութեամբ կ'ապրի անասելի տառապանքը, որ կը կայանայ նմաններու ստորնացումը տեսնելու իրատեսութեան մէջ.

« Իրենց այդ գլխահակ, նկուն, կեղծ ու արգահատելի խոնարհութիւնն ու ենթակայութիւնը նողկանք կը պատճառեն ինծի...: Եւ ամէն անգամ, երբ քծնանքով ու ժպտուն կը բաւարարեն մէկ ցանկութիւնս, կամ ստրկօրէն կը մեծարեն զիս, ես կ'արգահատիմ մարդկային փոքրոգութեան վրայ, ու կը տառապիմ հոգեպէս»:

Փառքերու եւ պակասութիւններու այս տխուր մթնոլորտը մարդկային է, « մարդկային տկարութիւն »: Զտառապիլ այլ՝ ժպտիլ: Եւ կը ժպտի Սողոմոն իմաստուն:

Եւ «իմաստութեանց ուղիներուն» վրայ, անկիւնադարձի մը, նոր մտածում մը կը բանէ անցորդի օծիքը, ուրիշ մը կուտայ կամիթ, միտքը կը բանի, եսը կը մարի, կը ստեղծուի խարիսխը՝ որ ճշմարտութիւնը քիչ ետք պիտի յայտնուի:

«Չեմ գիտեր թէ՝ իշխող մը ինչո՞վ արժանաւոր կը համարուի, եւ ի՞նչով անարժան »:

Մեր դիւրին դատումներուն կամ պոռթկումներուն դէմ ցցուող այս հարցումին կը հակադրենք միայն մեր այլալումը, կամ վիրաւորուած եսի մը գալարումները:

Իմաստութիւնը երբեմն կը հագնի նաեւ բանաստեղծական ծիրանի. ներքին թելադրականութիւնը այդ բանաստեղծութեան՝ ունի արուեստի անկրկնելիութեան դրոշմը, հեզասահ եւ մեկին.

« Արեգակը, որ ամէն ինչ կը տեսնէ, ուզեց ճանչնալ նաեւ խորհուրդը, որ անծանօթ էր իրեն:

« Ու զայն փնտռեց լեռներու ծերպերուն միջեւ, ձորերուն խորը, ծմակներու վրայ, որովհետեւ իրեն ըսեր էին, թէ մթին տեղեր կը գտնուի ան:

« Եւ ուզեց մտնել անտառ՝ այնտեղ տեսնելու համար զայն:

« Բայց որովհետեւ ծառերը խիտ էին եւ սաղարթները՝ շատ, արեգակը չկրցաւ թափանցել անտառէն ներս:

« Եւ, նարահատ՝

« — Կը սպասեմ աշնան, երբ տերեւները կը թափին ու դիւրաւ կը մտնեմ ներս, — մտածեց:

×

« Ու եկաւ աշունը:

« Բայց, երբ արեգակը անտառ մտաւ դիւրութեամբ, տեսաւ միայն ծառերը մերկացած:

« Խորհո՞ւրդը:

« Հողմը, որ անթափանցելի դարձնող տերեւներն էր թափեր, անոնց հետ չքացուցեր էր նաեւ զայն... »:

Եւ մե՛ր սպասումները, մե՛ր խորհուրդները, մե՛ր փլուզումները...

Իմաստութիւններու մեծագոյնը ինքզինք հարցաքննելու փորձն է: Կ. Մեհեան չի սորվեցներ իմաստասիրութիւն. այդ յաւակնութիւնը չունի: Կը թելադրէ:

Իմաստասիրական եւ բանաստեղծական արկածախնդրութեան ուղիները, ժամանակին մէջ տեղ մը, երբ արտաքին աշխարհը կը վերածուի ներքին տեւողութեան, այդ ուղիները կ'ընդելուզուին իրարու:

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

լարժակեցաւ, վիզը բարձրացուց, լեռնին հանեց դուրս՝ մողէսի մը հանգոյն, եւ բոյլ մը նայուածքը սեւեռեց Լէնկթիմուրի աչքերուն: Բոպէ՛ մը միայն: Ու չտապ անհետացաւ թաւուտքին մէջ:

Բերին եղներ ու լծեցին պարաններուն: Ու մինչ մտրակները կը շաչէին եղներուն մէջքերուն վրայ, մթին ու մռայլ թուխպ մը ծաւալեցաւ ճիշդ վերեւը սիւնին: Արեւուն շողերը չքացան: Ու թուխպը, մթին ու մռա՛յլ, իջաւ: Իջա՛ւ դանդաղ՝ մթին ու մռայլ ստուեր մը իջեցնելով նաեւ Լէնկթիմուրի սրտին վրայ:

Ու սիւնը ճկեցաւ կրկին: Ու հակեցաւ այնքան, որ դպաւ գետնին: Բայց, երբ գոռում — գոչումները արձագանգեցին մինչեւ լեռները հեռակայ, սիւնը կրկին պլրտեց պարանները իր կատարէն ու կըրկին ցցուեցաւ ձի՛գ ճօճելով կշռութաւոր եւ կարծէք հեգնելով կատաղութիւնը Լէնկթիմուրի:

Աչքերը դուրս ինկած, ափերը միշտ կողերուն, ու թակի մը ուժեղ թափէն հարուածուածի նման, շրթներէն վար աղեղուած պեխերը կը կրծոտէր Լէնկթիմուր: Եւ հեւքը, հրաբորբ լաւայի մը պէս, կը ճնշէր կուրծքը:

Նայուածքը ուղղեց ճօճող սիւնին, յետոյ՝ թուխպին: Եւ անոր մէջ տեսնելով երկինքէն իջած ազդարարութիւն մը.

— Ալլահ թահալլէ՛... Սեպհան Ալլահ..., — մրմնջեց երկիւղած:

Եւ բարձրացնելով գլուխը.

— Նժո՛յգս, — հրամայեց:

Եւ արագ ոստումով մը հեծաւ ձին: Ասպանդակեց անզուսպ կիրքով մը եւ քառատրոփ հեռացաւ հետեւորդներով՝ իր ետեւ թողլով համատարած լռութիւնն ու ամայութիւնը, ուր կրկին չարժուն կը մընար միայն մէ՛կ բան, — Սիւնը Հայոց:

Երկիրներ նուաճած ու գահեր տապալած Լէնկթիմուր անզօր եղած էր խորտակելու ճկող, բայց չկասող սիւնը:

Եւ ու վայրագ ուժին առաջին պարտութիւնն էր ստեղծագործ ոգիէն:

Տիրող խոր լռութեան մէջ շրջապատը սկսեր էր ստուերոտիլ: Կականչները կոկոնուեր էին եւ լեռներու կատարները "քողուեր՝ մանուշակի ծխուն երանգով մը: Թուխպը՝ չքացեր: Ու Որոտանը, անձուկ ու խոր կիրճին մէջ, կը գալարուէր ու կ'ոռնար ահեղամռունչ՝ փրփրելով ու չաչելով կիրճին ապառաժեայ լանջերուն:

×

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, թէ Սրբոյ Երրորդութեան սիւնը, աննուաճ ու աննըկուն, կը շարժի՜ միշտ:

Կը շարժի՝ եթէ անոր նայիս աննուաճ ու աննկուն հաւատքովը մեր նախնիքներուն:

Ու կը տեսնես, թէ ան կը ճկի, բայց կը մնայ անխախտ, եթէ անոր նման անխախտ է մէջդ հաւա՛տքը զայն կառուցող ժողովուրդիդ մասին...:

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ի՛ՆՉ ՈՐ ԵՄ

— Օ —

Մնացքիս «լոյս ընծայած» «տպագրութիւններէն» չորրորդ եմ: Եւ՝ «տաշտին քերուկը»՝ ժողովրդական բացատրութեամբ:

Մօրս օրօրները չեմ յիշեր: Բայց դեռ կը զգամ իր... կամիթները, երբ, այլեւս ոտքի, օրը քանի մը հեղ տակն ու վրայ կ'ընէի տունը: Մեր ու մերձակայ փողոցները զերծ չէին մնար պոռչտուքներէս ու քարկոծումներէս, որոնցմէ յուսահատ՝ Արմաշ ուխտի տարած են, որպէսզի «շնորհք գայ» վրաս...

Աշխատելու կիրքս ժառանգած եմ հօրմէս: Խօսելու դիւրութիւնս մա՛յրս իր շրթներէն դրած է շրթներուս: Ինչպէս եւ ի՛նք դրած է իմ մէջ «գրող»ի մակարդակը՝ թէեւ անմշակ, բայց նկարագրելու եւ քանի մը բառով տիպար բնորոշելու իր ընդածին ընդունակութեամբ:

Կը յիշեմ մեր պարտէզին սալիկներն, երբ, ամառնային օրերուն, արեւը, խընկարոյր ու խնկաթոյր ողկոյզներուն եւ դեռ զմրուխտ տերեւներուն ընդմէջէն, ոսկեայ թելեր կը նետէր կալերտին վըրայ:

Դեռ կը լսեմ վիթխարի թթենիին սաղարթներուն սօսափիւնը առաւօտեան սիւքին շոյանքէն: Ու կարօտո՛վ կը մտաբերեմ շուլլուլիս մինչեւ գագաթը հսկա՛յ ծառին:

Ու դեռ կը լսեմ նաեւ, ձմեռնային փոթորկոտ ու խաւար գիշերներուն, Մարմարայի ալիքներուն մռնչիւնը, որ կը մթագնէր հոգիս եւ կը սրէր երեւակայութիւնս՝ գերբնական ուժերու պատկերներ ստեղծելով պատանիի գանկէս ներս: Անկէ, ապահովաբար, հեթանոսական չեչտուած գիծս, ինչպէս նաեւ՝ նախասիրութիւնս հէքեաթներու հանդէպ, որոնց մէջ, այդ սօսափիւններէն եւ մռնչիւններէն թելադրուող ու ներշնչուող մտասուզումի տենչը եւ իմաստասիրելու հակումը տիրական մնացած են:

Կը յիշե՛մ տապլտիկս, դպրոցէն վերադարձիս, փողոցի փոշիներուն մէջ: Մեծկուլքնե՛ր: Աղմկալի խաղերը մեր: Խաղաղ ու պայծառ օրերուն՝ սլիտա՛կ «սաւանը» ծովուն, որ իր ծփանքներուն հետ կ'օրօրէր նաեւ հոգիս: Ղօղա՛նջը եկեղեցիին՝ իբրեւ ձայն մը երկնառաք: Եւ լացս, վերմակիս ներքեւ, մտանը թողուած եւ միայնութենէն կաղկանձող շնիկիս համար...

Այդ ձայներուն համադրոյթը ջանացած եմ տե՛սապէս անվթար ու լսելի պահել մէջս: Ա՛յդ է պատճառը, թերեւս, որ հրապարակագրութիւնը, արժեւորած ըլլամ կամ ոչ, հարկադրանք մըն է եղած ու կը մնա՛յ՝ հաշտ չըլլալո՛վ իմ մէջի հեթանոս «տղուն», որ միշտ կը զգայնէ՛ թէ չենթարկուիր գլխագիր ժամանակին գրոշմած խորշոմներուն եւ մազերուս սպիտականալուն:

Այդ «տղան», զոր նուիրած եմ «Սօսեաց» անտառներուն, յամառած եմ պահել մէջս՝ կեանքիս երբեմն ժպտուն ու յաճախ դառն շրջաններուն, — նոյնիսկ սուրիական անապատին՝ Եփրատի աւազուտներուն վրայ եւ Սիպերիոյ սառնամանիքներուն մէջ, — որովհետեւ իմ էութի՛ւնս իսկ է, իմ «Մեհեա՛ն»ս, որուն «կուռքը» ցե՛ղն է Հայկազեան՝ իր արարչագո՛րծ Մեծաքանչով:

Այդ նուիրումը յարատեւ թելադրանք մըն է եղած ինծի՝ Հայոց արքային ոտնաձայնը ակնկալող Սօսեաց անտառներուն սօսափիւնին ուժեղ արձագանգը ըլլալ բեմերէն ու մամուլի էջերէն:

Ու կեանքիս հիմնակա՛ն նպատակը՝ այդ «կուռք»ին ծիսակատարութեան սպասարկու քրմիկ մը ըլլա՛լը եւ մնա՛լը...:

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

(Իմաստութեանց Ուղիով)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻՆ 53ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նոյեմբեր 16, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ։ Կէսօրէ ետք ժամը 13.30ին հոգեճաշ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ՝

118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro Courcelles

Ծախքերու մասնակցութիւն 30 ֆր.։

ՎՐԻՊԱԿ.— Սաթենիկ եւ Ռուբէն Պահատուրեանի հոգեհանգիստի յայտարարութեան մէջ՝ Գարակէօզեանը պէտք է ըլլար՝ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆ։

ՆՈՒԷՐ

Պր. Յարութիւն Գէորգեան իր սիրելի կողակիցին Լուիզ Գէորգեանի մահուան առթիւ 100 ֆր. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Մեսրոպ Մաշտոց ակումբի շինութեան յանձնախումբին։ Տէր եւ Տիկին Վազգէն Մելքոնեան եւ այրի Տիկին Սիրվարդ Պալեան վենսէնաբնակ Տիկին Լուիզ Գէորգեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Մեսրոպ Մաշտոց ակումբի շինութեան յանձնախումբին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Ձեռամբ Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան եղած են հետեւեալ նուէրները.— Այրի Տիկին Ազնիւ Տէր-Սահակեանի մահուան քառասունքին եւ Պր. Մարտիկ Տէր-Սահակեանի յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Մանուշակ Տէր-Սահակեան, Տէսինի եկեղեցւոյ, Տէսինի Մարզականին եւ «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան 100ական ֆր.։
Պանեէօ – Քաշանէն Տիկին Տիրուհի Կէլկէլեան, Տիկին Տիրուհի Մուսէյեան 100ական, ֆր. Տիկին Արփինէ Պապիկեան 50, եւ Տէսինէն Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պապիկեան 50 ֆր. Տէսինի եկեղեցւոյ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 7ին, ժամը 17էն 24 մորժ Ե. Մանրամասնութիւնները յետագային

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՔՈՄՕ (Իտալիա).— Տոքթ. Օննիկ Մանուկեան 50 հազար լիռ կը նուիրէ իր քաջալերութիւն եւ համեստ նուէր «Յառաջ»ի յիսնամեակին առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ենովք Պօրծաքեան իր ամուսնոյն յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օգախողութեան կայանին։
Նոյն տխուր առթիւ, փոխան ծաղիկի իր չիրիմին, Տէր եւ Տիկին Տագէսեան 80 ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի օգափոխութեան կայանին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

TRANSIT & TRANSPORTS
COMMISSION - CONSIGNATION
AGENCE EN DOUANE
Réception - Expédition - Livraison pour marchandises toutes provenances
Surveillance au débarquement des vapeurs contrôle et agréage
Représentation pour livraison réception réexpédition formalités de Douane et Régie
Maison DERDERIAN
Agréée en Douane No 793
Ancienne Maison P. L. JACOB
32, Rue de la République, Marseille
Tél. : 91-24-98
C.C.P. Marseille 3243-51
R. C. Marseille 55 A 1419
Correspondants dans les principales villes et ports représenté par FRANGULIAN

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի տարեկան ճաշ-պարահանդէսը Յունուար 10ին Օթէլ Սոֆիթէլի մէջ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Grand Bal

DU NOR SEROUND D'ALFORTVILLE

Samedi 22 Nov. de 20 heures à l'aube Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

avec la participation de l'ensemble
BERNARD DEDEDJIAN

Entrée 20 Fr., Nor Séround 10. Fr.

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐՕ ՄՆՉԵԱՆԻ

Գրական – կրթական յիսնամեայ գործունէութեան
Կիրակի Նոյեմբեր 16, ժամը 15.30ին
9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի ՌՈՍՍԻՆԻ սրահին մէջ, Մեթրօ Ռիշըլէօ Տրուօ
6, rue Drouot
Նախագահութեամբ
ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
(HENRI VERNEUIL)
Խօսք կ'առնեն
Հ. Ռ. ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Հ. Յ. ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ, Պ. Պ. ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, Տ. ՊԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին
Ա. Պետրոսեան, Ս. Պապիկեան, Այտա Մուրատեան (*դաշնակ*), Սիփան-Կոմիտաս *երգախումբ, ղեկավարութեամբ* Կ. Ափրիկեանի
Սիրով կը հրաւիրուի գրասէր եւ կրթասէր հասարակութիւնը։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 22 Novembre 1975 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : BEDIKIAN et le groupe SEVANE
En attraction : le chanteur arménien LUDOVIC
BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE
Tenue correcte exigée

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 20 Décembre au 3 Janvier
à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE — Dicran Cazarian
61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

MATERIEL DE REPASSAGE INDUSTRIEL & ARTISANAL
Pour CONFECTIONNEURS & BONNETIERS

- Chaudières électriques (en pression en 8 minutes)
- Tables vaporisantes, chauffantes, aspirantes
- Fers vapeur de très haute qualité
- presses etc.

s.a. **APPREX** 61 rue de Chabrol 75010 Paris
téléphone : 770.70.89 — 824.68.26 — 523.23.04

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
16
DIMANCHE
16 NOVEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13·441
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.441

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ· 12)

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ «ՀԱՏԸՆՏԻՐ»Ը ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Մեծ տպաքանակով լոյս տեսաւ Պարոյր Սեւակի ռուսերէն «Հատընտիր»ը, Մոսկուայի մէջ:

Հատորին մէջ զետեղուած են «Նորից քեզ հետ», «Մարդը ափի մէջ», «Եղիցի լոյս» հաւաքածոներէն քաղուած հայրենասիրական, սիրային բանաստեղծութիւնները, հրապարակախօսական բանաստեղծութեան լաւագոյն նմոյշները:

Ռուս ընթերցողը առաջին անգամ ըլլալով է, որ առիթ կ'ունենայ ծանօթանալու «Եղիցի լոյս»ին: Թարգմանութիւնները կատարած է լիթուանացի բանաստեղծ Էտուարտաս Մեժելայտիս, որուն բանաստեղծութիւնները անցեալին հայերէնի թարգմանած էր Պարոյր Սեւակ:

Հատընտիրը կազմած են Ալբեր Արիստակէսեան եւ Մայա Աւագեան:

Ասկէ առաջ ալ ռուսերէնի թարգմանուած էին Պարոյր Սեւակի կարգ մը ստեղծագործութիւններ: Այսպէս, 1953ին ռուսերէն լոյս տեսած էր «Անհաշտ մըտերմութիւն» չափածոյ վիպակը, իսկ 1965ին «Նովի Միր» (Նոր աշխարհ») ամսագիրին մէջ տպուեցաւ «Ուշացած իմ սէր» պոէմը՝ թարգմանութեամբ Եւգենի Եւտուշենկոյի: Ժամանակին ռուսերէն հրատարակուած է նաեւ «Մարդը ափի մէջ» գիրքը, «Հաւատարմութիւն», «Բանաստեղծութիւններ» հաւաքածոները:

×

ԲԵՄԱԴԻՐ ՖՐՈՒՆԶԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆ

Երեւանցի շարժանկարի բեմադիր Ֆրունզէ Դովլաթեան, որ Խորհ· Միութեան մէջ եւ անոր սահմաններէն դուրս ծանօթ է իբրեւ ժամանակակից նիւթերով ժապաւէն պատրաստող բեմադիր, այժմ դիմած է պատմութեան: Անոր երկու մասէ բաղկացած նոր ժապաւէնը՝ «Ալ· Միասնիկեան» պիտի ներկայացնէ պետական դէմքին գործունէութիւնը Ռուսիա, Բելոռուսիա եւ Հայաստան:

«Ալեքսանդր Միասնիկեան»ը բեմադիրին ութերորդ ժապաւէնն է: Առաջինը եղած է՝ «Մեր քաղաքի առաւօտը», որ Աստրիոյ մէջ երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան միջազգային փառատօնին բարձրագոյն պարգեւին արժանացաւ: Ապա Մոսկուայի մէջ պատրաստեց «Առաւօտեան գնացքներ» եւ «Դիմա Գարինի կարիերան» ժապաւէնները: Երեւանի մէջ նկարահանեց «Բարեւ, ես եմ» քնարական ժապաւէնը, որ բազմաթիւ մրցանակներ ձեռք ձգեց խորհրդային փառատօներու մէջ: Կիեւի փառատօնին անոր միւս ժապաւէնը՝ «Սարոյեան եղբայրները» համարուեցաւ լաւագոյն ժապաւէնը:

Շարժանկարի հեղինակաւոր քննադատ ժորժ Սատուլ Դովլաթեանը անուանած է «խորհող եւ զգայուն վարպետ»ը: Ասիկա հաստատուեցաւ բեմադիրին նախավերջին ժապաւէնով՝ «Երեւանեան օրերի խրոնիկա»:

Ֆրունզէ Դովլաթեան 48 տարեկան է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՔՕ դիմացած է ստամոքսի երրորդ գործողութեան մը, թէեւ վիճակը միշտ ծանր է եւ աղջիկը խնդրած է բըժիշկներէն որ գթան ու ձգեն որ իր հայրը հանգիստ մեռնի այլեւս: Կը թուի թէ ընտանիքը լուր չէ ունեցած այս նոր գործողութենէն եւ բժիշկները ինքնագլուխ գործած են, գիտակցելով հանդերձ թէ այլեւս իմաստ չունին նման միջամտութիւններ:

ԺԻՍՔԱՐ գոհ է կացութենէն եւ իր կառավարութենէն, ինչպէս յայտնեց Նախարարաց Խորհուրդի այն արտակարգ նիստի ընթացքին, որ գումարած էր Ռուբամ իրիկուն: Ըստ Նախագահին Ֆրանսայի տնտեսութիւնը առողջ է, անգործութիւնն ալ կայուն է: «Շարունակեցէ՛ք» ըսած է Ժիսքար:

ԹՐՔԱԿԱՆ սուզանաւ մը յունական ձկնորսութեան նաւի մը ուռկաններուն մէջն ինկած է, Եգէական, Միտիլլի մօտ, միջազգային ջուրերու մէջ: Յոյն նաւաստիները նախ կարծած են թէ շնաձուկ մը բռնած են, յետոյ անդրադարձած են որ ընդծովեայ մըն է: Թուրքերը կը հերքեն, պնդելով թէ թրքական ոչ մէկ ընդծովեայ կար այդ կողմերը:

ԱՇԽԱՐՀԻ վեց մեծերը Փարիզ ժամանեցին Շաբաթ օր, Ռամպույէի մէջ տընտեսական ժողով մը ունենալու համար, Ժիսքարի հրաւէրով: Ասոնք են, Ֆրանսայի Նախագահէն զատ, Ֆորտ, Շմիտ, Ուիլսըն, Մօրօ, Թաքէօ Միքի: Բացակայ են Քանատա եւ երկաթեայ վարագոյրէն անդին գտնուող երկիրները: Մինչեւ Երկուշաբթի, այս ղեկավարները պէտք է քննեն տնտեսական տագնապը եւ գտնեն «համաշխարհային տնտեսական նոր կարգուկանոն մը»:

ՕՏԵՍԱՅԷՆ, ելեկտրականութեան բանուոր մը Վիաչեսլաւ Իկրունով (27 տարեկան) յիմարանոց դրուած է որովհետեւ իր մօտ գտած են, ի մէջ այլոց, Սոլժենիցինի Կուլակը:

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ» թերթին գինը 1,20էն 1,50ի կը բարձրացնէ Երկուշաբթիէն սկսեալ, թուղթի եւ թերթի պատրաստութեան ընդհանուր ծախքերու յաւելումին պատճառով:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հանդիսութեանց, պարահանդէսներու եւ զանազան ձեռնարկներու ճոխութիւնը պատճառ է որ անգամ մը եւս յապաղում ունենանք ոչ-ստիպողական (շնորհակալիք, նուէր ևն·) ազդերու հրատարակութեան համար:

Ուրեմն ջերմապէս կը խնդրենք կազմակերպութիւններէն եւ նուիրատուներէն որ իրար չանցնին: Կը հրատարակենք մաս առ մաս, կարելիութեանց սահմաններուն մէջ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԿՈԼԱ

Եթէ ներքին քաղաքացիական պատերազմը հեղլար, Անկոլա, որ 1·200·000 քառ· քիլոմեթր եւ վեց միլիոն բնակչութիւն ունի, կրնար շատ շուտով ափրիկեան մեծ Պետութիւն մը դառնալ՝ Հարաւ· Ափրիկէի, Զայիրի եւ Նիժերիոյ կողքին:

Թէեւ երկրին տարածութեան միայն երկու տոկոսը լաւ կերպով կ'օգտագործուի գիւղատնտեսական արտադրութեանց համար, այսուհանդերձ այդ ճիւղին զարգացման հեռանկարները մեծ են: Երկար ժամանակ երկրին գլխաւոր արտածումն էր սուրճը (աշխարհի չորրորդը եւ Ափրիկէի երկրորդը, Քոթ տ'Իվուարէ ետք): Երկրին կարգ մը շրջաններուն մէջ կարելի է տարին քանի մը անգամ բերք ապահովել, իսկ հողերը մըշակելու պարագային կարելի կը դառնայ մեծ տարածութիւններու վրայ բամպակ, եգիպտացորեն, շաքարեղէգ, եւլն արմաւենի եւ ծխախոտ մշակել եւ զանոնք արտածել մեծ տարողութեամբ: Անասնապահութեան համար պայմանները նոյնպէս նպաստաւոր են:

Օգտակար հանածոներու շահագործումը փայլուն ապագայ կը խոստանայ: 1974ին Անկոլա 9 միլիոն թոն քարիւղ արտադրեց: Քապինտայի շրջանը «Ափրիկէի Քուէյթը» կը նկատուի, քանի անոր քարիւղի պաշարները շատ հարուստ են: Քարիւղը կ'արտածուէր Հիւս· Ամերիկա, Ճափոն եւ Եւրոպա:

Երկրին երկրորդ մեծ հարստութիւնն է ադամանդը: Ծանօթ երկու կարեւոր հանքերը կը գտնուին Լունտա նահանգին եւ Քուանկօ գետին աւազանին մէջ: Ադամանդի արտադրութիւնը նուազած էր քանի մը տարիէ ի վեր ներքին խառնակութեանց հետեւանքով, այսուհանդերձ անցեալ տարի կէս միլիառ ֆրանք ապահովեց երկրին:

Քասինկայի երկաթի հանքերուն պաշարները մէկ միլիառ թոնի կը հասնին, ըստ նախատեսութիւններու: Անցեալ տարի միայն վեց միլիոն թոն արտադրուեցաւ: Գլխաւոր յաճախորդներն են Ճափոն եւ ապա Արեւմտ· Եւրոպա:

Քապինտայի մէջ ֆոսֆաթի հանքեր գտնուած են: Մանկանէզ, ոսկի, պղինձ, իւրանիում եւ այլ արժէքաւոր հանածոներ ալ կան: Եւ, ինչ որ ամէնէն աւելի կարեւորն է, նոր հանքեր՝ անսպառ պաշարներով, գտնելու հեռանկարները շատ փայլուն են:

Այսպէս, ուրեմն, Անկոլա հարուստ երկիր մըն է գիւղատնտեսական եւ հանքային իմաստով, որոնց զարգացումով ապագային թեթեւ եւ ծանր ճարտարարուեստ ալ կրնայ հաստատուիլ:

Քաղաքացիական պատերազմը սակայն, ինչպէս նաեւ Փորթուկալցիներու գաղութային արտագաղթը, երկրին մէջ ստեղծուած անապահով մթնոլորտը, պատճառներ են, որպէսզի երկար ժամանակ Անկոլա շարունակէ աղքատ ու թերաճ երկիր մը մնալ:

Աւելորդ է ըսել, որ օտար մեծ Պետութիւններ նկատի առնելով Անկոլայի աշխարհագրական դիրքը, այլ մանաւանդ, բնական հարստութիւնները, լուռ մրցակցութեան ելած են իրենց կողմնակից կառավարութիւն մը հաստատելու համար երկրին իշխանութեան գլուխը: Այսպէս, Անկոլա թատերաբեմ դարձած է կռիւներու, ներքին բուռն հակամարտութեանց, որոնց հետեւանքով տասնեակ հազարաւոր Անկոլացիներ կը մեռնին...:

Թ· Ա· Թ·

ՈՉ ԵՒՍ Է ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Նոյ· 11ին, Պէյրութի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Կարօ Գէորգեան:

Ծնած Կիւմիւլճինա (Թրակիա) 1895ին, ողբացեալը եղած է փայլուն դէմքերէն հայկ· հրապարակագրութեան եւ մնայուն ու օգտակար աշխատանք մը տարած մանաւա'նդ իր «Ամէնուն տարեգիրք»ով, որուն 14 հատորները (1954էն 1967-68) ցայսօր կը մնան շահեկան ու արժէքաւոր աղբիւրներ առաւելաբար գաղութներու պատմութեան տեսակէտէն: Թէոդիկէն ետք, ի'նք է միայն որ տարած է այդ այնքան կարեւոր աշխատանքը եւ եթէ նոյնիսկ իր տարեգիրքերը բովանդակութեամբ չեն հասնիր Թէոդիկի տարեցոյցներու որակին, կը պահեն սակայն իրենց կարեւոր դերը այսօրուան թէ վաղուան համար:

Շրջանաւարտ Պարտիզակի ամերիկեան գոլէճէն (1917), Կարօ Գէորգեան թափառական կեանք մը վարած է առաջին աշխարհամարտին և մանրամասնօրէն պատմած այդ շրջանի իր կեանքին բոլոր դըրուագները «Ամէնուն Տարեգիրք»ի վերջին (1967-68) հատորին մէջ: Զինուորագըրուած է պուլկարական բանակի մէջ 1916 Մարտին եւ քանի մը ամիս ետք մեկնած է մակեդոնական ռազմաճակատ ու անկէ կը սկսի ոդիսական մը որ զինքը պիտի տանի երկրէ երկիր, Յունաստան, Փորթ Սայիտ, Ռամլէ, Երուսաղէմ: Կ'ըլլայ թարգման անգլիական բանակի, պաղեստինեան ճակատի վրայ 1918ին եւ օր մըն ալ (Սեպտ· 24) գերի ինկած հազարաւորներու կարգին կը գտնէ... Հրանտ Սամուէլը:

×

Աշխատակցած է բազմաթիւ թերթերու նաեւ խմբագրած է թերթեր Յունաստանի մէջ: Այսպէս աշխատակցած թերթերու կարգին յիշենք Ճակատամարտ (1921-22), Նոր Օր (Աթէնք), Հայրենիք (Պոսթըն), Ազդակ (Պէյրութ), Նայիրի (Պէյրութ), Ազդարար (Պէյրութ): Խմբագիր եղած է Սելանիկի Ալիք օրաթերթին (1925էն 1927), իր նախաձեռնութեամբ հրատարակած է երգիծական շաբաթաթերթ մը Կռիւ (Սելանիկ), Հորիզոն, օրաթերթ (Սելանիկ), Ռազմիկ (Սոֆիա), Նժդեհի հետ): Եղած է Փարիզի «Յառաջ»ի օգնական խմբագիր (1950էն 1951), նաեւ մաս կազմած է «Ցուսաբեր»ի խմբագրութեան (1951-52): Վերջնապէս հաստատուելով Պէյրութ նախաձեռնած է «Ամէնուն Տարեգիրք»երու շարքին զոր կանոնաւորաբար լոյս ընծայած է 1954էն 68 երբ առողջական պատճառներով դադրեցուցած է շարքը, տեսակին մէջ մեծ բաց մը թողլով, քանի այդ հատորները շնորհիւ իր տքնաջան աշխատանքին հարազատ պատկերը տուած են գաղութներու կեանքին: Հրատարակած է նաեւ Նոր Քնար երգարանը: 1968էն ի վեր քաշուած կեանք մը կը քաշքշէր եւ այսօր ալ վերջնապէս կը փակէ իր աչքերը:

Զարգացած, օժտուած խմբագիր եւ հրապարակագիր, Կարօ Գէորգեան կը պատկանէր սերունդի մը, որ մեծ դեր խաղաց մեր տարագիր պատմութեան մէջ եւ որ մնայուն գործ մը կը թողու իր տարեգիրքերով:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ (ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԷՋՄԻԱԾՆԱՅ ԴՊՐՈՑԸ՝ ՄԻՆՉԵՒ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

Արգար Մովսիսեանի «Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան» անուն ստուար աշխատասիրութիւնը (1958, Երեւան)՝ որմէ կ'օգտուինք առաւելապէս միջնադարեան դաստիարակչական ամրոցներուն կապուած պատմական անցուդարձները ստուգելու կամ գիտական տուեալներու հիման վրայ դասաւորելու համար, դժբախտաբար հատուկտոր տեղեկութիւններ միայն կը պարունակէ էջմիածնայ դպրոցին ու անոր մինչեւ մեր օրերու պատմական դերակատարութեան մասին:

Զարմանալի է անշուշտ այս... ժուժկալութիւնը, երբ նկատի ունենանք որ հայրենաբնակ գիտնականը իր գործի միւս բաժիններուն մէջ — երբ կը խօսի հայ դաստիարակութեան պատմութեան կապուած այլ դէպքերու, դէմքերու եւ հաստատութեանց մասին — յաճախ կը մխրճուի կրկնութիւններու, երկարաբանութիւններու եւ հակադիտական մանրամասնութիւններու մէջ...

Նկատի ունեցէք որ Արգար Մովսիսեան, չեզտելով հանդերձ որ «Հայոց ամենահին եւ ամենախոշոր կրօնական–հոգեւոր կենտրոնն է» եղած էջմիածնայ դպրոցը, իր ուսումնասիրական պրպտումներուն մէջ հազիւ ... մէկուկէս էջ յատկացուցած է անոր անցեալին ու ներկային. ո՛չ միայն անտեսած է «ամենահին» դարերու պատմութիւնը, այլեւ ... 3 – 4 տողով միայն յիշատակած է Գէորգեան Ճեմարանը՝ որ էջմիածնայ կրթական ժառանգութեան «ամենաբարձր գագաթը» կը նկատուի: (Տես Միհրան Դամադեանի «Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը» աշխատասիրութիւնը «Էջմիածին» ամսագրի 1975ի թիւերուն մէջ):

Նկատի ունինք անշուշտ որ ըլլա՛յ Արգար Մովսիսեանի գործը, ըլլա՛յ մեր ակնարկներու այս շարքը կ'ընդգրկեն միջնադարը. սակայն Գէորգեան Ճեմարանի 19րդ դարու գործունէութիւնը բնական շարունակութիւնն է էջմիածնայ դպրոցին, ու անհրաժեշտ է գոնէ հիմնական քանի մը կէտեր արձանագրել արագօրէն:

1874էն մինչեւ 1917 Դեկտեմբեր 21 (երբ Գէորգեան Ճեմարանը կը փակուի), մօտ կէս դար, ուսումնական այս օջախը եղած է Արեւելահայութեան ամէնէն փայլուն հաստատութիւնը, կրթական եւ մշակութային մեր կեանքի ամրոցը՝ ուրկէ մտաւոր եւ գիտական իրենց պատրաստութիւնը ստացած են արեւելահայ մտաւորականութեան, աշխարհիկ եւ հոգեւոր ղեկավարութեան յայտնի բոլոր դէմքերը:

Միհրան Դամադեանի կողմէ Գէորգեան Ճեմարանի հիմնադրութեան հարիւրամեակին (1974) նուիրուած աշխատասիրութեան մէջ կը նշուի, որ Ճեմարանը երկարաձգումն է էջմիածնայ Դպրոցին, ամենահին դաստիարակչական ամրոցին, որուն առաջին ուսուցիչները եղած են Սահակ եւ Մեսրոպ: Այստեղ է որ յունական եւ ասորական լեզուները փոխարինուեցան Մայրենիքով ու հիմը դրուեցաւ հայալեզու կրթութեան. այս օրրանէն է որ կրթական շարժումը ճիւղաւորուեցաւ ու ծաւալեցաւ դէպի Սիւնիք, Տայք, Ծոփք, Ուտիք, Փայտակարան, Վասպուրական եւ հարստացաւ Սիւնեաց ու Նարեկայ վարժարաններով, Սանահինի, Հաղբատի եւ Գլաձորի համալսարաններով, հասնելու համար մինչեւ 19րդ դար:

Գէորգեան Ճեմարանի կառուցման ձեռնարկուած է 1869ի Սեպտեմբերին, Գէորգ Դ. կաթողիկոսի օրով. դասաւանդութիւնները սկսած են 1874 Ապրիլին, ու աշակերտութեան թիւը 1878ին հասած է 105ի: Յետագայ տարիներուն (1908, 1909) այս թիւը բարձրացած է 350 – 370ի, փոյթ չէ՛ որ 1915 – 1917 (վերջին տարիներուն) նիւթական անձկութիւններու հետեւանքով վերստին 150ի իջած ըլլայ այդ թիւը:

Ճեմարանի կողքին՝ Մայր Աթոռի տպարանը կարելի է նկատել գիտական եւ բանասիրական բարձրորակ հրատարակութեանց սատարող հաստատութիւն մը, ուրկէ 19րդ դարու մեր մտաւոր վաստակին ընծայուած են հայ գրապատմութեան, գրականութեան եւ գիտական ուսումնասիրութեան լաւագոյն իրագործումներէն ոմանք:

Տարբե՛ր է կացութիւնը այսօր, և հարկ չկայ պարզելու թէ ինչո՛ւ:

Խորհրդային կարգերու հաստատումէն ետք Ճեմարանը վերածուած է դպրեվանական հաստատութեան մը, որ նոյնիսկ հոգեւորականներ պատրաստելու իր սովական առաքելութեան մէջ սեղմումներու ենթակայ կը մնայ:

×

Ինչպէս մատնանշած են հայ դաստիարակութեան պատմութեամբ զբաղող բազմաթիւ գրիչներ՝ էջմիածնայ Դպրոցի դարաւոր անցեալը կը կարօտի մասնագիտական լայն ուսումնասիրութեան, իր ամբողջական տարողութեամբ դառնալու համար սեփականութիւնը հայ ժողովուրդի:

Մ. Թ.

ՄՈՌՑՈՒԱԾՆԵՐԸ

Սովորութիւն դարձած է այլեւս շատերուն համար, Նոյեմբեր մէկի մեռելներու օրուան առթիւ, ծաղիկներու թաղեր կամ ծաղկեփունջեր զետեղել իրենց մեռելներու շիրիմին վրայ: Այդ օրը կը վերյիշեն բոլոր անդարձ մեկնած իրենց սիրելիները, կը յարգեն անոնց յիշատակը երբեմն նոյնիսկ յուզումով եւ արտասուքով:

Բայց ո՞վ կը յիշէ այն մեռնողները, որոնք մեր ժողովուրդի գոյութեան պահպանումին եւ զարգացումին նուիրած էին իրենց ամբողջ կեանքը: Իրենց մտաւորական հոգեկան ուժերուն առաւելագոյնը յատկացուցած էին, իրենց ազգութեան, շատ անգամ անտեսելով նոյնիսկ իրենց անձնական պահանջները:

Անոնք իրենց ընտանիքին անդամները ըլլալէ զատ, զաւակներն եղած էին ամբողջ ազգութեան: Անոնց ծնողքը Հայութիւնը եղած էր ու կապուած էին անոր անսահման նուիրումով: Ազգը մոռցած կ'երեւի իր այդ զաւակները, որովհետեւ ազգութեան անունով խօսող ազգութիւնը ներկայացնելու յաւակնութիւնը ցուցաբերողները, վայրկեան մը իսկ չեն մտածեր անոնց յիշատակին վրայ, վայրկեան մը իսկ չեն անդրադառնար անոնց կողմէ ազգին ընծայուած թանկագին ծառայութեան վրայ:

Տխուր է հաստատել որ բազմութիւններն ալ ցոյց կուտան նման անտարբերութիւն: Բացառաբար կը յիշուին անոնցմէ անոնք միայն որ իրենց գրականութիւնով ծառայեցին ազգային մշակոյթին: Գրագէտներուն, հրապարակագիրներուն անունները միայն պահած են ու պահուած պիտի մնան միշտ իրենց թողած չօշափելի ժառանգով, գրական գործերով:

Իսկ միւսնե՞րը... Անոնք որ գրագէտ չեն եղած, ո՛չ բանաստեղծ, ո՛չ արձակագիր, ո՛չ պատմաբան եւ ո՛չ ալ հրապարակագիր եղած են, բայց ամբողջական կիրքով եւ եռանդով ծառայած են ազգութեան, ֆիզիքական զոհաբերութեամբ կամ հայ հանրային կեանքին գործօն եւ մնայուն մասնակցութեամբ, որոնց գործունէութեան շնորհիւ ապրած են ու պահուած կուսակցութիւնները, բազմանուն եւ բազմանպատակ միութիւնները, եկեղեցական կամ ազգային կոչուած մարմինները, որոնք հայ կեանքը պահած են, իբրեւ ինքնուրոյն հաւաքական գոյութիւն, օտար աշխարհներու անհարազատ պայմաններուն մէջ, որոնք հայ քաղաքական դատը միշտ արթուն պահած են, զայն վերածելով ազգութեան գոյութիւնը յաւերժացնելու սահմանուած իբրեւ կեանքի բարձրագոյն նպատակ...:

Ո՞վ կը յիշէ զանոնք այժմ, ո՞վ կը խօսի անոնց մասին: Ֆրանսայի Հայութեան վերջին կէս դարու պատմութեան մէջ, հարիւրներ եղած են անոնք, որոնք Փարիզի, Մարսէյլի, Լիոնի, Վալանսի կամ այլ հայաբնակ վայրերուն մէջ, իրենց խօսքով, իրենց գործով, արգելք հանդիսացած են հայ ոգիի, հայ մարդու կորուստին, անձուլման: Անոնք թոյլ տուած չեն որ հայ մարդը հեռանայ պոկուի իր ազգութենէն, անիմաստ եւ անպէտք գտնելով անոր գոյութիւնը: Գործնականապէս անոնք աւելի մեծ աշխատանք կատարած են, քան բանաստեղծը, վիպագիրը, պատմաբանը, հրապարակագիրը, որոնց գործերէն օգտուողները եւ անոնց ազդեցութիւնը կրողները աննշան համեմատութիւն մը միայն կը կազմեն Հայութեան ընդհանուր թիւին մէջ: Քանի՞ հոգի են հայ հեղինակներու գործերը կարդացողները: Կարելի է գաղափար մը կազմել թերթերու բաժանորդներուն եւ գիրք գնողներու ողորմելի թիւը միայն աչքի առաջ ունենալով: Անոնց բաղդատմամբ անսովոր մեծութիւն մը կը ներկայացնէ թիւը կազմակերպութիւններու անդամակցող, հաւաքոյթներու, հանդէսներու ներկայ գտնուողներուն, որոնք կը լսեն կենդանի խօսքը այն գործիչներուն, ղեկավարներուն, որոնք գրագէտ չեն, բայց իրենց մտածումները, զգացումները բառով, խօսքով արտայայտելու կարողութիւն ունին, որոնք իրենց քաղաքական, ընկերային նպատակները եւ ծրագիրները համոզիչ խօսքերով իրենց շրջապատի մարդոց բացատրելու եւ ընդունելի դարձնելու կարողութիւնը ունին եւ անոնց շուրջ մարդիկ համախմբելու հաւաքական գործունէութեան մղելու կազմակերպական ընդունակութիւնը ունին:

Ո՞վ կը յիշէ հիմա մեր ժողովուրդի այդ դասակարգին պատկանող այն հարիւրաւոր անձերը, որոնց գործունէութեան չօշափելի, նիւթական, փաստացի տուեալները չկան, որոնց ծանօթ են միայն իրենց սերունդին պատկանող եւ իրենց կեանքին վերջին տարիները ապրող ցանցառ թիւով մարդիկ:

Սիւնակներ պէտք էր յատկացնել այդ հարիւրաւոր գործիչներուն անունները միայն յիշատակելու համար: Հ. Բ. Ը. Միութեան մէջ աշխատող այդ անձերէն քանի՞ անուն կը յիշուի հիմա: Կուսակցութիւններու կեդրոնական ղեկավար մարմիններուն կամ գաւառային վարչութեան մէջ գործողներէն որո՞նց անունը մնացած է եւ կը յիշուի նոյնիսկ իրենց ընկերներուն կողմէ: Որո՞նք կը յիշուին կազմակերպութիւններէն դուրս աշխատող այն անձերէն, որոնք փառասիրութիւնն իսկ չեն ունեցած իրենց կենդանութեան, իսկ հանրային դիրք մը գրաւելու կամ համբաւի մը տէր դառնալու:

Մեղքը իրե՞նցն է, իրենց բարոյական անշահախնդրութեան հետեւանքով ընդհանրացած անտարբերութեան հանդէպ իրենց գործերուն: Մեղքը իրե՞նցն է թէ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՍՏՂԻԿԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԷՊԸ

Մնացի միս–մինակ ճակատագրիս հետ, ի վերջոյ կեանքս կապեցի արմտիքէ վաճառականի մը, որ ինծի ալ անհետացաւ այս դժբախտ աշխարհէն, ինծի խոշոր տուն մը կտակելով:

Ա՜խ, չէք գիտեր ինչքան կը բաղձամ Փարիզ գալ, թանգարանները եւ հնութիւնները այցելել: Պիտի աշխատիմ փափաքս իրագործել, եթէ Տէրը կամենայ, թերեւս մօտ ատենէն: Երջանիկ պատեհութիւն մը պիտի ըլլայ այդ վերակոչելու անցեալը: Լաւագոյն զգացումներով՝ Յաւէտ վշտահար ՀԵՐՄԻՆԷ:

Յոյժ սրտագրաւ էր այս նամակը, բայց սահմանուած էր ճակատագրականօրէն ընդհատուելու, ինչպէս Շուպէրթի հռչակաւոր «Սենֆոնի»ն: Չի գիտցուիր թէ ի՞նչ մտածեց Հերմինէն, երբ բնաւ պատասխանը չստացաւ իր նամակին եւ ինքն ալ արդէն չկրցաւ հասնիլ Փարիզ այցելելու իր մուրազին:

Երուանդ էֆէնտիի ազնուական ընտանիքին պարոմեթրը շատ իջած էր, ու երիտասարդին կողակիցը կարծես թաքուն փոխ–վրէժ մը տարուած՝ այդ գրութիւնը պատռած էր գաղտնօրէն, ամուսինը յարաբերութեան մէջ չդնելու համար մոլորեալ կնոջ մը հետ...

Վաղուէն փիլիսոփայօրէն կը խորհրդածէր այս ողբերգութեան վրայ, որ նահապետական ամբողջ գերդաստան մը քայքայած էր, հիմնայատակ կործանած: Մէկը միւսին ետեւէն, այս տառապակոծ աշխարհին հրաժեշտ տուած էին Երուանդ էֆէնտին, Տիկին Արտեմիսը, Հրաչիկը, Զարմինէն, Անգինէն, Տոքթ. Ռեթէոսը ու ամէնէն վերջը Հերմինէն:

Զարմինէն գլխաւոր հերոսուհին էր այս սրտաճմլիկ ողբերգութեան, Սամաթիոյ այդ անուշիկ գեղուհին, որուն պատկերը չէր հեռանար աչքին առջեւէն: Վարդագեղ, սեւահեր, երազկոտ ու թաւշափայլ աչքերով, զորս կ'եզերէին սեւ երկար թարթիչներ: Սլացիկ հասակը կաղապարուած վէտվէտուն շրջազգեստի մը մէջ: Ահա ինչ որ կը մնար այդ չքնաղ էակէն, Պոլսոյ իրենց տան պատին վրայ:

Պարմանուհիի իր թարմատի կուրծքին տակ բիւր բիւր յոյզեր բաբախած էին, Վերթէրի, Պօլարի, Ռոմէօ–Ճիւլիէթթայի, Մանոն Լեսքոյի եւ Մարկրիթ Կոթիէի սէրերով: Խստակրօն հօրը յեղակարծ մահէն վերջ, ժամանակը հասած նկատած էր սանձարձակօրէն նետուելու իր տենչերուն գիրկը, մանկական անփութութեամբ մը: Աշխարհիկ աղջիկ մը չըլլալուն, խիստ անփորձ էր բնականաբար եւ նիւթական անձկութիւնը մեծագոյն դերը խաղացած էր իր սայթաքման մէջ: Աղեխարշ բան մը ունի այս իրողութիւնը, որ չի կրնար չխռովել զգայուն հոգիները:

Դասական երաժշտութեան հանդէպ իր տածած պաշտամունքով, Զարմինէն սահմանուած էր դէպի լոյսը քալելու, Շոփէնի, Մոցարթի եւ Պեթհովէնի սոնաթներուն գինովութեան մէջ: Դեռափթիթ աղջիկը իր վիպական խառնուածքով շատ հեռու էր ըմբռնելու երազին ունայնութիւնը, աներկիւղ ասպարէզ կարդացած էր Բախտին ու խորտակած իր կեանքը:

Զարհուրելի եղած էր Երազին բախումը իրականութեան, մխմխտ ցայգաթիթեռը քալած էր դէպի կրակը ու մոխրացած հրդեհին բոցերէն: Տոքթ. Ռեթէոսէն յանդգնաբար բաժնուած էր, իրմէ աւելի «քոմ իլ ֆօ» թեկնածու մը ճարելու անսահման հաւատքով, բայց հոգին սառած էր սահմռկեցուցիչ յուսախաբութեամբ:

Աւաղ Կամելիազարդ Տիկինի մը շուքն իսկ չէր կրցած ըլլալ, իր արտակարգ գեղեցկութեամբ: Բազմազգի զռեհիկ ամբոխն էր, որ իրարու ետեւէ վազած ու գոհացուցած իր անասնական կիրքերը, կուսական բիւրեղեայ մարմնին վրայ:

Վերջին ուժերը տակաւ խոյս տուած էին իրմէ, մատաղ կառոյցի մը աւիշը չարաչար քամած՝ անկողին ինկած էր հիւծախտահար: Շատոնց ի վեր հայ դըրացիներուն ցասումի, ամօթանքի ու օրինակելի պատիժի մը վրէժխնդիր աղաղակները հասած էին իր ականջին եւ սոսկումով ցնցած իր խարխլած մարմինը: Անէծքն ինկած էր իր նահապետական տան վրայ, նողկանքի մաղձը բարձրացած էր մինչեւ կոկորդը, սրտէն, հոգիէն ու բովանդակ էութենէն եւ կը խեղդէր զինքը անգթօրէն: Ա՞յս էր ուրեմն խելայեղօրէն երազուած Սէրը, որ իրենցմէ խլած էր տան հզօր հովանին ու մոխիրի վրայ նստեցուցած ամբողջ ընտանիքը:

Պայծառ իր իմացականութենէն մինչեւ ընկլուզումը Լեթէի յորձանապտոյտին մէջ, դիւթահրաշ տեսիլք մը վերյառնած էր իր աչքին, որ խաղաղօրէն կեանքէն դէպի մահը պիտի փոխադրէր զինքը: Բոցավառ մայրամուտին մէջէն՝ յանկարծ երեւակայած էր դահլիճի օթոցին եղնիկներու տարմը, որ կը վերակոչէր իր անմեղունակ ու երջանիկ կեանքը, Սամաթիոյ պարտէզներուն մէջ: Զղջո՞ւմ մըն էր այս արդեօք իր ամբարիշտ կեանքէն, ինչպէս Մարիամ Մագթաղենացիինը, որ սրբուած էր իր մեղքերէն Քրիստոսի յառելով: Ինքն ալ ահա կը մերձենար հանճարեղ Կոմիտասի, յետին պահերուն շրթներուն վրայ կը յամենար վարդապետին դաշնաւորած գեղջկական սիրերգը. «Էս գիշեր լուսը տեսայ, էլի մարալ ու ճէյրան...»:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(18 եւ վերջ)

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ՊՐՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ, ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Ամիսներու պատրաստութիւնէ ետք է, որ Նոյեմբեր 9ին, Պրիւսէլի հայ գաղութը կ'ոգեկոչէր Ապրիլեան վաթսունամեակը: Երեք յաջորդական արարողութիւններ, երեք ամբողջ օրը պիտի հաստատէին թէ, ի վերջոյ, աւելի դիւրին է լաւ բան մը կազմակերպել փոքր քան մեծ գաղութներու մէջ: Արդարեւ Փարիզի օրինակը ցոյց կուտայ, դժբախտաբար, որ որքան շատ ըլլայ ձայներու տեսակը, այնքան դժուար կը դառնայ յաջող արդիւնքի մը յանգիլ, քանի ժամանակը չէ որ կրնայ խոչընդոտ մը ըլլալ, Փարիզն ալ 6 – 7 ամիս առաջ կը ձեռնարկէ Ապրիլեան ոգեկոչումին եւ այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ երկու շաբաթն ալ լման բաւարար կ'ըլլար ընթացիկ (եւ երբեմն ալ ձախաւեր) հանդիսութիւն մը գլուխ հանելու համար:

Պրիւսէլի մէջ առաւելաբար առաւօտեան պատարագն էր, Սէն – Միշէլ Մայր Տաճարին մէջ. որ կազմակերպութեան եւ կարգապահութեան օրինակ կրնար ծառայել: Հրաւիրեալները, տեղացի թէ արտասահմանէն, նախապէս ճշդուած տեղերը կը գրաւէին, ու հեռատեսիլի բազմաթիւ գործիքները թոյլ կուտային որ հսկայ տաճարին զանազան անկիւններէն կարելի ըլլայ հետեւիլ արարողութեան:

Պատարագը մատոյց կաթ. պատուիրակ Սերովբէ արք. Մանուկեան, իր կողքին ունենալով Գիւտ Եպս. Նագդաշեան, քահանայից եւ դպրաց դասերը: Պարզ է որ որեւէ երգչախումբի համար դժուար էր տպաւորիչ երգեցողութիւն մը ապահովել այսքան մեծ եկեղեցիի մը մէջ եւ Փարիզի եկեղեցւոյ երգչախումբը ըրաւ իր կարելին: Մնաց որ հայկ. պատարագը այնքան գեղեցիկ է, որ կը յաջողի յաճախ քօղարկել կատարումի տկարութիւնները: Մեներգներու մեծ բաժինը ստանձած էր Տիկին Լուիզա Պօղապալեան, որ գիտէ, իր մեծ տաղանդի կողքին, տարբերութիւն դնել օփերայէն եկեղեցի, եւ գիտէ տալ եկեղեցական երգին աղօթքի բնոյթը, ու խոր տպաւորութիւն թողուլ: Մեներգի բաժին մը կատարեց նաեւ Տիկին Իրիս Պիւլպիւլեան – Փափազեան, որուն ձայնը ծանօթ է մեր գաղութին, տարիներէ ի վեր: Օրուան փրաներէն քարոզը կարդաց Գիւտ եպիսկ. Նագդաշեան, (Նախընտրելի պիտի ըլլար անշուշտ, որ նման քարոզ մը արտասանէր տեղացի հոգեւորական մը), ոգեկոչելով Ապրիլեան նահատակները, խուսափելով յիշելէ ցեղասպանութեան պատասխանատուները:

Արարողութեան սկիզբը, յանուն կարդինալ Սիւնէնսի, իր ներկայացուցիչը բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն:

Ներկաներուն կարգին յիշենք, Փարիզէն՝ Հայ Կաթողիկէ Էքզարքութեան ներկայացուցիչը՝ Հ. Յարութիւն Վ. Պզտիկեան, Հայ Սպայից Միութիւնը, գլխաւորութեամբ Պ. Յ. Առաքելեանի եւ Պ. Վարդազեանի, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Կամաւորներու եւ Դիմադրականներու Միութեան պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ Պ. Պ. Գ. Պագըրճեանի եւ Տիրան Ոսկերիչեանի, իրենց դրօշակներով, զանազան միութեանց ներկայացուցիչները, «Յառաջ»ի անօրէնուհին, Հայ Դատի, Աղքատախնամի, Մարսէյլի Կրօն. Ընկերակցութեան եւ այլ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ բազմաթիւ ազգայիններ: Ներկայ էին նաեւ պելժիացի պետական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ, մեծ Րաբբունապետը, հոգեւորականներ եւ արքայական պալատի ներկայացուցիչները:

Արարողութեան աւարտին յարգանքի այց մը տրուեցաւ կարդինալ Մերսիէի յուշարձանին, ապա Մեռեալներու Յուշարձանին, ուր ներկայ եղան քիչ թիւով անձեր: Ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ, ու պելժահայ վարչութեան նախագահ Պ. Վարդան Մուրատեան արծարծեց բոցը, մինչ Փարիզի Հայ Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու ներկայացուցիչները դրօշակները պարզած էին:

×

Կէսօրէ ետք տեղի ունեցաւ հանդիսութիւն մը, Մայլ օտիթորիոմի մէջ, որ լեցուած էր տեղացի թէ արտասահմանէն եկած Հայերով: Հոս կազմակերպական եղանակը աւելի «հայկական» էր քանի 15.30ին յայտարարուած հաւաքոյթը սկսաւ, ըստ աւանդութեան 16.15ին:

Առաջին առթիւ խօսք տրուեցաւ Սերովբէ արք. Մանուկեանի. որ նախ իր գոհունակութիւնն ու գնահատանքը յայտնեց Պելժիոյ գաղութին եւ մասնաւորաբար պատարագը եւ հանդիսութիւնը կազմակերպող յանձնախումբին իրենց շատ վայելուչ եւ կանոնաւոր կարգադրութիւններուն համար: Սերովբէ արք. գոհ էր մանաւանդ որ Պելժիոյ գաղութը այն սակաւաթիւններէն եղած է որ, թէ յիսնամեակին եւ թէ վաթսունամեակին, Ապրիլեան ոգեկոչումին ուզած է տալ աւելի միջազգային հանգամանք մը: Ապա շեշտեց.— «Այսպէս փառաւոր եկեղեցական արարողութեամբ մը ըլլայ մանաւանդ այսօր մայր տաճարին մէջ, ուր պետական բազմաթիւ ներկայացուցիչներու եւ անձնաւորութիւններու ներկայութեան կըրկին անգամ ոգեկոչուեցաւ յիշատակը մեր նահատակներուն եւ տեսակ մը ոգեկոչման մէջէն զգացնել տրուիլ ուզուեցաւ մեր Մեծ Եղեռնը, մեր Ազգ. արդար իրաւունքները», Հայրապ. պատուիրակը աւելցուց նաեւ թէ Ապրիլեան Եղեռնը այլեւս կը յիշատակուի իբրեւ 20րդ դարու պատմութեան առաջին ցեղասպանութիւնը: Մինչեւ այսօր, ըսաւ նաեւ Սերովբէ արք. վերապրողները սարսուռով եւ յուզումով կը յիշեն այդ դէպքերը ու միայն Հայերը չեն որ այդ սարսուռը կը զգան, այլ նաեւ օտար անձնաւորութիւններ, կամ միսիոնարներ որոնք գրի առած են իրենց տպաւորութիւնները: Ու կաթ. պատուիրակը յիշեց թէ վերջերս կը կարդար ամերիկեան հիւպատոսի մը յուշերը, Ճորճ Հորթըն անունով, որ 1915էն 22 շրջաններուն ամերիկեան պետական ներկայացուցիչ եղած է, գրագէտ է, բանաստեղծ է եւ լրագրող, ու ան կ'ըսէ՝ երբ ես վերադարձայ միայն մէկ ահաւոր տպաւորութիւն մը հետս տարի, մարդ էակ ըլլալու ամօթի զգացումը ունեցայ: Սերովբէ արք. ապա յիշեց ուրիշ օտարականի մը վկայութիւնը «երբ որ դարձեալ օտարականի մը, ոչ Հայու մը վկայութիւնը լսեցի, յիսնամեակի (*) առիթով երբ որ Ֆրանսայի Տէսին քաղաքի մէջ յուշարձանի բացումը կար, Լիոնի աղնուասիրտ քաղաքապետն էր որ կը նախագահէր հանդիսութեան, անիկա իր խօսքին մէջ շեշտեց որ, մինչեւ հիմա ալ երբ կը կարդայ 1915ի հայկ. ջարդերու նկարագրութիւնը մարդ էակ ըլլալու ամօթը կը զգայ»: Սերովբէ արք. թելադրեց որ մեր ժողովուրդը սխմէմաթիք, կազմակերպուած, համբերաշխ աշխատանքով ուսումնասիրէ մեր պատմութիւնը եւ իմաստուն կերպով ներկայացնէ աշխարհի մարդկութեան եւ աշխարհը ղեկավարող պետութիւններուն, համամարդկային կազմակերպութիւններուն:

Ա. Մ.

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Տէսինի յուշարձանի բացումը կատարուած է 1972 Յունիսին:

մերն է, ալբողներուն, երբ ապերախտութիւն ցոյց կուտանք մոռացութեան վիհին մէջ թաղելու անոնց անունները, զանց — չեմ ըսեր տարին անգամ մը — պարբերաբար վերյիշելով զանոնք, կուտամ անոնցմէ ոմանք ամէնէն արժանաւորները գէթ:

Ո՞վ կը յիշէ այսօր Տոքթ. Պօլօլեան մը, Քէլէկեան Խան մը, Առաքել Զաքըրեան մը, Մարտիրոս Սարեան մը, Մարսէյլի մէջ՝ Ա. Թէքքեան մը, Լիոնի մէջ՝ Ալեքսանդր Կիւլպէնկեան մը...: Ասոնք ինչպէս ասոնց նմանները իրենց կեանքի առաջնակարգ եւ գլխաւոր նպատակը դարձուցած էին ազգութեան ծառայութիւնը:

Վստահաբար եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգիստ իսկ չի կատարուիր անոնց մահուան տարեդարձներուն: Անոնց մահով կորսուած է նաեւ անոնց կեանքը սահմանող գործը եւ անոնց անունը:

Արժէր սակայն թուղթին յանձնել անոնցմէ իւրաքանչիւրին կեանքին գլխաւոր գիծերը, գէթ պատմութեան անշուք մէկ անկիւնին մէջ արձանագրուած տեսնելու համար անոնց անունը:

Իմիրցիներու տարեկան ճաշին յայտարարութիւնը թերթերուն մէջ, կը վերյիշեցնէ անունը անոնցմէ մէկուն՝ Մարտիրոս Սարեանին:

Իզմիրի մեծահարուստներէն մէկը եղած է, ձեռներէցութեան բացառիկ ընդունակութիւնով օժտուած, ոչինչէն հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի մը հիմը դնող առեւտրական մը, որ կուսակցական ալ եղած է համիտեան օրերուն եւ բացառիկ կուսակցականներէն մէկը Իթթիհատի հայասպանութեան ծրագիրը նախատեսող: Հրաշքով ազատած է տարագրութենէն, յեղափոխականի խիղախ յանդգնութիւն մը ցոյց տալով տարագրութեան օրերուն, անապատներուն մէջ: Իզմիրի աղէտին ամբողջ հարստութիւնը կորսնցուցած, փոխադրուած է Փարիզ, ուր առաջին օրէն իսկ, անհատական տնտեսութեան կազմակերպումին շափով զբաղած է հանրային կուսակցական խնդիրներով:

Ինքնատիպ մտածումներու եւ քաղաքական նպատակներու տէր եղած է: Մինչ այդ հետապնդուած քաղաքական ծրագիրներու իրապաշտ վերլուծումը կատարելով յանգած էր կիլիկեան քաղաքականութիւն հետապնդելու տեսակէտին: Լուռ, անաղմուկ բայց հետեւողական եւ յամառ աշխատանք հետապնդած է թէ՛ կուսակցութենէն ներս եւ թէ անկէ անջատ: Մեկուսացուած է, բայց չէ դադրած պայքարելէ: Յարաբերութիւնները պահած է թէ՛ Ֆրանսայի եւ թէ անկէ դուրս գտնուող հայ հանրային գործիչներու, նոյնիսկ օտար պետական անձնաւորութիւններու հետ — ռումանացի փրոֆեսոր Եորկայի եւ... —: Կեանքի գըլխաւոր եւ միակ նպատակը դարձուցած էր իր ծրագիրը, որ թէեւ հեռու էր իրապաշտ գործիչի մը գատողութենէն, բայց ներքին ուժը կը ներկայացնէր իր աչքին, ինչպէս նաեւ իր նման մտածող կարգ մը անձերու աչքին, արթուն եւ կենդանի պահելու տեսակէտով քաղաքական հեռանկարները Հայութեան: Մինչեւ իր կեանքին վերջին օրերը հաւատարիմ մընաց իր ծրագրին եւ իրենց երազներուն հասնելու անկարող անձերուն հոգեկան տառապանքով փակեց աչքերը:

Այս տողերը յարգանքի եւ երախտագիտութեան բնական եւ մարդկային տուրք մը թող համարուին, այդ բոլոր մոռացուածներուն, յիշատակին նուիրուած:

ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Զ.

Ծապլվար, 6 Դեկտեմբեր 1908

Կռիւի միջոցին մի քանի ռէաքսիոնէր գլուխ վիրաւորուեցան. մեր կողմէ ոչ ոք վնասուեցաւ:

Անմիջապէս դպրոցի տանիքի վրայ պարզեցինք կարմիր դրօշը զոր նախապէս պատրաստած էինք: Տպաւորութիւնը խիստ ցնցող եղաւ ամբողջ գիւղին մէջ:

Այժմ երկու օրէ ի վեր կը մնանք դըպրոցը, զօրաւոր կերպով ամրացած: Կը լսենք թէ մութ ուժերը վատաբար գիւմում ըրած են կառավարութեան՝ մեզ բանի դուրս հանելու համար շէնքէ մը որ ամբողջ ժողովրդի սեփականութիւնն է: Տեսնենք բանից ի՞նչ դուրս կուգայ:

Սուլնի քաղաքականութիւնն է որ ծայր կուտայ: Դէ՛հ, թո՛ղ ցոյց տան իրենց բո՛ւն, իսկական գոյնը: Մենք չենք ընկրկիր:

Առ այժմ փութով փող ուղարկեցէ՛ք:

Է.

Ծապլվար, 14 Դեկտեմբեր 1908

Սիրելի ընկերներ,

Պաշարման դրութիւնը կը շարունակուի եւ մենք ութ օրէ ի վեր փակուած կը մնանք դպրոցի շէնքին մէջ զոր ամրացուցած ենք ռազմական պահանջմունքներու համեմատ: Դպրոցական Միութեան նախագահ Կարոյի մայրը՝ Սարա՝ եկաւ միացաւ մեր շարքերուն: Մի խելօք պառաւ կին է դա, որուն հետ պէտք է խօսիլ նշանացի կերպով, քանզի բոլորովին խուլ է: Սարայի ներկայութենէն օգտուելով՝ անմիջապէս ձեռնարկեցի կազմել «Ծապլվարի գիտակից տիկնանց Յառաջ ակումբ»ը, եւ օժանդակ մարմին մը «Ծապլվարի Հայ Կանանց Աճաճուէր խումբ» անունի տակ: Այս վերջին կազմակերպութիւնը հրամայողական պահանջք էր դարձած, որովհետեւ մի քանի օրէ ի վեր թանչքէ կը տառապէի եւ պէտք ունէի մի անձնուէր կնոջ խնամքին:

Թէեւ պաշարման վիճակի մէջ՝ սակայն անգործ չմնացինք ութ օրէ ի վեր: Նախ եւ առաջ ցրուեցի, նորակազմ «Յառաջ» ակումբի միջեցաւ, մի պաշտօնական թըռուցիկ կուսակցութեանս Ծապլվարի մասնաճիւղին կողմէ, ուղղուած մեր Թրքահայ, Ռուսահայ, Պարսկահայ եւ Ամերիկահայ կոմիթէներուն, ենթակոմիթէներուն եւ ընկերներուն: Այդ թռուցիկով մանրամասն պարզեցի վերջին կարեւոր դէպքերը, փաստացի կերպով ցոյց տուի թէ կուսակցութիւնս որքա՛ն խոհեմութեամբ, զիջողութեամբ եւ բարեացակամութեամբ վարուած էր, եւ ցաւալի դէպքերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը ծանրացուցի մութ ուժերու սարքած դաւադրութիւններուն վրայ: Այս գրութիւնը, որուն մէկ օրինակը կը ղըրկեմ ձեզ, ինչպէս պիտի տեսնէք՝ ունի տրամաբանական հիմք, հաստատ «լոգիկա» եւ որոշ հայեցակէտ:

Յետոյ երեւցաւ մասնաւորական երիտասարդութեան կողմէ մի թռուցիկ՝ ուղղուած Ծապլվարի գործաւորական դասակարգին: Դա մի պերճախօս կոչ էր ընդհանուր գործադուլի, ինչ որ ներկայ պայմաններու մէջ մի նուիրական պարտականութիւն էր ամէն գիտակից գործաւորի համար, բայց ափսո՛ս որ պայտար Մկօ տակաւին չէ հասած այն բարձրութեան որ կարող ըլլայ ըմբռնել մասնաւորին շահն ընդհանուրին օգտին զոհելու պարտադրիչ սկզբունքը:

Երրորդ թռուցիկը, հողային բանուորութեան կողմէ ստորագրուած, անգամ մը եւս կը գոռացնէր ընչազուրկ Պրոլետարիատի բողոքը հողային քափիթալիսմի դէմ:

Յետոյ երեւցաւ Քոմրաշ քիւրտ գիւղի Կարլ Մաքս Կլուբի մի ցնցող մանիֆէսթը, որ եղբայրական ձեռք կը մեկնէր Ծապլվարի մէջ պատնէշի վրայ կռուող իր գաղափարի ընկերակիցներուն: Այս յայտարարութիւնը, որ տաք շունչով մը գրուած էր, սրտապնդիչ տպաւորութիւն գործեց առ հասարակ բոլոր ընկերներու վրայ:

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Սարրաֆեան, Տէր եւ Տիկին Տիրան Ինճիճի եւ զաւակները՝ Թերեզա եւ Էրոլ (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Պերճ Համամճեան (Պուէնոս — Այրէս), այրի Տիկին Արուսեակ Գըլըճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Աւետիսեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Աւետիսեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Համամճեան, Խոսէ, Մեհտէրեան, Արիս — եան, Հերման, Ցակոբեան, Ասլանեան, Քիւչիւքեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՍԱՐՐԱՖԵԱՆԻ
(Սերապեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 11ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Նոյ. 17, ժամը 15.30ին Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Երեմիա Գարաքէհեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի Յակոբ Յակոբեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գոհարիկ Ղազարոսեանի յիշատակին իր մահուան 8րդ տարելիցին առթիւ Տիկին Արա Պարթեւեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը կը փնտռէ զոյգ մը իբր պահապան ծառայելու համար:

Բնակարանը ապահովուած է:

Դիմել՝ Հայ Մշ. Տան Յանձնախումբին
17, Rue Bleue, Paris (9e)
Tél. : 824-63-89

«ՅԱՌԱՋ» կը նուիրեն

Միացեալ Նահանգներէն Պ. Նշան Ալաչայեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր եղբօր՝ Պ. Ալաչայեանի (Վալանս):

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հաւատացեալները Կիրակի Նոյ. 23, եկեղեցւոյ օծման 22րդ տարեդարձին առիթով առաւօտեան ժամը 10ին հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին, ըեկավարութեամբ Պ. Հայազատ Օհանեանի արեւշատութեան եւ բարեմաղթութեան եկեղեցւոյ բարերարներուն եւ աշխատող անձերուն հոգիներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի)

×

Ի պատիւ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը Շաբաթ Նոյ. 22 ժամը 21ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիւսիսեան սրահին մէջ: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Հոգաբարձութեան անդամներուն մօտ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 7ին, ժամը 17էն 24 ժորժ Ե. Մանրամասնութիւնները յետագային

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

Restaurant
LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

venez goûter
son excellente cuisine
et ses spécialités arméniennes
dans le cadre entièrement rénové
de son premier étage

Il est nécessaire de réserver sa table pour le dîner.

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

DEPART CHAQUE SAMEDI

Paris - Athènes - Paris

A partir de

850 Fr.

Week-End et séjours de moins d'un mois

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUT RES CHARTERS

DEPARTS SPECIAUX POUR NOEL ET PAQUES

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 22 Novembre 1975 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : BEDIKIAN et le groupe SEVANE

En attraction : le chanteur arménien LUDOVIC

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

Savez-vous que vous trouverez à :

AIR FRANCE

AGENCE DES INVALIDES

2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

մի՛ վարանիք

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր
ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

ԺԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ ԻՐ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—

2.500 Ֆր.

ՅԱՏՈՒԿ ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻՆ

Մեկնում Դեկտ. 26 — վերադարձ Յուն. 8

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—

— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան — Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ ներթուղարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ
ԿԱՐԵՒՈՐ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԱՄԻՍ ՄԸ ԱՌԱՋ

Renseignements et réservations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
18
MARDI
18 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.442

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.442

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 13)

ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՕՐ

Ամէն տարուան նման, այս տարի ալ յիշատակուեցաւ Ալ. Սպենդիարեանի ծննդեան օրը։ Երգահանին Տուն – Թանգարանը հաւաքուեցան երաժշտասէրներ, ուսանողներ, մտաւորականներ։ Մեծ ակնածանքով դիտեցին Սպենդիարեանի կեանքին եւ գործունէութեան նուիրուած բազմաթիւ ցուցանմոյշները։

Ցերեկոյթին բացումը կատարեց Թանգարանին տնօրէնը, երգահան Ծովակ Համբարձումեան։ Զեկոյցը կարդաց Փրոֆեսոր Գուրգէն Ադամեան։

Երաժշտական յայտագիր մը գործադրուեցաւ։

×

ՅՈՎՀ. ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԹՈՌԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստան այցելեց ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկիի Թոռը՝ Կոնստանտին Արցեուլով։ Ներկայ գտնուեցաւ Աւ. Իսահակեանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած հանդիսութեանց, դիտեց Հանրապետութեան տեսարժան վայրերը։

Կ. Արցեուլով կը նկատուի խորհրդային օդանաւորդութեան ռահվիրաներէն մէկը, յատկապէս Թռանները շինութեան գործին մէջ։

1937էն սկսեալ փորձած է նկարազարդել գիրքեր, եւ այս մարզին մէջ եւս գնահատուած է մասնագէտներու կողմէ։ Անուանի դարձաւ, երբ նկարազարդեց «Սինոպեան մարտեր» գիրքը, որ կ'արտայոլէ ռուս – Թրքական ծովային ճակատամարտները, որոնց ընթացքին ծովակալ Նախիմով պարտութեան մատնեց Թուրքերը։ Կ. Արցեուլով ցայսօր նկարազարդած է 40 գիրքեր։ Միեւնոյն ատեն նկարած է հայկական տեսարաններ՝ Մասիսը, Արարատեան դաշտը, քառագագաթ Արագածը, Սեւանը։ «Հռոմէական եւ հայկական զօրքերու ճակատամարտը» նկարը գեղեցիկ է։

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ԲԱՌԱՐԱՆ

«Հայաստան» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց «Երաժշտական տերմիններու համառօտ բառարանը։ Զայն պատրաստեց 85ամեայ Վահրամ Դարպասեան։ Ուսումը ստացած ըլլալով Պոլիս եւ Վենետիկ, երկար տարիներ իտալերէն դասաւանդած է։ Ան է, որ թարգմանած է Ալեքսանդրո Մանծոնիի «Նշանածները» վէպը։

Բառարանը ունի հայերէն եւ ռուսերէն յառաջաբան, գրուած հեղինակին կողմէ։ Աշխատութեան գլխաւոր մասը, որ կ'ընդգրկէ 509 երաժշտական տարազ՝ իտալերէն – հայերէն – ռուսերէն բառարանն է։ Որպէսզի դիւրութեամբ օգտագործուի բառարանը, հեղինակը տուած է իտալական բառերուն հայերէն տառադարձութիւնը։

Իբրեւ յաւելուած՝ բառարանը կը բովանդակէ ֆրանսերէն եւ գերմաներէն երաժշտական տարազներու առանձին ցանկեր, միշտ հայերէն եւ ռուսերէն թարգմանութեամբ։

Բառարանը նախատեսուած է երաժիշտներու, երաժշտանոցներու դասախօսներու եւ ուսանողներու, երաժշտական դպրոցներու աշակերտներու համար։

×

270 ՀԱՍՑԷՈՎ

Տարուէ տարի կ'աւելնայ պահանջը դեղերու գործատան արտադրութիւններուն։ Ներկայիս գործատան արտադրութիւնները կ'ուղարկուին 270 հասցէներու, բոլորն ալ Խորհ. Միութեան մէջ։

×

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ՝ ԴԱՓՆԵԿԻՐ

Երեւանի երաժշտական – մանկավարժական ուսումնարանի սենեկային երգչախումբը ծանօթ է ոչ միայն Հայաստանի մէջ, այլեւ անոր սահմաններէն դուրս։ Վերջերս Պուլկարիոյ մէջ տեղի ունեցած «Քաղաքական երգի» փառատօնին ուսումնարանին երգչախումբը գրաւեց առաջին տեղը։

Երգչախումբին երգացանկը բաւական հարուստ է։ Կ'ընդգրկէ դասական, ժողովրդական եւ ժամանակակից խմբերգներ։ Ղեկավարն է՝ Էրնեստ Աւետիսեան։

×

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՍԱՐՔ

Երեւանի սրտաբանութեան հիմնարկութիւնը ստացաւ նոր սարք մը, որուն անունն է՝ «Ամբողջ մարմնի հաշուիչ»ը։ Մարմինին ռատիօչափութիւններու հիման վրայ նոր սարքը կրնայ աւելի յստակ եւ ճշգրիտ ախտորոշել վահանաձեւ գեղձին, լեարդին, թոքերուն, երիկամունքներուն եւ այլ օրկաններուն հիւանդութիւնները։ Անոր օգնութեամբ կարելի կը դառնայ նաեւ պարզել առանձին օրկաններու կենսունակութեան աստիճանը եւ որոշել վիրաբուժութեան անհրաժեշտութիւնը։

Կրնայ օգտագործուիլ նոյնպէս ճշդելու համար հիւանդին արեան կորուստը վիրաբուժութեան ատեն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՄԻՇՏ ՇՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

— o —

ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Անցեալ շաբթուան վերջին օրերուն առեւանգումները եւ հոս ու հոն կռիւները շարունակուած են։ Ուրբաթ 70 եւ Շաբաթ 37 առեւանգումի մասին խօսք կայ ու նաեւ 48 ժամուան մէջ տասնեակ մը մեռեալ եւ շուրջ քսան վիրաւոր։

Քաղաքական գետնի վրայ որոշ յոյսեր կան։ Շաբթուս ընթացքին Պէյրութ պէտք է ժամանէ ֆրանսացի բանագնացը Քուվ դը Միւրվիլ, որուն պիտի ընկերանայ Նախկին դեսպան՝ Ժորժ Կորս։ Գալով պապական բանագնացին, Կարդինալ Պերթոլի Պէյրութէն մեկնած է տեսակցելէ ետք լիբանանեան բոլոր կողմերուն եւ պաղեստինեան դիմադրութեան հետ (տեսնուած է Արաֆաթի հետ)։

Կացութեան ելք մը գտնելու լուծումը, աւելի ճիշդ՝ բարեփոխումները գլուխ հանելու գործը յանձնուած է Նախագահ Ֆրանժիէի եւ վարչապետ Քարամէի, այսինքն քրիստոնեայ եւ մահմետական պետերու, որպէսզի համաձայնութեան գան նաեւ «ապայարանուանականացումի» շուրջ։ Բայց պատրանքներ չկան, քանի Քսաններու կոմիտէն ալ ցարդ որեւէ համաձայնութեան չէ կրցած գալ եւ երեք հարցեր ամէնէն աւելի կնճռոտ կը մնան։ Ա) Քրիստոնեայ Նախագահին եւ մահմետական վարչապետին պաշտօններու սահմանումը, Բ) միջ–յարանուանական հաւասարակշռութիւնը երեսփոխանական ժողովէն ներս (ներկայիս վեց քրիստոնեայ, հինգ մահմետականի համար) ուր մահմետականները կ'ուզեն աթոռներու հաւասար բաշխում, քանի թիւով աւելի են քրիստոնեաներէն եւ Գ) Հանրային սպասարկութեանց ապայարանուանականացումը։ Եւ շատ են անոնք որոնք յոյս չունին որ այս հարցերու շուրջ համաձայնութիւն ստեղծուի։

Քանի մը տողով

1975Ի ԿՈՆՔՈՒՌԸ աւելի աղմուկ հանեց քան սովորականին, քանի այս անգամ միայն խօսքով կամ գրչով չէր որ մարդիկ եւ մանաւանդ գրագէտներ դէմ արտայայտուեցան եւ ճաղկեցին մրցանակը եւ տուող ակադեմիան, այլեւ աւելի բուռն ցոյցերով։ Կիրակի ուշ գիշերին քօքթէյլ Մոլոթովներ նետուած են Կրասէ հրատարակչականին վրայ։ Ըմբոստութեան այս շարժումին գլուխն է Ժան Էտերն Հալիէ, գրագէտ եւ հրատարակիչ, որ կ'ուզէ վերջ տալ գրագէտին շահագործման հրատարակիչին կողմէ եւ առաջքն առնել կարգ մը առեւտրական գայթակղութիւններու։ Այս մթնոլորտին մէջ է որ կոնքուռները իրենց մրցանակը կը շնորհէին Երկուշաբթի ցերեկ, ըստ աւանդութեան Տրուան ճաշարանը, ուր ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին։

ՌԱՄՊՈՒՅԷԻ մէջ վեցերը լաւատեսուրեր կը հաղորդէին վերջնական զեկոյցէն առաջ, հաստատելով թէ դրամական եւ տնտեսական մարզերու մէջ տեսակէտներու մերձեցում կայ։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ Կիրակի օր երկու ցոյցեր կային, մէկը հակակառավարական զոր կազմակերպած էին համայնավարները, միւսը կառավարութեան ի նպաստ կազմակերպուած ձախ–կեդրոնին կողմէ։ Առաջինին մասնակցած են 50 հազար հոգի Լիզպոնի մէջ, երկրորդին՝ չէին մասնակցած ընկերվարականները։ Այս ցոյցը տեղի ունեցած էր մայրաքաղաքէն 300 քիլոմեթր հիւսիս։

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ նահանգին մէջ շարժեր տեղի ունեցան շաբաթավերջին։ Սեպտեմբերին նոյն շրջանին մէջ 2000 հոգի մեռած էր երկրաշարժի հետեւանքով։

«ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼ ՀԵՐԸԼՏ ԹՐԻՊԻՒՆ» կը գրէ թէ Խորհ. Միութենէն վերջերս Լոնտոն գացած պարախումբի մէկ անդամ, 25 տարեկան Սուրէն Ցարութիւնեան նախ չէ վերադարձած իր խումբին հետ, ապա Անգլիա մնալու արտօնութիւն ուզած անգլիական իշխանութիւններէն, որպէսզի հոնկէ Ամերիկա անցնի։ Նոյն թերթին համաձայն սակայն, կը թուի թէ Ցարութիւնեանի խելքը գլուխը եկած է եւ Մոսկուա վերադարձած։

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՏԷՄԻՐԷԼ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՄԻԼԼԻ ՍԷԼԱՄԷԹԻ 12 ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ...

— o —

Անգարա.— Վարչապետ եւ Ատալէթ կուսակցութեան նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլի վերջին տեսակցութիւններէն յետոյ, քոալիսիոնին մէջ ծագած տարակարծութիւնները փարատեցան։ Միլլի Սէլամէթ կուսակցութեան առաջարկած պայմանները մեծ մասամբ ընդունուեցան եւ յայտնի եղաւ թէ Ազգայնական Ճակատի կառավարութիւնը անխախտ պիտի մնայ եւ պիտի շարունակէ իր գործը։

Վարչապետ Տէմիրէլ նախընթաց օր տեսակցութիւններ ունեցաւ Էրպագանի, Ֆէյզիօղլուի եւ Ալփասլան Թիւրքէշի հետ եւ յետոյ հաստատուեցաւ թէ կառավարական ներքին անհասկացողութիւնները առաւելագոյն չափով հարթուած են։ Ստացուած տեղեկութեան համաձայն, վարչապետ Տէմիրէլ ընդունած է Միլլի Սէլամէթ կուսակցութեան առաջարկած պայմանները, որով Կրթական Նախարարութիւնը զարկ պիտի տայ կրօնաբարոյական դաստիարակութեան եւ այս ուղղութեամբ հրահանգներ պիտի պատրաստէ, տուրքերը պիտի գանձուին իսկական հարուստներէն, դիւրութիւններ պիտի ընծայուին խլամ երկիրներ ուսանողներուն, իմամներու եւ քարոզիչներու վարժարանները իսկոյն պիտի բացուին, պիտի հիմնուի փութով Պետ. Ճարտարարուեստի և Ցատկացումներու դրամատուն մը, շարժակներու (մոթէօր) շինութեան գործատուն մը, կարգ մը ընդհ. տնօրէններ պիտի փոխուին, պիտի հիմնուի Թուրք սաւառնակներու ճարտարարուեստ մը, մամլոյ վերատեսչութիւնը պիտի կապուի վարչապետութեան, եւ զայն պիտի վարէ ՄՍՓական պետական նախարար մը։

Վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլ ընդունած է այս պայմանները, որոնք պիտի գործադրուին կարճ ժամանակէն։

×

ՀԱՅՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ԵԼՈՅԹԸ

Մէկ տարի բանտարկութիւն պահանջուեցաւ Քուրթուլուշ բնակող Անահիտ Էրթաշքըրանի համար որ դրացիին աղաղակած էր, «դուն եւ քեզի պէս բոլոր Թուրքերը գէշ են»։ Թրքութիւնը անարգած ըլլալու յանցանքով Իսթանպուլի չորրորդ եղեռնադատ ատեանին յանձնուած է Հայուհին, որ սապէս խօսեցաւ. «դայրոթի պահուս այսպէս կրնամ ըսած ըլլալ բայց իրականին մէջ շատ կը սիրեմ Թուրքերը։ Միայն դրացուհիս Շիւքրիյէ հանըմ ինծի այնքան զայրացուց որ չեմ գիտեր թէ ինչ ըսի»...։ Վկաները լսելու համար դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ։

×

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՒՄՈՒՐ...

ՖՐԱՆՔՈՅԷՆ ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ

Առողջապահական տեղեկագիր.—

Անծանօթ հիւանդութեան մը հետեւանքով երկու ամիսէ ի վեր բուսական կեանք մը ապրող եւ այս ժամանակամիջոցին մէջ հազիւ երկու անգամ սթափող Ճակատի կառավարութիւնը երկար դարմանումներէ վերջ այսօր կրցած է քիչ մը ի մի հաւաքել ինքզինքը։

(Կիւնայտըն)

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԿԱՄՐՋԱՁՈՐԻ ԿԱՄ ԱՐՇԱՐՈՒՆԵԱՑ ԴՊՐՈՑԸ

Երասխ գետի դէպի Կաղզուան երկարող թեւին վրայ, իբրեւ Արարատեան նահանգի յայտնի վարդապետարաններէն մէկը, Կամրջաձորի դպրոցը դաստիարակչական չարժումի պատմութեան մէջ ծանօթ է նաեւ Երասխաձոր եւ Արշարունեաց անուններով:

Վեցերորդէն մինչեւ 13րդ դար՝ կրթական այս ամրոցը գոյատեւած է պարբերական ընդմիջումներով: Հայկական չորս գլխաւոր նահանգներէ գրեթէ հաւասար հեռաւորութեան վրայ — այսինքն աշխարհագրական իր դիրքով Վանանդու, Բասէնի, Բագրեւանդի եւ Արարատեան նահանգներուն մէջտեղ — անուանի եղած է իբրեւ գրչութեան արուեստին նախապատուութիւն տուող դպրոց՝ ուր նաեւ բարձր մակարդակ ունեցած են իմաստասիրութեան, աստուածաբանութեան, ճարտասանութեան եւ երաժշտութեան դասընթացքները:

Պատմիչներ Ստեփանոս Ասողիկ, Ստեփանոս Օրբելեան, Մատթէոս Ուռհայեցի, ինչպէս նաեւ Ալիշանի նման բանասիրական պրպտումներով յայտնի գրիչներ, Կամրջաձորի դարաւոր գործունէութեան որոշ շրջաններուն մասին կուտան կարգ մը տեղեկութիւններ՝ որոնցմէ կը պարզուի թէ վեցերորդ ու եօթներորդ դարերուն, արդէն, դաստիարակչական այս ամրոցին մէջ համբաւ ապահոված են Մաթուսաղայի, դպրապետ Վարդիկի և Ներսէս Կամսարականի նման ճարտասաններ ու իմաստասէրներ: Օրբելեան եւ Ասողիկ կը վկայեն որ Արշարունեաց դպրոցի մէջ «ժողովեալք էին մանկունք ճարտարք եւ գիտունք հայոց» եւ թէ Ներսէս Կամսարականի օրով «պայծառանայր փիլիսոփայական արուեստիւ»:

Հ. Ղեւոնդ Ալիշան իր «Հայապատում»ին մէջ կը խօսի Կամրջաձորի մէջ գրչութեան արուեստին ընծայուած կարեւորութեան մասին եւ կը հաստատէ որ այս դպրոցին աշակերտած է Բագրեւանդի Աշոտ Արշարունին: Վեցերորդ դարուն այս ամրոցէն ընթացաւարտ եղած են գրչութեան արուեստի 36 վարպետներ:

Մինչեւ Միջնադարու 1200ական թուականները, վարդապետարանը ազգին ու Հայ. Եկեղեցւոյ ընծայած է նաեւ իմաստասիրական, ճարտասանական եւ երաժշտական արուեստներուն հմուտ գիտնականներ:

Տասներորդ դարու հայ հոգեւորականութեան ամէնէն յայտնի կեդրոններէն մէկը եղած է այս դպրոցը, ուր այդ օրերուն համախումբ ապրած են երեքհարիւր միաբաններ՝ իրենց նոյնքան մեծաթիւ աշակերտներով: Կը յիշուին անունները Յովհաննէս եւ Սամուէլ Կամրջաձորեցի ուսուցչապետներուն, ինչպէս նաեւ ճարտասան Գէորգ Ուռճեցիի՝ իբրեւ «բազմաշնորհ ի գիտութիւնս գրոց սրբոց եւ յերգս երաժշտութեանց», իբրեւ «ատենախօս ճարտար» եւ ուսուցիչ տոմարական գիտութեանց:

Համաձայն Մատթէոս Ուռհայեցիի (տե՛ս իր «Պատմութիւն»ը, էջ 123), տասներորդ դարուն՝ Բիւզանդացիներու կայսեր կողմէ մասնաւոր հրաւէրով, հելլէն գիտնականներու մասնակցութեամբ գումարուած կարեւոր ժողովի մը ներկայ կ՚ըլլայ նաեւ Սամուէլ Կամրջաձորեցի, տոմարագիտական հարցերու հետեւանքով ծագած վէճի մը առթիւ իր կարծիքն ու տեսակէտները պարզելու:

Գիտնականի իր ներհուն կեցուածքով, տոմարագիտական հմտութեամբ եւ մտածումներով խոր տպաւորութիւն կը գործէ հայ գիտնականը՝ որուն փաստական հիմնաւորումներուն ի լուր հիացում կը յայտնուի բոլորին կողմէ: Մատթէոս Ուռհայեցի կը գրէ, — վկայելով Կամրջաձորեցիի գիտական պաշարի մասին. «Շարժեցին ի վերայ Սամուէլի զամենայն գրեանս տանն Յունաց եւ ոչ կարիցեն շարժել զնա ի ճշմարտութեանց անտի»:

Արարատեան նահանգի դարաւոր այս կրթարանին հետ, ինչպէս չեշտած էինք նախորդով, կը յիշատակուին անունները Բջնիի, Կեչառիսի, Թեղուտի, Այրիվանքի եւ Խոր Վիրապի դպրոցներուն՝ որոնք Արարատեան դաշտի դէպի Գեղարքունիք տարածուող հողերուն վրայ վանական կարեւոր ամրոցներու կողքին ծաղկած են: Կեչառիս եւ Բջնի՝ կը գտնուին Հրազդանի վրայ, Երեւանէն դէպի հիւսիսարեւելք: Բջնին ներկայի Ախտայի շրջանին մէջ կը գտնուի եւ հինգերորդ դարէն ի վեր կը յիշատակուի իբրեւ «գիւղ երեւելի», «բերդաքաղաք», ապա նաեւ «քաղաք» ու «ամրոց»: Հոգեւորականութեան ու պատմական ժողովներու կեդրոն մը եղած է, նաեւ 11րդ դարու հայ դաստիարակութեան օջախներէն մին՝ ուր, համաձայն Հրաչեայ Աճառեանի, «ճեմարան» մը հաստատած էր Գրիգոր Մագիստրոս:

Բջնիի հետ Գրիգոր Մագիստրոսի այս կապը պատճառ է եղած որ ոմանք զինք անուանեն նաեւ Գրիգոր Մագիստրոս Բջնեցի:

Առանձնապէս ու քիչ մը աւելի տարածուն ձեւով պիտի խօսինք Կեչառիսի կամ Կեչառոյքի դպրոցին մասին, դանդաղելու համար մասնաւորաբար պատկառելի գիտնականին՝ Խաչատուր Կեչառեցիի կեանքին, ինչպէս նաեւ դաստիարակչական եւ քերթողական վաստակին վրայ:

Մ. Թ.

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ՊՐՈՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ, ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յաջորդ խօսողն էր Պելժիոյ Հայերու վարչութեան նախագահ Պ. Վարդան Մուրտիկեան (ֆրանսերէն) որ յիշեց թէ այս ոգեկոչումն է ժողովուրդի մը ջարդին, որ կատարուած է անդութութեամբ մը որ իր նմանը չունի եւ որուն յիշատակը պիտի ջնջուի մեր յիշողութենէն: Սեւրի դաշնագիրէն ետք, ունեցանք ամէնէն մեծ յուսախաբութիւնը երբ լքելով ամէն ինչ, ստիպուեցանք ապաստան փնտռել Եւրոպա եւ Միջին Արեւելք: Պ. Մուրտիկեան աւելցուց թէ կը սպասուի գալոց սերունդներէն եւ ժամանակակիցներէն որ չմոռնան եղած զոհողութիւնները եւ հաւատան ապագային, պահելով իրենց հայկ. ինքնութիւնը, հակառակ նախատինք մը պիտի ըլլար անոնց հանդէպ որ մեռան որպէսզի մենք ապրինք: Եւ որքան անհաւատալի որ ըլլայ, այդ մեռելները կը խօսին, եւ լսեցի զիրենք, Ծիծեռնակաբերդ կատարած իմ ուխտագնացութեանս ատեն, բլուրի բարձունքին, որ կը տիրապետէ Երեւանին:

Ապա խօսք տրուեցաւ Էտուար ժախեանի: Մեր երիտասարդ բարեկամը, որուն ելոյթները յաճախ հրատարակած ենք այս սիւնակներուն մէջ, գիտէ ըսել ինչ որ պէտք է եւ միշտ ընել շինարար թելադրութիւններ: Իր մօտ ոչ ամբոխաբարութիւն կայ ոչ ալ աւելորդաբանութիւն: Այս անգամ եւս Մեթր ժախեան մեզի հրամցուց չահեկան բանախօսութիւն մը. — «Եթէ ընդունեցայ այսօր հոս ըլլալ, պատասխանելու համար է արձագանգի մը որ կուգայ շատ հեռուներէն եւ կ՚աղդէ ինծի խորապէս: Չեմ խօստովանիր որ հայ եմ, վասնզի ատիկա պիտի նշանակէր թէ ամօթ մըն է հայ ըլլալ: Չեմ հռչակեր որ հայ եմ, վասնզի ատիկա պիտի նշանակէր տեսակ մը փառամոլութիւն: Կ՚ըսեմ թէ հայ եմ, պարզապէս որովհետեւ ատիկա ճշմարտութիւն է: ...Մղձաւանջ մը կը մնայ սակայն ինծի համար հարցադրում մը, որմէ ցարդ չկրցայ ազատիլ: Ինչո՞ւ համար տանջանքը որ 1915ին եկաւ մեր ժողովուրդին գլխուն, եկաւ այդքան բրտութեամբ, անարդարութեամբ: Ինչո՞ւ համար մեր ժողովուրդը որ անժամանցելի իրաւունքներ ունէր կեանքի, լոյսի, արժանաւորութեան, ինչո՞ւ մեր ժողովուրդը պէտք է ապրէր դարուս վերջալուսային առաջին խելագարութիւնը: Ինչպէ՞ս լռութեան դաւադրութիւնը կրցաւ խեղդել այդ աղաղակները եւ արդար պահանջները: Բայց 60 տարի յետոյ պէտք է անդին անցնիլ այս ամուլ հարցումներէն եւ գիտնալ որ անցեալին վրայ լալով չէ որ կը պատրաստուի ապագան: Ժամանակը եկած է նոր յարաբերութիւններ ստեղծելու անցեալին հետ, ուրեմն նաեւ ապագային: Եւ որոնել նոր ճամբաներ: Ժամանակը եկած է նոր լոյսերու տակ առնելու մեր պահանջները:

Ապա մէթր ժախեան յայտնեց թէ յաւակնութիւնը չունի քանի մը վայրկեանէն լուծումներ գտնելու բայց հարկ է հասկնալ թէ ինչո՞ւ 60 տարի ետք ալ մեր պատմութիւնը դեռ կ՚անգիտացուի, կ՚այլափոխուի այսքան հանդիսութիւններէ, ոգեկոչումներէ, պատարագներէ ետք, եւ թէ ժամանակակից Թուրքիան չի դատապարտեր անցեալի վարչակարգը: Ի՞նչպէս ասիկա կարելի է: Անշուշտ յանցաւոր են մեծ պետութիւնները իրենց անշարժութեամբ:

Իր ճառին վերջաւորութեան մէթր ժախեան հետեւեալ երկու կէտերը մատնանշեց. — Հարկ է որ Սփիւռքի բոլոր աշխատանքները, ճիգերը կեդրոնանան սահմանուած նպատակի մը համար: Ասիկա կը նշանակէ ամէնէն առաջ ստեղծումը միջազգային մարմնի մը, անդոյ 60 տարի յետոյ, կազմուած արուեստաւորներէ, վերջ տալով ամաթէօրիզմին: Եւ այդ նպատակը պէտք է կրկնակ ըլլայ. —

1.— Հաւաքել բոլոր փաստաթուղթերը, հիմնելու համար փաստաթուղթերու կեդրոն մը:

2.— Կեդրոնացնել տեղեկատուութիւնը,

1915-ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Մշոյ արեւմտեան կողմը, Իննակեան լերան ստորոտը, Ս. Կարապետէն հազիւ մէկ ժամ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի Սորտար կոչուած գիւղը: Այս գիւղը 1700 թուականէն առաջ քրտական գիւղ մըն է եղեր, ինչպէս անունը արդէն ցոյց կուտայ (Սորտար) հայերէն կը նշանակէ կարմիր փայտ: Սորտարը այդ անունը առած է Ս. Կարապետի անտառին մէջ գտնուած տեսակ մը ծառերէ, որոնց տերեւներով ոչխարի եւ այծի մորթերէն տիկեր կը հանէին ու կարմիր կը ներկէին:

Ահա թէ ի՛նչպէս հայացած է այդ քրտական գիւղը: 1700 թուականէն առաջ Սասնոյ Հնձքար կոչուած գիւղէն Սասունցի մը կուգայ եւ Ս. Կարապետի ոչխարներուն հովիւ կը դառնայ: Քանի մը ամիս ետք Սորտար գիւղին մէջ քրտական տուն մը կը գնէ, կինը եւ երախաները բերել կուտայ եւ հոն կը բնակին: Ս. Կարապետին շատ մօտիկ ըլլալով, յաճախ առիթ կ՚ունենայ գիւղը իջնելու կինն ու զաւակները տեսնելու: Քանի մը տարի վերջ եղբայրները եւ մօտիկ ազգականները բերել կուտայ իրենց քով, քրտական տուները կը գնեն, տուն ու տեղ կ՚ըլլան: Քանի մը տարի յետոյ ուրիշ Հայեր եւս կուգան, գրեթէ գիւղին կէսը հայ, կէսը քիւրտ կ՚ըլլայ եւ իրարու հետ շատ համերաշխ կ՚ապրին, մինչեւ որ դժբախտ դէպք մը կուգայ Քիւրտերուն եւ Հայերուն համերաշխութիւնը խանգարել:

Այդ դէպքը հետեւեալն է. — Հայերը Ս. Կարապետի անտառէն վարազ մը որսալով գիւղը կը բերեն. Քիւրտերը ասոր չեն հանդուրժեր, քանի որ իրենց կրօնքին դէմ էր, եւ գիւղը սրբապղծուեցաւ ըսելով շատերը գիւղը ձգելով դրացի քրտական գիւղեր կը տեղափոխուին՝ Սահակ, Պոկլան, Կվարս, Խարապէկ, եւայլն: Սորտար կը մնան երկու ընտանիք՝ Պաշէ եւ Օսմանի տներ, զորս ես իմ օրովս տեսայ:

Ես ծնած եմ այս Սորտար գիւղը 1904 Փետրուար 4ին: Հօրս անունը Պետրոս, մօրս՝ Դեղձանիկ. ունէին վեց զաւակ չորս մանչ, երկու աղջիկ՝ Սեդրակ, Ցաբէթ, Սամսոն, Լեւոն, Զօզան եւ Արշալոյս:

Ի՞նչպէս տեղի կ՚ունենայ հօրս ամուսնութիւնը: Հայրս կը սիրահարի համագիւղացի Համբոյի աղջկան հետ. միջնորդ մը կը ղրկէն աղջկան ձեռքը խնդրելու եւ կը մերժուին, քանի որ հայրս անուս եւ Ս. Կարապետի պահապան էր, իսկ աղջկան կողմը թէ՛ հարուստ եւ թէ քիչ շատ գրել կարդալ գիտէին:

Քանի մը ամիս վերջ հօրս ուզած աղջիկը կ՚ամուսնացնեն հարուստ տղու մը հետ. վեց ամիս յետոյ ամուսինը կը մահանայ արկածով մը. այս անգամ հայրս կրկին կը դիմէ եւ իր առաջարկը կ՚ընդունուի եւ հայրս կ՚ամուսնանայ եւ կ՚ունենան վեց զաւակներ, ինչպէս յիշեցի քիչ վերը:

Հինգ տարեկան տղայ էի. մեր գիւղը ո՛չ դպրոց կար եւ ոչ եկեղեցի: Քահանայ մը ունէինք Տէր Սմբատ անունով, որ Կիրակի օրեր պատարագ կը կատարէր իր տան մէջ ինչպէս նաեւ մկրտութիւններ:

Ս. Կարապետի վանահայր Վարդան վարդապետ օր մը մեր գիւղը գալով գիւղի բոլոր երեւելիները հաւաքեց եւ պարտականութիւն դրաւ անոնց վրայ, որ գիւղին մէջ եկեղեցի մը եւ անոր կողքին վարժարան մը կառուցանեն. այդ առաջարկը շատ մեծ ուրախութեամբ ընդունուեցաւ գիւղացիներուս կողմէ: 1910ին եկեղեցին շինեցին, եւ օծումն ալ կատարուեցաւ Խարախանեան Սրբազանին եւ Վարդան վարդապետի միջոցաւ: Իսկ դպրոցի շինութեան մասին ալ աշխատանք կը տարուէր բայց չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պատճառաւ չիրագործուեցաւ: Բայց հակառակ ատոր դասաւանդութիւններ տեղի կ՚ունենային այս ու այն օտային մէջ, երկու կողմի վրայ խասեներ փռուած, որոնց վրայ կարգով կը նստէինք ծալապատիկ: Ձմեռները շատ ցուրտ կ՚ըլլար: Բարեբախտաբար ախոռին մէկ կողմը անասունները կապուած էին. մասամբ անոնց շունչով կը տաքնայինք, եւ մենք՝ աշակերտներս ալ պարտաւոր էինք ամէն առաւօտ վառելիք փայտ մը կամ աթարի կտոր մը հետերնիս բերել: Տնտեսը ատոնցմով օճախը կը վառէր եւ այսպէսով կը տաքնայինք:

Իմ առաջին ուսուցիչս եղաւ Պժնոյ Տիգրան որ «փալախայի» վարպետ էր. անկէ սորվեցայ մեր Ս. Մեսրոպեան տառերը:

Երկրորդ վարժապետս եղաւ Իսպիրի Վահան, որ անկէ առաջ Խասգիւղ վարժապետ եղած միջոցին տեղացի կին մը առած հետը բերած էր: Յետոյ կարծեմ այդ խնդիրը ծանր հետեւանք ունեցաւ: Մուշէն Խարախանեան Սրբազան զինքը Մուշ հրաւիրած էր իր արարքին համար պատժելու, քանի որ ընտանեկան մաքուր բոյն մը քանդած էր ու ստիպուած Մուշ մեկնեցաւ ու յետոյ այլեւս զինքը չտեսանք բնաւ:

Անոր տեղը վարժապետ ընտրեցին իմ քեռիս՝ Սարգիսը, որ Հայաստան մեռած է, բայց իր ետին կը թողու եօթը զաւակներ, բոլորն ալ ամուսնացած եւ զաւակներու տէր:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. – 1)

ճանչցնելու համար Հայկ. Հարցը ամէն անգամ որ պէտք է, ուր որ պէտք է:

Բայց ճրագը կատարելագործելով չէ որ ելեկտրականութիւնը գտնուեցաւ եւ 60 տարուան պատմութիւն մը կրկնելով չէ որ կրնանք հետաքրքրել աշխարհը, այլ այդ հարցը այժմէականացնելով: Ու մէթր Ժախեան անդրադարձաւ Թուրքիոյ ներկայ սեղմումներուն Հայկ. համայնքին նկատմամբ, մշակութային եւ կրթական ծիրերու մէջ կամ նաեւ մեր ճարտարապետական լքուած հարստութեանց, այն յոյսը յայտնելով թէ կարելի է որոշ պետութիւններ, ինչպէս սքանտինաւեան երկիրները հետաքրքրել այս խնդիրներով:

Դադար մը եղաւ, որ որոշ չափով կոտրեց հանդիսութեան թափը, սկսաւ երկրորդ մասը: Առաջին առթիւ խօսք առաւ, կազմակերպիչ յանձնախումբի նախագահը Պ. Է. Էմիրզեան, որ շնորհակալութեան խօսք ուղղեց Պելժիոյ իշխանութեանց իրենց բարեացակամութեան համար, կարդինալ Սիւնէնսի որ տրամադրած էր Մայր Տաճարը, ոստիկանութեան եւ նաեւ անոնց որոնք ընդունած էին մաս կազմել պատուոյ յանձնախումբին: Անոնց շարքին կարդաց անձնաւորութիւններու նամակներ, ինչպէս՝ Պելժիոյ Պապական Նուիրակը, մէթր Ժուֆր տը լա Փրատէլ, Տոքթ. Ժոզէֆ Քոմիթի, Փրոֆ. Ֆէյտի: Շնորհաւորական հեռագիր մը Պ. Տ. Խայիկեանէ, յանուն Մարսէյլի յուշարձանի յանձնախումբին եւլ, եւայլն:

Այս երկրորդ բաժնին մէջ, հայերէն ճառ մը արտասանեց Ալէն Փափազեան որ հակիրճ բնութագրումը ըրելէ ետք մեր պատմութեան հին ու նոր օրերուն, իր խօսքը աւարտեց հետեւեալ ձեւով.—

«Ապրիլեան սգատօնին տխուր պատկերներուն վրայ մեր վարագոյրը գոցած ենք արդէն: Ոչ թէ մոռցած: Վարագոյրին՝ վրայ նոր օրերու պատմութիւնն է որ կը գրուի այսօր: Զգենք որ մեր երիտասարդները գրեն հոն այն ինչ որ մենք չենք կրցած գրել: Այս երիտասարդներուն մէջ պէտք է տեսնել սերմերը վաղուան մեր գեղեցիկ վերածնունդին: Նայեցէք անոնց աչքերու կայծին, անոնց հըպարտ ճակատներուն, եւ կը զգաք հոն վճռականութիւնը պայքարի եւ ինչու չէ անկասկած վաղուան յաղթանակին: Երիտասարդներ հայ ժողովուրդի, ուր որ ալ էք, գիտցէք որ պատմութիւնը, ճակատագրին ապաւինելով չէ որ կ՚արձանագրուի:

Վա՜յ այն ժողովուրդներուն որ աղօթքի ու ճակատագրին կ՚ապաւինեն: Դուք տեսաք որ Ապրիլ ամիսը իր սեւ շղարշը նետեց բովանդակ ժողովուրդի մը գլխուն վրայ: Բայց դուք գիտէք նաեւ որ Մայիսեան գեղեցիկ առաւօտ մը, նոյն այդ շղարշը պատռուեցաւ ու մեռելները յարութիւն առին Սարդարապատի մէջ եւ ծնունդ տուին Հայկական պետականութեան մը:

Եղէք շառաւիղները այդ սերունդին, առանց ոխի, առանց քէնի, բայց զօրաւոր, չատ զօրաւոր կամքով եւ վճռականութեամբ նոր մայիսներ բերելու մեր ժողովուրդին, այս ժողովուրդին որ դեռ իր խօսքը ունի ըսելիք մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան»:

×

Հանդիսութիւնը ունէր նաեւ գեղարուեստական ընտիր յայտագիր մը, որու ընթացքին լսեցինք փարիզահայ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի, որ յաջորդաբար երգեց՝ Տէր Կեցո, Մայր Արաքսի եւ Արա Պարթեւեանի Արազ գետը, որու մեներգի բաժինը կատարեց Իրիս Պիւլպիւլեան – Փափազեան, ընկերակցութեամբ Շուշան Միլտոնեանի տաւիղին: Արտասանութիւններ ըրին ֆրանսերէն թէ հայերէն՝ Ինտիրա Ապաճեան, (տաւիղի ընկերակցութեամբ, Շառլ Ազնաւուրի «Անոնք ինկան»ը հայերէնի թարգմանուած), Սեդա Տէօվլէթեան (Ցովհ. Շիրազ) եւ Կարէն Նիկողոսեան (Թէքէեանի Հայու Հոգին, ֆրանսերէն):

Մեծատաղանդ արուեստագէտուհի Շուշան Միլտոնեան տաւիղի վրայ նուագեց երեք կտոր եւ հանդիսութիւնը փակեց Սեւան քառեակը, կազմուած՝ Ցովհ. Անաստասեանէ, Գույումճեանէ, Խանճեանէ եւ Վան Փաչէնէ, որ նուագեց Շողեր Ջան, Հօյ Նազան, ալ Այլուղլը եւ Էջմիածնայ պարը:

Շնորհակալութեան վերջին խօսքը արտասանեց մէթր Ժախեան:

Ա. Մ.

× Ցիշենք որ Ֆլաման կայանէն զատ որ ամբողջութեամբ եւ ուղղակի տուած էր պատարագը հեռատեսիլէն (10էն 12), նոյն Կիրակի իրիկունը, ժամը 8ին, այս անգամ ֆրանսական կայանը լուրերու բաժնին մէջ անդրադարձաւ արարողութեան, մասեր ներկայացնելով պատարագէն: Մամուլն ալ Լիպր Պելժիք, Լը Սուար եւլն յաջորդ օրերուն անդրադարձան վաթսունամեակի հանդիսութեանց:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—0—

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 85րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 7ին, Ուրբաթ իրիկուն «Շայեօ Կալիէռա» սրահին մէջ ժամը 21ին, նախագահութեամբ ընկ. Հրանդ Սամուէլեանի:

Հրաւիրուած էր այս առթիւ ընկերվարական Լիոնէլ Ժոսփէն միջազգային քարտուղար «Թիէռ Մոնտ»ի:

Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան, հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս երգել «Մշակ բանուոր»ը որմէ յետոյ, ընկեր Հրանդ Սամուէլեան բացուած յայտարարեց հանդէսը: Իր խօսքերը հետեւեալ կերպով կարելի է ամփոփել.

«Ութսունեւհինգ տարիներ առաջ, հայ ժողովուրդը տառապանքի օրեր կ՚ապրէր: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կեանքի կոչուեցաւ ծաղկեալ կեանք մը ստեղծելու նպատակաւ իր սեփական հայրենիքին մէջ: Այս նպատակաւ 1890ին հայ ժողովուրդի ծոցէն դուրս եկան Հայաստանի եւ թէ Կովկասի մէջ, ընտրեալ յեղափոխականներ: Կուկունեան խումբը կը կազմուէր 85 տարիներ առաջ, եւ որուն մէջ կը մտնէին զանազան կազմակերպութիւններ: Դաշնակցութիւնը առաջին իսկ շըրջանին գործի լծուեցաւ, հայ գիւղացիին ձեռքը զէնք տալով եւ դուրս եկան կարեւոր անձնաւորութիւններէ կազմուած հերոսներ: Դաշնակցութիւնը հաւատարիմ իր ծրագրին, ժողովուրդին կողքին մնաց միշտ եւ 1918ին ստեղծեց Սարդարապատի հերոսամարտը եւ Մայիս 18ին Անկախ Հայաստանը: Եթէ ուրիշ գործ մը տեսած իսկ չըլլար, ասոնք միայն կը բաւէին անոր կատարած աշխատանքը գնահատելի դարձնելու: 85 տարիէ ի վեր Դաշնակցութիւնը կ՚ապրի հայ ժողովուրդի կողքին, եւ մինչեւ այսօր ալ պատնէշին վրայ է միշտ»:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ ընկեր Տիգրան Ջէրչեան եւ Հ. Յ. Դ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէի կողմէ ընկեր Օննիկ Ալթունեան, ֆրանսերէն գրաւոր ճառերով վեր հանեցին Դաշնակցութեան կատարած կարեւոր դերը հայ ժողովուրդի հանդէպ: Անոր հողային պահանջներու եւ ազգ. շահերու պաշտպանութեան մասին կատարած հսկայ դերը 85 տարիներէ ի վեր մինչեւ այսօր եւ վստահեցուցին որ Դաշնակցութիւնը անվհատ եւ առանց յուսահատելու պիտի շարունակէ այս նուիրական պարտականութիւնը մինչեւ որ Հայ Դատը գտնէ իր արդար լուծումը եւ գոհացում ստանայ հայ ժողովուրդը:

Խօսք առաւ նաեւ Պ. Ժիոնէլ Ժոսփէն, և գրաւոր ճառով մը պատկերացուց ընկերվարական կազմակերպութեան դերը աշխարհի բոլոր ծագերուն մէջ եւ բացատրեց թէ մասնաւորաբար Հայերու համար չէ կազմուած իր կուսակցութիւնը, այլ պաշտպանելու բոլոր անիրաւուած ժողովուրդներու իրաւունքները: Եւ աւելցուց. «Այսօր սակայն, մասնաւորաբար խնդիրը կը վերաբերի հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն անտեսումին, կատարուեցան ջարդեր, գրաւումներ, նահատակուեցան 1,5 միլիոն Հայեր, գրաւուեցան անոնց ինչքերը, եւ այս անիրաւութիւնները դեռ չեն դարմանուած, պէտք է որ գոհացում ստանայ Հայութեան դատը որ արդարացի դատ մըն է»:

Ապա հայերէն գրաւոր ճառով մը ընկ. Արա Պիլէքեան արտայայտուեցաւ հետեւեալ համառօտագրութեամբ.— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրը տօնելը, մեր կուսակցութեան մասին խօսք ընելը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տալ, աշխարհի ամէնէն տառապած ու չարչարուած ժողովուրդի մը, իր գոյութեան, ազատութեան եւ անկախութեան համար թափած ճիգերու, պայքարներու բոլոր էջերն ու փուլերը: Դաշնակցութեան օրը տօնելը վերյիշումն է անցեալ հերոսական փառքերու եւ յաղթանակներու, ինչպէս նաեւ ներկայի եւ ապագայի մեկնաբանութիւններու»: Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին աններելի չփոթութիւններ կան, այս մասին տուաւ բացատրութիւններ անոր դիրքաւորումներու մասին ընկերվարական դետնի վրայ:

«Դաշնակցութեան կենսունակութեան աղբիւրը այն է որ, անոր հիմնադիրները տարիներ շարունակ ուսումնասիրեցին Հայաստանի ներքին վիճակը եւ անոր ազգային, քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը: Այս նախնական աշխատանքներէն յետոյ է որ ձեռնարկեցին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մէջտեղ բերելու, այդպէս է որ իրենց եզրակացութիւնները եւ կենդանի են եւ իրական: Ինչպէս կը դրէ Ս. Վրացեան, Դաշնակցութեան ծրագիրը ոչ միայն կուսակցութեան ծրագիր է, այլ եւ ընդհանրապէս հայ ազգ. հաւատամք: Հայաստանի ժողովուրդը ինքզինքը կը նկատէր 80ական թուականներուն, անել կացութեան առջեւ եւ եկած էր այն եզրակացութեան որ ազատութիւնը չի մուրացուիր, այլ կը պահանջուի եւ ի հարկին արիւնով կը գնուի: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այդ հոգեկան վիճակին արդիւնքը եղաւ: Մնանք միշտ պատնէշին վրայ, տագնապինք Հայութեան անցեալով ու ներկայով եւ մնանք պահանջատէրը մեր անիրաւուած ժողովուրդի իրաւունքներուն»:

Նախագահ ընկ. Հրանտ Սամուէլեան հանդէսը փակուած յայտարարեց հետեւեալ խտացեալ խօսքերով. «Համալսարաններու մէջ ուսած երիտասարդներ 1890ին Էրզրումի լեռներէն ձայն մը հնչեցուցին, Պոլսոյ Պատրիարքարանին 61րդ յօդուածը մէջտեղ դրուեցաւ, եւ մեծ քաղաքական կուսակցութիւն մը ձեռք բերուեցաւ որ շնորհիւ Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի կոչուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն: 85 տարիէ գոյութիւն ունի այս կազմակերպութիւնը եւ կը վայելէ հայ ժողովուրդի համակրանքը. ո՞ւր է ասոր գաղտնիքը: Ցանուած սերմերը ծիլեր արձակեցին եւ Դաշնակցութիւնը միշտ հայ ժողովուրդի կողքին անվհատ, միշտ պատնէշին վրայ է, կը գործէ առանց վարանումի միակ նպատակ ունենալով հայ ժողովուրդի շահերը, ահա թէ ո՛ւր է իր կենսունակութեան գաղտնիքը»:

Հանդէսը վերջ գտաւ ուշ գիշերին «Ցառաջ Նահատակ» խմբերգով:

Պ. ԶՊՈՒԽՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Է.

Ծապլվար, 14 Դեկտեմբեր 1908

Հինգերորդը Ծապլվարի գիտակից տիկնանց «Յառաջ» ակումբի անդրանիկ թէյասեղանն էր, որով հրաւէր կ՚ըլլար Ծապլվարի բոլոր տիկիններուն գալ բոլորելու մեր շուրջը, դպրոցի գագաթը բարձրացող կարմիր դրօշակին տակ:

Վերջապէս, երեւցաւ նաեւ Ծապլվարի հայ կանանց «Անձնուէր» խումբի թռուցիկը, սրտառուչ մի կոչ, ուղղուած առհասարակ բոլոր Հայուհիներուն, որպէսզի փութան չուտով մի քիչ ամոքիչ աւրեւներ հաւաքել եւ եփել: Ասիկա մի համակրական ցոյց էր դէպի կուսակցութեանս Ծապլվարի ներկայացուցիչը, որ, ինչպէս ըսի, Թանջէն կը տառապէր:

Այս փափուկ հոգածութիւնը պարտաւոր ըրաւ զիս անմիջապէս միթինկ կայացնել եւ հրապարակային շնորհակալութիւն յայտնել կուսակցութեանս կողմէ հայ կանանց «Անձնուէր» խումբին: Իմ ճառս Խեւ Աւօ նշանացի կերպով թարգմանեց ընկերուհի Սարայի, որ չատ յուզուած կ՚երեւար:

Բաց աստի, միւս կողմէ, բանակցութիւնները սկսած են Րէս Սերքոյի եւ Տ. Սահակի հետ: Րէս Սերքօ երեք օր առաջ եկաւ եւ ուզեց որ դպրոցը թողունք, հաշտութիւն գոյացնենք եւ գիւղը հանդարտի: Մինչեւ իսկ խոստացաւ դըպրոցն առ այժմ փակ պահել, ուսուցիչը ետ ղրկել եւ ինծ յանձնել դպրոցի տնօրէնութիւնը, անպայման կերպով:

Այս խաղաղական առաջարկներն ի հարկէ կարելի չէ ընդունիլ — մենք կ՚ուզէինք գաղափարական պայքար, յեղափոխական գործունէութիւն եւ ոչ թէ անշարժութիւն եւ մեռելութիւն:

— Մենք ամէնքս ալ Հայ ենք, եղբայր ենք, ինչո՞ւ սիրով չապրինք իրարու հետ, ինչո՞ւ կռիւ ընենք, — կը կրկնէր այդ կեղտոտ պուրժուան որ կարող չէր ըմբռնել թէ կեանքի էական պայմանն էր կռիւը, թէ դասակարգային պայքար անհրաժեշտ էր ընկերվարութեան յաղթանակին համար, եւ թէ առանց արիւնահեղութեան կարելի չէր մի լաւ բան դուրս բերել:

Երկարօրէն բացատրեցի իրեն որ ինք, իբրեւ պուրժուազիայի ներկայացուցիչ, պարտաւոր է լինել մեր կատաղի հակառակորդը եւ իբրեւ այդ՝ պէտք է դիմէ կեղտոտ միջոցներու. հրամայական պարտք է իրեն համար ոստիկանական աջակցութեան դիմել եւ մեզ բռնի դուրս հանել դպրոցէն, եւայլն:

Րէս Սերքօ, պատասխանեց թէ իբրեւ գիւղապետ՝ երբեք պիտի չթոյլատրէր որ ոստիկան բերուէր եւ թէ կը նախընտրէր մեռնիլ՝ քան թէ ներքին կռիւներու համար կառավարութեան դիմում ընել:

Կը տեսնէ՞ք որ այդ կեղտոտ արարածը նոյնիսկ կարող չէ ունենալ իր դասակարգին պահանջած սեւ ոգին: Ի զո՜ւր կրկնեցի թէ մեր մէջ պէտք էր մղուել դասակարգային կատաղի կռիւ, թէ իրենք պարտաւոր էին մեզ դէմ գործածել բոլոր աղտոտ զէնքերը, մատնութիւն, դաւաճանութիւն, զրպարտութիւն եւ ի հարկին դիմելու էին բռնի միջոցներու, թէ առանց ատոր կարելի չէր ունենալ պուրժուազիական կեղտոտ դասակարգ, որուն գոյութիւնը անհրաժեշտ է, անոր դէմ մղելու համար յեղափոխական ազնիւ պայքարը:

— Մենք եղբայր ենք, մենք քրիստոնեայ Հայեր ենք, մենք պէտք է իրար սիրենք, միաբանութեամբ ապրինք, կ՚ըսէր ու կ՚ըսէր այդ ապուշ արարածը:

Ցամենայն դէպս, ես հաստատ մնացի կռուի ասպարէզին վրայ: Պայքար առաջ բերելու համար այնքա՜ն ջանքերէ վերջ, չէի կրնար մի յիմար գիւղացիի խաղաղասիրական զգացումներուն զոհել մեր երեք ամսուան ամբողջ ջանքերն ու գործունէութիւնը: Դա չատ վատ ազդեցութիւն պիտի գործէր մեր շարքերուն վրայ:

Վաղը ինծ մօտ կուգայ Տ. Սահակ նոր բանակցութիւններու համար:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Մուշեղ Կարապետեան, Պ. Շահէն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Եռհան Տէր-Յակոբեան ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՄՈՒՇԵՂ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Մամաս եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅՈՎՀ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծննդեան հարիւրամեակ

ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆԻ
(ԻՆՏՐԱ)

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐԻԿ ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

Բանախօս՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Կիրակի, Նոյ. 23, ժամը 16ին

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոն

118, Rue de Courcelles, 75017 Paris

Արտասանութիւն՝ Օր. Վ. Պասմաճեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.— Սաթենիկ Տէր-Ղուկասեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Դարբինեան ընտանիք 100, Հայկանոյշ Շիքարեանի քառ. հոգեհանգիստ՝ Շաքարեան ընտանիք 200: Աւրինէ Փափազեանի թաղման առթիւ, Տիկին Աթէշեան 50, Տիկին Քրիսթիան Կիւլէր 10, Անժէլ Գարբիէլեան 20, Տէր եւ Տիկին Միհրան Անդրէասեան 20, Տիկին Լորան Պաթիսթի եւ զաւակները 50, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փափազեան, Քլօտ Պարթելէմի, Յակոբ Մարգարեան 100:

Տիկին Հ. Պաղտասարեան իր թոռնիկին արկածէ ազատած ըլլալուն առթիւ 50 (դպրոցին): Նախորդ ցանկին մէջ՝ Դաւիթեան Մուրատեան պէտք է ըլլար՝ Դաւիթ Մուրատեան (Լիոն 50):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արմէն Ղազարեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի, Աղաւնի Գրիգորեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին։

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հաւատացեալները Կիրակի Նոյ. 23, եկեղեցւոյ օծման 22րդ տարեդարձին առիթով առաւօտեան ժամը 10ին հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին, ղեկավարութեամբ Պ. Հայազատ Օհանեանի աբեղայութիւն եւ բարեմաղթութիւն եկեղեցւոյ բարերարներուն եւ աշխատող անձերուն հոգիներուն համար։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի)

×

Ի պատիւ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը Շաբաթ Նոյ. 22 ժամը 21ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիւսիսեան սրահին մէջ։ Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Հոգաբարձութեան անդամներուն մօտ։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Սէնթ Էթիէնի Հայ Ազգ. Միութիւնը կը ծանուցանէ որ բացուած է շաբաթական միօրեայ հայերէնի դասընթացքը, ուսուցչութեամբ Պ. Յակոբ Պօղոսեանի։ Չորեքշաբթի օրերը պատանիներուն համար ժամը 14.30էն 16, երիտասարդներուն համար 16.30էն 18

Ecole mixte de St. Ennemond
15, Rue Ennemond, 42000 St. Etienne

Հայ համայնքին կը մնայ քաջալերել ձեռնարկը, իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ, մանաւանդ ղրկել իրենց զաւակները որ դաստիարակուին հայերէնով։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

« Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամօնի » երիտասարդաց միութեան տարեկան մեծ պարահանդէսը, Նոյեմբեր 22 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ ուշ գիշեր, Սէն Շամոնի Սալ տէ Ֆէթի մէջ։ Այս պարանցիկ երեկոյթը պիտի շէնցնէ Վալանսի համբաւանոթ «Կռունկ» նուագախումբը, հայկական եւ եւրոպական պարանուագներով։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Grand Bal

DU NOR SEROUND D'ALFORTVILLE

Samedi 22 Nov. de 20 heures à l'aube Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

avec la participation de l'ensemble
BERNARD DEDEDJIAN

Entrée 20 Fr., Nor Séround 10 Fr.

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

TOUS LES SAMEDIS
15 - 16 h. Photo - Ciné club
— Echec
16 - 17 heures
— Ping-pong
— Cours de guitare
— Orchestre
17 - 18 heures
— Danse folklorique avec professeur

TOUS LES SAMEDIS de 18 à 22 h.
DISCOTHEQUE BUFFET

Արձանագրութիւններու եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել՝
Պր. Ասլանեանի Հեռ. 842-08-57

ՔՈՔԹԷՅԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Նոյ. 22 ժամը 16ին, իր կեդրոնատեղին, «Պարոյր Սեւակ» գրադարանին մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ։

Կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ համակիրները։

ԾԱԽՈՒԻ Է

Ալֆորվիլի մէջ յարկաբաժին մը, մուտք երկու սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, կեդրոնական ջեռուցում, 3րդ յարկ։

ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ 899-09-66 առաւօտները։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 22 Novembre 1975 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : BEDIKIAN et le groupe SEVANE

En attraction : le chanteur arménien LUDOVIC

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

INVITATION

VENDREDI 21 NOVEMBRE A 21 H.

SUSANA MILDONIAN
MAXENCE LARRIEU
ANDRÉ BERNARD

et

L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL QUATRA
ALAN HOVHANNES — MOZART — DEBUSSY

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

L'ARCHE DE NOE

42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

et goûter sa fameuse soupe aux tripes (*Khache*)

DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

Entièrement rénové

26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63

Livraison à domicile à partir de 150 F

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
19
MERCREDI
19 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20	

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·443

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.443

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

(1895 – 1975)

— O —

Ահա՛ մէկն ալ ժթ· դարու վերջին տասնամեակի մնացորդ հայ մտաւորական – ներէն, որ հրաժեշտ կու տայ այս անցաւոր աշխարհին, փոթորկալից կեանք մը վերջ, ազգին հանդէպ իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալու սրտի գոհունակութեամբ:

Ինչպէս գրեցինք, Կարօ Գէորգեան Նոյեմբեր 11ին, 80 տարեկանին, իր աչքերը յաւիտենութեան փակած է Պէյրութի մէջ, ուր կ'ապրէր 1952էն ի վեր:

Հիւանդ էր 1965էն ի վեր եւ Յառաջի 1967 Յունուար 22ի թիւին մէջ հրատարակուած կարճ Ազդով մը կը յայտնէր թէ ստիպուած է դադրեցնել հրատարակութիւնը Ամէնուն Տարեգիրքին, զոր անխափան լոյս կ'ընծայէր Պէյրութի մէջ 1954էն ի վեր:

Այդ առթիւ 1967 Յունուար 29ին այս սիւնակին մէջ կը գրէինք ո՛չ թէ գրախօսական, այլ··· դամբանական Տարեգիրքերու շարքին մասին: Հակառակ իր երկարատեւ հիւանդութեան, Գէորգեան գերմարդկային ճիգ մը ըրաւ եւ 1968ին լոյս ընծայեց 1967–1968»ի միացեալ հատորը, 14ի հասցնելով Տարեգիրքերու թիւը: Այդ թուականէն ի վեր պարտադիր հանգստեան կոչուած՝ մեկուսացած հիւանդկախ կեանք մը կ'ապրէր Էշրէֆիյէի բարձունքի իր համեստ բնակարանին մէջ:

Ինչպէս իր սերունդի հայ տղաքը, Կարօ Գէորգեան եւս պիտի վարէր աստանդական, անկանոն կեանք մը՝ դպրոցէ դպրոց եւ երկրէ երկիր:

Ծնած էր 1895ին արեւմտեան Թրակիոյ Կիւմիւլճինա քաղաքը, որ մաս կը կազմէր օսմանեան կայսրութեան մինչեւ 1912–13ի պալքանեան պատերազմը, երբ անիկա կը գրաւուէր պուլկար բանակին կողմէ, հուսկ ուրեմն առաջին աշխարհամարտէն ետք կցուելու համար Յունաստանի: Այժմ կը կոչուի Քոմոթինի:

Նախակրթութիւնը իր ծննդավայրի վարժարանին մէջ ստանալէ ետք, Գէորգեան կը մտնէ Պարտիզակի ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը, որուն շրջանը կ'աւարտէ 1912ին, 17 տարեկանին եւ կ'արձանագրուի Պոլսոյ համալսարանի իրաւաբանական ճիւղին: Պալքանեանէն 1914ի մեծ պատերազմը արգելք կը հանդիսանան շարունակելու իր ուսումը:

1916 Մարտին կը զինուորագրուի իբրեւ պուլկարահպատակ եւ կը ղրկուի մակեդոնական ռազմաճակատ: Հրաշքով կ'ազատի կռիւներէն եւ Նոյեմբեր 2ին հարիւրաւոր պուլկար զինուորներու հետ գերի կ'իյնայ Սերպերուն ձեռքը: Կը տարուի Սելանիկ: Անգլերէնի թարգման կ'ըլլայ սերպ գնդապետի մը մօտ: Կը յաջողի փախչիլ յունական շրջանը՝ Թեսալիոյ Լարիսա քաղաքը, անկէ՝ Աթէնք ու Պիրէոն:

1918 Օգոստոսին կը վերադառնայ Սելանիկ: Հոն անգլիական բանակին թարգման արձանագրուելով, Փորթ Սայիտի եւ Երուսաղէմի ճամբով կը ղրկուի Ռամալլա (Պաղեստին), ուր փչաթելերով փակուած բացօթեայ կեդրոնացման կայաններ կային, իբրեւ առաջին հանգրուան Թուրք ռազմագերիներու: 1918 Սեպտեմբեր 24ին ինք էր, որ պիտի դիմաւորէր Նապլուսէն անգլիական բեռնատար կառքով մը Ռամալլա բերուած հայ եւ Թուրք սպայ գերիներս: Այս յիշատակելի դէպքին մանրամասն պատմութիւնը գրած է Ամէնուն Տարեգիրքի 1967–68ի միացեալ հատորին մէջ (էջ 271–277):

Զինադադարին անգլիական բանակէն արձակուելով, Լիբանանի եւ Եգիպտոսի ճամբով կը վերադառնայ Սելանիկ, անկէ տուն:

Այդ թուականէն կը նետուի հանրային գործունէութեան ասպարէզ: Հրապարակագրութիւնը կը դառնայ իր նախասիրած ճիւղը: Կանուխէն մտած Դաշնակցութեան շարքերը, շուրջ կէս դար դրիչ շարժած է մեր մամուլին մէջ՝ գրելով օրուան ազգային ու քաղաքական զանազան նիւթերու շուրջ:

Տարի մը մաս կազմած է Պոլսոյ Ճակատամարտի խմբագրական կազմին (1921–1922): Սելանիկի մէջ խմբագրած է Ալիք (1925 Յուլիս 18 – 1927 Մարտ 13) եւ Հորիզոն (1927 Հոկտ· 16 – 1937 Սեպտեմբեր 8) օրաթերթերը: Երկրորդ աշխարհամարտին Յունաստանէն անցած է Պուլկարիա, ուր 1942–1944 միակ խմբագիրն է եղած եռօրեայ Ռազմիկին: Ազատագրութենէն ետք աշխատակցած է Շթութկարտի Տարագիր (1946) շաբաթաթերթին եւ խմբագրած է Բանբեր շաբաթօրեակը (1948–49): Տարի մը Յառաջի (1950–51), տարի մըն ալ Յուսաբերի (1951–52) խմբագրական կազմին մաս կազմած է: Տարիներով աշխատակցած է Աթէնքի Նոր Օրին, Պոսթընի Հայրենիքին, Պէյրութի Ազդակին, եւայլն:

Սելանիկի մէջ 1937ին հրատարակեց ձայնագրուած երգարան մը՝ Հայ Քնար, որուն Բ· տպագրութիւնը 1954ին, երրորդը՝ 1963ին լոյս տեսաւ Պէյրութի մէջ, Նոր Քնար անունով: Պէյրութի մէջ հրատարակեց նոյնպէս Խինդ եւ Ժպիտ, Ժամանց եւ Զբօս անունով զուարճալի երկու գրքեր:

Իր ամէնէն յիշատակելի եւ մնայուն արժէք ներկայացնող գործն է Ամէնուն Տարեգիրքը, 14 հատոր (1954–1968), պատկերազարդ: 1954ին 500 էջով սկսած՝ 1963ին կոտրեց մրցանիշը (804 էջ):

Նորութիւն մը մտցուց Տարեգիրքի խմբագրութեան մէջ: Փոխանակ իր նախորդներուն պէս գրասենեակին մէջ նստած իր աշխատակիցներու ղրկած նիւթերով գոհանալու, մեր ողբացեալ ընկերը՝ մեծ զոհողութիւններով ամէն տարի սփիւռքի հայկական տարբեր մէկ գաղութը այցելեց, տեղւոյն վրայ անձամբ ուսումնասիրեց մեր համայնքներուն կեանքը եւ արձագանգ դարձաւ անոնց կրթական, մշակութային, եկեղեցական, բարեսիրական, քաղաքական, երիտասարդական, մարզական եւ այլ կազմակերպութեանց կատարած ճիգերուն՝ ազգապահպանման մարզին մէջ, բուն իսկ աղբիւրէն քաղելով իր տեղեկութիւնները:

Ապագայ պատմիչը շատ նիւթեր պիտի գտնէ Կարօ Գէորգեանի Տարեգիրքերու հատորներուն մէջ, երբ ուսումնասիրել ուզէ 1954էն 1968 շրջանի կեանքը սփիւռքի զանազան երկիրներուն մէջ:

Փոխարինող չունեցաւ: Մինչ ինք արժանաւոր փոխարինողն էր եղած ողբացեալ Թէոդիկի:

Երկար տառապանք մը եղաւ վերջին տարիներու իր կեանքը, մանաւանդ կնոջ մահէն ետք:

Կարօ Գէորգեանի մահով Հայութիւնը կը կորսնցնէ իր մտաւորական անխոնջ աշխատաւորներէն մէկը եւ Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը՝ հաւատաւոր ընկեր մը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԱՄՊՈՒՅԷԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ԱՐԴԻՒՆՔԸ ԴՐԱԿԱՆ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻ

— O —

Վեցերը դրական արդիւնքի մը հասած են երկու օրուան խօսակցութիւններէ ետք, Ռամպույէի մէջ եւ մամուլի ասուլիսով մըն ալ պարզեցին իրենց գոհունակութիւնը: Երկուշաբթի օր իրենց մեկնումէն առաջ, մամուլի ասուլիս մը տեղի ունեցաւ եւ քիչ ետք Էլիզէի մէջ, Ժիս – քար տ'Էսթէն հատ մը եւս տուաւ: Ֆրանսայի Նախագահին համար, կարեւորը այն է որ նման ժողով մը տեղի ունեցաւ: Այս հանդիպումին առթիւ եղած յայտարարութեան գլխաւոր կէտերն են.—

Ա) Ամէնէն ստիպողական աշխատանքն է պայքարիլ գործազրկութեան դէմ, տընտեսութիւնները կրկին ոտքի դնելու համար եւ զեղչել մսխումը մարդկային ուժերու: Բ) Աւելցնել առեւտրական փոխանակումները բայց այնպէս չընել որ իւրաքանչիւր երկիր իր շահը մտածէ ի վնաս միւսներուն եւ վեցերը կ'ուզեն որ առեւտրական բազմազգային փոխանակութիւններու բանակցութիւնները (Թոքիօ ռաունտ) վերջ գտնեն 1977ին: Գ) Դրամական հարցերու համար, պէտք է ապահովել ամէնէն մեծ կայունութիւնը: Այս առնչութեամբ որոշ մերձեցում տեղի ունեցած է Միացեալ Նահանգներու եւ Ֆրանսայի տեսակէտներու միջեւ: Արդարեւ Ամերիկա ընդունած է չձգել այլեւս որ տոլարը «տատանի» ինչ որ ցարդ մեծ դեր կը խաղար քարիւղի հաշուեցոյցերու մէջ: Դ) Ուժանիւթի եւ կենսանիւթի մարզին մէջ բոլորը համաձայն են գործակցելու համար: Գոհ են որ Դեկտեմբեր 16ին տնտեսական միջազգային գործակցութեան ժողով մը հրաւիրուած է:

Ընդհանուր ձեւով կարեւորը այն է որ տնտեսական տագնապը զոր ճարտարարուեստականացած երկիրները կ'ապրին, կը դադրի անձնական հարց մը ըլլալէ եւ կը դառնայ հաւաքական մտահոգութիւն մը, որու համար լուծումներն ալ պէտք է հասարակաց բնոյթ ունենան:

Քանի մը տողով

« ԱՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼ » իր տեղեկագրին մէջ կը հաստատէ թէ նուազագոյն տասը հազար քաղաքական բանտարկեալ կայ Խորհ· Միութեան մէջ: Ասոնց պայմանները արգելափակման կայաններու մէջ կը բռնաբարեն ամէնէն տարրական կանոնները: Հակառակ խորհրդային հերքումներուն, յիմարանոցի դրութիւնը շատ օգտագործուած է, «քաղաքական հիւանդներու» թիւը շատ է եւ եթէ ընտանիքին մէկ անդամը առարկութիւն ընէ, սա պատասխանը կը ստանայ· — «Երեւութային բնականոն վիճակ մը մտային առողջութեան չափանիշ մը չէ»: Դատապարտեալներու կարգին կը յիշուին 26 տարեկան Պարոյր Հայրիկեան, ձերբակալուած 1969ին, ազատ արձակուած եւ կրկին ձերբակալուած 1973ին:

ՖՐԱՆՔՕ Երկուշաբթի գիշեր նոր արիւնահոսութիւն մը ունեցած է եւ դիմացած թէեւ կը կրկնուի միշտ թէ «վիճակը ծանր է»:

ԿՈՆՔՈՒՐ գրական մրցանակին արժանացաւ Էմիլ Աժար «Կեանքը իր առջեւ» վէպին համար, ութերորդ քուէարկութեան եւ քիչ ետք ալ Ռընոտօ ստացաւ, երկրորդ քուէարկութեամբ, Ժան Ժուպէր «Աւազներու մարդը» գործին համար: Առաջինը մէկն է որ շուքի մէջ կ'աշխատի եւ իր գիրքը գրական արժէք մը կը ներկայացնէ: Կեանքն է մահմետական երախայի մը, անոր զգայուն պատմութիւնը: Ռընոտօ ալ կ'երթայ մէկուն որ հեռու կ'ապրի փարիզեան կեանքէն: Իր գործը բանաստեղծական շունչ մը ունի:

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորը՝ Հասան Բ· ձայնասփիւռէն հաղորդեց, թէ Սպանիա համաձայնած է իր գերիշխանութեան տակ գտնուող Սահարան յանձնել Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ: «Հիմա կրնամ ըսել, թէ մեր Սահարան մեզի կը վերադարձուի առանց արիւնահոսութեան», յայտարարեց Հասան Բ·: Քաղաքական շրջանակներու համաձայն Մատրիտի մէջ համաձայնութիւն գոյացած է Սպանիոյ, Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ միջեւ, եւ սպանական Սահարան Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ պիտի յանձնուի Փետր· 28ին:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ վերահաստատեց դիւանագիտական իր յարաբերութիւնը Ուկանտայի հետ, վեց օրուան խզումէ մը ետք: Խզումը յառաջ եկաւ, երբ Իտի Ամին, Ուկանտայի նախագահը, «ոճրագործ» անուանեց խորհրդային դեսպանը եւ ամբաստանեց այս վերջինը, որ ճընշում կը բանեցնէ Ուկանտայի վրայ, որպէսզի անիկա ճանչնայ Անկոլայի Ազատագրութեան Ժողովրդական Շարժումին կառավարութիւնը:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութեան բանբերը՝ Պաշիր առաջարկելէ ետք պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը, որ կոչուած պիտի ըլլայ խաղաղ համակեցութիւն մը հաստատելու Իսրայէլի հետ, դիտել տուաւ, թէ այժմ անընդունելի է Իսրայէլի Պետութեան քանդումը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ եւ աշխատանք փնտռողներու թիւը մէկ միլիոնը կ'անցնի Հոկտեմբերին: Սեպտեմբերին 945·800 էր պաշտօնական թիւը, իսկ Հոկտեմբերին՝ մէկ միլիոն 15·600 է:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ վերջերս ըսպաննուած են միլիոնաւոր խոզեր եւ հաւեր խնայողութիւն ընելու համար հացահատիկներու:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ մեծ յոյս չկայ որ Քուվէյթ Միւրվիլ յաջողի, հոն ուր ձախողած է Կարդինալ Պերթոլի:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը 35 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը կատարեց Կիպրոսի 1975ի համար:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ խուզարկել Քուին Էլիզապէթ նաւը այն յոյսով որ փաստեր պիտի կրնայ գտնել որ զբօսանաւը պայթուցիկ փոխադրած է Ամերիկայէն Անգլիա Իռայի հաշւոյն: Այս գործողութիւնը սկսած է երբ Կիրակի գիշեր, նաւահանգիստին մօտ 200 քիլօ պայթուցիկ գտնուած է:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ «Սոյուզ» այեւրանաւ մը արձակեց:

ԱՍՈՐԵԱՆ կղզեխումբին մէջ հազարաւորներ ցոյց մը կատարեցին, պահանջելով որ տեղական իշխանութիւնները կղզեխումբին անկախութիւնը հռչակեն եւ անջատուին Փորթուկալէ:

ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղարը Մերձ·Արեւելք պիտի երթայ համոզելու համար Սուրիացիներն ու Իսրայէլացիները, որպէսզի ՄԱԿի ուժերը կարենան շարունակել իրենց առաքելութիւնը Կոլանի բարձունքներուն վրայ, երկու երկիրներու ուժերուն միջեւ:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

(1883–1960)

— « Պիտի ուզէի կրել խոշոր սէր մը սրտիս մէջ, եւ այդ բեռին տակ՝ թեթեւ, ու պինդ փարած անոր՝ բոլոր գորովովը հոգիիս, ճախաճօղով պիտի պահէի զայն օտար աչքերէ »:

«ԱՐՁԱԿ ԵՐԳԵՐ», 1911

×

Մահուան տասնեւհինգերորդ տարելի-ցին է Մաննիկ Պէրպէրեանի (զաւակը մեծանուն ուսուցչապետ – դաստիարակ Ռեթէոս Պէրպէրեանի եւ քոյրը տաղան-դաւոր երկու արուեստագէտ եղբայրնե-րու՝ Օննիկ և Շահան Պէրպէրեաններու), որ 1900ական Թուականներու Պոլսոյ հայ գրական – մշակութային եռուզեռին մէջ կանացի ապրումներու եւ հոգեկան խըռ-ովքներու մակընթացութեամբ մը իր ներկայութիւնը զգացուց չըջանի մտաւո-րական կեանքին մէջ ու 1900 — 1950ական տարիներու մօտ յիսնամեայ բանաստեղ-ծական Թռիչքներով որոշ վաստակ Թո-ղուց հայ արձակին:

Պէտք ընդգծենք անմիջապէս որ «չփա-ցած» աղջիկ մը եղած է Մաննիկ Պէր-պէրեան, որքան Թրվռուն. եւ զգայուն՝ նոյնքան գրի ու արուեստի հակամէտ հոգի մը, որ կրցած է համակրանք ստեղ-ծել միշտ իր շուրջը, ե՛ւ իր պատրաստու-թեամբ ե՛ւ իր կանացի շնորհներով: Կեանքին թէ գործին ծանօթ ոեւէ անձ՝ պիտի կարենայ դիւրաւ տեսնել այն կապը, որ կայ իր կորատ արձակ էջե-րուն եւ նոյնքան յարափոփոխ հոգեվի-ճակներուն միջեւ. սիրային ապրումնե-րուն ու յեղակարծ շրջումներուն միջեւ: Իրմէ արտագրուած քանի մը տողերը այս ակնարկի սկզբնաւորութեան՝ կը յատկանշեն սիրատենչիկ խառնուածքը աղջկան մը եւ կնոջ մը, որ «կեդրոնա-ցում» չէ կրցած ունենալ, որովհետեւ չատե՛ր հիացումով մօտեցած են իրեն, սիրոյ նոյն տենդով հաւանօրէն, ու նոյն բառերով, շփոթանքի մատնելով զինք եւ վստահօրէն խորացումի հնարաւորութիւն չտալով՝ որպէսզի կարենա՛ր տեսնել ի վերջոյ թէ կա՞ր արդեօք «խոշոր սէր» մը այդ բոլոր աչքերուն մէջ, որուն «պի-տի կարենար փարիլ իր հոգիին բովան-դակ գորովովը» եւ օր մը... առանձին չմնալ:

Մաննիկ Պէրպէրեանները կը պատկա-նին կիներու այն դասուն, որոնք առնացի ուժեղ անհատականութիւններու կը կա-րօտին՝ սիրային իրենց Թարթափումնե-րուն մէջ «զգաստանալու» եւ ճշմարիտ սիրոյ ճամբան գտնելու համար որքան իրենց հպարտութեան՝ նոյնքան եւ դի-րենք սիրող մարդոց հպարտութեան մէջ: Այդ հնարաւորութիւնը չէ ունեցած օժ-տուած արուեստագիտուհին, որովհետեւ շրջապատը զինք շփացուցած է խօսալէս եւ առիթ չէ տուած մարդիկն ու կեանքը ճանչնալու այնպէս՝ ինչպէս որ են ա-նոնք...:

×

Ծնած է Սկիւտարի մէջ, Պոլիս: Ու-սումը ստացած է Ժընեւի, Պոլսոյ ամե-րիկեան գոլէճին եւ Փարիզի Սորպոն հա-մալսարանին մէջ: Ուսանող է տակաւին, երբ իր սկզբնական արձակները տեղ կը գտնեն Պոլսոյ «Մասիս»ին մէջ: 1908ին կ'անցնի Փարիզ եւ 1911ին կը հրատա-րակէ առաջին հատորը արձակներուն՝ «Արձակ էջեր» անունին տակ: Ջայնական յատկութիւններով օժտուած՝ կ'աշակեր-տի Մարգարիտ Բաբայեանի եւ որոշ ատեն կը շրջի Պոլսոյ ու Միացեալ Նա-հանգներու մէջ, երգահանդէսներ տա-լով գլխաւոր քաղաքներու մէջ: 1925–1929 ապրած է Նիսի (Ֆրանսա) եւ Վե-նետիկի մէջ (Իտալիա)՝ ուր հրատարա-կած է «Փոթորիկ» անուն առաջին վի-պակը (1929): 1931ին լոյս կը տեսնէ ար-ձակ էջերու երկրորդ հատորը՝ «Արեւու ճամբան», Փարիզի մէջ: 1933–1946 Ե-գիպտոս է (Աղեքսանդրիա եւ Գահիրէ), ուր կը հրատարակէ «Հեքանոս տղայ» խորագրուած վիպակներու շարքը (1946), ապա՝ մինչեւ մահը (1960) վերստին Փա-րիզ, ուր կանոնաւորաբար կ'աշխատակ-ցէր «Յառաջ»ի:

Արձակ էջերէն հատընտիրներու փունջ մը Թարգմանուած է յունարէնի, Փօլ Կնեֆթոսի կողմէ: Ֆրանսական հրատա-րակչական տուն մը, 1950ական տարի-ներուն, կը ծրագրէր լոյս ընծայել իր որոշ էջերուն ֆրանսերէնով Թարգմանու-թիւնը (վիպակներ), սակայն տեղեակ չենք Թէ իրագործուեցա՞ւ այդ փափաքը:

Ամբողջական իր գործին մէջ կարելի է տեսնել զգայուն հոգին մը, որ բնութե-նէն փոխադրուած պատկերներու, մարդ-կային տիպարներու Թէ նկարագրական սեւեռումներու մէջ կը սիրէ փնտռել իր էութեան ընտանի գիծեր, գոյներ, ապ-րումներ, տառապանք ու երջանկութիւն, արցունք ու ժպիտ: Անուրանալի է խառ-նուածքը, սակայն գրական իր արտայայ-տութեանց մէջ խորութենէ աւելի մակե-րես կայ՝ որովհետեւ զգացումներէն չի կրնար իջնել մտածման: Ուսուցանող է, դեղեւկոտ, լեզուական քմայքներու անձ-նատուր:

×

Սեւերիք Իսահակեանի ծննդեան 100ամ-եակին առԹիւ հայ մամուլի մէջ հրա-տարակուած կարգ մը յուշագրային տե-ղեկութիւններէ կը պարզուի Թէ Մաննիկ Պէրպէրեանի հանդէպ սիրոյ իր զգացում-ներով յայտնի հայ մտաւորականներէն մէկն է եղած նահատակ մեծ քերթողը՝ Սիամանթօ: Ըստ Իսահակեանի կնոջ՝ Սոֆի Իսահակեանի վերագրուած արտա-յայտութեան մը, «1914ին Սիամանթօ Փարիզ գացած է եւ անձամբ այցելած Մաննիկ Պէրպէրեանի, տեսնուելու եւ բացատրուելու համար անոր հետ, սա-կայն շուտով վերադարձած է Ժընեւ, խիստ դառնացած եւ յուսաբեկ: Շատ չանցած, բանաստեղծը՝ յուսալքուած՝ կը մեկնէր Պոլիս, դէպի իր տխուր ճակա-տագիրը»... *(Տե՛ս «Մարմարա», 1975 Հոկտեմբեր 5, էջ Բ.):*

Մ. Թ.

ՄՈԼՏԱՎԻԱ՝ ՍԵՊ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ - ՌՈՒՄԷՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Հակառակ մշակոյթի եւ լեզուի հասա-րակաց արմատներուն, որոնք գոյութիւն ունին Մոլտավներու եւ Ռումէններու միջեւ, — «մենք, փաստօրէն, մէկ ժո-ղովուրդ ենք ցեղային գիծով», կը պն-դեն Ռումանացիք — Մոլտավիոյ մէջ ներկայիս քիչ բան մնացած է ասոնք հաստատող:

Խորհ. Մոլտավիոյ մէջ ռուսական ազ-դեցութիւնը գերակշիռ դիրք կը գրաւէ: Մոլտավերէնը, որ լատին լեզու մըն է, այժմ կը գրուի՝ ռուսական Կիւրեղեան այբուբենով: Օրաթերթերը լոյս կը տես-նեն Թէ՛ ռուսերէն, Թէ՛ մոլտավերէն, սակայն արեւմուտքցի Թղթակից մը, շարժուան մը շրջապտոյտի ընթացքին, համալսարանութեան փառքը հիւսող մի-այն երկու պաստառներ տեսած է տեղա-կան լեզուով:

Երկուքեւկէս դար առաջ, Ռումանիա եւ Պեսարապիա անորոշ ձեւով միացած էին Թրքական իշխանութեան տակ: Նա-փոլէոնէն ետք Պեսարապիա ամբողջ դար մը մաս կազմեց ռուսական կայսրութեան: Համայնավար յեղափոխութեան խառ-նակ օրերուն Ռումանիա տէր դարձաւ այդ բարեբեր շրջանին:

Հիթլէրի եւ Ստալինի միջեւ կնքուած «չ-յարձակողական դաշնագիրով Մոս-կուա 1940ին կրկին գրաւեց զայն: Սա-կայն գրաւումը երկար չտեւեց, քանի գերման բանակները, համաշխարհային Բ. պատերազմին, իրենց կարգին գրաւե-ցին: Պատերազմէն ետք անգամ մը եւս Մոսկուայի գերիշխանութեան տակ ին-կաւ Մոլտավիա:

Մոլտավիա սեպ մըն է խորհրդային – ռումէն յարաբերութիւններուն միջեւ: Ամէնէն լարուած մԹնոլորտը — երբ Ռու-մանիա մերժեց մասնակից դառնալ Չե-խոսլովաքիոյ վրայ կատարուած 1968ի յարձակումին — վերջ գտած է: Այսու-հանդերձ, երկու երկիրներն ալ Փրուտ գետի հասարակաց սահմանին վրայ ու-շադիր կը հսկեն, որպէսզի սահմանէն այս կամ այն կողմ մէկը չանցնի:

Պաշտօնական վիճակագրութեան հա-մաձայն, Հանրապետութեան 3.700.000 բնակչութեան երկու երրորդը մոլտավ է: Ուկրանիացիները ընդհանուր բնակչու-թեան Թիւին 14 առ հարիւրը կը ներկա-յացնեն, իսկ Ռուսները՝ աւելի քան 11 տոկոսը: Սակայն երկու փոքրամասնու-թիւնները տիրական դիրք կը գրաւեն կա-ռավարութեան եւ կուսակցութեան միջին եւ բարձր շարքերուն մէջ:

Մոլտավները Ռուսերէն աւելի կենսա-սէր եւ բարեկամական են: Կուսակցու-թեան վարիչները յաճախ կը պահանջեն, որ ժողովուրդը նուազ կենսասէր ըն-թացք բռնէ եւ նուազ գինի խմէ: Պա-հանջներու շարքին են նաեւ ռուսերէն սորվիլ եւ ազգայնական բնոյթի բողոք-ներէ հրաժարիլ:

« Օրուան ընԹացքին այգիներ կը մշա-կենք, երեկոյեան ալ կը ճաշակենք մեր աշխատանքին պտուղը », կ'ըսեն սրա-մտութեամբ Մոլտավները:

Մոլտավիա, արդարեւ, դարեր ի վեր համբաւ կը վայելէ իր գինիներով: Այժմ շեշտը կը դրուի ոչ Թէ քանակին, այլ որակին վրայ: Մոլտավիա տարին 1,5 միլիառ լիթր գինի կ'արտադրէ:

Թ. Ա. Թ.

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ Կ'ԸՍԷ

— Ժամանակաւ այնքան բժիշկ չկար եւ հիւանդութեանց Թիւն այնքան մեծ չէր: Շաքարի հիւանդութիւնը ծանօթ է արդէն. քիչ ատենէն խահուէի հիւանդու-թիւն մըն ալ պիտի ունենանք եւ բժիշկ-ները երԹալով խահուէի, շաքարի վաճա-ռականութեամբ պիտի զբաղին: Աստուած կազմի հիւանդութենէն պահէ զմեզ:

— Գերեզմանատունէն միայն պարծանք ակնկալելը մեռնելու որոշում տուած ա-դերու վայել է:

— Ոգելից ըմպելեաց սիրահարները այցետոմսերու հետ հաշտ չեն. բնաւ այցետոմս չեն ղրկեր գինետուն, միշտ անձամբ կ'երթան:

— Թէ հարուստներն ինչո՞ւ աղքատնե-րուն կ'օգնեն եւ իմաստասէրներուն չեն նպաստեր: — Որովհետեւ ամէն մարդ կը վախնայ աղքատ ըլլալէ եւ ոչ ոք կ'եր-կնչի իմաստասէր ըլլալէ:

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

1914ին հօրս շնորհիւ, որ Ս. Կարա-պետի պահապան հրեշտակն էր, եւ Վար-դան վարդապետի միջոցաւ ընդունուեցայ իբրեւ ուսանող Ս. Կարապետի դպրոցը. այն ժամանակ կարելի է ըսել որ բաւա-կան բարձր մակարդակի վրայ կը գտ-նուէր: Հայրս զիս առաւ հետը եւ օր մը մեկնեցանք Ս. Կարապետ ներկայանալու այդ ժամանակուան տեսուչ ռուսահայ Պր. Յարութիւնի:

Պր. Յարութիւն, քննութեան համար, քանի մը Թիւեր տուաւ՝ գումարում, հա-նում, բազմապատկութիւն: Լաւ գէշ բա-ներ մը ըրի. լաւ չեմ յիշեր, միայն տե-սայ որ լաւ տրամադրուած էր: Հայրս հարց տուաւ ըսելով՝ «Պարոն Յարու-թիւն, քու պարզն եմ ըսկի էտ իմ տղից ուսում կա՞յ մարդ ըլնելու, օր թէ չի կայ տանիմ էնիմ հօտաղ Թող էրԹայ արեւու տաջեւ ճենճռտայ. օր թէ ուսում կայ, զիմ ջան չեմ խնայի իմ տղէն Թող էրԹայ կարդայ մարդ ըլնի, ինծի պէս անգրագէտ չմնայ»:

Պր. Յարութիւն նայեցաւ հօրս աղեր-սական նայուածքին եւ հետեւեալ պա-տասխանը տուաւ. «Պետրոս, քու տղան կը յուսամ որ լաւ ապագայ մը կրնայ ունենալ. նախ հոս պիտի ուսանի ու յե-տոյ զինքը Էջմիածինի Գէորգեան վար-ժարան պիտի ղրկենք բարձրագոյն ու-սումը լրացնելու համար. միայն մաղ-Թենք որ քաղաքական ներկայ այս կա-ցութիւնը չխանգարէ մեր ծրագիրը»:

Աւա՜ղ, Պր. Յարութիւն հեռատես եւ փորձառու ըլլալով կը տեսնէր Թրքական կառավարութեան վարմունքը Հայերու հանդէպ, մանաւանդ պատերազմի մտած էր Գերմանիոյ կողքին, օր ըստ օրէ կը կեղեքէին հայ ժողովուրդը պարէն, հա-գուստ, գուլպայ եւ ասոնց կարգին չա-լակաւոր մարդիկ կը տանէին նաեւ անա-սուններ բեռցուցած Մուշէն դէպի Խնուս կը ղրկէին. այդ բուք ու բորանին չատ քիչեր ետ կուգան հալած – մաշած եւ իմանք ճամբան կը սառէին ցուրտէն եւ իմանք ալ ճամբան կը սպաննուէին:

Ահա այսպէս հայ գիւղացին կը զրկէին ապրելու բոլոր հնարաւորութիւններէն: Տարօնի ժողովուրդը կ'ապրէր շատ ծանր վիճակի մէջ: Ծանր էր նաեւ մեր վի-ճակը Ս. Կարապետի մէջ. Թէեւ դասա-ւանդութիւններ սկսած էին, սակայն չկար ոչ մէկ ուրախութիւն, ուսուցիչ-ներուն տրամադրութիւնը բոլորովին փոխուած էր. մենք ալ կը զգայինք որ բաներ մը կ'անցնին, բայց խորքը չէինք հասկնար:

Տարօնի այդ օրերու պատուհասներն էին Աղջնայ միւտիրը եւ Ջիարաթայ միւտիրը Պայրամ էֆէնտին. կատարեալ հրէշ մը: Աղջնայ միւտիրը տասը ձիա-ւորներով Գոմս գիւղը կուգայ, Կորիւնը ըլլալով գիւղապետ, անոր տունը կ'իջե-ւանին: Քաղաքավարական ձեւակերպու-Թենէն վերջ կը հնամայեն անմիջապէս ուտել, հաւ մորթել եւ լաւ սեղան մը պատրաստել: Հրամանը կը կատարէ Կո-րիւնը, խորհելով ժամ առաջ ճամբու դնել: Բայց այդ գազաններու մտադրու-Թիւնը ուրիշ բան էր եւ ճիշդ ատոր հա-մար եկած էին:

Շատ մը պահանջներ դնել եւ գոհացում ստանալէ յետոյ, երբ իրիկուն կ'ըլլայ, կ'առաջարկեն Կորիւնին մէկ մէկ հայ գե-ղանի աղջիկ բերել տալ իրենց: Հայկա-կան սեղանէն կերած արբեցած այս գա-զանները կ'ուզեն իրենց անասնային կիր-քերուն ալ գոհացում տալ, հակառակ պա-րագային իր կեանքի գնով պիտի վճարէր:

Կորիւն կը խոստանայ կէս ժամէն կա-տարել իրենց պահանջը, եւ դուրս գալով անմիջապէս լուր կուտայ գիւղին մէջ պահուըտած քանի մը տղոց. խնդրելով կ'ո-րոշեն մաքրել այդ հրէշները:

Երբ Կորիւնի առաջնորդութեամբ զին-ուած հայ տղաքները ներս կը մտնեն, կը տեսնեն որ հրէշները լաւ մը գինովցած կ'երգէին ու կը զուարճանային քաղցր երազներ հիւսելով: Եւ ահա անմիջապէս Կորիւն կը հրամայէ ձեռքերը վեր: Գա-զանները անակնկալի եկած կը հնազան-դին: Մեր քաջերը, ճիշդ սեղանի վրայ, տեղն ու տեղը բոլորն ալ կը սպաննեն բացի միւտիրէն: Կորիւն կ'ըսէ միւտի-րին.— Քեզ ողջ ձգեցի, որպէսզի երթաս Մուշ ու վալիին ըսես որ Կորիւնը սպան-նեց իր գինուորները. եթէ քաջութիւն ունի, Թող գայ զիս բռնէ, ոչ թէ այս խեղճ անզէն գիւղացիները կոտորել տայ»:

Այդ դէպքէն անմիջապէս յետոյ Կո-րիւն իր զինուած քանի մը տղաքներով, գիշերանց եկաւ Ս. Կարապետ: Մենք ահ ու դողով իմացանք եղելութիւնը: Ան-շուշտ այդ լուրը տարածուեցաւ ամբողջ Մշոյ դաշտ եւ վալին Ջիարաթա միւ-տիր Պայրամ էֆէնտիին հրամայեց Կո-րիւնը ուր որ ալ ըլլայ անմիջապէս ձեռք ձգել ողջ կամ մեռած:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. – 2)

Ֆ. Կապոյտ Խաչի 25րդ Պատգմ. ժողովը

—— Օ ——

Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 8–9ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան «Շաւարշ Միսաքեան» սրահին մէջ գումարուեցաւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 25րդ Պատգամաւորական Ժողովը:

Առաջին նիստին բացումը կատարեց միութեան Շրջանային Վարչութեան ատենապետուհի Օր. Աստղիկ Առաքելեան, որ այս առթիւ խրախուսիչ խօսքերով վեր առաւ հայ կնոջ դերը հայ կեանքին մէջ:

Լիազօրագրերու ստուգիչ յանձնախումբը հաստատեց, թէ Պատգամաւորական ժողովին լիազօրուած են մասնակցելու 41 պատգամաւորուհիներ եւ պատգամաւորներ, որոնք կը ներկայացնեն միութեան 18 մասնաճիւղեր, ինչպէս նաեւ Շրջ. Վարչութիւնն ու Հ.Օ.Մ.ը: Ժողովը խորհրդակցական ձայնով հրաւիրեց քանի հոգի:

Նիստերը վարելու պաշտօնը յանձնուեցաւ Տիկիններ Շալճեանի եւ Զատրըճեանի, իսկ քարտուղարի պաշտօնին կոչուեցան Տիկիններ Թաղէոսեան ու Ճամուզեան:

Դիւանական զանազան աշխատանքներուն յաջորդեց մասնաճիւղերու երկամեայ գործունէութեանց եւ նիւթական հաշուետուութեանց ընթերցումը:

Մեծ եւ փոքր մասնաճիւղերու գործունէութեանց առանցքը կը կազմեն կրթական աշխատանքներն ու կայանը: Այլ կարգի աշխատանքները մեծ մասամբ նիւթական հասոյթներու ակնկալութեամբ կ'ըլլան, ինչպէս նաեւ ազգային կեանքը եռուն պահելու ձգտումով: Առաջիններուն մէջ կը մտնեն պարահանդէսները, նուիրահաւաքումները, երկրորդին մէջ մանուկներու օրը, ցերեկոյթներն ու երեկոյթները, դաշտահանդէսներ եւայլն:

Նկատելի դարձաւ, որ միութեան ութ մասնաճիւղեր, ինչպէս Փարիզ, Իսի, Սեւրան, Կըրնոպլը, Սէն Մօրիս, Վիէն, Պօմոն, Տէսին տարիներէ ի վեր մեծ զոհաբերութեամբ միօրեայ դպրոցներ կը պահեն, իսկ այլ շրջաններ ալ կ'օժանդակեն այլ կազմակերպութիւններու կողմէ հաստատուած վարժարաններուն: Դժբախտաբար կարգ մը վարժարաններ, – ինչպէս, օրինակ՝ Պօմոն — աշակերտութեան թուի նուազում կ'արձանագրեն:

Բոլոր մասնաճիւղերն ալ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ կեցած են Շրջ. Վարչութեան կայանի նոր շէնքին շինութեան:

Հայեցի դաստիարակութեան հարցը խիստ կարեւոր նկատելով, ժողովը յարմար նկատեց օրակարգի երկրորդ կէտը դարձնել զայն: Երէց, միջին եւ նորահաս սերունդի պատգամաւորներ երկար խօսեցան այս մասին, թեր ու դէմ կարծիքներ անպակաս եղան, յատկապէս դժգոհութիւններն ու քննադատութիւնները: Հասկնալի է, թէ կան դժուարութիւններ, ոմանք անյաղթահարելի նոյնիսկ, այսուհանդերձ, ինչպէս դիտել տուին ոմանք, անհրաժեշտ է մղում տալ կրթական գործին՝ ազգապահպանման հեռանկարներով: Դպրոցը, հայերէն սորվիլը պէտք չէ տաժանք մը նկատուի երախային կողմէ, հետեւաբար, ուսուցման եղանակը պէտք է դառնայ հաճելի, դասին կողքին կազմակերպուին պարեր, խաղեր, պտոյտներ: Միւս կողմէ, հայ ծնողքը պէտք է գիտակցի, թէ իր զաւակը Հայ կը մնայ, երբ գիտէ իր հայրերուն եւ մայրերուն լեզուն՝ հայերէնը:

Նորընտիր Շրջ. Վարչութեան նկատառութեան յանձնուեցան այս կէտերը:

Կիրակի առաւօտեան նիստին Շրջ. Վարչութիւնը գրաւոր ներկայացուց երկամեայ իր գործունէութեան տեղեկագիրը, որուն յաջորդեց նիւթական գործառնութեանց մանրամասն տեղեկատուութիւնը, առաջինը՝ Օր. Ա. Առաքելեանի, երկրորդը Տիկին Հ. Գազազեանի կողմէ:

Ներքին կազմակերպական գետնի վրայ Շրջ. Վարչութիւնը այցելած է մասնաճիւղեր, տեղական վարչութիւններու հետ շօշափած է տեղական բնոյթի այլազան հարցեր, կապը՝ մասնաճիւղերու եւ Շրջ. Վարչութեան, ինչպէս նաեւ այս վերջինոյն եւ ՀՕՄի կեդրոնին միջեւ եղած է բնականոն:

Այլազան աշխատանքներու կարգին յիշատակենք Մանուկներու Օրը, Լիսէ Գոնտորսէի հայերէնի դասընթացքները (ուսուցիչ Կ. Մեհեան):

Պարզ էր, որ Շրջ. Վարչութեան տեղեկագիրին կարեւոր բաժինը յատկացուած պիտի ըլլար կայանի նոր շէնքին շինութեան դժուարին, բայց այլապէս օգտակար ձեռնարկին, մեր գաղութին երախաներուն համար:

Կարելի է հաստատել, թէ ձեռնարկը յաջողութեամբ պսակուած է: Նիւթական եւ բարոյական մեծ զոհողութիւններու գինով նոր շէնքը, որ 1974ի գարնան դեռ կմախքով կը ներկայանար, նոյն տարուան ամառը մասամբ օգտագործելի դարձած է: Երկու հարիւր մանուկներ արձանագրուած են:

1975ի ամրան շէնքը իր կարեւոր մասերով վերջ գտած է: Կը մնան միայն աւարտական աշխատանքները, որոնք հետզհետէ կ'իրականացուին:

Տեղեկագրին մէջ ընդգծուած էր, թէ Կապոյտ Խաչը, եթէ կրցաւ իրականացնել այս յանդուգն ձեռնարկը, սակայն կը պարտի ամէնէն առաջ խաչուհիներու զոհաբերութեան եւ նուիրումի ոգիին: «Այս շէնքը կենդանի ապացոյցն է հայ կնոջ ձեռներէցութեան եւ քաջութեան»:

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, տեղեկագիրը կը մատնանշէր նաեւ թերիներ: Այսպէս, կայանի մէջ երկու ամիսներուն զարկ պէտք է տրուի հայերէնի դասաւանդութեանց, մանուկները պէտք է հայերէն արտայայտուին, խնամքն ու հոգածութիւնը իր առաւելագոյնին հասնելու է: Այս ուղղութեամբ անհրաժեշտութիւն դարձած է ընդհանուր վերակացուի մը — անպայման այր — ներկայութիւնը:

Այս կապակցութեամբ եղան նաեւ այլ առաջարկներ:

Աւելցնենք, որ կայանի նոր շէնքին շինութեան համար ցայսօր ծախսուած է 622.669,94 ֆրանք:

Նիւթական հաշուետուութենէն պարզուեցաւ, որ 1973 Նոյեմբեր 1էն մինչեւ 1975 Հոկտեմբեր 31 ընդհ. մուտք արձանագրուած է 1.155.015,74 ֆրանք, իսկ ելք՝ 1.051.348,62 ֆրանք: Սնտուկին մէջ կը մնայ 103.667,12 ֆրանք:

Բանաձեւերու վաւերացումէն, ինչպէս նաեւ օրակարգի այլ հարցերու քննութենէն ետք կատարուեցաւ նոր Շրջանային Վարչութեան ընտրութիւնը:

Ներկաներու միահամուռ քուէով Օր. Աստղիկ Առաքելեան պատուոյ նախագահ ընտրուեցաւ:

Նորընտիր Շրջ. Վարչութեան կազմը.— Մարի Գորգիկեան, Մառլէն Իլիպէյեան, Հուրի Դատաւորեան, Անժէլ Պարոնեան, Անի Կուրպէթեան, Անահիտ Թօրոսեան եւ Ռընէ Գրիգորեան:

×

Պատգմ. Ժողովէն ետք ընկերահամակրական ճաշ տեղի ունեցաւ «Ս. Թէհլիրեան» սրահը: Սեղանապետութիւնը վարեց Կ. Յակոբեան: Խօսք առին եւ Կապոյտ Խաչի աշխատանքները մատնանշեցին, հայ կնոջ առաքելութեան անդրադարձան Կ. Մեհեան եւ Ժ. Միրիճեան: Եղան արտասանութիւններ, երգեր, խմբերգներ:

Ուրախ մթնոլորտի մէջ վերջ գտաւ երեկոյթը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

——0——

Ցաղթանդամ մարդակեր մը թուղթ եւ մատիտը ձեռքին կը մօտենայ եռացող կաթսային ու կափարիչը վեր կ'առնէ: Կաթսային մէջ սպիտակամորթ մը կը գտնուի որ դեռ ողջ է: Մարդակերը հարց կու տայ.

— Ի՞նչ է ձեր անունը եւ մականունը:

Մարդը այլայլած, զարհուրած կը շշնջէ.

— Ի՞նչ պիտի ընես անունս եւ մականունս:

— Ճաշացուցակը պիտի պատրաստեմ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ վերջերս մեռած է ընկ. Համբարձում Ջալըքեան: Ծնած էր Սեբաստիա, 1903 Յունիս 15ին: Նախնական կրթութիւնը ստացած է Սեբաստիոյ Ցիսուսեանց հայրերու վարժարանը: 12 տարեկանին կորսնցուցած է իր հայրը, Թուրքի դաշոյնին տակ: 1923ին ձգելով իր ծննդավայրը հաստատուած է Մարսէյլ, ուր երեսուն տարի բնակելէ ետք, 1953ին մեկնած եւ հաստատուած է Մ. Նահանգներ: Ողբացեալ ընկերը աշխատակցած է «Նոր Սեբաստիա» պարբերականին եւ «Յառաջ»ի:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ գրաւեալ շրջանին մէջ Թուրքերը վերցուցած են 1915ի Հայ Նահատակաց Յուշարձանին վերի մասը եւ անոր տեղ զետեղած են Քեմալ Աթաթիւրքի կիսանդրին: Լոնտոնի համալսարանի դասախօս Փրոֆ. Մարշըլ Լանկ, վերջերս, բաց նամակով մը այս լուրը հաղորդած էր «Թայմզ» օրաթերթին:

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 26ին, նախագահութեամբ ընկ. Հրայր Զարդարեանի, տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրը: Բանախօսած են ընկերներ Մինաս Թէօլէօլեան (հայերէն) եւ Արամ Գալուստեան (անգլերէն): Ընկ. Մ. Թէօլէօլեան պարզելէ ետք գաղութներու այժմու պատկերը, շեշտելէ ետք, թէ աշխարհագրական աննպաստ պայմաններու բերումով կորսնցուցած ենք կարելիութիւնը արդիւնաբեր իրագործումներու, ընդգծած է՝ «Պէտք է միշտ յիշել եւ երբեք չմոռնալ, թէ մեր գոյութեան ամէնէն զօրաւոր պատնէշները կը մնան մեր դպրոցները, հայեցի դաստիարակութիւնը, բարոյական, հոգեկան եւ գաղափարական արժէքներու հաւաքական գիտակցութիւնը: Զկա՛յ Հայութիւն՝ առանց դպրոցներու: Զկա՛յ Հայութիւն՝ առանց ազգային դաստիարակութեան: Զկա՛յ Հայութիւն՝ եթէ մեր ժողովուրդը դադրի իր իրաւունքներու եւ ազգային-քաղաքական դատի հետապնդումին եւ քաղքենիութեան ճամբով յանձնուի մահուան»:

ՌԻՈՅԻ մէջ (Պրազիլ) Հոկտեմբեր 29ին մեռած է Արամ Մարտիրոսեան: Ողբացեալը, որ «Արարատ» միութեան վարչութեան նախագահն էր, 57 տարեկան էր: Ծնած էր Եգիպտոս եւ ապա անցած էր Պելժիա, ուրկէ վերջնապէս տեղափոխուած էր Ռիօ: Իր մասնակցութիւնը բերած էր Ռիոյի հայ գաղութի ազգային կեանքին:

ԽՐՈՒՇԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Է.

Ծապլվար, 14 Դեկտեմբեր 1908

Վճռական քայլը կ'առնուի այն ատեն. եւ այդ յիմար Բէս Սերքօ վերջապէս կը ստիպուի դիմել կառավարութեան եւ ոստիկանութեան միջամտութիւն հրաւիրել, ինչ որ անհրաժեշտ է մեր պայքարի վերջնական յաղթանակին համար:

«Փոսթ»ը եկաւ, նամակներ, թերթեր եկան, հրահանգներ եկան, բայց փող չկայ: Խնդրեմ ուշադրութիւն դարձրէք այդ կենսական հարցի վրայ:

Ը.

Ծապլվար, 24 Դեկտեմբեր 1908

Սիրելի ընկերներ,

Վերջապէս յեղափոխական գործունէութիւնը Ծապլվարի մէջ իր սուր հանգամանքը ստացաւ: Այն կեղծ ու խաբէական կապերն որոնցմով մինչեւ այսօր պրոլետարիատ դասակարգը միացած էր պուրժուազիական, կղերական եւ ազգային ազնուականութեան կեղեքիչ տարրերու հետ, խզուեցան, ջախջախուեցան. ինքնագիտակցութիւնը զարթեց գիւղացիական «մասսա»ներու մէջ, առեղծուեցան որոշ հոսանքներ եւ կազմուեցան իրարու անհաշտ այն թշնամի տարրերն որոնց անողոք ու կատաղի պայքարէն մի լաւ բան դուրս պիտի գայ անպայման:

Բայց հարկ է պատմել իրողութիւններն իրենց ժամանակագրական կարգով:

Բէս Սերքոյի հաշտարար միջամտութեան անյաջող փորձին հետեւեալ օրն իսկ մեր մօտ եկաւ Տ. Սահակ եւ կրկնեց, գրեթէ բառ առ բառ, իր դասակից կեղտոտ պուրժուայի խօսքերը, ըսելով որ իրենք պատրաստ էին ամէն զոհացում տալ մեզի որպէսզի վերջ գտնէր Ծապլվարի մէջ գաղափարային յեղափոխական ազնիւ պայքարը, որուն «անխորհուրդ իրարանցում» անունը կու տար միջնադարեան ճիզուիթականութեան այդ սեւ հոգի ներկայացուցիչը:

Հարկ եղաւ բացատրել իրեն թէ՝ յեղափոխութիւնը չի կրնար ընդունիլ երբեք կղերականութեան կողմէ տրուած խրատները, թէ պայքարը սկսած է եւ կարելի չէ կասեցնել անոր յառաջխաղացումը:

— Բայց, ի՞նչ է ձեր նպատակը, պնդեց այդ խաւարամիտ տէրտէրը:

Իբր թէ յեղափոխական ազնիւ պայքար մղելու համար անհրաժեշտ ըլլար նպատակ մը ունենալ եւ թէ անկեղծ ու անձնուէր յեղափոխականի համար պայքարն արդէն նպատակ մը եղած չըլլար:

Այդ ապականուած ու այլասերած էութիւններուն համար, որոնց ամէն մի քայլը մի շահամոլական նպատակ ունի, կարելի չէ ըմբռնել թէ մի մարդ կարող է մի որեւէ գործունէութիւն ցոյց տալ առանց նրա ծայրը անպատճառ մի օգտակարութիւն լինելու: Անշուշտ, Տ. Սահակի նման յետադիմական ուղեղները չեն որ պիտի կրնան հասկնալ «պայքարը պայքարի համար» իմաստասիրական սկզբունքը, ուստի լաւագոյն համարեցի չպատասխանել: Բայց Խեւ Աւօ որ ներկայ էր եւ որուն յեղափոխական դաստիարակութիւնը տարօրինակ զարգացումի կը հասնի հետզհետէ, Տ. Սահակի այդ «պրովոքացիա»յին չկարողացաւ համբերել եւ նրա խալփախը քաշեց, դուրս շպրտեց պատուհանէն, ըսելով.

— Ահա՛ մեր նպատակը:

Խեւ Աւոյի այդ արարքը եւ կարճ խօսքը, ինչպէս կը տեսնէք, իրենց մէջ կը խտացնեն մեր ամբողջ յեղափոխական գործունէութեան «փսիխոլոգիան»:

Տգէտ տէրտէրն ի հարկէ չհասկցաւ այս ձեւով իրեն տրուած պատասխանին հոգեբանական բարձրութիւնն ու նոյնիսկ համարձակեցաւ բողոքելու:

Անմիջապէս փաստացի կերպով ցոյց տուի իրեն թէ՝ «պրովոքացիա»ն իր կողմէ եղած էր, թէ՝ ինքն էր նախայարձակը եւ ընկեր Աւոյի արարքը մի օրինաւոր անձնապաշտպանութիւն էր պարզապէս:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ա. Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Կազրիկեան եւ զաւակը Վարուժան կը ծանուցանեն թէ հոգե-հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ. 23) իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Ջէվիկեան)

մահուան տարելիցին առթիւ ինչպէս նաեւ իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՊԵՐՃ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պատարագ կատարել կուտայ Շաբաթ Նոյեմբեր 22ին ժամը 10ին Մոնմորանսիի հանգստեան տան մատրան մէջ

44-50, Ave. Charles de Gaulle
95 Montmorency

Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մահացած պատսպարեալներու հոգիներուն համար: Օրուան պատարագիչ եւ ներկայացուցիչ առաջնորդ. Սրբազանի Հ. ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պաշտօնի կ'այցելէ տեղւոյն գերեզմանատունը եւ կ'աղօթէ վախճանեալներու շիրիմներուն վրայ:

Կը հրաւիրուին պատսպարեալներու ազգականներն ու հայ հասարակութիւնը:

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ Կիրակի Նոյ. 23, կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց որոնք ծառայեցին Թաղին բարօրութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11, հոգեհանգիստ 11·50:

Ծանօթ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող բարեհաճին դիմել Թաղականութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Հայկուհի Շալճեան իր զաւկին Ժիրայրի ընդ. Օրիորդ Իվէթ Ճանիկեանի նշանախօսութեան ուրախ առթիւ 1000 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տիկին Սիրվարդ Ճամուղեան 100 Փր. կը նուիրէ:

×

Տէր եւ Տիկին Թ. Կազրիկեան 100 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի շնորհաւորելով անոր յիսնամեայ վաստակը:

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հաւատացեալները Կիրակի Նոյ. 23, եկեղեցւոյ օծման 22րդ տարեդարձին առիթով առաւօտեան ժամը 10ին հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին, ղեկավարութեամբ Պ. Հայազատ Օհանեանի արեւշատութիւն եւ բարեմաղթութիւն եկեղեցւոյ բարերարներուն եւ աշխատող անձերուն հոգիներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի)

×

Ի պատիւ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը Շաբաթ Նոյ. 22 ժամը 21ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիւսիսեան սրահին մէջ: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Հոգաբարձութեան անդամներուն մօտ:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Սէնթ Էթիէնի Հայ Ազգ. Միութիւնը կը ծանուցանէ որ բացուած է շաբաթական միօրեայ հայերէնի դասընթացքը, ուսուցչութեամբ Պ. Յակոբ Պօղոսեանի: Չորեքշաբթի օրերը պատանիներուն համար ժամը 14·30էն 16, երիտասարդներուն համար 16·30էն 18

Ecole mixte de St. Ennemond
15, Rue Ennemond, 42000 St. Etienne

Հայ համայնքին կը մնայ քաջալերել ձեռնարկը, իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ, մանաւանդ ղրկել իրենց զաւակները որ դաստիարակուին հայերէնով:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 22 Novembre 1975 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : BEDIKIAN et le groupe SEVANE

En attraction : le chanteur arménien LUDOVIC

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Նոյ. 22, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Օրակարգի վրայ է Պատգ. ժողովի զեկուցումը եւ մասնաճիւղի վարչութեան ընտրութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծննդեան հարիւրամեակ

ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆԻ (ԻՆՏՐԱ)

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
Բանախօս՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ
Կիրակի, Նոյ. 23, ժամը 16ին
Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոն
118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Արտասանութիւն՝ Օր. Վ. Պասմաճեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ,

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Կիրակի Նոյեմբեր 30 ժամը 12·30ին
Club House sur le Vieux Port
34 Bd. Charles Livon, 13007 Marseille
Անակնկալներ, հաճելի միջավայր:
Ճաշագին 50 փր.

ՔՈՔԹԷՅԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Նոյ. 22 ժամը 16ին, իր կեդրոնատեղին, «Պարոյր Սեւակ» գրադարանին մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ համակիրները:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Grand Bal

DU NOR SEROUND D'ALFORTVILLE

Samedi 22 Nov. de 20 heures à l'aube Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

avec la participation de l'ensemble
BERNARD DEDEDJIAN

Entrée 20 Fr., Nor Séround 10 Fr.

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose ses

VOYAGES EN ARMENIE

Spécial Jour de l'An et Noël en Arménie

Départ 26 Décembre — Retour 8 Janvier 1976

Prix par personne au départ de MARSEILLE

F 2500

Ces prix comprennent :

- Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
- Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
- Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
- Pension complète
- Visite Erévan — Etchmiadzin
- Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions; minimum un mois avant la date de départ

Renseignements et réservations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

SPORALEX Alex MANOUKIAN **SPORALEX**

ՀԱՅ ԾՆԻԼ, ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՀՊԱՐՏ ԸԼԼԱԼ ՀԱՅՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ԻԲՐԵՒ ՄԱՐԴ ԱՊՐԻԼ, ԻԲՐԵՒ ՀԱՅ

Դուն խելօք, հաշուով վաճառական ես, միւլք փոխ ու ապրանք, կ'ասեն շատ ունես.
Բայց թէ փողէդ շահ չունի Հայաստան,
Թքնել ենք քու ալ, փողիդ ալ վրան:
ԳԱՄԱՐ ՔԱԹԻՊԱ.

Tu es un marchand intelligent et adroit et tu possèdes, dit-on beaucoup d'argent et de biens
Mais si l'Arménie ne profite pas de ton argent
Nous crachons sur toi et sur ton argent.
KAMAR KATIBA

202, AVENUE JEAN-JAURES - 69150 DECINES - TEL 49 08 62

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
20
JEUDI
20 NOVEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.444 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — No 13.444

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԿՈՉ
ՄԵՐ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Խոր վիշտ կը պատճառէ Մեզի, ողբերգական կացութիւնը որուն մատնուած է եղբայրական Լիբանանի համայն բնակչութիւնը, իբրեւ հետեւանք ներքին անհամաձայնութեանց: Մեր ամէնօրեայ աղօթքն ու մաղթանքն է որ Լիբանանցի ժողովուրդի բոլոր համայնքներու միջեւ անյապաղ վերահաստատուի արդար խաղաղութիւն մը եւ համերաշխ գործակցութիւն մը ի շահ եւ յերջանկութիւն ամբողջ Լիբանանի, երկիր մը որ արաբ ազգին յատուկ մարդասիրութեամբ ու հայասիրութեամբ ասպնջականութիւն շնորհած է մեր ազգի բազմահազար դժբախտ տարագիրներուն առաջին համաշխարհային պատերազմէն յետոյ, որուն համար յաւէտ երախտապարտ պիտի մնան մեր եկեղեցին ու մեր ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի:

Մեր տագնապեալ լիբանանահայ զաւակներուն օգնութեան հասնելու նպատակաւ եւ ընդառաջելով լիբանանահայ տարբեր կազմակերպութեանց պատասխանատու ներկայացուցիչներու դիմումներուն, առաջադրած ենք կազմութիւնը «Օգնութեան Յանձնախումբ»ի մը, բաղկացած եօթը լիբանանահայ ծանօթ ազգայիններէ, նախագահութեան ներքոյ Պր. Յովհաննէս Գասպարեանի, որ պարբերաբար ստանալով նիւթական յատկացումներ, պիտի կարողանայ կազմակերպել օգնութեան գործը այն Լիբանանահայերուն, որոնք կարօտ են նիւթական օժանդակութեան, ապահովելու համար իրենց ընտանիքին անհրաժեշտ սննդամթերքը:

Այսու Մենք, եղբայրական սիրով կը դիմենք Լիբանանի հայ կրօնական յարանուանութեանց պետերուն՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին, Կաթողիկէ Հայոց Տ. Իգնատիոս Պաթանեան Պատրիարքին եւ Հայ Աւետարանական համայնքներու նախագահ Վերապատուելի Յովհաննէս Ահարոնեանին, որ հաճին իրենց բարոյական հովանաւորութիւնը ընծայել վերոյիշեալ «Օգնութեան Յանձնախումբ»ին, որպէսզի ան առաւել արդիւնաւէտութեամբ կարողանայ անհրաժեշտ նպաստները բաշխել բոլոր լիբանանահայ կարօտեալներուն անխտիր:

Սիրելի հաւատացեալներ Մեր,

Մեր հոգեւոր եւ բարոյական պարտքը կը նկատենք դիմել ձեզի բոլորիդ, որպէսզի օգնութեան ձեռք երկարէք ձեր հայ եղբայրներուն եւ քոյրերուն, որոնք այսօր Լիբանանի ափերուն, թշուառութեան մատնուած, կարօտեալ վիճակի մէջ կը գտնուին:

Մեզի համար յոյժ մխիթարական է յուսալ թէ դուք, սիրելի զաւակներ Մեր, որ բարեկեցիկ պայմաններու մէջ կ'ապրիք ձեր բնակած երկիրներուն մէջ, սիրայօժար կերպով պիտի ընդառաջէք Ամենայն Հայոց Հայրապետի այս կոչին եւ պիտի փութաք ձեր դրամական նուէրները ընծայաբերել լիբանանահայ ձեր քոյրերու եւ եղբայրներու օգնութեան գործին: Առ այդ կանխաւ Մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք նուիրատուներուդ, բոլորիդ համար հայցելով երկնային օրհնութիւն:

Լիբանանի հայ կարօտեալներու համար կատարուող դրամական ձեր նուիրատուութիւնները բարի եղէք առաքել Մեր անունով զուիցերական

« Union de Banques Suisses »

դրամատան ի Ժընեւ, ուր Մենք բացած ենք արդէն յատուկ հաշիւ այս նպատակաւ: Որպէս բացում մեր կարօտեալ զաւակներու օգնութեան ֆոնտին, Մայր Աթոռս իր համեստ միջոցներէն կը տրամադրէ 20.000 տոլարի գումար մը, որ արդէն իսկ փոխանցուած է վերոյիշեալ դրամատանը, ծառայելու համար իր նպատակին:

Թող Աստուած խաղաղութեան եւ արդարութեան, Իր փրկարար լոյսը կաթեցնէ լիբանանեան օրհնեալ երկրի վրայ եւ զօրավիգ դառնայ մեր մահմեդական ու քրիստոնեայ եղբայրներուն բոլոր, որպէսզի անոնք շուտով հասնին նաւահանգիստը խաղաղութեան, փառք տալով միեւնոյն Աստուծոյն, ստեղծիչը եւ բարեխնամող Հայրը բոլոր մարդոց ու բոլոր ժողովուրդներուն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
(Կնիք)

ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ,
1975 Նոյեմբեր 4

ԵՐԲ ՀԱՅԸ Կ'ԸՆԷ ԻՆՉ ՈՐ ՉԸՆԵՐ ՀԻՒՊԱՏՈՍ ՄԸ...

Լիբանանի փրանսացի մը, Ֆրանս. հիւպատոսարանը եւ երկու Հայեր...

Ֆրանս – Սուար Երեքշաբթի գիշեր (Նոյ. 19ի թիւ) հրատարակած էր շահեկան պատմութիւն մը որ պատիւ կը բերէ Լիբանանի Հայերուն: Արդարեւ ոդիսականն է Պէյրութ ապրող Ֆրանսացիի մը Պ. Ռուլէ որ 15 տարի հոն աշխատած է վերջին շրջանին իբրեւ խոհարարապետ Էքսելսիոր պանդոկը: Ահա թէ ի՛նչ կը պատմէ «ամօթը սրտին», ինչպէս կը գրէ իր նամակին գլուխը (վարչական մեքենային սեւ թղթածրարները ընդհ. գլուխին տակ).— «Մեծ պանդոկներու հանդարտ թաղը, ուր կ'ապրէինք, դժոխք դարձած էր: Հոկտեմբեր 29ին լիբանանեան հեռատեսիլը կը հաղորդէր որ Ֆրանսայի հիւպատոսարանը իր բոլոր հպատակներուն տրամադրութեան տակ է դժուարութեան պարագային ու կուտային հեռաձայնի թիւ մը, զոր գրի կ'առնէի: Յաջորդ օրը կը հեռաձայնեմ եւ կը խնդրեմ որ գան մեզ փրկեն այս տեղէն: Օրը երիկուն կ'ըլլայ: Ոչինչ: Թնդանօթ, հրանօթ, ծանր գնդացիր գործի վրայ են: Ամէն կողմ մեռեալներ: Կինս ծայրն է հասած ջղագրգռութեան: Չենք գիտեր ո՞ւր ապաստանիլ: Կրկին կը հեռաձայնեմ եւ այս ապշեցուցիչ պատասխանը կը ստանամ. «Արձանագրուած էք մեր ցանկին վրայ, Պարոն, բայց շատ վտանգաւոր թաղ մը կ'ապրիք, արդեօ՞ք, էօհ, թաքսի մը չէք կրնար առնել»: Ապշած եմ այսքան ապիկարութենէ: Մեր քթի՞ն կը խնդան թէ ինչ: Ի՞նչպէս կարելի է խորհիլ թէ թաքսի կը գտնուի կռիւներու շրջագօտիի մը մէջ ուր նոյնիսկ զրահապատ կառք մը խոհեմութեամբ կը շարժի: Դրացի մը սակայն լսած է խօսակցութիւնս ու կ'ըսէ ինծի.— «Հայկ. կոմիտէի մը կը հեռաձայնեմ, վստահ եմ որ ամէն ինչ կ'ընեն Ֆրանսացի զոյգ մը փրկելու համար»: Իսկապէս յաջորդ առաւօտը, հանդարտած պահու մը, երկու հոգի կուգան մեզ առնելու կառքով: Ձայնասփիւռի անթէնին ֆրանսական նիզակադրօշ մը կը կապենք ու կառքին ետեւը կ'երկննանք տափակցած: Կ'երթանք դէպի աւելի հանդարտ թաղամաս մը մինչ հրացանաձգութիւնը կը սաստկանայ: Թէ՛ երթին թէ՛ դարձին այս երկու Հայերը կրնային տասն անգամ զարնուիլ բայց բնական կը թուէր իրենց այդքան քաջութիւն ցոյց տալ: Միայն մէկուն անունը գիտցայ՝ Պետրոս Պալճաքեան, երբեք պիտի չմոռնամ բայց պիտի նախընտրէի որ այդ մեծարանքը հիւպատոսարանի իմ հայրենակիցներուս ընէի: Ուրիշ բան պիտի չըսեմ բայց գիտեմ թէ ի՛նչ կը մտածեմ: Ողջո՛յն, հիւպատոս, անոնք որ չմեռան կ'ողջունեն ձեզ»:

×

Ահա՛ վկայութիւն մը որ պատիւ կը բերէ Պէյրութի Հայութեան, որ Լիբանանի այս սեւ օրերուն գիտցաւ ոչ միայն միջամուխ չըլլալ եղբայրասպան կռիւներու այլեւ քաղաքացիական արիութիւն ու քաջութիւն ցոյց տալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՊԷՅՐՈՒԹ կրկին կռիւներու դաշտ եղած է առջի օր եւ 19 մեռեալ կայ: Թէեւ կառավարութիւնը յատուկ ուժ մը ստեղծած է որ կրակէ բոլոր արձակողներուն վրայ: Քուվ տը Միւրվիլ եւ Կոստ Պէյրութ մեկնեցան բայց մեծ յոյս չկայ որ ֆրանսական առաքելութիւնը ելք մը գտնէ:

ՖՐԱՆՔՕ միշտ արհեստահոսութիւններ ունի եւ վերջին լուրերուն համաձայն (Չորեքշաբթի առտու) ձմեռնաքունի մէջ կը պահուի, 33 աստիճանի մէջ: 34 օր է որ կը շարունակուի այս հոգեվարքը եւ Սպանիոյ մենատէրը այլեւս միայն 37 քիլօ կը կշռէ եղեր մինչ կը շարունակուին արեան ներարկումները:

ՊՈՌՆԻԿՆԵՐԸ հանրաժողով մը գումարած էին առջի գիշեր Մութիւալիթէի սրահը, ուր սովորաբար քաղաքական հաւաքոյթներ կ'ըլլան: Ասոնք, շուրջ 2000, կը բողոքեն որ շատ տուրք կը վճարեն, այլեւս տուգանք ալ չեն ուզեր եւ կը պահանջեն որ իրենց արհեստը ճանչցուի եւ կարենան զայն կատարել առանց խոչընդոտի: Կ'ուզեն նաեւ արձանագրուիլ ընկերային ապահովութեան եւ ընտանեկան նպաստէ օգտուիլ: Դէմ են նաեւ «էրոս-սէնթր»ներու ստեղծման որոնք ձեւով մը վերահաստատումն են «փակ տուներուն»: Ուլա, որ գլուխն է այս շարժումին կ'ուզէ նաեւ որ այլեւս բոզ չըսուի պերճագիճներուն: Այս հանրաժողովին հրաւիրուած էին նաեւ Հանրապետութեան Նախագահը, վարչապետը, երեսփոխաններ եւ դերասաններ որոնք չէին պատասխանած հրաւէրին: Գացած էր սակայն երգիծական երգիչ Ժան Ռիկօ, հաւանաբար «պաշար» հաւաքելու:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Կառ տիւ Նոռի թաղը (Ռիւ տը Տէնքէրք) հրդեհ ծագած է պանդոկի մը մէջ, Չորեքշաբթի առտու ժամը 4ին եւ հակառակ արագօրէն ձեռք առնուած միջոցներուն, երեք մեռեալ եւ ութ վիրաւոր կայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարին Փեքին այցելութեան առթիւ հակախորհրդային պայքարը կը սաստկանայ: Ըստ Չինացիներուն մինչեւ երեսուն տարի պատերազմը անխուսափելի է կամ Եւրոպան պիտի «ֆինլանտականանայ»: Ուաշինկթընի մէջ ալ թատերագիր Արթըր Միլըր գրաւոր յայտարարութիւն մը յանձնած է ամերիկեան Ծերակոյտին ուր կ'ըսէ թէ չեխ գրագէտները ճնշումի տակ են եւ հարց կուտայ Խորհրդարանին թէ արդեօ՞ք ատիկա դէմ չէ Հելսինքիի համաձայնագրերուն: «Չեմ կ'արծեր կ'ըսէ գրագէտը, որ պէտք է մեր լեզուն կապենք ապահովութիւն տալու համար որեւէ երկրի որ խաղաղասէր մտադրութիւններ ունինք, պէտք չէ նաեւ բարոյախօս ներքինիներու անկարողութեան դերքը բռնել առեւտուրի քանակը աւելցնելու համար»:

ԹՈՒՐՔԻԱ գիր մը յանձնած է Յունաստանի կրկին հրաւիրելով որ երկկողմանի բանակցութիւններ վարեն Եգէականի շուրջ: Ըստ թրքական աղբիւրներու, Անգարա ըսած է Աթէնքի որ նախ գլուխ գլխի խօսին ապա միայն չլուծուած հարցերը Լա Հէյի միջազգային Ատեանին տանին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Թղթատարի նախարարը ապահովութիւն տուաւ թէ օրէ օր հեռաձայնի տագնապը պիտի մեղմանայ Ֆրանսայի մէջ եւ 1980ին կարելի պիտի ըլլայ 15 օրէն հեռաձայն ունենալ:

ՊԱՆԿԼԱ ՏԷՇԻ մէջ բախումները կը շարունակուին մրցակից խմբակներու միջեւ ըստ հնդկական Փաթրիոթ թերթին:

ՌՈՒՍ երիտասարդ մը եւ երիտասարդուհի մը մէկական տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցան, որովհետեւ մերժած են աշխատիլ: Կ. Վոլկով եւ Ն. Բոգոլեպովա ձգած են իրենց աշխատանքը եւ անտառի մը մէջ ապրած են երկար ատեն, առանց աշխատելու: Խորհրդային օրէնքով եթէ անձ մը չաշխատիր որոշ ժամանակ մը, կը նկատուի «մակաբոյծ» եւ ըստ այնմ կը դատապարտուի:

ՓՈԼԻԶԱՐԻՕ, որ սպանական Սահարայի անկախութեան համար մարտնչող կազմակերպութիւն մըն է, յաջողած է տէր դառնալ սպանական Սահարայի մեծ մասին, յայտարարեց պաշտպանական շարժման բանբերը եւ որ միեւնոյն ատեն դատապարտեց Մարոքի ձգտումը՝ տէր դառնալու շրջանին:

ՄԱԿԱՐԻՈՍ Արք. ընդունելով Իրաքի նոր դեսպանը՝ Նուրի Իսմայիլ Թահա, Նիկոսիոյ մէջ յայտարարեց, թէ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ խաղաղութիւնը կրնայ հաստատուիլ այն պարագային միայն, երբ պաղեստինեան ժողովուրդին արդար իրաւունքները վերահաստատուին:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԿԵՉԱՌԻՍԻ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿԵՉԱՌԵՑԻ

Կեչառիս կամ Կեչառոյք՝ կը գտնուի Սեւանայ լճի հիւսիս – արեւմտակողմը, այժմու Ծաղկաձորի մէջ, ու պատմա – կանօրէն ծանօթ է իբրեւ սեփականու – թիւնը Պահլաւունեաց իշխաններու (մինչեւ 1290ական թուականներ՝ երբ Ղա – զան խանի հարստահարութիւնները ծայր կուտան, մասնաւորաբար իր զօրավարներէն Նեւրուզի միջոցաւ), ապա նաեւ հոգեւոր կեդրոններէն մէկը Պռոշեաններու:

Համաձայն 11րդ դարէն կարգ մը յիշատակութիւններու՝ այստեղ եւս միջ – նադարեան դաստիարակչական շարժումը ունեցած է իր «ուսումնատեղի»ն, վանք եւ յարակից վանական կալուածներ, ուր իր գործունէութեամբ համբաւ ապահոված է «մեծ բաբունապետ Խաչատուր Կեչառեցի» կամ Կեչառուեցի, — բանաստեղծ, փիլիսոփայ, գրիչ ու նկարող միաժամանակ՝ որուն մասին հիացումով կը խօսին իր երբեմնի աշակերտները, յետագայ դարերուն:

Իր մասին հնագոյն ու ամէնէն վաւե – րական տեղեկութիւնները կուգան Ստե – փանոս Օրպէլեանէն՝ որ, ի դէպ, Կե – չառեցիի յանձնարարութեամբ գրի առած է իր «Ողբ ի դիմաց Կաթուղիկէին» անուն չափածոյ գործը, Մանուկ Աբեղեանի բնորոշումով՝ «հին հայ գրականութեան պարծանքներից մէկը» (*): Յետագայ դարերուն ու մասնաւորաբար մեր օրե – րուն՝ վերջնական պայծառութիւն ստա – ցած է իր դէմքը, իբրեւ բանիմաց ու գիտնական տրիբուն մը, որուն ո՛չ միայն ուսուցչա – դաստիարակչական՝ այլեւ քերթողական վաստակին մէջ կարելի է ողջունել բազմակողմանի տաղանդի մը յայտնութիւնը:

Արագ ակնարկով մը պիտի անդրա – դառնանք իր կարգ մը ողբական ստեղ – ծումներուն՝ որոնք Հայոց Թագաւորական եւ իշխանական տուներու անվերադարձ կորուստը կուլան, կը պատկերացնեն Հայ. Եկեղեցւոյ եւ հայ հոգեւորակա – նութեան անմխիթար կացութիւնը, կը ներկայացնեն թաթարական աւերումէն և խուժդուժութիւններէն ետք ստեղծուած հոգեվիճակը, բայց կ'արտայայտեն հայ քաղաքական իշխանութիւնը վերականգ – նած տեսնելու յոյսն ու դէպի վախճա – նական այս նպատակը հասնելու կամքը Հայութեան: Պիտի կեդրոնանանք մանաւանդ կեանքի, ճակատագրի, բախտի, բարոյակրթական իմացումներու մասին իր կարգ մը իմաստասիրական յա – ծումներուն վրայ՝ պարզելու համար թէ ինչպէ՛ս դէպի աշխարհիկ մտածողու – թիւն եւ աշխարհայեացք ճամբայ հարթած է միջնադարու մեր հոգեւորակա – նութիւնը:

Մինչ այդ, չեչտենք որ Կեչառիսի վանական ամրոցը մինչեւ 16րդ դար չա – բունակած է դաստիարակչական իր առաքելութիւնը նաեւ Կեչառեցիի մահէն ետք, — Հայոց ՊԴ (1355) թուականին: Պարբերական ցնցումներու ենթարկուե – լով հանդերձ, իր համբաւը պահած է անաղարտ: Հոգելոյս Գարեգին Ա. կաթողիկոսի «Խաղբակեանք կամ Պռոշեանք» երկհատոր գործին, ինչպէս նաեւ խոր – հրդահայ մատենագէտներէ եւ բանա – սէրներէ շատերուն կողմէ միջնադար – եան կրթութեան ու գրականութեան յատկացուած աշխատասիրութիւններու մէջ՝ Կեչառիսի, համանուն վանական դպրո – ցին, Խաչատուր Կեչառեցիի եւ իրեն յաջորդող անուանի այլ ուսուցիչներու կարգին կը յիշատակուին 14 — 16րդ դարու դէմքեր, — Յովհաննէս Կեչառեցի (1364), Գրիգոր, Յովասափ, Գալուստ գրիչ եւ եղբայրը՝ Յորդանան (1491), ապա նաեւ ասոնց յաջորդող Գինոս, Խոճիկ, Պօղոս, Պետրոս, Դանիէլ Վարժապետ..., բոլո՛րն ալ «գերահռչակ յուխտէն Կեչառոյս»:

Անծանօ՜թ հերոսները խաւար և արիւնդրուագ դարերու Հայոց դոյապայքարին՝ որոնց անունները կը յիշատակուին մէկ կամ միւս գրչին կողմէ, մէկ կամ միւս յիշատակարանին մէջ, եւ որոնց կեանքն ու գործունէութիւնը չի տրուիր յաճախ — եթէ կա՛ն իսկ՝ փճացած են կամ կորսուած...

Տասնվեցերորդ դարու (1561) Կեչառիսեան փաղանգէն կը յիշատակուի անունը Փիլիպպոս «փիլիսոփա»ի՝ որուն աշակերտած են Մատթէոս գրիչ («ի յերկիրս Ծաղկնու վանս, որ կոչի Կեչառիս») եւ Թադէոս: Արգար Մովսիսեան, որ իր «Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժական պատմութեան» անուն գործին մէջ համադրած է մեր կողմէ յիշատակուած այս դաստիարակ վարդապետներն ու գրիչները՝ ոչինչ կ'աւելցնէ անոնց կեանքի եւ գործունէութեան մանրամասնութեանց մասին: Անկասկած՝ մատենագրային եւ բանասիրական նոր պրպտումներ յաւելեալ լոյս պիտի սփռեն լուսապսակ այս տրիբուններու վաստակին վըրայ:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

«ԼԻՏԵՐԱՏՈՒՐՆԱՅԱ ԱՐՄԵՆԻԱ» ԱՄՍԱԳԻՐԸ

«Սով. Հայաստան» օրաթերթը, Հոկ – տեմբեր 24ի թիւով թարգմանաբար ներկայացուցած է Կարէն Սիմոնեանի «Ժամանակակիցին մուտքը արգիլուա՞ծ է...» խորագրուած յօդուածը, լոյս տեսած «Լիտերատուրնայա Գազետա»յի մէջ:

Մօտ 17 տարիէ ի վեր Երեւանի մէջ ռուսերէն լոյս կը տեսնէ հայ գրողներու ամսագիրը՝ «Լիտերատուրնայա Արմե – նիա»ն: Առաջին իսկ թիւերով ամսա – գիրը սեփական դիմագիծ կը ստանայ եւ կը դառնայ լուրջ հրատարակութիւն մը բոլոր անոնց համար, որոնք Հայաստանի մէջ թէ այլուր կը հետաքրքրուին ժամանակակից հայ գրականութեամբ: Խոր – հրդային Հանրապետութիւններու օտար ընթերցողներուն ծանօթացնելով հայ քերթողական արուեստին եւ արձակին առաւել հետաքրքրութիւն ներկայացնող երեւոյթները, ամսագիրը կարելիութեան սահմաններուն մէջ կը ձգտէր նոյնպէս պատկերացնել Հայաստանի հանրային, մշակութային եւ տնտեսական առօրեան:

Համաձայն յօդուածագիրին՝ ամսագրին այս յատկանիշները «ցաւօք սրտի... հիմնականում վերաբերում են անցած – գնացած ժամանակներին: Երբ նորից թերթում ես ամսագրի վերջին երեք – չորս տարիների պրակները, ակամայ նկատում ես, որ «Լիտերատուրնայա Արմենիա»ն կարծես աննկատ կորցրել է իր դէմքը, եւ առաջաւոր այդ դէմքի կորստի պատճառով՝ զրկուել է նաեւ երբեմնի հեղինակութիւնից»:

Որո՞նք են յօդուածագիրին մատնա – նշած գլխաւոր թերութիւնները:

Վերջին երկու – երեք տարիներուն քանի մը բարձրարուեստ թատերախաղեր ծնունդ առած են, յատկանշական երեւոյթ մը հայ գրականութեան համար: Հայ թատրոնի բեմին վրայ ներկայացուած են արժէքաւոր արդիական բեմադրութիւն – ներ: Արդ «մեր ամսագիրը ոչ միայն չի հրապարակել այդ պիէսներից գոնէ մէկը, այլեւ որեւէ կերպ չի փորձել վերլուծել մեր թատերագիրների յաջողու – թիւնները»:

Յօդուածագիրը ճշդած է, թէ ամսագիրին հիմնական առաջադրութիւններէն մէկն է հայ գրականութիւնը «յայտնա – գործել» եւ օտար ընթերցողին ներկա – յացնել զայն: Այս աշխատանքը այնքան անբաւարար ձեւով կը կատարուի, որ «ամսագրի ընթերցողները միանգամայն սխալ եւ իրական վիճակին չհամապա – տասխանող կարծիք կարող են կազմել ժամանակակից հայ գրականութեան ըն – կատմամբ: Եւ հէնց այդ պատճառով չէ՞, արդեօք, որ մի շարք քննադատական յօդուածներում ազգային գրական պրոցեսը մէկ – երկու գրողի ստեղծագոր – ծութեամբ պայմանաւորելու փորձեր են կատարւում: Մամուլում նոյնիսկ այն կարծիքն է յայտնուել, թէ իբր չի կարելի «հայ արձակով դատել հայկական կեանքը»:

«Լիտերատուրնայա Արմենիա»ն դադ – րած է նաեւ Հանրապետութեան առօր – եան պատկերացնելէ ակնարկի եւ հրապարակագրութեան միջոցով: Ճիշդ է, ըստ յօդուածագրին, թէ ամսաթերթը ունի «Ակնարկ, հրապարակախօսութիւն» բաժինը, որուն յատկացուած էջերը պարապ չեն մնար: Բայց ինչո՞վ կը լեցուին: «Լցւում են ինֆորմացիոն բնոյթի թոյլ, նկարագրական յօդուածներով, որոնք շատ հեռու են այդ պրոբլեմները բա – ցայայտելուց, որոնց լուծմամբ պայ – մանաւորուած է հասարակութեան յե – տագայ զարգացումը»:

Յօդուածագիրին համար լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ թարգմանու – թիւններու ցած մակարդակը, որ ի վիճակի չըլլար ապահովելու հայ գրողնե – րուն երկերուն իրական հնչեղութիւնը ռուսերէնով:

Յաջորդով՝ Խաչատուր Կեչառեցիի քերթողական վաստակին մասին հպանցիկ կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք ուշագրաւ ու յատկանշական են ա՛յլապէս:

Մ. Թ.

(*) Մեր ներկայ աշխատասիրութեան լրումէն ետք, հաւանօրէն 1976ի ընթացքին, «կամօքն Աստուծոյ» կ'առաջադրենք առանձնապէս ներկայացնել միջնադարեան մեր բանաստեղծութեան գլխաւոր դէմքերն ու գործերը, ուր անշուշտ համապարփակ ուսումնասիրութեամբ տեղ պիտի գտնեն Օրպէլեան եւ Կեչառեցի՝ ուրիշ շատերու կողքին, առաջին գծի վրայ:

Մ. Թ.

ԼՐԱԲԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Նկարիչ Րաֆֆիի գործերու ցուցադրութիւնը Վէռ սիւռ–Մառնի մէջ, Հոկտ. 25ին եւ 26ին մեծ յաջողութիւն արձանագրած է եւ տեղական մամուլն ալ անդրադարձած է գնահատանքով: Վերջին շրջանին արդէն Րաֆֆի արժանացած է Ռէնսիի Կալըրիին Ա. մեծ մրցանակին (Սեպ. 27) եւ Նոյեմբեր 8ին ալ Քլիշի սու–Պուա քաղաքի, Ա. մեծ մրցանակին:

Րաֆֆի 1968էն ի վեր կանոնաւորապէս կը մասնակցի Փարիզի մեծ ցուցահանդէսներուն ու նաեւ սրուարձաններու:

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Պայրամ էֆէնտին շատ լաւ տեղեակ էր որ կամ Սասուն անցած կ'ըլլայ Կորիւն եւ կամ Ս. Կարապետ ապաստանած կ'ըլլայ: Հետեւաբար Ս. Կարապետը աւելի մօտ ըլլալով, Պայրամ էֆէնտին իր ժանտարմաներով եկաւ, Ս. Կարա – պետը պաշարեց եւ լուր ղրկեց Վարդան վարդապետին ըսելով, որ եթէ Կորիւն ներսն է, թող յանձնուի ապա թէ ոչ ստիպուած պիտի ըլլայ վանքը ռմբակոծելու:

Վարդան վարդապետի միջնորդու – թեամբ Կորիւն վանքէն քաշուեցաւ, որպէսզի բարդութիւններու տեղի չտայ. գիշերով պարիսպի մէկ կողմէն իջնելով գնաց Սասուն ու միացաւ Մշոյին, ու հոն գտնուած մեր ֆէտայիներուն:

Վարդան վարդապետ լուր ղրկեց Պայրամ էֆէնտիին ըսելով որ Կորիւնը հոս եկած չէ եւ եթէ չէք հաւատար, կրնաք գալ եւ քննութիւն կատարել: Պայրամ էֆէնտին իր ժանտարմաներով վանքը մըտաւ ու վերջնապէս տեղաւորուեցաւ: Դպրոցը ուխտաւորներու տրամադրեցին եւ անոնք հոն հաստատուեցան: Մենք՝ աշակերտներս, ստիպուած մեր տուները վերադարձանք. արդէն 1915ի Մարտ ամիսն էր. գիւղի մէջ ա՛լ դպրոց չկար, գիւղացիները ալ յուսահատած էին. արտ վարել ցանել չէին ուզեր, կարծես կը զգային որ արտասովոր բան մը պիտի պատահի:

Լաւ չեմ յիշեր, Ապրիլին էր կամ Մայիսին, Խարախանեան սրբազան վախճանեցաւ, առօք փառօք բերին Ս. Կարապետ թաղեցին: Ու անկէ յետոյ կամաց կամաց սկսաւ Հայոց կոտորածը: Նախ Վարդոյի շրջանի Հայերը կոտորեցին. ողջ մնացողները փախան եւ եկան մեր կողմերը, մաս առ մաս, Վարդան վարդապետի կարգադրութեամբ տեղաւոր – ուեցան Սորտար, Ջիարաթ, Մեղտի, Պալլու, Կվարս, Պոկլան եւ Բագու գիւղերը, որոնք սիրով յանձն առին զիրենք կերակրել մինչեւ որ կառավարութիւնը յանցաւորները պատժէ եւ ամէն ոք իր տունը վերադառնայ: Բայց դժբախտա – բար շատ չանցած, Յուլիս ամսուն բոլորս միատեղ պիտի կոտորուէինք:

Յուլիս ամսու օր մըն էր, մայրս կանչեց զիս.— Տղաս, ըսաւ, այս տոպրակը առ գնա ջաղաց, զոր հօրեղբայրս Պօղոսը կ'աշխատցնէր, քիչ մը ալիւր բեր, հաց եփեմ, ալիւրս հատած է: Լաօ՛, մեռնիմ քու արեւուն, շուտ դարձ արի, չուշանաս: — Շատ լաւ ըսի մօրս, տոպրակը ուսս առի, ջաղացքի ճամբան բռնեցի:

Շատ հեռու չէր. հազիւ մէկ ժամուան ճամբայ պիտի կտրէի, բայց ես դաշտերու, ձորերու մէջէն խաղալէն, ծառերու վրայի անծեղներու բոյները անպայման պիտի նայէի հաւկիթ կամ ձագ հանա՞ծ են. այսպէսով հազիւ երկու ժամէն ջաղացք հասայ: Հօրեղբօրս ըսի.— Մայրս ղրկեց որ ալիւր տանիմ, հաց եփէ:

— Հա՛, Լաօ՛, շատ աղէկ, նստի կտոր մը պաղարջ կեր մինչեւ որ ալիւրը պատրաստեմ:

Ալիւրի տոպրակը կռնակս առի, պաղարջի մնացած մասն ալ ծամելով ճամբայ ինկայ. հազիւ գիւղին մօտեցած էի, դառնարածներ Բարգէն ինկոն, եւ փոքր եղբայրս Սամսոն դէմս ելան իրենց դառները խառնած իրարու, բոլորն ալ կը դողային ու վախէն կուլային: — Ի՞նչ կայ, տղաք, այդպէս իրար էք անցեր, ըսի: — Մի հարցներ, տոպրակդ վար դիր եւ մեզի հետ կեցիր, գիւղ մի՛ երթար. ժանտարմաներով եւ Քիւրտերով գիւղը պաշարուած է. բոլոր տղամար – դիկը հաւաքած անմիջապէս Ս. Կարապետ են տարած. կիները, ծերեր եւ երախաներ, հաւաքած եկեղեցի լեցուցած են, իսկ մէկ կողմէն քիւրտ խուժանը թալանը սկսած է արդէն:

Է՛հ, ան չէ, մենք այժմ ի՞նչ ընենք. գիւղ երթանք թող մենք ալ միւսներուն պէս ըլլանք, խորհեցանք, բայց մեր մէջ Էնկոն, որ մեզմէ ամէնէն տարեցն էր, — Չէ՛, ըսաւ, տղաք, բոլորս ալ պիտի կոտորեն. աւելի լաւ է որ մեր դառները լեռը հանենք, քանի մը օրէն նայինք ի՞նչ կ'ըլլայ:

Մինչ մենք այսպէս զանազան միջոցներ կը խորհէինք, մութը սկսաւ եւ կամաց կամաց մեր դառներով սկսանք լեռ բարձրանալ: Յանկարծ, Սահակ կոչուած քրտական գիւղէն, որը էշ մը առած, որը ձի մը, մեր գիւղը կ'երթային թալանի, դէմերնիս ելան: Մեր բոլոր դառները իրենց գիւղի կողմը դարձուցին, իսկ մեզ ալ կարգի շարեցին սպաննելու համար: Բարեբախտաբար, հօրս ծանօթ մեր Քերվա Պաշէն զիս ճանչցաւ ու ընկերներուն թոյլ չտուաւ մեզ սպաննելու: Ու դառնալով մեր կողմը հայերէն ըսաւ — Լեռը ելէք, ձեր ֆէտայիները հոն են, գացէք անոնց միացէք:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. – 3)

ՁԱՅՆԵՐ ԳՈՒԱՌՈՒԷՆ

ԼԻՈՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

(Դաշնակցութեան 85ամեակին առթիւ)

— O —

Զոյգ եռագոյններուն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր երրորդութեան հովանիով հնչեց «Մշակ բանուոր» քայլերգը՝ Սալ Ռամոյի սրահներուն մէջ, կիրակի Նոյ. 9ի յետ միջօրէին, նախագահութեամբ Ռոնի երեսփոխան Փոփըրէնի:

«Հ. Յ. Դ. Օր»ուան տօնակատարութեան կազմակերպիչ Վարանդեան կոմիտէին ողջոյնը հանդիսականներուն փոխանցեցին հանդիսավարներ՝ Միշէլ Ղազարեան եւ Լիւսի Գըլըճեան:

Փարիզի «Նաւասարդ» նուագախումբ-պարախումբը երկսեռ՝ տոհմիկ պարերով ցոլացուց իր հողերուն վրայ ապրող ազատատենչ, խաղաղ եւ կեանքին վայելքը ճանչցող Հայ ժողովուրդին կամքն ու նկարագիրը: Թնքոյշ եւ «երկար վարսեր»ով ու «քօղեր»ով գեղջուկ աղջիկներն ու «լեռնական հովիւ» մանչերը, «Օսմանեան բռնակալութեան լուծէն» մեր ժողովուրդը ազատագրելու նուիրուած հերոսները պատկերացնել փորձեցին:

Կ'ոգեկոչուի 1890ին Քրիստափոր-Ռոստոմ-Զաւարեանի հիմնած կուսակցութեան գործունէութիւնն ու շարունակուող պատմութիւնը անոր, կոչուած՝ մեր ժողովուրդին պարտադրուած բռնակալութեան դէմ մարտնչելու ազատագրական պայքարներով, հայրենիք վերակերտած ու այսօր տարագրուած ժողովուրդին իրաւունքներուն պաշտպանութեան լծուած:

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ բանախօսը Հանրի Փափազեան ֆրանսերէն իր ճառը սկսաւ անդրադառնալով Թուրք դեսպաններու սպանութեան, որ պատճառ եղաւ անգամ մը եւս ուշադրութիւն հրաւիրելու Հայկ. ցեղասպանութեան եւ Հայկ. դատին վրայ: Զարկեց աշխարհի անտարբերութիւնը մեր դատին նկատմամբ ու եզրակացուց.— «Դաշնակցութիւնը արդար կը նկատէ իր հողերուն վրայ ազատ ապրելու իրաւունքին համար իւրաքանչիւր ժողովուրդի ազգային պայքարները գոյատեւման: Դաշնակցութիւնը կը ձգտի ազատ, անկախ եւ ամբողջական Հայաստանի իր ծրագրի իրագործման»:

«Նաւասարդ»եանները արագ կշռոյթներով, խանդավառ մթնոլորտի մէջ պարեցին Վանեցիներու պարը իր տարբերակներով ու փակեցին Ա. բաժինը:

Յայտագրի Բ. մասը կը հրաւիրէր արուեստագէտ երգչուհին ու իր նուագախումբը: Ձայնային ջերմ հաղորդականութեամբ Լիզ Սարեան երգեց ֆրանսերէն եւ հայերէն թախծոտ ու խնդուն երգեր՝ հմայելով սրահը: Երաժշտագէտ մեր Ազնաւուրին «Անոնք ինկան»ը վշտոտ արձագանգն էր նահատակներուն: Ու վերջապէս ե՞րբ պիտի ունկնդրենք եւ երգենք «Գարուն — գարուն»ի նման երգեր հայրենաբաղձութիւնը թեթեւցած հոգիով:

Վարանդեան կոմիտէութեան ներկայացուցիչը՝ Գեղամ Կանանեան հայերէն բանախօսութեամբ յստակօրէն բանաձեւեց դաշնակցականի համոզումները, անդրադառնալով կուսակցութեան անցեալին ու ներկային:

ԺԹ. դարու կէսերուն ժողովուրդին տառապանքը բխեցուց Արմենական, Հնչակեան ու յատկապէս Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութեան կուսակցութիւնը, որ ժողովուրդի զաւակ ջան ֆէտայիները մկրտեց «Մահ կամ Ազատութիւն» նշանաբանով, որ «մեզի պիտի պարգեւէր մեր երէկի եւ այսօրուան հայրենիքը՝ Հայաստան»: Նշեց որ իր գործունէութեան 85 տարիներուն Դաշնակցութիւնը ճանչցած է յաղթանակներ եւ պարտութիւններ, սակայն յուսահատած չէ բնաւ, ընդհակառակն իր ճիգերը կրկնապատկած է ժողովուրդի դատին պաշտպանութեան գծով, ու նորանոր յաղթանակներու հաւատքով՝ կը շարունակէ պայքարիլ: Բանախօսը, Դաշնակցութեան հայաստանասէրի ու հայրենասէրի նկարագիրը շեշտեց.—

— Փաստօրէն միշտ քաջալերած է ներգաղթի ճիգերը:

— Կը դատապարտէ սակայն արտագաղթը Խորհ. Միութենէն ներս թէ դուրս, վերջերս նաեւ Միջին Արեւելքէն դէպի Արեւմուտք:

Հայութիւնը առանձին է սփիւռքի մէջ մաշումին տոկալու եւ հայ դատը արծարծելու պայքարին մէջ: 60ամեակին, հակառակ դիմումներուն լուռ մնացած հեռատեսիլը, Թուրք դեսպաններու սպանութեան առիթով, սակայն լայն տեղ տուաւ Հայկ. ցեղասպանութեան:

— Լիբանանի քաղաքացիի գիտակցութեամբ հայ համայնքին միասնական չէզոքութիւնը կ'երաշխաւորուի «իրենց կեանքը խնդրոյ առարկայ դարձուցած» ընկերներուն արթնութեամբը:

— Դաշնակցութիւնը ժողովուրդին յոյսերը արդարացնելու կը ձգտի:

«Նաւասարդ»ի եռանդոտ պարերու ցնծութեամբ ողողուած սրտերը կը տրոփէին հայօրէն:

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը» հիմնադիր երրորդութեան զոհուելու եւ փրկելու հաւատքն ու ժառանգը կը յաւերժացնէ:

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

La mort d'un ambassadeur

Que la violence soit aveugle, on le sait. L'assassinat de l'ambassadeur de Turquie à Paris est à cet égard exemplaire par son absurdité. Parmi les Turcs ombrageux, nationalistes, agressifs, Ismaïl Erez était une exception. J'avais dîné avec lui avant son départ pour Paris, que certains s'ingéniaient à retarder. Très conscient des aspérités de la politique étrangère de son pays, il partait avec la volonté de détendre les relations franco-turques et suscitait, du coup, beaucoup de méfiance dans son ministère. Il avait pourtant en moins d'un an atteint son but, en dépit des vagues soulevées par l'affaire de Chypre. Par un paradoxe révoltant, la mort de ce francophile lucide et généreux va contribuer à assombrir de nouveau nos relations avec son pays.

Mais les assassins ne s'en soucient guère. Qu'ils soient en l'occurence des Arméniens, des Grecs, des Turcs de gauche, il ne s'agit pour eux que d'attirer l'attention sur leurs problèmes. Il est significatif que cet attentat ait été revendiqué à la fois par une organisation arménienne et par une grecque chypriote : il peut en effet servir les deux. Qu'importe alors la victime, qu'importe même si dans l'immédiat le crime se retourne contre la cause qu'elles soutiennent. Il ne s'agit à long terme que d'imposer au monde cette cause.

Car tout est là. Les Nations Unies (unies dans leur égoïsme) ne s'occupent que des questions qui les atteignent par le tumulte et par le sang. Si le monde n'avait pas enseveli dans l'oubli le génocide arménien, les déportations des Grecs chypriotes, comme il a ignoré les Palestiniens, comme il ignore encore les Kurdes et tant d'autres, les peuples sacrifiés ne seraient pas acculés à un désespoir qui ne trouve d'issue que dans la politique du pire. Que la victime d'un attentat soit innocente, voire amie, ne compte pas. Il ne s'agit que d'attirer les projecteurs.

Il y a une logique du terrorisme, nécessairement affreuse. Mais cette logique se déclencherait-elle si les nations manifestaient moins d'indifférence ? Ismaïl Erez est sans doute injustement la victime d'un combat justifié. Les premiers coupables ne sont pas ceux qui ont tiré.

Pierre-Marie QUEMENEUR

« *Réformes* » (1-11-75 No 1597)
53-55 Av. du Maine Paris

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(Փարիզի մասնաճիւղ)

Սիրելի հայրենակիցներ,

«Նոր Կեսարիա». ահաւասիկ նոր անուն մը Հայաստանի քարտէսին վրայ, Արարատ եւ Արագած պատմական լեռներէն հաւասար հեռաւորութեամբ, Էջմիածնի եւ Արաքս գետի մօտիկը:

Հին Կեսարիան, հայ Կեսարիան՝ պատմութեան անցաւ, կեցցէ՛ Նոր Կեսարիան, շուրջ հինգ հազար նոր բնակիչներով:

Այս աւանը՝ քաղաքի վերածելու եւ հին Կեսարիոյ յիշատակը վառ պահելու համար, հայրենի կառավարութեան հետ — ռատես վարիչները, ամէն ջանք կը թափեն, որպէսզի Նոր Կեսարիան իր արժանի տեղը գրաւէ նոր աւաններու կարգին:

Այժմ՝ արտասահման գտնուող հայրենակիցներուն կը մնայ, իրենց պարտականութեանց ամէնէն նուիրական գործը ընել եւ կարեւոր օժանդակութիւններով, շէնցնել, ճոխացնել Նոր Կեսարիան:

Առաջին հերթին՝ Թոմարզացիներուն, Թալասցիներուն, կէրմէրցիներուն, էֆքերեցիներուն, Թավլասունցիներուն, տէրէվանեցիներուն եւ այլ տեղացիներուն անուններով դպրոցայ, հիւանդանոց, դպրոց, գործարան եւ այլ բարենպատակ հիմնարկներ շինել, հայրենասիրական լաւագոյն գործը կրնայ ըլլալ: Ինչպէս էվէրէկցիներն ու չօմախլացիները (Արգէօս) պողոտաներով անմահացուցին իրենց ծննդավայրերը:

Արդ՝ թանկագին հայրենակիցներ, կոչ կ'ընենք ձեզի, որպէսզի մեր բացած երկու հարիւր յիսուն հազար ֆրանքի արշաւը լիովին յաջողի, եւ դուք ձեր նախընտրած միջոցներով հաճիք օգնել մեզի եւ ձեր նիւթական եւ այլ կարեւոր նուէրները ղրկել մեր գանձապահ Գէորգ Սաատէթեանի հասցէով՝

18, rue de Picardie, 75003 Paris
C.C.P. La Source 34136.02

Կանխաւ շնորհակալութիւն եւ յարգանօք

Ի դիմաց վարչութեան

Նախագահ ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆ
Քարտուղար ՅԱԿՈԲ ՎԷԶԻՐԵԱՆ

Նոր Կեսարիա, եւ պողոտաները՝
Արգէոս, Էվէրէկ, Թոմարզա, Թալաս

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ը.

Ծապլվար, 24 Դեկտեմբեր 1908

Քահանան ոտքի ելաւ մեկնելու համար: Այն ատեն, մեր նախօրօք տուած որոշումի համեմատ, Սմենց Վարդան, Հասօ եւ Խեւ Ալօ յարձակեցան Տ. Սահակի վրայ, ձեռներն ու ոտքերը կապեցին եւ այնպէս անշարժութեան դատապարտեցին զինքը: Այդ յանկարծական յարձակումէն սարսափած՝ Տ. Սահակ մարեցաւ:

Անմիջապէս Ծապլվարի Հայ Կանանց Անձնուէր խմբի նախագահ ընկերուհի Սարա փութաց տէրտէրի մօտ եւ պէտք եղած խնամքները տուաւ:

Քիչ յետոյ Տ. Սահակ սթափեցաւ եւ երբ իր հանդարտութիւնը գտաւ, բացատրեցի իրեն թէ՝ իր կեանքի մասին մի որեւէ վտանգ չէր սպառնար, թէ եղածը լոկ մի յեղափոխական տաքտիկա էր, որոշ նպատակի համար եւ թէ ինք մեր մօտ կալանաւոր պիտի մնար մինչեւ պայքարի վերջնական ելքը:

Մի քանի ժամ յետոյ, գիւղացիք տեսնելով որ իրենց տէրտէրը դուրս չի գար, միւս կողմէ նշմարելով որ իր խալֆան դուրս ձգուած է, հաւաքուեցան դպրոցի առջեւ եւ սկսան «Տէր հայր, տէր հայր» կանչել: Այն ատեն փայտէ փեղկերէն մին բանալ տուի, եւ տղերքը քահանան պատուհանին քով բերին, գլուխը բաց եւ թեւերը կապուած:

— Ահա ձեր դաւաճանութեան դէմ՝ յեղափոխութեան պատասխանը, գոչեցի վարը ժողվուած ամբոխին:

Քառորդ ժամ չանցած՝ ամբողջ Ծապլվարը հաւաքուած էր մեր շէնքի շուրջը, հո՛ն էր Րէս Սերգօ, իր երկու որդիներով, հո՛ն էին եւ Սըհօ Ջան, Փրենց Ցարօ, Կօլօշենց Սեդօ, պայտար Մկօ, կիներ, հարսեր ու աղջիկներ եւ բոլոր երախայքը, որոնք լացուկոծով կը պոռչտային եւ իրենց քահանան կը պահանջէին: Աղմուկը հետզհետէ կ'աւելնար:

Յանկարծ Քոմրաշ գիւղի Կարլ Մաքս Կլուբի քարտուղար Հասօ երեւցաւ պատուհանի առաջ եւ երեք անգամ իր հրացանը պարպեց օդին: Ամբողջ պուրժուազիան եւ անգիտակից ամբոխը լեղապատառ խոյս տուին ու փողոցը ամայութեան մէջ ինկաւ:

Այդ օրուայ բոլոր եղելութիւնները շատ ցնցող տպաւորութիւն առաջ բերին ու հասարակ ամբողջ Ծապլվարի մէջ:

Հետեւեալ օրը կրկին բանակցութիւններ սկսան, բայց այս անգամ ներկայացող պատգամաւորները չէին համարձակեր մեր դրան սեմէն ներս մտնել, այլ դուրսը կեցած կը խօսէին: Ի հարկէ մենք հաստատ մնացինք մեր որոշումին մէջ եւ յայտարարեցինք թէ՝ մի միայն բռնի ուժի առջեւ տեղի պիտի տանք:

Ամբողջ շաբաթ մը այդ կացութիւնը տեւեց, վերջապէս տեսնելով որ մենք երբեք տեղի պիտի չտանք հաշտարար խարէական զիջողութիւններու՝ Րէս Սերգօ, Սըհօ Ջան եւ Փրենց Ցարօ, երեք օր առաջ, երկար խորհրդակցութիւններէ ետքը, կ'որոշեն դիմում ընել կառավարութեան:

Մեր անխոնջ ու յամառ պայքարին յաղթական արդիւնքն էր դա:

Այս երեկոյ, ինչպէս լուր առինք, կը հասնին երկու ժանտարմա եւ մի յիսնապետ: Վաղը կը լինի վճռական օրը:

Ափսո՜ս որ այս կրիտիկական մոմէնտներուն մէջ տակաւին բաւարարութիւն չունիք մեր փողի պահանջումներուն: Չգիտեմ ի՞նչպէս բացատրել ձեր այդ աշխարհահայեացքը:

(Շար.)

Կարդացէք
«ՅԱՌԱՋ»ը
Տարածեցէք

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ Կիրակի Նոյ. 23, կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց որոնք ծառայեցին Թաղին բարօրութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11, հոգեհանգիստ 11.50:

Ծանօթ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող բարեհաճին դիմել Թաղականութեան:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծննդեան հարիւրամեակ

ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆԻ

(ԻՆՏՐԱ)

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Բանախօս՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Կիրակի, Նոյ. 23, ժամը 16ին
Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան
մշակութային կեդրոն
118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Արտասանութիւն՝ Օր. Վ. Պասմաճեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սեդա Ասլանկիւլեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօրեղբօր՝ Մուշեղ Կարապետեանի մահուան տխուր առթիւ:

TRANSIT & TRANSPORTS

COMMISSION - CONSIGNATION

AGENCE EN DOUANE

Réception - Expédition - Livraison pour marchandises toutes provenances

Surveillance au débarquement des vapeurs contrôle et agréage

Représentation pour livraison réception réexpédition formalités de Douane et Régie

Maison DERDERIAN

Agréée en Douane No 793
Ancienne Maison P. L. JACOB
32, Rue de la République, Marseille
Tél. : 91-24-98
C.C.P. Marseille 3243-51
R. C. Marseille 55 A 1419

Correspondants dans les principales villes et ports représenté par FRANGULIAN

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Անվերսէն, Տէր եւ Տիկին Մելաթոն Ասլանեան 1500 Ֆր. կը նուիրեն, շնորհաւորելով «Յառաջ»ի յիսնամեակը:

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հաւատացեալները Կիրակի Նոյ. 23, եկեղեցւոյ օծման 22րդ տարեդարձին առիթով առաւօտեան ժամը 10ին հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին, ղեկավարութեամբ Պ. Հայազատ Օհանեանի ատեւշատութիւն եւ բարեմաղթութիւն եկեղեցւոյ բարերարներուն եւ աշխատող անձերուն հոգիներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի)

×

Ի պատիւ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը Շաբաթ Նոյ. 22 ժամը 21ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիւսիսեան սրահին մէջ: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Հոգաբարձութեան անդամներուն մօտ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ON DEMANDE

Modéliste, coupeur et représentant
Maison Maurice - Confection
72, Rue des Moines — 75017 Paris
Prendre rendez-vous avant de se présenter en téléphonant
627-68-54

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒՔ

Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները, ողբացեալ Գրիգոր Չիլինկիրեանի մահուան առթիւ.— Տէր - Մինասեան ընտանիք, Միսաքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ինճէեան 50ական, Գրիգոր Պուշեան, Սիվազլեան 25ական եւ 25ական դոլրոցին, Խաչիկ Չիլինկիրեան, Կարպիս Չըթըրեան, Թուլումճեան Գրիգոր 30ական, Պօղոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Զօրպաճեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ժամկոչեան, Յարութիւն Չէքմէճեան 10ական, Սինունեան ընտանիք 50 դպրոցին, Հմայեակ Կարապետեան 10 դպրոցին:

Յովհաննէս Վարժապետեանի մահուան առթիւ Քաջազնունի Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Դաւիթեան, Մինասեան ընտանիք եւ մի ոմն 50ական եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թիւթէլեան եւ Յակոբեան ընտանիք 20ական, այրի Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեան 10, այրի Տիկին Հայկուհի Շալճեան, մի ոմն 20ական դպրոցին:

Արամ Չէնճիրճեանի մահուան առթիւ Յարութիւն Նեվշէհիրլեան, Ժաք Փաստրմաճեան 50ական, Սարգիս Մավեան, Սարատէրեան Մելքոն 20ական, Թուլումճեան Գրիգոր 30 դպրոցին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

INVITATION

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

VENDREDI 21 NOVEMBRE A 21 H.

SUSANA MILDONIAN
MAXENCE LARRIEU
ANDRÉ BERNARD

et

L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL QUATRA
ALAN HOVHANNES — MOZART — DEBUSSY

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 22 Novembre 1975 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : BEDIKIAN et le groupe SEVANE
En attraction : le chanteur arménien LUDOVIC
BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE
Tenue correcte exigée

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Նոյ. 22, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Օրակարգի վրայ է Պատգ. ժողովի զեկուցումը եւ մասնաճիւղի վարչութեան ընտրութիւնը:

ՔՈՔԹԷՅԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Նոյ. 22 ժամը 16ին, իր կեդրոնատեղին, «Պարոյր Սեւակ» դրադարանին մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ համակիրները:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

« Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամօնի » երիտասարդաց միութեան տարեկան մեծ պարահանդէսը, Նոյեմբեր 22 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ ուշ գիշեր, Սէն Շամոնի Սալ տէ Ֆէթի մէջ: Այս պարանցիկ երեկոյթը պիտի շէնցնէ Վալանսի հանրածանօթ «Կռունկ» նուագախումբը, հայկական եւ եւրոպական պարանուագներով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒՔ

Կապ. Խաչի Սէն Ժեռմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պր. Չիֆթէեան եւ Պր. Պօյաճեան 30ական Ֆր. Յովհ. Պօյաճեանի հոգեհանգիստին առթիւ:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Grand Bal

DU NOR SEROUND D'ALFORTVILLE

Samedi 22 Nov. de 20 heures à l'aube Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

avec la participation de l'ensemble
BERNARD DEDEDJIAN

Entrée 20 Fr., Nor Séround 10 Fr.

Exigez
de votre fournisseur habituel
les délicieux

halva lokoum tahin

Bongoût

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
21
VENDREDI
21 NOVEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·445

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 ֆր· Վեցամսեայ 90 ֆր·
Արտասահման Տար· 200 ֆր· Հատը 1 ֆ· 20

51e ANNÉE — No 13.445

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի ՎԵՐՋՈՅ ՄԵՌԱՒ ՖՐԱՆԿՕ,

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄԵՆԱՏԷՐԸ ՄԵՌԱՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀՈԳԵՎԱՐՔԷ ՄԸ ԵՏՔ

35 օրուան հոգեվարքէ մը ետք, Նոյ· 20ին, Ֆրանքօ հոգին (եթէ կայ հոգի··· պիտի ըսէր բանաստեղծը) աւանդեց, 83 տարեկանին: 35 օր է որ Սպանիոյ ծե – րունի մենատէրը աննախընթաց պայքար մը տարաւ մահուան դէմ, գուցէ մա – սամբ անգիտակից պայքար մը բայց ինչպէս միշտ, մահը յաղթեց: Այս հոգե – վարքին երկարատեւ բնոյթը դուռ բացաւ նաեւ զանազան կատակներու, որոնք կըր– նային անհամ թուիլ տրուած պայման– ներուն մէջ, եթէ մարդը ու մանաւանդ Պետութեան ղեկավարը սիրուած ըլլար:

Ֆրանքօ այլեւս պատմութեան կ'անցնի, եթէ յանկարծ այս մահն ալ չհերքուի, այնքան տարօրինակ փուլերէ անցաւ մար– դը, որու կազմը դիմացաւ առնուազն 7-8 ծանր հիւանդութիւններու եւ երեք գործողութիւններու: Սպանիոյ եւ աշ – խարհի լրագրողները որոնք աւելի քան ամիս մըն է գիշեր–ցերեկ կը հետեւէին այս չըմեցուցիչ հոգեվարքին, այլեւս կրնան իրենց տուները վերադառնալ: Էջ մը դարձաւ Սպանիոյ պատմութեան մէջ ու նոր էջը զոր կը բանայ Խուան Կարլոս, կարեւոր դարձակէտ մըն է: Ստեղծել ազատական եւ ժողովրդավար վարչա – կարգ մը մօտ 40 տարուան մենատիրա– կան դրութենէ մը ետք դիւրին գործ չէ, մանաւանդ մէկուն համար որ ընդուն – ուած ալ չէ բոլորէն ու մանաւանդ սպա– նական Ձախէն:

Պարզ է որ այս 35 օրուան հոգեվարքը ծառայեց սպանական Ֆալանժին, որ «կազմակերպուի» եւ անկարելի չէ մտա– ծել թէ բժիշկները, որոնց գլուխն էր որդարան իր փեսան՝ Վիլլավերտէ ամէն ինչ թափեցին, ոչ այնքան փրկելու հա– մար կեանք մը, որ դատապարտուած էր, այլ պարզապէս ժամանակ շահելու եւ ամրապնդելու վարչաձեւը, քանի մը հոգի ալ բանտարկելով ու վախի մթնոլորտը սաստկացնելով:

Հիմա Սպանիա սուգի մէջ է — 30 օր — ու ոչինչ կարելի է նախատեսել: Ծերու– նի մը պիտի թաղուի, որ իր երկրին ծա– ռայեց իր հասկցած ձեւով, մնացեալը պատմութիւնը պիտի ըսէ:

Ֆրանսիսքօ Ֆրանքօ ծնած էր Ֆէրրոլ, 1892ին: Թոլետոյի զինուորական ակադե – միան արձանագրուած էր, երբ դեռ 14 տարեկան էր: Զինուորական ասպարէզի մէջ փայլուն դէմք մը կը դառնար շու– տով, «շնորհիւ» Մարոքի պատերազմին, որու ընթացքին ի յայտ կը բերէր իր ռազ– մավարական շնորհները: Այսպէս 17 տա– րեկանին փոխ–հազարապետ էր, 22 տա– րեկանին՝ հազարապետ, 30ին՝ գնդա – պետ, իսկ 1926ին Ֆրանքօ, Սպանիոյ եւ Եւրոպայի ամէնէն երիտասարդ զօրա – վարն էր արդէն: Արդարեւ՝ 33 տարեկան էր այդատեն: Իբրեւ կազմակերպիչ՝ իրեն կը վստահուէր սպանական Օտար Լեգէոնի կազմութեան պարտականութիւ– նը, ապա՝ տեսուչի պաշտօնը Սարակոսի զինուորական Ակադեմիային:

Ֆրանքոյի զինուորական եւ քաղաքա – կան կեանքին համար անկիւնադարձ մը կը դառնար, երբ 1935ին Մարոքի շրջանի բանակի ընդհանուր հրամանատար կը նշանակուէր: Արդարեւ, սպայակոյտի պետ կը նշանակուէր նախագահին կողմէ եւ ապա յանկարծակի ձեւով կ'աքսորուէր Քանարեան կղզիները 1936ի ընտրութիւն– ներուն հետեւանքով, այլ խօսքով, երբ ժողովրդային Ճակատը իշխանութեան գլուխ կուգար:

Նոյն տարուան Յուլիս 13ին երեսփո – խան Քալվօ Սոթելօ, միապետականներու ղեկավարը, կը ձերբակալուէր եւ քանի մը օր ետք անոր դիակը կը գտնուէր: Եւ, որովհետեւ, վարչապետը այս վերջինոյն հրապարակաւ սպառնացած էր, ընդդի – մադիր տարրին բողոքին կ'ենթարկուի: Յուլիս 18ին, սպանութիւնը իբր պատըր– ուակ ծառայեցնելով, Մարոքի եւ Սպա– նիոյ բանակները կ'ըմբոստանան իշխա – նութեան դէմ:

Այսպէս է, որ ծայր կուտայ քաղաքա– ցիական ահաւոր պատերազմը: 1·200·000 մեռեալ, ամէն կողմ աւեր, վայրագու – թիւններ, օտար ուժերու միջամտութիւն եւայլն:

Ու կը հաստատուի մենատիրական վար– չակարգ մը, թեւ կ'առնէ փրանքիզմը, կ'ամրապնդուի Ֆալանժը ու Սպանիա կը դառնայ Ֆաշիզմի բոյնը: Այսուհանդերձ կարելի չէ ուրանալ թէ Ֆրանքոյի չէզո– քութիւնը Բ· աշխարհամարտին մեծապէս օգտակար եղաւ դաշնակիցներուն: Երբ 1940ին Հիթլեր զինքը կը տեսնէր համո– զելու համար որ իր կողքին պատերազմի մտնէ, տեսակցութենէն ետք կ'ըսէր «Կը նախընտրեմ որ 3–4 ակռայ քաշեն քան անգամ մըն ալ իրեն հանդիպիմ»: Չըրչիլ զայն կը նկատէր իբրեւ բռնատէր մը, մինչ տը Կօլ կը գտնէր որ Ֆրանքօ դրա– կան եղած է իր երկրին համար եւ նաեւ անհրաժեշտ, հակառակ իր բոլոր ոճիր– ներուն, ինչպէս անհրաժեշտ էր Սթալին Խորհ· Միութեան համար:

Այս քանի մը օրերուն Խուան Կարլոս կը դադրի պետական փոխանորդ ըլլալէ եւ մինչեւ Շաբաթ պիտի սպասէ որպէսզի պաշտօնապէս թագը դրուի իր գլխուն եւ Կիրակի ալ նախագահէ Ֆրանքոյի ազգ· յուղարկաւորութեան: Անկէ ետք կը սկսի իր իշխանութեան շրջանը, որմէ ամէն մարդ շատ ակնկալութիւններ ունի եւ կասկած չկայ որ բեռը ծանր է իր ուսե– րուն վրայ: Դիւրին գործ չէ մենատի – րութենէ ժողովրդավարութիւն անցնիլ առանց խառնակութեան: Փորթուկալի օ– րինակը քաջալերական չէ բայց եւ այն– պէս Խուան Կարլոս պէտք է նոր դիմա– գիծ մը տայ Սպանիոյ, ազատական եւ ժողովրդավար:

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆ կրկին մեռեալներ կան եւ առեւանգումներ մինչ Քուվ տը Միւրվիլ կը սկսի իր տեսակցութիւնները:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ Ընկերվարական կու – սակցութեան ղեկավարը՝ Սոարէս մա – մուլի ասուլիսի մը ընթացքին հաղոր – դեց, թէ հրաւէր ուղղած է Ֆրանսայի, Ի– տալիոյ եւ Սպանիոյ համայնավար եւ ըն– կերվարական առաջնորդներուն, որպէսզի խորհրդաժողով մը գումարեն Փորթու – կալի ներքին կացութեան շուրջ: Սոարէս հաղորդեց նաեւ, թէ նոյն հրաւէրը ուղ– ղած է Փորթուկալի Համայնավար կու – սակցութեան ալ ու մինչ Ֆրանսայի, Ի– տալիոյ եւ Սպանիոյ Ընկերվարական ու Համայնավար կուսակցութիւնները դրա – կան պատասխան տուած են, Փորթուկա– լի համայնավարները մերժած են մաս – նակցիլ: Սոարէս ամբաստանեց այս վեր– ջինները, որ չեն ուզեր ենթարկուիլ ժո– ղովրդավարական օրէնքներուն եւ երկրին մէջ քաոս ստեղծելով կ'ուզեն «իրենց մե– նատիրութիւնը պարտադրել»: Հինդշաբ– թի առտու, վերջին լուրերու համաձայն կառավարութիւնը կարճ զեկոյցով մը հա– ղորդած էր թէ կ'ընդհատէ իր գործու – նէութիւնը: Երկրին վիճակը կրկին խառ– նակ է:

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Առեւտուրի նախա– րարութիւնը արտօնութիւն չտուաւ ամե– րիկեան ընկերութեան մը, որպէսզի ելեկ– տրոնիք սարք մը ծախէ խորհրդային Ին– թուրիսթին: Այս սարքը պիտի ծառայէր տեղեր ապահովելու օդանաւերու մէջ: Նախարարութեան առարկութիւնն այն է, որ խորհրդային իշխանութիւնները կրնան այլ նպատակներու գործածել սարքը:

ՖՐԱՆՍԱ 400 զինուորական մասնա – գէտներ պիտի ղրկէ Սաուտական Արա – բիա, որպէսզի Ֆրանսական հրասայլերը չփճանան եւ միշտ գործածական վիճակի մէջ մնան: Սաուտական Արաբիա 300է աւելի հրասայլ գնած է Ֆրանսայէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ· 14–17)

ՆՈՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ՈՒՍՈՂԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայ պատմաբանները արժէքաւոր տըւ– եալներ երեւան հանած են Ե·–Զ· դարե– րու ուսողագէտներու գործունէութեան մասին: Ասոնց աշխատութիւնները կոր– սուած կը համարուէին: Ուսումնասիրե– լով միջնադարեան արաբական աղբիւր – ները, մասնագէտները պարզեցին, որ «Էվկլիդէսի հինգերորդ փոսթիւլային ա– պացոյցը Աղանիսի կողմէ» աշխատու – թիւնը կը պատկանի Մեսրոպ Մաշտոցի աշակերտ, Ե· դարու ուսողագէտ Աղան Արծրունիի գրիչին: Ասիկա առաջին յայտնաբերումն է, որով լոյս կը սփռուի Հայաստանի ուսողագիտական միտքի զարգացման ակունքներուն վրայ:

Գիտնականները նոր տուեալներ ի յայտ բերին նաեւ բիւզանդացի ուսողա– գէտ Նիկողայոս Արտաւազդի մասին (ԺԴ· դար), որուն աշխատութիւնները գտնուեցան Փարիզի հին ձեռագիրներու գրադարանը:

×

«ԲԻԲԼԻԱԿԱՆ»Ը ՍՊԱՆԵՐԷՆ

Յովհաննէս Շիրազի «Բիբլիական» պոէ– մը թարգմանուած է բազմաթիւ լեզու – ներու՝ ամէնուր արժանանալով ընթեր – ցողներու գնահատանքին:

Պուէնոս – Այրէս հրատարակուող «Սե– ւան» շաբաթաթերթին մէջ — Ապրիլ– թիւ — տպագրուած է պոէմին սպանե– րէն թարգմանութիւնը, որուն հեղինակն է Դոկտ· Ստեփան Գալայճեան: «Խոստո – վանիմ, որ դողդոջ մատներով, սրտի խոր անձկութեամբ եւ, ինչո՞ւ պահեմ, որոշ վախով մօտեցայ գործին, դրած է ան: Պատասխանատուութեան լուրջ հարց մը կը ծագէր՝ ծանօթացնել օտարներուն, սիրցնել տալ սպանախօս հայ նոր սերուն– դին եւ տեղացի ընթերցողներուն մեր աննման Շիրազը»:

«Սեւան»ի նոյն թիւին մէջ զետեղուած են պոէմին հայերէն բնագիրն ու Յովհ· Շիրազի դիմանկարը:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԳՈՅՆԵՐԸ

Նկարիչ Հրաչեայ Ռուխեան երկար տա– րիներ բարեկամը եղած է Աւ· Իսահակ – եանի եւ, հետեւաբար, նկարած է բա– նաստեղծը, անոր քնարերգութեան տի– պարները:

Գրողներու կեդրոնական Տան սրահնե– րուն մէջ նկարիչը իր այդ նկարները ցու– ցադրեց, բանաստեղծին յոբելեանին առ– թիւ:

×

ԶՕՐ· ՆՈՒԷՐ ՍԱՖԱՐԵԱՆ

Զօր· Նուէր Սաֆարեանի ծննդեան 70– ամեակն է: Ծնած է Արճէշ, 1905ին: Տասը տարեկան էր, երբ 1915ին տեղի ունեցան հայկական կոտորածները, երբ գործա – դրուեցաւ պատմութեան աննախընթաց ցեղասպանութիւնը: Աւերուեցաւ հայրե– նի Արճէշը, Վանի նահանգի արդաւանդ գիւղաքաղաքներէն մէկը: Քիչեր յաջողե– ցան ազատիլ թրքական արիւնոտ եաթա– ղանէն: Գաղթի փշոտ ճամբան բռնած – ներուն մէջ էր Նուէրի մայրը՝ երկու զաւակներով: Բազում տառապանքներէ ետք յաջողեցան Էջմիածին հասնիլ:

Մօրը մահէն ետք, 1919ին, Նուէր ման– կամսուրի մը մէջ կը տեղաւորուի: 1923– ին կ'ընդունուի Երեւանի զինուորական դպրոցը եւ զայն կ'աւարտէ 1927ին: Ապա հայկական հրաձգային զօրագունդին մէջ կը նշանակուի դասակ, իսկ շատ չան – ցած՝ վաշտի հրամանատար:

1937ին կը յաճախէ «Մ· Ֆրունզէ» զին– ուորական ակադեմիան: 1940ին կ'աւար– տէ եւ կը ղրկուի Արեւմտ· Ուկրանիա:

Նուէր Սաֆարեանի ռազմական ձիր – քերն ու խիզախութիւնը երեւան կուգան 1941–1945ի պատերազմին: Կը գտնուի ռազմաճակատի առաջին գիծերուն վրայ եւ հմտօրէն կը ղեկավարէ իր հրամանա– տարութեան տակ գտնուող զօրագուն – դերը, յատկապէս Դոմբասի, Դնեպրո – պետրովսկի եւ Վորոշիլովգրադի ճա – կատամարտերուն:

1943 Փետրուար 20ին, գնդապետ Ն· Սաֆարեան կը ստանձնէ 89րդ հայկական զօրագունդի հրամանատարութիւնը: Զօ – րագունդը, որ մկրտուած էր Թամանեան անունով կը մասնակցի Նովոռոսիյսկի, Թամանի, Խրիմի, Ուկրանիոյ, Վարշա – ւայի եւ այլ վայրերու կռիւներուն:

Առողջական պատճառներով Ն· Սա – ֆարեան 1949էն ի վեր պահեստի զօրա – վար է:

×

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ՝ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Համաշխարհային Բ· պատերազմին Վե– րին Արտաշատ գիւղէն 322 հոգի զօրա – կոչի ենթարկուեցան եւ ճակատ մեկնե – ցան: Ասոնցմէ 135 երիտասարդներ հե – րոսաբար մեռան ռազմադաշտերուն վրայ:

Համագիւղացիները իրենց միջոցներով կոթող – յուշարձան մը հաստատեցին գիւղին հանրային պարտէզին մէջ: Հե – ղինակներն են ճարտարապետ Գէորգ Թա– մանեան եւ քանդակագործ Թերեզա Միր– զոյեան:

ԿԱՇԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐԱՆՍԻԼՎԱՆԻՈՅ ՀԻՆ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

ԺԷ. դարու վերջին երեք տասնամեակներուն, Մոլտավիայէն Թրանսիլվանիա գաղթած Հայերուն մէջ կային հմուտ կաշեգործներ եւ խաղախորդներ: Անոնք կ'արտադրէին Թրանսիլվանիոյ սահմաններէն դուրս ալ համբաւ ձեռք ձգած նուրբ կաշիներ, մասնաւորապէս՝ այծի կաշի (շըվրօ): Հայ խաղախորդները հաստատուած էին մասնաւորաբար Տումպըրըվէն, Կերլա, Կեորկէն եւ Պանաթ: 1700ին Կերլայի մէջ խաղախորդներու ընկերութիւն մը կը կազմուի՝ առանձին կանոնագիրով: Հայ կաշեգործները նախանձախնդրութեամբ կը պահպանէին այծի կաշիի եւ սեկի պատրաստութեան գաղտնիքը, զոր իրենց հետ բերած էին: 1770ի փաստաթուղթէ մը կ'երեւայ, որ այդ թուականին, միայն Կերլայի մէջ, խաղախորդներու ընկերութիւնը 96 անդամ ունէր, որուն 56ը սեփական արհեստանոցներով, մնացեալը կ'աշխատէր ուրիշներու հաշւոյն: Անոնք իրենց կաշին կը գնէին Թրանսիլվանիոյ այլ քաղաքներէ եւ կամ կը ներածէին դուրսէն՝ Մոլտավիա, Հունգարիա եւ այլուր: Թրանսիլվանիոյ Պրաշով եւ Սիպիու քաղաքները այն գլխաւոր կեդրոններն էին, ուր հայ խաղախորդները Պուքովինայէ ներածուած լաւագոյն տեսակի հում, ճերմակ, անմազ մորթերը կը գնէին: Կաշիներու պատրաստութեան ծառայող անհրաժեշտ նիւթերը ընդհանրապէս տեղական արտադրութիւններ էին:

Կերլայի հայ կաշեգործները երեք գոյնով կաշի կը պատրաստէին՝ սեւ, կարմիր եւ դեղին: Սեւ կաշիները շատ դիւրին կը պատրաստուէին, սակայն կարմիրն էր, որ ամէնէն յարգին էր Թրանսիլվանիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ, այդ պատճառով, տօնավաճառներու ուղարկուած իւրաքանչիւր կապոցին մէջ կը գնէին 4 կարմիր եւ 2 սեւ կաշի: Հում այծի կաշիի պատրաստութեան համար, խաղախորդները կ'անջատէին մազը, զոր կը ծախէին բրդագործներուն, որոնք կ'օգտագործէին զանազան գործածական իրեր պատրաստելու համար, ինչպէս՝ պայուսակ, թաղիք (ֆէօթր) եւայլն:

Կաշիներու արտադրութիւնը բաւական մեծ էր: Օրինակ՝ 1770ին, միայն Կերլայի կաշեգործական արհեստանոցները Թրանսիլվանիոյ զանազան քաղաքները կ'ուղարկէին 30.000, իսկ Հունգարիա 20 հազար կտոր կաշի: Կերլայի կաշեգործներու ընկերութիւնը կը գտնէր, թէ կարելի է ի հարկին միայն սեւ կաշիի 40 հազար կտոր (նոյնիսկ աւելի) արտադրել, եթէ նման պահանջ մը ներկայանար:

Հայ կաշեգործներու արտադրութեան զարգացումը զուգադիպեցաւ Աւստրիոյ Հապսպուրկեան Հարստութեան տնտեսական քաղաքականութեան հետ: Մարիա Թերեզա կայսրուհին (1740–1780) եւ իր յաջորդը՝ Եոզէֆ Բ. (1780–1790) կողմնակից էին մանր առեւտուրի զարգացումին. անոնց նպատակն էր ստեղծել եւ զարգացնել արհեստագործութիւնը, մասնաւորապէս այն շրջաններուն մէջ, որոնք նոր գրաւուած էին Թուրքերու ձեռքէն, ինչպէս Թրանսիլվանիա եւ Պանաթ: Այս նպատակով կը ձգտէին նոյնիսկ ուրիշ երկիրներէ արհեստաւորներ եւ դրամագլուխ ունեցող անձեր հրաւիրել, որպէսզի նոր շրջանները տնտեսապէս շահաբեր դառնային տուրքերու միջոցով:

Հայ կաշեգործները երբեք չվայելեցին Աւստրիացիներու օժանդակութիւնը: Ընդհակառակն, Մարիա Թերեզայի կառավարութիւնը փորձ մը ըրաւ անոնց արտադրութեան գաղտնիքը գողնալու: Այս նպատակով, 1770 Յուլիս 24ին, պաշտօնական յանձնախումբ մը ղրկեց Կերլա, խաղախորդներու ընկերութեան ուղղուած գրութեամբ մը, որով կը պահանջէր պատասխանել կարգ մը հարցումներու եւ Վիէննա ղրկել կաշիի նմոյշներ:

Խաղախորդներու ընկերութիւնը գրաւոր պատասխանեց աւստրիական կառավարութեան բոլոր հարցումներուն, պահանջուած նմոյշներն ալ ղրկեց, բայց կաշիներու պատրաստութեան գաղտնիքը չտուաւ:

ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին սկիզբը, հայ կաշեգործները դադրեցուցին սեկի պատրաստութիւնը, որովհետեւ դադրեցաւ կարմիր կօշիկի գործածութիւնը եւ, ընդհանրապէս, նուազեցաւ այծի կաշիէ կօշիկի սպառումը: Այսպէս վերջ գտաւ մօտ երկու դար տեւող ծաղկող, փայլուն արհեստ մը:

Աստիճանաբար, անոր տեղը գրաւեցին արդիական կաշիի գործատուները:

ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՄԸ

ԿԻՆԵՐԸ ՈՐՈՆՔ ԿԸ ԾԵԾՈՒԻՆ

Ամուսնական կեանքի բրտութիւնները պատիժի արժանի ապօրինութիւննե՞ր են արդեօք, թէ ոչ պարզապէս ընտանիքներու ներքին խնդիրը: Պարզապէս կատակի եւ երգիծանքի նի՞ւթ մըն են անոնք, թէ ոչ կը ներկայացնեն շատ լուրջ խնդիր մը: Բացառութիւննե՞ր են անոնք, թէ ոչ ընկերային բնական երեւոյթ: Հինէն ի վեր այրերը ծեծած են իրենց կիները, եւ մեր շրջանն ալ բացառութիւն մը չի կազմեր այս նիւթին մէջ: Բայց եւ այնպէս Ֆրանսայի կնոջական Իրաւունքներու Պաշտպան Միութիւնը, որուն նախագահն է Տիկին Սիմոն տը Պօվուար, կը խորհի թէ այլեւս եկած է ժամանակը ուր կիները պէտք չէ գլուխ հակեն այս օրինազանցութեան: դիմաց: Վերջերս հրատարակուած գիրք մը պատճառ եղաւ որ Ֆրանսայի փէմինիսթները գործի լծուին իսկոյն: Գիրքին հեղինակն է Էրին Բիզէ եւ գիրքը կը կոչուի «Այդքան մի պոռար, դրացիները պիտի լսեն»:

Այս վերջինը այնպէս մը ցնցեց Կնոջական Իրաւունքներու Պաշտպանները, որ անոնք որոշեցին անմիջապէս հիմնել «Էս O Էս — կիներ» անուն ընկերակցութիւն մը: Այս ընկերակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ բանալ զանազան բոյներ ուր ապաստան պիտի գտնեն ամուսնական կեանքի բրտութեան բոլոր զոհերը (միայն կիները անշուշտ): Ֆրանսայի Կնոջական Իրաւունքներու նախարարուհի Տիկին Ֆրանսուազ Ժիրօ եւս իր աջակցութիւնը չզլացաւ վերոյիշեալ փէմինիսթներուն եւ ան հիմա իր լաւագոյնը կը փորձէ կարելի է չափով ընդարձակ բոյներ ապահովելու համար ամուսնական կեանքի զոհերուն:

Եթէ հաւատք պիտի ընծայուի Կնոջական Իրաւունքներու Պաշտպան Միութեան հասնող գանգատներուն, ինչպէս նաեւ ոստիկանատուներէ, բարեսիրական հաստատութիւններէ տրուած տեղեկութիւններուն բրտութեան դէպքերը կարծուածէն շատ աւելի ծաւալուն են: Միութիւնը գնահատելի է անով որ այս կերպով հանրային ուշադրութեան առարկայ դարձուց խնդիր մը, որ ցարդ ընկերութեան կողմէ կ'ընդունուէր որպէս բնական երեւոյթ:

Արդարեւ մարդկային ընկերութիւնը միշտ ալ ձգտած է ամուսիններուն կողմէ ծեծուած կիներու պարագան ընդունելու որպէս ճակատագրականութիւն մը, որպէս տուրք մը որ կը վճարուի ձախող ամուսնութեան մը համար, այսինքն գրեթէ սովորական երեւոյթ մը, անցողական եւ անկարեւոր: Նախ եւ առաջ այդպէս կը խորհէին նոյնինքն զոհերը, որոնք քիչ մը վախնալով, քիչ մըն ալ հընազանդելով, կը համակերպէին ամուսնական բրտութիւններու: Ի՞նչ ընէին խեղճերը, բնակարանի մը պէտք ունէին, իրենց զաւակները պիտի կերակրէին, պիտի ապրէին, ուստի անտրտունջ կ'ենթարկուէին մինչեւ իսկ ամէնէն վայրագ վերաբերումներու, խորհելով թէ անցողական էին անոնք: Երբեմն ալ սակայն բաժակը կը յորդէր: Այն ատեն հոս ու հոն կը տեսնուէր կին մը որ կէս գիշերին կը վազէր դէպի ամէնէն մօտիկ ոստիկանատունը, ուր քանի մը ձանձրացած եւ ջըղնանալով դրդած պաշտօնեաներ ձեւական տեղեկագիր մը գրի կ'առնէին, առանց շատ լուրջի առնելու յայտնուած գանգատները:

Ահա՛ թէ ինչու նախարարուհի Տիկին Ժիրօ ներքին նախարար Պր. Փօնիաթովսքիի առաջարկեց որ իւրաքանչիւր ոստիկանատան մէջ պաշտօն տրուի նաեւ կին ոստիկանի մը: Տրուած ըլլալով որ կիները բնութեամբ աւելի հասկացողութիւն ցոյց տալ գիտեն. անոնք առաւել գուրգուրանքով կանգ պիտի առնեն իրենց սեռակիցներուն գանգատներուն վրայ: Ներքին նախարարը ոչ չըսաւ այս առաջարկին: Ուստի օր մը թերեւս Ֆրանսայի ամէն ոստիկատան մէջ կին մըն ալ պիտի գտնուի: Բայց այդ օրը հեռաւոր է տակաւին, քանի որ այսօր Ֆրանսայի մէջ 470 ոստիկանատուներու փոխարէն միայն 254 կին քննիչներ կը գտնուէին: Իսկ պատրաստութեան մէջ են հազիւ 4 կին – ոստիկանապետներ ու 42 նոր կին-քննիչներ: Այս վերջիններով չէ որ մօտ օրէն կարելի պիտի ըլլայ իրագործել Կնոջական Իրաւունքներու Նախարարուհիին առաջարկը:

Մինչ այդ, զոյգերը պիտի շարունակեն կռուիլ իրարու հետ եւ հիւանդանոցներն ալ պիտի շարունակեն առանց շատ հարցուփորձերու ընդունիլ բոլոր այն վիրաւոր կիները, որոնց համար պիտի ըսուի թէ «սանդուխէն վար սահած են», նոյնիսկ եթէ անոնք կը բնակին ռէ-տը-շօսէներու մէջ: Եւ այս կիները պիտի շարունակեն չգիտնալ որ, փրկուելու համար ամուսնական կեանքի այս բրտութիւններէն կը բաւէ ապացուցանել թէ իրենց ամուսինը ծեծած է զիրենք:

Հինգ տարի առաջ Կաթոլիկ Օժանդակութեան ընկերակցութիւն մը Էսսոնի մէջ, 114 հէքթար տարածութեամբ հիանալի հողի մը վրայ «սիթէ» մը հիմնած էր, ուր ապաստան կը գտնէին դժուարութեան մատնուած կիներն ու անոնց տասներկու տարեկանէն աւելի փոքր զաւակները: 1970էն մինչեւ 1975 մօտաւորապէս հազար կիներ ապաստան գտան հոն, մընալով մէկ շաբաթէն մինչեւ վեց ամիս: Անոնցմէ վեցարիւրյիսունը բրտութեան զոհեր էին: Կեդրոնին նախկին տնօրէնուհին կը պատմէ թէ «յաճախ իրենց մօտ ապաստանիլ կ'ուգէին ծեծուած վիրաւորուած, այրուցքներով եւ վիրակապերով ծածկուած կիներ եւ զաւակներ: Կեդրոնին այժմու տնօրէնուհին, Օրիորդ Մարթինօ կը պնդէ թէ «ի գին ամէն բանի պէտք է փրկել այն քիչ բանը որ մնացած է ընտանեկան կեանքի ներդաշնակութենէն»: Տնօրէնուհին զօրաւոր կապ մը կը տեսնէ ընտանեկան բրտութիւններուն եւ գինովութեան կամ խաղամոլութեան միջեւ: Ըստ իրեն, անօգուտ է ծեծուած կիներու երեւոյթը զատել բոլոր այն միւս ազդակներէն որոնք կը ցոլացնեն ընկերային հիւանդագրին շատ բարդ հողեվիճակ մը: «Կին ծեծելը բազմակողմանի բրտութեան մը արտայայտութիւններէն մէկն է միայն կ'ըսէ ան, անոր դէմ պէտք է պայքարիլ ակին վրայ, եւ ոչ թէ արդիւնքներուն մէջ»:

Փարիզի ընկերային օժանդակութեան գրասենեակի տնօրէնը, Պարոն Հէրպիլօ,

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Անոնց մեկնելէն յետոյ մենք սկսանք լերան կողմը բարձրանալ. մութին մէջէն տեսանք որ մէկը մեր գիւղի կողմէն դէպի մեզի կուգայ. երբ մօտեցաւ ճանչցանք, մեր ժամկոչ Եղօն էր, իրմէ իմացանք մանրամասնօրէն որ ժանտարմաներով եւ քիւրտ խուժանով գիւղը կը պաշարուի, տղամարդիկ դէպի Ս. Կարապետ կը տանին, իսկ կիները, ծերերը եւ երախաները յաջորդ օրը պիտի տեղափոխէին անորոշ վայր մը:

Իրիկուն էր, մութը կոխեց. նստանք եւ զանազան մեկնութիւններ վերադրեցինք այդ օրուան պատահարին. կը խորհէինք որ քանի մը օրէն բոլորն ալ ետ կուգան ու կեանքը կրկին նախկինին պէս կը վերսկսի: Եւ փոխանակ անմիջապէս լեռը բարձրանալու, որոշեցինք այդտեղ խոտերուն մէջ թաղուիլ, տաքուկ տաքուկ քնանալ եւ առաւօտեան լեռը բարձրանալ: Բայց մեր չար բախտէն քնացեր մնացեր ենք. Քիւրտերը իրենց անասունները, որոնք Հայերէ թալանուած էին, այդ կողմը բերած էին արածելու: Անասունները մեր վրայի խոտերը կերած ըլլալով, Քիւրտերը մեզ կը նշմարեն եւ ոտքերու հարուածով ոտքի կը հանեն: Եղօն, որ չափահաս էր, անմիջապէս կը սպաննեն. հաւանական է որ մեզ ալ սպաննէին, եթէ այդ վայրկեանին քանի մը Թուրք ժանտարմաներ չանցնէին: Երբ մեզ նշմարեցին՝ իրենց հետ առին եւ Ս. Կարապետի վարի (Փական) ագարակը տարին, ուր հաւաքած էին գիւղի քանի մը անասունները — ոչխար, ձի, կով, էշ: Կրակ վառած էին եւ մասնաւոր պետական կնիքը կրակի վրայ կը տաքցնէին եւ անասուններու կռնակին մէկ կողմին վրայ կը դրոշմէին: Այսպէսով պետականացուցած կ'ըլլային եւ ոեւէ Քիւրտ կամ Չերքէզ ատոնց դպնելու իրաւունք չէր ունենար: Հակառակ պարագային խիստ կը պատժուէին, իսկ մեզ ալ ագարակը բերած էին անասունները պահելու համար:

Ամէն օր կենդանիները արօտավայրեր կը տանէինք քանի մը ժանտարմաներու հսկողութեամբ, որպէսզի չփախչինք, եւ իրիկունները կրկին ագարակ կուգայինք: Այսպէս օրեր անցան եւ փորերնիս կուշտ էր, քանի որ թալանուած ոչխարներէն ամէն օր կը մորթէին եւ մեզի ալ բաժին կը հանէին:

Իրիկուն մըն ալ երբ ագարակ դարձանք, երկու հօրաքոյրերս հարսին հետ միատեղ, որոնք գիւղէն փախած ցորենի արտի մը մէջ պահուըտած էին եղեր, ժանտարմաները գտած բերած էին, որպէսզի անասունները կթեն, կարագ եւ պանիր պատրաստեն, կերակուր եփեն, հացատունին լուան:

Հօրաքոյրերս երբ մեզ տեսան, անակնկալի եկան, ողջագուրուեցանք եւ hիւճfիւր hիւճfիւր լացինք:

Այսպէս անցուցինք 15 օր: Ամէն իրիկուն ագարակ երբ վերադառնայինք ժանտարմաները մեր պառկած մեծ տան դուռը մեր վրայ կը գոցէին, որպէսզի գիշերանց չփախչինք: Իրիկուն մը մեր վերադարձին հօրաքոյրերս լալով պատմեցին մեզի թէ Ս. Կարապետ տարած տղամարդիկը բոլորն ալ գնդակահարած են, իսկ կիներն ու երախաները տարած են Մշոյ կողմերը եւ Աւզուտ գիւղին եկեղեցին լեցուցած եւ քարիւղով այրած են: Այդ օրը հօրաքրոջս ծանօթ Ս. Կարապետի երկար տարուան հովիւ՝ քիւրտ Սնճօն ագարակէն անցած ժամանակ հօրաքոյրս կը տեսնէ եւ մանրամասն կը պատմէ եւ կ'ըսէ նաեւ.— Դուք ալ եթէ կրնաք փախէք, լեռ ելէք. հոն ձեր փէտայիները կան, ապա թէ ոչ քանի մը օրէն ձեզ ալ պիտի սպաննեն:

Ուրեմն որոշեցինք ամէն գնով այդ գիշեր փախչիլ, բայց ի՞նչպէս, քանի որ մեր բնակած տան դուռը ամուր կը փակէին: Ատոր համար ալ միջոցը գտանք. ախոռի մը ետեւի երդիկը խոշոր էր, որով կը մնար վեր բարձրանալ, իսկոյն երկու խոշոր «սակու» կողով իրարու վըրայ դրինք, հօրաքոյրերս ալ բաւական հաց եփեցին, ոչխար մը մորթեցինք, խավուրմա շինեցինք, խոշոր տոպրակներ լեցուցինք պանիր, կարագ, զանազան ուտելիքներ եւ մէկիկ մէկիկ վեր ելանք մեր պաշարով միատեղ: Հազիւ դուրս ելած էինք մեր պարէնով միատեղ, երբ յանկարծ զէնքի մը որոտումը լսեցինք. արդեօք մեզ նշմարեցին եւ մեր վրա՞յ է որ կը կրակեն, խորհեցանք, եւ վախցած, վազելով վարը ձորը իջանք ու լերան ճամբան բռնեցինք: Բայց մեր չար բախտէն, ուտելիքի մեր պաշարը երդիկի վրայ մոռցած փախած էինք. որով ուժ անձ, առանց պատառ մը հացի, լեռ բարձրացանք:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. – 4)

Նմանապէս կը խորհի «կնոջ մը ստացած հարուածները ընկերային հոգեվիճակի մը արտաքին նշաններն են միայն: Մէջտեղը ընկերային խանգարում մը կայ որ հետզհետէ կը ծաւալի եւ վարակիչ կը դառնայ»: Այսպէս, ընկերային օժանդակութեան գրասենեակը Տասնըիններորդ թաղամասին մէջ բացած է ապաստանարան մը ուր կ'ընդունի տասնեակներով կիներ, որոնցմէ միայն հարիւրին տասը ծեծուած են եւ որոնց համար ծեծը բըռնութեան բազմաթիւ արտայայտութիւններէն մէկն է միայն:

Մենակեաց կիներու Օժանդակութեան կեդրոնի մը ընդհանուր քարտուղարուհին, Օրիորդ Թրանթիօ չահեկան խորհրդածութիւններ կ'ընէ այս նիւթին շուրջ:

Ան կ'ըսէ թէ «Ծիծաղելի է միայն ծեծուած կիներու յատուկ կայաններ հիմնելու գաղափարը: Խնդիրը այնքան պարզ է: Բրտութիւնը, ծեծը, ընտանեկան պըրկումի մը մէկ արտայայտութիւնն է: Պէտք է ճանչնալ երկու կողմերուն ալ տեսակէտը: Շատ մը կիներ ծեծ կ'ուտեն պարզապէս անոր համար որ ինքնապաշտպանութեան համար ձեռք կը վերցնեն: Այս պարագան քիչ մը կը յիշեցնէ այն շուները որոնք նախընտրաբար կը յարձակին իրենցմէ վախցողներուն վրայ: Կասկած չկայ թէ երկու կողմն ալ յուսահատութեան մէջ է: Կարգ մը այրեր այդ յուսահատութենէն իրենք զիրենք կը պաշտպանեն դուռը մեծաշրինդ փակելով եւ կապելայ երթալով: Իսկ ուրիշներ ալ կը ծեծեն իրենց կիները: Պէտք է խոստովանիլ որ կան կիներ ալ որոնք կը պաշտեն ծեծ ուտելը: Մոլութիւն մըն է այս մէկն ալ»:

Այս զանազան տեսակէտները չեն վհատեցներ Կնոջական Իրաւունքներու Պաշտպան Միութեան վինուորեալ անդամուհիները: Անոնք կը հաւատան որ ամուսնական կեանքի բրտութիւններուն զոհերը պէտք ունին ապաստանարանի մը ուր ձեռք պիտի առնեն իրենց սեփական ճակատագիրը: Ներկայիս գոյութիւն ունեցող ապաստանարանները նպատակի չեն ծառայեր, որովհետեւ հոն կիները երկրորդական վերաբերումի կ'արժանանան: Ամէն վայրկեան իրենց կը յիշեցուի որ ձախողութեան մը մէջ կը գտնուին, չէզոք են, իսկ մենք կ'ուզենք որ նախաձեռնութիւն տանք անոնց, ուրիշին ենթակայ չըլլան, ինքնաբաւ դառնան»:

Բրտութեան դէմ պայքարիլ՝ թերեւս կը նշանակէ ցնցել զոհերու ճակատագրապաշտ անգործութիւնը: Բայց անիկա նաեւ բողոք մըն է այն գաղափարին դէմ որ անցեալները յայտնուած էր Կնոջական Իրաւակարգի պատուիրակներէն Տիկին Շուլցի կողմէ: Արդարեւ, երբ խնդրոյ նիւթ դարձած էր ամուսնին կողմէ մահացու կերպով ծեծուած եւ վէրքերուն հետեւանքով կեանքը կորսնցուցած կնոջ մը պարագան, Տիկին Շուլց հետեւեալը պատասխանած էր. «Բժիշկի փորձառութիւնս ինծի սորվեցուցած է թէ երկու կողմերու միջեւ մտային ու ֆիզիքական վայրագութիւններ եթէ կան անոնք ընդհանրապէս կուգան տկար կողմէն»:

Ցանցանքը ծեծ ուտողին քով գտնել, ահաւասիկ այս մտայնութեան դէմ է որ կռուիլ կ'ուզեն այժմու ֆէմինիսթները, որովհետեւ այդ մտայնութիւնն ալ բիրտ իրականութիւնը սքօղելու նպաստող ազդակներէն մէկն է, ըստ իրենց:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՆՍ

Թարգ. Ռ. Հ.

ՁՄԵՌԸ ԵՒ ՄԱՐԴԻԿ

ՁՄԵՌԸ ՍԿՍԱՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ՝ ԱՌԱՋԻ՛Ն ՁԻՒՆՈՎ

O

ՕԳՏԱԿԱՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ, ՑՈՒՐՏԻՆ ԴԷՄ

Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Սկանտինաւեան Երկիրներու եւ հիւսիսային Իտալիոյ մէջ այս տարի կանուխ սկսած է ձմեռը, եւ արդէն իսկ առաջին ձիւնը եկած է: Եւրոպացիք անակնկալի մատնուած են այս կանխահաս ցուրտէն, որ դող կը պատճառէ երկու բանով.— Ցուրտ եւ վառելանիւթի սղութիւն:

Ամէնուն մտահոգութիւնը այն է, թէ ինչպէ՞ս պիտի կրնան վառելանիւթ խնայել, եւ համեմատաբար քիչ ծախքով ձմեռը անցընել:

Բժիշկներ արդէն իսկ թելադրութիւններ կը հրատարակեն, ժողովուրդին յանձնարարելով շատ տաք չպահել իրենց տուները:

20 – 22 աստիճան տաքութիւնը կը նըկատուի բաւարար, տուներու համար:

Հիւանդանոցներու մէջ, ուր մարդիկ պառկած են, այսքանն ալ շատ կը նկատուի:

Ֆրանսացի բժիշկ Տր. Պելաթօ Մօրիաք կը գրէ, թէ՝ հիւանդանոցներու մէջ չափազանց ջերմութիւնը վնասակար է, որովհետեւ մանրէներու բազմացման կը նպաստէ:

Նոյն հեղինակաւոր բժիշկը կը շարունակէ.

— Մարդկային մարմինը աւելի «զինուած է» պայքարելու ցուրտին դէմ, առանց արտաքին միջամտութեան, քան տաքին, որ կը տկարացնէ զայն: Երբ տան մը մէջ օդը շատ տաք է, մթնոլորտը կը չորնայ, եւ այս պարագան մանրէներու նպաստաւոր գետին կը պատրաստէ: Քթի, կոկորդի, թոքերու եւ վզի բորբոքումներ առաջ կուգան: Շնչառական գործիքներու հիւանդութեանց շարան մը կապ ունի տաքութեան հետ: Տղաքը, որոնք կը խաղան դուրսը, ցուրտին, կը հիւանդանան, երբ շատ տաք տուներ կը վերադառնան: Գիւղերու մէջ, ուր տուները շատ լաւ չեն տաքնար, տղաքը նուազ կը տառապին ցուրտէն առաջացած հիւանդութիւններէ, որովհետեւ իրենց կազմը աւելի կը տոկայ ցուրտին:

Տր. Մօրիաք նոյնիսկ կ'եզրակացնէ, թէ որքան ցած ըլլայ տուներու մէջ ջերմաստիճանը, այնքան լաւ է, մարդկային կազմին համար:

Ուրիշ բժիշկ մը, որ ծանօթ է ցուրտի վերաբերող իր քննութիւններով, Տր. Էնեպիք կը գրէ, թէ սննդեղէնը եւս կարեւոր դեր կը կատարէ ձմրան ընթացքին առողջ մնալու համար:

Ձմեռը մեր մարմինը պէտք ունի աւելի սննդեղէնի, քան ամրան ընթացքին, որովհետեւ ջերմութիւն պիտի արտադրէ:

Հետեւաբար, անհրաժեշտ է սովորականէն քիչ մը աւելի ուտել խմորեղէն, գետնախնձոր, բրինձ եւ միս: Իւղոտ սննդեղէնն ալ կը նպաստէ ջերմութիւն արտադրելու:

Վիթամին Սէ–ն կը նկատուի կարեւոր զէնք մը, ցուրտին դէմ եւ որ կը գտնուի նարինջի եւ լեմոնի հիւթին մէջ:

Մասնագէտներ կուտան նաեւ հետեւեալ խորհուրդները, ցուրտին դէմ պայքարելու համար:

— Քնանալէ առաջ, պակսեցուցէք ձեր ննջասենեակի ջերմաստիճանը: Աւելի լաւ պիտի քնանաք, եւ աւելի խնայողութիւն պիտի ընէք:

— Ծանր վերմակներ մէ ձգէք տղոց վըրայ:

— Քնանալէ առաջ, քիչ մը մարզանք ըրէք:

— Պարբերաբար բացէք պատուհանը, օդը մաքրելով:

— Եթէ կրնաք, Շաբաթ եւ Կիրակիներ անցուցէք բնութեան մէջ: Բնութեան հետ շփումը կը դիւրացնէ ցուրտին վարժուիլը, ձմրան ընթացքին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ մէջ, վերջերս, մեծ հանդիսութեամբ մը յիշատակուած է Հայ Օգնութեան Միութեան 65ամեակը: ՀՕՄը հիմնուած է Միացեալ Նահանգներու մէջ, 1910ին, Ակնունիի կողմէ, երբ ան Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործիչ էր: Սկզբնական շրջանին կը կոչուէր Հայ Կարմիր Խաչ, սակայն երեսունական թուականներուն իր ներկայ անունը ստացած է: Հանդիսութեան նախաձեռնարկ եղած են Լոս Անճելըսի եօթը մասնաճիւղերը՝ «Մայր», «Անահիտ», «Արաքս», «Անի», «Նայիրի», «Սեւան» եւ «Սօսի»: Նախագահած է Աշխէն Քէշիշեան, իսկ միութեան 65 տարուան գործունէութեան ամփոփ գիծերը ներկայացուցած է ՀՕՄի Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը՝ Սրբուհի Մսըրլեան: Փակումը կատարած է Սմբատ Եպսկ. Լափաճեան:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ մէջ 12 երիտասարդներ իրենց երդումը կատարելով միացած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն, կազմելով «Աւ. Ահարոնեան» խումբը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտ. 19ին, բացումը կատարուած է ծանօթ նկարիչ Բիւզանդ Կոճամանեանի ստեղծագործութիւններուն ցուցահանդէսին: Նիւ Եորքի իր այս առաջին ցուցահանդէսին, Բ. Կոճամանեան ներկայացուցած է 38 իւղաներկ եւ մօտ երկու տասնեակ ջրաներկ նկարներ՝ այլազան նիւթերով:

ՍՊԱՀԱՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 28ին, բացումը կատարուած է «Հայկական ճարտարապետութիւն, Դ.–ԺԸ. դար» ցուցահանդէսին: Ինչպէս ծանօթ է, ցուցահանդէսը նախ երկու շաբաթ տեղի ունեցած էր Թեհրանի մէջ: Սպահանի ցուցահանդէսին նախաձեռնութիւնը ստանձնած են Թեհրանի Իտալական մշակութային հիմնարկութիւնը եւ Իրանա–Հնդկաստանի Հայոց Թեմական Խորհուրդը: Բացումին ներկայ գտնուած են շրջանի նահանգապետը՝ Ապկար Զատ, քաղաքապետը՝ Աղայէ Աղմայէշ, Միացեալ Նահանգներու, Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի հիւպատոսները, համալսարանի դասախօսներ, եւայլն:

ԳԱՀԻՐԷԻ ազգային թեմական ընտրութիւնները տեղի ունեցած են Հոկտեմբեր 26ին, քուէարկելու իրաւունք ունեցող ազգայիններու մեծ մասին մասնակցութեամբ: Ընտրութիւնները կատարուած են կարգապահութեան օրինակելի մթնոլորտի մէջ եւ երեք ազգային կուսակցութիւններու — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւն եւ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւն — համահաւասար ներկայացուցիչներու հիման վրայ: Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակին առթիւ ստեղծուած ազգային համերաշխութիւնը եւ համագործակցութիւնը այս ձեւով իր արտայայտութիւնը գտած է Եգիպտոսի հայ գաղութին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՋԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Թ.

Ծապլվար, 4 Յունուար 1909

Սիրելի ընկերներ,

Դրութիւնը վատացաւ, խիստ վատացաւ եւ չգիտեմ թէ ի՞նչ դուրս պիտի գայ վերջ ի վերջոյ: Ինչպէս նախորդ գրութեամբ ծանուցած էի, Ծապլվարի պուրժուազիական դասակարգի կեղտոտ ներկայացուցիչները Րէս Սերգօ, Սըհօ Ջան եւ փրենց Ցարօ, մեր ազնիւ գաղափարային պայքարին պատասխանեցին իրենց սովորական զէնքերով՝ մատնութեամբ եւ դաւաճանութեամբ:

Տխո՛ւր երեւոյթ:

Երբ երկու ոստիկաններն ու յիսնապետը հասան Ծապլվար, Րէս Սերգօ եւ իր «խաֆիյէ» ընկերները ցոյց տուին այն շէնքը որուն մէջ մենք շաբաթներէ ի վեր ամրացած էինք: Դա մի երկրորդ մատնութիւն էր այդ ստոր արարածներու կողմէ:

Մենք ի հարկէ ընդդիմութիւն ցոյց չտուինք մեր թուրք եղբայրներուն. սիրալիր կերպով ընդունեցանք զիրենք եւ անմիջապէս դուրս ելանք դպրոցէն ու վերադարձանք մեր տուները: Եւ սակայն պատահեցաւ մի շատ անախորժ դէպք որ մենք չէինք նախատեսեր: Յիսնապետը եւ ոստիկանները ձերբակալեցին ու միասին տարին Քոմրաշ գիւղի Կարլ Մաքս Կլուբի քարտուղար ընկեր Հասօն իբրեւ վաղեմի չարագործ: Ի զո՜ւր բացատրեցի յիսնապետին որ նա գաղափարային պայքար կը մղէր մեզի հետ, թէ Քոմրաշ գիւղի կողմէ մի պատգամաւոր – ներկայացուցիչ էր եւ թէ ասոր համար իր անձը պէտք էր նուիրական համարուէր:

— Ինք Քիւրտ, դուք Հայ, ձեր գործերուն ինչո՞ւ կը խառնուի, դպրոցը ո՞ւր՝ Հասօն ո՛ւր, նա մի պարզ աւազակ է, կ'ըսէր յիսնապետը:

Պատասխանեցի իրեն թէ՝ «էքսփրոփրիացիա»յի մասին չէի գիտեր ընկեր Հասօյի որոշ հայեցակէտը, բայց թէ նա Քիւրտ լինելով իրաւունք չունէր միջամտելու Հայերու գործին՝ դա մի անընդունելի գաղափար էր: Բացատրեցի իրեն Վասիլի Գոլուբեւի տեսութիւնը ցեղային զանազանութիւններու արուեստական բաժանմունքներու մասին, եւ ցոյց տուի թէ մարդկային ընկերութիւնը ո՛չ թէ զազան ազգութիւններու կը բաժնուի, այլ որոշ դասակարգերու, եւ թէ այս տեսութեամբ ընկեր Հասօ, իբրեւ պրոլետարիատ, կը նոյնանար Խեւ Աւօյի եւ Սմենց Վարդանի հետ:

Բոլոր այս փաստացի ապացոյցներն անօգուտ եղան եւ Հասօ տարուեցաւ Աբարկիր, ուր բանտարկուած կը մնայ:

Հազիւ թէ յիսնապետն ու երկու ոստիկաններն իրենց կալանաւորին հետ հեռացան Ծապլվարէն, մի ցնցող թուղթիկ բաժնել տուի գիւղին մէջ: Ահաւասիկ նրա բովանդակութիւնը որ ունի պատմական որոշ նշանակութիւն.

«Գիտակի՛ց ժողովուրդ,

«Ահա՛ ճանաչեցիր քո բարեկամներն ու քո թշնամիները, ահա՛ տեսար թէ գաղափարային ազնիւ հողի վրայ դրուած մեր պայքարին ի՛նչ վատութեամբ պատասխանեցին քո հակառակորդները: Երբ քո աննկուն կամքդ չթեքուեցաւ այդ կեղտոտ դասակարգի պիղծ դարշապարին ներքեւ, անոնք չվարանեցան դիմելու իրենց սովորական ու սիրելի միջոցներուն՝ մատնութեան եւ դաւաճանութեան: Այո՛, այդ համիտաբարոյ հայակեր մութ հոգիները կառավարութեան դուռն ափ առին, ոստիկանական ուժին դիմեցին վատաբար: Այդ գարշելի արարքով նոքա իրենց մահուան դատակնիքը ստորագրեցին: Առջի օրուընէ ի վեր այլեւս մեռած է Ծապլվարի մէջ պուրժուազիական մատնիչ ու դաւաճան դասակարգը, մեռած է եւ մութ ուժերու ներկայացուցիչ կղերականութիւնը, մեռած է եւ ագրարային քափիթալիզմի կեղեքիչ դասակարգը, մեռած է գիւղային ազնուականութեան ամբարտաւան տարրը, եւ այդ դիակոյտին վրայ կը բարձրանայ Ծապլվարի գիտակից պրոլետարիատը:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ա. Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Կազրիկեան եւ զաւակը Վարուժան կը ծանուցանեն թէ հոգե – հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ. 23) իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Ջէվիկեան)

մահուան տարելիցին առթիւ ինչպէս նաեւ իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՊԵՐՃ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա–տակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ, իրենց մօր յիշատակին Տէր եւ Տիկին Ա. Սերոբեան եւ Տէր եւ Տիկին Կազրիկեան 100ական ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին, Սամուէլ–Մուրատեան եւ Դպրոցասէր վարժարաններուն (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Արփինէ եւ Տիգրան Փափազեան կը ծանուցանեն թէ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Նոյ. 23, Պօմոնի Հայոց եկեղեցին, իրենց սիրեցեալ մօր

ՋԱՐՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(ծնեալ Մալաճեան)

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Անահիտ եւ Լորա Պաթէսթի կը ծանուցանեն թէ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Նոյ. 23 Պօմոնի Հայոց եկեղեցին իրենց սիրեցեալ մօր եւ զոքանչ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՏՐԻՆԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(ծնեալ Ֆէսճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա–տակը յարգողներուն:

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅ 30, կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց որոնք ծառայեցին Թաղին բարօրութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11, հոգեհանգիստ 11.50:

Ծանօթ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող բարեհաճին դիմել Թաղականութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ZURICH. — Mr. Baumann et Madame Baumann - Torossian avec leurs félicitations pour le cinquantenaire du journal et leurs meilleurs vœux offrent 200 Fr.

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մ. Տէր–Պօղոսեան 100 ֆրանք կը նուիրէ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութիւն

Ազատ Խաչիկեան	100 ֆր.
Յովհաննէս Քիւլչէեան	100 ֆր.
Արա Պիպէրեան	100 ֆր.
Գրիգոր Փափազեան	100 ֆր.

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հաւատացեալները Կիրակի Նոյ. 23, եկեղեցւոյ օծման 22րդ տարեդարձին առիթով առաւօտեան ժամը 10ին հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին, ղեկավարութեամբ Պ. Հայազատ Օհանեանի աբեղութեան եւ բարեմաղթութիւն եկեղեցւոյ բարերարներուն եւ աշխատող անձերուն հոգիներուն համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի)

×

Ի պատիւ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը Շաբաթ Նոյ. 22 ժամը 21ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիւսիսեան սրահին մէջ: Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Հոգաբարձութեան անդամներուն մօտ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Նոյ. 22, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Օրակարգի վրայ է Պատգ. ժողովի զեկուցումը եւ մասնաճիւղի վարչութեան ընտրութիւնը:

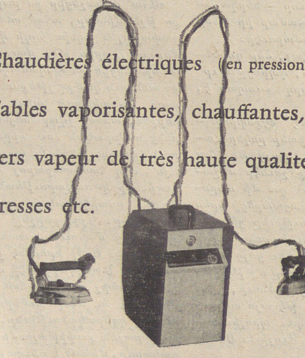
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Կիրակի Նոյեմբեր 30 ժամը 12.30ին
Club House sur le Vieux Port
34 Bd. Charles Livon, 13007 Marseille
Անակնկալներ, հաճելի միջավայր:
Ճաշագին 50 ֆր.

MATERIEL DE REPASSAGE INDUSTRIEL & ARTISANAL

Pour CONFECTIONNEURS & BONNETIERS

- Chaudières électriques (en pression en 8 minutes)
- Tables vaporisantes, chauffantes, aspirantes
- Fers vapeur de très haute qualité
- presses etc.

s.a. APPREX 61 rue de Chabrol 75010 Paris

téléphone : 770.70.89 — 824.68.26 — 523.23.04

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Grand Bal

DU NOR SEROUND D'ALFORTVILLE

Samedi 22 Nov. de 20 heures à l'aube Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

avec la participation de l'ensemble
BERNARD DEDEDJIAN

Entrée 20 Fr., Nor Séround 10 Fr.

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 22 Novembre 1975 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : BEDIKIAN et le groupe SEVANE

En attraction : le chanteur arménien LUDOVIC

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

ՔՈՔԹԷՅԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Նոյ. 22 ժամը 16ին, իր կեդրոնատեղին, «Պարոյր Սեւակ» գրադարանին մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ համակիրները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»

ԹԻՒ 3

12 էջնոց աշակերտական պարբերաթերթ, որ կը բովանդակէ վարժարանի աշակերտուհիներուն մտածումները, ապրումները եւ վարժարանի ներքին կեանքը:

Ստանալու համար դիմել վարժարան՝
1 Պուլ. տիւ Նոռ, Ռենսի, հեռ. 927-01-72
կամ՝ Գրատուն Բալուեան՝
9, Ռիւ տը Թուէվիզ, Փարիզ (9րդ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Լ. Մանուկեանէ, այրի Տիկին Փափազեանէ, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիւյմէճեանէ եւ Քօճապաշեան ընտանիքներէն 100ական ֆր. իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ Վերժին Տիւյմէճեանի մահուան տխուր առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ.— Մաւլէն Յակոբեան իր ծնողաց յիշատակին 250 ֆր., Տիկին Սըրբուհի Նշանեան, իր ընտանեկան պարագաներուն յիշատակին 200, Տիկին Արուսեակ Փափազեան եւ աղջիկը Ժանին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր յիշատակին 200, Տէր եւ Տիկին Ջերչեան 50 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Սիրարփի Չէքէմեանի մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Եղեկելեան Խորէն Պօղոսի կը փնտռէ իր հօրեղբօր տղան՝ Եղեկելեան Գրիգոր Կարապետի, ծնեալ Սեւի շրջան (Թուրքիա):

Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն գրել հետեւեալ հասցէով.

3, Rue de la Roserie
92360 Meudon-la-Fôret, FRANCE

Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել:

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Շաբաթ Նոյ. 8ի պարահանդէսին տեղի ունեցած վիճակահանութեան հետեւեալ թիւը՝ 118 շահած է

Une Lithographie de Carzou (gros-lot)

Կը խնդրուի այս թիւին սեփականատէրէն դիմել Աղքատախնամի գրասենեակը ամէն կէսօրէ վերջ (բացի Շաբաթ օրերէ) ժամը 2էն 6 ստանալու համար սոյն նկարը:

Adresse :

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, Rue Lafayette, Paris (9e)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծննդեան հարիւրամեակ

ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆԻ (ԻՆՏՐԱ)

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Բանախօս՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Կիրակի, Նոյ. 23, ժամը 16ին
Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոն
118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Արտասանութիւն՝ Օր. Վ. Պասմաճեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
22
SAMEDI
22 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20	

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·446

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.446

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Մայրիներու երկիրը, որուն գովքը կը հիւսէ, ի մէջ այլոց, Նահապետ Ռուսին-եան իր ծանօթ երգին մէջ («Ցանկամ տեսնել…»), «Տեսի՛ լեառն Լիբանան եւ իւր մայրեր» — ամոքիչ ու կազդուրիչ ովասիս մըն էր եղած բազմաչարչար հայ ազգին համար, ա՜յնքան անասելի տառա-պանքներէ ետք:

1921ի վախճանին, երբ յօդս կը ցնդէին Կիլիկիան «Հայկական օջախ»ի վերածելու պաշտօնական խոստումները, առ ոչինչ կը գրուէին Հայկական լեգէոնի հազա-րաւոր կամաւորներու ղոհողութիւններն ու ուրացումի եւ մոռացումի կը տրուէր Մարաշի, Հաճընի, Այնթապի, Զէյթունի եւ Եդեսիոյ տասնեակ հազարաւոր Հայե-րու թափած արիւնը յանուն ազատու-թեան, եղբայրական Սուրիան ու Լիբա-նանն է, որ իրենց հողին վրայ դրկաբաց կ'ընդունէին աւելի քան հարիւր հազար հայ գաղթականներ:

Անոնց համար Սուրիան ու Լիբանանը կը դառնային երկրորդ հայրենիքներ, որոնց շինարարութեան ու վերելքի աշ-խատանքներուն կը նուիրուէին մեր տա-րագիր հայրենակիցները, վայելելով տե-ղացիներու անվերապահ համակրու-թիւնը:

Հիւրընկալ երկիրներու ասպնջականու-թեան շնորհիւ, Հայերը գնահատելի նուաճումներ կատարեցին մշակութային-կրթական, տնտեսական — առեւտրական մարզերու մէջ: Դարձան Սուրիոյ եւ Լի-բանանի քաղաքացի, լիակատար իրա-ւունքներով:

Մասնաւորաբար Լիբանանի մայրաքա-ղաքը՝ Պէյրութ՝ շուտով դարձաւ հայ մշակոյթի վառարան՝ իր ճեմարանով, ազգային վարժարաններով, կաթողիկո-սարանով, մամուլով եւ ամէն ինչով:

Լիբանանի ովասիսն է դարձեալ, որ ա-պաստան դարձաւ Մերձաւոր Արեւելքի կարգ մը երկիրներէն հեռանալու պար-տաւորուած հազարաւոր հայրենակիցնե-րու: Միակ երկիրը, ուր ժողովրդավա-րական վարչաձեւը ամէն ազատութիւն կը շնորհէ ո՛չ միայն իր քաղաքացինե-րուն, այլ նաեւ օտարականներուն:

Ահա՛ թէ ինչու խոր ցաւով կը հետե-ւինք այդ գեղեցիկ երկրի եղբայրասպան կռիւներուն, որոնք կը տեւեն ամիսներէ ի վեր: Մարդիկ կը մեռնին հազարներով: Շէնքեր կը քանդուին ու կը հրկիզուին: Վաճառատուններ կը կողոպտուին: Դըպ-րոցները փակ կը պահեն իրենց դուռները աշակերտները զրկելով ուսանելէ: Այր, կին, երիտասարդ, մանուկ արգելափակ կը մնան իրենց տան մէջ կամ թաքստոց-ներու մէջ կը պահուին պատահական գնդակներու զոհ չերթալու համար:

Ամիսներէ ի վեր տնտեսական կեանքը կանգ առած է երկրին մէջ: Թղթատարը տարեգլխէն ի վեր անկանոն կը բանէր, հիմա բոլորովին դադրած է:

Ողբերգական այս կացութիւնը կը շա-րունակուի երկար ամիսներէ ի վեր: Հրա-դուլ կը կնքեն. քանի մը ժամ ետք գըն-դակները, նոյնիսկ ռումբեր կը սկսին տեղալ, ահուսարսափի եւ խուճապի մատ-նելով խաղաղ բնակչութիւնը:

Գեղեցիկ Լիբանանը կը պարպուի: Մշտադալար կանաչ մայրիները սեւի կը փոխուին:

Ինչո՞ւ այս վիճակին հասաւ անմխան Լիբանանը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՄԱՀԸ ՈՐ ՊԷՏՔ Է ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԻ ՄԸ ՄԱՀՆ ԸԼԼԱՅ

— o —

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ
ԽՈՒԱՆ ԿԱՐԼՈՍԻ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Ընդհանրապէս դեսպաններն են միայն որ իրենց երկիրը պիտի ներկայացնեն Ֆրանքոյի ազգային յուղարկաւորութեան կիրակի օր, Ֆրանսա սակայն կը ղրկէ Պաշտպանութեան իր նախարարը՝ Իվոն Պուրժ քանի Արտաքին նախարար՝ Սօ-վանեարկ Փեքին կը գտնուի:

Ֆրանքոյի մահը հաղորդելով Սպանիոյ նախարարապետը Կարլոս Արիաս Նավառօ ըսած է ժողովուրդին՝ «Սպանիան այրի չէ, որբ է»: Բոլորը համաձայն չեն կըր-նար ըլլալ անշուշտ այս բանաձեւումին եւ Իւմանիթէ չի վարանիր խորագրելէ թէ «Սպանիան չէր այլ անոր դահիճը»: Սպանացի վարչապետը ապա կարդացած է Ֆրանքոյի կտակը, ուր քաուտիյօն կը մաղթէ որ Սպանիան ապագային մնայ միացած, մեծ, ազատ եւ ապրի արդա-րութեան եւ խաղաղութեան մէջ: Զօր. Ֆրանքօ կը թելադրէ Սպանացիներուն որ շրջապատեն ապագայ թագաւորը՝ Խուան Կարլոս այն նոյն գուրգուրանքով զոր ինք վայելած է: Ապա նաեւ ազդարարու-թիւն մը կ'ընէ. «Սպանիոյ եւ քրիստո-նէութեան աւանդական թշնամիներուն դէմ» ու կ'եզրակացնէ.— «Բոլորին նե-րումը կը խնդրեմ ինչպէս կը ներեմ բոլոր անոնց որոնք իրենք զիրենք իմ թշնամի-ներս կը նկատեն բայց ես այդպէս չեմ նկատեր»:

1892ին ծնած Կալիսէի գաւառը, Ֆրան-սիսքօ Ֆրանքօ 1907ին կը մտնէր Թոլե-տոյի զինուորական ակադեմիան: 1915ին ամէնէն երիտասարդ հարիւրապետն է սպանական բանակին եւ քաջութեան իր համբաւը տարածուած է մինչեւ Մառ-րոքի պաշտօնական շրջանակները: 1917ին կը մասնակցի Աստուրիներու յեղափոխա-կան գործադուլներու զսպումին: 1923ին օտար լեգէոնի հրամանատար կը նշա-նակուի: Նոյն տարին, Սեպտ. 12ին Մի-կէլ Փրիմօ տէ Ռիվերա պետական հար-ուած կը կատարէ մինչ Ֆրանքօ, ամիս մը ետք կ'ամուսնանայ: 1925ին գնդապետ է: 1926, 33 տարեկանին վաշտի զօ-րավար է մինչ կը վերջանայ պատերազմը Մարոքի մէջ: 1928ին Սառակոսի զինուո-րական ընդհ. ակադեմիայի կազմակեր-պումին գլուխը կը նշանակուի: 1930ին Փրիմօ տէ Ռիվերա կը հրաժարի, 1931ին կը հրաժարի թագաւորը՝ Ալֆոնս ԺԳ. եւ կը հռչակուի Բ. Հանրապետութիւնը: Նոյն տարուան ընտրութիւններուն Ձախը լայն յաղթանակ մը կը տանի, Սառակոսի զինուորական ակադեմիան կը փակուի: 1932ին Ֆրանքօ ընդհ. հրամանատար է հետեւակազօրքի, 1933ին Պալէառ կըղ-զիներուն: Նոյն տարին Հոկտեմբեր 29ին կը հիմնուի Ֆալանժը եւ Նոյեմբեր 19ին աջը կը յաղթէ ընտրութիւններուն մէջ: 1934ին Ֆրանքօ զօրաբաժնի զօրա-վար է, 1935ին բանակի սպայակոյտի պետ է: 1936 Փետրուար 16ին ժողովրդական ճակատը կը յաղթէ ընտրութիւններուն, Յուլիս 13ին կը սպաննուի Խոսէ Քալվօ Սոթելօ միապետական աջին պարագլու-խը, Յունիս 17ին կը պայթի քաղաքա-ցիական պատերազմը: Հոկտ. 1ին Ֆրան-քօ վարչապետ կը նշանակուի բոլոր իրա-ւասութիւններով եւ ընդհ. հրամանատար ազգայնական ուժերուն: Նոյ. 20ին Հան-րապետականները կը գնդակահարեն Ֆա-լանժի հիմնադիրը Փրիմօ տէ Ռիվերա (այս տարեդարձը պիտի ոգեկոչուէր Խուան Կարլոսի կողմէ եւ բոլորը կը սպասէին այդ պահուն, տեսնելու համար երիտասարդ իշխանին եւ Ֆալանժի հրա-պարակային յարաբերութիւնները, բայց Ֆրանքոյի մահը տարբեր տնօրինեց): 1937 Ապրիլ 26 նշանաւոր ռմբակոծու-թիւնն է Կեռնիքայի: Դեկտ. 2ին, Ֆրան-քօ կը նախագահէ Շարժումին առաջին ազգ. խորհուրդին՝ Ֆալանժին, կարլիստ-ներուն եւ աջակողմեան զանազան խըմ-բակցութեանց համաձուլումը: 1938 Փե-տրուար մէկին կը կազմուի Ֆրանքիստ առաջին կառավարութիւնը: 1939 Յուն-ուար 26ին ազգայնականները Պարչելոնան կը գրաւեն, Մարտ 27ին Սպանիա կը ստո-րագրէ հակակոմինտերն ուխտը: Մայիս 19ին յաղթանակն է ու Սեպտ. 4ին, Ֆը-րանքօ, իր երկրին չէզոքութիւնը կը հըռ-չակէ համաշխարհային պատերազմին եւ Սպանիա դաշնակիցներու ազդեցութեան տակ կը մնայ մինչեւ 1945 Սեպտ. 18: Ֆրանքօ յաջորդական հանդիպումներ կ'ունենայ Հիմլէրի, Հիթլէրի, Փէթէնի հետ: 1942ին՝ Սալազարի հետ կը տես-նուի: 1944 Հոկտ. 31ին կը ճանչնայ դը Կօլի առժամեայ կառավարութիւնը: 1945 Մարտին տոն Խուան Ֆրանքոյի մեկ-նումը կը պահանջէ: Յուլիս 31ին Լավալ կ'արտաքսուի Պարչելոնայէն եւ դաշնա-կիցներուն կը յանձնուի: 1946ին ՄԱԿը կը դատապարտէ Ֆրանքիստ վարչակար-գը, Ֆրանսա երկու տարի կը փակէ իր սահմանը: 1947 Յուլիս 6ին, հանրա-քուէով Սպանիա պաշտօնապէս միապե-տութեան կը վերածուի, որու ցկեանս անթագ միապետն է Ֆրանքօ: 1948ին Ֆրանքօ կը հանդիպի տոն Խուանի եւ կը համաձայնին որ Խուան Կարլոսի դաս-տիարակութիւնը Սպանիա կատարուի: 1951ին Քառեռօ Պլանքօ Ֆրանքոյի 5րդ կառավարութեան մէջ կը մտնէ, Մատ-րիտ հարիւր միլիոն տոլար կը ստանայ Ամերիկայէն: 1955 Դեկտեմբեր 14ին Սպանիա անդամ է ՄԱԿի: 1959ին Այզըն-հաուըր Սպանիա կ'այցելէ, 1960 Մար-տին անիշխանական Անթոնիօ Տոնոզօ կը գնդակահարուի: 1963 Ապրիլ 20ին Հա-մայնավար (գաղտնի) կուսակցութեան ղեկավար՝ Կռիմօ կը գնդակահարուի: 1969ին Խուան Կարլոս յաջորդ կը նշա-նակուի պաշտօնապէս, նախապէս Սպա-նիայէն արտաքսուած է Պուրպոն Փառմ ընտանիքը: 1970ին Ֆրանքօ տը Կօլը կ'ըն-դունի: 1973 Յունիս 8ին Քառեռօ Պլանքօ վարչապետ նշանակուած է, Դեկտ. 20ին կը սպաննուի Մատրիտի կեդրոնը: Իրեն կը յաջորդէ Առիաս Նավառօ: 1975 Յու-նիս 24ին Նավառօ հակահամայնավար նոր միջոցներ կը հռչակէ: Եղեռնափորձեր կը բազմանան երկրին մէջ, Սեպտ. 27ին կը գնդակահարուին էթ-աի (պասք ինքնավար շարժում) 11 դատապարտեալներէն 5ը, վրդովում ստեղծելով ամէն կողմ: Յա-ջորդական մահափորձերու զոհ կ'երթան ոստիկաններ: Հոկտ. 17ին կը սկսի Ֆը-րանքոյի հիւանդութիւնը ու աննախըն-թաց հոգեվարքը:

×

Երկիրներ կան անշուշտ որոնք ազգ. սուգ հռչակած են, երեք օր, ինչպէս Չի-լի, Պրազիլ, Արժանթին, Յորդանան եւ կարգ մը արաբական երկիրներ: Սատամ եւ Ասատ «բարեկամ մը կորսնցուցած են»: Խորհ. Միութիւն խոհեմ է: Եթէ ֆրանքիզմը պիտի շարունակուի առանց Ֆրանքոյի Մոսկուա պիտի չվերահաս-տատէ իր դիւանագիտական յարաբերու-թիւնները: Առեւտրական յարաբերու-թիւնները շատ սերտ են սակայն, երբ հար-ցը դրամի կուգայ, ոչ ոք այլեւս սկըզ-բունք ունի: Մեծ վարկ չի վայելեր Մոս-կուայի մէջ սպանական Համայնավար կուսակցութեան աքսորական քարտուղա-րը՝ Քարիլլօ, հաւանաբար համամիտ ըլ-լալուն համար ռումանական եւ իտալա-կան նոյն կուսակցութիւններուն:

×

Ուրբաթ առաւօտ Ֆրանքոյի մարմինը փոխադրուած էր Մատրիտի կեդրոնը, ուր հազարաւոր Սպանացիներու տո-ղանցքը կը սկսէր:

Քանի մը տողով

ՄԱԿ-Ը միաձայնութեամբ բացի մէկ ձայնէ (Թուրքիա) բանաձեւ մը քուէար-կեց պահանջելով Թրքական զօրքին քաշ-ուիլը Կիպրոսէն: Քանի օր է օրակարգի վրայ էր Կիպրոսի հարցը եւ աւելի մանրամասնութիւններ կուտանք յաջոր-դով:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ կռիւները կը շարու-նակուին: Վերջին երեք օրերուն 30 մեռ-եալ եւ 60 վիրաւոր կար, նաեւ առեւան-գումներ: Սուրիա եւ Ամերիկա զօրավիդ կը կենան Ֆրանսական առաքելութեան:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Սէ. Ի. Ա.ն օտար պետա-կան ղեկավարներու սպանութեանց մէջ մաս ունի ինչպէս կը փաստէ հրապա-րակուած մանրամասն տեղեկագիր մը ա-նոր գործունէութեան շուրջ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ եւ Հարաւային Վիէթ-նամները պիտի միանան մէկ կառավա-րութեան մը իշխանութեան տակ, որ իր կարգին նշանակուած պիտի ըլլայ ժողո-վուրդին կողմէ ընտրուած՝ Ազգային ժո-ղովէն: Այս որոշումը տուած են Հիւս. Վիէթնամի կառավարութեան եւ Հարաւ. Վիէթնամի Յեղափոխութեան Առժամեայ կառավարութեան ներկայացուցիչները խորհրդակցութենէ մը ետք, որ տեղի ունեցած է Սայկոնի մէջ:

ԱԼԺԵՐԻԱ ՄԱԿի ուղղուած գիրով մը կը մերժէ ընդունիլ սպանական Սահա-րայի շուրջ կատարուած համաձայնու-թիւնը Սպանիոյ, Մարոքի եւ Մաւրիտա-նիոյ միջեւ: Ալժերիայի համար Մատրիտ կրնայ իր վարչական պարտաւորութիւն-ներն ու պատասխանատուութիւնները փո-խանցել միայն սպանական Սահարայի բը-նակչութեան, կամ՝ ՄԱԿին: Ալժերիա դէմ է, որ սպանական Սահարան բաժ-նուի Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ միջեւ:

ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ եւ Անգլիոյ միջեւ կրկին «ձկան պատերազմ»ը ծայր տուած է: Իս-լանտացիք թոյլ չեն տար անգլիական ձկնորսանաւերուն, որ ձուկ որսան իրենց ջուրերուն մէջ, որոնց սահմանը ընդլայ-նած են, զայն հասցնելով 200 ծովային մղոնի:

Մեր այցելուները

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Հ. Կղեմէս Վ. Մալեան, հայ կաթո-ղիկէ ժողովրդապետ Պուէնոս - Այրէսի, որ շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք Հա-յաստան, Հռոմի եւ Փարիզի ճամբով կը վերադառնայ Արժանթին:

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Ասլանեան, Անվերսէն:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ (ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿԵՉԱՌԵՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Մատենագրային եւ բանասիրական աշխատասիրութիւններու մէջ Կեչառիսի վանական դպրոցի «րաբունապետ» Խաչատուր Կեչառեցի վարդապետի դաստիարակչական գործունէութեան մասին նուազ տեղեկութիւններ կան՝ քան անոր քերթողական վաստակին, որուն կ'ուզենք անդրադառնալ հպանցիկ կերպով, ընդհանուր գաղափար մը տուած ըլլալու համար 13րդ դարու վերջին տասնամեակին (1290) եւ 14րդ դարուն մշակուող գրական սեռերուն, — դէպի աշխարհային կեանք սեւեռող հոգեւորականութեան հետաքրքրութեանց մասին:

Ստեփանոս Օրպելեան եւ Խաչատուր Կեչառեցի, միջնադարեան քերթողութեան «Նախամուտ»ը կը կազմեն ու իրենց վաստակին մէջ յանդաւոր խօսքի կամ տաղաչափի (ոտանաւորի) սէրը պէտք է տեսնել աւելի՝ քան դեղարուեստական տաղով բանաստեղծութիւն: Այս անուններուն յաջորդող ուրիշներու մօտ (Յրիկ, Յով-հաննէս եւ Կոստանդին Երզնկացիներ, ապա նաեւ Մկրտիչ Նաղաշ, Յովհ. Թլկուրանցի, Գրիգոր Աղթամարցի, Նաղաշ Յովնաթան, Նահապետ Քուչակ)՝ ցայտուն կը դառնայ 14 – 17րդ դարերու քերթողութեան եւ տաղասացութեան մարդկայնական բնոյթը, բնապաշտական նկարագրին ու սիրոյ հարազատութիւնը: Եթէ առաջին քանի մը դէմքերը պատմական, ընկերային, իմաստասիրական, կրօնական կամ ազգային հետաքրքրութիւններով կը մղուին ոտանաւորին ապաւինելու, միւսները՝ հոգեկան, սիրային, աշխարհիկ ու կենսաբանօրէն ըմբռնելի տաղնապներով կը փոթորկին. կը սեւեռին կեանքին եւ բնութեան:

×

Խաչատուր Կեչառեցիի քերթողական գործին անդրադարձող առաջինեկ բանասէրներէն Հ. Ղեւոնդ Ալիշան՝ իր «Այրարատ»անուն գործին մէջ կը յիշատակէ անոր կարճաշունչ մէկ ողբը՝ «Ողբ վասն աւերման տանս արեւելեան» անունին տակ: Զափածոյ այս վկայութեամբ, Կեչառիսի բարունապետը կը պարզէ դժնդակ այն կացութիւնը որ 1290ական տարիներուն կը տիրէր Արեւելեան Հայաստանի մէջ, քրիստոնէութեան եւ եկեղեցիի հանդէպ Թաթարական անողոք ու աւերիչ հալածանքներուն հետեւանքով:

Նոյն այս ոտանաւորը տեղ գտած է նաեւ Հայաստանի պետական ձեռագրատան մէջ ի պահ գրութեան մը մէջ՝ որ կը կրէ «Ողբ Խաչատրոյ Կեչառեցւոյն վասն իշխանացն» խորագիրը:

Ձենք արտագրեր, չխճողելու համար մեր ակնարկը. սակայն կ'ուզենք դիտել տալ թէ գրական որեւէ արժէք պէտք չէ փնտռել անոր մէջ, այլ բացառապէս վկայութիւն մը շրջանի ողբալի կացութեան մասին, որուն ակնարկած է նաեւ Սիւնեաց աշխարհի պատմիչը՝ Օրպէլեան, իր «Պատմութիւն նահանգին Սիսական» անուն գործին մէջ (1910, Թիֆլիս, էջ 471-475):

1295 Թուականի դառնագոյն օրերն են: Թաթարներու Ղազան խանի իշխանութեան շրջանը, երբ իր զօրավարներէն Նաւրուզ՝ «յոյժ ատեցող քրիստոնէից եւ թշնամի եկեղեցեաց», կը հրամայէ քանդել բոլոր եկեղեցիները, կողոպտել քրիստոնեաներու պատկանող բոլոր ինչքերը եւ թլփատել քահանաները: Օրպէլեան կը նկարագրէ բոլոր այս խժդժութիւնները («քակեցին բազում եկեղեցիս, խողխողեցին բազում քահանայս, կոտորեցին բազում քրիստոնեայս, եւ որք ի սրոյն մնացին՝ կողոպտեցին զամենայն ինչս, գերեցին բազում կանայս եւ մանկտի»), աւելցնելով որ Կիլիկիոյ Հայոց Թագաւոր Հեթումի միջնորդութեամբ ի վերջոյ կը դադրին հալածանքները եւ «լինէր խաղաղութիւն մեզ եւ ամենայն աշխարհիս Հայոց»:

Կեչառեցի այս դրուագն է որ կը պատմականացնէ իր յանգաւոր գրութեամբ, աւաղելով եւ ափսոսալով, բայց նաեւ — ինչ որ յատկանշական է — ոգեկոչելով անցեալի մեր փառքը, յիշատակելով Հայոց հին ու նշանաւոր իշխանները՝ զորս կը կոչէ «առիւծի կորիւններ», «զօրաւոր՝ պատերազմներու մէջ», քաջ եւ յանդուգն:

Բացորոշ է որ վարդապետը կ'ապրի հայ քաղաքական իշխանութիւնը վերականգնած տեսնելու ներքին խռովքով ու կ'ուզէ մեր ժողովուրդը տեսնել փրկութեան ճանապարհի փնտռտուքին մէջ, հիներու ճամբուն վրայ, արութեան եւ պայքարի վճռականութեամբ զինուած:

Այս տրամադրութիւնները չատ աւելի ակնբախ կը դառնան, երբ նկատի ունենանք իր երկրորդ գործը՝ «Պատմութիւն Աղեքսանդրի Մակեդոնացւոյ», — Արիստոտելի համանուն գործէն թելադրուած եւ ազատ հետեւողութեամբ գրի առնուած բանաստեղծութիւն մը, որ առասպելական քաջութեան, արկածախնդրութիւններու եւ հերոսական պաշտամունքի ծարաւ մը կը մատնէ:

Աւելորդ չըլլայ թերեւս դիտել տալ, որ երեւակայածին, առասպելային եւ հերոսապաշտական գործերու սէրը՝ միջնադարեան ժամանակաշրջանին, յատուկ է եղած ոչ միայն մտաւորական դասուն, այլեւ ժողովրդային լայն խաւերու: — Կեչառեցի վստահօրէն մղուած է այս պահանջին գոհացում տալու մտածումէն, իր «Պատմութիւն Աղեքսանդրի Մակեդոնացւոյ»ն գրելու համար:

Մ. Թ.

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

— o —

Կիրակի, Նոյեմբեր 16ին Փարիզի 9րդ Թաղամասի վայելուչ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր բազմահարիւր հանդիսականներով, եկած իրենց յարգանքի բաժինը տալու Կարօ Մեհեանի, անոր գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ:

Հանդիսութեան բացման ճառը արտասանեց յոբելենական պատուոյ յանձնախումբի եւ օրուան նախագահ Աշոտ Մալաքեան (Անրի Վերնէօյ), որ իրեն յատուկ սրամիտ ոճով, ոգեկոչեց Մարսէյլի երբեմնի հայկ. կեանքը, իր բազմազան եւ բազմաթիւ միութիւններով, հանդէսներով, հաւաքոյթներով, ճառերով, չեշտելու համար թէ դեռ պատանեկութեան օրերուն խորապէս տպաւորուած էր Կարօ Մեհեանի հրապարակախօսութեամբ: Պատկերալից ոճով նկարագրեց հայկ. հանդէսները, «աննախընթաց գեղարուեստական բաժինով եւ ճոխ պիւֆէով», յիշելու համար մանաւանդ այն օրը երբ հօրը ընկերակցութեամբ գացած էր լսելու արտասահմանէն եկող բանախօս մը՝ Կարօ Մեհեան, որ առաջին խօսքէն իսկ ազդեցութիւն գործած էր իր եւ ներկաներուն վրայ: Սրահը լռած էր ամբողջովին, ինչ որ անսովոր երեւոյթ է հայկ. հաւաքոյթներու մէջ, ու երկիւղածութեամբ ունկնդրած բանախօսը, որ սապէս սկսած էր իր խօսքը, մատը բարձրացնելով «Ի՞նչ է այսօրուան տօնին նշանակութիւնը»: Ու լուռ սրահը 45 վայրկեան լսած էր այդ բանախօսը, վասնզի լռութիւնը հանդիսականնէն չէր գար այլ բեմին վրայի դերասանէն: Ու այդ օրուան դերասանը տաղանդաւոր էր: Ու 40 տարի յետոյ, աւելցուց Աշոտ Մալաքեան, «կը բարձրացնեմ մատս ու կ'ըսեմ՝ «Ի՞նչ է այսօրուան տօնին նշանակութիւնը», ու ֆրանսերէն շարունակելով իր հայերէն սկսած ճառը, Մալաքեան յիշեց թէ վերջերս ընթերցում մը կատարած էր գիտական պարբերականի մը մէջ, ուր կ'ըսուէր թէ մարդս իր կեանքի ընթացքին (բացառեալ արկածէ) սրտի երկու միլիառ հարիւր միլիոն բաբախում կ'ունենայ եւ քանի ինք ապրած է արդէն իր կեանքին կէսը, կը մնայ ուրեմն մէկ միլիառ հարիւր միլիոն բաբախում: Ու այդ օրէն Մալաքեանի կեանքի փիլիսոփայութիւնը եղած է ամէն ինչ վերածել բաբախումներու քանակի մը, զոր պարտի հանել կեանքի հաշուի մեծ տոմարէն: Այսպէս երբ ճաշի մը կը հրաւիրուի, չի խորհիր թէ տրամադի՞ր է թէ ոչ երթալու այլ կ'անդրադառնայ միայն թէ 197 բաբախում պիտի յատկացնէ այդ իրիկունը: «Ուրեմն, կը շարունակէ Մալաքեան, ի՞նչ է այսօրուան տօնին իմաստը: Եկած ենք, սիրելի Կարօ, մեր սրտին որոշ քանակութեամբ բաբախումները տալու քեզի, բայց լաւ գիտցիր մը ըրած կ'ըլլանք, քանի անոնք բարեկամութեան, երախտագիտութեան, հիացումի եւ սիրոյ բաբախումներ են»: Այս է ինծի համար, կը չեշտէ հայերէն, այսօրուան տօնին նշանակութիւնը:

Յաջորդ խօսողն էր Հ. Ռափայէլ Վ. Անտոնեան, որ կը ներկայացնէր Կարօ Մեհեանը իբրեւ գրագէտ: Հայր Ռափայէլ խորասուզուելէ առաջ Կարօ Մեհեանի «Իմաստութեան Ուղիներուն» եւ «Ալեծուփ Ջուրերուն» մէջ, բացատրեց թէ ի՞նչ է իրեն համար յոբելեան մը: Ոչ ուրիշ բան քան տողանցքը կեանքի մը եւ խորհրդածութիւններ անցեալին մասին, վասնզի անցեալն է որ կը պատրաստէ ներկան եւ ներկան իր կարգին կը կրէ անցեալին ամբողջ ծանրութիւնը: Ապա, բանախօսը խղճմտօրէն վերլուծեց յոբելեարին գրական վաստակը, իբրեւ ընաբան առնելով անոր մէկ տողը, ու մէջբերումներով ճոխացուց իր ելոյթը, որ մասնագիտական բնոյթ ունէր:

Կենդանի պատկերի ձեւով Արարատի մեծ պաստառի մը առջեւ, տրուեցաւ Կ. Մեհեանի մէկ գրութիւնը «Հայը», որ առաւելաբար զրոյց մըն է պանդուխտ Հայուն եւ մեծ լերան միջեւ (Արարատի ձայնը՝ Արամ Պետրոսեան, Հայը՝ Ս. Պապիկեան): Նման ձեռնարկներու իրագործման մէջ ծիծաղելիին սահմանը շատ մօտ ըլլալով, դժուար է հոն չհասած գլուխ հանել նման փորձեր, ուրեմն լաւագոյն է խուսափիլ:

Յաջորդ խօսողն էր Տիգրան Պալեան, որ ներկայացուց հրապարակագիրը: Անդրադարձաւ սակայն թէ հազուագիւտ է մէկուն մէջ տեսնել բազմակողմանի տաղանդ մը, արդարեւ Կ. Մեհեան մշակած է զանազան սեռեր եւ յաջողած ամէնուն մէջ ալ: Անդրադարձաւ հրապարակագրին յօդուածներու լրջութեան եւ բովանդակութեան եւ եզրակացուց հայ ժողովրդական մէկ իմաստուն խօսքով, զոր ուղղեց Կ. Մեհեանի «ձեռքդ դալար»:

Հայր Յարութիւն Վ. Պզտիկեան կարճ ելոյթով մը անդրադարձաւ կրթական մշակին: Իբրեւ նախկին ուսումնապետ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին, Հայր Յարութիւն ճանչցած էր Մեհեան դաստիարակը եւ գնահատած ա-

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Մեծ հօրաքոյրս լերան բոլոր ծակ ու ծուկը գիտէր. գացինք, գացինք, Ս. Կարապետի խիտ ծառերու մէջ գտանք բոլոր անոնք, որոնք փախած հոն ապաստանած էին: Հոն կային Սորտարցիներ, Պաղլուցիներ, Ձիարաթցիներ, Մեղտիցիներ եւ ուրիշ քանի մը գիւղացիներ: Հետեւաբար մեր առաջին գործը եղաւ փնտռել գտնել մեր սիրելիները, բայց դժբախտաբար մեր տունէն ազատած էինք միայն ես ու փոքր եղբայրս, երկու հօրաքոյրերս եւ մէկուն հարսը Թոռան հետ միատեղ, հօրեղբայրս Քաղացպան Պօղոսը: Սկսանք լալ – ողբալ եւ քիչ յետոյ հաշտուիլ այդ դառն իրականութեան հետ:

Բոլոր գիւղերէն բաւական ժողովուրդ փախած եկած էր լեռ: Տղամարդ քիչ կար. անոնց մէջ բարեբախտաբար կը գտնուէին քանի մը ֆէտայիներ: Պաղլու գիւղացի Օվոն, Մեղտի գիւղացի Սիսակ, Կոմսա Մոսօն, Սորտարայ Խուլօ Արամ եւ Վահան, Ձիարաթա Ռեպէյ տղաքներ՝ Սարգիս եւ Աւետիսը: Ասոնք բոլորն ալ լաւ զինուած էին, իսկ մնացածները հին զէնքերով Այնալի Խափալի եւ ոմանք ալ ատրճանակներով զինուած էին: Կային նաեւ անզէն տղամարդիկ:

Ահա այս բուռ մը քաջերն էին որ յետագային պիտի դիմադրէին Թրքական եւ քրտական կանոնաւոր զինուած, թիւով գերազանց ուժերուն: Ժամանակակից պատմութիւնը փառքով պիտի յիշէ բոլոր անուանի եւ անանուն այն հերոսները, որոնք պայքարեցան իրենց Հայրենիքի ազատագրութեան համար եւ զոհուեցան քաջաբար:

Ես իմ անզօր գրիչովս պիտի տամ բոլոր այն դէպքերը, որոնց ականատես եղայ:

1915ին Տարօնի աշխարհը հրդեհի մէջ էր. Թուրք բռնակալութիւնը վճռած էր միանգամ ընդմիշտ բնաջնջել Տարօնի ժողովուրդը իր բնաշխարհին մէջ, որովհետեւ շատ լաւ գիտէր որ Տարօնցին տեղահանել, աքսորել այնքան ալ դիւրին գործ չէր. ուստի որոշած էին տեղն ու տեղը կոտորել բոլորը եւ այդպէս ալ ըրին:

Ահա այս մահու – կենաց օրերուն էր որ ոմանք կոտորածէն ազատած եկած էին Ս. Կարապետի անտառը, որպէս փրկութեան խարիսխ, որով այդ ազատած բազմութեան ուժեղք էր պէտք: Կային, եթէ չեմ սխալիր, մօտաւորապէս 5000 հոգի: Այդ առթիւ կազմուեցաւ զինուորական մարմին մը: Քեռի Օվոն եւ Սորտարայ Արամ ընտրուեցան ղեկավար: Այդ ուղղութեամբ սկսան աշխատանք տանիլ:

Դաշտ իջնել եւ ուտելիք բերել անհնարին էր, քանի որ Մշոյ դաշտը լեցուած էր Վանի կողմերէն փախած Թուրք, քիւրտ եւ չերքէզ խուժաններով. բոլորն ալ զինուած, Հայերը կոտորելու համար, ի՞նչպէս կարելի էր այդ Թշուառ, անօգնական, սովահար ժողովուրդը կերակրել: Սորտարայ Արամ միջոցը գտաւ. ամէն իրիկուն քանի մը համագիւղացի տղաքներ հետը առած կ'երթար մօտակայ քրդական գիւղերը, կը Թալանէր կով, ոչխար, ալիւր, կարագ կը բերէին, անօսինները մորթելով հաւասարապէս կը բաժնէին բոլորին: Այսպէս անցուցինք մէկ ամիս:

Երբ ամբողջ Մշոյ դաշտը ամայացաւ, Թրքական կառավարութիւնը իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Ս. Կարապետի անտառին վրայ, քաջ գիտնալով որ հոն զինուած ֆէտայիներ կային:

Առաւօտ մը, երբ արեւը նոր էր սկսած իր ճառագայթներով մեր նիհարցած ու տանջուած ոսկորները տաքցնել, լուր հասաւ թէ լեռը չորս կողմէն պաշարուած է: Ժողովուրդին յանձնարարուեցաւ որ իրար չանցնի ու քաջ կենայ, իսկ զինուած տղաքը դիրքերու բաժնուեցան, եւ ահա սկսաւ ահեղ ու ճակատագրական կռիւ մը մեր բուռ մը քաջերուն եւ բազմաթիւ Թշնամի զինուորներուն, քիւրտ եւ չերքէզ զինուած խուժանին միջեւ:

Կռիւը տեւեց մինչեւ իրիկուն. մենք բաւական կորուստ ունեցանք, իսկ Թըշնամին ալ տասնեակ մը զոհ տալով ձգեց հեռացաւ: Անոնց զէնքերով մեր անզէն տղաքներէն տասը հոգի զինուեցան: Այսպէս քանի մը օր շարունակ կռիւ կը մղուէր, կռիւը կ'սկսէր առաւօտեան եւ կը վերջանար երեկոյեան ու ամէն օր մահու եւ կենաց պայքարն էր որ տեղի կ'ունենար: Ամէն օր բաւական կորուստ կ'ունենայինք:

Այս պայմաններու մէջ զրկուեցանք ուտելիքէ. անօթութիւնը ազդեց ժողովուրդին տրամադրութեան վրայ եւ մանաւանդ, ռազմամթերքն ալ սկսաւ նուազիլ. պէտք էր այդ մասին միջոց մը խորհիլ:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. – 5)

նոր բծախնդիր բնաւորութիւնը երբ գործածուլի օրերուն, ձիւն-ձմեռին, Հակառակ տարիներու բեռան, ոտքով վարժարան կ'երթար, որեւէ դասէ չբացակայելով: Պատմեց նաեւ տղոց դոհունակութիւնը զայն իբրեւ ուսուցիչ ունենալուն:
Յովիկ Եղիազարեան ներկայացուց հրապարակախօսը, որ կ'ըսէ ինչ որ պէտք է, աւելորդաբանութիւն չունի երբեք իր խօսքին մէջ: Եւ Կարօ Մեհեան ունի հրապարակախօսի անժխտելի տաղանդ: Գրագէտ չեն բոլոր հրապարակախօսները ու հրապարակախօս չեն բոլոր գրագէտները: Յիշեց Դեմոսթենէսը, որ օրերով կ'առանձնանար մարզելու համար իր ձայնը եւ խօսելու վարժութիւնը ձեռք ձգելու համար: Բանախօսը չեշտեց թէ Կ. Մեհեան մեծ պատիւներու արժանացած պիտի ըլլար եթէ այլ ժողովուրդի մը զաւակն եղած ըլլար:
Վերջին խօսողն էր Կ. Մեհեան: Շնորհակալութիւն յայտնեց նախագահին, կարգադիր յանձնախումբին, պատուոյ յանձնախումբի անդամներուն, օրուան բանախօսներուն եւ գեղարուեստական բաժնի մասնակցողներուն, Գաթրայի, «Յառաջ»ի, յօդուածագիրներուն եւ ներկաներուն: Անդրադառնալով թէ ընդունուած ճշմարտութիւն մըն է որ գրագէտը իր վէպերուն եւ պատմուածքներուն հերոսներու միջոցաւ կ'արտայայտէ իր մըտածումները, ծանրացաւ առաւելաբար այն մեծ անդաստանին վրայ, որ կը կոչուի հայ գրականութիւն եւ որու մէկ մասնիկն է միայն այն ենթադրեալ ու կարծեցեալ գրագէտը որ կը մեծարուի այսօր ու շարունակեց.— «Իմ մէջ հրապարակագիրը մեկնելով նոյն մտածողութենէն ինքզինքը բաղդատութեան կը դնէ հայ լրագրական անդաստանին հետ, որ ունեցած է հարուստ շրջան մը, իմ մէջ հրապարակագիրը, ենթադրեալ կամ կարծեցեալ, բաղդատելով այդ հոյլին հետ կը նկատէ որ մասնիկ մըն է միայն, ուրիշ ոչինչ»: Ու Կարօ Մեհեան նոյն վերլուծումը կ'ընէ բեմախօսին եւ դասախօսին, յանգելու համար նոյն եզրակացութեան թէ ինք մասնիկ մըն է միայն այն փաղանգին որ եղած է հայ հրապարակախօսներու կամ դասախօսներու հոյլը: Բայց Կարօ Մեհեան ինքզինքը հպարտ կը զգայ որ մասնիկն ըլլալով հանդերձ այդ հարուստ գրականութեան, հրապարակագիրներու հոյլին, հրապարակախօսներու եւ դասախօսներու փաղանգին մաս կը կազմէ անոնց: Կարօ Մեհեանի համար մշակոյթը պէտք է դառնայ սփիւռքի մեր կեանքին պայքարի խարխափը եւ իրենց Կիրակին զոհելով, հոս եկող հասարակութիւնը ապացոյցը կուտայ որ ոչ միայն կը յարգէ իր մշակոյթը այլեւ դեռ ակնկալութիւններ ունի անկէ: Որովհետեւ, Հայաստանը միայն հողային տարածութիւն չէ, մեծ ըլլայ թէ փոքր, միայն նաեւ նիւթեղէն կառոյց չէ ինչքան ալ դեղաքանդակ ըլլան անոնք, Հայաստանը նաեւ ոգի է, զգայնութիւն, զգացում է, մտածողութիւն է եւ այս երեքին արտադրութիւնը մշակոյթ է եւ մշակոյթի քաղաքականութիւն, որովհետեւ ներկայ մեր տագնապները դիմագրաւելու միակ ազդակն է: Այսուհանդերձ մենք սխալած պիտի ըլլայինք եթէ հայկական հորիզոնը թուղթերով կուտակուած տեսնէինք, բացասական կողմերուն քով կան նաեւ դրական կողմեր, ու Կ. Մեհեան անդրադարձաւ Հայաստանին որ օրէ օր «կը հայաստանանանայ» ու ունի մտաւորական եւ գիտական այնպիսի վերելք մը, որ Բիւրական կը բերէ աշխարհի գիտուններ համաժողովի:
Իր ելոյթի վերջաւորութեան, յանձնախումբի կողմէ Կ. Մեհեան ստացաւ երկու նուէրներ, մին՝ յատկապէս այդ նպատակով բերուած Հայաստանէն Պ. Գ. Պաղըրճեանի կողմէ Հանրագիտարանի Ա. հատորը, ու նաեւ դրամապանակ մը:
Հանդիսութիւնը փակուեցաւ Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի խանդավառ երգերով, Կ. Ափրիկեանի բծախնդիր ճաշակին ներքեւ: Նախապէս ալ Տիկին Այտա Մուրատեան իր վաւերական տաղանդով մեզի հրամցուցած էր Բաբաջանեանի դաշնակի սիւիթը եւ Օր. Սոնա Վարդանեան կարդացած էր Դպրոցասէրի աշակերտուհիներէն Տիկին Պալեան - Տէր-Գրիգորեանի զուարճալի յիշողութիւնները իր ուսուցիչ՝ Կ. Մեհեանէ:
Խօսնակը կարդաց նաեւ շնորհաւորական հեռագրեր Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութենէն, գրագէտ Հրաչ Զարդարեանէ, Սէրէնկիւլեան գրական մըրցանակի յանձնախումբէն եւ կարգ մը բարեկամ անձերէ:
Ընդհանուր ձեւով լաւ կազմակերպուած հանդիսութիւն մըն էր, յարգանքի արդար արտայայտութիւն մը հանդէպ հայ մտաւորականին, այս պարագային՝ Կարօ Մեհեանի բայց կարելի չէ այդ յարգանքէն մասնիկ մըն ալ չտալ Կ. Մեհեանի կեանքի ընկերուհիին՝ Տիկին Արշալոյս Ղազարոսեանի, որ տարիներու երկայնքին բաժնած է անոր լաւ թէ գէշ օրերը նուիրումով եւ զոհաբերութեան ոգիով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ՝

ՎԱՂՈՒԱՆ ՄԵԾ ՇՈՒԿԱՆ

— o —

Չինաստան, որ բնական կազի եւ քարիւղի հարուստ պաշարներ յայտնաբերելու լուրջ հեռանկարներ ունի, առեւտրական լայն կապեր կը ձգտի հաստատել Արեւմտեան Եւրոպայի հետ:
Համոզուած ըլլալով, որ Չինաստան «վաղուան մեծ շուկան» կը ներկայացնէ, ինչպէս կը բանաձեւէ «Լոնտոն Ֆայնընշըլ Թայմզ», եւրոպական ընկերութիւններ մեծ թիւով ներկայացուցիչներ կը ղրկեն Չինաստան, որպէսզի մասնակցին առեւտրական տօնավաճառքներուն եւ պայմանագրութիւններու շուրջ բանակցին:
Վերջին 18 ամիսներուն, Ֆրանսական եւ Արեւմտ. գերմանական ճարտարարուեստներու գլխաւոր ընկերութիւնները մեծ ցուցահանդէսներ կազմակերպեցին Փեքինի մէջ: Չինաստան, իր կարգին, առեւտրական բնոյթի տօնավաճառ մը սարքեց Քոլոնեի մէջ, առաջինը իր սահմաններէն դուրս: Փեքին միեւնոյն ատեն պաշտօնական յարաբերութիւններ հաստատեց Հասարակաց Շուկայի հետ, Պրիւքսէլի մէջ, ինչպէս նաեւ Տնտեսական Համագործակցութեան եւ Զարգացման Կազմակերպութեան հետ, Փարիզ:
Պաշտօնական դէմքեր Չինաստանէ եւ Եւրոպայէ առեւտուրի զարգացման ճամբան կը հարթեն: Թենկ Հսիաօ-Փինկ, փոխ-վարչապետը, Մայիսին Փարիզ եւ Պրիւքսէլ այցելեց: Արեւմտ. Գերմանիոյ վարչապետը դեռ նոր վերադարձաւ Պոնն, Փեքին այցելելէ ետք:
Արեւմտ. Գերմանիոյ տնտեսական շըրջանակները համոզուած են, թէ իրենց ծանր ճարտարարուեստը եւ ընթացիկ բնոյթի ապրանքները նպաստաւոր դիրքի մէջ կը գտնուին Եւրոպա - Չինաստան առեւտրական կապին մէջ:
Մասնագէտներ քաղաքական նպատակներ եւս կը նշմարեն Փեքինի նոր քայլին մէջ: Արդարեւ, այս վերջինը առեւտրական կապին ընդլայնումով կը փորձէ հակակշիռ մը ստեղծել Խորհ. Միութեան նկատմամբ:
Ճարտարարուեստական աղբիւրներ կը տեղեկացնեն, թէ Չինացիք յատկապէս շահագրգռութիւն ցոյց կուտան Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ զինուորական ճարտարարուեստին կարգ մը արտադրութիւններուն հանդէպ, ինչպէս Միրաժ եւ Հարիըր օդանաւերը: Այս վերջինին առանձնայատկութիւնն է՝ օդը բարձրանալ ուղղահայեաց ձեւով: Չինացիները արդէն իսկ Ֆրանսայէ ապսպրած են 15 ծանր թռաններ (Սիւփեր Ֆրելօն) եւ կը փորձեն Միրաժի շարժիչը ձեռք ձգել:
Չինացիները երեք Քոնքորտ ապսպրած են եւ մտադիր են գնել նաեւ Էրպիւս օդանաւեր:
Սեպտեմբերին, 358 գերման ընկերութիւններ առեւտուրի տօնավաճառ մը կազմակերպեցին, որ ցարդ սարքուած ամէնէն մեծ տօնավաճառը նկատուեցաւ Չինաստանի մէջ: Անցեալ տարի ֆրանսական ընկերութիւններ ալ մեծ ցուցահանդէս մը կազմակերպած էին:
Գերման տօնավաճառը այցելեցին Չինաստանի գրեթէ բոլոր ճարտարագէտներն ու գիտնականները, որպէսզի ծանօթանան Արեւմտ. Գերմանիոյ ճարտարարուեստի արտադրութեանց եւ թեքնիքին:
Անցեալ տարի Յունիսին, 240 ֆրանսական ընկերութիւններ 12.000 թոն տարողութեամբ ճարտարարուեստական արտադրութիւններ ցուցադրեցին Փեքինի մէջ:
Համաձայն Եւրոպայի առեւտրական շրջանակներուն, Չինաստան ներկայիս կրնայ տարին շուրջ մէկ միլիառ տոլար արժողութեամբ ապրանք գնել: Երբ Չինաստանի քարիւղի արտադրութիւնը աւելնայ, ինչպէս կը նախատեսուի, Փեքինի ներածումներուն քանակն ալ պիտի աւելնայ:

Թ. Ա. Թ.

ԱՇՆԱՆ ԽՈՀԵՐ

— o —

Մելամաղձոտ դիմագիծը՝ աշնանային երկինքին, էութիւնս կը պարուրէ մտերմական զգուանքով, չէ՞ որ ես ալ իմ կարգին, հասած կեանքի այն սահմանին, որուն կուտան նաեւ աշուն անուն. Հա՛ ինչու իմ սրտին զգայնօրէն կը խօսի, եղանակն այդ վիպային, յաւէտ կորած գարուն կեանքիս՝ երազային ապրումներով: Կը բոցքեմ ես Արարչին, բարբառելով աղերսագին, թէ Ան ինչո՞ւ հանդէպ բնութեան, պիտի կանգնէր այնքա՛ն աստուածեան, զայն օժտելով գարուններով անհաշուելի: Ու մինչ մեզի՝ խեղճ մարդկանցս, հազիւ միայն սահմանելով մէկ գարուն մը անվերադարձ: Եւ դուն, անցորդ, խուրաքանչիւր քայլափոխիդ, երբ կը դիտես տեսարանը տժգոյն՝ գետին ինկած հազարաւոր տերեւներուն, գիտես անշուշտ ինծի նման, թէ յաջորդող գարնան ծաղկումին հետ, թարմափթիթ նոր տերեւներ պիտի չինեն վերստին, իրենց բոյնը կանանչազեղ, նոյն ծառերուն տերեւազուրկ ճիւղերուն: Իսկ դուն ու ես, եւ վերջապէս համայն բանակը տիեզերքի չնչողներուս, երբ կը տիրենք յոխորտանքով նոյն բնութեան բոլոր դաշտ-նիքներուն, ծով ու ցամաք եւ այերք մեր ոտքին տակ առնելով, նոյնիսկ յանդգնելով պղծել կուսութիւնը լուսնին... գիտնանք սակայն որ ողբալի ենք դարձեալ, երբ մեր կեանքի աշնան շրջանէն վերջ, յաւերժօրէն զուրկ կը մնանք, գէթ մէկ նոր գարնան տիրանալէ...
Աշնան այս առաւօտուն, ուզեցի կազմել փոքրիկ փունջ մը՝ աշնանային տաղերու, զայն խառնելով գետին թափած թոշնած տերեւներուն:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԽՐՈՒՇԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Թ.

Ծապլվար, 4 Յունուար 1909

«Բայց գիտակից ժողովուրդ, միթէ թոյլ պիտի տա՞ս որ այդ մեռեալներն իրենց եղեռնագործ դաւաճանութեան մէջ անպատիժ մնան, միթէ պիտի չվերակենդանացնե՞ս զանոնք որպէսզի քո ձեռքովդ իրենց պատիժը տաս:
«Մենք մեր կեղտոտ ու դաւաճան հակառակորդներուն պէս «պրովոքացիա»ներու չենք դիմեր, մենք այդ վատերուն պէս եղբայրասպան կռիւներու չենք մղեր Ծապլվարի ազէտ ու անգիտակից «մասսա»ները, բայց կ'ըսենք մեր գիտակից շարքերուն,— Դաւաճանութիւն եւ մատնութիւն գործուեցաւ Ծապլվարի մէջ, դաւաճաններն ու մատնիչները օր ցերեկով, յայտնի համարձակ կը պտըտին, գիտակից ժողովուրդը կը ճանչնայ զանոնք, մենք որեւէ խրատ կամ խորհուրդ չենք տար, բայց նա իբրեւ գիտակից ու խորհող ուժ իր պարտականութիւնը կ'ըմբռնէ եւ զայն կը գործադրէ, նա բռնակալութեան ահաւոր շրջաններուն իսկ գիտցաւ թէ ի՛նչ է մատնիչ դաւաճաններու պատիժը եւ ըստ այնմ պատժեց զանոնք. այժմ որ անոր գիտակցութիւնն աւելի եւս զարթած է՝ միթէ կարելի՞ է որ ընկրկի, դա վատութիւն եւ ստորնութիւն կը լինի:
«Մենք շատ յարգանք ունինք դէպի ժողովուրդի ինքնագիտակցութիւնը, ուստի մենք չենք ներեր որեւէ կերպով անոր թելադրել իր պարտականութիւնը. մենք կը գոհանանք գոչելով.
«Անկցի՛ն վատերը, անկցի՛ն մատնիչները, անկցի՛ն դաւաճանները, կեցցէ՛ Ծապլվարի գիտակից երիտասարդութիւնը»:
Այս թռուցիկը բաժնուելէ մէկ քանի օր յետոյ, Խեւ Աւօ կալին մէջ հանդիպելով Րէս Սերգօյի՝ կը յարձակի այդ վատի վրայ եւ բահով մը լաւ ծեծ կը քաշէ, նոյն երեկոյին Սմենց Վարդան փառաւոր կերպով կը ծեծէ Սըհօ Ջանը: Ահա՛ թէ ի՛նչ անակնկալ արդիւնք տուաւ այդ վատ ու ցած արարածներու մութ գործունէութիւնը:
Այժմ կացութիւնը լարուած է Ծապլվարի մէջ: Քոմրաչէն եւս ծանր լուրեր կը հասնին: Հասոյի բռնաւորութիւնը գրգռած է ամբողջ գեղը Ծապլվարի դէմ:
Շնորհակալութիւն իմ համեստ գործունէութեան մասին ձեր չափազանց գովեստներուն համար. իցի՛ւ թէ անոնց տեղ մի քիչ փող ուղարկէիք: Բարոյական քաջալերանքը բաւարարութիւն չէ կարող տալ ֆիզիքական կարիքներու. դա մի տեխնիկական ճշմարտութիւն է:

Ժ.

Ծապլվար, 3 Փետրուար 1909

Սիրելի ընկերներ,

«Րէաքցիա»ն կրկին գլուխ բարձրացուց Ծապլվարի մէջ: Մեր աղնիւ գաղափարային ծեծին որուն ենթարկուեցան երկու յայտնի դաւաճաններ, Րէս Սերգօ եւ Սըհօ Ջան, ինչպէս պատմեցի նախորդ նամակով, մութ ուժերը պատասխանեցին վատաբար յարձակելով ընկեր Աւոյի եւ ընկեր Վարդանի վրայ: Համիտաբարոյ այդ մարդակերպ հրէշները գազանային կատաղութեամբ՝ եկեղեցու բակը՝ կը փորձեն սպանել մեր ընկերները ի ներկայութեան Տ. Սահակի որ կեղծաւորաբար կը միջամտէ կռիւին առաջքը առնելու համար:
Այդ վայրագ դաւաճանութիւնը ի հարկէ խորին ցասում առաջ բերաւ առ հասարակ մեր բոլոր գիտակից շարքերուն մէջ: Նոյնիսկ ժողովրդի չէզոք ու լուռ սամիտ տարրը խստիւ բողոքեց այդ ստոր արարքի դէմ, օրինակ՝ Կօլօշենց Սեդօ, մի ազնուական եւ բաւականաչափ զարգացեալ անձնաւորութիւն, դէպքի երեկոյին եկաւ ինձ մօտ եւ ցաւ յայտնեց պատահած իրականութեան մասին ու ամբաստանեց Րէս Սերգօն իբրեւ դրդիչ եւ կազմակերպիչ այդ վատ դաւադրութեան. թէեւ դէպքը պատահած ժամանակ այդ կեղտոտ պուրժուան մի քանի օրէ ի վեր բացակայ էր Ծապլվարէն:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արփինէ եւ Տիգրան Փափազեան կը ծանուցանեն թէ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Նոյ. 23, Պոմոնի Հայոց եկեղեցին, իրենց սիրեցեալ մօր

ԶԱՐՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(ծնեալ Մալաճեան)

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Անահիտ եւ Լոռա Պաթէսթի կը ծանուցանեն թէ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Նոյ. 23 Պոմոնի Հայոց եկեղեցին իրենց սիրեցեալ մօր եւ զոքանչ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՏՐԻՆԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(ծնեալ Ֆէսճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պատարագ կատարել կուտայ Շաբաթ Նոյեմբեր 22ին ժամը 10ին Մոնմորանսիի հանգստեան տան մատրան մէջ

44-50, Ave. Charles de Gaulle
95 Montmorency

Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մահացած պատսպարեալներու հոգիներուն համար: Օրուան պատարագիչ եւ ներկայացուցիչ առաջնորդ. Սրբազանի Հ. ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պաշտօնի կ'այցելէ տեղւոյն գերեզմանատունը եւ կ'աղօթէ վախճանեալներու շիրիմներուն վրայ:

Կը հրաւիրուին պատսպարեալներու ազգականներն ու հայ հասարակութիւնը:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զապէլ Եարճանեան – Համբարձումեան ի յիշատակ իր հօրաքրոջ աղջկան Տիկին Եւա Զօրեանի մահուան երրորդ տարելիցին 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՆՈՒԷՐ

Պ. Սողոմոն Կիւլէզեան իր թոռնիկներուն մկրտութեան առթիւ 100ական ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն), Կապոյտ Խաչի Սարսէլ – Առնուվիլի մասնաճիւղին եւ «Յառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Նոյ. 22, ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Օրակարգի վրայ է Պատգ. ժողովի զեկուցումը եւ մասնաճիւղի վարչութեան ընտրութիւնը:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի վարչութեան անդամական ժողովը Հինգշաբթի (Նոյ. 27) երեկոյեան ժամը 9ին Ե. Հիւսիսեան սրահը, Ռիւ Ֆավանթին, Վալանս: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

A CEDER

A céder, près d'Amiens, grand atelier de confection tricot avec matériel pour fabrication. Logement tout confort. Bail 3, 6 9 ans. S'adresser à

DENGOYAN
22 rue André-Potelle 80300 ALBERT
Tél. : 195

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Grand Bal

DU NOR SEROUND D'ALFORTVILLE

Samedi 22 Nov. de 20 heures à l'aube Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

avec la participation de l'ensemble
BERNARD DEDEDJIAN

Entrée 20 Fr., Nor Séround 10 Fr.

ON DEMANDE

On demande retoucheuse ou finisseuse pour homme.
S'adresser :

SAADETIAN
18, Rue de Picardie, Paris (3e)
Tél. : 887-99-06

ԿՈՉ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան հովանաւորութեամբ կազմուած է թատերասիրական խումբ մը, որոնք արդէն իսկ իրենց շաբաթական հաւաքոյթներով սկսած են փորձերուն: Այս խումբը ընտրած է հայ թատրոնին սպասարկու դերասան ԱԲԷԼԵԱՆԻ անունը: Հետեւաբար Ալֆորվիլի եւ իր շրջակայքի երիտասարդ – երիտասարդուհիներէն անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել Հայ Բեմին, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Sarkissian Arthur
253, Rue P. V. Couturier, Alfortville
Tél. : 899-09-66

Zorapapélian Edmond
134, Rue Etienne Dolet, Alfortville
Tél. : 368-67-52

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐ

COURS DE LANGUE
ET DE CIVILISATION
ARMENIENNES

Tous les Lundis à 20 heures
au nouveau Centre Culturel de l'Association Sainte Croix
10 bis, Rue Thouin
PARIS (5e)
Métro Monge

et les Samedis matin à 10 heures au siège de l'exarchat Catholique Arménien, 6 ter, Rue Charlot,
Métro République
ou Filles du Calvaire

Les cours sont donnés gracieusement par le R. P. BEZDIKIAN

Tous peuvent y participer.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Եղեկելեան Խորէն Պօղոսի կը փնտռէ իր հօրեղբօր տղան՝ Եղեկելեան Գրիգոր Կարապետի, ծնեալ Սիսի շրջան (Թուրքիա):

Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն գրել հետեւեալ հասցէով.

3, Rue de la Roserie
92360 Meudon-la-Fôret, FRANCE

Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել:

×

Յաղուեան Յովսէփ Յարութիւնի, ծնած 1911ին Ազրբէջանի Սոն Նոխվա շրջանի Յաղաբլուամ գիւղը, մօրը անունը՝ Խանում, եղբայրները՝ Սողոմոն, Առաքել. կնոջը՝ Ռոզա, տղան՝ Վալոտա:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել.

Վ. Փափազեան փողոց
26 Թիւ շէնք, 4րդ մուտք, Թիւ 51 Երեւան

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 22 Novembre 1975 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : BEDIKIAN et le groupe SEVANE

En attraction : le chanteur arménien LUDOVIC

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

FNAIM *Membre O.R.P.I. Sud*

ETUDE RIVE GAUCHE

Adminstration de biens
Transaction Immobilière
Directeur Jacques TORANIAN
Cartes Professionnelles Too 69 Goo45

122, Boulebard Raspail, 75006 Paris
544-19-46 — 544-11-25
222-70-63 — 548-67-61

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 20 Décembre au 3 Janvier

à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE Dicran Cazarian
61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

venez goûter
son excellente cuisine
et ses spécialités arméniennes
dans le cadre entièrement rénové
de son premier étage

Il est nécessaire de réserver sa table pour le dîner.

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23
DIMANCHE
23 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 ֆր· Վեցամսեայ 90 ֆր·
Արտասահման Տար· 200 ֆր· Հատը 1 ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·447
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — No 13.447

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒ՞Ր Է ՉԱՐԻՔԻՆ ԱՐՄԱՏԸ

— o —

Նախկին վարչապետ Քուվ տը Միւրվիլ եւ նախկին նախարար Ժորժ Կորս Լիբանան ղրկուեցան Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի կողմէ լուծում մը գտնելու համար ամիսներէ ի վեր շարունակուող ահռելի ողբերգութեան։

Առաջին անգամ չէ, որ Ֆրանսա տէր կը կանգնի Լիբանանի։ 115 տարի առաջ, 1860ին, Նափոլէոն Գ·ի օրով, երբ Տիւրզիները ջարդած էին Լեռնալիբանանի քրիստոնեաները (մարոնի), ֆրանսական տասը հազարնոց զօրաբանակ մը ցամաքելու Պէյրութ եւ օսմանեան կառավարութեան պարտադրեց ինքնավարութիւն շնորհել այդ շրջանին։ 1861 Յունիսին եւրոպական եօթը Պետութեանց երաշխաւորութեամբ ինքնավար դարձաւ Լեռնալիբանան նեղ սահմաններով, օսմանեան գերիշխանութեան տակ։ Հայեր եղան առաջին եւ վերջինթեր կառավարիչները, — Տավուտ փաշա (1861–1868) եւ Յովհաննէս փաշա Գույումճեան (1912 Դեկտ· 15 – 1915)։

1920էն մինչեւ 1943 Լիբանան ենթակայ եղաւ Ֆրանսական Հոգատարութեան (ինչպէս Սուրիա)։ 1943 Նոյեմբեր 22ին Լիբանան դարձաւ անկախ Պետութիւն (1926էն ի վեր Հանրապետութիւն էր՝ ֆրանսական մականի տակ)։

Հոգատար Ֆրանսա ընդարձակեց Լեռնալիբանանը եւ ստեղծեց Մեծ Լիբանանը, անոր կցելով Պէյրութն ու Միջերկրականի ափերը, մանաւանդ սուրիական Տրիպոլիսը, որուն բնակչութիւնը մեծամասնութեամբ իսլամ էր եւ որուն աչք ունէր Սուրիա։

Վերջերս թերթ մը կը գրէր թէ Լիբանանի ներկայ ողբերգութեան պատասխանատուն Ֆրանսան է, իբրեւ հեղինակը «Մեծ Լիբանան»ի···։

Երբ 1968 Դեկտեմբեր 28ին Իսրայելացիք Պէյրութի օդակայանին մէջ 13 օդանաւեր փճացուցին, նախագահ տը Կօլ պաշտօնապէս յայտարարեց, որ Ֆրանսա թոյլ պիտի չտայ, որ Լիբանան կորսնցնէ իր անկախութիւնն ու հողային ամբողջականութիւնը։

Հետեւողական իր դարաւոր քաղաքականութեան, Ֆրանսա այսօր եւս կը ներկայանայ իբրեւ ջերմ պաշտպան Լիբանանի, որ գերազանցօրէն միութեան ամուր կապ մըն է արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ։

Զարմանալի է, որ աշխարհի ճակատագիրը վարելու յաւակնող երկու մեծերը՝ Մ· Նահանգներ եւ Խ· Միութիւն՝ ամիսներէ ի վեր լուռ հանդիսատես կը հանդիսանան Լիբանանի եղբայրասպան ու ազգաքանդ կռիւներուն, առանց հակառակորդ կողմերը հաշտեցնելու փորձ մը ընելու։

Ինչի՞ կը ծառայեն ուրեմն Միջերկրականի կապոյտ ջուրերուն մէջ սոնքալով շրջագայող իրենց հզօր նաւատորմիղները։

Եսասէ՜ր աշխարհ։ Ամէն ոք իր անձնական շահերը կը հետապնդէ, առանց ողջախոհութեան թոյլ տալով, որ անդին խաղաղասէր եւ աշխատասէր ժողովուրդ մը կոտորուի, իրենց մեղսակից աչքերուն առջեւ։

Բազմաթիւ հակամարտ շահեր իրարու կը բախին Լիբանանի մէջ, որ ովասիս չէ միայն Հայերուն համար։ Մերձաւոր Արեւելքի, մանաւանդ քարիւղ արտադրող երկիրներու ջոջերն ու նոր հարուստները այդ ազատ ու ապահով երկրին մէջ է, որ կը պահեն կամ կ'օգտագործեն իրենց դրամները։

1943ին կեանքի կոչուած անկախ Լիբանանի Սահմանադրութիւնը հաւասարակշռութիւն մը ստեղծած էր երկրի քրիստոնեայ եւ իսլամ տարրերուն միջեւ, կէս առ կէս համեմատութեամբ։ Հանրապետութեան նախագահը պիտի ըլլար քրիստոնեայ մը (մարոնի), վարչապետը՝ սիւննի իսլամ, Խորհրդարանի նախագահը՝ շիի իսլամ, երեսփոխաններ՝ ըստ համայնքներու թիւին։ Ներկայիս Հայերը իրաւունք ունին հինգ երեսփոխանի (99ի վրայ)։

Լիբանանի տարածութիւնն է 10·400 քառ· քիլ· բնակչութեան թիւը՝ երեք միլիոն (Հայերը՝ 200–250·000)։

Իսլամ – քրիստոնեայ հաւասարակշռութիւնը խախտեցաւ այն օրը, երբ պաղեստինցի իսլամ գաղթականներ խուժեցին Լիբանան (1948ին, 1956ին, 1967ին), իբրեւ հետեւանք արաբեւիսրայելեան կռիւներուն։ Ներկայիս 400 հազարի կը հասնի անոնց թիւը, նժարը հակեցնելով իսլամներու կողմը։

Միջազգային խնամատարական մարմինը (Ունրուա) ՄԱԿի նիւթական աջակցութեամբ բնակարան, ուտելիք, դպրոց, հիւանդանոց եւայլն կ'ապահովէ արաբ գաղթականներուն, որոնց թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։

Պաղեստինցիներու անկախութեան հարցը օրակարգի հրատապ խնդիր է դարձած տարիներէ ի վեր։ Զանազան հաշիւներ ու մրցակցութիւններ արդէն կը հանդիսանան պաղեստինեան թնճուկի լուծումին։

Մերձաւոր Արեւելքը չի խաղաղիր՝ մինչեւ որ գոհացում չտրուի Պաղեստինցիներուն։

Ահա՛ թէ ո՛ւր է չարիքին բուն արմատը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Քանի մը տողով

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացը գոցելու համար, Ելմտական նախարարը կը թելադրէ բարձրացնել աշխատաւորին բաժինի սակերը, աւելցնելով սակայն թէ միայն իր անունով կը խօսի։

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՍՊԱՆԱՑԻՆԵՐ Շաբաթ օր կը շարունակէին տողանցել Ֆրանքոյի դագաղին առջեւ։ Յուղարկաւորութեան ներկայ եղող պետ· միակ ղեկավարներն են՝ Հիւսէյն թագաւորը, Փինոշէ (Չիլի) եւ Մոնաքոյի իշխանը եթէ կարելի է Մոնաքօն Պետութիւն նկատել։ Պարսից Շահը եղբայրը կը ղրկէ իսկ Ամերիկա փոխ–Նախագահ՝ Ռոքֆելլըր։ Չինաստան ցաւակցական հեռագիր ղրկած է։ Ֆրանսայի մէջ Համայնավար կուսակցութիւնը, սենոթքները կը բողոքեն դրօշակները կէս պարզուելուն դէմ հանրային շէնքերուն վրայ, նշան սուգի, Կիրակի, յուղարկաւորութեան օրը։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ խռովութիւնները վերսկսած են եւ Ուրբաթ օր մեռեալներու եւ առեւանգումներու շարք մը կար։ Քսան մեռեալ եւ յիսուն վիրաւոր կայ եւ բոլոր ճամբաները վտանգաւոր էին։

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ սահմանապահ ջոկատ մը բախումներ ունեցած է պաղեստինցի արձակազէններու հետ Լիբանանի սահմանին մօտ։ Վիրաւոր եւ սպաննուած չկան երկուստեք։

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ Նեվատայի անապատին մէջ հիւլէական ռումբ մը պայթեցուցին։ Փորձը կատարեցին ընդերքին մէջ։ Պայթումին ցնցումը զօրաւոր կերպով զգացուեցաւ Լաս Վեկասի մէջ, որ շուրջ 170 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի։

ԱՆԿՈԼԱՅԻ կռիւները կը շարունակուին եւ համաձայն եուկոսլաւ «Թանիունկ» գործակալութեան, հազար Քուպացիներ Լուանտա ժամանած են կռուելու համար տեղւոյն կառավարութեան բանակին շարքերուն մէջ։ Ասկէ առաջ 1500 Քուպացիներ եւ Փորթուկալցիներ կը կռուէին հակահամայնավար ուժերու կողքին, որոնք վերջին շաբաթներուն զինուորական յաջողութիւններ արձանագրած են։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ հրապարակած վիճակագրութեան համաձայն, աշխարհի կաթողիկէներու թիւը աւելցած է հասնելով 960 միլիոնի։ Միւս կողմէ նուազած է հոգեւորականներու թիւը։ 1973ին կաթողիկէներու թիւը 688·991·000 էր եւ աշխարհի բնակչութեան — 3·803·999·000 — 18,3 տոկոսը կը ներկայացնէր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Թռչուններ

Արթնացրու արեգակը քո հոգու մէջ ննջող,
արթնացրու ծառը կենաց
եւ թափուող պտուղները
հաւաքիր քո մատներով,
եւ սկզբի համար
գործիր լուսապսակը քո կողերի,
որի հովանու տակ պատսպարուել են
երկինքը, երկիրը եւ ժամանակը:
Եւ Ադամը իր կողից ստեղծեց պահը,
պահը,
որ հիմա էլ երկնքում ճախրում է՝
անցեալի, ներկայի, ապագայի տեսքով:
Եւ ուրեմն՝ արթնացրու ծառը կենաց,
որի վրայ մէկ–մէկ ասեղնագործիր
երկինքը, երկիրը եւ ժամանակը,
որովհետեւ ամէն ինչ սկսւում է նորից,
որովհետեւ ամէն ինչ ծնւում է
սպիտակ միայնութեան մէջ,
որտեղ դու առաջինն ես
եւ վերջինը:
Դու քո սպիտակ միայնութեան մէջ
եւ առաջինն ես, եւ վերջինը:
«Եւ որովհետեւ ամէն ինչ սկսւում է նորից,
եւ որովհետեւ ամէն ինչ ծնւում է
սպիտակ միայնութեան մէջ,
դու նորից դարձիր իմ կողը, ոպդիս
որպէս սկիզբը
երկնքի, երկրի եւ ժամանակի»···
մտածում ես քո մէջ
եւ քո մէջ կրկնում ես,
որ այնժամ կըգայ
արգելուած խնձորը ուտելու ժամանակը,
անծանօթ երկինքը շնչելու ժամանակը,
անծանօթ վայրկեանները···
որտեղ դու առաջինն ես
եւ վերջինը:
Արթնացրու ծառը կենաց,
և մտածիր, որ արգելուած խնձորները
դէպի հարաւ թռչող թռչունների,
դէպի հիւսիս չուող թռչունների
և ընդհանրապէս թռչունների համար են,
որոնց սկիզբը ծառն է կենաց,
եւ մտածիր նաեւ,
որ նրանք ստուերներն են ծառի,
որ երկարում են դէպի հիւսիս, հարաւ,
որ ընդհանրապէս երկարում են,
երբ արթնանում է արեգակը քո հոգու մէջ ննջող·

×

Թռչունները շնչում են
իրենց պատկանող մի կտոր երկինքը·
Նրանք երկնից հիւսում են բոյն,
որտեղ կարող են ապրել ամրանը,
որտեղ կարող են ապրել ձմրանը,
որտեղ ընդհանրապէս կարող են ապրել:
Իսկ որսորդները իրենց դէմքերին
մէկ–մէկ շարում են սպասումները,
եւ արցունքները դարձնում են ծով
եւ երազներից մակոյկներ են շինում,
եւ լուռ, համաչափ թիավարում են
արցունքների մէջ:
Որսորդները թիավարում են արցունքների մէջ,
որտեղ կարող են ապրել ամրանը,
որտեղ կարող են ապրել ձմրանը,
որտեղ ընդհանրապէս կարող են ապրել:
Եւ արտառոց ոչինչ չի պատահում:
Եւ քանի որ արդէն բոյնը պատրաստ է,
եւ քանի որ պատրաստ են մակոյկները,
թռչունները ունենում են երեք ձագուկներ
եւ որսորդները ունենում են երեք երախայ
«Մէկը, — ասում են որսորդները, —
որպէսզի յանկարծ ծովում չխեղդուի,
միւսը՝ որպէսզի ծովում չխեղդուի
եւ երրորդը միայն ապագայի համար»:
«Մէկը, — ասում են թռչունները, —
որպէսզի յանկարծ
որսորդները նրան չտեսնեն:
Միւսը՝ որպէսզի նրան չտեսնեն,
եւ երրորդը միայն ապագայի համար»:
Եւ երկինքները վերածւում են բոյնի,
եւ արցունքները վերածւում են բոյնի,
որտեղ կարող են ապրել ամրանը,
որտեղ կարող են ապրել ձմրանը,
որտեղ ընդհանրապէս կարող են ապրել
եւ արտառոց ոչինչ չի պատահում:

×

Նոր բացուող օրը
քո թռիչքի միակ շեփորահարն է
եւ քո թաղումի յուղարկաւորը·
եղբայրներ, պահեցէք,
հողի մէջ պահեցէք մարմինը թռչունի·
որ գլորւում է լայնութեամբ օրուայ
եւ դա կը լինի բանաստեղծութիւնը,
որը գրւում է ձեռքի ափի մէջ
եւ առաւօտի դիմակի վրայ:
Բացւում են դռները մեռած քաղաքի
եւ Պրիամոսը մտնում է ներս
եւ նրա կառքով մտնում է ներս
մեռած Հեկտորին չխոշտանգելու առասպելը,
եւ դռները փակւում են մեռած քաղաքի:
Եղբայրներ,փորեցէք գերեզմանը ձեռքով,
եղբայրներ, փորեցէք փոքրիկ գերեզմաններ
թռչունների համար:
Մեռած քաղաքի պարիսպների տակ
մի գիշատիչ
համբերելով սպասում է,
թէ, ուր որ է, ահա
ճախրող թռչունը կ'ընկնի գետնին·
ճախրող խօսքերը կ'ընկնեն գետնին,
որովհետեւ այդ է
այդ է օրէնքը
ապրելու եւ մահուան,
ճախրելու եւ մահուան
եւ ուրեմն ահա
համբերելով սպասում է՝
փորձելու
երկնքում սահող համբերութիւնը
իր սեւ աչքերի,
քանի որ գիտի
որ թռչունները դիմակներն են երկնի,
որոնք ընկնում են
անյայտի մէջ օրուայ
եւ օրերը լցւում են դիմակներով,
եւ անհամբեր են դառնում գիշատիչները,
եղբայրներ, փորեցէք փոքրիկ գերեզմաններ
եղբայրներ, գրեցէք բանաստեղծութիւնը,
որը սուզւում է անյայտի մէջ օրուայ:

ԱՐՄԷՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 – 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ (ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

13ՐԴ ԴԱՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ՔԱՆԻ ՄԸ ԲՆՈՒԹԱԳԻԾԵՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿԵՉԱՌԵՑԻԻ ԳՈՐԾԻՆ ՄԷՋ

Կեչառեցի վարդապետի «Պատմութիւն Աղեքսանդրի Մակեդոնացւոյ» անուն չափածոյ պատմութեան՝ ինչպէս առհասարակ քերթողական այլ գործերուն մէջ արուեստի չափանիշով գրական որեւէ արժէք պէտք չէ փնտռել: Եթէ նոյնիսկ ունի քառեակներ կամ ութեակներ, որոնք լեզուի ու պատկերացման տեսակէտով կը կարօտին ուշադրութեան դաստիարակչական ամրոցներու նուիրուած ակնարկներու այս շարքը՝ տեղը չէ նման փորձի մը:

Մեր նպատակն է, պարզապէս, Կեչառեցի դպրոցի փիլիսոփայ եւ բանաստեղծ վարդապետի վաստակին մասնաւոր բնոյթը մատնանշել, ու ցայտուն դարձնել կարգ մը գիծեր՝ որոնք 13րդ դարու հայ մտաւորականութեան մօտ ի յայտ կը բերեն ազատական հակում մը, զուտ հոգեպաշտիկ ապրումներէ անցում մը դէպի աշխարհիկ կեանքի սեւեռում, մղում մը՝ սուրբերու եւ երկնային էակներու վերագրուած առաքինութիւններ ու բարոյական վսեմ յատկութիւններ նաեւ մարդոց մէջ փնտռելու:

×

Մեկնելով այն փաստէն որ հոգեւորական դաստիարակ Կեչառեցի վարդապետ 1280ական կամ 1290ական տարիներուն կը մղուի Աղեքսանդր Մակեդոնացիի եւ Քրիստոսի միջեւ հարազատ նմանութեան գիծեր գտնելու՝ կ'ուզենք իր օրինակով հաստատել թէ միջնադարեան հոգեպաշտիկ իմացումները դադրած են, այլեւս, ազատ մտածողութեան թռիչքը կաշկանդող արգելակներ ըլլալէ:

Պարզ է որ Թաթարական իշխանութեան տակ ապրող մեր ժողովուրդը 13րդ դարու կէսէն ետք քաղաքային կեանքի յատուկ բարքերէ, հետաքրքրութիւններէ եւ ապրումներէ խորշում չունի այլեւս, չի գոհանար կրօնապաշտիկ յածումներով եւ կը հակի աշխարհիկ ապրումներու: Սուրբերու կեանքն ու սրբազան գրականութեան պատկանող գործերը բաւարար չեն այլեւս գոհացում տալու հայ մարդուն: Պահանջը կայ արկածախնդրական, առասպելական, հերոսապաշտական եւ աւանդաշունչ նիւթերու:

Այս պայմաններուն մէջ է որ սկիզբ կ'առնեն «զուարճական վէպեր» բնորոշումով պատմականացած գործեր, — այսինքն առասպելախառն պատմութիւններ՝ որոնք թէեւ գրի կ'առնուէին իրական կամ մտացածին հերոսներու շուրջ հիւսուած աւանդութեանց հետեւողութեամբ, սակայն կը մշակուէին ազատօրէն, առանց հարազատութեան մասնաւոր ճիգի եւ պարտադրանքի:

Խաչատուր Կեչառեցի վարդապետի «Պատմութիւն Աղեքսանդր Մակեդոնացւոյ» անուն չափածոյ գործը՝ իրողութեան մէջ նմանողաբար գրի առնուած առասպելախառն պատմութիւն մըն է, շրջանի խօսակցական լեզուով, դէպի ռամկօրէն քալող աղճատ գրաբարով մը: Գործի յառաջաբանին մէջ վարդապետը կը ճշդէ որ Արիստոտելի կողմէ Մեծն Աղեքսանդրի կեանքի նուիրուած վիպասանութեան թարգմանութիւնը չէ որ կ'ընէ ինք, ո՛չ ալ պատմական հարազատութեամբ կուտայ այդ նոյն պատմութիւնը: Իր նպատակն է ընթացք տալ «աստուածազան հարանց հոգեւորաց եւ համշիրակ համբակաց» փափաքին՝ պատրաստելու համար վէպ մը՝ որ կարենայ ներշնչումի աղբիւր դառնալ «ամենայն թագաւորաց եւ իշխանաց, քաջահմուտ արանց պատերազմողաց եւ զօրապետաց»:

Կեչառեցի համոզուած է որ Աղեքսանդր Մակեդոնացիի կեանքը պատկերն է Քրիստոսի կեանքին. «Այրս այս սքանչելի՝ Աղեքսանդր Մակեդոնացի, տիպ եւ գաղափար եղեւ երկնաւոր թագաւորին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի», կ'ըսէ, եւ բաղդատութեան 18 եզրերով կը փորձէ ցայտուն դարձնել այդ նմանութիւնները՝ մասնաւորաբար արութիւն (քաջութիւն), գիտութիւն, դատում (կամ դատաստան) եւ համբաւ գտնելով անոնց կեանքին եւ գործունէութեան մէջ:

Վարդապետը կը գիտակցի որ իր այս փորձը կրնայ լուրջ մեղադրանքներու առիթ տալ միջնադարեան հոգեւորականութեան կողմէ, որ սրբապղծութիւն կը նկատէր Քրիստոսի աստուածային էութեան եւ մարդոց միջեւ համեմատական եզրեր փնտռել, — այս պարագային՝ Աղեքսանդր Մեծը բաղդատել... Յիսուսի հետ: Հետեւաբար, գրքի յիշատակարանային բաժինին մէջ կը խնդրէ ընթերցողներու ներողամտութիւնը, գիտել տալով որ իր քայլը առած է «աստուածազան հոգեւոր հայրերու» ստիպումով:

Ասկէ անկէ բարձրացող մեղադրանքները ի՛նչ հիմ ալ ունեցած ըլլան եւ Կեչառեցի ի՛նչ մեկնակէտով ալ որ գրի առած ըլլայ իր «Աղեքսանդր Մակեդոնացի» անուն պատմութիւնը, բացորոշ է վարդապետին լայնախոհ, ազատամիտ եւ անկաշկանդ կեցուածքը:

Մանուկ Աբեղեան իր «Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն» գործին մէջ (Բ. հատոր), Հայաստանի պետական ձեռագրատան աղբիւրներէն արտագրաբար հրատարակած է Կեչառեցիի բանաստեղծութիւններէն քանի մը նմոյշներ՝ որոնց պիտի ուզենք արագօրէն անդրադառնալ յաջորդով, մեծ դաստիարակի իմաստասիրական հայեացքներուն հաղորդ պահելու համար ընթերցողը:

Մ. Թ.

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԻԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Ժամը առաւօտեան ինն է, բայց Նիւ-Եորքի Լէքսինկթն Պողոտային վրայ երթեւեկը արդէն իսկ այնքան խճողուած է որ դժուարաւ ճամբայ կը գտնեմ մինչեւ այն երկնաքերը ուր կը գտնուի «Էմ ըս Մակազին» պարբերաթերթի խմբագրատունը: Առտուան այս կանուխ ժամուն ժամադրութիւն մը ունիմ Կլօրիա Շթայնըմի հետ, որ յիշեալ պարբերաթերթին խմբագրապետուհին է, ինչպէս նաեւ ամէնէն կարկառուն ներկայացուցիչը Ամերիկայի Կնոջական Ազատագրութեան Շարժումին: Ընդունելութեան սեղանին վրայ քարտուղարուհի մը անվերջ կը պատասխանէ հեռաձայնի կոչերուն: «Այս տեղ էմ էս Մակազին, բարի լոյս»: Ձայնը քաղցր է եւ երաժշտական: Եւ Ամերիկայի մէջ հեռաձայնի գործածութիւնը հիանալի է, որովհետեւ հեռաձայնները զարմանալիօրէն լաւ կ'աշխատին:

Կլօրիա երեսուն տարեկանի շուրջ է: Խոշորակազմ բայց նուրբ երեւոյթ մը ունի: Սրճագոյն երկար մազերը կը թափին ուսերուն վրայ: Պլու – ճին տաբատ մը հագած է ինչպէս պարբերաթերթին մօտաւորապէս վաթսուն միւս պաշտօնեայ կիները որոնց տարիքը տասնըեօթէն մինչեւ քառասուն կը փոխուի: Գրասենեակը փոքր է եւ Կլօրիա սենեակը բաժնած է ուրիշ խմբագիր կնոջ մը հետ: Իրենց սեղաններուն վրայ թուղթեր եւ թղթածրարներ կուտակուած են: Աթոռի մը վրայէն կը վերցնեն քանի մը թղթածրարներ եւ զիս կը նստեցնեն անոր վրայ:

— Ձեր պարբերաթերթը շատ յաջողութիւն գտած է, կ'ըսեմ, շատ մը կիներ ինծի խօսեցան անոր մասին:

— Եւ շատ մը այրեր ալ հաւանաբար չարախօսած են անոր մասին, կը պատասխանէ Կլօրիա ժպտելով: Ճիշդ է, յաջողեցանք, այսօր վեց հարիւր հազար օրինակով կը տպենք մեր պարբերաթերթը եւ տարին քսան հազար նամակ կը ստանանք: Ոչ մէկ պարբերաթերթ այսքան շատ նամակ ստացած է ցարդ: Այսօր ան ինչ որ կը շահագրգռէ երիտասարդ կիները, գեղեցկութեան իւղերը, նորաձեւութիւնը կամ հաճոյք պատճառելու միջոցները չեն, այլ ընկերութեան մէջ իրենց վերապահուած տեղն է: Մենք մեր յօդուածներով կը փորձենք օգնել իրենց որպէսզի աւելի լաւ պաշտպանեն իրենք զիրենք: Առայժմ մենք կիներս տակաւին ստուեր մըն ենք ընկերութեան մէջ, սպառումի առարկաներ ենք, ինչպէս այն գերիները որոնք այս կողմերը բերուեցան Տասնըութերորդ դարուն:

Զարմանքով կը նայիմ Կլօրիայի:

— Եւրոպայի մէջ կը կարծուի որ ամերիկացի կինը աշխարհի ամէնէն ազատագրուած կինն է, ան է որ աշխարհի բոլոր բարիքները կեդրոնացուցած է իր անձին վրայ:

— Սխալ է, ծիծաղելի է այդ պնդումը, կը բացագանչէ Կլօրիա: Կը կարծեմ թէ Եւրոպացիները այդպէս կը խորհին որովհետեւ Ամերիկայի գրասենեակներուն մէջ մեծ թիւով կին աշխատաւորներ կը տեսնեն: Մինչդեռ այն կիները որոնք մեր մօտ քիչ մը ազդեցութիւն ունին, մատի վրայ կը համրուին: Ամերիկայի մէջ կին մը, նոյն գործին համար, այր մարդու մը շահածին կէսը միայն կրնայ շահիլ: Սէնտիքայական որեւէ կազմակերպութիւն մը գոյութիւն չունի պաշտպանելու համար ամերիկացի կնոջ շահերը, բացի բանուորական մէկ երկու սէնտիքաներէ որոնք մեր նիւթին հետ ուղղակի կապ չունին: Մինչդեռ գրեթէ բոլոր կիները կ'աշխատին մեր մօտ: Յետոյ միայն աշխատանքի հարցերը չէ որ գոյութիւն ունին, կան նաեւ անձնական կեանքի հարցերը: Ամուսնութիւնը ներկայ վիճակով տիրանալու եղանակ մըն է: Ամուսնանալով կին մը կը կորսնցնէ ոչ միայն իր, այլ նաեւ իր ծնելիք զաւկին անունը: Ամուսնալուծուելով, այս անգամ ալ ան կը կորսնցնէ իր բոլոր վարկերը, ինչ որ մեծ դժբախտութիւն մըն է այս երկրին համար ուր ամէն ինչ ապառիկ կը գնուի:

Կ'առարկեմ:

— Էմ էս տիտղոսը դեռ շատ քիչ ատենէ ի վեր գոյութիւն ունի, հակառակ ատոր այսօր ոչ ոք այլեւս կիներուն Միսիս (տիկին) կամ Միս (օրիորդ) կ'ըսէ, այլ երկու պարագային ալ միմիայն առաջին եւ վերջին տառերը, այսինքն էմ էս տառերը կը գործածէ:

Այս մէկը յաջողութիւն մը չէ՞ արդէն:

1915-Ի ԴԱՐՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Իրիկուն մը, ողջ մնացած ժողովուրդը հաւաքեցին Շէհիտ կոչուած անտառին մէջ. Արամին եւ Օվոյին տուած զեկուցումէն հասկցանք, որ մեր մնացած փամփուշտներով այլեւս անկարելի է երկար դիմադրել թշնամի գերազանց ուժին, ուստի Օվոն եւ Զիարաթցի Ռըպէեան եղբայրները՝ Սարգիս եւ Աւետիս, Գոմսա Մոսոն որոշեցին իրենց զինակիցներով երթալ միանալ ռուսական բանակին, որպէսզի օր առաջ օգնութեան հասնի: Արամ իր համագիւղացի տղաքներով չմիացաւ անոնց. մնաց մեզի հետ, վերապրող կիներն ու երախաները պաշտպանելու համար: Ու իսկապէս Օվոն իր զինակիցներով շատ դժուարութեամբ կ'ազատին եւ կ'անցնին Հայաստան:

Արամ իր բուռ մը քաջերով կրկին սկսաւ ահ ու սարսափ ձգել շրջանի քիւրտ գիւղերուն վրայ. կիներ եւ երախաներ ուտելիք կը պահանջէին: Շնորհիւ այդ քաջ ռազմիկին խիզախութեան եւ խորամանկութեան, պահ մը եւս քաշքշուեցանք, բայց կամաց կամաց առողջական վիճակնիս խանգարուեցաւ. օրը քանի մը հոգի կը մեռնէր. յուսալքուած էինք. մահը կը փնտռէինք եւ մեռնողներուն երանի կուտայինք:

Կոտորածին իմ քեռի Սարգիսը Ս. Կարապետ հացագործ էր: Ինչպէս նախապէս գրած եմ, Զիարաթա միւտիւրը՝ Պայրամ էֆէնտին, կռիւնը պատրուակ բռնելով իր ժանտարմաներով եկած եւ տեղաւորուած էր Ս. Կարապետ. մօտաւորապէս 300 հոգի էին. այդ բոլորին հաց պէտք էր: Քեռիս Սարգիսը իր հինգ հայ ընկերներով ողջ թողած էին, որպէսզի իրենց հաց պատրաստեն: Քեռիս հոն կը ծանօթանայ ալպանացի Օսման անուն չաւուշի մը եւ մտերմութիւնը բարեկամութեան կը վերածուի:

Օր մը չաւուշը կուգայ եւ քեռիիս կ'ըսէ.— Սարգիս, քեզի ցաւալի լուր մը պիտի տամ. մօտ ատենէն Մուշէն թուրք հացագործներ պիտի բերեն եւ ձեզ ալ միւսներուն պէս պիտի սպաննեն, եթէ կրնաք միջոց մը գտէք ազատելու:

Քեռիս կ'ըսէ.— Օսման, շատ շնորհակալ եմ, որ իբրեւ հարազատ բարեկամ իմացուցիր, բայց շատ լաւ գիտես, որ Ս. Կարապետ ունի հաստ պարիսպ, երկու անառիկ երկաթէ դուռներ, երկուքն ալ գոցուած եւ պահակներով պաշտպանուած, ի՞նչպէս կրնանք ազատիլ:

— Է՜հ, Սարգիս, ես իմ մարդկութիւնը ըրի, շատ աղ ու հաց կերած ենք միասին. Տէրը հասնի ձեզի օգնութեան, ըսելով կը մեկնի:

Քեռիս իր հայ ընկերներուն կ'իմացնէ եղելութիւնը. բարեբախտաբար հացագործները՝ հինգ հոգի, բոլորն ալ Հայ, կ'որոշեն այդ գիշեր փուռին ետեւ ծակ մը բանալ. գիշերանց դուրս գալով եկան միացան մեզի: Քեռիս գրկեց զիս եւ փոքրիկ եղբայրս սեղմեց կուրծքին՝ լացաւ, լացինք նաեւ մենք: Իսկ ինք որ ունէր գեղեցիկ կին մը եւ երեք զաւակ, դժբախտաբար տարած բոլորին հետ վառած էին:

Քեռիիս եկած յաջորդ օրը թրքական, քրտական զօրքերը կրկին եկան լեռը պաշարեցին: Կռիւը ահաւոր էր այս անգամ. մեր զինուած տղոց թիւը պակսած էր, քանի որ Օվոն իր խումբով մեկնած էր. ուստի բոլոր այդ զօրքերուն դէմ պիտի դնէր Արամ իր քանի մը զինակիցներով, իսկ Թուրքերը կռուի միջոցին անշուշտ նկատեցին մերոնց տկար ուժը, յարձակեցան առանց դադարի եւ սկսան անտառի խորերը մտնել: Մերինները կամաց կամաց նահանջեցին: Թուրքերը եկան ճիշդ այնտեղ, ուր հաւաքուած էինք բոլոր վերապրողներս, եւ սկսան գտածները անխնայ կոտորել: Բարեբախտաբար մութը կոխեց եւ թրքական ու քրտական զօրքերը ետ դարձան հեռացան: Այդ օրը գրեթէ մեր վերապրողներուս կէսէն աւելին կոտորեցին, իսկ Թուրքերը մօտ քսան դիակ ձգելով հեռացան: Իրենց զէնքերով քեռիս եւ ընկերները զինուեցան:

Այդ ահուդողի մէջ, փոքր եղբայրս եւ ես հաստ ծառի մը փտած կոճղին մէջ մտանք, պահուըտեցանք: Մեր պահուըտած տեղէն կ'իմանայինք վիրաւորներու աղիողորմ ձայները եւ մահամերձներուն հոնդիւնը. լեռը կը թնդար այդ զարհուրելի դէպքէն:

Մութը վերջնապէս իջաւ եւ իր թեւերը տարածեց մեռելներուն եւ վիրաւորներուն վրայ: Լուսինն ալ սկսաւ վերէն Հայոց ողբերգութիւնը դիտել, առանց խղճահարելու:

Բաւական ժամանակ կոճղի մէջ անշարժ մնացինք. արդէն փոքր եղբայրս վախէն կուչ եկած քնացած էր. ես արթուն էի. անգամ մը գլուխս դուրս հանեցի եւ հազիւ լուսնի շող մը նշմարեցի. այդ խիտ անտառի տերեւներուն մէջէն, վիրաւորներու վայնասունը մեծ սարսափ ստեղծեց: Կրկին գլուխս ծռեցի կոճղին մէջ, եւ վախէս փոքր եղբօրս վրայ ինկայ ու սկսայ լալ. եղբայրս արթնցաւ ու երկուքս մէկէն սկսանք լալ մեր ճակատագրին վրայ:

(Շար. – 7)

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

— Առիկա խորհրդանշական յաջողութիւն մըն է պարզապէս, կը պատասխանէ Կլօրիա ժպտելով: Գոնէ ճիգ մըն է ճըշդելու մեր ինքնութիւնը, հասկնալու համար թէ մէկը տիրացա՞ծ է մեզի թէ ոչ:

— Ի՞նչ կը խորհիք սեռային յեղափոխութեան մասին: Այս վերջինը փոխա՞ծ է Ամերիկայի մէջ այրերու եւ կիներու միջեւ յարաբերութիւնները:

— Անկեղծօրէն ըսելու համար սեռային յեղափոխութիւնը հակա – կնոջական երեւոյթ մըն է: Ան կը ձգտի կինը քիչ մը եւս այր մարդուն հպատակեցնելու: Սեռային յեղափոխութեան պատճառաւ այսօր մարդիկ սկսած են կարծել թէ կին պաշտօնեայ մը ոչ միայն մեքենագրելու է, ոչ միայն սուրճ եփելու է, այլ նաեւ գործատիրոջ հետ պառկելու է: Եթէ այս բանը չընէ, «դուն ազատագրուած կին մը չես» կ՚ըսեն անոր:

— Մեզի յաճախ կը յիշեցնեն թէ սեռերու հաւասարութիւնը անկարելի է, քանի որ կինը ֆիզիքական տեսակէտէ, այր մարդէն աւելի տկար կը թուի:

— Բոլոր անթրոփոլոկները հակառակը պիտի ըսեն ձեզի, կը պատասխանէ Կլօրիա: Հին քաղաքակրթութիւններու մէջ կինը գերագանց սեռը կը նկատուէր, բայց աստիճանաւոր կերպով եւ ահաւոր պայմաններու մէջ կինը հետզհետէ իջաւ իր պատուանդանէն: Հաւատացէք ինծի, մենք կնոջական գերակշռութիւն մը հաստատել չենք ուզեր, պարզապէս սեռերու հաւասարութիւնը ապահովել կը ջանանք: Կ՚ուզենք տապալել արական այն գերակշռութիւնը որ ներկայիս բոլոր ընկերութիւններու վարիչ ուժն է, ըլլայ ձախակողմեան ընկերութիւն, ըլլայ աջակողմեան ընկերութիւն:

Մեր տեսակցութենէն վերջ հրաժեշտ կ՚առնեմ Կլօրիա Շթայնըմէն եւ փողոց կ՚ելլեմ: Այդ վայրկեանին կը յիշեմ ծանուցումի այն սանտուիչ – մարդը որուն հանդիպած էի նախորդ իրիկուն Հինդեբորդ Պողոտային վրայ: Մարդը կուրծքէն եւ կռնակէն երկու ցուցատախտակներ կախած էր: Գրատախտակներուն վրայ կը կարդացուէր հետեւեալը.

Մենք այրերս, կ՚ուզենք որ կիները հնազանդին մեզի,

Մենք այլեւս խոհանոցը աշխատիլ չենք ուզեր:

Մենք կ՚ուզենք որ այրերը ազատագրուին:

Անոնք որ մեզի նման կը խորհին, թող միանան մեզի:

ԺԻԶԷԼ ՖՐՕՅՆՏ

Թարգմ. Ռ. Հ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Հանդիպում մը

— o —

Առիթն ունեցանք այցելելու ԱՐՇԱԿի վերացական գործերու ցուցահանդէսը՝ Անվերսի Քամփօ ցուցասրահին մէջ:

Արշակի արուեստին ինքնատպութիւնը կարելի է, անտարակոյս, զանազան անկիւններէ դիտելով վերլուծել: Բայց երբ փորձենք բովանդակ գործին վրայ սեւեռել մեր ակնարկը, այն ատեն մեր ուշադրութիւնը անմիջականօրէն պիտի կեդրոնանայ անոր նկարներուն ներկայացուցած ձեւին (սթիլ) վրայ, որ ամէն բանէ առաջ գունագեղ, յանդուգն եւ տիրապետող գիծեր են, որոնք մերթ կը միանան, մերթ կ՚առանձնանան, կը գալարուին, կ՚ըսես պիտի անհետանան, բայց արդէն անոնք վերստին յայտնուած են ու նորէն դարձած յանդուգն իրականութիւն, ներկայութիւն: Այս կերպով ստեղծուած գոյներու եւ գիծերու համադրութիւնը իր մէջ կը պարուրէ ներուժ շարժում մը, որ կարծես ժամանակէն աւելի՛ արագ կ՚ընթանայ, աւելի՛ արագ հասնելու համար:

Արշակի գործերը դիտողին մօտ իսկոյն կը ծնի խուզարկելու եւ նշանակութեանց թափանցելու խիստ փափաք մը, որ մնայուն է, շարունակական է, որովհետեւ դիտողը հազիւ թէ կը կարծէ հասած ըլլալ անոր, երբ արդէն ան խորասուզուած է մինչ այդ տակաւին չնշմարուած անհատնելի հանգոյցներու տեսլերքին մէջ, որ մարդուս մտածել կը պարտադրէ, անոր մտքին մէջ նոր եւ լայնարձակ հորիզոններ բանալով: Արդէն մտածելու այս պարտադրանքն է, որ Արշակի գծագրութեանց մէջ ըլլալո՛ւ, այսինքն ապրելու եւ գոյատեւելու իմաստը կ՚արտացոլէ, յիշեցնելով Տէքարթի իմաստուն միտքը.— «Քոժիթօ, էրկօ սում», (կը մտածեմ, ուրեմն կա՛մ»:

Բայց ի՞նչ է վերջապէս Արշակի նպատակը: Անոր նկարչութիւնը տեսակ մը արձակ բանաստեղծութիւն է, այսինքն ըսելու, արտայայտելու նոր կերպ մը, որ ազատած է սահմանափակ չափաւորումներէ եւ կաշկանդիչ կանոններէ. ան ուրեմն անպայմա՛ն ազատելու ձգտումն է: Այսպէս դիտուած՝ պէտք է հետեւաբար ըսել, որ Արշակի ստեղծագործութիւնը նաեւ բողոքի պոռթկում մըն է, յեղափոխական պատգամ մը՝ ուղղուած նոյնինքն նկարչական արուեստին զարգացման եւ ձեւափոխութեան դէմ:

Արշակի արուեստը մեր արդի կեանքէն բեղնաւորուած, անոր ինքնայատուկ մէկ երեւոյթն է, որ ներկայ նկարչութեան վերելքին սատարելով՝ պիտի հասկցուի նաեւ եկող սերունդներէն:

ԲԺ. Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Ռէնսի «Սալ տէ Ֆէթ»ի կոկիկ սրահը Նոյ. 13ին, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ժամադրավայրը դարձած էր 30է աւելի Ֆրանսացիներու եւ նոյնքան մըն ալ Հայերու: Ժաք Պրիքու եւ կինը՝ Պէաթրիս Գասպարեան – Պրիքու, առիթն ունեցած ու այցելելու Արեւմտեան Հայաստանի կարգ մը շրջանները՝ Կապադովկիա, Մուշ, Վան, Կարս, Անի ճամբով, եւ ապա վերածաղկող Երեւանը, ինչպէս նաեւ շրջակայքի պատմական վայրերը՝ Գեղարդ, Զուարթնոց, Գառնի, Ամբերդ եւայլն:

— Ձեր առօրեայ կեանքին ընթացքին, խօսքը ուղղելով ներկայ Ֆրանսացիներուն, ըսաւ Ժաք Պրիքու իր բացման խօսքին մէջ, յաճախ առիթն ունիք հանդիպելու Հայերու: Ի՞նչ գիտէք անոնց մասին, անոնց անցեալին, երկրին, մշակոյթին վերաբերեալ: Անոնց մասնակի պատասխանը, կամ բացատրութիւնը կը ձըգտինք տալ մեր ներկայ երեկոյթով (*):

Արդարեւ, ձայն–տեսողական պատրաստութեամբ եւ ժապաւէնով ներկաներուն ցուցադրուեցան պատմական բնոյթի նըկարներ, համապատասխան բացատրութիւններով եւ մեկնաբանութիւններով, ինչպէս նաեւ Հայկ. հին յուշարձաններ: Մանաւորապէս շեշտը դրուած էր Հայկ. բարձրաւանդակի վրայ ստեղծուած յաջորդական Պետութիւններուն եւ քաղաքակրթութիւններուն եւ, յատկապէս, Ուրարտու – Արմէն կապին, Հայերու կազմաւորումին եւ Ուրարտուի մշակութային առանձնայատկութիւններուն վրայ: Ապա յաջորդական արագ փուլերով եւ ընդհանուր, ամփոփ գիծերով կը պատկերացուէր Հայոց պատմութիւնը մինչեւ 1915ի եղեռնը, ցեղասպանութեան կազմակերպիչներու մատնանշումով: Երկրորդ ցուցադրութեամբ մը Սարդարապատով կը պարզուէր ժողովուրդի մը վերածնունդը Արարատի եւ Արագածի լանջերուն: Նկատի առնելով որ նկարահանողները մասնագէտներ չէին, պարզ է, որ անխուսափելի բացեր, թերիներ երեւան պիտի գային նկարներուն եւ ժապաւէնին մէջ:

Յաճախ բնութեան տեսարանը աւելի երկար տեղ կը գրաւէր, քան բուն յուշարձանին նկարը: Երբեմն յուշարձանը արտաքինով միայն կը պատկերացուէր, որով լրիւ գաղափար չէին կրնար կազմել մանաւորապէս ներկայ Ֆրանսացիները: Մեկնաբանութեան մէկ քանի սըխալներ եղան: Միւս կողմէ նպատակայարմար էր, որ երեկոյթին փակումը կատարուէր Հայաստանի գիտական, մշակութային, արուեստին քանի մը ցայտուն երեսներու ցուցադրութեամբ, որպէսզի ներկաները հաստատէին ժողովուրդի մը արձանագրած մեծ յաջողութիւնները, Եղեռնէն 60 տարի ետք:

Այս կարգ մը նկատողութիւնները չեն նսեմացներ Տէր եւ Տիկին Ժաք Պրիքուի օրինակելի աշխատանքը, որ կը մնայ այլապէս գնահատելի:

Երեկոյթին ընթացքին ներկաներուն հարցումներուն պատասխանելու հրաւիրուեցան Հ. Ցարութիւն Վրդ. Պզտիկեան եւ Արտաւազդ Պէրպէրեան: Երկուքն ալ փոխն ի փոխ ձեռնհասօրէն պատասխանեցին եղած հարցումներուն, յաճախ նաեւ հարցումին շրջագիծը ընդլայնելով ձգտեցան կարճ ժամանակի մէջ առաւելագոյն ծանօթութիւնները տալ մեր ժողովուրդին ծագումին, հայերէն տառերուն, Ոսկեդարին, մշակոյթին եւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին մասին: (Այս վերջնոյն ծանօթացումը մանրամասնութեանց ոլորտները մտաւ եւ երկարեցաւ: Ժամանակին մէկ մասը կարելի էր յատկացնել մեր ճարտարապետութեան, դըրշագրութեան առանձնայատկութիւններու մատնանշման):

Ձեռնարկը գնահատելի էր եւ կը յուսանք, ինչպէս որ յայտարարեցին կազմակերպիչները, թէ այլ վայրերու մէջ ալ կը կազմակերպեն:

Ժ. Մ.

(*) Ժաֆ Պրիւֆօ այս առթիւ յայտնեց, թէ կեանքի կոչուած է «Հայկանոյշ – ֆրանսիական մշակոյթներու փոխանակութեանց» մշակութային բնոյթի կազմակերպութիւնը, որ կ՚առաջադրէ ճանչցնել հայ իրականութիւնը: Միեւնոյն ատեն կ՚ուզէ զարգացնել եւ զօրացնել ֆրանսական մշակոյթին ներկայութիւնը Մերձ. Արեւելքի այդ շրջանին մէջ, ուր երկար ատենէ ի վեր արդէն իր տեղն ունի:

Կազմակերպութեան առաջադրած առաջին ձեռնարկներն են՝ երեք երեկոյթներ Ռէնսիի մէջ, Դեկտեմբերին, եռամսեայ տեղեկագրի մը հրատարակութիւնը, նամակագրութիւն Ֆրանսացիներու եւ Հայերու միջեւ, ուսումնասիրական բնոյթի ճամբորդութիւններ:

Լրատու — տեղեկատու

Վերջերս լոյս տեսաւ Մարք Թորիկեանի ֆրանսերէն քերթուածներու գըրքոյկը

PORTEE DU CYGNE

(Ed. de l'Athanor)

Երիտասարդ եւ նոր շունչ մը, հեռու ընթացիկ ճամբաներէն, բայց նաեւ զգայնութիւն մը, լեզուի ճկունութիւն մը եւ ինքնատիպ պատկերներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՏՐՕՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ժ.

Ծապլվար, 3 Փետրուար 1909

Ի հարկէ կռահեցի թէ Կօլօշենց Սեդօ ունէր յետին միտքեր, թէ նա թաքուն հակառակորդն էր Րէս Սերքոյի, թէ կ՚ուզէր անոր դիրքը գրաւել գիւղին մէջ եւ թէ կը յուսար իր նպատակին հասնիլ դիմելով մեր աջակցութեան: Այդ ամէնը ինծ ծանօթ էր, բայց եւ այնպէս չէի կրնար մերժել իր անկեղծ զգացումները, մանաւանդ որ Սեդոյի միջոցաւ մենք մեր ափի մէջ կ՚առնէինք նաեւ գործաւորական դասակարգը, որ մինչեւ հիմա ցուրտ վերաբերում ունեցած է մեզի հանդէպ, քանզի պայտար Մկօ փեսան էր Կօլօշենց Սեդոյի:

Ուստի ի նկատի առնելով մեր գործունէութեան նկատմամբ արտայայտուած անկեղծ համակրութիւնը, ե՛ւ րանչուրական դասակարգի շահերը, ե՛ւ մանաւանդ կուսակցութեան շահերը, ամենաջերմ վերաբերում ունեցայ Սեդոյի հանդէպ:

Առ այժմ միասին կազմեցինք ոչ կուսակցական չէզոք հողի վրայ մի լիկա, որ նպատակ ունի ամէն գնով պայքար մղել Րէս Սերքոյի եւ իր քլիքի դէմ:

Դա մի աչքի ընկող յաղթանակ է մեզի համար:

Կարելի է ըսել որ ներկայիս Ծապլվար բաժնուած է երկու հաւասար ուժով թըշնամի որոշ բանակներու: Մէկ կողմը կան գիտակից տարրերն իրենց դասակարգային որոշ բաժանմունքներով, իրենց ինքնայատուկ պահանջմունքներով, աշխարհահայեացքով ու ծրագրով. միւս կողմը կան անգիտակից մասսաները, կեղեքիչ տարրերը, սեւ ուժերը, վերջապէս ամբողջ ըէաքցիան:

Եւ խորհի՛լ թէ վեց ամիս առաջ Ծապլվարի մէջ գոյութիւն չունէին ո՛չ պուրժուազիա, ո՛չ ագրարային քափիթալիզմ, ո՛չ հողային բանուորականութիւն, ո՛չ գործաւորական դասակարգ, ո՛չ պրոլետարիատ, ո՛չ գիտակից մտաւորականութիւն, ո՛չ ըէաքցիա, ո՛չ կղերական մութ ուժեր, վերջապէս ոչինչ: Ու այդ տգէտ ու տըխմար գեղացիները մեղապարտ հանդարտութեամբ միասին կ՚ապրէին, առանց նշմարելու զիրենք բաժնող անանցանելի խրամատները, իրենց ընդդիմամարտ շահերը եւ ամէն գնով պայքար մղելու հրամայողական պահանջքը:

Չէ՛, կարելի չէ ասել թէ Փանջունի Ծապլվարի մէջ պարապ անցուց ժամանակը:

Բայց ափսո՛ս, մինչդեռ հոս դրութիւնը հետզհետէ կը լաւանայ, Քոմրաշ գիւղի մեր քուրդ եղբայրներէն վրդովեցուցիչ լուրեր կը հասնին:

Կարլ Մաքս Կլուբի քարտուղարը, որ ինչպէս գիտէք, ձերբակալուելով Արաբկիր տարուած էր, հոն դատաստանի ենթարկուած է եւ իբրեւ նախկին դատապարտեալ կրած է ծանր պատիժ, ընդունելով երկու տարուան բանտարկութիւն: Դպրոցի մէջէն արձակած հրացանի հարուածները շատ ծանրացուցած են իր յանցանքը:

Երբ դատապարտութեան լուրը կը հասնի Քոմրաշ գիւղը, մեր քուրդ եղբայրները բնականաբար սաստիկ կը յուզուին, որովհետեւ Հասօ կը վայելէ մեծ ժողովրդականութիւն: Քրդերը բացէ ի բաց կ՚ամբաստանեն մեզ՝ իբրեւ պատճառ Հասոյի բանտարկութեան: Քելէշ Մրկօ որ մօտիկ ազգականութիւն ունի Կարլ Մաքս Կլուբի քարտուղարին հետ, երէկ եկաւ ինծ մօտ եւ ըսաւ թէ դրութիւնը շատ վատ հանգամանք ստացած է գիւղին մէջ, թէ Քրդերը կ՚ուզեն յարձակիլ Ծապլվարի վերայ եւ գիւղը աւարի տալ իրենց բանտարկեալ ընկերոջ վրէժը լուծելու համար, թէ ինք առ այժմ արգիլած է յարձակումը, խոստանալով որ պայ մեր քով ու հաշտարար եղանակով կարգադրէ խնդիրը:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ողբացեալ ընկերներուն յիշատակին նուիրուած հոգեհանգստեան պաշտօնին առթիւ.—

Ոսկիան Գալայճեան 400 ֆր., Արշակ Մկրեան, Ծերոն Յովհաննէսեան, Երէ-կին Տէր - Պարսամեան, Տիկին Վաղ. Ուրրաթեան, Տիկ. Պերճուհի Պաղտասարեան 100ական, Տիկ. Սրբուհի Նշանեան, Տիկ. Զարուհի Քէչիչէֆ, Տիկ. Հրանոյշ Գիւլփա, Սեդրակ Խաչատուրեան 50ական, Տիկ. Զապէլ Տէր-Խաչատուրեան 30 ֆր.:

×

Նոյն առիթով Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն կը նուիրէ 10.000 ֆր. (մէկ միլիոն) Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան շինութեան ֆոնտին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը հաւաքած է հետեւեալ գումարները Օզանի կայանի նոր շէնքին համար.— Տիկին Պալոյեան 1000, Ժան Դանիէլեան 1000, Ժաք Շելելչքեան 250, Տիկին Կիւրտիճեան 50, Տէր եւ Տիկին Մաղաքեան 50, Տէր եւ Տիկին Ամանաթեան 50, Արա Ղեվուտեան 50, Տիկին Վարդերեսեան - Սարաֆեան 50, Տիկին Քիւրտէրեան 30, Տիկին Խաչմանեան 25, Տիկին Վարդերեսեան 20, Տիկին Պիպէրեան 20, Կիւզէլեան 15, Տիկին Գրիգորեան, Մ. Ծերուկեան, Տիկին Գազանճեան, Տիկին Գատեֆճեան, Տիկին Փէքմէզեան, Տիկին Մէստատէեան, Պ. Ա. Ամանաթեան, Գ. Փիրանեան Տիկին Տէտէեան 10ական, Պ. Աղասի 5 ֆրանք:

×

Այրի Տիկին Վարդուհի Հացագործեան կայան իր այցելութեան առթիւ 100 ֆր.

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՑԱՆԿ ԻԳ.

Յ. Յովսէփեանի եւ Օհանեանի պսակադրութեան՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Յովսէփեան (Կարտան) 200 ֆր., Հ. Հայրապետեանի յիշատակին՝ Հայրապետեան եւ Գույումճեան ընտ. 30, Ճ. Ղարիկեանի յիշատակին՝ Պր. Սեդրակ Ղարիպեան 100, Ղ. Աստուրեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Սիմոն Շարիկեան 20, Հ. Մանուէլեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան 50, Ա. Պարոնեանի յիշատակին՝ իր աղջիկը եւ փեսան 150, Հ. Շաքարեանի յիշատակին՝ Շաքարեան ընտանիք 350, Գ. Գիզիրեանի յիշատակին՝ Պարոյր Պօքասեան 20, Գ. Գաբրիէլեանի յիշատակին՝ Յակոբ Կիւրճեան եւ զաւակները 50, Յ. Առաքելեանի յիշատակին՝ Մարի Առաքելեան 100, Սուրէն Փիրանեան 30 ֆր.:

Գումար 1100, նախկին գումար 123660
Ընդհանուր գումար 124760

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29 երեկոյեան ժամը 20.30ին, Ազգային Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ, Լիոն, կը խօսի

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

20ական տարիները եւ Հայերը Ֆրանսայի մէջ:

Հաւաքոյթէն վերջ պիտի ստորագրէ իր գիրքը

«LES EXILES DE LA PAIX»
(Editions Entente, Paris)

Կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի հայրենակիցները:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

L'ARCHE DE NOE
42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

et goûter sa fameuse soupe aux tripes (*Khache*)
DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

Entièrement rénové
26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63
Livraison à domicile à partir de 150 Fr

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԴԱՒՐԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է խնջոյք մը Նոյ. 30ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրայօժար մասնակցութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ:

Նաեւ երգ, արտասանութիւն, անակընկալներ:

Հաճելի մթնոլորտ — ճոխ պիւֆէ

Բացառիկ պատրաստութեամբ շատ մը ուտելիքներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի վարչութեան անդամական ժողովը Հինգշաբթի (Նոյ. 27) երեկոյեան ժամը 9ին Ե. Հիւսիսեան սրահը, Ռիւ Ֆավանթին, Վալանս: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Բ. Ը. Մ

Հ.Բ.Ը.Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

6էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու համար

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

118, Քուրսէլ փողոց 75017 Փարիզ Չորեքշաբթի, Նոյ. 26էն սկսեալ Ամէն Չորեքշաբթի՝ առաւօտեան ժամը 10էն 12 եւ կէսօրէ ետք ժամը 14էն 18

Ծնողքնե՛ր օգտուեցէք այս բացառիկ առիթէն ու առաջնորդեցէք ձեր դեռատի զաւակները Հ.Բ.Ը. Միութեան նոր կեդրոնը, ուր անոնք հայերէն լեզուի աւելի պիտի սորվին նաեւ հայկական երգեր ու պարեր:

Արձանագրութեան և տեղեկութեանց համար դիմել Հ. Բ. Ը. Միութեան քարտուղարութեան 118, Քուրսէլ փողոց հեռ. 924.86.71 և 227.12.26

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի տարեկան ճաշ-պարահանդէսը Յունուար 10ին Օթէլ Սոֆիթէլի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Կիրակի Նոյեմբեր 30 ժամը 12.30ին
Club House sur le Vieux Port
34 Bd. Charles Livon, 13007 Marseille
Անակնկալներ, հաճելի միջավայր:
Ճաշագին 50 ֆր.

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպութեամբ Սէնթ-Էթիէնի Բարդէն Սիւնի խումբին, Նոյ. 29, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Grand Bal

DU NOR SEROUND DE ST. ETIENNE
Samedi 29 Nov. de 21 heures à l'aube
REX - DANCING
4, Rue Praire — St. Etienne
Orchestre : LES SHADES
AMBIANCE ET BUFFET ARMENIENS — TENUE CORRECTE EXIGEE

ՁԵԿՈՅՑ

Այս տարուան մեռելներու յիշատակին օրը, շատերու նման ես ալ Ֆրանսուհի մօրս ընտանեկան գերեզմանին առջեւ կրցի երթալ պահ մը մտամփոփուելու համար: Իսկ Հայ հօրս ընտանիքին համար որեւէ գերեզման չկայ...

Հայրս, Ա. Միքայէլեան, գրքի մը մէջ կը պատմէ մեծ-հօրս Սեդրակ Միքայէլեանի, մեծ-մօրս Արուսեակ Մելիքեանի եւ պզտիկ հօրեղբօրս Հայկազին չարչարանքներէ վերջ անմոռանալի մահերը, եւ այս կերպով իրենց համար տեսակ մը տապանաքար կանգնեցուցած է:

Սոսկալի եւ անողոք ամբաստանութիւն մըն է անոնց անգութ դահիճներուն հանդէպ:

Հօրս «Յիսուն տարիներ առաջ(*) վերնագրով գրած գրքին մէջ, իր նկարագրած խիստ յուզիչ իրողութիւնները, ընտանիքի մը ու ամբողջ ազգի մը անմեղ զոհեր եղած ըլլալնուն մասին, ականատեսի մը եւ անձամբ չարչարուողի մը անհերքելի վկայութիւններն են:

ԿԻ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Լրագիրի խմբագիր

(*) Գիրքը գնելու համար դիմել հեղինակին

Dr. MIKAELIAN
Résidence du Parc Chanot
190, rue du Rouet
13008 Marseille

(Գինը փոսթի ծախքով միասին 24 ֆր., վճարումը պանքայի չէքով ապսպրանքի պահուն):

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9h. à 19h. tous les jours

DEPART CHAQUE SAMEDI
Paris - Athènes - Paris
A partir de
850 Fr.

Week-End et séjours de moins d'un mois
INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS
DEPARTS SPECIAUX POUR NOEL ET PAQUES
ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19

TRANSIT & TRANSPORTS
COMMISSION - CONSIGNATION
AGENCE EN DOUANE
Réception - Expédition - Livraison pour marchandises toutes provenances
Surveillance au débarquement des vapeurs contrôle et agréage
Représentation pour livraison réception réexpédition formalités de Douane et Régie

Maison DERDERIAN
Agréée en Douane No 793
Ancienne Maison P. L. JACOB
32, Rue de la République, Marseille
Tél. : 91-24-98
C.C.P. Marseille 3243-51
R. C. Marseille 55 A 1419
Correspondants dans les principales villes et ports
représenté par FRANGULIAN

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
25
MARDI
25 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 ֆր· Վեցամսեայ 90 ֆր·
Արտասահման Տար· 200 ֆր· Հատը 1 ֆ· 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·448
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.448

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱԿ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

—— Օ ——

Պաղեստինի խնդրին արդար լուծումով է միայն, որ կարելի կ'ըլլայ մնայուն խաղաղութիւն հաստատել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Օսմանեան կայսրութեան օրով չատ չնչին թիւ մը կը կազմէին Հրեաները Պաղեստինի մէջ, ուր սիոնական կազմակերպութիւնը քանի մը զուտ հրէական երկրագործական գիւղեր հիմնած էր՝ հաւաքական սկզբունքով, առանց մեծ յաջողութեանց:

1917 Նոյեմբեր 2ին Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին Նախարար Լորտ Պալֆուրի ծանօթ «Յայտարարութիւն»ը առաջին պաշտօնական խոստումն էր «հրէական օճախ» մը կազմելու Աւետեաց երկրին մէջ: Այնուհետեւ հարկ եղաւ սպասել ճիշդ երեսուն տարի, մինչեւ 1947 Նոյեմբեր 29: Այդ օրը ՄԱԿը միաձայնութեամբ որոշեց երկու մասի բաժնել Պաղեստինը, — արաբական եւ հրէական, — երբ 1948 Մայիս 14ին վերջ գտնէր Անգլիոյ հոգատարութիւնը:

Այդ թուականին է, որ ստեղծուեցաւ Իսրայէլի անկախ Պետութիւնը՝ նեղ սահմաններով, առանց հաւանութիւնն առնելու Արաբներուն, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմէին հրէական բաժինին մէջ:

1948 Մայիս 15ին, առաջին վայրկեանին իսկ Արաբները զէնքով ընդդիմացան Իսրայէլի կազմութեան: Կորսնցուցին պատերազմը եւ բազմահազար Արաբներ լքելով իրենց հայրենի տուները՝ ապաստանեցան դրացի երկիրները, — Յորդանան, Լիբանան ու Սուրիա: 1956ին եւ 1967ին աւելցաւ փախստականներու թիւը, որ ներկայիս կը հաշուուի աւելի քան մէկ միլիոն: Միաժամանակ ամբողջ Պաղեստին գրաւուած է Իսրայելացիներու կողմէ՝ մինչեւ Յորդանան գետի արեւմտեան ափերը:

1973 Հոկտ· 6ի չորրորդ պատերազմին հետեւանքով Եգիպտոս եւ Սուրիա վերստացան իրենց կորսնցուցած հողերէն մաս մը, սակայն բուն արաբական Պաղեստինը մնաց — ու ցարդ կը մնայ — Իսրայէլի գրաւման տակ:

Գաղթական Պաղեստինցիներ կը ձգտին զինու զօրութեամբ վերագրաւել իրենց կորսուած հայրենիքը: Զանազան հոսանքներու բաժնուած անոնք կազմած են ֆէտայիներու խումբեր Լիբանանի, Յորդանանի եւ Սուրիոյ մէջ: Յորդանան վերջ տուաւ անոնց սանձարձակ գործունէութեան: Սուրիա թոյլ չի տար, որ ֆէտայիները իր հողէն յարձակում գործեն Իսրայէլի վրայ: Միակ վայրը, ուր անոնք ազատ ասպարէզ գտած են գործելու՝ Լիբանանն է, որ փոխ–վրէժի կ'ենթարկուի՝ ամէն անգամ որ քանի մը ֆէտայիներ փորձեն Իսրայէլի սահմանէն ներս մտնել:

Տարիներու փորձը ցոյց տուաւ, որ կարելի չէ Պաղեստինը ազատագրել ֆէտայիներու սահմանափակ միջոցներով: Օդանաւերու գրաւում եւ պատանդներու առեւանգում յուսացուած արդիւնքը չտուին: Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Յորդանանի բանակներն ալ ցարդ ի վիճակի չեղան վերագրաւելու 1967 Յունիս 6ի վեցօրեայ պատերազմին հետեւանքով կորսուած հողերը — հին Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ, Հեբրոն եւ Այսրյորդանան՝ Նապլուս դըլխաւոր քաղաքով:

Ներկայ պայմաններուն մէջ միակ միջոցն է խաղաղ լուծում՝ բանակցութեանց ճամբով:

Պաղեստինի Արաբները — գաղթական թէ երկրին մէջ մնացած — կը պահանջեն անկախ հայրենիք: Խնդիրը հասունցած է այլեւս: Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը անցեալ տարի իր Ընդհանուր Ժողովի լիակատար մէկ նիստին պաշտօնապէս խօսք տուաւ Պաղեստինի Ազատագրական Ճակատի լիազօր – ներկայացուցիչ Եասըր Արաֆաթի եւ լսեց զայն՝ ծափերու մէջ:

ՄԱԿը 1974 Նոյեմբեր 22ի բանաձեւով անգամ մը եւս հաստատեց Պաղեստինցիներու ինքնորոշման եւ սեփական անկախ հայրենիք ունենալու անյեղլի իրաւունքը, աւելցնելով, որ անոնք ալ պէտք է մասնակցին Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրներու խաղաղ լուծումին: Երկրորդ բանաձեւով մը ՄԱԿը որոշեց կազմել քսան հոգինոց մնայուն մարմին մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ հետեւիլ դէպքերուն եւ հսկել Պաղեստինցիներու իրաւունքներուն իրականացման:

Իսրայէլ եւ իր հզօր պաշտպանը՝ Ամերիկան հակառակ են Պաղեստինի անկախ Պետութեան ստեղծումին: Հրեաները կը մերժեն նոյնիսկ Պաղեստինի Ազատագրական Ճակատի ներկայացուցիչներուն հետ Ժընեւի մէջ կայանալիք հաշտութեան ժողովին մասնակցիլ:

ՄԱԿի Ընդհ· Ժողովը վերջերս քուէարկեց բանաձեւ մը՝ սիոնականութիւնը նըմանցնելով ցեղապաշտութեան: Որոշ երկիրներ նոյնիսկ կը ծրագրեն պահանջել, որ Իսրայէլ արտաքսուի ՄԱԿէն՝ քանի որ չի գործադրեր անոր որոշումները:

Այս եւ նման քայլեր մտածել կուտան անշուշտ թէ Իսրայէլն ու իր պաշտպանը, պիտի ստիպուին որոշ զիջումներ կատարել՝ յանուն խաղաղութեան:

Լիբանանի մէջ կացութիւնը կը հանդարտի եւ հաւասարակշռութիւնը կը վերահաստատուի այն ատեն միայն, երբ կը ստեղծուի Պաղեստինի անկախ Պետութիւնը՝ եւ գաղթականները կը վերադառնան իրենց ազատ հայրենիքը:

Ա՛յս է միակ լուծումը:

Յուսա՛նք, որ պիտի չուշանայ այդ օրը:

ՀՐԱՆԴ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՏԱՐ ԶՕՐՔԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԿԻՊՐՈՍԷՆ ՔԱՇՈՒԻՆ

—— Օ ——

ՄԱԿ–Ի ԱՅՍ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԱՆՀԱՒԱՆԱԲԱՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՉՈՒՆԵՆԱՅ

Ինչպէս գրած էինք առջի օր, Ազգաժողովը 117 ձայնով, մէկ դէմ (Թուրքիա) քուէարկեց բանաձեւ մը զոր ներկայացուցած էին ոչ–ուղեկից երկիրները եւ որ «կը պահանջէ անյապաղ Կիպրոսի օտար ուժերու մեկնումը», նաեւ արտաքին բոլոր միջամտութեանց դադրեցումը եւ բանակցութեանց վերսկսումը երկու համայնքներու միջեւ ՄԱԿի հովանաւորութեան ներքեւ:

Թուրքիա եւ Կիպրոս որոնք իրենց բանաձեւերը ներկայացուցած էին, քաշած են: Թուրքիա դէմ քուէարկած է որովհետեւ բանաձեւը լաւ հաւասարակշռուած չի նկատեր ու նաեւ այն պատճառով, որ ժողովը մերժած է Տէնքթաշի ունկնդրութիւնը: Արդէն հակառակ պարագային ձեւով մը ընդունուած կ'ըլլար Կիպրոսի թրքական «անջատ Պետութեան» գոյութիւնը:

Այս բանաձեւին քուէարկութեան ատեն ձեռնպահ մնացած են Միացեալ Նահանգները (սիրտը չկոտրելու համար իրենց սիրելի Թուրք բարեկամին, անշուշտ···), Չիլի, Կամպիա, Պաքիստան, Իսրայէլ, Յորդանան, Մարոք, Փաքիստան եւ Սաուտի Արաբիա:

×

Այս քուէարկութենէն առաջ, հարցը բաւական ծեծուած էր եւ ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէին Թուրքերը իրենց առաջարկած բանաձեւին մէջ.—

Անգարա.— Ազգ· Ապահովութեան Խորհուրդը իր վերջին նիստին քննեց Կիպրոսի մասին պատրաստուած ծրագիրը, որ կառավարութեան տրուեցաւ զինուորականութեան կողմէ, եւ վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլ եւս իր հաւանութիւնը յայտնեց: Ահաւասիկ այդ ծրագրին գլխաւոր կէտերը·

Ա) Մարաշի գօտին մինչեւ այսօր պարապ մնացած էր: Այսուհետեւ Թուրքիոյ սեփականութիւնը պիտի նկատուի, միայն թէ յոյն գաղթականները ցրուած վիճակի մէջ հոն պիտի ընդունուին եւ անոնց զետեղումին համար մասնաւոր վարչակարգ մը պիտի հիմնուի: Հարաւէն եկող յոյն գաղթականները այս կերպով պիտի տեղաւորուին Մարաշի մէջ:

Բ) Սահմանային սրբագրութիւն պիտի կատարուի եւ Թուրքիոյ յատուկ հողերուն համեմատութիւնը պիտի իջնէ հարիւրին երեսունի:

Ծրագիրը ներացուեցաւ վարչապետութեան կողմէ բայց Միլլի Սէլամէթ կուսակցութեան նախագահ և վարչապետի օգնական Նէճմէտտին Էրպաքան տարակարծիք է միշտ և հետեւեալը կ'ըսէ զանազան առիթներով.— Կիպրոսի մէջ մեր արիւնով առինք այդ հողերը, չենք կրնար զանոնք ծախել տոլարի փոխարէն:

×

Կիպրոսի Թուրք «կառավարութիւն»ը ՄԱԿի ուժերու հեռացումը պիտի պահանջէ Կիպրոսի Թուրք դաշնակցային «Պետութեան» սահմաններէն, որովհետեւ, ինչպէս յայտարարեց Օսման Օրէք, փոխ – նախագահը եւ Պաշտպանութեան նախարարը այդ «Պետութեան», պէտք չունին այս վերջիններուն ծառայութեան: Օրէք ամբաստանեց ՄԱԿի ուժերը, որ թրքական շրջանի վերաբերեալ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Կիպրոսի Յոյներուն: «ՄԱԿի ուժերը եթէ կ'ուզեն չարժելու ազատութիւն ունենալ մեր դաշնակցային Պետութեան սահմաններուն մէջ, պէտք է առանձին համաձայնագիր մը կնքեն մեզի հետ»:

ԽՈՒԱՆ ԿԱՐԼՈՍ Ա. ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԽՕՍԵՑԱՒ

ՓԱՌԱՇՈՒՔ ԹՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՔՈՅԻ

—— Օ ——

Շատ կը սպասուէր Սպանիոյ Թագաւորին առաջին պատգամին: Շատեր յոյսեր ունին թէ Խուան Կարլոս բան մը պիտի փոխէ մինչ ուրիշներ ոչ մէկ ակնկալութիւն ունին եւ համոզուած են որ պիտի շարունակէ Ֆրանքիզմ մը առանց Ֆրանքոյի:

Ամէն պարագայի մէջ, Թագաւորը իր ելոյթին մէջ, երդումը կատարելէ եւք Քորթէսներու առջեւ, խոստացաւ «ազատութեանց իսկական կիրարկումը եւ տնտեսական ու ընկերային իրաւունքներու ճանաչումը»: «Կը չեշտենք, ըսաւ Կարլոս, արդար կարգ ու կանոնի մը հաստատումը, կարգ ու կանոն մը ուր հանրային բոլոր գործունէութիւնները արդարութեան պահպանման ներքեւ պիտի գտնուին: Արդար կարգ ու կանոն մը, հաւասար բոլորին համար թոյլ կուտայ ճանչնալ Պետութեան եւ միապետութեան միասնականութեան մէջ, տեղացիական յատկանիշները, իբրեւ արտայայտութիւն ժողովուրդներու զանազանութեան, որոնք Սպանիոյ նուիրական իրականութիւնը կը կազմեն»:

Առաւելաբար դեսպաններ եւ քանի մը նախարարներ ներկայ եղան, կիրակի օր, Ֆրանքոյի յուղարկաւորութեան, սակայն Շու–էն–Լայ ծաղկեպսակ մը ղրկած էր:

Յուղարկաւորութիւնը բացառիկ շուքով կատարուած է եւ Ֆրանքոյի մարմինը փոխադրուած Մատրիտէն 50 քիլմ· Կուատառամայի Սիէռայի չոր շրջանը, ուր կը բարձրանայ քաղաքացիական պատերազմին նուիրուած յուշարձանը: Քսան տարի հարկ եղած է ժայռին մէջ փորելու համար Վալէ տէ Լօս Քայտոսի (հովիտը անոնց որ ինկան) տաճարը, ուր կը հանգչին 40·000 զոհեր, ազգայնական թէ հանրապետական:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Ամենայն Հայոց Հայրապետը նկատի ունենալով Լիբանանի տագնապն ու ողբերգական կացութիւնը, որուն հետեւանքով բազմաթիւ ընտանիքներ թշուառ վիճակի մատնուած են եւ նոյնիսկ կարօտ օրուան հացի, սրտառուչ կոչ մը ուղղած է արտասահմանի ամբողջ Հայութեան, որպէսզի օգնութեան հասնին Լիբանանի մեր եղբայրներուն ապահովելու համար անոնց անհրաժեշտ սնունդն ու կենսական կարիքները:

Այս նպատակաւ Պէյրութի մէջ արդէն կազմուած է Օգնութեան Յանձնախումբ մը, հովանաւորութեամբ Լիբանանի Հայ Կրօնական Յարանուանութեանց պետերուն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Տ· Տ· Խորէն Ա· Կաթողիկոսին, Կաթողիկէ Հայոց Տ· Իգնատիոս Պաթանեան Պատրիարքին եւ Հայ Աւետարանական համայնքներու նախագահ Վերապատուելի Յովհաննէս Ահարոնեանին:

Որպէսզի արդիւնաւոր ըլլայ եղբայրական օգնութեան այս ձեռնարկը, կը յանձնարարենք որ Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր համայնքներու մէջ կազմուին յատուկ յանձնախումբեր եւ կատարուի ժողովրդային հանգանակութիւն:

Փարիզի մէջ եւս երեք Հայ յարանուանութեանց պետերու նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ առաջին իսկ առիթով պիտի կազմուի Կեդրոնական Յանձնախումբ մը նոյն նպատակին համար:

Ներկայիս կը յանձնարարենք դիւրութեան համար բոլոր հանգանակուած գումարները ղրկուին ի մօտոյ կազմուելիք Փարիզի Կեդր· Յանձնախումբին, որպէսզի ան յարմարագոյն ձեւով յատկացնէ զայն իր նպատակին Վեհափառ Հայրապետի փափաքին համաձայն:

Կը մաղթենք ու կ'աղօթենք որ Աստուած խաղաղութիւն պարգեւէ խռովայոյզ Լիբանանին եւ ան շուտով վերադառնէ իր բնականոն եւ համերաշխ կեանքը:

Ողջունիւ եւ օրհնութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթող· Պատուիրակ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայոց եւ Առաջնորդ Փարիզի

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԿԼԵԶՈՒԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԾՆՈՂՔՆԵՐԸ

Խօսիլ սահուն կերպով երկու օտար լեզուներ, դարձած է ոչ միայն իրականութիւն մը այսօրուան աշխարհի մէջ, այլեւ անհրաժեշտութիւն: Կը մնայ սակայն ճշդել թէ որ տարիքին պէտք է սկսիլ ուսուցումը եւ ինչպէս զայն հաղորդել, ուսուցանել լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք բերելու համար:

Աւանդական ուսուցումը, մանկավարժութիւնը, այն եղանակով զոր ճանչցած ենք երկրորդական ուսմանց առաջին շրջանի սկիզբը, այսինքն վեցերորդ դասարանի սատիճանին, առանց բառերէն վախնալու, ըսենք որ պարզապէս անիմաստ եւ անհեթեթ էր:

Բառերու եւ քերականական կանոններու դումարումը, կուտակումը կը յաջողէր միայն պժգանք յառաջացնել շատ մը աշակերտներու մէջ:

Անգլերէնը, գերմաներէնը, սպաներէնը, իտալերէնը կենդանի լեզուներ են: Հարկ է զանոնք սորվեցնել: Հարկ է զանոնք սորվեցնել «խօսքով» եւ ոչ միայն տողերով:

Վաղուց գիտենք որ որքան կանուխ սկսի օտար լեզուի մը ուսուցումը այնքան աւելի արագ կ'ըլլայ անոր իւրացումը: Նուազ ճիգով: Ինքնաբուխ կերպով:

Քանի մը տարիներէ ի վեր փորձեր կը կատարուին, այլ առիթով արդէն ակնարկած էինք, կարգ մը մանկապարտէզներու մէջ ուր երախաները, երեք կամ չորս տարեկան, կը պատրաստուին, կը կազմաւորուին երկլեզուախօսութեան: Առաջին արդիւնքները, ըստ մասնագէտներու այսինքն մանկավարժներու, քաջալերական են եւ հարկ է բազմապատկել այս եղանակը: Բոլորն ալ համաձայն են ըսելու որ պէտք է յարատեւել այս ուղղութեամբ: Անշուշտ մանկապարտէզի աւարտին պէտք չէ կանգ առնեն այս ճիգերը: Անիմաստ կը դառնայ երախային անգլերէն սորվեցնել եթէ նախակրթարանի մէջ շարունակութիւն մը պիտի չունենայ, եթէ անհրաժեշտ միջոցները չտրուին բարելաւելու համար իր ծանօթութիւնները, իր ստացուածքը: Վեցերորդ դասարանին արդէն ամէն ինչ մոռցուած կ'ըլլայ:

Բայց հոս չէ մեր առաջադրութիւնը, մեր խօսքը:

Արտասովոր կերպով, հակառակ անոր որ մինչեւ այսօր արձանագրուած բոլոր արդիւնքները, կը քաջալերեն սոյն «բազմալեզու» մանկապարտէզներու ընդլայնումը, զարգացումը եւ բազմապատկումը, ծնողքները կը յայտնեն որոշ վերապահութիւններ:

Երկլեզուախօսութիւնը միշտ մտահոգած է գիրենք, չըսելու համար խելագարած: Ծնողքներու վերապահութեան մեկնակէտը այն է որ, ինչպէս կարելի է սորվեցնել օտար լեզու մը երախային երբ ան դեռ շատ անկատար ծանօթութիւններ ունի իր մայրենի լեզուին մէջ. արդեօք վտանգաւոր չէ՞: Եւ ծնողքներու մտավախութիւնը ալ աւելի սուր է երբ անոնց կը խօսուի լեզուագիտական իրերախառնումներու մասին:

Արդարեւ ոչ մէկ պատճառ կայ զարհուրանքի: Երախան կամ կը սորվի կամ չի սորվիր: Բայց երկլեզուախօսութեան այս մտային մարզանքը կրնայ միայն ու միայն արդիւնաբեր ըլլալ: Անշուշտ թէ բոլոր երախաները նոյն կերպով չեն հակազդեր: Ոմանք նոյնիսկ բոլորովին անընդունակ եւ անհատակ են:

Այս տեղեկութիւնները զորս կուտանք, կամ հաստատումները որ կ'ընենք լոկ մանկավարժական գիրքերէն կամ ուսումնասիրութիւններէն քաղուած չեն. այլ «ապրած փորձառութիւններու» եզրակացութիւններ են:

Մեր այս խօսքը պիտի ըլլայ անաւարտ, եթէ մեկնելով այս հաստատումներէն խորհրդածութիւններ նաեւ չընենք մեր հայերէնի լեզուի ուսուցման շուրջ:

Քանիցս ըսած ու կրկնած ենք մեր տեսակէտը երկլեզուախօսութեան մասին:

Անգամ մը եւս, ըսենք, ինքզինքնիս կրկնելու սատիճան, մեր պատուական հայ ծնողքներուն որ փոքր, շատ փոքր տարիքէն իրենց զաւակներուն հայերէն խօսիլ վարժեցնելը եւ ապա հայերէն կարդալ, գրել սորվեցնելը, այսինքն զարկ տալ հայերէն լեզուին, կրնայ միայն ու միայն իրենց զաւակներուն մտային հորիզոնը ընդլայնել, հարստացնել: Մնաց որ արդէն, ազգային գիտակցութեամբ առաջնորդուած հայ ծնողքը պէտք չունի իսկ մեր այս այլեւս ձանձրալի դարձած կրկնութիւններուն:

Կ'ուզեմ վերջացնել այս թելադրանքները, տեղեկութիւնները, յիշելով մեր Մխիթարեան վարդապետներու խօսքը զոր յաճախ կը լսէինք հայերէնի դասաւանդութիւններու ընթացքին «Տղա՛ք, հայերէնը պիտի սորվիք որովհետեւ մեր մայրենի լեզուն է, իսկ Ֆրանսերէնը, անգլերէնը, իտալերէնը Ֆրանսացիէն, Անգլիացիէն եւ Իտալացիէն աւելի լաւ, աւելի կատարեալ»:

Եթէ մանկավարժական այս ըմբռնումը մոլմօտենանք հարցին, եթէ մանկավարժական այս ճշմարտութիւնները համոզեն ծնողքները, հայ ծնողքները, հաւանաբար բան մը փրկած կ'ըլլանք լաւագոյնս արդիւնաւորելով մեր զաւակներու ուսումները, լաւագոյնս նաեւ ուղղելով անոնց քայլերը հայկական ծիրէն ներս:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"La Caverne d'Adullam"

O

ԺԱՆ-ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Կարելի է սիրել, կարելի է չսիրել Ժան-Ժաք Վարուժանի այս թատերգութիւնը. կարեւորն ալ այդ չէ, բայց կարելի չէ անտարբեր մնալ: Արդարեւ յաճախ խօսած ենք այս սիւնակներուն մէջ Ժ.-Ժ. Վարուժանի գործերուն մասին եւ առաւելաբար սիրած հեռատեսիլէն տրուած իր երկու թատերգութիւնները «Ջուր գողունի» (Լէ զ'Օ տեռոպէ) եւ «Քաղաքը ըլլուրին բարձունքին վրայ», որոնց դասական ոճը եւ կառոյցը աւելի դիւրին հաղորդակից կ'ընէին մեզ իր աշխարհին:

Այս գործը, որ Կալիմառի մօտ հրատարակուած էր քանի մը տարի առաջ, նուազ դիւրահաղորդ է եւ առաւելաբար կրնայ հետաքրքրել այն անձերը որոնք թատրոնին մէջ, պարզ ժամանցէ մը անդին բան մը կը փնտռեն, կ'ուզեն թափանցել հեղինակին ներաշխարհէն ներս:

Ժ.-Ժ. Վարուժան անկասկած մաս չի կազմեր «սպառման ընկերութեան», անհանգիստ է, տառապանք մը ունի, զոր կ'ուզէ մեզի փոխանցել: Այս գործին նիւթը կրնայ, առաջին ակնարկով, խրտչեցնել, եթէ հանդիսատեսը տարուի միայն թատերգութեան այն կողմերէն որոնք պիտի դայթակղեցնեն «մաքրակրօնները»: Բայց հարկ է անդին անցնիլ, գտնելու համար անոյշ խանդաղատանք մը, բանաստեղծական որոշ շունչ մը:

Ընտանիք մըն է որ կ'ապրի բնակարանի պէս բանի մը մէջ, այսինքն աղտոտ, թափթփած, աղքատ յարկաբաժին մը: Հայր մը, մայր մը, 15ամեայ աղջնակ մը, երիտասարդ տղայ մը, ու մեծ հայր մը: Միակ աշխատողը եւ դրամ բերողը այս վերջինն է, միւսները օրերը իրիկուն կ'ընեն եւ իրիկունները առաւօտ գլխաւորաբար խմելով եւ պառկելով: Այս պառկիլն ալ բարոյական ըմբռնումներէ հեռու է, մայրը, զգուած յոգնած ամուսինէն, իր երիտասարդ տղուն եռանդը կը փնտռէ, տղան սիրահարած է քրոջը, հայրը կ'ուզէ աղջկան հետ յարաբերութիւն ունենալ: Մեծ հայրը, դուցէ ամէնէն բնականն է, քանի կը գոհանայ, սակարկութիւններով, երբեմն երբեմն թոռանը գիստերը դիտելով: Այս այսպէս գիտուած, ամէն ոք, մանաւանդ Հայերը, կրնան իրար անցնիլ այս ազգապղծական երեւոյթներէն եւ գինեմոլ շրջանակէն: Բայց պէտք չէ կանգ առնել այս համառօտ պատկերին առջեւ այլ փորձել հասկնալ այս ընտանիքին տագնապը, որ կծկուած ինքն իր վրայ, կը խուսափի արտաքին աշխարհէն: Ո՛չ

[illegible]

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29ին, ժամը 20·05-ին Զայնասփիւռի Ֆրանս-Քիւլթիւր կայանէն կը տրուի Ժան-Ժաք Վարուժանի մէկ թատերգութիւնը՝

MORT D'UN OISEAU DE PROIE

դուրս կ'ելլէ, ոչ ալ կ'ուզէ որ «դուրսը ներս գայ», չխանգարելու համար իր ամփոփուած կեանքը, զոր կը պահպանէ նախանձախնդրութեամբ: Այս բոլորէն սակայն ելք չկայ, մէկ մեծ տղան ձգած գացած է տարիներ առաջ, ու իր մահուան կտակը եղած է թելադրել կնոջը որ երթայ նաեւ «դուրս» հանէ իր քոյրն ու եղբայրը: Օտար կ'ենը կուգայ ու կը տանի երիտասարդները: Ի՞նչ է այս ամբողջին փիլիսոփայութիւնը: Հաւանաբար լաւագոյն է որ ամէն ոք իրը փնտռէ եւ քաղէ ինչ որ կրնայ: Բայց զգայ անպայման թէ քօղարկուած ջերմութիւն մը կայ, տաք գինիի գաւաթի մը նման, ինչպէս կը դիտէ Օռռոի աշխատակիցը, չիրականացած երազ մը եւ անողոք յուսահատութեան մը կանչը:

Թատերգութիւնը շատ բան կը պարտի դերակատարներուն: Բոլորն ալ շատ յաջող, բոլորն ալ համոզուած: Տանիէլ Օթէօյ, Սելիա Ռեժիանի (հայկական տափակ բացատրութեամբ՝ հօրը արժանաւոր զաւակը), Էթիէն Պիէրի, որ նաեւ շատ լաւ բեմադրութիւն մը գլուխ հանած է, Տոմինիք Պլանշար, ապաբարոյ բայց համակրելի մայրը, Ժան Շամփիոն, Սիպիլ Մաս, այս բոլորն ալ լաւագոյնս կը ծառայեն հեղինակին: Գուցէ թատերգութիւնը պիտի շահէր աւելի յաջող տիպարկէ մը: Վրան-բաց բանաձեւումները, անհրաժեշտ ըլլալով հանդերձ, նման շրջապատի մը մէջ, անոնց շատ յաճախակի կրկնութիւնները աղքատութեան տպաւորութիւն կը թողուն: Պարզ է որ փնտռուած է այդ գռեհիկ ոճը բայց եւ այնպէս երբեմն կը ձանձրացնէ:

×

Եանց'ի տղաքը, որոնք յաճախ լաւ գաղափարներ ունին, Հինգշաբթի իրիկունը վարձած էին ամբողջ թատրոնը (Մոնփարնաս - Փոշ, 150 աթոռ) եւ սրահը լեցուցած էին միայն Հայերը: Ներկայացումէն վերջ ալ Եան'ցը հիւրասիրեց հեղինակը եւ դերակատարները ակումբին ջերմ մթնոլորտին մէջ:

Ա. Մ.

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Ես 12 տարեկան, եղբայրս 9 տարեկան. ի՞նչ ընենք այժմ. երկուքս ալ տակաւին փոքր. խաւարը մէկ կողմէն, գայլերուն վախը միւս կողմէն, իսկ ամէնէն շատ կը վախնայինք վիրաւորներէն եւ մահամերձներէն: Այս անել վիճակէն ազատելու համար ըստ մեր պապենական սովորութեան, սկսանք աղօթել մեր Մշոյ մեծ ու փոքր սուրբերուն, զորս դարեր շարունակ մեր պապերը երկիւղածութեամբ եւ սուրբ հաւատքով պաշտած էին: Ու կրկին գլուխս դուրս հանեցի չորս կողմս լաւ մը դիտեցի, խորհելով թէ արդեօ՞ք կարելի է առանց վտանգի լերան գլուխը բարձրանալ: Մինչ այսպէս կը մտածէինք, յանկարծ լերան կատարէն սուլոցի մը ձայն առինք. ո՞վ է այս սուլողը ըսելով կը մտածէինք, երբ սուլոցի ձայնը կրկնուեցաւ: Լաւ ուշի ուշով մտիկ ըրինք եւ հասկցանք որ մեր գիւղացի Պղտոյի սուլոցի ձայնն էր: Բաւական ոգեւորուեցանք, բայց ի՞նչպէս այդ մութին, այդ խիտ անտառի արահետներէն, մանաւանդ գայլերու վախէն կրնայինք լեռ բարձրանալ: Այդ մասին կը մտածէինք, երբ յանկարծ սեւ գայլ մը ուղղակի մեր վրայ եկաւ. մենք մեր վախէն սկսանք ճչալ բայց կենդանին մօտեցաւ մեզի ու սկսաւ քսմտիլ. անմիջապէս ճանչցանք որ Պղտոյի շունը՝ Տոքօն էր: Սկսաւ քալել, մենք ալ հետեւեցանք իրեն. բաւական գառիվեր ըլլալով, յոգնած վիճակով մեզ լերան գլուխը հանեց, ուր հաւաքուած էին բոլոր մեզի պէս վերապրողները:

Պղտոյի շունը, այս ձեւով, շարունակ վար կ'իջնէր եւ ողջ մնացողները մէկիկ մէկիկ վեր կը հանէր: Երբ բոլորս հաւաքուեցանք այդ երեկոյ, Արամին գլխաւորութեամբ զինուած տղաքը ժողով մը ըրին. այդ ժողովին արդիւնքը այս էր:

Նկատի ունենալով որ մեր փամփուշտը լրանալու մօտ է եւ կռուող տղոց կորուստն ալ շատ, ասկէ ետք կանոնաւոր դիմադրութիւն չենք կրնար ընել: Ասկէ վերջ փոքրիկ խումբերու պէտք է բաժնուիլ, որպէսզի բոլորս մէկ ծուղակը չիյնանք, ու մեզի ըսին, որ փոքրիկ խումբերով, զատ-զատ քարայրներու կամ թաւուտներու մէջ պահուըտինք ցերեկները, իսկ գիշերը բոլորս պիտի հաւաքուէինք որոշուած տեղ մը. եթէ տղաքը ուտելիքի վերաբերեալ բան մը ճարած ըլլային, ամէն մէկուս պատառ մը բան կուտային:

Օրուան անցած դարձածի մասին բաներ մը կ'իմանայինք թէ այսօր ո՞վ սպաննուած եւ կամ բռնուած է: Ամէն օր թիւերնիս կը պակսէր:

Այդ օրերուն իմ քեռի Սարգիսը քանի մը ընկերներով կորսուեցաւ, մենք ալ խորհեցանք որ անպայման սպաննուած է: Բայց յետագային իմացանք, որ կռուելով գացած ռուսական բանակին միացած ու անկից Հայաստան անցած է: (Ամուսնացաւ և եօթը զաւակի տէր դարձաւ, թէեւ ինք ներկայիս մեռած է, բայց իր զաւակները բոլորն ալ ամուսնացած եւ զաւակներու տէր են):

Գալով մեզի, ինչպէս ըսի, սորվուած էինք փոքր խումբերով պահուըտիլ: Օր մը մեր գիւղացի քանի մը կիներու եւ աղջիկներու հետ մտանք քարայր մը եւ բերանը խոշոր քարով մը գոցեցինք, այնպէս որ անկարելի էր որ մէկը կարենար նշմարել մեր թաքստոցը: Բայց մեր չար բախտէն, մեր գիւղացի Թուխիկ մայրիկը որ մեզի հետ էր, իր շունը կոտրածին, կը փախի լեռը՝ տէրը գտնելու յոյսով, եւ որովհետեւ Թուխիկ մայրիկ մեզի հետ էր, շունը այդ կողմերէն անցած ժամանակը, տիրոջը հոտը կ'առնէ, կուգայ, կը նստի քարայրին դրան առջեւ: Անշուշտ կը սպասէ մեր ելլելուն: Այդ օրը երկու զինուած Քիւրտեր լեռ ելած են Հայ փնտռելու, մանաւանդ գեղանի աղջիկներ կամ հարսեր. կուգան մեր բնակած քարայրին քովէն կ'անցնին, շունը կը սկսի վրանին յարձակիլ հաչելով. ասոնք որքան կը մօտենան, շունը աւելի կը սկսի հաչել, կատղիլ ու մենք ներսէն շան հաչելը կը լսենք: Յանկարծ գնդակի մը ձայնը որոտած եւ շունը ոռնալով, կաղկանձելով ձայնը կտրեց:

Քիւրտերը անմիջապէս եկան քարայրին դուռը, բացին անշուշտ բայց չհամարձակեցան ներս մտնել խորհելով թէ զինուած փէտայի կ'ըլլայ... Աւա՜ղ, զինուած մարդ չկար:

Քիւրտերը կանչեցին որ դուրս գանք, մենք ձայն չհանեցինք. այս անգամ բերին չոր խոտեր եւ ցախեր լեցուցին քարայրին բերանը եւ կրակ տուին: Ջոր խոտերը բռնկեցան, ծուխն ու մուխը ներս լեցուեցան, սկսանք չնչահեղձ ըլլալ, ստիպուեցանք դուրս ելլանք:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. - 7)

ՎՐԻՊԱԿ. — Կիրակիի թիւը պէտք է 6 ըլլար եւ ոչ 7ը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԸ

"HARATCH" a cinquante ans

La création d'un journal exige de l'imagination. Sa parution périodique de la patience, du courage et une dose inépuisable de persévérance dans l'effort. Chavarch MISSAKIAN qui inventa « HARATCH » avait ces qualités là, élevées à leur plus haut niveau. Cette cime où le regard jeté sur le monde se fait tendre mais incomplaisant, indulgent, tour à tour triste et joyeux.

Souhaiter l'anniversaire d'un journal resté aussi vivant, n'est-ce point avant tout reconnaître les mérites du créateur, de son continuateur et de ses fidèles lecteurs entre lesquels s'établit, outre une nécessaire connivence, une amitié presque irraisonnée sans lesquelles toute publication est vaine.

En lisant dans un ouvrage intitulé « Jours et heures », les éditoriaux de Chavarch Missakian, les derniers surtout avant sa mort en 1957, j'ai découvert de quelles vertus pouvait être fait le mélange de la patience de l'intelligence, de la hauteur de vues avec les réalités souvent tristes du quotidien.

Longtemps, un homme s'est attelé à la plus exténuante, la plus délicate et la plus ingrate des tâches : celle d'informer, de former, celle de construire à partir d'une feuille de papier, un univers à quatre dimensions où le lecteur éprouve un savoureux plaisir de vivre. Quel publiciste, quel journaliste a tenu aussi longtemps un poste d'observation pareil qui n'est pas un fauteuil moelleux mais une chaise sans confort, qui risque chaque jour de se briser.

Qui peut imaginer, en recevant "Haratch" tous les jours, les difficultés que cache cette régularité d'horloge dont le plus petit dérèglement provoque une irritation que la fidélité peut seule expliquer, un déplaisir au moins égal au plaisir de découvrir le titre "Haratch", dont chaque lettre torturée, paraît s'échapper en flammes vers je ne sais quel destin.

De la rue Damesme à la rue de Trévise, jusqu'à la rue d'Hauteville où il échoua à la suite d'une irréparable inconséquence, ce fut et c'est chaque jour un labeur de fourmi. Dépouiller la presse, résumer, rédiger, corriger, rayer, se contester toujours, choisir décider et par conséquent s'exposer aux remarques et aux critiques de ceux qui n'ont pas à discerner derrière la netteté des pages, la célèbre quatrième surtout, les affres de la préparation d'un quotidien.

A ces difficultés propres à tout journal, il faut ajouter celles qui découlent d'un organe de diaspora. A ce problème là, il est d'autres dangers, d'autres obstacles : la langue qui devient de plus en plus hermétique aux jeunes plus désolés qu'il y paraît, de ne pouvoir la saisir plus aisément, les nouvelles qui se raréfient avec le vieillissement de la diaspora ; l'insécurité due à l'incertitude de notre devenir ; la culture qui s'allège et se résorbe après avoir foisonné au début de ce siècle.

C'est tout cela un journal d'expression arménienne qui prétend suivre la vie quotidienne d'une colonie et parfois même la devancer.

Auprès de ce devoir qu'ont su s'imposer Chavarch MISSAKIAN, et son successeur, sa propre fille Arpik, que valent les petites divergences. L'histoire retiendra l'essentiel et diluera le reste.

D'ailleurs, il se dilue déjà puisque grâce à cet anniversaire, on a pu lire depuis de longues semaines dans "Haratch", réputé presse d'opinion l'hommage non seulement des militants dachnakstagans attachés à l'image d'un Chavarch « dantesque », mais celui aussi des opposants, pas tous hélas ! Ce qui prouve à l'évidence, combien, il est à tous.

Je me souviens de cette parole de Guitton: « Une langue pas plus qu'une beauté ne meurt ». Ne peut-on écrire aussi : « un journal pas plus qu'un peuple ne doit mourir ».

Ara KRIKORIAN
« HAIASTAN », Sept.-Oct. 1975

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԺԱՆԱՑԱՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆԻ

Փեշտայի մէջ տեղի ունեցաւ գիւղատնտեսական եւ սնունդի արդիւնաբերութեան մթերքներու համահունդարական 68րդ տօնավաճառը: Ներկայացուեցան 27 երկիրներու գիւղատնտեսական արտադրութիւններ:

Տօնավաճառի դատակազմը առաջին կարգի վկայական տուաւ Երեւանի եւ Լենինականի միսի ձեռնարկութիւններուն 3 տեսակ արտադրութիւններուն:

×

ՏՈՒՖԻ ՆՈՐ ՀԱՆՔ

Լենինականի մօտերը տուֆի նոր հանքավայր մը յայտնաբերեց շինանիւթերու արդիւնաբերութեան նախարարութեան երկրաբանական հետազօտական խումբը՝ երկրաբան Լիպարիտ Աւագեանի ղեկավարութեամբ: Պաշարները հարուստ են, իսկ քարին որակն ալ բարձր:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Խորհ. Միութեան մէջ Նոյեմբեր 10ը «Սովետական միլիցիայի օր» հռչակուած է:

«Սով. Հայաստան» օրաթերթի խմբագրութիւնը, այս առթիւ, «կլոր սեղան»ի շուրջ հրաւիրած է Ներքին նախարարութեան պաշտօնատարներ եւ ոստիկանապետներ, որպէսզի խօսակցութիւններ տեղի ունենան ոստիկանութեան գործունէութեան շուրջ:

Ներքին նախարարին տեղակալը՝ Ի. Ղազիկեան համառօտ գիծերու մէջ ներկայացուցած է իրենց աշխատանքները, որոնք վերջին շրջանին, շնորհիւ կուսակցական եւ պետական մարմիններու ձեռք առած միջոցներուն, զգալի կերպով բարելաւուած են: Աշխուժացած է պայքարը յանցաւորներու, հակահանրային երեւոյթներու դէմ: Այժմ կ'օգտագործուին քրէագիտութեան նոր միջոցներ, ինչպէս ռատիօ – հաղորդակցութիւն, ելեկտրական ազդանշան եւայլն:

Արդիական թեքնիք միջոցներու կիրարկումով կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրուած են, ներկայ տարեշրջանին, յանցապարտները, յատկապէս առաւել վտանգաւորները, երեւան հանելու գործին մէջ:

Երեւանի Ներքին Գործերու վարչութեան պետին տեղակալը՝ Վ. Զարխիֆալաքեան շեշտը դրած է մամուլի դերին վրայ, անհրաժեշտ գտնելով, որ մամուլը դաստիարակէ ժողովուրդը կարգ ու կանոնի պահպանութեան, կեանքի խորթ երեւոյթներուն դէմ պայքարելու, յանցաւորները երեւան հանելու ուղղութեամբ: Ապա աւելցուցած է՝ «որ միլիցիան այդ հարցերում յաճախ թերանում է, չենք կարող ժխտել, բայց սխալ կը լինի կարծել, որ նա մենակ կարող է ամէն ինչ անել: Միլիցիային ակտիւօրէն պէտք է օգնեն աշխատաւորները: Քիչ չեն դէպքերը, երբ հասարակայնութեան օգնութեամբ մենք բռնում ենք իրաւախախտողի ձեռքը, կանխում յանցագործութիւնը, սակայն պատահում է նաեւ այնպէս, որ քաղաքացիները անտարբերութեամբ են անցնում հակահասարակական երեւոյթների կողքով, միջադէպերը չեն կանխում: Ինձ թւում է, որ մեր թերթերը այս մասին շատ պէտք է գրեն: Դա կ'օգնի քաղաքացիների ակտիւութեանը բարձրացմանը»:

Ոստիկանութեան քաղաքական – դաստիարակչական աշխատանքի բաժնի պետը՝ Զ. Պօղոսեան դիտել տուած է, թէ օրինականութեան ամրապնդումին շնորհիւ Ներքին նախարարութեան մարմինները, մասնաւորապէս ոստիկանական ուժերը աստիճանաբար իրենց գործունէութեան դաշտը կը փոխեն, աւելի ուշադրութիւն դարձնելով օրինազանցութիւնները կանխելու միջոցներուն վրայ: Այդ նպատակով յատուկ խումբերու միջոցով, գիտական հիմունքներով կ'ուսումնասիրուին օրինազանցութիւնները ծնող պատճառները:

Միտքերու փոխանակութեան ընթացքին անառարկելի գտնուած է, որ ոստիկանական անձնակազմին որակը արմատապէս բարելաւուած է: Պատասխանատու դիրքեր կը գրաւեն բարձրագոյն, միջնակարգ մասնագիտական կրթութիւն ունեցող անձեր: Այս իրողութիւնը, անշուշտ, բարերար ազդեցութիւն գործած է ոստիկանական աշխատանքներուն վրայ: Խորհրդակցողները, անկեղծօրէն ընդունած են, որ որոշ վայրերու եւ պարագաներու մէջ դեռ կան կոպիտ վերաբերում ցոյց տալու, պարտականութիւնները դէշ կատարելու փաստեր: «Այդ նշանակում է, որ անձնակազմի պատասխանատուութիւնը բարձրացնելու, սոցիալիստական սեփականութեան եւ քաղաքացիների գոյքի յափշտակումների, խուլիգանութեան, սպեկուլյացիայի դէմ պայքարը աւելի համարձակ եւ ներգործուն դարձնելու համար Ներքին Գործերի մինիստրութիւնը դեռեւս շատ անելիքներ ունի»:

ՓՈԹՈՐԿԱՁԱՅՆ ՃԻՉԵՐ

Դուք տեսա՞ծ էք ահաւոր կատաղութիւնը ծովուն, երբ կը փոթորկի, կ'աւլեկոծի, կը քանդէ, կը փշրէ, կ'ընկղմէ ամէն ինչ:

Դուք տեսա՞ծ էք մոլուցքն հովին ու մրրկին, երբ ապերասան կ'արշաւէ լեռնալանջերն ի վար՝ սարսելով գիւղ ու աւան, ձոր ու հովիտ. վա՜յ մենաւոր ուղեւորին. կը ճարճատին նոյնիսկ սիւները հիւրասէր երդիքներուն:

Դուք տեսա՞ծ էք ժաժքը աղքատ ու չքաւոր երկիրներուն, երբ բնութիւնը օր մը իրապէ՛ս չարացած է ու. քարեր՝ փլատակ՝ քարերու վրայ, տուներ՝ գերեզման ապարանքներու. մոխրակոյտ. ահաւոր ամայութիւն:

Դուք տեսա՞ծ էք քաղաք մը՝ որ կ'այրի. հսկայ բոցեր պտուտքելով դէպի երկինք կը սլանան. կը խանձեն, կը ճաթըռտին դարերու ճիգ, հարստութիւն, արուեստ ու ստեղծագործութիւն ու ստեղծագործող:

Դուք տեսա՞ծ էք փառաշուք նաւ մը հսկայ, երբ հրդեհի կը բռնուի, յանկարծ, ծովուն բացը: Խելակորոյս բազմութիւնները կը ճչան: Պատնէշին վրայ կ'երեւակայենք կանգուն նաւապետը միայն, որ անայլայլ՝ հրամաններն իր կ'արձակէ եւ ոչ թէ ինք եւս կը ճչայ խելակորոյս.— Վա՜յ մեր նաւուն, վա՜յ մեր անմեղ ճամբորդներուն:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ժ.

Քէլէշ Մրքօ, իբրեւ հաշտարար միջոց, կ'առաջարկէ որ Ծապլվարցիք քառասուն ոսկի վճարեն Քոմրաշցի Քրդերուն, հակառակ պարագային ինք անկարող պիտի ըլլայ զսպել գիւղացիներու վրէժխնդրութիւնը:

Պատասխանեցի թէ գործին ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ծանրանար Քեօ Սերգօյի վրայ, թէ հարկ էր դիմել անոր եւ ի հարկին ամէն գնով պահանջել իրենց իրաւունքը: Քէլէշ Մրքօ գնաց այդ կեղտոտ արարածի մօտ, որ նախ վատաբար մեզ մատնած է՝ ըսելով որ մենք ենք Հասօն զպրոց հրաւիրողը, եւ յետոյ յայտարարած է որ անկարելի է գիւղին մէջ քառասուն ոսկի հաւաքել:

Քէլէշ Մրքօ մի շաբաթ պայմանաժամ տալով մեկնեցաւ լարուած դրութեան տակ: Տեսնենք բանից ի՞նչ դուրս կը գայ:

Մինչեւ այսօր ուշադրութիւն չդարձրինք դրամական հարցի մասին, եւ ես վերջապէս ստիպուեցայ դիմել Կօլօշենց Սեդոյի եւ մի քիչ փող վերցնել Կուսակցութեան անունով:

Ներկայ ճգնաժամային րոպէներուն փողի պակասութիւնը կը վնասէ ամբողջ կազմակերպական գործին:

ԺԱ.

Ծապլվար, 19 Փետր. 1909

Սիրելի ընկերներ,

Գաղափարային պայքարը հասած է իր ծայրագոյն աստիճանին: Ծապլվարը կը վերածնի եւ ազատ ու անկաշկանդ միտքերն իրենց տիրապետութիւնը կը տարածեն կործանուած խաւար ուժերու աւերակին վրայ: Մի պատահական դէպք, որը թէեւ չունի սկզբունքային հանգամանք, վերջնականապէս բնորոշեց Ծապլվարի յեղափոխական եւ յետադիմական տարրերու միմեանց հանդէպ ունեցած դիրքը:

Դիմակները պատռուեցան եւ պուրժուազիայի ու կղերականութեան ներկայացուցիչները դուրս տուին իրենց հոգիի ամբողջ սեւութիւնը:

Դա մի մխիթարական երեւոյթ է:

Ահա՛ իրողութիւնն իր բովանդակ մերկութեան մէջ:

Մի շաբաթ առաջ Սմենց Վարդան կը փախցնէ Սըհօ Ջանի հարսներէն մին՝ Նազլուն եւ կը տանի իր մօտ, ի հարկէ հարսի հաւանութեամբը: Այդ ազատ կամքով, ազատ պայմաններու տակ, ազատ համոզումով կատարուած արարքը մի անհնարին յուզմունք յառաջ կը բերէ Ծապլվարի սուրկամիտ դասակարգերուն մէջ: Նազլուի ամուսինը, մի կեղտոտ պուրժուա, իր կուսակիցներու հետ վատաբար կը յարձակի Վարդանի տան վրայ եւ կ'ուզէ բռնի ետ առնել իր կինը:

Թէեւ Սմենց Վարդան ո՛չ կուսակցական հանգամանքով առեւանգած էր Նազլուն՝ այսուհանդերձ մենք չէինք կարող պարզ հանդիսատես մնալ, մանաւանդ որ խնդիրը ունէր իր ընկերային – բարոյական կողմը, որը հարկ էր երեւան հանել: Ես, Խեւ Ալօ, ընկերուհի Սարա, Կարօ, Կօլօշենց Սեդօ եւ պայտար Մկօ փութացինք մեր ընկերոջ պաշտպանութեան: Տեղի ունեցաւ կատաղի կռիւ, բայց Նազլուն մնաց մեզ մօտ:

Անմիջապէս կազմեցի ընկերական ատեան եւ հարցը դրի սեղանի վրայ, քննելու համար անոր միայն ընկերային–իմաստասիրական հանգամանքները: Հրաւիրուեցան ներկայ լինելու նաեւ Տ. Սահակ քահանան, Նազլուի ամուսին՝ Խէչօ եւ ուրիշներ:

Ահա՛ ընկերային Ատեանի որոշումը որ թռուցիկի ձեւով հաղորդուեցաւ Ծապլվարի Հայութեան.

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Աւլանկիւլեան, Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան եւ Պ. Վահագն Կարապետեան իրենց հօրեղբօր՝ Մուշեղ Կարապետեանի յիշատակին կը նուիրեն 100 ֆր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 400 ֆր. Հայ Արիներու Ալֆորվիլի Նորակազմ մասնաճիւղին եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ի (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյ. 30ին ընդհանուր հոգեհանգիստ կը կատարուի Սէն-Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցին առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առյաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերուն, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր անդամներու, նուիրատուներուն եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստող եւ համայն թաղեցի ննջեցելոց հոգւոյն: Պատարագ ժամը 10ին, կը պատարագէ ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՑ ՏԷՏԷԵԱՆ:

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅ 30, կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց որոնք ծառայեցին թաղին բարօրութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11, հոգեհանգիստ 11.50:

Ծանօթ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող բարեհաճին դիմել Թաղականութեան:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ Նոյ. 29, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29 երեկոյեան ժամը 20.30ին, Ազգային Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ, Լիոն, կը խօսի
ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
20ական տարիները եւ Հայերը Ֆրանսայի մէջ:

Հաւաքոյթէն վերջ պիտի ստորագրէ իր գիրքը
« LES EXILES DE LA PAIX »
(Editions Entente, Paris)

Կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի հայրենակիցները:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐ

COURS DE LANGUE
ET DE CIVILISATION
ARMENIENNES

Tous les Lundis à 20 heures
au nouveau Centre Culturel de
l'Association Sainte Croix
10 bis, Rue Thouin
PARIS (5e)
Métro Monge

et les Samedis matin à 10 heures
au siège de l'exarchat Catholique Arménien, 6 ter, Rue Charlot,
Métro République
ou Filles du Calvaire

Les cours sont donnés gracieusement par le R. P. BEZDIKIAN

Tous peuvent y participer.

Réunion Commémorative

La famille et les amis de J. P. Viennot organisent une réunion commémorative le 25 Novembre à 20 h. 30 au Foyer International d'Accueil de Paris, 30 Rue Cabanis, Paris 14e à l'occasion de la disparition tragique du jeune intellectuel qui avait consacré sa vie à la défense des minorité nationale opprimées.

Tous ceux qui connaissaient ses activités en faveur des questions kurde et arménienne sont invités.

ՎԻԷՆԻ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 29 երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
PONT-EVEQUE — LA POIRERIE
պարասրահին մէջ:
Ընկերակցութեամբ
GUY MARCELLIN
Նուագախումբին կը մասնակցին
ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ (ջութակ)
ՄԻՀՐԱՆԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (սրինգ)
Նախօրօք սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել
André Décor, Tél. 85-63-03
La Boîtes à Fringues, Tél 85-27-08

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը կը փնտռէ զոյգ մը իբր պահապան ծառայելու համար:
Բնակարանը ապահովուած է:
Դիմել՝ Հայ Մշ. Տան Յանձնախումբին
17, Rue Bleue, Paris (9e)
Tél. : 824-63-89

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28 ժամը 9ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի վարչութեան անդամական ժողովը Հինգշաբթի (Նոյ. 27) երեկոյեան ժամը 9ին Ե. Հիւսիսեան սրահը, Ռիւ Ֆավանթին, Վալանս: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԴԱՒՐԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է խնջոյք մը Նոյ. 30ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրայօժար մասնակցութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ:

Նաեւ երգ, արտասանութիւն, անակնկալներ:

Հաճելի մթնոլորտ — ճոխ պիւֆէ

Բացառիկ պատրաստութեամբ շատ մը ուտելիքներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Կիրակի Նոյեմբեր 30 ժամը 12.30ին
Club House sur le Vieux Port
34 Bd. Charles Livon, 13007 Marseille
Անակնկալներ, հաճելի միջավայր:
Ճաշագին 50 ֆր.

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպութեամբ Սէնթ-Էթիէնի Բարգէն Սիւնի խումբին, Նոյ. 29,
Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Grand Bal

DU NOR SEROUND DE ST. ETIENNE
Samedi 29 Nov. de 21 heures à l'aube
REX - DANCING
4, Rue Praire — St. Etienne
Orchestre : LES SHADES
AMBIANCE ET BUFFET ARMENIENS — TENUE CORRECTE EXIGEE

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

ԺԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ ԻՐ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—

2.500 ՖՐ.

ՅԱՏՈՒԿ ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻՆ

Մեկնում Դեկտ. 26 — վերադարձ Յուն. 8

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—

— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան — Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ երթուդարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ

ԿԱՐԵՒՈՐ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԱՄԻՍ ՄԸ ԱՌԱՋ

Renseignements et réservations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

ՓԱՐԻԶԻ ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ

ATELIER DE TRAVAUX MANUELS sur thèmes arméniens

Pour enfants de 6 à 14 ans par animatrice diplômée des Arts Décoratifs

TOUS LES MERCREDIS de 14 à 16 h. dans la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, Rue Bleue, 75009 Paris, Métro Cadet

En fin d'année UNE GRANDE EXPOSITION PREVUE

DESSIN
PEINTURE
MODELAGE
TERRE CUITE
MARIONNETTE
COLLAGE (papiers, tissus, feuilles mortes, etc...)
DEGUISEMENT
MENUISERIE
TAPIS
TRICOTAGE
COUTURE
etc.

ENSEIGNEMENT DE LA MUSIQUE
théorie, solfège, piano

par Professeur de musique
TOUS LES SAMEDIS à partir de 15 h. dans la Maison de la Culture Arménienne
17, Rue Bleue, 75009 Paris, Métro Cadet

Արձանագրութիւններու եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել՝
Պր. Ալանճեանի Հեռ. 842-08-57 (ժամը 18էն վերջ)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
26
MERCREDI
26 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20	

LE NUMERO 1,20 F.

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.449

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.449

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ԶՈՀԵՐ, ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԵՐ

— Օ —

Համեմատական հանդարտութենէ մը ետք, կացութիւնը կրկին վատթարացած է Պէյրութի մէջ, ուր մեռեալներու եւ առեւանգումներու թիւը մեծ է: Նոյնիսկ Ռաշիտ Քարամէ Միւրվիլ կրնար պայթումի մը զոհ երթալ Կիրակի օր երբ Ֆրանսական դեսպանատուն հասնելէն հինգ վայրկեան առաջ հրասանդի չորս ռումբեր կը պայթէին դեսպանատան առջեւ: Ֆրանսայի բանագնացին համար իր տեսակցութեանց առաջին տպաւորութիւնն այն է թէ բոլոր կողմերը դէմ են երկրին բաժանման, ուրեմն համաձայն Ֆրանսայի տեսակէտին, որուն համար Լիբանանի բաժանումը անընդունելի եւ անգործադրելի է:

Բայց կացութիւնը ծանր է եւ ելք ալ չի տեսնուիր: Վարչապետ Քարամէ քանիցս փորձած է նիստի հրաւիրել Քաաննէրու կոմիտէն, որուն կոչումն է լուծում մը գտնել բանակցութեամբ եւ չէ յաջողած: Քուվ տը Միւրվիլ կ'ըսէ ինչ որ կրնայ այսինքն կը տեսակցի բոլորին հետ. կրօնապետ, լիբանանեան զանազան ղեկավարներ եւ Արաֆաթ: Այս վերջինին հետ ունեցած խօսակցութենէն, Քուվ տը Միւրվիլ համոզուեր է որ Պաղեստինցիք ալ շահ չունին որ Լիբանանի տագնապը երկարի: Փողոցը սակայն կռիւները կը շարունակուին եւ զոհերը կ'աւելնան:

Քարամէ կ'ըսէ թէ կ'ընէ ինչ որ կրնայ բայց «մէկ ձեռքով կարելի չէ ծափ զարնել»: Վարչապետը կ'ըսէ նաեւ թէ եթէ գիտնայ որ իր զոհուելով երկիրը կը փրկուի, չի վարանիր, վասնզի երկիրը այլեւս չի կրնար այսպէս շարունակել: Կորսուած դնդակներէ Երկուշաբթի օր կրկին 12 մեռեալ կար եւ 25 վիրաւոր, ոչ կ'երթան նոյնիսկ հրշէջներ, որոնք հրդեհներ մարել կը փորձեն:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍ

Թուրքիոյ վարչապետը մերժած է Տէնքթաշի առաջարկը՝ Կիպրոսի Թուրք դաշնակցային «Պետութիւնը» անմիջապէս անկախ հռչակել: Տէմիրէլ տեսակցելէ ետք Տէնքթաշի հետ յայտարարած է, թէ անկախութեան հռչակումը թեթեւօրէն առնելիք որոշում մը չէ: Պէտք է ամբողջ հարցը լրջօրէն քննել»: Թուրք վարչապետը չեշտած է, թէ իր կառավարութեան Կիպրոսի քաղաքականութիւնը անփոփոխ կը մնայ, այսինքն Անգարա կ'ուզէ երկու անջատ գօտիներով եւ տկար կեդրոնական կառավարութեամբ մը դաշնակցային անկախ Կիպրոս մը հաստատել: Այսուհանդերձ, յոռետես գտնուած է արդիւնքին մասին, քանի, ինչպէս յայտարարած է, «անկարելի է քաղաքական լուծում մը գտնել Կիպրոսի հարցին համար, ցորչափ Մակարիոսը կայ, Կիպրոսի նախագահը, որուն հանդամանքը չի ճանչնար Թուրքիա»: Տէմիրէլ ապա քննադատած է Յոյները, որ կը մերժեն ընթացք տալ «Թուրքիոյ բարեկամեցողութեան» կոչին եւ չեն ընդունիր կղզին մէջ տէ ֆաքթօ գոյութիւն ունեցող կացութիւն մը:

× Անգարայի մէջ կը շարունակուին խօսակցութիւնները ամերիկեան կայաններու շուրջ: Վերջին հանդիպումը եւս ապարդիւն անցած է: Միայն «մաքերու նախապատրաստական փոխանակում» եղած է երկուստեք 45 վայրկեան տեւող հանդիպումի մը ընթացքին:

Քանի մը տողով

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ Տիժոն գացած էր Երկուշաբթի օր, ներկայ ըլլալու միջշրջանային Բ. ժողովին, որ կը զբաղի գետային կապ հաստատելով Հիւսիսի ծովին եւ Միջերկրականի միջեւ: Այս առթիւ արտասանած ճառին մէջ, Նախագահը չեշտեց.— Հռենոս – Ռոն առանցքը պիտի իրագործուի բայց աշխատանքները պիտի երկարին տասը տարուան վրայ, անհրաժեշտ մեծ դրամագլուխներու պատճառով:

ՍՊԱՆԻՈՅ Թագաւորին հայրը՝ Պար – չելոնայի կոմսը յայտարարած է թէ հրաժարած չէ Թագէն, քանի ինք է Ալֆոնս ԺԳ.ի զաւակը, այսինքն օրինաւոր ժառանգորդը: Իրեն համար Խուան Կարլոս Ա. իր տղան եւ ժառանգորդն է: Այս յայտարարութիւնը չի ծառայեր անշուշտ իր տղուն, որ արդէն իսկ ընդունուած չէ բոլորէն:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ կացութիւնը միշտ խառնակ է: Զափաւորները որոշ յաղթանակ մը տարած են քանի պաշտօնազրկուած է Զոր. Քարվալյօ, ծանօթ իբրեւ ձախ: Միւս կողմէ սակայն Անկոլայէն վերադարձած գաղթականներն ալ դժգոհ են եղած ընդունելութենէն մինչ շրջուն գործադուլները կը շարունակուին: Ընկեր – վարական պարագլուխ Սոարէս 2 ճառ արտասանած է, Փորթօ եւ Լիզպոն եւ չեշտած.— «Եթէ ազատութեան գինը կռուիլն է, այն ատեն կը կռուինք»:

ԳՐԱԿԱՆ ՖԵՄԻՆԱ մրցանակը տրուեցաւ Քլօտ Ֆարաճճիի «Լը Մէթր տ'Էօռ» վէպին համար, մինչ Մետիսիսը կը ստանար Ժաք Ալմիրա «Ճամբորդութիւն Նօքրաթիս» գործին համար:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 18)

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչութիւնը ռուսերէն լոյս ընծայեց անուանի բիւզանդագէտ Ա. Կաժդանի «Հայերը բիւզանդական կայսրութեան ատագանիին կազմին մէջ ԺԱ.– ԺԲ. դարերուն» աշխատութիւնը: Հեղինակը բազմաթիւ լեզուներով գրուած աղբիւրներու եւ, առաջին առթիւ յունական, ինչպէս նաեւ հայկական նիւթերու թարգմանութիւններու հիման վրայ կը ներկայացնէ Բիւզանդիոնի մէջ 976էն 1204 քաղաքական, զինուորական, եկեղեցական եւ այլ բարձր պաշտօններ գրաւած հայազգի դէմքերու ցուցակը:

Աշխատութեան ներածութեան մէջ համառօտ գիծերով կը բնութագրէ ուսումնասիրութեան հարցերը, ապա կը դասաւորէ հայազգի ընտանիքները՝ անվիճելի կերպով հայ ընտանիքներ 14, այսպէս կոչուած հայ – վրացի ընտանիքներ՝ 4, ենթադրաբար հայկական ծագում ունեցող ընտանիք՝ 120, հայկական ծագում ունեցող առանձին մեծամեծներ՝ 31 հոգի: Հեղինակը քննութեան կ'ենթարկէ տիրող դասակարգին, հայ, հայ–վրացի աւագանիին, Հայերու գրաւած դիրքին, այս վերջիններուն մասնակցութիւնը Բիւզանդիոնի դէմ կատարուած ապստամբութիւններու հարցերը:

×

ԲԵՌՆԱԲԱՐՁՆԵՐ

Տարեկան քանի մը հազար բեռնաբարձ պիտի պատրաստէ նոր գործատունը, որուն շինութիւնը սկսաւ Երեւանէն Գառնի տանող ճամբուն վրայ, Ջրվէժ աւանին մէջ: Այս մէկ թոննոց մեքենաները կրնան աշխատիլ գործատուներու, պահեստանոցներու մէջ, նաւերու վրայ:

×

ՄԱՆՈՒԱԾՔԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

Լենինականի մանուածքի գործատունը շինուեցաւ 1925ին եւ առաջին արտադրութիւնն ալ սկսաւ երեք տարի ետք: 1935ին գործատան իլիկներու քանակը 41.000ի հասաւ: Այդ տարուան արտադրութիւնը 513 թոն եղաւ:

Հանրապետութեան գուլպայի եւ հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութեան զարգացումին համար խթան հանդիսացաւ գործատունը, որ 1967ին ընդլայնելով գրաւեց 20.000 քառ. մեթր տարածութիւն՝ 65.920 մանող եւ 22.176 ոլորող իլիկներով:

×

Մեծ պատերազմին այս գործատունէն ռազմաճակատ մեկնեցան շուրջ 100 բանուորներ, որոնցմէ 35ը չվերադարձաւ: Անոնց յիշատակը յաւերժացնելու համար 11 մեթր բարձրութիւն ունեցող կամարակապ կոթող մը շինուեցաւ վերջերս, դեղնաւուն տուֆով: Յուշարձանին բացումը կատարուեցաւ, ի ներկայութեան բանուորներուն:

×

ՀԶՕՐ ՎԱՌԱՐԱՆ

Արդնիի «Հայբիւրեղապակի» գործատան մէջ շահագործման յանձնուեցաւ նոր հզօր վառարան մը, որուն տարեկան արտադրութիւնը 26 միլիոն շիշ պիտի ըլլայ:

Գործատունը կ'արտադրէ գեղեցիկ տեսքով շիշ հայկական քոնեակի եւ ոչ ոգելից խմիչքներու համար: Ապակիին արտադրութեան համար կ'օգտագործուին տեղական պեռլիտները:

×

ՆՈՒԷՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Նկարչուհի Վալիա Խաչատուրեան Նիւ Եորքէն իրեն հետ բերած էր իր ամուսինին՝ Սարգիս Խաչատուրեանի, ինչպէս նաեւ իր հարուստ դիւանը, որ շուրջ 60 տարուան պատմութիւն ունի:

Նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեան անուանի արուեստագէտ մըն էր: Ապրած եւ ստեղծագործած էր եւրոպական եւ ասիական երկիրներու մէջ, ինչպէս, օրինակ, Իտալիա, Աւստրիա, Եգիպտոս, Ֆրանսա, Անգլիա, Պելժիա եւ այլուր: Այդ երկիրներուն մէջ կազմակերպած էր ցուցահանդէսներ, որոնք գնահատուած են հայ եւ օտար մամուլին կողմէ:

Արուեստագէտ ուսումնասիրողը Խաչատուրեանի դիւանին մէջ կը գտնէ տեղեկութիւններ նկարիչին կեանքին եւ գործունէութեան մասին:

Դիւանին մէջ կան նաեւ Վալիա Խաչատուրեանի գործունէութեան վերաբերեալ նիւթեր:

Այս հարուստ դիւանը գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը կը գտնուի այժմ:

×

ՏՊԱՐԱՆԸ ՎԿԱՅԱԿԱՆ ՍՏԱՑԱՒ

Մոսկուայի մէջ վերջերս տեղի ունեցած «Գիրք–75» միջազգային ցուցահանդէսին, Հայաստան տպուած գիրքեր ալ ներկայացուած էին: Ցուցահանդէսի տնօրէնութիւնը վկայական մը նուիրեց «Հայաստան» հրատարակչութեան թիւ մէկ տպարանին՝ «Հինաւուրց յուշարձանները աշխարհում» գիրքին բարձր որակի տպագրութեան եւ ձեւաւորումին համար: Գիրքը, որ ալպոմ–ուղեցոյց մըն է, կազմած է Վ. Բալայեան, լուսանկարները Հ. Երանոսեանի կը պատկանին:

×

ԵՐՈՒԽԱՆԻ ՆԻՒԹԵՐՈՎ

Հեռատեսիլէն ներկայացուեցաւ յատկապէս հեռատեսիլի համար պատրաստուած «Ցոյսի խրճիթներ» ժապաւէնը: Նիւթը քաղուած է Երուխանի գործէն:

Պատրաստուելու վրայ է «Պաղտասարն ամուսնանում է» ժապաւէնը, ըստ Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար»ին: Առիկա առաջին երաժշտական ժապաւէնն է հայերէն, որուն երաժշտութիւնը յօրինած են Աշոտ Բաբաջանեան եւ Մելիք Մավիսակալեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ Ա. ԱՅՎԱԶԵԱՆ ՄԵՌԱՒ

Նոյեմբեր 14ին, Երեւանի մէջ, երկարատեւ հիւանդութենէ ետք մեռած է երգահան Արտեմի Այվազեան, 74 տարեկանին:

Ա. Այվազեանի երաժշտաժշտական գործունէութիւնը սկսած է 1920ի ատենները: Երեւանի օփերային մէջ յաջողութեամբ ներկայացուած են անոր «Թափառնիկոս» եւ «Պարոն Մինթոյեւը Փարիզում» օփերաները: Յօրինած է սոնաթներ, սենեկային երաժշտութիւն, քուարթէթներ: «Ջինէ Թագուհին» ժապաւէնին երաժշտութեան համար երգահանը առաջին մրցանակին եւ ոսկէ շքանշանին արժանացած էր Վենետիկի 1957ի միջազգային շարժանկարի փառատօնին:

Սակայն ամէնէն աւելի ծանօթ եղած է իբրեւ հիմնադիրը հայկական երաժշտութեան նոր սեռին՝ ճազի երգերու եւ եղանակներու: «Հայրենիք», «Հայաստան», «Ջան Երեւան», «Գիւլնարա», «Կարինէ», «Կարաւան» եւ ուրիշ շատ երգեր լայն ժողովրդականութիւն կը վայելեն:

Ա. Այվազեան առաջին հեղինակը եղած է Հայաստանի օփերէթներու, երաժշտական – կատակերգութիւններու: Անոնցմէ են «Աշուղ Մուրադ», «Երջանիկ օր», «Աստմնարոյժն արեւելեան», «Քաջ Նազար», «Սէր աստղերի տակ»:

1938ին հիմնած է Հայաստանի պետական ճազի խումբը, որուն ղեկավարը մնացած է 18 տարի շարունակ: 1943 – 1945ին ղեկավարած է Երեւանի «Երաժշտական կոմեդիայի թատրոն»ը:

Բազմաթիւ անգամներ Հայաստանի Երգահաններու Միութեան վարչութեան անդամ ընտրուած է:

Թաղումը կատարուած է Նոյ. 17ին:

ՅՈՅՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

— Օ —

1974 Յուլիսին Թրքական բանակը մտաւ Կիպրոս: Այս անկախ Հանրապետութեան մեծամասնութիւնը թէեւ կը բաղկանայ Յոյներէ, սակայն անոնք անկարող դիմադրելու ստեղծուած ծանր կացութեան, Աթէնքի զինուորական կառավարութիւնը խնդրեց նախկին վարչապետ Գարամանլիսէն, որ Փարիզ կը բնակէր, որպէսզի կառավարութիւն մը կազմէ: Ֆրանսայի Նախագահը անոր տրամադրութեան տակ դրաւ Միսթէր 20 մը, որ Աթէնք տարաւ զայն: Մէկ ամիս առաջ Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն կը յայտնէր անոր Ֆրանսայի սէրը հանդէպ Յունաստանի, որ դառնօրէն ազդուած էր Կիպրոսի տագնապէն:

Այս համակրանքը միշտ ալ գոյութիւն ունեցած է Ֆրանսայի եւ Յունաստանի միջեւ: Պատահական չէր որ 1963ին Գարամանլիս ուզած էր հաստատուիլ Ֆրանսա երբ կը քաշուէր հանրային գործերէ: Երբ 1974 Նոյեմբերին պետ ընտրուեցաւ Յունաստանի, իր պաշտօնական առաջին այցելութիւնը տուաւ Ֆրանսայի 1975 Ապրիլին:

Ֆրանքօ-հելլէն բարեկամութիւնը զօրացած է դարերու ընթացքին: Հելլէններու ներկայութիւնը Ֆրանսայի մէջ կը սկսի 606ին Ք. Ա. երբ Փոկեայի (Փոքր Ասիոյ քաղաք) բնակիչները հիմնեցին Մարսիլիան որ յետագային մեծ վերելք ստացաւ: Յոյներն են որ հիմնեցին Ակտէն, Անթիպը, Աղը:

Գալլիոյ (Կոլ) մէջ Յոյները ներմուծեցին դրամը եւ գիրը: Նախապէս Գալլիացիները յունական գիրերով կը գրէին իրենց լեզուն:

Անկէ ի վեր միշտ աւելցած են Ֆրանսայի պարտաւորութիւնները դէպի յունական քաղաքակրթութիւնը: Ռոման եւ կոթական եկեղեցիներու ճակատները եւ յատակագիծերը կը գծուէին Պիւթագորասի մաթեմաթիքական օրէնքներու համաձայն: Վերածնունդի դարուն (ԺԶ.) հնութեան նմանողութիւնը սիստեմ դարձած էր:

ԺԷ. դարուն Լաֆոնթէն կը ներշնչուէր Եզովբոսի առակներէն, Լա Պրիւյէռ Թէօփրասթի Քառաքթէռներէն: Իսկ Ռասին իր ողբերգութեանց նիւթերը կը քաղէր հին յունական պատմութեններէն: Յունական ճարտարապետութեան ազդեցութիւնը կը նշմարուի Վերսայի պալատին մէջ: Փարիզի Մատլէն եկեղեցին եւ Պուռսը, շինուած ԺԹ. դարուն, իսկական յունական տաճարներու ոճով շինուած են:

Թրքական գրաւման դէմ յունական ապստամբութիւնը պատրաստեցին 1809ին Ֆրանսայի մէջ զանազան գաղտնի ընկերութիւններ: 1453ին Պոլիսը գրաւելէ ետք, Թուրքերը յարձակեցան Յունաստանի վրայ: Յոյներու ի նպաստ ընկերութիւններ կազմուեցան: Երբ անկախութեան պայքարը սկսաւ 1821ին, բազմաթիւ Ֆրանսացիներ արձանագրուեցան երթալ օգնելու Յունաստանի: Անոնց մէջն էր զօրավար Ֆապրիէն: Յունական պատերազմը ներշնչման առարկան դարձաւ Էօժէն Տըլաքրուայի, որ իր նշանաւոր նկարներէն մէկը գծեց — Տեսարաններ Սխոյի ջարդերէն (1824): Իսկ Վիքթոր Հիւկօ գրեց իր Օրիանթալները ուր կը կարդացուին հետեւեալ տողերը. «Բարեկամ, ըսաւ յոյն մանուկը, խաժուկ աչքերով մանուկը, ես վառօդ եւ գնդակ կ'ուզեմ»:

Փարիզի մեթրոյի մէկ կայանը կը կոչուի անկախութեան պատերազմի հերոսներէն մէկուն անունով՝ Պօցարիս:

Մինչեւ 1920 թէեւ քիչ էր Յոյներու թիւը Ֆրանսայի մէջ, սակայն նշանաւոր անձնաւորութիւններ կային անոնց մէջ: Օրինակ Ժան Մորէաս, որ 1886ին Ֆիկարոյի մէջ իր մէկ յօդուածով ծնունդ կուտար բանաստեղծութեան մէջ խորհրդապաշտական շարժման:

1922ին Թրքական բանակը Փոքր Ասիայէն վտարեց մէկ միլիոն Յոյն: Այդ միջոցին հազարաւորներ եկան Ֆրանսա: Այսօր մօտ քառասուն հազար է անոնց թիւը (15.000ը Փարիզ եւ շրջանները, 7000ը Մարսիլիա, 4500ը Լիոն, 3000ը Պորտօ եւ այլ վայրեր): Բաւական թիւով արհեստաւորներ կան, մուշտակի, կարի, կօշիկի, վարսայարդարի մէջ, ինչպէս եւ առեւտրականներ եւ բանուորներ:

Մաս կազմելով հանդերձ ֆրանսական ընկերութեան, անոնք կը պահեն իրենց ազգային դիմագիծը, մինչեւ անգամ այն շրջաններուն մէջ, ուր քիչ է անոնց թիւը, ինչպէս Լիլի մէջ, անոնք ունին օրթոտոքս եկեղեցի մը: Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ունին տասնըհինգ եկեղեցի, որոնց երեքը Փարիզի մէջ եւ երկուքը Մարսէյլ: Յունական օրթոտոքս եկեղեցւոյ եպիսկոպոսական աթոռը կը գտնուի Փարիզի մէջ Ժորժ Պիզէ փողոցը: Այս եկեղեցիին բացումը կատարուած է 1895ին, իսկ նիւթականը հոգացած հարուստ սեղանաւոր Յոյն մը՝ Դիմիդրոս Սքիլիցիս: Ֆրանսայի մէջ քսան օրթոտոքս քահանայ կայ Մելիթոս Մետրոփոլիթի ենթակայ: Միայն Փարիզի մէջ տասնեակ մը հելլէնական բարեգործական, մշակութային ընկերութիւններ կան: Ունին նաեւ դպրոց մը տասներեքէն վար տարիք ունեցող տղոց համար: Անկէ զատ հաստատութիւն մը կայ որ ամէն տարի 200 աշակերտներ կ'ընդունի: Գաղթականները իրենց մայրենի լեզուն կը սորվին դպրոցներու կամ ծխական հաստատութեանց մէջ: Ուսուցիչները կը ղրկուին Աթէնքէն:

Ինչպէս հին նաեւ նոր յունարէնը կ'աւանդուի ֆրանսական համալսարաններուն, նաեւ 1801էն ի վեր Լիլ փողոցի Արեւելեան Լեզուներու հաստատութեան մէջ: Այս դպրոցը նոր յունարէնի 5000 հատոր ունի իր մատենադարանին մէջ: Անկէ զատ արդի յունարէնը կ'աւանդուի Ռուէնի, Նանթի, Մոնփէլիէի եւ Թուլի մէջ:

1919ին ստեղծուեցաւ նոր յունարէնի բեմը Սորպոնի մէջ, ղեկավարութեամբ Քոնսթանթին Դիմարասի: Մօտ յիսուն ուսանող կը սորվի յունարէնը, իսկ մատենադարանը ունի 1800 գիրք: Նման հաստատութիւններ կան Սթրազպուրկի, Լիոնի եւ Էքս-ան-Փրովանսի մէջ:

Փարիզի Սիթէի համալսարանական հելլէնական տունը հիմնուած 1932ին գլխաւոր կեդրոններէն մէկն է ուսանողներու (մօտ 1800) հանդիպման: Գրեթէ բոլորն ալ Յունաստանէն եկած:

Յունարէն լեզուով չորս ամսաթերթ լոյս կը տեսնէ Փարիզի մէջ: Իսկ Անկախութիւն թերթը ֆրանսերէն լեզուով կը հրատարակուի: Յունական թերթերուն տպաքանակը 3000էն 5000 է: Փարիզի մէջ կայ նաեւ երեսուն յունական ճաշարան:

Նոէլ Կուաթ, հեղինակը յօդուածին, որուն ամփոփումն է ներկայ գրութիւնը, կը գրէ թէ Յոյները բացառիկ յատկութիւններ ցոյց կուտան, առաջնակարգ տեղ կը գրաւեն բժշկական, երաժշտական, գիտական, գեղարուեստական եւն. ասպարէզներուն մէջ: Նիքոլա Քազանցաքիսը (մեռած 1957ին) մեծ թիւով ընթերցողներ ունի Ֆրանսայի մէջ: Անոր Ալեքսիս Զորպա գիրքէն սպառած է 380 հազար օրինակ «գրպանի գիրքէն»: Եւ որոշ գիրքեր գրած է ուղղակի ֆրանսերէն:

Յոյներու նուիրումը մեծ եղաւ երկու աշխարհամարտերու միջոցին իրենց երկրորդ հայրենիքին հանդէպ, կռուելով Առասի եւ Շամփանեի մէջ: Փէռ Լաշէզի մէջ յուշարձան մը կայ բոլոր այն յոյն զինուորներուն եւ կամաւորներուն համար, որոնք մեռան Ֆրանսայի համար: Յոյները գործօն կերպով մասնակցեցան դիմադրական ճակատին: Թերթ մը հրատարակեցին Լը Փաթրիոթ եւ հանդանակութիւն բացին ի նպաստ անոնց որ զոհուեցան նացիներէն:

Քսանեւհինգ դարէ ի վեր բազմաթիւ կապեր կը միացնեն Յոյները եւ Ֆրանսացիները:

Մ. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՐՏԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Սրտաբանութեան ժամանակակից հարցերուն նուիրուած էր այն խորհրդաժողովը, որ տեղի ունեցաւ Եղէգնաձորի մէջ: Զեկուցումներ տուին Փրոֆ. Ջաւէն Դոլաբջեան, Բժ. Լեւոն Դանիէլեան եւ ուրիշներ:

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայագիտութիւնը համակողմանի կերպով զարգացած գիտութիւն մըն է, որով Հանրագիտարանի մը ուժերէն վեր է անոր ամբողջական պատկերացումը: Սակայն զայն կարելի է ամփոփել եւ համառօտ գիծերու մէջ ներկայացնել: Այս իմաստով Հայաստանի Սովետական Հանրագիտարանին միայն առաջին հատորը կ'ընդգրկէ մօտ 3.600 յօդուած, որուն մօտ 1500ը հայագիտական բնոյթ ունի, ինչպէս նաեւ կը պատկերացնէ Հայաստանի տնտեսական ու մշակութային կեանքը: Հայագիտական յօդուածներուն նպատակն է ցայտուն դարձնել հայ ազգին տեղն ու դերը համաշխարհային պատմութեան մէջ, ներկայացնել անոր մշակոյթը, հերոսական ոգորումները, հայ բնաշխարհը, անոր վարչական – աշխարհագրական բաժանումները, բնա – կլիմայական պայմանները եւայլն: Այս իմաստով կը ներկայացուին Հայաստանի բոլոր նահանգները (թիւով 15) եւ գաւառները (189), անհրաժեշտ քարտէսներով: Հանրագիտարանին մէջ պատկառելի թիւ կը կազմեն այն յօդուածները, որոնք կը ներկայացնեն Հայաստանի բնակավայրերը, քաղաքները, աւանները, գիւղերը: Այսպէս, Ա. հատորին մէջ Հայաստանի միջնադարեան մայրաքաղաք Անիի մասին ընդարձակ յօդուած մը կայ (հեղինակ Կ. Ղաֆադարեան), սակայն առանձին – առանձին կը ներկայացուին նաեւ Անիի նշանաւոր յուշարձանները՝ «Աբուղամրենց Ս. Գրիգոր եկեղեցի», «Անիի կամուրջ» (Ախուրեանի վրայ, կառուցուած Ժ.–ԺԱ. դարերուն) եւայլն: Հանրագիտարանին մէջ նախատեսուած է տալ Հայաստանի վարչական մեծ շրջանները օտար տիրապետութեանց ժամանակաշրջաններուն: Առաջին հատորին մէջ արդէն կը ներկայացուի «Ատանայի վիլայէթ»ը, «Առաջին Հայք» եւայլն: Բ. հատորին մէջ կը նախատեսուի տալ «Արեւմտեան Հայաստան», «Բիթլիսի վիլայէթ» եւայլն, համապատասխան քարտէսներով, նկարազարդումներով: Քարտէսները կը ներկայացնեն նաեւ փոքր շրջանները, կարեւոր բնակավայրերը, վանքերն ու եկեղեցիները, լեռները, լիճերը, գետերը, ճամբաները եւայլն: Առանձին յօդուածներով կը տրուին նոյնպէս բնա–աշխարհագրական շրջանները, դաշտերը, լեռները, գետերը, լիճերը:

Հանրագիտարանին մէջ բաւական տեղ յատկացուած է պատմական կարեւոր իրադարձութիւններուն, իշխանական, թագաւորական, տոհմերու եւ անուանի անձերու մասին: Հանրագիտարանի Բ. հատորին մէջ ընթերցողը կը գտնէ այս

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Մեզ կարգի շարեցին, քանի մը անգամ բոլոր աղջիկներուն եւ հարսներուն երեսները լաւ մը նայեցան, երկու գեղանի հարսեր զատեցին, մեզի ալ ըսին.— Հոս կեցէք, անմիջապէս պիտի վերադառնանք: Քիւրտերը ամէն մէկը իր որսը առած, մեզմէ քիչ մը հեռու ժայռերու ետեւ անցան իրենց անասնական կիրքերուն գոհացում տալու համար: Բարեբախտաբար Սորտայ Արամը բարձր ժայռերու ետեւ թաքնուած՝ իր ընկերներով պահապան հրեշտակի մը պէս կը դիտէ եղեր իր հեռադիտակով, այս պատահածը կը տեսնէ:

Ճիշդ այդ վայրկեանին, առանց ժամանակ կորսնցնելու, վերէն հրացանի գնդակները կ'որոտան դէպի այդ Քիւրտերը: Այս անակնկալէն Քիւրտերը սարսափած կը ձգեն իրենց որսերը եւ կը փախին, բայց մեր վրիժառու ֆէտայիներու գնդակներէն չեն ազատիր: Շան պէս երկուքն ալ սատկեցան, մեր տղոց թողելով երկու կանոնաւոր զէնք, բաւական փամփուշտներով:

Երկու հարսերը եկան մեզի միացան, Արամն ալ իր ընկերներով եկաւ ու մեզ բոլորս առին, դացինք հաւաքուեցանք մեր սովորական տեղը: Օրուան նիւթը մեզի պատահած արկածն էր:

Ահա այսպէս անօթի, ծարաւ, ամէն օր տեղերնիս կը փոխէինք. օր մըն ալ պահուըտած էինք խիտ պուրակի մը մէջ, կէսօրուան մօտ էր, օտար ձայներ լսեցանք, որոնք մեր կողմը կուգային, եւ ահա շուն մը հաչելով պուրակ մտնելով ուղղակի մեր վրայ եկաւ, քովերնիս կեցաւ եւ սկսաւ զօրաւոր կերպով հաչել. մենք բնաւ ձայն չենք հաներ. մէյ մըն ալ ի՛նչ տեսնենք, զինուած քանի մը Չերքէզներ եկան մեր վրայ տնկուեցան, մեզ հանեցին պուրակէն, ուղղակի մեր գիւղը Սորտար բերին: Անոնք Վարդենիսի կողմի Չերքէզներն էին, որոնք ռուսական յառաջխաղացումէն վախնալով, օր առաջ փախած եկած մեր գիւղը տեղաւորուած էին:

Մենք քսան հոգի էինք. բերին մեր գիւղի մարագը լեցուցին դուցէ այրելու համար: Այդ միջոցին քանի մը ժանտարմաներ կ'անցնէին, ասիկա տեսնելով մեզի մարագէն դուրս հանեցին, առջեւնին խառնեցին որ տանին, բայց վերջը, ի՞նչ համաձայնութեամբ, Չերքէզները զատեցին իմ տարեկից վեց տղաքներ, իրենց քովը առին, իսկ միւսները ժանտարմաները առին ու գացին, փոքր եղբայրս ալ անոնց հետ, ո՞ւր, Տէրը միայն գիտէ:

Հայերէն թալանած ոչխարները առատ էին. ամէն օր կը մորթէին ու կ'ուտէին, մեզի ալ առատ առատ կը կերցնէին: Ութ-տասը օրէն ինքզինքնիս գտանք, լեռը գրեթէ կմախք կտրած էինք:

Երբ նախկին ուժերս հաւաքեցի, անասունները չերքէզ տղոց հետ միասին արօտավայրեր կը տանէինք արածելու, ու իրիկունները գիւղը կը բերէինք եւ մեր նորաշէն եկեղեցիին մէջ կը լեցնէինք. ախոռի վերածած էին զայն:

Իրիկուն մը բացօթեայ վրանի մը ետեւ պառկած եմ, ներսն ալ աղաս եւ կինը պառկած են: Քնացած տեղս յանկարծ մէկը կողս կը մխթէ: Արթնցայ, նայիմ մեր գիւղացի Ազատ Գէորգեանն էր, ինծի պէս Չերքէզին մէկը քովը առած: — Ելիր, ըսաւ Յարէթ, ամէնքը քնացած են, ելիր շուտ մը լեռը փախինք, երթանք միանանք մերիններուն: — Ոչ, Ազատ, ատիկա անկարելի է ինծի համար. հագիւ մահէն ազատած, կշտացած, ոսկորնիս իրար փակած, անխելքութիւն է կըրկին լեռ դառնալ, օր մը Քիւրտերը մեզ գտնելով պիտի սպաննեն եւ սովամահ պիտի մեռնինք. ես չեմ գար ըսի:

Ազատ բնաւ առարկութիւն չըրաւ, «մնաս բարով» ըսելով հեռացաւ: Եւ իրապէս այդ գիշեր Ազատը փախած գացած էր ողջ մնացողներուն միանալու:

Յաջորդ առաւօտ Ազատին աղան եկաւ ինծի հարցուց թէ Ազատը տեսա՞յ երէկ: «Ո՛չ» ըսի: Այսպէսով Ազատ փախաւ, մնացինք մենք չորս տղաքներս Չերքէզներուն քով:

Ազատ որ այժմ Հալէպ ամուսնացած եւ զաւակներու ու թոռներու տէր է, չեմ գիտեր ի՛նչ հրաշքով ազատած է:

Չերքէզներուն քով մնացինք մենք չորս տղաքներ՝ Կրպոն, Մկրօն, Կարօն եւ ես: Մեր անունները փոխեցին: Իմ անունս աղաս Արիֆ դրաւ, մոլեռանդ ըլլալուն դիս թլփատել տուաւ եւ ես այդ անունով մնացի մինչեւ 1918ին ազատագրուիլս:

Մեր գիւղը նստած ժամանակին Չերքէզներ, աղաս ալ միասին, ամէն օր լեռը կ'ելլէին, շատ անգամ կիներ եւ երախաներ կը հաւաքէին կը բերէին, եւ գիւղին վրանին գլուխնին կը մերկացնէին եւ կը սպաննէին:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. – 8)

ԸՆԹԻՆՔ ԻՆԿԱՆ

ԽՄԲ. — Ստորեւ կը ներկայացնենք Շաւլ Ազնաւուրի

ILS SONT TOMBÉS

ծանօթ երգին հայերէն թարգմանութիւնը, կատարուած Հ. Յարութիւն Վ. Պըգտիկեանի կողմէ, Ազնաւուրի իսկ խընդրանքով։ Տրուած ըլլալով որ ամիսներէ ի վեր այս երգին տեսակ-տեսակ թարգմանութիւնները (ոմանք այլ, շատ ծախող, կը վկայեն թէ թարգմանիչները ոչ ֆրանսերէն գիտեն և ոչ իսկ հայերէն) կը շրջին թերթէ թերթ, յարմար դատեցինք հրատարակել այս թարգմանութիւնը, ուր նկատի առնուած է նաեւ եղանակը, այսինքն թարգմանուած է երգելու կարելիութեամբ։

Անոնք ինկան առանց հասկնալու
այրեր, կիներ, մանուկներ ծնած էին ապրելու
գանգաղօրէն ու լուռ, հարբած մարդերու նըման
արցունքէն աչարայ, կոտորուած, հաշմանդամ։

Անոնք ինկան, կանչելով Տէր Աստուած
տաճարներու սեմին եւ դուռներուն առջեւը բաց,
անապատներու մէջ, ցիրուցան երամներով
խորտակուած ծառաէն, քաղցէն հուրով – սուրով։

Շիւղն իսկ մնաց անձայն, այս աշխարհիս մէջ անփոյթ
մինչդեռ հոն ազգ մ'ամբողջ դարձած էր արեան կոյտ
Եւրոպան կը ստեղծէր իր ճաղն ու նըւագն անոր
ծածկելով հէք մանկանց ճիչերը սուր եւ խոր։

Անոնք ինկան, պարկեշտ ու կարեվէր
հազարներ, միլիոններ, մէջն այս երկրիս անտարբեր.
դառնալով նոյն վայրկեան բոսոր ծաղիկներ դաշտի
ծածկըւած հողմով աւազի ու մոռացումի։

Անոնք ինկան, աչքերով արեւակէզ
փամփուշտով, կնդակով վիրաւոր անմեղ թռչունի պէս
որ անյայտ կը մեռնի, առանց հետքեր ձգելու
անտեսուած, մոռցուած, վերջին քունով հըլու։

Անոնք ինկան միամիտ հաւատքով
թէ զաւակներն իրենց կ'ապրին ազատ կեանքով
թէ օր մը կը քալեն հողերուն վրայ յոյսի
անկախ ազգերու մէջ, ազնիւ մարդերով լի։

Անոնք ինկան սուզուելով դարերու
յաւերժական քունին մէջ, առանց տարիք ուզելու
մահն հարուածեց զիրենք, ծայրն արութեան սահմանին
ըլլալով «յանցաւոր» որդիներն Հայաստանի։

Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐ

բնոյթի շարք մը կարեւոր յօդուածներ՝ «Արտաշէսեաններ» (հեղինակ Գ. Սարգսեան), «Արշակունիներ» (հեղինակ Ս. Երեմեան), «Բագրատունիներ» (հեղինակ Ս. Տէր–Ղեւոնդեան) եւայլն։

Տեղ գտած են նաեւ հայ մտքի մշակները՝ մատենագիրներ, գիտնականներ, գրողներ, արուեստագէտներ, ինչպէս նաեւ հայկական պարբերականները։ Աւտոնցմէ կ'արժէ յիշել «Ազաթանգեղոս», «Առաքել Դաւրիժեցի», «Ալիշան», «Ակինեան», «Ադոնց» եւայլն։

Հայագիտութեան համար մեծ կարեւորութիւն ունի գիտութեան հայացումը։ Գիտութեան տուեալ ճիւղը կը շարադրուի հայերէն եւ կը ներկայացուին Հայերու բերած նպաստը այդ բնագաւառին մէջ, այդ ճիւղին տարածումը Հայաստանի մէջ, զարգացումը եւ այլ նմանօրինակ հարցեր։

Հանրագիտարանի միւս հատորներուն մէջ եւս պատկառելի բաժին կը յատկացուի հայագիտութեան։ Արդէն տպագրըւելու վրայ են հատորին նիւթերը, ուր զետեղուած են «Արշակունիներ», «Արծրունիներ», «Բագրատունիներ», «Արճէշ», «Բարձր Հայք» եւայլն, որոնք ունին քարտէսներ եւ նկարներ։

Վ. Վ.

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

— Օ —

Հոկտեմբեր 31ին Ժընեւի մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը, կազմակերպուած Զուիցերահայ Միութեան կողմէ, յատկացուած Թարգմանչաց տօնին։ Ձեռնարկին նպատակն էր ի յայտ բերել տօնին իմաստը հայ մշակոյթի, կրօնքի եւ ազգային ոգիի կազմութեան եւ պահպանման համար, եւ սփիւռ հայկական ցեղապահպանութեան վաթսունամեակի ոգեկոչման տարին։

Բացումը կատարեց Միութեան նախագահը, Պր. Ռ. Մոմճեան որ կարճ այլ իմաստալից ներածականէ մը ետք գիրերու գիւտի, Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի եւ իրենց հետեւորդներու մասին, խօսքը տուաւ Պր. Մ. Մինասեանի, որ հայերէնի դասախօս է Ժընեւի համալսարանին մէջ եւ որ իր հմտութեամբ եւ հայ մշակոյթի զգայուն գիտութեամբ նիւթը մատչելի դարձուց ներկայ հասարակութեան։

Հանդէսին ներկայ էր Սեռվբէ Արք. Մանուկեան որ բարեբախտ դիպուածով Ժընեւ կը գտնուէր այդ երեկոյ։

Երեկոյթը կազմակերպուած էր ոչ թէ որպէս լայն բանախօսութիւն մը, այլ զրոյցի ձեւով եւ գեղարուեստական մէջբերումներով։ Պր. Մինասեան, իր բացատրութիւններուն աւելցնելու համար լուսաբանութիւն մը կամ զգացական լրացուցիչ մը, մէջ ընդ մէջ կ'ընդհատէր խօսքը եւ կը հրաւիրէր որ տրուի արտասանութիւն մը կամ դաշնակի վրայ կտոր մը։

Ան տուաւ նախ պատմական կարճ համայնապատկեր մը Դ. դարու վերջաւորութեան, երբ հայ երկիրը եւ ժողովուրդը բաժնուած էր երկու կայսրութիւններու միջեւ։ Ու այդ վիճակին մէջ, Ս. Մեսրոպի հանճարեղ ըմբռնումը, որ հայ նշանագրերու ստեղծումով հայ լեզուն եւ կրօնքը պիտի դառնային ընդ–միշտ ազգը միացնող զօրաւոր ազդակներ։ Տուաւ գիրերու գիւտի պատմականը ու առանց բանասիրական մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու բացատրեց թէ որքան լաւ կը պատշաճին անոնք մեր լեզուին։ Շեշտեց Ս. Սահակի աշխոյժ դերը նշանագրերու յղացման եւ յետոյ ստանձնուած թարգմանական հսկայ ու սքանչելի աշխատանքին մէջ։ Ներկայացուց թարգմանիչները եւ Ոսկեդարու գըրողները, տալով յատակ նօթեր իւրաքանչիւրի պատկերին, գործին եւ գրական արժէքին մասին։

Իր խօսքը լուսաբանելու համար եւ միեւնոյն ատեն շեշտելու համար գիրերուն ունեցած կարեւորութիւնը մեր մշակոյթին համար, յիշեց արդի գրողներ։ Այսպէս արտասանուեցան Յ. Շիրազի «Հայոց հրաշքը» (Պր. Հ. Սարըեան), Սիամանթոյի «Սուրբ Մեսրոպ»էն հատուածներ (Պր. Ս. Շէրպէթճեան), Հ. Վահան Յովհաննէսեանի «Սուրբ Մեսրոպ»ը եւ Ս. Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուն»ը (Օր. Շ. Արթին)։ Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցաւ նաեւ Պր. Էմինեան, դաշնակի վրայ նուագելով երկու կտոր Պախէն եւ Շոփէնէն։

Փակման խօսքը կը պատկանէր գաղութի հոգեւոր հովիւ Դ. Ծ. Վ. Սահակեանի։ Վերջինս զայն փոխանցեց Սեռվբէ Արք. Մանուկեանի որ գիրերու գիւտի տարողութիւնը զետեղեց Հայութեան պատմութեան մէջ՝ նոյն շառաւիղին վըրայ, ժողովուրդի քրիստոնէացման եւ Վարդանանց պատերազմի կարգին։ Այս երեք դէպքերը, շեշտեց Ս. Արք. Մանուկեանը, մաս կը կազմեն այն հոսանքին որն է պահպանումը հայ ինքնութեան, շնորհիւ իր կրօնքին, լեզուին, մշակոյթին։

Յաջող ձեռնարկի մը ներկայ եղան ունկնդիրները, գեղեցիկ ու հարուստ, եւ մտաւորական ու զգացական գետնի վրայ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, այս տարի եւս կը կատարէ իր տարեկան մեծ պարահանդէսը, Ժորժ Ե.ի մեծ սրահներուն մէջ, Դեկտեմբեր 7, Կիրակի օր, ժամը 17էն կէս գիշեր։

Այս առթիւ Միութիւնս կը փափաքի տեղեկատուութիւն մը ընել իր ազգակիցներուն, որոնք բնաւ չեն զլանար իրենց բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը բերել իր բարենպատակ, մասնաւորաբար կրթական ձեռնարկներուն։

Որբերու Օգնութեան Մարմնի նպատակն է իր պաշտպանութեան տակ առնել բախտազուրկ մանուկներ եւ անոնց տալ հայեցի դաստիարակութիւն, Սեւրի Մխիթարեան, Ռէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Անարատ Յղութեան քոյրերու վարժարաններուն մէջ։

Շնորհիւ, իր տարեկան մեծ պարահանդէսին, դրօշմաթուղթերուն, եւ զանազան նուիրատուութիւններու, Միութիւնս կ'ապահովէ իր պաշտպանեալ սան եւ սանուհիներուն կրթական ծախքերը։

Միութիւնս, հրապարակաւ կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները իր ազգակիցներուն եւ Թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալներուն երախտագիտական զգացումներուն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
(Կնիք)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ Հայ Կրթական եւ Մշակութային կեդրոնին շինութեան ի նպաստ հրապարակային հանգանակութիւն մը կատարուած է Նոյեմբեր 16ին, հանդիսութեան մը ընթացքին։ Ներկայ գըտնուած են 800 հոգի։ Հովանաւորած է Գարեգին Արք. Սարգիսեան։ Բացումը կատարած է Տիկին Սեդա Թերզեան, ապա հայ դպրոցի եւ մշակութային կեդրոններու փրկարար դերին մասին արտայայտուած են օրուան բանախօսները՝ Գէորգ Տօնապետեան, Ստեփան Մուկար, Բիւզանդ Կոանեան եւ ուրիշներ։ Հանգանակուած է 300.000 տոլար տեղւոյն վրայ։ Ցայսօր հանգանակուած ընդհանուր գումարը կը հասնի 730.000 տոլարի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԺԱ.

Ծապլվար, 19 Փետր. 1909

«Նկատելով որ պուրժուազիական ներկայ ընտանեկան կազմութիւնը հիմնուած է հնադարեան բռնակալ հիմքերու վրայ.

«Նկատելով որ կնոջ միմիայն իր ամուսնոյն պատկանիլը սեփականատիրական սխալ սկզբունքէն բխած է.

«Նկատելով որ նախնական ընկերութիւններու մէջ կինը առհասարակ բոլոր համայնքին կը պատկանէր, առանց որոշ ամուսնու.

«Նկատելով որ ընտանիքի քրիստոնէական կազմակերպութիւնը կարող չէ հաշտըւիլ դարուս ոգիին հետ.

«Նկատելով որ կինը իր մարմնոյն բացարձակ տէրն է եւ անոր գործածութեան ազատ տնօրինուհին.

«Նկատելով որ Նազլու ազատ կամքով թողած է Խէչօն եւ միացած Սմենց Վարդանի հետ.

«Ընկերային Ատեանը կ'որոշէ նախ՝ շնորհաւորել ընկերուհի Նազլուն եւ ընկեր Վարդանը իրենց աննախապաշար ու ազատամիտ համոզմունքներուն համար, երկրորդ՝ կ'որոշէ Նազլուի եւ Վարդանի միութիւնը օրինաւոր ճանչնալ, երրորդ՝ կը դատապարտէ Խէչօն իր բռնաւորական արարքներուն համար. չորրորդ՝ կը հրաւիրէ Ծապլվարի գիտակից Հայուհիները հետեւելու ընկերուհի Նազլուի ձերբազատման օրինակին։

«Կեցցէ՛ ազատ սէրը,
«Կեցցէ՛ ազատ միութիւնը,
«Անկցի՛ ամուսնական ստրկութիւնը,
«Անկցի՛ն ընտանեկան շղթաները,
«Կեցցե՛ն գիտակից շարքերը»։

Հակառակ ընկերական ատեանի այս արդար ու հաշտարար կարգադրութեան Ծապլվարի մութ ուժերը չուզեցին կատարուած իրողութեան առջեւ խոնարհիլ եւ նոյնիսկ վատաբար դիմում ըրին Աբարկիրի Առաջնորդարանին՝ որպէսզի բռնի յափշտակեն Նազլուն իր օրինաւոր ընկերակցին քովէն ու յանձնեն ապօրէն էրկանը ձեռք։

Սպասելով Առաջնորդարանի կողմէ ղրկուելիք քննիչներուն՝ առ այժմ Ծապլվարի մութ ուժերուն եւ գիտակից տարրերուն միջեւ բախումները համարեա ամէնօրեայ դարձած են։ Ընկերային այս կենսական հարցի շուրջ մղուած բուռն պայքարը, որմէ անշուշտ պիտի ծնի պուրժուազիական քայքայուած ընկերութեան վերջնական քանդումը, մի շատ մխիթարական եւ քաջալերիչ երեւոյթ է եւ ցոյց կուտայ մեր անխոնջ ջանքերու անտեղիտալի արդիւնքները։

Ափսո՜ս որ, միւս կողմէ, Քոմրաշ գիւղի մեր քիւրտ եղբայրները հետզհետէ սպառնական կը դառնան։ Իրենց քառասուն ոսկիի պահանջքին պայմանաժամը արդէն վաղուց լրացաւ. մի նոր պայմանաժամ տուին ղեկչելով նաեւ իրենց պահանջը երեսուն ոսկիի։ Բայց անկարելի պիտի ըլլայ որեւէ գումար հաւաքել, որովհետեւ ամբողջ Ծապլվար լարուած դրութեան մէջ է եւ անկարելի է ընդդիմամարտ տարրերու միջեւ համաձայնութիւն կայացնել։

Կօլօշենց Սեդօ կը պնդէ թէ Րէս Սերքօյի տունը պահուած կայ պատրաստ դրամ եւ թէ հարկ է բռնի վերցնել այդ գումարը կեղտոտ արարածի քովէն, փըրկելու համար գիւղը՝ սպառնացող վտանգէն։

Ի հարկէ Սեդոյի առաջարկը ունի լուրջ հիմք եւ կ'արժէ նկատողութեան առնել։ Խեւ Ալօ բացարձակապէս համամիտ է Րէս Սերքօյի տունը թալանի տալու եւ հոն պահուած դրամները գրաւելու մասին։ Խնդիրը սկզբունքային տեսակէտով կարելի է խիստ օրինաւոր համարել, իբրեւ մի էքսփրոփրիացիայի ակտ, ընդհանուրի փրկութեան հրամայողական պահանջէն բխած։

Այս երեկոյ մեր ընդհանուր գումարման մէջ կը ծեծուի այդ հարցը եւ կը տրուին վճռական որոշումները։

Ծղնաժամային րոպէներուն՝ պէտք է ցոյց տալ որոշ կամք, ազդու գործունէութիւն։ Ակտա, նօն վէրպա. այս պէտք է լինի մեր նշանաբանը։

Մի վերջին բառ.

Փող ուղարկեցէ՛ք։

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Մանուկեան, Դաւիթեան, Տիւյմէճեան Սահփան, Տիւյմէճեան Գառնիկ ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 30, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՏԻՒՅՄԷՃԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիւյմէճեան իրենց հօրքին Տիկին Վ. Տիւյմէճեանի յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Ե. Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մամաս եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն որ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 30, Պուլվար Օտտոյի եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝
ՅՈՎՀ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ այրի Տիկին Մամուրեան իր քեռայրին յիշատակին 50 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Նշան Ռըստիկեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Ռըստիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ռըստիկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ալթունեան եւ զաւակները (Փարիզ), կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝
ՆՇԱՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի Նոյ. 30, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կիրակի, Նոյ. 30ին ընդհանուր հոգեհանգիստ կը կատարուի Սէն-Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցին առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առյաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերուն, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր անդամներու, նուիրատուներուն եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստող եւ համայն Թաղեցի ննջեցելոց հոգւոյն: Պատարագ ժամը 10ին, կը պատարագէ ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ ՏԷՏԷԵԱՆ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անտիլիի հանգստեան տան համար փորձառու խոհարար մը կ'ուզուի: Դիմել գրաւոր կամ անձամբ Աշխատախնամի գրասենեակը.
77, Rue Lafayette, Paris (9e)
Tél. : 878-02-99

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ Նոյ. 29, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅ 30, կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց որոնք ծառայեցին Թաղին բարօրութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11, հոգեհանգիստ 11.50:

Ծանօթ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող բարեհաճին դիմել Թաղականութեան:

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԴԱՒՐԱՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է խնջոյք մը Նոյ. 30ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրայօժար մասնակցութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ:

Նաեւ երգ, արտասանութիւն, անակընկալներ:

Հաճելի մթնոլորտ — ճոխ պիւֆէ

Բացառիկ պատրաստութեամբ չատ մը ուտելիքներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Կիրակի Նոյեմբեր 30 ժամը 12.30ին
Club House sur le Vieux Port
34 Bd. Charles Livon, 13007 Marseille
Անակնկալներ, հաճելի միջավայր:
Ճաշագին 50 ֆր.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կիրակի Դեկտ. 7, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)
Նախագահութեամբ
Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ
Նուագախումբ Ճարպիկեան
Noël Djarbikian vous présente le groupe TROIKA - TZIGANOVITCH
NOMBREUSES ATTRACTIONS — DANSES ET CHANTS
Մուտք 25 ֆր. — ուսանողներու 15 ֆր.
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924-38-54

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի վարչութեան անդամական ժողովը Հինգշաբթի (Նոյ. 27) երեկոյեան ժամը 9ին Ե. Հիւսիսեան սրահը, Ռիւ Ֆավանթին, Վալանս: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Réunion Commémorative

La famille et les amis de J. P. Viennot organisent une réunion commémorative le 25 Novembre à 20 h. 30 au Foyer International d'Accueil de Paris, 30 Rue Cabanis, Paris 14e à l'occasion de la disparition tragique du jeune intellectuel qui avait consacré sa vie à la défense des minorité nationale opprimées.

Tous ceux qui connaissaient ses activités en faveur des questions kurde et arménienne sont invités.

ՎԻԷՆԻ
Հ.Մ.Ը.Մ.Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 29 երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
PONT-EVEQUE — LA POIRERIE
պարասրահին մէջ:
Ընկերակցութեամբ
GUY MARCELLIN
Նուագախումբին կը մասնակցին
ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ (ջութակ)
ՄԻՀՐԱՆԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (սրինգ)
Նախօրօք սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել
André Décor, Tél. 85-63-03
La Boîtes à Fringues, Tél 85-27-08

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը կը փնտռէ զոյգ մը իբր պահապան ծառայելու համար:
Բնակարանը ապահովուած է:
Դիմել՝ Հայ Մշ. Տան Յանձնախումբին
17, Rue Bleue, Paris (9e)
Tél. : 824-63-89

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28 ժամը 9ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28, ժամը 21ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

APPEL URGENT

A nos compatriotes commerçants, artisans, industriels et même aux particuliers :

Notre association sollicitée par de nombreux demandeurs d'emplois, lance un appel pour faire face à cette situation d'urgence.

Adressez vos offres, directement à notre siège social : A.A.A.S. 77 Rue Lafayette Paris (9e), Tél. : 878-02-99.

Notre service entièrement bénévole, vous mettra en contact avec les intéressés.

×

ԿՈՉ

Ազգայիններու եւ Առեւտրական Հաստատութեանց Տնօրէններու

Վերջերս, Աշխատախնամի գրասենեակը ունեցաւ, բազմաթիւ դիմումներ, զանազան երկիրներէ Ֆրանսա գաղթող հայրենակիցներու կողմէ, դրամական աջակցութիւն եւ օրապահիկնին ապահովող գործ մը հայթայթելու համար:

Սոյն գաղթողներէն ոմանք կ'ապրին պանդոկներու մէջ սուղ գինով:

Աշխատախնամի Օգնութեան Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ մեր հայրենակիցներուն ու առեւտրական հաստատութեանց տնօրէններուն, որ նկատի ունենան վերոյիշեալներու պարագան եւ տրամադրեն իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը դիմելով Աշխատախնամի գրասենեակը վերոյիշեալ հասցէով:

Կանխաւ կը յայտնենք մեր սրտագին շնորհակալիքը:

(ԿՆԻՔ)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպութեամբ Սէնթ-Էթիէնի Բարգէն Սիւնի խումբին, Նոյ. 29,
Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Grand Bal

DU NOR SEROUND DE ST. ETIENNE
Samedi 29 Nov. de 21 heures à l'aube
REX - DANCING
4, Rue Praire — St. Etienne
Orchestre : LES SHADES
AMBIANCE ET BUFFET ARMENIENS — TENUE CORRECTE EXIGEE

Exigez
de votre fournisseur habituel
les délicieux
halva lokoum tahin
Bongoût
USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
27
JEUDI
27 NOVEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.450

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.450

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԱԼ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԷ

— O —

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

— O —

Ծայրը ծայրին է այս անգամ որ կարելի եղաւ առաջքն առնել եղբայրասպան անխուսափելի կռիւներուն, որոնք Երեքշաբթի ամբողջ օրը սպառնացին երկրին։ Արդարեւ Օթելօ տէ Քարվալոյի պաշտօնազրկումը եւ Լիզպոնի զինուորական շրջանին իբրեւ հրամանատար Վասքօ Լուրենսոյի նշանակումը չէր կրնար անաղմուկ անցնիլ եւ ծայրայեղ ձախը կը գրաւէր զանազան վայրեր, նաեւ ձայնասփիւռի Ռատիօ-Քլուպէ կայանը եւ յեղափոխականներուն կոչեր կ'ընէր։ Առտուն կանուխ ձախապաշտ վայրաշուներ կը գրաւէին Մոնսանթոյի օդանաւային կեդրոնական շրջանի բանակատեղին, վայրաշուներու ուրիշ երկու խումբեր Թըռաններէ լիջած կը գրաւէին Մոնթիխոյի կայանը, մինչ խումբ մըն ալ կը գրաւէր Թանքոսի կայանները, մայրաքաղաքէն շուրջ հարիւր քիլոմեթր։

Քոսթա Կոմէս սակայն տեղի չտուաւ եւ հանդարտութեան առաջին հրաւէրէ մը ետք, իրիկուան մօտ հակայարձակողականի անցաւ եւ պատերազմական վիճակ յայտարարեց երկրին մէջ, միաժամանակ հրահանգելով հաւատարիմ զինեալ ուժերուն որ կարգուկանոնը վերահաստատեն։ Անմիջապէս քոմանտօները անոնց արիւնահոսութեան, կը գրաւէին օդանաւային կեդրոնատեղին, ապա նոյնը կը կատարուէր ձայնասփիւռի կայանը, ապա բոլոր միւս զինուորական կայանները։ Թէեւ ծայրը ծայրին Փորթուկալ կը փրկուէր անմիջական բախումներէ բայց եւ այնպէս կացութիւնը ծանր է։ Ոչ մէկ թերթ լոյս կը տեսնէր երկրին մէջ, Զորեքշաբթի, կառավարական հրահանգով։

Բանի մը տողով

ԽՈՒԱՆ ԿԱՐԼՈՍ կարգ մը ներումներ շնորհեց եւ պատիժներու մեղմացում բոլոր յանցանքներուն համար որոնք գործուած են Նոյ. 22էն առաջ։ Մահապատիժները ջնջեց եւ կը կարծուի որ շուրջ 1500էն 2000 հոգի ազատ կ'արձակուին բայց այս շնորհէն պիտի չօգտուին ահաբեկչական արարքներու հեղինակները։

ԻԶՄԻՐԻ մէջ Կիրակի օր ֆութպոլի Եւրոպայի ախոյենութեան մրցումներու շարքին Թուրքիա յաղթած է Խորհ. Միութեան, որու խումբին մաս կը կազմէին երկու խաղացողներ «Արարատ»էն՝ Անդրէասեան եւ Մունթեան։ Խորհ. Միութիւն պարտուած է 0ի դէմ 1 կէտով բայց Թրքական կրտսերներու խումբը Թաշքենդի մէջ 0ի դէմ 3 կէտով պարտուած է Խորհրդային կրտսերներէն եւ այդ երեքէն երկու կոլերը նշանակած է Հ. Պետրոսեան։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 19)

ԴՄԻՏՐԻ ՇՈՍՏԱԿՈՎԻՉԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ, Դմիտրի Շոստակովիչի յիշատակին նուիրուած նուագահանդէս մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին Հայաստանի պետական սեմֆոնիք նուագախումբը նուագեց երգահանին 10րդ սեմֆոնին եւ ջութակի թիւ 1 քոնչերթօն (ջութակահարը՝ Ռուբէն Ահարոնեան)։ Նուագախումբը ղեկավարեց երգահանին տղան՝ Մաքսիմ։

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ժողովրդական ստեղծագործութեան աւելի քան 300 նմոյշ կ'ամփոփէ Դիլիջանի երկրագիտական թանգարանին նոր՝ ազգագրական բաժինը։ Ցուցադրութեան դրուած և նկարպետներ, գորգեր, կաւէ եւ փայտէ կենցաղի իրեր։ Ասոնք հայ ժողովուրդին ձեռարուեստը կը պատկերացնեն՝ միջնադարէն մինչեւ մեր օրերը։

Ցուցանմոյշներուն մեծ մասը թանգարանին նուիրած է Սերիկ Դաւթեան։ Ասոնք ժանեակներ են, ասեղնագործութիւններ։ Ջանոնք նուէր ստացած է Մ. Նահանգներ, Ֆրանսա, Կիպրոս եւ այլուր բնակող Հայերէ։

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 20)

ՊՏՂԱԲՈՒԾԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ հաստատուեցաւ պտղաբուծական պետական տնտեսութիւն մը։ Տունկեր աճեցնելու սահմանուած այս տնտեսութիւնը, որ առաջինն է Հայաստանի մէջ, իր տրամադրութեան տակ ունի Արարատեան դաշտի 1200 հեկտար նոր հողեր։ Տունկեր տնկելու աշխատանքները սկսան արդէն։

— Հայաստանի մէջ պտղաբուծարան ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը կեանքի պահանջէն թելադրուեցաւ, յայտարարեց խաղողագործութեան եւ այգեգործութեան գլխաւոր վարչութեան պետը՝ Ալֆրէտ Խաչատրեան։ Մինչեւ այսօր պտղատու եւ բազմամեայ տունկերու ձեռքձգման հարցերը, տեսակներու ընտրութիւնը եւ անոնց տեղաբաշխումը, կ'որոշէին տնտեսութիւնները։ Ասիկա բացասական անդրադարձ կ'ունենար աշխատանքներուն վրայ։ Պտղաբուծարանը ընդհանուր ձեւով պիտի կազմակերպէ։ Նախկին աղտ հողերու վրայ կազմակերպուած նոր տնտեսութիւնը տարեկան մէկ միլիոն խաղողի եւ մօտ 500.000 պտղատու ծառերու տունկեր պիտի մատակարարէ Արարատեան դաշտի տնտեսութիւններուն։

Գալ տարի երկու նոր տնտեսութիւններ եւս պիտի հաստատուին նախալեռնային գօտիներու մէջ, Թալինի եւ Իջեւանի շրջանները։

×

ՀԱՄԵՂ ՊԱՆԻՐՆԵՐ ԵՒ ԵՐՇԻԿՆԵՐ

Հայաստանի մսեղէնի - կաթնեղէնի արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւններու արտադրած համեղ երշիկներն ու կաթնամթերքները փնտռուած են Խորհ. Միութեան առեւտուրի կեդրոններուն մէջ։ Խորհրդային Միութեան արտադրած «Զուիցերական» պանիրներուն 70 տոկոսը Հայաստանի մէջ կը պատրաստուի։ Պանիրի արտադրութեան ծաւալով Հայաստան Խորհ. Միութեան մէջ չորրորդ տեղը կը գրաւէ՝ Ռուսիայէ, Ուկրանիայէ եւ Բելոռուսիայէ ետք։

ԿՈՉ

ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

Սիրելի ժողովուրդ Հայոց որ ի Լիբանան եւ ի սփիւռս աշխարհի,

Եօթը երկա՛ր ամիսներէ ի վեր հոգեխռով եւ սրտատրոփ կը հետեւինք Լիբանանի մէջ ստեղծուած աղետալի կացութեան։ Ջայնասփիւռի, հեռատեսիլի ու մամուլի միջոցաւ տեղեակ էք շարադէպ բոլոր անցուդարձերուն։ Հազարաւոր հայ ընտանիքներ ամիսներէ ի վեր արգելափակուած են չորս պատերու մէջ՝ դժոխային զէնքերու սահմռկեցուցիչ որոտին ու կրակին տակ։ Ամբողջ ժողովուրդը աւելի քան նուազ չափով կը կրէ այդ դէպքերուն հետեւանքները թէ՛ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։

Ձմեռն ալ հասաւ իր սաստկութեամբ։ Տաք հագուստի ու սնունդի կարիքը աւելի քան երբեք զգալի է դարձած։ Ոչ մէկ դպրոց բացած է իր դռները։ Այս ընդհանուր անապահովութեան մէջ կը տագնապի մեր ժողովուրդը։

Բնականոն կեանքի խանգարումին եւ ընդհանուր գործազրկութեան հետեւանքով յառաջացած թշուառութեան դէմ պայքարելու համար, ամիսներէ ի վեր տեղական Ազգային Իշխանութիւնները եւ բարեսիրական կազմակերպութիւնները կը ջանան ըստ կարելւոյն օգնութեան հասնիլ աղետեալ ընտանիքներու անմիջական ու անյետաձգելի կարիքներուն։

Ուզելով սակայն համազգային բնոյթ տալ ու համագործակցութիւն ստեղծել, երեք յարանուանութիւններէ բաղկացեալ Կեդրոնական Յանձնախումբ մը կազմուած է, որ պիտի զբաղի ուղղակի կարօտեալներու օգնութեան գործով։

Արդ, ժամանակն է որ քոյր գաղութներ, ինչպէս նաեւ նուազ վնասուող Լիբանանահայեր, եղբայրական զոհաբերութեան իրենց բաժինը բերեն սատարելու համար վերականգնումին հայահոծ գաղութի մը, որուն կենսունակ պահպանումը իր ազգային, մշակութային, կրթական ու տնտեսական կեանքով, պէտք է հանդիսանայ համայն Հայութեան աւագ պարտականութիւններէ մէկը։

Ուստի, երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերս սրտագին ու թախանձագին կոչ կ'ընենք ամէնուդ, առանց դաւանական եւ գաղափարական խտրութեան, ձեր եղբայրական ու փրկարար ձեռքը երկարելու օգնութեան կարօտ ձեր դժբախտացած եւ թշուառացած քոյրերուն եւ եղբայրներուն։ Եթէ շուտով ու լիարուռն ընծայաբերութեամբ օգնութեան չհասնիք, բազմահազար երէց ու կրտսեր թանկագին կեանքեր, աւուր հացի կարօտ, պիտի ենթարկուին սովի ստոյգ վտանգին։

Սիրելի ժողովուրդ Հայոց,

Տո՛ւր սիրով ու սրտով. Հայուն տալու եւ լիարուռն տալու քու ազգային առաքինութիւնդ անգամ մը եւս ցոյց տուր, քանի որ ամէնէն կենսունակ եւ ամէնէն յուսակեդրոն մեր մեծագոյն գաղութին ֆիզիքական գոյութիւնն է որ խնդրոյ առարկայ է այսօր. փրկէ զայն քու ազնուագոյն կեցուածքովդ. արժեցուր Հայութիւնդ անգամ մը եւս, եւ Բարեգութն Աստուած Ինք վարձահատոյց պիտի ըլլայ ձեզի՝ քու երախտագէտ քոյրերուդ եւ եղբայրներուդ աղօթքներուն ընդմէջէն։

Կ'աղօթենք որ Ամենաբարին Աստուած անփորձ եւ անվտանգ պահէ ու պահպանէ բոլոր զաւակները Հայկազնեան ցեղին եւ եղբայրութիւնն ու խաղաղութիւնը վերահաստատուին մեր փոթորկած Լիբանանի մէջ։

Մնամք օրհնաձայն սիրոյ ջերմ ողջոյնիւ
Աղօթարար

ՅՈՎՀ. Փ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ	ԻԳՆԱՏԻՈՍ ԺԶ. ՊԱԹԱՆԵԱՆ	ԽՈՐԷՆ Ա.
Նախագահ. Մեծ.	Կաթ. Պատրիարք	Կաթողիկոս
Արեւելքի Հայ Աւետ.	Կաթողիկէ Հայոց	Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Եկեղեցիներու Միութեան		

×

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի

Վերոյիշեալ հոգեւոր պետերու հովանաւորութեան ներքեւ կազմուած յանձնախումբը կը բաղկանայ հետեւեալ անձնաւորութիւններէն.—

Յովհ. Գասարճեան, նախագահ	Տոքթ. Յարութիւն Լաչինեան
Փրոֆ. Բարունակ Թովմասեան	Տոքթ. Բագգէն Մկրտիչեան
Պ. Յարութիւն Ճէրէճեան	Մէթր Նուպար Թուրսարգիսեան
Տոքթ. Եղիկ Գոճեալեան	

×

Ինչպէս Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան յայտնած էր իր հաղորդագրութեան մէջ («Յառաջ», Նոյ. 25), քանի մը օրէն կը հաղորդենք Փարիզի մէջ կազմուած յանձնախումբին անունները եւ հարկ եղած հասցէն դրամական առաքումներուն համար։

×

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀԱՅԱԶԳԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Խորհ. Միութեան Գեղարուեստի Ակադեմիայի անդամակցութեան թեկնածուներու ցանկին մէջ են նկարիչներ Յովհաննէս Զարդարեան, Սարգիս Մուրադեան, Սուրէն Սաֆարեան, Մհեր Աբեղեան, քանդակագործներ Սարգիս Բաղդասարեան եւ Արա Յարութիւնեան, բոլորն ալ Հայաստանէն։ Իսկ Մոսկուայէն՝ քանդակագործ Նիկոլայ Նիկողոսեան եւ նկարիչ Ալբեր Պապիկեան։

×

ԹԵՐԹԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ

« Սովետսկայա Կուլտուրա » թերթը սկսած է տպագրել լուսանկարները բոլոր անոնց, որոնք գրականութեան եւ արուեստի ասպարէզին մէջ 1975ին պետական մրցանակ ստացան։

Թերթին վերջին թիւերէն մէկուն առաջին էջին վրայ լոյս տեսաւ Յովհաննէս Չէքիջեանի լուսանկարը։ Հայաստանի պետական երգչախումբի գլխաւոր խմբավարը մրցանակի արժանացաւ 1971-1973 թուականներու նուագահանդէսներու յայտագիրներուն համար։

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Մեծածաւալ հատոր մը ներկայանալի իր բազմաթիւ նկարներով եւ մաքուր տպագրութեամբ, նուիրուած Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի պաշտօնական բացման 125րդ տարեդարձին:

Պատմական հրատարակութիւն մը հիմնուած պատմական տուեալներու վրայ ինչպէս զայն կը շեշտէ յառաջաբանին մէջ՝ Հ. Խորէն վրդ. Տիլիզեան վարժարանի ներկայ տեսուչը որուն նախաձեռնութեան եւ ջանքերուն գեղեցիկ արդիւնքն է այս յուշամատեանը:

Գիրքը կը բացուի ընդհանուր քարտէսի մը վրայ, որ կը ներկայացնէ Մխիթարեան կրթական առաքելութեան ճառագայթումը աշխարհի չորս հողամասերուն վրայ:

Հիմնադիր Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեանի կենսագրականէն յետոյ կը սկսի վարժարանի պատմութիւնը շրջան առ շրջան:

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի առաջին օրրանը եղած է Փատովա (Իտալիա) 1834էն 1846: Այս շրջանի մասին կը կարդանք կարգ մը բացատրութիւններ եւ մասնաւորապէս վարժարանի կառուցման եւ հաստատման պաշտօնական արտօնագիրները, տեսչական կազմերը, ցանկը աշակերտներուն որոնց մէջ բանաստեղծ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան:

Ապա, Մխիթարեան Միաբանութեան համար կը բացուի նոր հորիզոն մը՝ Փարիզ, ուր կը սկսի Մուրատեան վարժարանի երկրորդ շրջանը (1846 – 1870): 1846ին Թագաւոր Լուի – Ֆիլիփի յատուկ հրամանագրով Մխիթարեան Հայրերը կը գնեն պանդոկ մը, 12 ռիւ Մէօսիէօ, որ մօտ քառորդ դար պիտի դառնայ ուսումնարան հայ մանուկներու համախմբուած յատկապէս Կ. Պոլսէն, Եւրոպայէն, Ասիայէն, Պարսկաստանէն, Սուրիայէն եւ Եգիպտոսէն: Սակայն, 1870ին, Ֆրանքեւ-փրուսական ահեղ թնդանօթները ստիպեցին անոր դռները փակել եւ առժամապէս ձգել Փարիզը, վերադառնալու յոյսով, եւ միանալ քոյր վարժարանին, Վենետիկ, կոչուելով՝ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարան: Յետոյ այս նոյն շրջանին համար կը կարդանք յաջորդական տեսչական կազմերը, տեսուչներու լուսանկարներով որոնց կարգին Հ. Ղեւոնդ Ալիշան (1858–1861), ապա աշակերտներու ցանկը բազմաթիւ նկարներով:

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի երրորդ եւ նոր շրջանը կը բացուի 1928ին, խաղաղ ու դալարագեղ Պրեմպորեան անտառին մէջ, մարգիզուհի Փոմփատուրին պատմական պալատը, Սէնի ափերուն, Սէն Քլուի զբօսատանին դիմաց, Սեւրի մէջ: Պատմական միջավայր մը ուր 10 Օգոստոս 1920ին Աւետիս Ահարոնեան, յանուն Հայաստանի հանրապետութեան, կը ստորագրէ Սեւրի դաշնագիրը:

Առաջին տարին արձանագրուած են 16 աշակերտներ որոնցմէ 10ը Գ. Կիւլպէնկեանի սաներ: Պաշտօնական բացումը կատարուած է 8 Յունիս 1930ին նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Ժորժ Լէյկի շրջապատուած բազմաթիւ օտար թէ հայ յայտնի անձնաւորութիւններով:

1928էն մինչեւ 1939, Ս. Մուրատեան վարժարանի կրթական ու ազգային գործունէութիւնը կը շարունակուի միշտ հաւատարիմ մեծն Մխիթարի կտակին:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը, 1939–1946, պիտի ընդհատէ այս առաքելութիւնը: Վարժարանը կը մնար փակ, անրնակ եւ առանց պահապանի ենթարկուելով ամբարձութեան եւ ցնցումներու, զոր հազիւ կրցան, ծանր վտանգներու սպառնալիքին տակ, Ալեմշահ եղբայրները, Գուրգէն եւ Կարպիս, պահպանել գերմանական գրաւումէն, արտաքին արկածներէն:

1946ի վերամուտին, դռները կը վերաբացուին 66 աշակերտներով եւ այս շնորհիւ կարգ մը ազգայիններու եւ յատկապէս Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշկերտներու Միութեան անվերապահ օժանդակութեան եւ անխոնջ ճիգերուն եւ վարժարանը հետզհետէ կը վերագտնէ իր սկզբնական կենսունակութիւնը հետեւելով միշտ այժմէականութեան պահանջներուն եւ հրամայականներուն:

Այս նոր շրջանին համար եւս, կը կարդանք յաջորդական տեսչական կազմերը, տեսուչներու լուսանկարներով: Յիշենք սրտայոյզ յարգանքով եւ երախտագիտական զգացումներով Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան (1928էն 1939 եւ 1946 – 1952) եւ Հ. Մեսրոպ վրդ. Ճանաշեան (1952 – 1953), խոնարհելով անոնց անմոռաց յիշատակին առջեւ: Իսկ միւս տեսուչները եղած են՝ Հ. Սերովբէ վրդ. Ագըլեան (1953 – 64), Հ. Նիկողոս վրդ. Քէհեայեան (1964–67), Հ. Յակոբ Վ. Ձանթայեան (1967 – 1970) եւ Հ. Խորէն վրդ. Տիլիզեան, այժմեան տեսուչ 1970էն ի վեր:

Ապա կը տողանցեն ցանկերը աշակերտներու հարիւրաւոր լուսանկարներով (1928 – 39 եւ 1946 – 74):

Յուշամատեանին մէջ առանձին բաժին մը տրուած է վարժարանի նոր շէնքին կառուցման եւ պաշտօնական բացումի հանդիսութեան (18 Նոյեմբեր 1973) ուր կայ մանրամասն տեղեկութիններ ծրագրի իրագործման, նիւթական զանազան օժանդակութեանց եւ այս առիթով կազմուած յատուկ յանձնախումբին, Վարժարանի Նախկին Աշակերտներու, Աշակերտներու Ծնողած Միութեան կատարած դերերուն: Կը կարդանք նաեւ այս առիթով արտասանուած ճառերը՝ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի՝ քաղաքային տեսուչ, Տոքթ. Հրաչ Տարօնեան՝ նախկին աշակերտ, Հ. Պօղոս վրդ. Անանեան՝ ընդհանրական Աբբահայր Մխիթարեան Միաբանութեան, եւ Հ. Խորէն վրդ. Տիլիզեան՝ տեսուչ վարժարանին:

Յետոյ հետաքրքրութեամբ կը տեսնենք խմբանկարներ զանազան այցելութեանց առիթով ինչպէս ծիրանաւոր Գրիգոր – Պետրոս Աղաճանեան վարժարանի մեծ դահլիճին մէջ, Վազգէն Ա. կաթողիկոս Ամենայն Հայոց վարժարանի հիւրասենեակին եւ ապա աշակերտներուն մէջ, երգահան Արամ Խաչատրեան, երգահան Առնօ Բաբաջանեան, Վ. Համազասպեան՝ Սփիւռքահայ Կոմիտէի նախագահ, … եւայլն:

Նաեւ մասնաւոր էջեր յատկացուած են Աշակերտներու Ծնողաց Միութեան հիմնարկութեան 25րդ տարեդարձի հանդիսութեան (1974, Նոյ. 8) նոյնպէս յատուկ էջեր Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց Միութեան պատմական եւ հրապարակային գործունէութեան:

Հատորին վերջին բաժինը յատկացուած է 1846էն մինչեւ մեր օրերը զանազան առիթներով արտասանուած պաշտօնական բանախօսութիւններու շարքի մը. ի մէջ այլոց՝ Ալֆոնս տը Լամարթին (24 Սեպտ. 1848, Ս. Մուրատեան վարժարանի պաշտօնական բացման առթիւ), գրագէտ Տէփրէի (4 Նոյեմբեր 1849), Շարլ Ժիրօ՝ Ֆրանսական Ակադեմիայէն (7 Օգոստ. 1869), հրամանատար Զատիկ Խանզատեան՝ քաղաքային տեսուչ (16 Հոկտ. 1932), Ժիւսթէն Կոտարի՝ նախարար հանրային առողջապահութեան (16 Հոկտ. 1932), Կ. Մոններվիլ՝ նախագահ Հանրապետութեան Խորհուրդին (1948)… եւն.:

Ահաւասիկ յուշամատեան մը որ անցեալի, աւելի ճիշդ երէկի խոր ապրումներով եւ անջնջելի յիշատակներով թղթատեցինք, կարդացինք, պրպտեցինք:

Հոն գտանք տասնեակ ու տասնեակ ծանօթ դէմքեր, անուններ, վայրեր որոնք վերակենդանացուցին անմոռանալի տարիներ որ խորապէս դրոշմուած են մեր սրտին ու մտքին մէջ:

Իւրաքանչիւր նախկին աշակերտ պէտք է ունենայ այս հատորը որպէս կենդանի վկայ, յուշարար իր երբեմնի դպրոցական գեղեցիկ տարիներուն: Նոյնպէս իւրաքանչիւր Հայ պէտք է ունենայ այս հատորը որպէս կենդանի ապացոյց Մխիթարեան կրթական եւ դաստիարակչական առաքելութեան մէկ օճախին որ «պատրաստեց անհրկիւղ զինուորներ միտքի եւ գրչի, որպէսզի շարունակուի մեր նախնիկներուն սրբազան պայքարը ազգապահպանման ճակատագրին մէջ»: (յառաջաբան):

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՂ ԲԱՆ Է…

ԽՆԱՅԵՑԷՔ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Մեր քաղաքացիներուն հետ զրոյցի նստելու եւ անոնց մեղաւոր աչքերուն շեշտակի նայելու առիթը չունինք: Բայց կը խնդրենք իրենցմէ, որ զադրեցնեն ոխն ու քէնը, դաւն ու ատելութիւնը, եւ օգնութեան փութան Լիբանանին եւ լիբանանցիին:

Կը խնդրենք բոլոր պատասխանատուներէն, որ հրաժարին զէնքի դիմելու, զէնքով հարց լուծելու քանդիչ տրամաբանութենէն, աւերիչ ախորժակէն:

Կը խնդրենք բոլոր «զաիմ»ներէն, որ մտնեն ժողովուրդին մէջ, դիտեն մարդոց դէմքերը, այր թէ կին, ծեր թէ երիտասարդ (որոնք մէկ օրէն միւսը յանկարծ ծերացան), ու քիչ մը գութ ունենան ի տես անոնց հիւծած արտայայտութեան, անժպիտ նայուածքին, հիւանդագին լռութեան:

Կը խնդրենք բոլոր «շէֆ»երէն, որ բա՛ւ է հրահանգեն իրենց «զինասէր» զինեալներուն, ու ա՛լ հանգիստ ձգեն ժողովուրդը, խնայեն մարդոց ջիղերուն, ականջին, ուղեղին, սրտին. իւրաքանչիւր պայթիւն սիրտ մը պայթեցուց, ուղեղ մը ցնցեց, ջիղ մը քանդեց:

Կ՚աղաչենք, կամ՝ «պահանջելու պէս կը խնդրենք», որ դադրի զինարշաւի մըցումը: Մեռա՛նք, կործանեցա՛նք. ի՞նչ կը մնայ մահէն եւ կործանումէն անդին: Մե՛ղք է մեր երիտասարդներուն, որոնք հրճուանքի փոխարէն տառապանք կ՚ապրին: Մեղք մեր մանուկներուն, դպրոցականներուն, որոնք դպրոցի ճամբուն կը նային անյուսօրէն, եւ որոնց դիմաց ցամքած է «աղբիւրը լոյսին»…

Այսքան հրէշային գործողութիւն ո՛չ մէկ երկրի պատմութիւնը արձանագրած է: Ո՞վ ինչ կորսնցուցած է այս երկրին մէջ եւ ի՞նչ կը փնտռէ, չենք գիտեր: Եղածչեղածը 10.000 քառ. քլմ. եւ այսքան փոթորի՞կ…

×

Երէկ առաւօտ ճիդ մը ըրի քալելու Պուրճի հրապարակին մէջ խռնուած մարդոց եւ ինքնաշարժներուն միջեւ, Բիվոլիէն անդին չկրցայ երթալ. աւերակները, ծխապատ շէնքերը, կիսախանձ պատերը սիրտ կը ճմլեն. դեռ ծուխ կը հոտի Պէյրութ… խանութներու կուրցած փեղկեր, փշրուած պատուհան ու ցուցափեղկ, մէկ խօսքով՝ աղէտ…

×

Մեր անձնասէր ու յանցաւոր ղեկավարներուն պատիժը անմեղ ժողովուրդը

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Դառնանք մեր քաջ, անզուգական Արամին. երբ կը տեսնէ որ այս Չերքէզները եկած մեր գիւղը նստած, թալանած, մեր նորաշէն եկեղեցին ախոռի վերածած եւ ամէն օր լեռ կուգան կին եւ երախաներ կը հաւաքեն, կ՚ուզէ անոնց լաւ դաս մը տալ: Իրիկուն մը Չերքէզները Հայոց աւարով լաւ մը կշտացած խարոյկի շուրջը նստած, օրուան մէջ իրենց ըրած քաջագործութիւնները կը պատմէին, Արամ իր զինուած քանի մը տղաքներով կ՚իջնէ ճիշդ գիւղին վերեւ եւ կը սկսին գնդակներու տեղատարափ մը Չերքէզներուն վառած խարոյկներուն ուղղութեամբ: Բոլորն ալ անակնկալի գալով իրար անցան, իրենց վախէն շուտ մը վրանը քանդելով կառքերը լծեցին, եւ սկսան փախուստի դիմել: Յանկարծ գնդակ մը աղային կնոջ ձախ սրունքին դպաւ. կառքի վրայ դրինք զայն, ճամբան միայն աղաս կրցաւ լաթով մը կապել. վէրքը շատ վտանգաւոր չէր: Գիշերով փախանք դէպի Պաղլու, անկից անցանք Անծառ կոչուած քրտական գիւղ մը, որ իրապէս կարծես անապատ մը ըլլար, ո՛չ մէկ ծառ կար այդ գիւղին մէջ: Անկէ անցանք գացինք Աւրան կոչուած հայկական մեծ գիւղ մը, ուր ծնած է Խարախանեան եպիսկոպոսը: Տեղաւորուեցանք Աւրանի մօտերը վրաններու տակ: Աւրան ինքնապաշտպանութեան դիմած էր, բայց դժբախտաբար ունեցած փամփուշտնին երեք–չորս օրէն սպառած էր, այնպէս որ զինուած Քիւրտերը եւ Չերքէզները ներս մտած եւ բոլորը գիւղին եկեղեցին լեցնելով գնդակահարած էին: Այդ տաքերուն բոլոր մարմինները նեխած էին եւ գէշ հոտ մը բռնած էր ամէն կողմ, այնպէս որ անկարելի էր գիւղը մտնել:

Այս մանրամասնութիւնը Աւրանցի արդայէ մը իմացայ որ Քիւրտի մը քովն էր եւ անասունները արածելու բերած ժամանակ իրարու ծանօթացանք: Խեղճ տղան լալով կը պատմէր այս բոլորը:

Այդտեղ մնացինք մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը: Լուր տարածուեցաւ որ, ռուսական բանակները յառաջանալ սկսած են, վախը տիրեց Չերքէզներուն մէջ: Դարձեալ կառքերը լծեցին ունեցած չունեցածը վրան բեռցուցին, ու սկսան կրկին նահանջել: Եկանք կամաց – կամաց դարձեալ Անծառէն անցանք, հասանք Պաղլու, ուր աւա՜ղ Հայու հետք անգամ չէր մնացած այդ նահապետական գիւղը: Անկից եկանք Սորտար, անցանք Խարապէկ կոչուած քրտական գիւղը. անոնք ալ պատրաստութիւն կը տեսնէին փախչելու: Մենք մտանք Ճապաղջուր տանող խճուղին, ու անկից եկանք հասանք Ճապաղջուր: Քանի մը օր հանգստանալէ յետոյ, շարունակեցինք ճամբանիս, եկանք Բալու եւ Հաւաւ գիւղի մէջ քանի մը օր դարձեալ մնացինք հանգստանալու համար: Անկէ ճամբայ ելանք, եկանք մըտանք Խարբերդի շրջանը եւ Հապուսու կոչուած հայկական գիւղին մէջ տեղաւորուեցանք: Տեղացի Հայերը նոր էին աքսորուած եւ տուները պարապ էին: Չերքէզները տեղաւորուեցան Հայերու տուներուն մէջ:

Հապուսուի մէջ կար նշանաւոր Թուրք մը Շիւքրի աղա անունով. կ՚երեւի շատ մեծ անուն հանած՝ պետական հին զինուորական մըն էր, այդ գիւղի կիներէն եւ քանի մը արհեստաւոր տղամարդիկ աքսորէն ազատած էր եւ իր ագարակին մէջ կ՚աշխատցնէր, բայց միեւնոյն ժամանակ անոնց կեանքը ապահոված էր, այնպէս որ ուեւէ մէկը անոնց չէր կրնար ծուռ նայիլ:

Այն տունը, ուր աղաս կը բնակէր, վարի յարկը երեք Հայուհիներ կ՚ապրէին, առոնցմէ մէկը անթացուպերով կը քալէր. աղջիկ մը ունէր Մարիամ անունով, անիկա տունը կը մնար կերակուրները կ՚եփէր, միւսները Շիւքրի աղային ագարակը կ՚աշխատէին եւ իրիկունները տուն կուգային:

Այդ ձմեռը շատ փառաւոր անցուցինք, քանի որ Հայերէն թալանած ուտելիքները առատ էին:

Գարունը եկաւ, կամաց – կամաց ուտելիքները սպառիլ սկսան. պէտք էր միջոց մը մտածել: Անոնց ազգային կերակուրները, մասնաւորապէս հացը եգիպտացորենէ կը պատրաստէին, որով սկսան եգիպտացորեն ցանել ձմեռուան պաշար պատրաստելու համար:

1916 Ապրիլ ամսուն աղայիս կինը մահացաւ. մնացինք երկուքս, քանի որ զաւակ չունէին: Ես սովորականին պէս անասունները կը տանէի արածելու, իսկ աղաս ալ տուն կը մնար կերակուրնիս կ՚եփէր: Պէտք է անկեղծօրէն ըսեմ, որ շատ լաւ խոհարար էր:

Իրիկուն մը, սովորականին պէս, անասունները հաւաքեցի տուն բերի, ի՞նչ տեսնեմ, 18 տարեկան գեղեցիկ աղջիկ մը, անշուշտ Հայ, գացած տեղէ մը բերած էր՝ ան ալ բռնութեամբ: Քանի մը օր ետք իմացայ, որ Շիւքրիւ աղային քովի Հայուհիներէն մէկը դաշտէն առած տունը բերած էր:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. – 9)

ԳՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Տ. ԶՐԱՔԵԱՆԻ

Ներաշխարհի եւ Նոճաստանի հեղինակին՝ Տիրան Զրաքեանի (Ինտրա) ծնընդեան հարիւրամեակին առթիւ, Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը գրական ցերեկոյթ մը կազմակերպած էր, Կիրակի, Նոյեմբեր 23ին, ժամը 16ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը։

Կազմակերպիչ մարմնին անունով ցերեկոյթին բացումը կատարեց Հրանդ Գումաճեան, ներկաները պարզելով, թէ Գրողներու Ընկերակցութիւնը տարիներու ընթացքին գրական երեկոյթներու նախաձեռնարկ եղած է՝ նուիրուած գրագէտներու եւ բանաստեղծներու, ինչպէս Զօհրապ, Սիպիլ, Ն. Սարաֆեան եւ դեռ տասնեակ մը ուրիշներ։

Նախագահը Կ. Պասմաճեան, խօսքը տալէ առաջ օրուան դասախօս Վարդան Եղիշէեանի, գրաւոր հակիրճ, այլ չահեկան գրութեամբ մը ընդգծեց, թէ հայ դարաւոր գրականութեան պատմութեան մէջ Տիրան Զրաքեան իւրայատուկ եւ եզակի երեւոյթ է։ Իւրայատուկ եւ եզակի երեւոյթ են անոր ապրած 46 տարիները՝ լուսապսակի արժանի կեանքը այս մարդուն, որ գերագոյն ողբերգութեամբ վերջ գտաւ 1921 Յունիս 6ի առաւօտուն՝ ծեծի եւ անօթութեան տակ, չղթայակապ մօտ հազար քիլոմեթր ոտքով կտրելէ ետք… Թրքական բարքերու չարունակութիւն։

Ներաշխարհը, գիտել տուաւ ան, մենախօսութեամբ գրուած հոգեկան յուշագրութիւն է։ Գրութեան այս տեսակի մասին մօտաւոր պատկերացում կարելի է տալ օտար գրականութենէն յիշելով երկու յայտնի անուն՝ Մարսէլ Փրուստ եւ Ճէյմս Ճօյս, եւ աւելցնել, որ À la recherche du temps perdu Ա. հատորը՝ Du côté de chez Swann լոյս տեսած է 1913ին, իսկ Իւլիսը՝ 1922ին։

Կ. Պասմաճեան յիշեց, թէ Ներաշխարհը առաջին անգամ լոյս տեսած է 1906ին, երկրորդ եւ վերջին անգամ 1955ին, տպագրական բազմաթիւ սխալներով։ «Քսան տարի է լոյս չէ տեսած Ներաշխարհը, եթէ այս գիրքը նկատուած է դժուար ընթեռնլի եւ խրթին, ժամանակն է վերադառնալու բնագրին եւ մտերմանալու անոր իւրայատուկ ոճին։ Ասոր համար անհրաժեշտ է վերստին հրատարակել Ներաշխարհը — եւ սփիւռքի մէջ», եզրակացուց ան։

Վարդան Եղիշէեան բնութագրելէ ետք Ինտրա անունին նշանակութիւնը — Սանսկրիտերէն՝ հրավառ – խիստ բովանդակալից դասախօսութիւն մը տուաւ։ Առաջին առթիւ յատկանշականն այն էր, որ դասախօսը, ընթացիկ սովորութեան հակառակ, գրագէտին կեանքին պատկերացումը կատարեց անոր գործին ընդմէջէն, այլ խօսքով կեանքը՝ գրականութեան վերլուծութեան բովէն անցուց, զանոնք իրարու կապելով եւ զօդելով։ Այս ճամբով ըմբռնելի դարձաւ ներկաներուն համար այլապէս խրթին երկասիրութիւնը գրագէտին, քանի Զրաքեանի կեանքը եղած է ալեծուփ եւ յարափոփոխ։ Ներաշխարհի մէջ Զրաքեան կը յայտնուի իր մտասեւեռումներու, մտահոգութիւննեբու, հոգեկան տուայտանքներու եւ իմացական սուզումներու ամբողջական դիմագիծով։ Այլ մանաւանդ հոն արդէն կը նշմարուին նախատարրերը իր յետագայ ծանօթ հոգեվիճակին, ներքին այլապէս տարօրինակ տարերքին։

Ինտրա կեանքին բոլոր երեւոյթները փիլիսոփայօրէն խորհրդածելու եւ ամէն բանի խորքը թափանցելու անսպառ տենչ մը ունեցած է։ Իր խոհեմ, ինչպէս Թալիսը Անաթոլ Ֆրանսի համար, հոգեղինացած էակ մըն է դարձած, լոյսի փնտռտուք եւ փառաբանութիւն։ «Ներաշխարհին համար ըսուած է, թէ անիկա «հոգիի օրագրութիւն մըն է» պարզապէս։ Ես պիտի ըսէի՝ ներքին ապրումներու,

ներքին ապրումներու չղթայազերծուած արձակ մըն է, որ գլած անցած է ամէն տեսակ կարելիութիւններու սահմանները եւ մօտեցած է կատարելիութեանց դադթնակէտին»։

Այս յատակ որակումէն, ինչպէս նաեւ այլ վերլուծական եւ մեկնաբանական ընոյթի խօսքերէն ետք, Վ. Եղիշէեան անդրադարձաւ Ինտրայի լեզուին, անոր ոճին։ Զրաքեան նկարիչի հոգի եւ աչքը ունի ու զմայլելի պատկերներ կը կերտէ, հմայիչ եւ վեհաշուք միաժամանակ։ Ոճը խրթնաբան է, դժուարամատոյց, բայց չքեղ, քանի ընթերցողը իր հմայքին տակ կը պահէ։

Լեզուն՝ ներքին ապրումներու հեւքէ մը տարուած, յորդահոսան գետի է նըման, սակայն կը սիրէ կերտել նոր բառեր, որոնք չատ յաճախ անյարիր են մեր լեզուին կանոններուն, այլ մանաւանդ ոգիին։ Այս կապակցութեամբ ներկայացուց փունջ մը Ինտրայի չինած խրթին բառերէն եւ ապա հաստատեց, թէ գրագէտին ուսուցիչը՝ Պէրպէրեան, գնահատելով հանդերձ երկը, վերապահութիւն յայտնած է կերտուած բառերուն հանդէպ։ Մնաց որ անոնք մուտք չեն գործած մեր լեզուին մէջ։

Դասախօսը իր խօսքը եզրակացուց հաստատելով բացառիկ տաղանդը Տիրան Զրաքեանի, որուն երկերը՝ արձակ եւ չափածոյ մեր գրականութեան հոյակապ էջերը կը կազմեն։

Բանախօսութիւնը խիստ չահեկան էր իր նիւթին բովանդակութեամբ եւ ներկայացման պարզ, այլ բովանդակալից ձեւով դիւրահասկնալի բոլորին համար։

Ինտրայէ էջեր կարդացին Վահան Նաւասարդեան («Լոյսի փառաբանում»ը) եւ Օր. Վարդուհի Պասմաճեան (Իռենայի նուիրուած հատուած մը)։ Ցաւակ, լաւ առոգանութեամբ արտասանուած գրութիւնները ցայտուն դարձուցին գրագէտին երկերուն գեղեցկութիւնը իբրեւ խոհ, ապրում եւ լեզու։

Այս չահեկան ցերեկոյթին փօս Թօբը եղաւ տափակ ոտանաւորի մը ընթերցումը՝ հեղինակին՝ Զարեհ Սարեանի կողմէ։

Ժ. Մ.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

o

Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը որ այս տարի կը տօնէ իր հիմնարկութեան 85ամեակը, գիշերային պարահանդէս մը կազմակերպած էր ժորժ Ե. պանդոկի հիւրասրահներուն մէջ, Շաբաթ Նոյ. 8ին ժամը 8էն մինչեւ լոյս։

Պարահանդէսը դրուած էր նախարար Տիկին Սիմոնն Վէյլի բարձր հովանաւորութեան ներքեւ։ Բազմաթիւ պաշտօնական հիւրեր պատասխանած էին վարչութեան հրաւէրին։

Կազմակերպիչ մարմինը ջանք չէր խնայած երեկոյթին բացառիկ եւ չատ փայլուն երեւոյթ մը տալու համար։ Բազմաթիւ համակիրներ եւ ընկերակցութեան անդամներ փութացած էին իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու սոյն ձեռնարկը որ մեծ յաջողութիւն մը եղաւ նիւթական թէ բարոյական գետնի վրայ հակառակ զանազան խաչաձեւումներու։

Բազմաթիւ էին նաեւ երիտասարդները սրահին մէջ, որոնց խանդավառութիւնը եւ ուրախութիւնը տաք մթնոլորտ մը տուաւ երեկոյթին։ Աղքատախնամի վարչութիւնը կը մաղթէ որ երիտասարդները միշտ բազմութեամբ ներկայ ըլլան իր հանդէսներուն, ցոյց տալով որ անոնք անտարբեր չեն մնար Աղքատախնամի ձեռնարկներուն եւ անոր գործունէութեան հանդէպ՝ չքաւորներու եւ տարեցներու։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Թատրոյի ծանօթ երգիչ ժեռար Պիւրժէլ եւ ժեռար տը Վինի, հըռչակաւոր Անթիյէ նուագախումբը իր ամբողջ կազմով, որուն մասնակցող զանազան անդամները մասնաւոր ելոյթներ ունեցան իրենց յատուկ զուարճալի նըւմէրօներով։

Ի պատիւ օտար հիւրերուն եւ հայ հասարակութեան Աղքատախնամի նախագահ Պ. Հրանդ Մարտիրոսեան, ճառ մը խօսեցաւ, որու սկիզբը նախ չնորհակալութիւն յայտնեց Առողջապահութեան նախարարին՝ Տիկին Սիմոնն Վէյլի որ չէր զլացած իր հովանաւորութիւնը տալ հաւաքոյթին ինչպէս նաեւ 9րդ եւ 10րդ Թաղամասերու երեսփոխաններ՝ Քասփերեթի եւ Մարքիսի ինչպէս նաեւ բոլոր ներկաներուն։ Ապա, Պ. Մարտիրոսեան յիշեց որ այս տարի կը տօնուի կազմակերպութեան 85րդ տարեդարձը եւ արժանաւոր մեծարանքի խօսք մը ուղղեց իր նախորդներուն՝ Վահէ Ֆրէնկեան, Արմենակ Աճէմեան, Տոքթ. Վակրամ, Նուպար Յովհաննէսեան, Գրիգոր Փաթթուկեան, չեշտելով թէ անոնք, կազմակերպութեան հիմնադրութենէն ի վեր իրենց անսակարկ զոհաբերութեամբ եւ վարչութեան բոլոր անդամներու յարատեւ գործակցութեամբ լաւ գործ մը տեսած են, որ կը չարունակուի նոյն ձեւով։ Աղքատախնամի գործունէութեանց չարքին, ան յիշատակեց չքաւորներու օգնութիւնը, ժամանակաւոր դժուարութեանց ենթարկուած անձերու օժանդակութիւնը, ուսանողներու օգնութիւնը, այլ մասնաւորաբար հանգստեան հինգ տուներու մատակարարութիւնը, ուր ապաստան գտած են 300 անձեր, որոնցմէ չատեր 1915ի ջարդերէն վերապրողներ են։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

կրեց, ժողովուրդ կոչուած սա անմեղութիւնը որքա՜ն տուժեց։ Ի՞նչ էր անոր յանցանքը։ Ուրո՞ւն դիմենք։ Ուրո՞ւն հասկցնենք, թէ անկիւններու մէջ անօթիներ կան, որոնք կ'ամչնան իրենց անօթութիւնը յայտարարելու եւ որոնք չեն գիտեր կողոպտել եւ թալանել… Ո՞վ ձեռք պիտի երկարէ տագնապահար այս ցանկուածին, որուն ողնայարը փշրեցին։

×

Պէյրութ… երէկ կարելի էր այս անունը հնչել հպարտութեամբ, որովհետեւ լոյս էր ան ու առատութիւն, գիշեր եւ ցերեկ, հաճոյք ու հրճուանք, արուեստ եւ ստեղծագործութիւն, աշխատանք ու բերք, դրամ ու գիրք…

Այսօր… աւեր, մարած մուխ, թալան ու գիւղ, սեւ խորշակ, Սոդոմ – Գոմորի համանիշ…

Ո՞վ կը տոկայ այսքան չարիքին։ Թող ըսեն զէնքերը մահացնող, որպէսզի երկինք լսէ պաղատանքը, ձայնը աղօթքին։

Քսաներորդ դարու կիսուն ոչ մէկ երկրի մէջ այսքան աղօթք ու աղերս ուղղուած է առ Աստուած։

Բազում մեղաւորներու չարքին, տակաւին անմեղներ կան այս երկրին մէջ։ Լիբանանի աստուածները պէտք է խոնարհեցնեն իրենց ականջները եւ լսեն պաղատանքը մեռնող ժողովուրդին, եւ օգնութեան հասնին…

Տակաւին կը յուսայ Լիբանան…

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ» Նոյ. 13

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԺԲ.

Մաշկերտ, 27 Փետր. 1909

Սիրելի ընկերներ,

Յաղթութի՛ւն, յաղթութի՛ւն։ Վերջապէս մեր կոռուի գաղափարային աղնիւ պայքարը անպայման տարաւ յաղթանակը, անկեղծ յեղափոխական սկզբունքը փրկուեցաւ, թէեւ Ծապլվար կործանուեցաւ։ Ափսո՜ս, ի՞նչ անել, կարելի չէ ձուածեղ եփել առանց հաւկիթ կոտրելու, կ'ասէ ֆրանսական առածը։ Ծապլվարի աւերակներուն վրայ այժմ կը բարձրանայ մաքուր իտէալական պայքարի հոյակապ յաղթակամարը։

Դա մի չօշափելի արդիւնք է մեզի համար։

Ինչպէս նախորդ նամակով ծանուցած էի՝ մեր վերջին ժողովը կայացաւ մեր բոլոր մարտական գիտակից ուժերու ներկայութեան։ Ընկեր Սեդօ մի կրակոտ դասախօսութեամբ առաջարկեց անմիջապէս յարձակիլ Րէս Սերքոյի տան վրայ, եւ բռնի ուժով վերցնել հոն պահուած դրամները, կեղտոտ պուրժուազիայի այդ անարգ զէնքերը, եւ զանոնք վերադարձնել իրենց օրինաւոր տէրերուն. բաւարարութիւն տալով միանգամայն Քոմրաչ գիւղի Քրդերու պահանջքին։

Ընկեր Սեդոյէն ետք, ես խօսք առի եւ հարցը միանգամայն սկզբունքային իմաստասիրական տեսակէտէն քննելով, ցոյց տուի թէ որքան արդար եւ օրինաւոր էր մեր ընկերին առաջարկը։ Ժողովը միաձայնութեամբ վճռեց հետեւեալ օրն իսկ որոշումը դնել գործնական հողի վըրայ։

Այսպէս ուրեմն երկու օր առաջ, Սմենց Վարդան, Խեւ Ալօ, պայտար Մկօ, Կօլօչենց Սեդօ, Կարօ, ընկերուհի Սարա եւ ես գացինք դիրք գրաւելու Րէս Սերքոյի բնակարանին չուրջը։

Այս վատ արարածը նախապէս իմանալով մեր դիտաւորութիւնը, որ արդէն ծածկելու ջանք չէինք ըրած, քանի որ կը գործէինք յեղափոխական որոչ եւ լեգալ պայմաններու տակ, իր մօտ հաւաքած էր Ծապլվարի բոլոր մութ ուժերը։

Հազիւ թէ մեր մարտական խումբը երեւցաւ բնակարանի չրջակայքը, ահա տեսանք որ Րէս Սերքօ եւ Տէր Սահակ կուգային մեր մօտ։ Իսկոյն գուշակեցի թէ մի յետին խաբերայութիւն կ'ուզէր փորձել ծեր աղուէսը, բայց բարեբախտաբար ինքնապաշտպանութիւնը արդէն զարթնած էր Ծապլվարի մէջ. ընչազուրկ պրոլետարիատը չէր այն՝ ինչ որ էր բըռնակալութեան խաւար չրջաններուն եւ կեղեքիչ պուրժուազիան կարող չէր զայն խաբել իր նենգութիւններով։

Րէս Սերքօ խոնարհ եւ կեղծաւոր ձեւերով բարեւեց մեզ եւ աղաչեց որ զնանք իր տունը փոխանակ դուրսը կենալու։ Պատասխանեցի որ մենք եկած էինք իբրեւ անհաչտ թշնամի, հետեւաբար բռնի պիտի մտնէինք իր բնակարանը։

— Բայց ի՞նչ հարկ բռնի մտնելու, քանի որ դուռը բաց պիտի գտնէք, ըսաւ այս ստրկամիտ սողունը։

— Նոյնիսկ եթէ դուռը բաց գտնենք, նախ պիտի խորտակենք ու յետոյ ներս մտնենք, գոչեցի վճռաբար. այս է ներկայ իրականութեան հրամայական պահանջքը։

Տէր Սահակ ինքն ալ միջամտեց եւ երկուքը միասին աղաչանքներով ու հազար երդումներով պնդեցին թէ տանը մէջ ենթադրուած դրամը գոյութիւն չունէր, թէ այդ՝ Կօլօչենց Սեդոյի մի սուտ խօսքն էր որ անձնական հակառակութեան համար ստեղծած էր, թէ իր մօտ եղած ամբողջ պատրաստի դրամը վեց ոսկի էր եւ թէ ինք պատրաստ էր այդ գումարը անմիջապէս մեզ յանձնելու, եթէ ուզէինք։

Պատասխանեցի թէ հարցը գումարի քանակութեան վրայ չէր, թէ նոյնիսկ եթէ ոչ մի փող գտնուէր իր մօտ՝ մենք ամէն գնով պիտի յարձակէինք իր բնակարանի վրայ, քանի որ այդ էր ժողովի որոշումը։

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Մանուկեան, Դաւիթեան, Տիւյմէճեան Ստեփան, Տիւյմէճեան Գառնիկ ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 30, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՏԻՒՅՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Ե. Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժօրժ Մամաս եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 30, Պուլվար Օտտոյի եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Նշան Ռըստիկեան, Տէր եւ Տիկին Ասատուր Ռըստիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ռըստիկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ալթունեան եւ զաւակները (Փարիզ), կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՆՇԱՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի Նոյ. 30, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կիրակի, Նոյ. 30ին ընդհանուր հոգեհանգիստ կը կատարուի Սէն-Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցին առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առյաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերուն, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր անդամներու, նուիրատուներուն եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստող եւ համայն թաղեցի ննջեցելոց հոգւոյն: Պատարագ ժամը 10ին, կը պատարագէ ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՑ ՏԷՏԷԵԱՆ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Պ. Վահրամ Սարաֆեանէ իր եղբօր Նուպար Սարաֆեանի մահուան առթիւ: Նաեւ ննջեցեալին ընկեր-բարեկամներէ հաւաքուած գումարին ծաղկեպսակէն յաւելեալ 50 ֆրանքը:

Նոյն տխուր առթիւ 100 Ֆր. այրի Տիկին Սոֆի Արսլանեանէ եւ զաւակներէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Մեռելոցի առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, հանգուցեալ Հայկանոյշ Վարդանեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները.— Օհմոնեան Ժիրայր 100 Ֆր., Սիմոնեան Իսկուհի 100, Մըխչիեան Ծիրան 50 Ֆր.:

×

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Սէն Ժեռոմի Թաղականութենէն՝ Տիկին Մամուրեանի (Լիոն) կողմէ 50 Ֆր. իր քեռայրին Յ. Վարժապետեանի մահուան առթիւ:

×

Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Իւղաբեր Սատճեանի մահուան առթիւ.— Թաշճեան ընտանիք 150 Ֆ., Մարկոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Հաթէմեան, Մասիս Ջիչէքեան 50ական, Շարլ Թէքնէեան 30, Հանրի Ջիչէքեան, այրի Տիկին Մայէմճեան 20ական, Այնասեան ընտանիք, Եղիա Ջիչէքեան, Կարապետ Ջիչէքեան 10ական:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իր անմոռաց բարեկամուհիին՝ Տիկին Ժերքիւտ Ջամալեանի թարմ յիշատակին, փոխան փունջ մը ծաղիկի, Տիկին Մանիկ Քոչարեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչին, 50 Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջէն»):

ՃՇԴՈՒՄ

Կոնէսէն Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Կիւլէզեան իրենց թոռնիկներուն մկրտութեան առթիւ նուիրած են 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղին, 100 Ֆր. Փարիզի Մշակոյթի Տան եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի (այս նուէրը անգամ մը լոյս տեսած է «Յառաջ»ի Նոյ. 22ի թիւին մէջ):

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ Նոյ. 29, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅ 30, կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց որոնք ծառայեցին թաղին բարօրութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11, հոգեհանգիստ 11.50:

Ծանօթ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող բարեհաճին դիմել թաղականութեան:

ԾԱԽՈՒ Է

Ալֆորվիլի մէջ յարկաբաժին մը, մուտք երկու սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, կեդրոնական ջեռուցում, 3րդ յարկ:

ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ 899-09-66 առաւօտները:

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԴԱՒՐԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է խնջոյք մը Նոյ. 30ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրայօժար մասնակցութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ:

Նաեւ երգ, արտասանութիւն, անակընկալներ:

Համեղի մթնոլորտ — ճոխ պիւֆէ

Բացառիկ պատրաստութեամբ շատ մը ուտելիքներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անտոնիի հանգստեան տան համար փորձառու խոհարար մը կ'ուզուի: Դիմել գրաւոր կամ անձամբ Աղքատախնամի գրասենեակը.

77, Rue Lafayette, Paris (9e)
Tél. : 878-02-99

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպութեամբ Սէնթ-Էթիէնի Բաղդէն Սիւնի խումբին, Նոյ. 29, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Grand Bal

DU NOR SEROUND DE ST. ETIENNE
Samedi 29 Nov. de 21 heures à l'aube
REX - DANCING
4, Rue Praire — St. Etienne
Orchestre : LES SHADES
AMBIANCE ET BUFFET ARMENIENS — TENUE CORRECTE EXIGEE

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Դեկտ. 7, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)

Նախագահութեամբ

Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

Նուագախումբ Ճարպիկեան

Noël Djarbikian vous présente le groupe TROIKA - TZIGANOVITCH
NOMBREUSES ATTRACTIONS — DANSES ET CHANTS

Մուտք 25 Ֆր. — ուսանողներու 15 Ֆր.

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924-38-54

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի վարչութեան անդամական ժողովը Հինգշաբթի (Նոյ. 27) երեկոյեան ժամը 9ին Ե. Հիւսիսեան սրահը, Ռիւ Ֆավանթին, Վալանս: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Դեկտ. 7ին Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, օրակարգ ունենալով վերջին երկու տարիներու նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը:

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՀԱՐՑԵՐ

1) Բարոյական զեկուցում. 2) Նիւթական հաշուետուութիւն. 3) Նշանակելու համար հաշուեքննիչ եւ ընտրողական յանձնախումբեր. 4) Պատրաստելու համար յառաջիկայ ընտրութիւնները:

Հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 29 երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

PONT-EVEQUE — LA PAIRERIE

պարասրահին մէջ:

Ընկերակցութեամբ

GUY MARCELLIN

Նուագախումբին կը մասնակցին

ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ (ջութակ)

ՄԻՀՐԱՆԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (սրինգ)

Նախօրօք սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել

André Décor, Tél. 85-63-03
La Boîtes à Fringues, Tél 85-27-08

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Կիրակի Նոյեմբեր 30 ժամը 12.30ին

Club House sur le Vieux Port
34 Bd. Charles Livon, 13007 Marseille

Անակնկալներ, հաճելի միջավայր:

Ճաշագին 50 Ֆր.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28 ժամը 9ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28, ժամը 21ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 28) ժամը 20.30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29 երեկոյեան ժամը 20.30ին, Ազգային Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ, Լիոն, կը խօսի

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

20ական տարիները եւ Հայերը Ֆրանսայի մէջ:

Հաւաքոյթէն վերջ պիտի ստորագրէ իր գիրքը

«LES EXILES DE LA PAIX»
(Editions Entente, Paris)

Կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի հայրենակիցները:

FNAIM — *Membre O.R.P.I. Sud*

ETUDE RIVE GAUCHE

Adminstration de biens
Transaction Immobilière
Directeur Jacques TORANIAN
Cartes Professionnelles Too 69 Goo45
122, Boulevard Raspail, 75006 Paris
544-19-46 — 544-11-25
222-70-63 — 548-67-61

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
28
VENDREDI
28 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20	

LE NUMERO 1,20 F.

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·451 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 51e ANNÉE — N° 13.451

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

— Օ —

Ա·

Հակառակ ընդդիմադիր կողմերու միջեւ կնքուած աւելի քան տասնեակ հրադադարներու, եղբայրասպան կռիւները կը շարունակուին Լիբանանի, մասնաւորապէս մայրաքաղաք Պէյրութի փողոցներուն եւ արուարձաններուն մէջ:

Թղթատարը չի բաներ ամիսներէ ի վեր: Ո՛չ թերթ կը ստանանք Պէյրութէն, ո՛չ ալ՝ նամակ: Սակայն ֆրանսական ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի եւ կարգ մը թերթերու թղթակիցները օրը օրին տեղեակ կը պահեն մեզ անցուդարձերէն:

Սրտի ճմլումով կը դիտենք անիմաստ հրացանաձգութիւնները, որոնց զոհերը յարդ երկուստեք կը հասնին հազարներու: Վիճակագրութիւն չկայ անշուշտ, սակայն կը կարծուի, որ սպաննուածներու թիւը կը հասնի 7–8000ի, վիրաւորներունը՝ աւելի քան 20·000ի:

Բարեբախտաբար Հայերը այս անգամ մեծ չափ կորուստ չեն ունեցած, շնորհիւ հայ երեք կուսակցութեանց համերաշխութեան եւ անկողմնակալ մնալու որոշումին: Կը յիշուի, որ 1958ին, Քամիլ Շամունի նախագահութեան օրով, երբ Կամալ Ապտէլ Նասըր Սուրիայէն ետք Յորդանանն ու Լիբանանն ալ կը փորձէր միացնել Եգիպտոսի՝ կազմելու համար Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը՝ Հայերը երկու մասի բաժնուեր էին: Այդ օրերուն, ամիսներ տեւող եղբայրասպան կռիւներուն զոհ գացեր էին հարիւրաւոր երիտասարդներ երկու կողմէն, բոլորն ալ՝ անմեղ:

Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակին առթիւ կուսակցութեանց միջեւ կնքուած դաշինքը Հայ Դատի միասնական հետապնդումին զատ իր բարերար արդիւնքը տուաւ նաեւ ներքին ճակատի վրայ: Հայերը ո՛չ միայն չէզոք մնացին, այլեւ ներկայացուցչական միացեալ պատուիրակութիւններով անջատ տեսակցութիւններ ունեցան Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, իսլամ եւ քրիստոնեայ ընդդիմադիր կազմակերպութեանց պետերուն հետ եւ իրենց միջնորդութիւնը առաջարկեցին կողմերուն միջեւ համերաշխութիւն գոյացնելու համար: Հայերու այս դիրքը մեծ գոհունակութեամբ ողջունուած է բոլոր Լիբանանցիներու կողմէ – իսլամ թէ քրիստոնեայ:

1958ին ամերիկեան վեցերորդ նաւատորմէն զօրագունդ մը ցամաք ելած էր Լիբանան: Վնասները սահմանափակ եղած էին:

Այս անգամ ո՛չ մէկ արտաքին կամ ուղղակի միջամտութիւն: Դէպքերու ընթացքը ցոյց տուաւ սակայն, որ կողմերը անուղղակի քաջալերութիւն, թերեւս նաեւ նիւթական աջակցութիւն կը ստանային դուրսէն, դաղտնի աղբիւրներէ:

Իսկ ներսէն տարակարծութիւնը կատարեալ էր Հանրապետութեան նախագահին (քրիստոնեայ) եւ վարչապետին (իսլամ) միջեւ: Մինչ առաջինը կ'ուզէր ժամ առաջ մէջ դնել բանակը՝ կարգն ու խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար, երկրորդը կը հակառակէր՝ պատճառաբանելով, որ անկողմնակալ չէր կրնար ըլլալ անիկա, քանի որ քրիստոնեայ տարրը գերակշիռ էր անոր մէջ:

Դժբախտութիւն էր անշուշտ այս տա–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ո՞ւր կ'անցնի կը դառնայ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ

4 ՄԵՌԵԱԼ, 5 ՎԻՐԱՒՈՐ
ԵՒ ՄԻՇՏ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Ի վերջոյ կարելի չէ եղած առանց արիւնահոսութեան կարգն ու կանոնը վերահաստատել եւ զինուորներ կրակ բացած են ուրիշ զինուորներու վրայ բայց կը թուի թէ Քոսթա Կոմէս որոշած էր այլեւս ընտրութիւն մը ընել, դուրս ելլել իր ուզած իրաւարարի դերէն, փրկելու համար Փորթուկալը:

Հարցը կը մնայ սակայն: Ո՞վ են այդ ապստամբ վայրաչուները: Առանձի՞ն գործի անցած են իբրեւ յեղափոխական թէ ոչ այլ ուժերու դրդումով է եւ իրենք պարզապէս խամաճիկներ են: Ցստակ չէ դեռ, բայց Իւմանիթէ չի վարանիր, անշուշտ, ըսելու թէ եթէ կան նման ուժեր, անոնք միայն աջ կրնան ըլլալ վարկաբեկելու համար ձախը եւ աջ պետական հարուած մը պատրաստելու: Ամէն պարագայի մէջ Քոսթա Կոմէս յայտարարեց թէ բոլոր վայրաչու սպաները պատասխանատու եղածին, պիտի ձերբակալուին եւ դատի քշուին: Գալով պաշտօնանկ զօրավար՝ Տէ Քարվալհոյի, կ'ըսուի թէ հսկողութեան տակ առնուած է Հանրապետութեան նախագահութեան կեդրոնատեղին եղող Պելէմի պալատը: Նախապէս սակայն հրացանաձգութիւնը դէմ դիմաց հանած էր կառավարութեան հաւատարիմ զինեալ ուժերը եւ ըմբոստները որու հետեւանքով չորս մեռեալ եւ հինգ վիրաւոր կայ:

Ամէն պարագայի մէջ կացութիւնը դեռ խախուտ է եւ Փորթուկալ ինքզինքը չէ գտած:

ՈՉ ՄԷԿ ԼՈՒԾՈՒՄ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ
ՔԱՐԱՄԷ ԲԱՆ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԸՆԵԼ

Չորեքշաբթի օր մինչեւ ցերեկ արդէն կ'ըսուէր թէ 22 մեռեալ կար եւ շուրջ 60 վիրաւոր Պէյրութի մէջ, մինչ նախորդ օրը վարչապետ Քարամէ կը հաստատէր թէ իր կառավարութիւնը, որ հինգ ամսուան կեանք ունի, չէ կրցած իրագործել «բարեփոխումներէն ոչ մէկը որ պիտի կարենար ամրապնդել Պետութիւնը»: Աւելցուցած է որ կարելի չէ բանակին միջամտութեան դիմել, վասնզի բանակը «Լիբանանցիներու պատկերին նման է», այսինքն պառակտուած: Գալով Քուվ տը Միւրվիլի, որ կը փորձէ բան մը ընել եւ մանաւանդ բան մը հասկնալ, չեշտը կը դնէ Պաղեստինցիներու խաղացած դերին մասին այս տագնապին մէջ (Քարամէ կ'ըսէ ընդհակառակն որ պաղեստինեան դիմադրութիւնը դեր չունի եւ Լիբանանցիներու միջեւ համաձայնութիւնն է որ թոյլ կրնայ տալ Պետութեան որ իր պատասխանատուութիւնները ստանձնէ), ամէն պարագայի մէջ Քուվ տը Միւրվիլ կը խորհի նաեւ թէ արտաքին կամ օտար միջամտութիւններ կան:

× Հաւաստի աղբիւրներու համաձայն, ցարդ հայ մեռեալներու թիւը հարիւրի շուրջ է:

Քանի մը տողով

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ վճռապէս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի չհանդուրժէ որ զինուորներու կոմիտէներ ստեղծուին բանակին մէջ, ինչպէս կ'առաջարկէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը: Անիկա ծանրակշիռ է Ֆրանսայի Նախարարապետին համար եւ կը հակասէ ազգ· անկախ պաշտպանութիւն մը ունենալու տեսակէտին:

ԽՈՒԱՆ ԿԱՐԼՈՍԻ տուած ներումները ծիծաղելի կը թուին ձախ տարրերուն համար: Մինչ ծայրայեղները վտանգաւոր կը նկատեն այդքան ազատականութիւն, ընդդիմութիւնը ոչ միայն յուսախաբ է, այլեւ կ'ուզէ որ ժողովուրդը փողոց իջնէ լայն ներում պահանջելու համար եւ ոչ թէ պարզ ծաղրանկար մը: Միւս կողմէ ֆրանսացի լրագրողներ յարձակումի ենթարկուած են սպանական ոստիկանութեան կողմէ օդակայանը ուր կը հասնէր ժիսքար տ'Էսթէն: Մէկը վիրաւորուած է, միւսը ձերբակալուած է:

60 ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ հանգստեան կոչուելու օրէնք մը ընդունուեցաւ աշխատաւորներու միայն որոշ դասակարգի մը համար: Գլխաւորաբար ծանր աշխատանք ունեցողներուն որոնք առնուազն 42 տարի կատարած են այդ աշխատանքը: Այս կարգադրութիւնը, զոր սենտիքաները անբաւարար կը գտնեն, երկու միլիոն հոգիի կը վերաբերի:

ԱՆԴՐԷՅ ՍԱԽԱՐՈՎ Մոսկուայի օտար լրագրողներուն հաղորդեց, թէ դիմում կատարած է Նոպէլեան Կոմիտէին, որպէսզի Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը յանձնուի իր կնոջ: Յանձնումի արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Օսլօ: Տիկին Սախարով Իտալիա կը գտնուի ներկայիս եւ Օսլօ երթալէ ետք պիտի վերադառնայ Մոսկուա:

ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղարը Իսրայէլ, Եգիպտոս եւ Լիբանան այցելելէ ետք կրկին Դամասկոս վերադարձաւ: Վալտհայմ խօսակցութիւններ կ'ունենայ Սուրիոյ նախագահին հետ, որպէսզի Դամասկոս չարունակէ թոյլ տալ ՄԱԿի կապոյտ սաղաւարտաւորներուն Կոլանի ճակատը մնալ: Վալտհայմ լաւատես է արդիւնքի մասին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ արուեստական արբանեակ մը արձակեց յաջողութեամբ:

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ զինուորական օդանաւ մը ճզմուեցաւ Սինայի հիւսիսը: 26 հոգի մեռաւ:

ՏԱՔՔԱՅԻ հնդիկ դեսպանը՝ Սամար

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ
ԼԵՆԻՆԻ ԿԱՐԳԻ ԿՈՉՈՒԵՑԱՒ

— Օ —

Ֆրանսական մամուլի գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ խորհրդային ամէնէն հին ղեկավարը՝ Անաստաս Միկոյեան Լենինի կարգով պարգեւատրուած է իր ծննդեան ութսունամեակին առթիւ: Միշտ անդամ է Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէին, որու անդամ ընտրուած է առաջին անգամ 1923ին: Ներկայիս իր յուշերը կը գրէ, որու երկու հատորները արդէն լոյս տեսած են «Պայքարի ճամբան» եւ «Քսանական տարիներէն անդին»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնֆրէս, Նոյ· 20)

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

Հայ մշակոյթի ականաւոր ներկայացուցիչ Քերովբէ Պատկանեանի (1833-1889) կեանքին եւ գործունէութեան նուիրուած է Եդուարդ Յակոբեանի «Քերովբէ Պատկանեան» մենագրութիւնը, լոյս տեսած Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչութեան կողմէ:

Դիւաններու հարուստ նիւթերու հիման վրայ հեղինակը առաջին փորձը կատարած է լրիւ ձեւով ներկայացնելու լեզուաբանին, ազգագրագէտին, պատմաբանին, միջնադարեան հայ հեղինակներու հրատարակիչին գործունէութեան բոլոր երեսները: Ցարդ առանձին գրութիւններ լոյս տեսած էին Պատկանեանի աշակերտներուն կողմէ (Ն· Մառ, Ն· Վեսելովսկի, Գր· Խալաթեան, Ստ· Մալխասեան):

Նոր ուսումնասիրութեան մէջ առանձին տեղ յատկացուած է Պետերբուրգի համալսարանին մէջ Պատկանեանի կատարած աշխատանքներուն, որոնց կարգին է հայագիտական դպրոցին հիմնումը այդտեղ: Կարեւոր դեր ունեցած է աշխարհաբարի տարածումին, արեւելագէտներու դաստիարակութեան, ազգային ազատագրական գաղափարներու տարածման գործին մէջ:

Ուսումնասիրութեան մէջ բացայայտուած են Պատկանեանի գործունէութեան նաեւ այլ երեսները:

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ Մարիա Ղամբարեան դաշնակի, յարադաշնակի (քլավսէն) վրայ նուագեց ստեղծագործութիւններ Սքարլաթիէ, Շումանէ, Լիսթէ, Պախէ եւ Փականինիէ: Մ· Ղամբարեան իր երաժշտական ուսումը ստացած է Երեւան, ապա Մոսկուա: Այժմ կը բնակի Մոսկուա:

Սեհ վիրաւորուեցաւ ահաբեկիչներու կողմէ արձակուած գնդակներով: Ոստիկանութիւնը սպաննեց յարձակողներէն չորսը, վիրաւորելով միւս երկուքը: Ութ օրուան մէջ երկրորդ անգամն է, որ հնդիկ դեսպանը ահաբեկչական արարքի թիրախ կը դառնայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄԲՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿԵՉԱՌԵՑԻԻ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՅԵԱՑՔՆԵՐԸ

Կեչառեցի վարդապետի քերթողական կարգ մը ստեղծումներուն մէջ կարելի է գտնել տողեր, երբեմն ամբողջ քառեակներ՝ որոնք մօտաւորապէս բառական նոյն յօրինուածքով կան նաեւ Միջնադարու միւս մեծ բանաստեղծին, Ֆրիկի գործերուն մէջ:

Կը թուէ ընդհանուր այն կարծիքը, որ ձեռագրային ընդօրինակութիւններու ատեն զանազան գրիչներու կողմէ կատարուած սխալներու հետեւանք են անոնք. երեւոյթ մը՝ որ յաճախադէպ է եղած մասնաւորաբար 13–16րդ դարերուն:

Երբեմն այնքա՜ն նմանութիւն կայ խընդրոյ առարկայ այդ տողերուն եւ քառեակներուն մէջ՝ որ ոմանք փորձած են նոյնացնել Կեչառեցին եւ Ֆրիկը: Այս ենթադրութիւնը, սակայն, հիմ չէ գտած, ու քանի կը խորացուին քննութիւնները՝ այնքան աւելի կը յստականայ անոնց ուրոյն եւ առանձնայատուկ դէմքեր ըլլալու իրողութիւնը:

Կեչառեցիի յանգաւոր – ոտանաւոր ստեղծումներուն մէջ, որոնք ծանօթ են «կաֆա» անունով, նկատելի շփոթութիւններ եւ անորոշութիւններ կան նաեւ շարահիւսական ճշգրտութեան տեսակէտով:

Բառեր կը պակսին, հոլովական վրէպներ կան յաճախ, բայերու ժամանակն ու դէմքերը չեն համապատասխաներ իրարու, — հետեւաբար՝ նաեւ իմաստի պայծառութիւնը կը պակսի:

Այսուհանդերձ, քառեակներու կամ ութեակներու այդ նմոյշներէն ի յայտ կուգան դաստիարակ վարդապետին իմաստասիրական յածումները, մարդոց ու կեանքի մասին խորհրդածական վերծանումները, որոնք 13րդ դարու հայ բանաստեղծութեան նկարագրային շրջանցումին մասին վկայութիւններ կը մնան եւ որոշապէս կը մատնեն ձգտում մը՝ նակատագրապաշտութեան հանգրուանէն անցնելու փիլիսոփայութեան մարզ, ինքնավերլուծումի եւ կեանքի խորհուրդները «քակելու» հանգրուան:

Ամէնէն ծանօթ իր քերթուածներէն մէկն է «Այս կեանքս է երազ նման» սկզբնատողով յայտնի ոտանաւորը.

… Այս կեանքս է երազ նըման,
Զինչ զարթնու՝ լինի փոշիման.
Ի քուն զինքն իշխան գիտէ,
Երբ զարթնու՝ աղքատ է, անբան.
Թէ քաղցել է՝ հաց տեսնու,
Լըջանայ՝ կարօտ է ու անպիտան…

… Այս կեանքս է ի ծով նըման,
Որ մարդիկ ի ներս կու լողան.
Մարմինս է ի նաւ նըման,
Հոգիս է գանձ անմահական.
Միտքս է նաւավար ճարտար,
Որ հանէ զցամաք երեւան.
Աւա՜ղ թէ կոտրի այս նաւըս,
Մեք ի վար մնամք փոշիման…

Կեանքի ունայնութեան, անստուգութեան եւ հակադրութիւններուն, մարդոց պատրանքներուն եւ ինքնախաբութեանց անդրադարձումն է որ կ՚անհանգստացնէ զինք:

Կ՚ակնարկէ երազին եւ իրականութեան, որոնց միջեւ մարդ էակը յաճախ յուսախաբութիւններու դէմ յանդիման կը գտնէ ինքզինք (առաջին ութեակ): Երբ առանձին է եւ կ՚երազէ՝ իրեն կը թուի թէ ինքնաբաւ ու երջանիկ ըլլալու ամէն տուեալ ունի, — «ի քուն զինքն իշխան գիտէ». բայց երբ կը սթափի եւ երես երեսի կուգայ իրականութեան հետ՝ կը հաստատէ իր կարօտութիւնը, չքաւորութիւնը, անպէտ գոյութիւն մը միայն եղած ըլլալու փաստը:

Ծովու մը վրայ տատանող նաւուն պէս, մարդ էակը մտքի իր ուժին պէտք ունի չխորտակուելու համար: Ձի բաւեր հոգեկան հարստութիւնը՝ ապահով ցամաք հասնելու համար. անհրաժեշտ է մտքի հարստութիւնը, չխորտակուելու համար:

Խրատական իր քերթուածներէն մէկուն մէջ («Ողբ ապաշխարութեան»), դարձեալ խօսելէ ետք աշխարհի ունայնութեան մասին, կը յանձնարարէ «չարին ատեցող լինել» եւ «բարեացն սիրող», ծառայել ոչ թէ գնայուն հաճոյքներու՝ այլ մնայուն գործերու, որովհետեւ ի վերջոյ մահն է որ պիտի գտնէ՜ մեզ.

— «Եղբա՛րք, ձեզ խրատ մի տամ.
Մի՛ կենաք դուք շատ խոր ի քուն.
Զարթի՛ք եւ արթուն կացէք
Խիստ ի մօտ եմք յօրն ի մահուն:

«Աշխարհս է երա՜զ նըման»…

Ինչպէս ըսինք, տեղը չէ աւելի ըսելու քերթող Կեչառեցիի գրական մասնայատկութեանց մասին:

Օր մը թերե՛ւս ունենանք առիթը խորացումներու:

Մ. Թ.

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

Իսրայէլի արաբ տարրը կը տրուի այն պաղեստինցի Արաբներուն, որոնք 1948ի կռիւներէն եւ Իսրայէլի Պետութեան հիմնադրութենէն ի վեր իրենց բընակավայրերը մնացած են:

1949ին, Իսրայէլի Արաբներու թիւը շուրջ 125.000 էր: Այսօր, իբրեւ հետեւանք ծնունդներու բարձր տոկոսին, որ աշխարհի ամէնէն բարձրերէն մէկը կը նկատուի, 440.000ի հասած է: Այս Արաբներու մասին շատ քիչ կը խօսուի. արդ ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնեն, ի՞նչ պայմաններու տակ կ՚ապրին 27 տարիէ ի վեր:

Առաջին առթիւ պէտք է ընդգծել, թէ Արաբները, օրէնքով, Իսրայէլի քաղաքացիներ են, նոյն իրաւունքներով եւ պարտաւորութիւններով, ինչպէս Պետութեան 2.600.000 հրեայ քաղաքացիները: Անոնք կը քուէարկեն, Խորհրդարանի մէջ ներկայացուցիչ ունին, տուրք կը վճարեն, հողատէր են, գործատէր, իրենց դպրոցները կը յաճախեն, արհեստակցական միութեանց անդամ են, իսրայէլեան անցագիր ունին:

Երկու բացառութիւններ կան, սակայն օրէնքին մէջ: Իսրայէլի Արաբները չեն կրնար բանակին մէջ ծառայել, այն առարկութեամբ, թէ անտրամաբանական պիտի ըլլար պահանջել իրենցմէ, որ կըռուին իրենց արաբ եղբայրներուն դէմ: Ի դէպ, առիկա չի վերաբերիր Տիւրզիներուն, որոնք իրենց զօրամարտակները ունին իսրայէլեան բանակին մէջ: Տիւրզիներու թիւն է 38.000:

Երկրորդ բացառութիւնն այն է, որ այս Արաբներուն ազգականները իրաւունք չունին անմիջապէս իսրայէլեան հպատակ դառնալու, մինչդեռ Հրեաները Վերադարձի Օրէնքին տրամադրութեամբ, բացարձակ իրաւունքն ունին:

Սակայն, Իսրայէլի Արաբներու օրինականը պատմութեան մէկ մասն է միայն: Գործնական, ինչպէս տնտեսական, մարդկային եւ ընկերային գետնի վրայ անոնք երկրորդ կարգի քաղաքացիներ են:

Անոնց անձ գլուխ եկամուտը ակնառու կերպով նուազ է Իսրայէլի Հրեաներու միջինէն: Թէեւ անոնք ընդհանուր բնակչութեան 14 տոկոսը կը ներկայացնեն, համալսարանի ուսանողութեան 3 տոկոսը կը կազմեն: Քաղաքական մարզին մէջ անոնք միայն երեք տարի առաջ արտօնութիւն ստացան անդամագրուելու իշխանութեան գլուխ գտնուող Աշխատաւորական կուսակցութեան, եւ ներկայիս այդ կուսակցութեան 300.000 անդամներէն 3000ը միայն Արաբ է: 120 աթոռներէ բաղկացած Խորհրդարանին հինգ աթոռները գրաւած են Իսրայէլի Արաբները:

Ի բաց առեալ այս քանի մը պաշտօնական անձերէն, ուրիշ Արաբ չկայ Իսրայէլի պաշտօնական մարմիններուն մէջ: Տնտեսութեան, առեւտուրի կամ կրթական մարզերէն ներս բարձր, պատասխանատու դիրքեր գրաւող Արաբներ չկան:

Արաբերէնը Իսրայէլի մէջ եբրայերէնի կողքին պաշտօնական լեզու է, սակայն քիչեր կառավարական շրջանակներու մէջ արաբերէն կը խօսին: Համալսարանական աստիճանի կրթական ծրագիր չկայ արաբերէնով: Եթէ արաբ մը ուզէ համալսարանական ուսում ստանալ, պէտք է եբրայերէն գիտնայ: Հեռաձայնի ուղեցոյցները եբրայերէնով եւ անգլերէնով կը հրատարակուին, արաբերէնով չկայ:

Թէեւ Իսրայէլի Արաբները հաւասար աստիճանի քաղաքացիներ են, այսուհանդերձ չեն կրնար օգտուիլ Հրեաներու վերապահուած ընկերային նպաստներէն:

Ասով հանդերձ, Իսրայէլի Արաբները անհամեմատ կերպով աւելի բարեկեցիկ են, բաղդատմամբ Այսրյորդանանի եւ շատ մը այլ արաբ երկիրներու իրենց ազգակիցներէն: Ուսման իրենց մակարդակը աւելի բարձր է, նորածիններու մահելու տոկոսը նուազ:

Մշակոյթի գետնի վրայ շատերու համար ինքնութեան փնտռտուք մը կայ: Արդարեւ, Իսրայէլացիներ են, նա՛եւ Արաբ են: Ասոնց երեք քառորդը այսօր «Սապրաս»ներ են (եբրայերէն կը նշանակէ Իսրայէլ ծնած), թէեւ հաւանաբար պիտի նախընտրէին այլուր ծնած ըլլալ: Իսրայէլի Պետութեան գոյութեան առաջին 19 տարիներուն այս Արաբները առանձնացած կեանք մը ապրած են եւ ոչ մէկ շփում ունեցած են արաբ աշխարհի հետ: Ապա, յանկարծ, 1967ին, հաղորդակցութեան մէջ մտան շուրջ մէկ միլիոն Արաբներու հետ, որոնք կը բնակին գրաւեալ Այսրյորդանան եւ Կազայի շրջանը: Մէկ օրէն միւսը նկատեցին, թէ որքան տարբեր դարձած են: Միւս Արաբներուն նման չեն հագուիր, ուրիշ ձեւով կը մտածեն եւայլն:

Այս մշակոյթի ցնցումը նոր ազգայնական տրամադրութիւն մը ստեղծեց Իսրայէլի Արաբներուն մօտ: Եւ այդ տրամադրութիւնը 1967էն ցայսօր զօրացած է:

Իսրայէլացի Հրեաներուն մեծ մասն ալ վերապահ է իր երկրին արաբ քաղաքացիներուն հանդէպ: Նախ Արաբ են, ապա՝ Իսրայէլացի, կ՚ըսեն անոնք:

Թ. Ա. Թ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Շիւքրիւ աղան բարդութիւններու տեղի չտալու համար առ այժմ համակերպած էր, բայց առիթի մը կը սպասէր վրէժը լուծելու համար, եւ այդ առիթը շատ չուշացաւ: Աղաս աղջիկը բերած ժամանակ երկու ամիս անոր վրայ կը հըսկէր որ չփախի: Օր մըն ալ շատ կարեւոր գործով Ալիշամ կոչուած Թրքական գիւղը, որ շատ հեռու չէր մեզմէ, կ՚երթայ ձիով անշուշտ: Ես ալ սովորականին պէս դաշտը անասունները կ՚արածեմ:

Իրիկուն եղաւ, տուն դարձայ, հայ աղջիկը չկար. դրացիներուն դիմեցի հարցափորձ ըրի, ոչ մէկը դրական պատասխան տուաւ. այս փնտռտուքի մէջն էի, երբ աղաս ձիով եկաւ եւ եղելութիւնը պատմեցի իրեն, փախած է, ըսելով:

— Վայ անպիտան, ըսաւ ինծի, անպայման լուր ունիս եւ ինծի չես ըսեր ըսելով, փառաւոր ապտակ մը քաշեց ինծի ու այսպէսով խնդիրը փակուեցաւ:

Անշուշտ այս փախուստը Շիւքրիւ աղային միջոցաւ եղած էր, աղայիս բացակայութենէն օգտուելով աղջիկը ծանօթ Չորեպաններուն հետ Խարբերդ ղրկած էր, ուրուն մայրը գերմանական հիւանդանոցի մէջ կը ծառայէ եղեր: Այս տեղեկութիւնը հայ կին մը հաղորդեց ինծի եւ ես ալ շատ ուրախացայ:

Սեպտեմբերը եկաւ. եգիպտացորենները քաղեցինք, տպրակները լեցուցինք, որ ջաղացք տանինք աղենք: Բայց կառավարութենէն հրաման մը եկաւ, թէ բոլոր Չերքէզները 24 ժամուան մէջ կազմ ու պատրաստ Հալէպուէն ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Մարաշ: Հրամանը շատ խիստ էր, օր առաջ կառքերը լծեցինք եւ ճամբայ ելանք, անցանք Խարբերդէն, քանի մը օրէն Մալաթիա հասանք, հոն քանի մը օր հանգստացանք, անկէ ճամբայ ելանք, 1916 Նոյ. 20ին Մարաշ քաղաքը հասանք:

Մարաշի լուսաւորչական Հայերը աքսորուած էին, սակայն անոնց տուները շատ լաւ վիճակի մէջ էին: Կառավարութիւնը Չերքէզները տեղաւորեց Հայոց տուները: Աղայիս բնակած տունը կը գտնուէր Խիւճալ թաղի մէջ. շատ գեղեցիկ տուն մըն էր, մէջը պաղ ջուրերը գիշեր– ցերեկ կը հոսէին առանց դադարի:

Մեր թաղամասին մէջ կային մզկիթ մը եւ եկեղեցի մը Ս. Կարապետ անունով: Մարաշի գրեթէ բոլոր տուները աղբիւր ունէին. լաւ բարեխառն կլիմայ մը ունէր: Տեղական կեանքին շուտ վարժուեցանք:

Այդ ձմեռ, աղաս չերքէզ կին մը առաւ, ամուսնացաւ, նպարավաճառի խանութ մը բացաւ, ես ալ սովորականին պէս անասունները արածելու կը տանէի. հոդ է որ ծանօթացայ հայրենակիցներ Սամսոն Ալեքսանեանին եւ քանի մը ուրիշ հայ տղոց, որոնք ինծի պէս Չերքէզներու քովն էին:

Աղայիս առած նոր կնոջ հետ չկարողացայ հաշտուիլ, դէշ բնաւորութեան տէր էր եւ խիստ հայատեաց. անկարելի եղաւ այլեւս հոն մնալ. որոշեցի փախիլ: Մարաշէն մէկ ժամ հեռաւորութեան վըրայ գիւղ մը կար թրքական. հոն գացի. ինծի ծանօթ հայ տղայ մը կար, ան ալ ինծի պէս իր աղային քովէն փախած, եկած էր այդ գիւղը՝ Թուրքի մը քով, անոր անասունները կ՚արածէր: Այդ գիւղին անունը Թեքերէկ էր. գացի դտայ հայ ընկերս որ Ալի կը կոչուէր, եւ եղելութիւնը պատմեցի իրեն:

Հոգ մի ըներ, ըսաւ, շատ աղնիւ մէկը գիտեմ, եկուր քեզի անոր կը տանիմ եւ կարծեմ թէ քեզի պէս մէկու մը պէտք ունի:

Առաւ հետը տարաւ Այնչէհ խանումին տունը, ուրու երկու տղաքն ալ պատերազմի պատճառաւ զինուոր գացած էին: Բաւական հարուստ ընտանիք մըն էր. բազմաթիւ անասուններ ունէին: Շատ մեծ հաճոյքով ընդունեցաւ, պայմանաւորուեցանք վճարումին մասին. քսան ղրուշ ամսական, ուտել, խմել, պառկիլ, բայց հագուստ ու կօշիկ իմ հաշւոյս: Ստիպուած ընդունեցայ այդ պայմանը եւ սկսայ աշխատանքի. ամէն առաւօտ անասունները արածելու կը տանէի ուր կուգար նաեւ ծանօթ ընկերս որ Ալի կը կոչուէր: Միասին կ՚անցընէինք ամբողջ օրը՝ իրիկունները անասունները հաւաքած տուն կը բերէինք:

Այսպէս շարունակեցի 1917 Մայիսէն մինչեւ Սեպտեմբեր, որովհետեւ այդ հինգ ամսուան մէջ ստացած էի 100 ղըրուշ, ան ալ իմ հայ ընկերոջս՝ Ալիին հետ լէպլէպի եւ շաքար գնած էինք, քովս մնացած էր քսան ղրուշ: Վրաս–գլուխս պատառ – պատառ եղած էր եւ գրեթէ բոպիկ էի:

Իրիկուն մը տուն վերադարձիս տեսայ, որ Այնչէհ խանումին տունը լեցուն մարդ կար, մէջտեղերնին ալ երիտասարդ զինուոր մը նստած: Անմիջապէս հասկցայ որ տղուն մէկը եկած էր եւ գիւղացիները եկած էին աչքի լոյսի:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(Շար. – 10)

ՈՎԿԻԱՆՈՍԸ՝

ԴԵՂԱՐԱՆ

Երկար տասնամեակներէ ի վեր գիտութեան տարբեր բնագաւառներու ներկայացուցիչներ իրենց ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն ովկիանոսներու վրայ: Յայտնի է, որ ծովերն ու ովկիանոսները սննդանիւթերու անսպառ շտեմարան կը հանդիսանան: Այդ է պատճառը, որ գիտնականները կը մտածեն, թէ մօտ ապագային անհրաժեշտ պիտի ըլլայ օգտուիլ այդ աղբիւրէն, որպէսզի սնունդ հայթայթուի մեր մոլորակին օր աւուր աճող բնակչութեան:

Գիտնականի մը հաշիւներով՝ երկրագունդի ջրային աւազաններու սննդային աղբիւրները հազար անգամ աւելի են մշակուած հողերու արտադրած բոլոր տեսակի մթերքներու քանակէն: Ասկէ զատ, ջրիմուռները եւ ովկիանոսի բոյսերը 4–5 անգամ աւելի օրկանական նիւթեր կը պարունակեն, բաղդատմամբ ցամաքի բոյսերուն:

Տարբեր երկիրներու մէջ կատարուած հետազօտութիւնները կը պարզեն, թէ ծովի բուսական աշխարհը մեծ հեռանկարներ կը բանայ մարդկութեան առջեւ՝ օգտակար շատ մը դեղերու պատրաստութեան համար: Օրինակ, թունաւոր ձուկերու ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ անոնք կրնան ծառայել զանազան դեղերու պատրաստութեան, դեղեր, որոնք կը բուժեն մորթի հիւանդութիւններ, կը խթանեն ջիղերը եւայլն:

Ինչպէս ծանօթ է, օձի թոյնը խիստ կարեւոր եւ օգտակար դեղ է, սակայն անիկա ձեռք կը ձգուի մեծ դժուարութեամբ եւ աննշան քանակութեամբ: Եւ, ահա, ջրաբնակ որոշ կենդանիներ, մասնաւորաբար թունաւոր մեդուսաները, հարուստ շտեմարան կրնան դառնալ օձին թոյնը փոխարինելու մարզին մէջ: Ասիկա շատոնց հաստատուած է:

Վերջին տարիներուն գիտնականները բաւական արժէքաւոր կենսաբանական նիւթեր կը ստանան ծովի վարունգէն: Անոնք յոգնածութեան վերջ կուտան, յիշողութիւնն ու տեսողութիւնը կը սրեն, մարմնին դիմադրողականութիւնը կ'աւելցնեն: Բայց դեռ աւելին կայ: Այսօր գիտնականները մեծ եռանդով հակաքաղցկեղի դեղերու նիւթեր կը փնտռեն շնաձուկին լեարդին, որոշ թունաւոր օձերու մաշկին, ծովի ոզնիներու եւ առանձին ջրիմուռներու հիւսուածքներուն մէջ: Աւստրալիացի եւ ճափոնցի գիտնականներ այն միտքը կը յայտնեն, թէ ծովն է որ մարդիկը պիտի ազատէ քաղցկեղի «քմահաճոյքներէն»:

Ջրիմուռներու միջոցաւ այնքան բազմազան դեղեր կրնան պատրաստուիլ, որ անոնց թիւը, ըստ գիտնականներու, կըրնայ շատ աւելի ըլլալ ցամաքային բուսական աշխարհէ ձեռք ձգուած դեղերու քանակէն: Այս պատճառով է, որ արդէն գործնական քայլեր կ'առնուին, որպէսզի ջրիմուռներու «արտադրութիւն»ը աւելնայ: Օրինակ, Ճափոնի ծովափին հիմնուած են ջրիմուռներու առաջին «մարգագետինները»: Այդպիսիներ շատ շուտով կը ստեղծուին Ֆրանսայի, Պուլկարիոյ, Արժանթինի, Քանատայի, Հնդկաստանի մէջ: Ուշադրութեան արժանի է նաեւ այն, որ Անգլիոյ մէջ արդէն քանի մը տարիէ ի վեր ծովի բուսականութենէն օգտակար դեղեր կը ստանան երախաներու եւ ծերունիներու համար: Առաջիններուն մօտ անոնք կ'օգտագործուին իբրեւ ախորժաբեր, ակռաները զօրացնող, իսկ տարեցներուն մօտ՝ իբրեւ ոսկորային կաղապարը? կանխող միջոցներ: Ֆրանսացի դեղաբաններ նկատել կուտան, թէ Ատլանտեան ովկիանոսի խորութիւններուն մէջ աճող բոյսեր կը պարունակեն չափազանց արժէքաւոր նիւթ մը, որ կրնայ բուժել սակաւարիւնութիւնը: Մ. Նահանգներու մէջ ալ արդէն ծովի բոյսերէն նոր հակապիոթիկ մը կը պատրաստեն, որ կը փոխարինէ բժշկութեան շատ ծանօթ փենիսիլինը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՅՐՈՊԻ մեկնած է Նոյեմբեր 18ին Գարեգին Արք. Սարգիսեան, Ամերիկահայ Արեւելեան Թեմի Առաջնորդը: Կը մասնակցի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ընդհանուր համագումարին:

ԹՐՈՅԻ (Մ. Նահանգներ) Ս. Խաչ եկեղեցին հրոյ ճարակ դարձած է: Հրդեհը ծայր տուած է ելեկտրական խանգարումի հետեւանքով: 145 տարուան հնութիւն ունեցող այս շէնքը գնուած էր տեղւոյն հայ համայնքին կողմէ 13 տարի առաջ եւ եկեղեցիի վերածուած էր Ս. Խաչ անունով: Եկեղեցւոյ հովիւը՝ Զարեհ Քհնյ. Մարոնեան յայտարարած է, թէ «առաստաղը փուլ եկած է, դերաններն ու սիւները վնասուած են եւ թէ խորանը, նկարներն ու եկեղեցական միւս իրեղէնները ամբողջովին վնասուած են»: Եկեղեցւոյ կողքին գտնուող կրթական եւ հանրային նպատակներու համար գործածուող շէնքը անաղարտ մնացած է:

ՏԻՖԼԻՍԻ մէջ, Նոյեմբեր 11ին, մեռած է շրջանի վեթերան եւ հաւատաւոր ընկերներէն Երուանդ Քամառ: Ողբացեալ ընկերը տասնամեակներ շարունակ Տիֆլիսի ազգային, մշակութային եւ կուսակցական կեանքի կեդրոնական դէմքերէն էր եւ կ'աշխատակցէր «Հայրենիք» ամսագրին եւ օրաթերթին, ինքնագիր ու թարգմանական գործերով, ինչպէս նաեւ թղթակցութիւններով:

ԷՇՐԵՖԻԷԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 12ին, յուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընկ. Կարօ Գէորգեանի: Հ. Յ. Դ. «Պալաքեան» կոմիտէի ընկերներ ողբացեալին մարմինը հիւանդանոցէն փոխադրած են եկեղեցի, ուր, արարողութենէն ետք, Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ դամբանական խօսած է ընկ. Տիգրան Ոսկունի, ներկայացնելով հաւատաւոր դաշնակցականը, հայրենասէր Հայը, մասնաւորաբար շեշտը դնելով ողբացեալին հրապարակագրական վաստակին վրայ: Այնուհետեւ ընկերոջ մարմինը փոխադրուած է Ֆըրն Շըպեքի գերեզմանատունը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ «Սթեթլըր Հիլթըն» պանդոկի շքեղ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 9ին, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցած է Աւ. Իսահակեանի ծննդեան հարիւրամեակի տպաւորիչ հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է կազմակերպիչ մարմնին ատենապետը Անդրանիկ Փօլատեան: Բանախօսած են Տոքթ. Գրիգոր Մաղաքեան (անգլերէն) եւ Տոքթ. Հրանդ Մարգարեան (հայերէն): Հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Խասեան Սանուց, Թէքէեան Մշակութային, Համազգային Հայ Մշակութային եւ Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութիւններու Նիւ Եորքի մասնաճիւղերուն կողմէ:

Իզմիրցիներու տարեկան հոգեհանգիստը եւ հոգեճաշը

— Օ —

Ամէն տարուան նման, այս տարի եւս Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Իզմիրի եղեռնի նահատակներուն հոգեհանգիստը, Կիրակի Նոյեմբեր 16ին, ի ներկայութեան Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան վարչութեան եւ հոծ թիւով անդամներու:

Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան յուզիչ եւ բովանդակալից ելոյթով մը անդրադարձաւ Իզմիրի տխուր եղեռնին, որուն զոհ գացին տասնեակ հազարաւոր հայրենակիցներ, եւ կոչ ըրաւ ուրիշ հայրենակցական միութիւններու ալ որ հետեւին իզմիրցիներու օրինակին եւ ամէն տարի ոգեկոչեն իրենց նահատակները:

Պատարագէն եւ հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք ներկայ Իզմիրցիներուն մեծ մասը ուղղուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նորակառոյց Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնը, ուր մեծ խնամքով պատրաստուած էին հոգեճաշի սեղանները:

Իզմիրի Հայրենակցական Միութեան վարչութեան կողմէ նախագահը՝ Պր. Հ. Մ. Սարեան ներկաներէն խնդրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգել մեր նահատակներուն անմոռաց յիշատակը, որմէ ետք լսուեցաւ հայրենի երգչուհի Լուսինէ Զաքարեանի հոգեզմայլ երգեցողութիւնը:

Միութեան նախագահը, օրուան պատշաճ հակիրճ ելոյթով մը մասնաւոր շնորհակալութիւններ յայտնեց Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահ Ալեք Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի արժանաւոր նախագահ Նուրհան Ֆրէնկեանի, որոնց ջանքերուն շնորհիւ կարելի եղաւ Փարիզի մէջ ունենալ ներկայանալի հաւաքատեղի մը, ուր ամէն հայ կազմակերպութիւն հնարաւորութիւնը ունի հայկական մթնոլորտի մէջ նման հաւաքոյթներ սարքելու:

Տիկին Ե. Իչգալըչեան խօսք առնելով շեշտեց հայերէն լեզուի կարեւոր դերը գոյատեւման պայքարին մէջ, որմէ ետք Տիկ. Մ. Ֆերմանեան արտասանեց Հ. Գույումճեանի մէկ յուզիչ քերթուածը՝ Իզմիրի աղէտին մասին: Տիկ. Ժ. Ֆէնէրլիեան իր գեղեցիկ ձայնով հայկական քանի մը երգեր երգեց, իսկ Պր. Դ. Ճիզմէճեան արտասանեց ու նաեւ քանի մը սրտբաց խօսքեր ուղղեց ներկաներուն: Բոլոր ելոյթներն ալ արժանացան ջերմ ծափերու:

Հայկ. երգերու շարքով մը հանդէս եկաւ երիտասարդ տաղանդաւոր երգիչ Պր. Միհրան Էլմայեան, որ իր պարիթոնի հնչեղ ձայնով հմայեց ներկաները ու անոնց անվերջ ծափերուն տեղի տալով երգեց նաեւ Կոմիտասի անմահ Կռունկը:

Պր. Հ. Գույումճեան Իզմիրի անցեալ յուշերու մասին խիստ հետաքրքրական ելոյթ մը ունեցաւ, իսկ վերջին խօսողը եղաւ Միութեան պատուոյ նախագահը՝ Զ. Խանդատեան, որ ի միջի այլոց յիշեց թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադիր Պօղոս փաշա Նուպար եւ այժմու նախագահը՝ Ա. Մանուկեան երկուքն ալ բնիկ Իզմիրցիներ են:

Պր. Ժան Խըտըշեան Իզմիրի հրդեհին մասին կարճ բայց չափազանց տպաւորիչ ֆիլմ մը ցուցադրեց, որ յուզեց ներկաները ու տխուր յիշատակներ արթնցուց շատերու հոգիներուն մէջ:

Ներկաները իրենց անկեղծ շնորհակալութիւնները յայտնեցին Իզմիրի Հայր. Միութեան վարչութեան, որ առիթը ընծայած էր իրենց քով քովի գալու ու միասնաբար յիշելու իրենց նահատակները եւ փափաք յայտնեցին որ ուրիշ հաւաքոյթի առիթներ եւս ստեղծուին հայկական այս գեղեցիկ յարկին տակ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ի ԾԱՊԼՎԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԺԲ.

Մաշկերտ, 27 Փետր. 1909

Այս բանակցութեան միջոցին՝ Կօլօշենց Սեդօ յանկարծ վերցուց իր հաստ դաւազանը եւ ուժգին խփեց Սերքոյի գլխին: Գլուխը պատառուեց եւ արիւնը սկսաւ հոսիլ: Դա եղաւ կռուի ընդհանուր նշանը.

Կռուեցէ՛ք տղերք, կռուեցէ՛ք քաջ քաջ,
Անվեհեր կանգնած թշնամու առաջ,

սկսաւ երգել Խեւ Աւօ: Ու ահա մէկէն Սերքոյի տնէն դուրս խուժեցին իր տղաքն ու փեսաները, բիրերով զինուած, նաեւ Սըհօ Ջան, Փրենց Յարօ ու իր փեսան, եւ ուրիշ յետադիմական տարրեր: Պայքարը ստացաւ սոսկալի երեւոյթ, կռուողներու կատաղութիւնը մէկ կողմէ, կիներու եւ մանուկներու վայնասունը միւս կողմէ, մի աննկարագրելի տեսարան կը պարզէին: Մեր տղերքը աննման քաջութիւն ցոյց կուտային եւ անշուշտ վերջնական յաղթանակը կը մնար մեզ, երբ լսուեց կիներու մի ահարեկ աղաղակ.

— Քրդերը կուգան...

Եւ ահա՛ նշմարեցի տասնըհինգի չափ զինեալ ձիաւորներ, որոնց մէջ կ'երեւային Քոմրաշ գիւղի Կարլ Մաքս Կլուբի մի քանի անդամները, իրենց նախագահին ղեկավարութեան տակ:

Մի ուժգին հրացանաձգութիւն լսուեց. Րէս Սերքօ վատաբար փռուեցաւ գետին. մեր քաջ ընկեր Աւօ եւս առիւծի պէս ընկաւ: Երկուքն ալ մեռած էին: Մոմէնթը կրիտիկական էր. ես շտապեցի դէպի եկեղեցի, մտայ ներս, դիմեցի դէպի խորանը, որու ետեւ գտայ մի ինչ որ նկուղ. վերցրի կափարիչը եւ ծածկուեցայ հոն, կափարիչը վերստին գոցելով: Քսանըչորս ժամ մնացի այդ տեղ, անախորժ դրութեան մէջ:

Երբ ամէն աղմուկ դադրեցաւ եւ վստահ եղայ թէ Քոմրաշի Քրդերը մեկնած էին, դուրս ելայ թաքստոցէն: Եկեղեցին ամբողջ թալանուած էր, թալանուած էր եւ Ծապլվար, Րէս Սերքոյի, Սըհօ Ջանի, Կօլօշենց Սեդոյի, Տէր Սահակի, Սմենց Վարդանի, վերջապէս բոլոր աչքի ընկող տուները կ'այրէին տակաւին, այրած էր եւ նորաշէն դպրոցը Տեսայ Տէր Սահակի, Սեդոյի, Վարդանի եւ ուրիշներու դիակները որոնք իրենց արիւնով գետինը կը ներկէին:

Գիւղին մէջ չկար ոչ մի կենդանի շունչ. ողջ մնացողները խոյս տուեր էին մօտակայ գիւղերը: Աւերակ եւ ամայութիւն կը տիրէր ամէն կողմ:

Տեսարանը ցնցող եւ տպաւորիչ էր:

Պաշտօնս աւարտած համարելով որոշեցի անմիջապէս հեռանալ գիւղէն. սակա՛յս որ փոխադրութեան միջոցներ չկային եւ ստիպուեցայ ոտքով գնալ: Բարեբախտաբար մի քանի ժամ քալելէ ետքը դաշտի մէջ նշմարեցի Րէս Սերքոյի էշը որ կ'արածէր: Փութացի իր մօտ, հեծայ վրան ու այսպէս հասայ Մաշկերտ գիւղը, ուրկէ կը գրեմ այս նամակը:

Այսպէս ուրեմն գաղափարային ազնիւ կռիւը տուաւ իր անդրանիկ զոհերը, արիւնը հոսեց եւ ոռոգեց դասակարգային պայքարի դաշտերը, որոնք ի հարկէ պիտի արգասաւորուին ու պիտի տան իրենց արդիւնքը: Մենք կատարեցինք մեր պարտականութիւնը եւ այժմ խղճի հանդարտութեամբ կը սպասենք քաղելու մեր ջանքերու պտուղը:

Առ այժմ մտադիր եմ մնալ Մաշկերտ: Գիւղը աւելի բազմամարդ է քան Ծապլվար: Գործունէութեան մի նոր դաշտ կայ հոս. նո՛ր փրոփականտ, նո՛ր կազմակերպութիւն, նո՛ր պայքար, նո՛ր արդիւնք:

Երեւոյթները մխիթարական ու քաջալերիչ են: Պէտք չէ վհատիլ եւ պէտք է պատրաստել կռուի նոր ասպարէզ:

Փող ուղարկեցէ՛ք իմ նոր հասցէին:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Նշան Ռըստիկեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Ռըստիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ռըստիկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ալթունեան եւ զաւակները (Փարիզ), կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՆՇԱՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի Նոյ. 30, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կիրակի, Նոյ. 30ին ընդհանուր հոգեհանգիստ կը կատարուի Սէն-Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցին առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առյաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերուն, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր անդամներու, նուիրատուներուն եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստող եւ հայրենի հողերուն մէջ հանգչող: Հաւատքը մեր վստահելի հոգ: Պատարագ ժամը 10ին, կը պատարագէ ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՑ ՏԷՏԷԵԱՆ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարգարիտ Տէր-Գրիգորեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր-Գրիգորեան ընտանիքին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարկոսեան ընտանիքի բոլոր պարագաներուն, իրենց քրոջ, տալոջ եւ հօրաքրոջ Տիկին Ֆիլոմէն Շանպիեանի կսկծալի մահուան տխուր առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԴԱՒՐԱՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է խնջոյք մը Նոյ. 30ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրայօժար մասնակցութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ:

Նաեւ երգ, արտասանութիւն, անակընկալներ:

Հաճելի մթնոլորտ — ճոխ պիւֆէ

Բացառիկ պատրաստութեամբ շատ մը ուտելիքներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ Նոյ. 29, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅ 30, կը կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց որոնք ծառայեցին թաղին բարօրութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց 8, պատարագ 10, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11, հոգեհանգիստ 11.50:

Ծանօթ.— Մատաղի մասնակցիլ փափաքողները թող բարեհաճին դիմել թաղականութեան:

Déjeuner-Dansant

L'UNION D'AIDE
AUX ETUDIANTS ARMENIENS

Vous invite à participer au DEJEUNER DANSANT qu'elle organise le Dimanche 7 Décembre à 13 heures, au YAN'S CLUB 5, Avenue Reille — PARIS (13e).

PRIX du Repas 65 Fr.

Réservations : Madame KERMEZIAN
15, Rue de Cléry, Paris 2e
Tél. : 236-94-91

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Երեքշաբթի, Դեկտ. 2ին, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը, 38 Վիլլա Ռուվըրոլ, Անիէռ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍէՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Կիրակի Նոյեմբեր 30 ժամը 12.30ին
Club House sur le Vieux Port
34 Bd. Charles Livon, 13007 Marseille
Անակնկալներ, հաճելի միջավայր:
Ճաշագին 50 փր.

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise UN DEBAT, sur le thème :

LES ARMÉNIENS ET LA TURQUIE D'AUJOURD'HUI

— L'ONU et le paragraphe 30, et la protection des minorités
— Sauvegarde culturelle : langue, religion, architecture.

Participent au débat :

Monsieur COUTANT DE SAISSEVAL
Grand Chancelier de l'Ordre de Saint Lazare de Jérusalem
REVEREND PERE DALMAIS
MONSIEUR JUVIGNY
Délégué de la France auprès de la Commission des des droits de l'homme de l'ONU
C. D. C. A.

Le Mardi 2 Décembre à 20 h. 30
au CENTRE CHAILLOT-GALLIERA
28, Avenue George V, Paris — Métro Alma-Marceau et George V

ՎԻԷՆԻ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Նոյ. 29 երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

PONT-EVEQUE — LA PAIRERIE

պարասրահին մէջ:

Ընկերակցութեամբ
GUY MARCELLIN

Նուագախումբին կը մասնակցին
ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ (ջութակ)
ՄԻՀՐԱՆԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (սրինգ)

Նախօրօք սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել

André Décor, Tél. 85-63-03
La Boîtes à Fringues, Tél 85-27-08

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28 ժամը 9ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28, ժամը 21ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 28) ժամը 20.30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ Նոյ. 28, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպութեամբ Սէնթ-Էթիէնի Բարգէն Սիւնի խումբին, Նոյ. 29, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Grand Bal

DU NOR SEROUND DE ST. ETIENNE
Samedi 29 Nov. de 21 heures à l'aube
REX - DANCING
4, Rue Praire — St. Etienne
Orchestre : LES SHADES
AMBIANCE ET BUFFET ARMENIENS — TENUE CORRECTE EXIGEE

MATERIEL DE REPASSAGE INDUSTRIEL & ARTISANAL
Pour CONFECTIONNEURS & BONNETIERS

- Chaudières électriques (en pression en 8 minutes)
- Tables vaporisantes, chauffantes, aspirantes
- Fers vapeur de très haute qualité
- presses etc.

s.a. APPREX 61 rue de Chabrol 75010 Paris
téléphone : 770.70.89 — 824.68.26 — 523.23.04

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

DEPART CHAQUE SAMEDI

Paris - Athènes - Paris

A partir de

850 Fr.

Week-End et séjours de moins d'un mois

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS
DEPARTS SPECIAUX POUR NOEL ET PAQUES

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
29
SAMEDI
29 NOVEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20	

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.452

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.452

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

— Օ —

Բ.

Ֆրանսական ձայնասփիւռը, հեռատեսիլն ու մամուլը չեն կրնար ամբողջական ու ճշգրիտ գաղափար մը տալ Լիբանանի աննախընթաց եւ զարհուրելի ողբերգութեան մասին:

Բարեբախտութիւն կը համարէինք, որ Լիբանան զերծ էր մնացած 1948էն 1973՝ քառորդ դարու ընթացքին իրարու յաջորդող արաբեւիսրայելեան չորս պատերազմներէն: Իսրայելացիք պարբերաբար կը յարձակէին հարաւային Լիբանանի կարգ մը գիւղերուն վրայ, ուր ենթադրաբար կ'ապրէին պաղեստինցի ֆէտայիներ. կ'աւերէին մաս մը հողաշէն խրճիթներ եւ կը սպաննէին սահմանափակ թիւով բնակիչներ:

Սակայն ինչ որ տեղի կ'ունենայ 7–8 ամիսէ ի վեր Պէյրութի եւ արուարձաններուն, Տրիպոլիսի, Զղորթայի կամ Զահլէի ու Պաալպէքի շրջաններուն մէջ այնքան ահռելի է, որ կարծէք թէ Լիբանան եւս ռազմադաշտ է դարձած Սուրիոյ, Յորդանանի կամ Եգիպտոսի պէս:

Ամիսներէ ի վեր գրկուած Պէյրութի մեր պաշտօնակից Ազդակէն, որ շատ անկանոն կը հրատարակուի, յաճախ նոյնիսկ բնաւ լոյս չի տեսներ՝ խմբագրատունը գտնուելով կռիւներու գօտիին մէջ: վերջերս պատահմամբ ստացանք տրցակ մը հին թիւերու:

Սեպտեմբեր 27ի թիւին մէջ գտանք նկարագրութիւն մը՝ «Պէյրութի աւերակներուն մէջ: Տարիներու քրտինք ու վաստակ մոխիրի վերածուած» խորագրին տակ:

Հակառակ անոր, որ ապահովութիւնը բոլորովին չէր հաստատուած, Ազդակի խմբագիրը փորձած է շրջապտոյտ մը կատարել մայրաքաղաքին մէջ, զգուշութեամբ ու վախով, սկսելով Ասուր հրապարակէն: Փակ մնացեր էին բոլոր վաճառատուները, դրամատուները, խանութներն ու սրճարանները: Մեծ վնասներ կրած էր Աւէյլի շէնքը, ուր կը գըտնուին Էռ-Ֆրանսի, Շէլի եւ այլ մեծ ընկերութեանց կեդրոնական գրասենեակները: Մաարատ տանող ճամբուն անկիւնը երկու մեծ խանութներ զոհ գացեր էին ուժանակներու եւ հրդեհներու: Առնըմէ Աքթուած գրատունը գրեթէ բոլորովին փճացեր էր: (Պէյրութէն վերջերս Փարիզ հասած լիբանանցի մը հաստատեց մեզի թէ բոլորովին կողոպտուած եւ հրկիզուած է Լիպրէրի տիւ Լիպան մեծ գրատունը՝ Ռիյատ Սոլհ հրապարակին վրայ):

Ազդակի խմբագիրը կը շարունակէ.

«Քիչ հեռուն Ազարիէ շէնքին առջեւ երբ հասանք, հազիւ կրցանք զսպել մեր արցունքը: Քանդուած վաճառատուններ, այրուած խանութներ եւ ածխացած պատեր նոր տեսարան մը պարզած էին բոլորին աչքերուն առջեւ: ... Շէնքին կողքի նեղ փողոցէն անցնելով մտանք ներսի կողմը, ուր կրակը չէր խնայած որեւէ խանութ: Ամէն ինչ սեւ էր ու քանդուած: Կարգ մը խանութներու կմախքները մնացած էին միայն: ... Պիպլոս վարժարանը, ժողպրաններու հաշուակալութեան գրասենեակները, Թղթակիցներու սենեկքային կեդրոնատեղին եւ Հարիրի հասնող ուրիշ գրասենեակներ եւ քառանկիւն շէնքին կեդրոնը գտնուող սրճարանը ածխացած էին:

«Բազմաթիւ Լիբանանահայերու գործատեղիները եւ աշխատանոցները անհետացած էին, ռումբերը, ուժանակները, հըրդեհը եւ հրձիգ հրթիռները անխնայ զարկած էին քրիստոնեային, իսլամին, Հայուն, Տիւրզիին կամ ոչ-Լիբանանցիին խանութներն ու վաճառատուները»:

Կէս ժամ շրջելէ ետք այդ կեդրոնին մէջ, խմբագիրը ուղղուեր է դէպի Մաարատ, յետոյ Խօրհրդարանի շէնքին առջեւէն դէպի նշանաւոր Սուք Սըրսոքը, ուր խանութ ունին բազմաթիւ Հայեր: Այս շուկային կէսը զոհ գացած էր հըրդեհին եւ գողութեան: Կարգ մը ճամբաներ փակուեր էին փլած շէնքերու քարերով: «Թապէտներու եւ Թապպարայի շէնքերուն առջեւ տեսարանը ծանր էր. իսկ գարշելի հոտը անդրդուելի»:

Գողութենէ, կողոպուտէ կամ հրդեհէ զերծ մնացած կարգ մը խանութներու սեփականատէրեր զանազան միջոցներով կը փորձեն եղեր պարպել իրենց ապրանքը, հեռացնելու համար վտանգաւոր գօտիէն: «Էլ Արայի» պանդոկի փլատակներէն 41 զոհերու դիակներ գտնուեր են: «Գարշելի հոտը կրկնապատկուած էր»:

Դժբախտ եղբայրներէն մէկը յայտներ է, որ իրենց ընտանիքի հինգ խանութներէն որեւէ մէկը չէր փրկուած: «Քիչ հեռուն, հայ երիտասարդ մը, արցունքը աչքերուն, ըսաւ.— «22 տարուան աշխատանքս կէս ժամէն փճացաւ»: Խանութը կմախքի վերածուեր էր:

Խմբագիրը ուզեր է ուղղուիլ դէպի Ռիվոլի շէնքը, ուր կային վնասուած ուրիշ խանութներ, բայց փամփուշտներու ձայները ստիպեր են զինքը արագօրէն հեռանալ այդ շրջանէն: Պուրճի հրապարակէն նետուած գնդակներու արձագանգը կը հասնէր Ռիատ Սոլհ հրապարակը, ուր գտնուող հետաքրքիրներ սկսեր են վազել խուճապահար եւ պատսպարուիլ: Խմբագիրը հազիւ կրցեր է անվտանգ հասնիլ Ազդակի տպարանը:

Այս դէպքերը պատահեր էին Սեպտ. 27ին: Անկէ ի վեր ընդհարումները, կողոպուտները, հրդեհները, առեւանգումներն ու ամէն կարգի վայրագութիւնները աւելի սաստկութեամբ կը շարունակուին:

Գաղթականներ կ'ապաստանին Դամասկոսի, Լաթաքիոյ, Համայի, Թարթուսի, Պանիասի եւ Հալէպի պանդոկները:

Տխուր կացութեան մատնուած են չէն ու բարգաւաճ Լիբանանի մեր հայրենակիցները:

Այս էջերուն մէջ հրատարակեցինք Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի, «Հայրական Կոչը՝ մեր հաւատացեալ ժողովուրդին» (Յառաջ, 20 Նոյ.): Ինչպէս նաեւ Լիբանանի երեք հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու կոչը (Յառաջ, Նոյ. 27): Անոնց արձագանգ տուաւ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, հրաւիրելով Ֆրանսայի եւ արեւմտեան Եւրոպայի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վարչութիւնները, որ եղբայրական օժանդակութիւն ընձեռեն դժբախտութեան ենթարկուած մեր հայրենակիցներուն:

Վստահ ենք, որ անպատասխան պիտի չմնան այս կոչերը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՔՈՒՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ աւելի երկար կը մնայ

— Օ —

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ ԳՏԱ՞Ծ Է

Քուվ տը Միւրվիլ որ պէտք է չաբթուս վերջ վերադառնար, երկարաձգեց իր ճամբորդութիւնը, ինչ որ անշուշտ լաւ նշան կը նկատուի: Արդարեւ կը թուի թէ Քուվ տը Միւրվիլ որոշ յաջողութիւններ ձեռք ձգած է, որոնք գուցէ կարենան լուծել անլուծելի տագնապ մը: Թէեւ Ֆրանսացին միջնորդ չէ, կրցած է սակայն թելադրութիւններ ընել եւ կարգադրութիւն մը առաջարկել որ չորս մասերէ կը բաղկանայ:

Ա) Քրիստոնեաները կը հրաժարին բաժանումի որեւէ մտադրութենէ: Բ) Սահմանադրական բարեփոխումները զորս կ'առաջարկեն մահմետական – յառաջդիմականները կը սահմանափակուին այնպիսի աստիճանի մը որ ընդունելի ըլլան քրիստոնեաներուն կողմէ: Գ) Պաղեստինեան զինադրութիւնը ինքնակարգապահութեան կուգայ, ինչ որ կը նշանակէ որ կայաններուն մէջ կը համախմբէ իր բոլոր ուժերը, ներկայիս ցրուած ամբողջ երկրին մէջ եւ վերջապէս Դ) Հաշտութիւն: Այս լուրերը սակայն, որ հաղորդուած են յառաջդիմական աղբիւրներէ, չեն հաստատուած Ֆրանսական աղբիւրներէ բայց կը կարծուի թէ Սուրիան ալ պատրաստ է երաշխաւորելու նման կարգադրութիւն մը եւ այս առընչութեամբ, հաւանական ալ կը նկատուի որ Քուվ տը Միւրվիլ Դամասկոս երթայ այս օրերս:

Վերջին 24 ժամերուն համար կ'ըսուէր թէ Պէյրութի վիճակը աւելի հանդարտ է բայց եւ այնպէս վէց մեռեալ կայ:

ՍՊԱՆԻԱ

ՆՈ՞Ր ՃԱՄԲՈՒ ՄԸ ՎՐԱՅ

Ժիսքար տ'Էսթէն Փարիզ վերադարձաւ եւ Մատրիտէն մեկնելէն առաջ իսկ յայտարարած է թէ Սպանիա մաս կը կազմէ Եւրոպայի, նոյնիսկ Սպանիան իր պատմութեամբ եւ քաղաքակրթութեամբ Եւրոպայի հիմնադիրներէն իսկ է եւ Ֆրանսայի Նախագահը կը մաղթէ որ կարենայ ինք ալ մասնակցիլ Եւրոպայի քաղաքական միութեան: Թէ տէռւմին ներկայ եղած են նաեւ Անգլիոյ իշխան Ֆիլիփը, Գերմանիոյ վարչապետը՝ Շէլ, Մարոքի գահաժառանգ իշխանը, փոխ-նախագահ Ռոքֆելլէր, եւայլն: Քանի մը Քիլոմեթր անդին սակայն ցոյց մը կը կատարուէր Քարապանքելի բանտին առջեւ (300 քաղաքական բանտարկեալ կայ) ուր քանի մը հազար հոգի ազատութիւն եւ ընդհանուր ներում (ամնիսթիա՛) կը պահանջէին: Փարիզի մէջ ալ շուրջ հազար հոգի ցոյց կ'ընէին Կամպեթթայի հրապարակը եւ քանի մը հարիւր ալ սպանական դեսպանատան առջեւ:

Ուրբաթ առտու Քոթիտիէն տը Փարին կը հրատարակէր սպանական շաբաթաթերթ՝ «Քամպիօ 16»ի գրաքննուած խըմբագրականը՝ «Պատերազմը վերջացած է»: Եւ կը տեսնուի թէ եթէ այդքան «անմեղ» խմբագրական մըն ալ չէ կրցած լոյս տեսնել Սպանիոյ մէջ, կը նշանակէ թէ ազատութեան արշալոյսը դեռ չէ ծագած:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ»Ի Նոր նախագահը՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

— Օ —

«Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն» կը հաղորդէ Նոյ. 28ի իր թիւով, թէ Հայաստանի «Պետական Անվտանգութեան Կոմիտէ»ի (Քա-Ժէ-Պէ) նախագահը հեռացուած է իր պաշտօնէն: Վերջին ամսուան ընթացքին, ըստ թերթին, Հանրապետութիւններու վերոյիշեալ կոմիտէներու երեք նախագահներ փոփոխութեան ենթարկուած են:

«Կոմունիստ» օրաթերթը, որ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան եւ կառավարութեան օրկանն է (ռուսերէն) հաղորդած է, թէ Արկադի Ռագոզինը փոխարինուած է Ժիրայր Միքայէլեանի կողմէ, իբրեւ նախագահ Հայաստանի «Պետական Անվտանգութեան Կոմիտէ»ի: «Կոմունիստ» փոփոխութեան պատճառը չէ ըսած. գրած է միայն, թէ Ռագոզին այլ պաշտօնի անցած է (Յառաջ՝ Արկադի Ռագոզին 1972 Նոյեմբեր 21ին կոչուած էր այդ պաշտօնին: Նախապէս Գէորգ Բաղամեանցն էր):

Նոյն թերթը կը հաղորդէ նաեւ, թէ Վասիլի Շեւչենկօ Ղազախստանի «պետական Անվտանգութեան Կոմիտէ»ի նախագահ նշանակուած է: Ցարդ նոյն պաշտօնը կը վարէր Տաճիկիստանի մէջ:

Քանի մը տողով

ՖԵԼԻՍԻԷՆ ՄԱՐՍՕ ընտրուեցաւ ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ, Մառսէլ Աշարի աթոռին եւ նոյն ատեն Փիէր Էմմանուէլ հրաժարեցաւ: Այս վերջինին առարկութիւնն այն է որ Մառսօ, ծագումով Պելժիացի, գրաւման շրջանին աշխատած է ձայնասփիւռի կայանը: Ակադեմիայի կանոնագիրը սակայն հրաժարում չի նախատեսեր, արդարեւ մարդ չի կրնար հրաժարիլ անմահութենէն:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ չափաւորական տարրերը կ'ամրապնդեն իրենց դիրքը: Երկու ձախ զօրավարներ՝ Ֆապիաօ եւ Տէ Քարվալհօ ստիպուեցան հրաժարիլ քոփքոնէն (զինեալ ոստիկանութիւն), որ իր կարգին լուծուեցաւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 20)

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Կոպեռնիկոսի 500ամեայ յոբելեանին առթիւ Ակադ. Վ. Համբարձումեան պարգեւատրուեցաւ «Ծառայութիւն» երրորդ աստիճանի լեհական շքանշանով:

×

ՀԱԿԱՄՇՈՒՇԻ ԼԱՄԲԵՐ

Երեւանի լամբերու գործատան մէջ սկսան լամբեր արտադրել, որոնք պիտի զետեղուին հակամշուշի լապտերներուն մէջ: Արդէն 4000 լամբ պատրաստուեցաւ: Գործատունը մէկ ժամուան մէջ 300 լամբ կրնայ պատրաստել:

ԵՐԲ ԷՋ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

•

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԱՅՐԻՎԱՆՔԻ ԴՊՐՈՑԸ ՄԽԻԹԱՐ ԵՒ ՍԻՄԷՈՆ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑԻՆԵՐ

Միջնադարեան դաստիարակչական ամրոցներու կարգին՝ 13 – 15րդ դարերու ծաղկուն իր վիճակով եւ անուանի վարդապետներով կը յիշատակուի Այրիվանքի կամ Գեղարդի դպրոցը, որ գոյութիւն ունեցած է ութերորդ դարէն սկսեալ: Կը գտնուի Երեւանէն մօտաւորապէս քառասուն քիլոմեթր հեռու, դէպի հարաւ-արեւելք, այժմու Կոտայքի շրջանին մէջ:

Մինչեւ 1930ական թուականներ՝ աղօտ տեղեկութիւններ միայն գոյութիւն ունէին վանական այս կեդրոնին ու հոն ծառայող գլխաւոր երկու վարդապետներուն, Մխիթար եւ Սիմէոն Այրիվանեցիներու մասին: Սակայն վերջին քառասունէ աւելի տարիներուն ձեռք բերուած ձեռագրային կարգ մը աղբիւրներ եւ բանասիրական ուսումներ այսօր նոր լոյս սփռած են անցեալին վրայ, բերելով վկայութիւններ եւ փաստական տուեալներ ուսումնական այն դերակատարութեան մասին՝ զոր խաղացած է վանական այդ կեդրոնը 700ական տարիներէն մինչեւ 1400ական թուականներ:

Հոգելոյս Գարեգին Ա. կաթողիկոս Յովսէփեանց, իր երկու գործերուն՝ «Խաղբակեանք կամ Պռոշեանք» եւ «Մխիթար Այրիվանեցի» անուն աշխատասիրութեանց մէջ, նորագիւտ ձեռագրային արձանագրութիւններու վրայ հիմնուած, կը հաստատէ որ Այրիվանքի սկզբնական օրերու միաբաններէն եղած է Գրիգոր Գողիկ՝ ութերորդ դարու յայտնի երաժշտագէտ Ստեփանոս Սիւնեցիի դասակիցներէն, որուն հետ թարգմանութիւններ կատարած է յունարէն բնագիրներէ:

Գողիկի մասին կը խօսի նաեւ Այրիվանքի դպրոցի ամէնէն կարկառուն ուսուցչապետներէն Մխիթար Այրիվանեցի (1222 – 1295), երբ իր ժամանակագրային վկայութեանց կարգին կը ներկայացնէ զայն իբրեւ «յառաջադէմ ի գիտութիւն գրոց եւ յարուեստս երաժշտականութեան»: Համաձայն նոյն վկայութիւններուն՝ Ստեփանոս Սիւնեցի եւ Գրիգոր Գողիկ իրենց ուսումը ստացած են Դուինի մէջ, ապա մեկնած են Աթէնք, կատարելագործելու համար իրենց գիտական կրթութիւնը: — «Ուսան զամենայն սահմանս փիլիսոփայութեան իմաստնոց արտաքնոց եւ քաջատեղեակք եղեն աստուածաշունչ մեկնչաց», կը գրէ Այրիվանեցի՝ Գողեցիի եւ Սիւնեցիի մասին խօսելով, ու կ՚աւելցնէ որ անոնք, երկուքն ալ, երաժշտական բազմաթիւ յօրինումներով ճոխացուցած են մեր սրբազան գրականութեան ստեղծագործութիւնները:

Կրթական այս վառարանը, սակայն, ամէնէն աւելի փայլած է 13րդ, 14րդ եւ 15րդ դարերուն՝ Մխիթար Այրիվանեցիի տնօրէնութեան օրերէն սկսեալ: Մատենագրային, ճառային եւ խրատական իր գործերով՝ Մխիթար աննախընթաց վարկ ապահոված է ու դարձած ընդհանուր ուշադրութեան առարկայ:

Գարեգին կաթողիկոս Յովսէփեանց, իր «Մխիթար Այրիվանեցի, նորագիւտ արձանագրութիւն եւ երկեր» անուն աշխատասիրութեան մէջ (1931) կը յիշատակէ որ կենցաղային եւ խրատական հարիւրյիսունէ աւելի հարցերու մասին խորհրդածութիւններ եւ թելադրութիւններ ունի հռչակաւոր վարդապետը՝ ցոյց տալու համար դաստիարակչական այն ուղղութիւնը, որուն պէտք է հետեւիլ սերունդներու բարոյական պատրաստութեան գործին մէջ:

Պատասխանելով Սարգիս անուն ուսանողի մը այն հարցումին թէ «զի՞նչ օրինակաւ պարտ է կեալ ըստ կամացն Աստուծոյ, կամ թէ որպէ՞ս պիտոյ է քաղաքավարիլ եւ զերծանիլ ի վշտագին եւ յանձներելի տանջանացն» (ինչպէ՞ս պէտք է շարժիլ՝ Աստուծոյ կամքին համաձայն ապրելու համար, եւ ինչպիսի՞ կեանք պէտք է վարել՝ որպէսզի զերծ մնանք վշտագին եւ ծանրածանր տանջանքներէ), Այրիվանեցի կը թելադրէ հաւատալ բարիին, մնալ ազնիւ, աշխատիլ, ծառայել ճշմարտութեան:

Կը յանձնարարէ մանաւանդ՝ որ մարդիկ դառնան քարոզիչները այս առաքինութեանց, նախ իրե՛նց իսկ անձով հաստատելով՝ թէ կը հաւատան իրենց քարոզած սկզբունքներուն. «այլոց երկիւղածաց ուսուցես, բարւոք արասցես»:

Մխիթար Այրիվանեցիէն ետք աչքառու դէմքերէն մէկն է Սիմէոն Այրիվանեցի՝ որ եղած է Գրիգոր Տաթեւացիի աշակերտներէն, վարդապետական իր աստիճանը ստացած՝ Տաթեւի համալսարանին մէջ: Իր աշակերտներէն մէկուն վկայութեան համաձայն՝ մօտաւորապէս տասը տարի (1404 – 1414) պաշտօնավարած է նաեւ Արարատեան Եղիվարդ գիւղին մէջ, այնտեղ ստեղծելով իմաստասիրական դպրոց մը՝ ուր փայլած է ինք, «իբրեւ զարեգակն»:

Այրիվանքէ եւ Եղիվարդէ վերջ, Սիմէոն Այրիվանեցի շրջան մըն ալ գործած է Զագավանի մէջ, Երեւանի հիւսիս – արեւելակողմը եւ Եղիվարդէն դէպի հարաւ – արեւելք: Այստեղ ալ վախճանած է 1428 թուականին:

Երկու վարդապետներն ալ պատրաստած են սերունդ մը, որ 14րդ եւ 15րդ դարերուն ղեկավարական եւ պատասխանատու պաշտօններ վարած է Արարատեան դաստիարակչական ամրոցներուն մէջ:

Մ. Թ.

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱԶՄԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

— O —

ԽՄԲ. — Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան տեսուչը՝ Փրոֆ. Արծրուն Գասպարեան, հիմնարկութեան մասին շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդած է «Սով. Հայաստան» ամսաթերթի աշխատակից Վարուժան Ոսկանեանի: Ստորեւ գլխաւորները արեւմտահայերէնով:

— Բազմարուեստից հիմնարկութիւնը 1930ին, այսինքն իր հիմնադրութեան թուականին, ընդամէնը երեք բաժին ունեցած է՝ շինարարական, ջրաթեքնիք եւ քիմիական թեքնիք, 460 ուսանողներով: Առաջին շրջանաւարտներու թիւն է եղած 32:

Տարիներու ընթացքին, Հայաստանի տնտեսութեան բուռն զարգացումին զուգընթաց, հիմնարկութիւնը աստիճանաբար հասակ առնելով, զարգանալով դարձած է Հանրապետութեան բարձրագոյն ուսումնարաններէն ամէնէն մեծը:

Հիմնարկութիւնը իր երեք մասնաճիւղերով (Լենինական, Կիրովական եւ Դիլիջան) ներկայիս 20.000 ուսանող ունի՝ Հայաստանի բոլոր շրջաններէն եւ Խորհ. Միութեան տարբեր վայրերէ: Ասոնք 16 ճիւղերու մէջ 59 մասնագիտութիւններու կը հետեւին:

Այս հաստատութեան վկայականով միայն վերջին հինգ տարիներուն տնտեսութեան այլազան մարզերը աշխատանքի անցած են աւելի քան տասը հազար ճարտարագէտներ, ճարտարապետներ, քիմիագէտներ, ելեկտրագէտներ, մեքենագէտներ եւայլն, բոլորն ալ մասնագէտ իրենց ճիւղերուն մէջ:

Վերջին տարիներուն յաջողութեամբ կազմակերպուեցան նաեւ հեռակայ (թղթակցութեամբ դասընթացք) եւ երեկոյեան դասաւանդութիւնները: Ներկայիս այս ձեւով բարձրագոյն կրթութիւն կը ստանան աւելի քան 4000 երիտասարդներ, որոնք միաժամանակ կ՚աշխատին:

Ուսումնական պատասխանատու գործը հիմնարկութեան մէջ կ՚իրականացնեն աւելի քան 90 ամպիոններու մէջ 1500 գիտնական–մանկավարժներ: Ի դէպ, Խ. Միութեան բոլոր Բազմարուեստից հաստատութեանց մէջ (76 հատ կայ) Երեւանինը ամէնէն մեծն է, բազմազան մասնագիտութիւններու ճամբով:

Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին հիմնարկութեան արձանագրուեցան 3000 երիտասարդներ, երկու սեռէ:

Ուշագրաւ երեւոյթ է, որ վերջին երկու տասնամեակներուն Բազմարուեստից հիմնարկութենէն շրջանաւարտ եղած են 150 երիտասարդներ արտասահմանէն:

«Սով. Հայաստան» ամսաթերթի աշխատակիցը ուզած է գիտնալ, թէ ի՞նչ աշխատանքներ կը կատարուին գիտական մարզին մէջ: Այս հարցումին պատասխանած է տեսուչին տեղակալներէն դոցենտ Գէորգ Արեշեան.

— Ինչպէս ամէն ուսումնագիտական մեծ հաստատութիւն, Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութիւնն ալ իր մասնագէտ քադրերը կը պատրաստէ: Ներկայիս 120 երիտասարդներ «ասպիրանտուրայի» (հիմնուած է 1939ին) օջախին մէջ կը կատարելագործեն իրենց մասնագիտութիւնը: Այս թիւին վրայ պէտք է աւելցնել Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան այն 90 թեկնածուները, որոնք իրենց մասնագիտութիւնը կը կատարելագործեն Մոսկուայի, Լենինգրադի եւ Խորհ. Միութեան այլ մեծ քաղաքներու գիտական օջախներուն մէջ: Հիմնարկութեան «ասպիրանտուրան» իր գոյութեան օրէն ի վեր շուրջ 600 շրջանաւարտ տուած է: Ասոնց մեծ մասը աւարտաճառ մը պաշտպանելով գիտական աստիճան ստացած է ու կ՚աշխատի Բազմարուեստից հիմնարկութեան մէջ: Հոս գիտական քադրեր կը պատրաստուին նաեւ Երեւանի եւ Հանրապետութեան միւս քաղաքներու մեծ ձեռնարկութիւններուն եւ շինարարական կազմակերպութիւններուն համար: Այս տարի, օրինակ, թղթակցութեամբ այս ճիւղին մէջ կը սորվին քսան հոգի:

Թեքնիք գիտութիւններու տարբեր բնագաւառներուն նուիրուած տարեկան 200է աւելի գիտական բնոյթի յօդուածներ կը հրատարակեն հիմնարկութեան գիտնականները: Միայն վերջին հինգ տարիներուն Խորհ. Միութեան գիւտերու եւ յայտնագործութիւններու պետական կոմիտէն այս հաստատութեան 57 գիտնականներու հեղինակի իրաւունք շնորհած է՝ շինարարութեան, երկրաբաշխական գործիքներու, մեքենաշինութեան, ինչպէս նաեւ քիմիագիտութեան եւ ելեկտրոնիք բնագաւառներէն ներս իրենց կատարած գիւտերուն համար:

Հիմնարկութեան գիտնականները վերջին տասը տարիներուն հրատարակած են քանի մը տասնեակ արժէքաւոր մենագրութիւններ, դասագիրքեր: Ասոնցմէ՛ ուշագրաւ է հիմնարկութեան ամպիոնի վարիչ Սարգիս Սալտիկովի «Ստերեոմետրիկ մետաղագիտութիւն» մենագրու–

1915-Ի

ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Մայրը զիս ծանօթացուց իր նորեկ տղուն, որուն անունը Ահմէտ էր. ըսաւ որ ինծմէ շատ գոհ են եւ ասկէ յետոյ երկուքս եղբօր պէս միասին պիտի աշխատինք մինչեւ որ իրենց մեծ եղբայրը ողջ եւ առողջ վերադառնայ: Ու սկսանք մեր գործին:

Խաղողները հասած էին, Ահմէտ այգի կ՚երթար խումբ մը գործաւորներով, իսկ ես կը շարունակէի իմ անասնապահութիւնս: Անասունները տարած տեղերնիս ընկոյզի ծառ մը կար. իմ հայ ընկերս՝ Ալին, վրան ելաւ թօթվելու, ես ալ տակէն կը հաւաքէի: Խեղճ Ալին յանկարծ գլխու վրայ ինկաւ. ուզեցի վերցնել, անկարելի եղաւ. մահը վայրկենական եղած էր: Անմիջապէս գիւղ վազեցի, լուր տուի, եկան Ալին գիւղը բերին եւ անշուք թաղեցին. վրան լացողը ես եղայ միայն, ան ալ գաղտնօրէն: Ալիին մահը շատ մեծ վիշտ պատճառեց ինծի, որովհետեւ մենք երկու հայ բախտակից տղաքներ էինք եւ մանաւանդ հայրենակից՝ Մշեցի. հոգիով եւ սրտով իրարու կապուած էինք:

Ասկէ յետոյ երբ դաշտ կ՚իջնէի, իմ հայ Ալին չկար. կային իրական Ալիներ, բայց անոնց հետ չէի կրնար ստեղծել այն համակրութիւնը, զոր ունէի իմ հայրենակիցի հետ:

Սեպտեմբերի վերջերը այգեկութը լրացած էր. չամիչ, պաստեղ, ռուբ, ամբողջ բերքը բերած վարի խոշոր մառանը լեցուցած էին. կային նաեւ թուզ եւ ընկոյզ, որով ձմեռուան պաշարը ապահովուած էր եւ իրենց սիրտը հանգիստ էր:

Իրիկուն մը բոլորս ալ յոգնած ճաշէն անմիջապէս յետոյ պառկեցանք. մեծ սենեակ մը կար, որուն իւրաքանչիւր անկիւնը ես, պառաւ Անչէն եւ իր տղան բաւական իրարմէ հեռաւորութեան վրայ պառկեցանք. հարսն ալ, որուն ամուսինը տակաւին չէր եկած, իր երեք զաւակներով քովի մէկ սենեակի մէջ գնաց պառկելու: Անկողին մտնելէ ետք օրուան անցած դարձածի մասին բաւական խօսեցանք, մինչեւ որ քուներնիս եկաւ: Լռեցինք, չեմ գիտեր ինչո՞ւ քունս չէր գար, հակառակ անոր որ շատ յոգնած էի: Բայց քուն ձեւացուցի եւ քիչ մըն ալ մառնաւոր խռմփալ սկսայ: Անչէն խանումը քանի մը անգամ անունս կանչեց ձայն չհանեցի:

— Քնացաւ Արիֆը, ըսաւ տղուն: Ահմէտ, տղաս, դուն արթո՞ւն ես:

— Այո՛, մայրիկ, ի՞նչ կ՚ուզես:

— Բան չեմ ուզեր. միայն քեզի ընելիք մը ունիմ. տղաս, քեզի բան մը պիտի ըսեմ. քանի որ, փառք Տիրոջ, դուն ողջ առողջ եկար, կը յուսամ որ մեծ եղբայրդ ալ մօտ ատենէն կուգայ. կը կարծեմ որ Արիֆը պահելնիս աւելորդ է, ինչո՞ւ քսան զրուշ ամսական տանք. վաղը կ՚ըսենք, թող իր գլխուն ճար մը գտնէ:

Այս բոլորը լաւ մը իմացայ, այլեւս քունս բոլորովին փախաւ. պառկած տեղս սկսայ ծրագիր մշակել մտքիս մէջ: Ի՞նչ ընեմ, Տէր Աստուած, ոտքէս մինչեւ գլուխս, հագուստներս, կօշիկներս բոլորը մաշած, ծակած, ձմեռը կը մօտենայ ի՞նչ պիտի ընեմ այս պայմաններուն մէջ, ո՞ւր կրնամ երթալ: Երբ ես ծրագիրս կը պատրաստէի, մայր ու տղայ սկսան խռմփալ:

Երբ անոնք խոր քունի մէջ թաղուեցան, կամաց մը անկողինէս ելայ, ծրագիրս պատրաստած էի. վարի մառանը մտնելէ առաջ Ահմէտին զինուորական հագուստները հագայ. կօշիկները շատ մեծ էին, լաթերու մէջ փաթթեցի, վերարկուին թեւերը շատ երկար ըլլալուն քանի մը անգամ իրարու վրայ ծալեցի, մառանը մտայ զինուորական վերարկուիս մեծ գրպանները չամիչով, ընկոյզով եւ չոր թուզով լեցուցի: Առաւօտ կանուխ գիւղէն ճամբայ ելայ. շունը որ ինծի հետ միշտ ընկերացած էր անասունները արածելու ժամանակ, սկսաւ ետեւէս գալ. կէս ճամբայէն քարկոծելով ետ դարձուցի, ու սկսայ Մարաշի կողմը յառաջանալ: Առաւօտեան կողմը տեսայ, որ Մարաշէն շատերը անասունները դաշտը արածելու կը տանէին: Որոշեցի դաշտ իջնել, ծանօթ ընկերներս տեսնել եւ անոնց միջոցաւ մէկու մը քով գործ մը գտնել. այսպէս որոշեցի եւ սկսայ վար իջնել. տեսայ որ դիմացէն մէկը կուգայ էշու մը վրայ հեծած եւ կ՚երգէ: Կամաց մը խնձորի ծառի մը ետեւ անցայ: Եկաւ, քովէս կ՚անցնէր երբ անմիջապէս դէմը ելայ:

— Կեցիր, ըսի, տղայ մըն էր հազիւ իմ տարիքս, 15 տարեկան կար: Կեցաւ: Երբ զիս զինուորական հագուստով տեսաւ, վախցաւ:

— Վար իջիր, ըսի. ո՞ւր կ՚երթաս այսպէս:

— Աղայիս այգին կ՚երթամ:

— Աղէկ, այս խուրջինիդ մէջ ի՞նչ կայ:

— Օրուան ուտելիքն է, ըսաւ:

— Հանէ, հրամայեցի:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(11 – Շար.)

ՔԱԹՐԱՅԻ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

ՔԱԹՐԱ՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21

Առաջին անգամը չէ որ երաժշտասէր — ներու ստուար թիւ մը ի զուր կը սպասէր կիմէ թանգարանի մուտքին, կարենալ տեղ մը ունենալու համար սրահին մէջ, ուր տեղի կ'ունենան երաժշտական արուեստի հանդէսներ, զորս այնքան բծախնդրութեամբ եւ ճաշակով կը կազմակերպէ Քաթրան։

Արդարեւ, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21ը, Քաթրայի ընթացիկ տարեշրջանի երեկոներուն մէջ, կարելի է խրատմբ նկատել լաւագոյնը, թէ՛ իր որակով եւ թէ իր բովանդակութեամբ։ Հոն էին՝ բեմին վրայ, միջազգային մրցանակներու դափնեկիրներ՝ փողահար Անտրէ Պեռնար, արդահար Մաքսանս Լարիէօ, տաւղահարուհի Սիւզաննա Միլտոնեան։

Յայտագրին գործադրութիւնը սկսաւ Ալան Յովհաննէսի՝ փողի եւ լարային նուագախումբի համար գրած Յարութիւն ստեղծագործութեան մեկնաբանութեամբ, որուն յաջորդեց Կլիւքի սրինգի քոնչերթօն եւ Թէլէմանի փողի եւ նուագախումբի համար գրած քոնչերթօն։ Երեք գործերուն ալ մեկնաբանութեան մէջ մենաթիւնը, որ թարգմանուած է ռուսերէն, չեխերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն։ Ակադ. Ալեքսանդր Յակոբեանի «Ընդհանուր ջերմադինամիկա» գիրքը օրինակելի դասագիրք է Խորհ. Միութեան թեքնիք բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու ուսանողութեան համար։ Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն ուսումնարաններու դասագիրք է նաեւ փրոֆեսոր Վաղարշակ Յովսէփեանի «Հիդրավլիկան»։ Գիտական մեծ արժէք ունին նաեւ Ակադ. Մարտին Կասեանի եւ Խոսիֆ Տէր-Ազարեւի, Ակադեմիայի թղթակից-անդամ Աշոտ Ասլանեանի, փրոֆեսորներ Վարազդատ Յարութիւնեանի, Խմանուէլ Տիգրանեանի, Երեմ Սաֆարեանի եւ ուրիշներու մենագրութիւնները։ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից-անդամ Օգսէն Սարոնջեանի «Բարակ առաձգական սալիկներու ծռումը» մենագրութիւնը կարծր մարմիններու բնագիտութեան մարզի կարեւոր յայտնագործումներէն է։

Ուսանողական գիտական ընկերութիւնը յաճախ գիտական նստաշրջաններ եւ բանավէճեր կը կազմակերպէ, կը մասնակցի միջազգային մրցումներուն։ Ճարտարապետական փաքիւլթէի հինգ ուսանողներու աշխատանքներէն երեքը արժանացան առաջին, երկուքն ալ՝ երկրորդ կարգի մրցանակներու՝ Մատրիտի միջազգային մրցումին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Բելոռուսիոյ Գոմել քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտի համամիութենական պատանեկան մրցաշարքը։ Հայաստանի ներկայացուցիչներէն առաջին տեղերը գրաւեցին Բ. Փաշայեան (45 քիլօ), որ 7 յաղթանակներով լաւագոյն թեքնիքին սահմանուած մրցանակը ձեռք ձգեց եւ Վ. Կոստանեան (52 քիլօ)։ Այս երկուքին հետ երկրորդ եւ երրորդ տեղերը գրաւած Ռ. Պօղոսեան, Ս. Կուտումջեան, Թ. Շահբազեան մաս պիտի կազմեն Խորհ. Միութեան պատանեկան հաւաքականին, մրցելու համար Եւրոպայի ախոյենութեան մրցաշարքին։

կատարները ունեցան իրենց կարեւոր դերերը, ստեղծագործութիւնը յաջողութեամբ եւ արժանի որակով ներկայացնելու տեսակէտէն։

Յայտագրին երկրորդ բաժինը ունեցաւ անկասկած իր յատուկ նշանակութիւնը, շնորհիւ մեծատաղանդ տաւղահարուհի Սիւզաննա Միլտոնեանի արուեստին։ Աշխարհի երեք ցամաքամասերուն մէջ գտնուող արուեստի կեդրոններուն մէջ իր տաղանդով փայլող այս Հայուհիին մատներէն երաժշտական ճայնանիշերը դուրս կը ժայթքին յատուկ նրբութեամբ ու զգայնութեամբ։ Տաւիղի լարերուն ընդմէջէն կարծէք ան կը զրուցէ ունկնդիրներուն հետ ու կը փոխանցէ, այնքա՛ն հարազատութեամբ, հեղինակին պատգամը, երբ կը մեկնաբանէ անոր ստեղծագործութիւնը։ Անոր արուեստաբոյր մատներուն հպումներուն եւ յորդ ապրումներուն զեղումով կը հմայուի ունկնդիրը։ Տըպիւսիի սրբազան եւ աշխարհիկ պարերն ու Մոցարթի սրինգի եւ տաւիղի համար գրած քոնչերթօն կը կազմէին յայտագրին երկրորդ բաժինը։ Մասնաւորապէս պէտք է յիշատակել Մոցարթի քոնչերթօն, զոր սրնգահարն ու տաւղահարուհին կրցան կատարելապէս մեկնաբանել ու հրամցնել ունկնդիրներուն։

Սրահին մէջ յորդող հասարակութեան երկարատեւ ծափահարութիւնները ի զուր անցան եւ յայտագրէն դուրս ոչինչ նուագուեցաւ։ Մեղք մը գործած պիտի ըլլայինք եթէ չյիշէինք Քաթրայի 18 հոգիէ բաղկացած նուագախումբն ու իր երիտասարդ եւ տաղանդաւոր ղեկավարը Սիրիլ Տիտըրին։ Որակաւոր այս նուագախումբը անկասկած իր յատուկ տեղը պիտի ունենայ Փարիզի երաժշտական ապագայ կեանքին մէջ։

Երեկոյ մը, զոր կ'արժէ կրկնել։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կապոյտ Խաչի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

— o —

ԼԻՈՆ.— Այլեւս Կապոյտ Խաչի համար ոչ միայն աւանդական, այլեւ մանաւանդ նուիրական պարտականութիւն է եղած, տարեկան քանի մը ելոյթներու հասոյթով, հայապահպանման գործին բերել իր գործօն մասնակցութիւնը։

Հայապահպանման ծրագիր որ կ'ըսենք, արտասահմանի Հայութեան համար պարզապէս հայ պահելու ճգտում մը չէ միայն, այլեւ առաւելաբար, նոյն Հայութիւնը եթէ օր մը կարենայ ամփոփուիլ իր մայր հայրենիքին մէջ, ըլլան անոնք հողիով եւ խառնուածքով հարազատ Հայեր, պատուոյ արժանի Հայեր, որոնք ուզած են, հակառակ տիրող չփոթ եւ ալեկոծ կացութեան, պահել իրենց ինքնութիւնը անաղարտ, իբրեւ նախնիքներու չառաւիղներ։

Ահա՛ այս է այժմէական պահանջը, որ ունի իր հեռապատկերին մէջ Կապոյտ Խաչը։

Այս տարի եւս չվարանեցաւ Լիոնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը, Նոյեմբեր 15ի Շաբաթ երեկոյ կատարել, Լիոնի մերձակայ Քալինօ Շարպոնիէռի ընդարձակ սրահներուն մէջ, իր տարեկան պարահանդէսը։

Կապոյտ Խաչի Լիոնի ժրաջան Խաչուհիները, աշխատանքի լծուած էին Շաբաթներ առաջ, հանդէսի պատրաստութեան համար։ Այս նպատակին շուրջ բոլոր խաչուհիները կարծես թէ իրենց համար հաճոյք ըլլար, խստաշունչ եղանակին, վաճառատունէ վաճառատուն հանդիպելով նուէրներ հաւաքելու, քանի որ գիտէր թէ ան պիտի ծառայէ իր ընդգրկած ազգօգուտ եւ նուիրական գործին։ Արդարեւ ի դերեւ չելաւ իրենց աշխատանքը, նիւթական եւ բարոյական տեսակէտով։

Իմ մասնագիտութեան մէջ չիյնար հանդէսներու նկարագրութիւնը ընել շողշողուն բառերով, յաջողութիւնը գտնել միայն ժողովուրդի շատութեան մէջ, այլ վեր կ'առնեմ հիմնական նպատակի շուրջ բոլորուած, լուռ-մնջիկ աշխատանքի լծուած Լիոնի Կապ. Խաչի գործունէութեան կարեւորութիւնը, որ արժանի է ամէն գնահատանքի, նոյնիսկ եախտիքի։

Երկու խօսքով միայն անդրադառնամ որ, նուագախումբը նուագեց առանց նախապէս յայտագիր մը ունենալու ի ձեռին, ապա նուագեց իր ուզած ձեւով։

GALERIE MOYON AVENARD
7, Passage Pommeraye
NANTES

CARZOU

Jusqu'au 13 Décembre, tous les jours
de 10 h. à 12 h. et de 14 h. à 19 h.,
Dimanche et Lundi exceptés.

Կապ. Խաչը պարտ էր յանձնել յայտագիր մը, հայկական բաժինով։

Ուրիշ պարագայ մը եւս ուշադրութիւն գրաւեց. բարեւէր, ինչու չէ, հայրենասէր նկատուած ընտանիքներու բացակայութիւնը։ Անոնք կրնային իրենց ներկայութեամբ, նիւթապէս, մանաւանդ բարոյապէս սատար հանդիսանալ տեղւոյս Կապոյտ Խաչի ազգանուէր գործունէութեան։ Ներկաներուն մեծամասնութիւնը երիտասարդ զոյգեր, ամոլներ էին։

Մասնայատուկ առաքինութիւն է ժողովուրդի մը համար ունենալ ազգասիրական, հայրենասիրական եւ այլ բարւոք յատկութիւններ եւ ցանկալի է որ այդ առաքինութիւնը ունենայ նաեւ մեր հայ ժողովուրդը, ներկայ ըլլալ հայկական որեւէ հանդիսութեան, մասնակից ըլլալու իրենց նպատակներուն, որոնք ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ, խորքին մէջ, ծառայել Սփիւռքի Հայութեան գոյատեւման գերազանցօրէն նուիրական գործին։

Ընդհանուր կերպով Սփիւռքի Հայութիւնը ի վիճակի է լայնօրէն սատար հանդիսանալ այժմէական հարց դարձած նըւիրումին։

Այսուհանդերձ, պարտինք յիշել որ, իր բացակայութիւնը քաւելու համար, օրինակելի ժեստ մը ըրաւ, Տէսինաբնակ Պր. Ալեքս Մանուկեան, Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին յանձնելով 500 Ֆր.ի գումար մը, իր գիտակցութեան համազօր ապացոյցը տալով ի յայտ բերաւ իր ազնիւ եւ ազգանուէր զգացումը, այն իմաստով, որ նիւթական պայմաններով միայն կրնան իրագործուիլ ամէնէն նուիրական ծրագիրներն անգամ։

Մենք կը հաւատանք, որ բարեւէր ընտանիքներ, հակառակ իրենց բացակայութեան, պիտի հետեւին այդ օրինակին, թեթեւցնելու համար Կապոյտ Խաչի ուսերուն վրայ ծանրացած բեռը։

Շնորհաւորելի են տեղւոյս Կապոյտ Խաչի վարչակազմի խաչուհիները, որոնք առանց իրենց աշխատանքը նժարի մէջ դնելու, աներկբայօրէն կ'աշխատին բարեսիրական նպատակներու իրագործման ի հաշիւ։

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ընկեր Փանջունիի անունը այնքա՛ն ժողովրդական է այսօր մեր մէջ որքան թերեւս Պօղոս Փաշա Նուպարի անունը։ Ծապլվարի հերոսը՝ տակաւին իր առոյգ կենդանութեան մէջ՝ արդէն իսկ անմահութեան լուսապսակովը զարդարուած է։ Իր համբաւը անսահման է եւ իր հեղինակութիւնը անվիճելի։ Իր նամակները յեղափոխութեան բնծայացումներու հաւատամքը կը կազմեն եւ գրեթէ օրէնքի ուժ ունին։ Այդ նամակներուն առաջին մասը, որուն Փանջունիի Ծապլվարական առաքելութիւնը կը պատմեն, արդէն մասնաւոր հատորով լոյս տեսած են։

Այս նոր հատորը կը պարունակէ իր միւս նամակներուն հաւաքածոն, որոնց մէջ հերոսը մանրամասնօրէն կը տեղեկագրէ իր Վասպուրականի մէջ ունեցած գործունէութիւնը որ նուազ յուզումնալից ու յատկանշական չէ քան Ծապլվարինը։

Այս նամակներուն կցուած են նաեւ իր դասախօսութիւններու շարքը որ միւսներուն հետ երեւցած է *Բիւզանդիոնի* մէջ։ Այսպէս ուրեմն երկու հատորներու մէջ ամփոփուած են Ընկեր Փանջունիի ամբողջ հրապարակուած գրութիւնները։

Իր դասախօսութիւններէն ետքը, Ընկեր Փանջունի յանկարծ հեռացաւ հրապարակէն, կարծես կամաւորապէս ուզելով մոռցնել իր անունը։

Արդեօք հրաժարեցա՞ւ յեղափոխական գործունէութենէ, արդեօք իր գաղափարները ու համոզումները չարափոխե՞ց կամ ուրացա՞ւ։ Դասալի՞ք մըն է Փանջունի։ Բնա՛ւ երբեք։

Իրեն նման նկարագիրները ո՛չ տարիներէն, ո՛չ դէպքերէն, ո՛չ յուսախաբութիւններէն կ'ազդուին։

Ապահովաբար օր մը կրկին պիտի լսենք իր անունը։ Երբ ժամը հնչէ՝ ան իր շարքերուն գլուխը պիտի գտնուի։

Ծապլվարի հերոսը իր վերջին բառը չէ ըսած տակաւին։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

1914 Փետր.

×

Բիւզանդիոնի բարեկամ ընթերցողներէն շատեր ատեն ատեն տեղեկութիւններ կը հարցնէին ինէ ընկեր Բ. Փանջունիի մասին, որուն Ծապլվարի մէջ կատարած առաքելութիւնը, իր նամակներէն քաղելով, հրատարակած էի այս թերթին սիւնակներուն մէջ։ Վերջին նամակը, գուցէ չէ մոռցուած, Մաշկերտէն գրուած էր, ուր մտադիր էր հաստատուիլ մեր գործիչը, հո՛ն շարունակելու համար իր շինարար ու փրկագործ պաշտօնը։ Այսպէս ուրեմն, հարկ էր իր հետքը փնտռել այնտեղ, գոհացում տալու համար մեր հետաքրքիր բարեկամներուն։

Պոլսեբնակ Մաշկերտցի մը — եւ ինչո՞ւ անունը ծածկեմ, — նոյնինքն Պ. Դ. Խաչկոնց, իմ խնդրանքիս վրայ, ազնուօրէն յանձն առաւ իր ծննդավայրէն տեղեկութիւններ ուզելու ընկեր Բ. Փանջունիի մասին, եւ իրաւ ալ, քանի մը շաբաթ ետքը, ինծի հաղորդեց թէ մեր համակրելի հերոսը հազիւ ամիս մը Մաշկերտ մնացած՝ յետոյ շտապով մեկնած է Վան, իր ընդունած մէկ ստիպողական հրահանգին համեմատ։

Թէ ընկեր Փանջունի ի՛նչ գործունէութիւն ունեցած է Վանի մէջ, գուցէ այդ կէտը մասամբ լուսաբանէ հետեւեալ նամակը որ իր գրչէն ելած է եւ զոր յաջողեցայ ձեռք ձգել նոյն աղբիւրէն՝ ուրկէ քաղած էի նախապէս Ծապլվարեան նամակները։

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Նշան Ռըստիկ-եան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Ռըստիկ-եան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ռըստիկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ալ-թունեան եւ զաւակները (Փարիզ), կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ-տօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՆՇԱՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի Նոյ. 30, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԽՆՃՈՅՔ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԴԱՒՐԱՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ-ՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է խնճոյք մը Նոյ. 30ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսսի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Երիմեան սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրա-յօժար մասնակցութեամբ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿ-ԵԱՆԻ:

Նաեւ երգ, արտասանութիւն, անակըն-կալներ:

Հաճելի մթնոլորտ — ճոխ պիւֆէ

Բացառիկ պատրաստութեամբ շատ մը ուտելիքներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱՁԱՏ է

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Լսանեան Սանուց Միութեան

ՏՕՆԱԾԱՌԻՆ

Դեկտ. 24ին, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը սովորա-կան ժողովի կը հրաւիրէ Դեկտ. 7ին Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, օրակարգ ունե-նալով վերջին երկու տարիներու նիւթա-կան եւ բարոյական զեկուցումը:

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՀԱՐՑԵՐ

1) Բարոյական զեկուցում. 2) Նիւթա-կան հաշուետուութիւն. 3) Նշանակելու համար հաշուեքննիչ եւ ընտրողական յանձնախումբեր. 4) Պատրաստելու հա-մար յառաջիկայ ընտրութիւնները:

Հայրենակիցներու ներկայութիւնը ան-հրաժեշտ է:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՑԱՆԿ ԻԴ

Յ. Սէֆէրեանի յիշատակին՝ Պ. Սանթր Ենովքեան եւ Պ. Կարապետ Չիչճեան 50-ական, Պ. Յակոբեանի յիշատակին՝ Ու-թուզեան ընտանիք 100, Տէր և Տիկ. Ս. Աւտոյեան (իրենց ամուսնութեան 40րդ տարեդ.) 50, Դաւիթեան Քալարամ 50, Պ. Յ. Յակոբեան 20, Հոկտ. 19ի հացկե-րոյթին առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաշճեան 100, Պ. Հայկազ Մարտիրոս-եան (Փարիզ) 1000, Պ. Արթաքի Յա-կոբեան 500, Վ. Տէր-Վարդանեան (իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ) 600, Տէր եւ Տիկին Հայկ Պօղոսեան 300, Տէր եւ Տիկին Վարդան Փափազեան 100, Պ. Յա-կոբ Փափազեան 250, Պ. Հայկազ Պէզազ-եան (Փարիզ) 500, Շալճեան ընտանիք 1000, Պ. Խաչխաչեան եւ Տիկին Խօրաէք-եան 100ական:

Գումար 4870

Նախկին գումար 124.760

Ընդհ. գումար 129.630

A VENDRE

Un appartement à Alfortville, entrée, deux pièces, cuisine, salle de bains, chauffage central, 3ème étage.

Téléphoner le matin : 899-09-66

Déjeuner-Dansant

L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS

Vous invite à participer au DEJEUNER DANSANT qu'elle organise le Dimanche 7 Décembre à 13 heures, au YAN'S CLUB 5, Avenue Reille — PARIS (13e).

PRIX du Repas 65 Fr.

Réservations : Madame KERMEZIAN
15, Rue de Cléry, Paris 2e
Tél. : 236-94-91

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները Երեքշաբ-թի, Դեկտ. 2ին, ժամը 20.30ին, ընկե-րուհի Մատոյեանի բնակարանը, 38 Վիլլա Ռուվըրոլ, Անիէռ: Բոլորին ներկայու-թիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise UN DEBAT, sur le thème :

LES ARMÉNIENS ET LA TURQUIE D'AUJOURD'HUI

— L'ONU et le paragraphe 30, et la protection des minorités
— Sauvegarde culturelle : langue, religion, architecture.

Participent au débat :

Monsieur COUTANT DE SAISSEVAL
Grand Chancelier de l'Ordre de Saint Lazare de Jérusalem
REVEREND PERE DALMAIS
MONSIEUR JUVIGNY
Délégué de la France auprès de la Commission des des droits de l'homme de l'ONU
C. D. C. A.

Le Mardi 2 Décembre à 20 h. 30
au CENTRE CHAILLOT-GALLIERA
28, Avenue George V, Paris — Métro Alma-Marceau et George V

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ ժամը 17էն սկսեալ:

Հոն ներկայ է Կաղանդ Պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով բաշ-խելու համար ներկայ բոլոր մա-նուկներուն:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Վարժարանի աշակերտ-ներու քառաձայն երգչախումբը եւ

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ

իր նուագախումբով

ԵՒ ՍԵՒԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուին վարժա-րանի բարեկամները եւ համակիր-ները:

26, Ռիւ Թրուայոն, ՍԵՒՐ

Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք-Վարուժան կոմիտէներու ժողովը Հինգ-շաբթի Դեկտ. 4 ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Առանձին հայ կին մը (50–60 տարե-կան), վստահելի, որ դպրոց գացող եր-կու երախաներով պիտի զբաղի եւ ճաշ պատրաստէ: Բնակութիւն եւ ճաշ ապա-հովուած: Շատ լաւ ամսավճար: Ազատ է Կիրակի օրերը:

Դիմել ՃԻՎԱՆԵԱՆ Հաստատութեան ժամը 9էն 19:

Հեռաձայն 236–80–34

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Դեկտ. 7, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)

Նախագահութեամբ
Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ
Նուագախումբ Ճարպիկեան

Noël Djarbikian vous présente le groupe TROIKA - TZIGANOVITCH
NOMBREUSES ATTRACTIONS — DANSES ET CHANTS

Մուտք 25 փր. — ուսանողներու 15 փր.
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924–38–54

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 20 Décembre au 3 Janvier

à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE Dicran Cazarian
61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

L'ARCHE DE NOE

42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

et goûter sa fameuse soupe aux tripes (*Khache*)

DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

Entièrement rénové

26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63

Livraison à domicile à partir de 150 Fr

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30
DIMANCHE
30 NOVEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20	

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.453

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.453

Բանի մը տողով

ՄԱՐՈՔԵԱՆ ուժերը սպանական Սահարա մտան առջի օր մինչեւ 112 քիլոմեթր ներս արեւմտեան Սահարայի: Ալժերիոյ ղեկավարին՝ Պումետիէնի համար, Սպանիա բռնաբարած է միջազգային օրինականութիւնը եւ տեղի տուած արտաքին ճնշումներու առջեւ ընդունելով սպանական Սահարան Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ յանձնել:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ վերջնապէս կարգադրած է ձախապաշտ ըմբոստական շարժումները եւ վերջին ապստամբ խմբակն ալ զէնքերը վար դրած է:

«ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՍԵՆԵԱԿ»ՆԵՐՈՒ համագումարին առջեւ Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն խօսք առնելով յայտարարեց թէ տագնապը փարատելու վրայ է եւ ապագան աւելի լուսաւոր է ֆրանսական տընտեսութեան համար:

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆԱՑԱԾ 23 երկիրներու մէջ 17 միլիոն գործազուրկ կայ: Մէկ տարուան մէջ ասոնց թիւը վեց միլիոն աւելցած է: Աշխատանքի Միջազգային Կազմակերպութեան համար մինչեւ տարուան վերջը գործազուրկներու թիւը 18ուկէս միլիոնի պիտի հասնի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Առողջապահութեան նախարարը Տիկին Սիմոն Վէյլ կոչ ըրաւ մանկութեան ի նպաստ տարեկան արշաւին (Իւնիսէֆ = Միացեալ Ազգերու Հիմնադրամ Մանկութեան համար) առթիւ, որ կը տեւէ Դեկտ. 7էն 14: Աշխարհի վրայ հինգ տարեկանէն վար 300 միլիոն երախայ կայ որ սնունդի պակասէ կը տառապի:

ՀՌՈՄԻ մէջ առեւանգուած է Ֆիաթի տնօրէն – նախագահին խնամին՝ Տիկին Քարլա Օվացա: Իբրեւ փրկագին ուզուած է տասը միլիառ լիռ, ինչ որ մրցանիշ մը կը նկատուի:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը միաձայնութեամբ վաւերացուցած է յառաջիկայ տարուան զինուորական պիւտճէն, որ 1,5 միլիառ տոլար է: Երկրին ընդհանուր պիւտճէին 26 տոկոսը կը գրաւէ եւ այս տարուան զինուորական պիւտճէն 30 առ հարիւր աւելի է: Պետական շրջանակները յստակ կ'ըսեն, թէ այս յաւելումը անհրաժեշտ նկատուած է, որովհետեւ Թուրքիոյ դէմ պատերազմի վտանգ կայ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԻՄՈՐԻ անկախութիւնը հռչակեց միակողմանի ձեւով Ֆրեթիլին կուսակցութիւնը, որ ազատագրական շարժումին գլուխը անցած է տարիներէ ի վեր: Արեւելեան Թիմոր փորթուկալեան գաղթավայր է Խաղաղականի մէջ: Արեւմտեան Թիմոր Ինտոնեզիոյ մաս կը կազմէ:

ԿԱԶԻԱՆԹԱՊԻ մէջ Թուրք աջակողմեան եւ ձախակողմեան ուսանողներ արիւնալի բախումներ ունեցած են եւ հինգ ուսանողներ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ՄՈՒԼԱ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՊԱՐԶԱՆԻ, Իրաքի Քիւրտերու ազատագրական շարժման առաջնորդը, բժշկական խնամքի ենթարկուած է Մ. Նահանգները: Պարզանի 82 տարեկան է:

ՃՇԴՈՒՄ.— Հայաստանի «Անվտանգութեան Կոմիտէ»ի նոր նախագահին անունն է՝ ՀՐԱՅՐ Միխայէլեան եւ ոչ թէ Միրայր, ինչպէս գրած էինք մեր երէկուան թիւով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 24)

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի պետական պատկերասրահին մէջ վերջերս բացուած ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ վերջին երկու տարիներուն նուէր ստացուած նկարները:

Արժանի տեղ կը գրաւեն ֆրանսահայ Գաբրիէլ Համբարձումեանի նուիրած հաւաքածոն (ժառանգած էր իր հնահաւաք եղբօրմէն): Այս ուշագրաւ հաւաքածոյին մեծ մասը կը պատկանի Ֆլաման, հոլանտական, իտալական, ֆրանսական դպրոցներու անծանօթ վարպետներու վրձիններուն: Միայն երեք նկարներու հեղինակները ծանօթ են (ԺԷ. դարու հոլանտացի նկարիչներ Միխիէլ Աւերտս, Հովարտ Ֆլինկ եւ ֆլաման Ֆրանց Իկենս): Ասոնց կողքին են ԺԶ. դարու իտալացի անծանօթ նկարիչին «Հանգիստը Եգիպտոսի ճամբուն վրայ» եւ Ռուպենսեան դպրոցի անծանօթ նկարիչին գծած «Մոգերու երկրպագութիւնը» նկարները:

Ցուցադրուած է Մեսրովբ Մառանջեանի (նոյնպէս ֆրանսաբնակ) նուիրած Փանոս Թերլէմէզեանի «Արարատ»ը: Ներկայացուած են նաեւ Յովհ. Այվազովսկիի, ռուս նկարիչներ Սուխոդոլսկիի, Կլեվերի նկարները, որոնք պատկերասրահին նուիրած են Պուէնոս – Այրէսէն Հերմինէ Կարապետեան եւ Իրէն Ցակոբեան: Իտալացի նկարիչ Սինեօրելլիի վերագրուած նկարը պատկերասրահին յանձնած է իտալահայ Ա. Միլտոնեան:

Սփիւռքի հայ նկարիչներու այս ցուցահանդէսին մէջ ներկայացուած են Փ. Կիրակոսեանի «Գաղթ», Ս. Խաչատուրեանի «Երկու սիրահարներ», Ժանսեմի «Եգիպտացորենով կինը», Փուշմանի «Արեւի ճառագայթները», Ժ. Ցակոբեանի «Կոմիտաս» նկարները: Ասոնք նուէր ղրկուած են հեղինակներուն եւ արուեստասէրներու կողմէ (Փուշման եղբայրները, Ժ. Ցովսէփեան, Ռ. Խերումեան, Զ. Բունիաթեան): 1973ին Արսինէ եւ Աբիգ Զօրեան Եգիպտոսէն Երեւան ուղարկեցին Աշոտ Զօրեանի ստեղծագործական ժառանգութիւնը: Ցուցադրուած է նկարիչին «Սպանուհի» դիմանկարը:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՈՒՀԻՆ

«Հայգորգ» ձեռնարկութեան մասնագէտները երեք փուլով մրցաշարք մը կազմակերպեցին ճշդելու համար Հայաստանի լաւագոյն գորգագործուհին:

Առաջին հանդիսացաւ Աղունիկ Ալբերտեան (Կալինինօ): Մէկ ժամուան մէջ կապեց 2576 հանգոյց, բոլորն ալ ճիշդ եւ բարձր որակով: Երկրորդ եւ երրորդ տեղերը գրաւեցին Սվետլանա Հազոյեան եւ Արեգնազ Մելքոնեան:

×

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի մանկական պատկերասրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ նկարներու ցուցահանդէսին: Մ. Նահանգներէն պատանի նկարիչներ հարիւր ջրանկարներ, գծանկարներ կը ցուցադրեն:

Մանկական պատկերասրահը, որ վեց տարիէ ի վեր հաստատուած է, առիթ տուած է երեւանցիներուն ծանօթանալու ֆրանսացի, ուրուկուէյի, Արեւելեան Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկիրներու պատանիներու աշխատանքներուն: Պատկերասրահը այժմ ունի 50.000 նկարներ:

Վերջերս հայ երախաներու 30 լաւագոյն նկարները Ճափոն ղրկուեցան, ցուցադրուելու համար Թոքիոյի մանկական արուեստի համաշխարհային ցուցահանդէսին:

Ապրիլին արդէն Նիւ Եորքի մէջ յաջողութեամբ ցուցադրուած էին հայ երախաներու նկարները:

×

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Լիուպլինի համալսարանին մէջ (Լեհաստան) բացումը կատարուեցաւ գիտութեան ժամանակակից հարցերուն նուիրուած խորհրդաժողովին: Երեւանի պետական համալսարանին կը մասնակցին փրոֆեսէօրներ Կարապետ Խաչատուրեան եւ Հրանտ Բաբայեան:

Երեւանի եւ Լիուպլինի համալսարաններուն միջեւ գիտական եւ մշակութային համագործակցութեան պայմանագիրը կնքուած է 1971ին: Կը փոխանակեն դասախօսներ, ուսանողներ եւ գիտական տեղեկութիւններ: Հրատարակուած է «Հայ եւ լեհ ժողովուրդներու պատմական, տնտեսական եւ մշակութային կապերը» հաւաքածոն:

Ուսանողներ կը փոխանակուին նոյնպէս Պրաթիսլավիա համալսարանին եւ Երեւանի պետական համալսարանին միջեւ: Երեւանէն տասը դասախօսներ չեխ համալսարանին մէջ դասախօսութիւններ տուած են: Ամէն տարի ութ լաւագոյն ուսանողներ Չեխոսլովաքիա կ'երթան:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ ժողովուրդը, համազգային տարողութեամբ եւ միակամ, նշեց 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան 60ամեակը:

Հայ քաղաքական երեք կուսակցութիւնները հրատարակեցին իրենց միացեալ կոչը՝ ցեղասպանութեան ճանաչման եւ դատապարտութեան ու հայկական հողերու հայ ժողովուրդին վերադարձի պահանջքով:

Համաշխարհային հանրային կարծիքը մնաց անտարբեր:

Աշխարհի խաղաղութեան իրաւարարութեան իրենք զիրենք կոչած մեծ Տէրութիւնները, գեր–մեծերը, անդիտացան չարունակուող իրաւազրկումները:

Բոլոր երկիրներու մամուլը, ձայնասփիւռը եւ հեռատեսիլը լռութեան պատ հիւսեցին իր նկատմամբ եղած անարդարութեան դէմ բողոքող ժողովուրդի ձայնին:

Սակայն՝ մամուլ, ձայնասփիւռ եւ հեռատեսիլ անդրադարձան հայկական անլոյծ հարցին, երբ Վիէննայի եւ Փարիզի ահաբեկչական արարքները տեղի ունեցան:

Մամուլի այս բնական հակազդեցութիւնը, մեր եւ օտար հանրային կարծիքին համար, այժմէականացուց Հայ Դատը:

Օսմանեան աշխարհակալութեան շարունակութիւնը հանդիսացող ծաւալապաշտ եւ ցեղապաշտ Թուրքիան կը մերժէ ճանչնալ իր կատարած ոճիրը, կը մերժէ ճանչնալ իր գրաւած երկիրներու ժողովուրդներուն արդար եւ պատմական իրաւունքները, անոնց ինքնորոշման իրաւունքը, քաջալերուած «քաղաքակիրթ» աշխարհի անտարբերութենէն՝ որ զինք թողած է անպատիժ:

Տառապած, ջարդուած, իրաւազրկուած եւ ճնշուած ժողովուրդներ շատ լաւ գիտեն մարդկային իրաւունքի եւ կեանքի արժէքը: Անհատի կեանքին վերջ տուող արարքները ցաւալի են եւ երբեք ցանկալի:

Սակայն այս առօրեայ ընթացիկ բարոյականը չի կրնար մոռացութեան դատապարտել եւ կամայականօրէն ջնջել մարդկութեան դէմ գործուած չարունակուող ոճիրները:

Քաղաքական պարկեշտութիւնը կը պահանջէ որ քննուին եւ հասկցուին արարքներու դրդապատճառները:

Ազատագրական ձգտումներ, պահանջներ, արտայայտութիւններ, բերանացի կամ գրաւոր առաջարկներ, կը տժգունին եւ կ'անհետին դիւանագէտներու թղթածրարներուն մէջ կամ մատենադարաններու փոշիներուն տակ:

Իրաւազրկուած ժողովուրդներու երիտասարդութիւնները, հասնելէ ետք իրենց վիճակուած եւ պարտադրուած դառն ճակատագրի գիտակցութեան, յանձնառու կ'ըլլան ծայրայեղական արարքներու: Անոնք նկատի չեն առներ անմիջական անդրադարձները իրենց արարքներուն, որովհետեւ կ'առաջնորդուին իրենց ազգային – ընկերային խէթալներով:

Իրաւազրկումները միշտ ալ ծնունդ տուած են պոռթկումներու:

Անհրաժեշտ է որ արդար լուծում գըտնեն ժողովուրդներու ազգային – քաղաքական – ընկերային դատերը: Այդ ձեւով միայն կրնան վերջ գտնել ազգամիջեան թշնամութիւնները որոնք կը հրահրուին աշխարհակալ ուժերու կողմէ եւ կը ծառայեն անոնց շահերուն:

Յուսահատական ահաբեկչական արարքներու պատճառները պէտք չէ որ խուսափին ո'չ իրենց ազատագրութեան համար պայքարող ժողովուրդներու եւ ոչ ալ անարդարութիւնը տեւականացնելու ձգտող ամէն կարգի ուժերու ուշադրութենէն:

Ազատագրական պայքարի կրկէս մտած ժողովուրդներուն, ազատագրական հարց ունեցող բոլոր ժողովուրդներուն եւ ազգերուն պէտք է ցոյց տալ խաղաղ եւ անմիջական լուծումներու ուղին, — եթէ կան, — դատապարտութեան խօսք ուղղելէ առաջ յուսահատական ծայրայեղ արարքներու հեղինակներուն:

Մեկնելով ծայրայեղական արարքներու այս վերլուծումէն, կոչ կ'ընենք աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն, միջազգային ատեաններուն, իրաւունքի եւ արդարութեան ապրումը ունեցող բոլոր մարդոց եւ Պետութիւններուն, որպէսզի վերջ դնեն ժողովուրդներու եւ ազգերու իրաւազրկումներուն:

Բոլոր ժողովուրդներու արդար իրաւունքներու վերահաստատումով կրնայ միայն իրականանալ համամարդկային արդարութիւնը եւ աշխարհի խաղաղութիւնը:

Հայ Դատի արդար լուծումը կը պահանջէ որ ճանչցուի եւ դատապարտուի մեր ժողովուրդին հանդէպ գործուած ցեղասպանութիւնը եւ Հայոց հողերը վերադարձուին այդ հողերու միակ իրաւատիրոջ՝ հայ ժողովուրդին:

Հ.Յ.Դ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ԹՈՎՄԱՍ ԹԵՐԶԵԱՆԻ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Թովմաս Թերզեան ծնած է Բերա, 1940 Հոկտեմբեր 21ին: Հայրը Իզմիրցի էր, իսկ մայրը՝ Իտալուհի: Ընտանիքին մէջ խօսակցական լեզուն յունարէնն էր, նաեւ՝ իտալերէնը, ֆրանսերէնը եւ քիչ մըն ալ՝ Թրքերէնը: Թովմաս, որ անդրանիկ զաւակն էր, մինչեւ Սադըգ Աղաճի վարժարան յաճախելը հայերէն երբեք չէր խօսեր:

1850–1851ին կը յաճախէ վերոյիշեալ վարժարանը: Պատանիին մտաւոր ընդունակութիւնները ուշադրութիւնը կը գրաւեն վարժարանի տնօրէնութեան, եւ 1852ին խումբ մը յառաջադէմ աշակերտներու հետ կ՚ուղարկուի Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը, ուր կը մնայ մինչեւ 1858:

Վերադառնալով Պոլիս կը նուիրուի երիտասարդ սերունդի դաստիարակութեան գործին. կը դասաւանդէ Պոլսոյ գրեթէ բոլոր հայ վարժարանները: Շուտով կրթական մշակի համբաւը տարածուելով հայկական շրջանակներէն դուրս, օսմանեան պետական վարժարանը աշխատելու կը հրաւիրուի: Կը դասաւանդէ Հարպիէի (զինուորական վարժարան), Ղալաթա – Սերայի լիսէի եւ Միւլքիէի վարժարանները՝ իբրեւ ուսուցիչ ֆրանսերէնի եւ լատիներէնի: Թերզեանի կ՚աշակերտեն Պէրպէրեան եւ Զերազ, Տէմիրճիպաշեան եւ Զօհրապ, Անայիս եւ Ալփիար, Երուխան եւ Զիֆթէ – Սարաֆ եւ ուրիշներ: Կեանքի վերջին տարիներուն կը հրաւիրուի Ազգային Կեդրոնական վարժարան, ուր իրեն կ՚աշակերտէ Արշակ Չօպանեան:

Սուլթան Համիտի թշնամութենէն եւ օսմանեան գրաքննութենէն խուսափելու համար, հազուադէպ կ՚արտայայտուի մամուլով եւ, նոյնիսկ, կը մտածէ ընդմիշտ հեռանալ Պոլիսէն: Այսուհանդերձ, չի դադրիր ստեղծագործելէ ու իր ձեռագիրները ի պահ կը դնէ օտար բարեկամներու մօտ. ասոնց մէկ մասը կորսուեցաւ բանաստեղծին մահէն ետք:

1907ին կաթուածահար կ՚ըլլայ՝ շատ ազդուած ըլլալով իր կրտսեր զաւկին՝ Արմանի մահէն: Սակայն միշտ կը ստեղծագործէ: Բանաստեղծութիւնները կը թելադրէ իր աւագ զաւկին կամ իրեն այցելութեան եկած սաներուն: Այդ օրերուն կը գրուին «Սանդուխտ» ողբերգութեան «Նախերգանքը» եւ բազմաթիւ այլ քերթուածներ, որոնք յետագային երկու հատորներով հրատարակուեցան Արշակ Չօպանեանի կողմէ:

1909 Փետրուար 8ին ընդմիշտ կը լռէ Թերզեանի քնարը:

Գրական ասպարէզ կ՚իջնէ այնպիսի ժամանակաշրջանի մը, երբ հրապարակի վրայ կը գտնուէին Հ. Ղ. Ալիշան եւ Պէշիկթաշլեան, երբ իր տաղանդով կը փայլէր Դուրեան: Իրաց այս վիճակին մէջ կրնար շուքի մէջ մնալ, եթէ չունենար ստեղծագործելու իր անհատական նկարագիրը:

Ուսուցիչ ունենալով Հ. Ղ. Ալիշանը, Թերզեան կը շարունակէ իր ուսուցիչին գծած ճամբան արեւմտահայ քնարերգութեան մէջ եւ իր ստեղծագործութիւններով կը դիւրացնէ վիպապաշտութեան յաղթանակը: Իւրայատուկ համաձուլումը կը դառնայ Հ. Ղ. Ալիշանի եւ Պէշիկթաշլեանի եւ կ՚իւրացնէ շրջանին թելադրած նորութիւնները:

Ժամանակին արտայայտուած է այն կարծիքը, թէ Թերզեան «շնորհի ու փափկութեան երգիչ մըն է, կորովի ու բարձր թռիչքէ զուրկ, թէ ան սիրերգու մը կամ եղերերգու մըն է, որուն գործին մէջ մտածումը քիչ տեղ ունի». երբեմն զինքը համարած են «անցեալի ճարտար ու ոգեշնչեալ ոգող մը, հին գրական բանաձեւերու յարած եւ զանոնք տաղանդով կիրարկող բանաստեղծ մը», որուն խորթ են ժամանակաշրջանի ոգին եւ ճաշակը:

Սակայն բուն ստեղծագործութիւնը հակառակը ցոյց կուտայ: Նոյնիսկ սիրային եւ գեղեցկագիտական գործերուն մէջ տիրող գիծը խոհն է, կեանքի եւ աշխարհի մասին իր ունեցած մտածումը: Այս կամ այն առիթներով գրած եղերերգերուն մէջ անգամ Թերզեան կ՚երեւի իր խոհերով, աշխարհն ու կեանքը բացայայտելու անյագ ձգտումով: Կորուստին ցաւը այս պարագային պարզ առիթ է խորհրդածելու կեանքին եւ մահուան, անցաւորին եւ անանց յաւերժութեան, մարդկային հոգիին տառապանքներուն, անոր խոյանքներուն մասին: («Առ մայրն իմ», «Անյուսութիւն»):

Բազմաթիւ քերթուածներու մէջ ցայտուն է ներշնչումի, մտածումի, զգացումի եւ արուեստի միասնութիւնը, որ հազուադէպ երեւոյթ էր այդ տարիներու արեւմտահայ քնարերգութեան մէջ («Առ Լուսին», «Մտածութիւնք», «Տերեւք աշնան» եւայլն):

Չօպանեանի վկայութեամբ, Թերզեան առաջինն էր հայ գրականութեան մէջ, որ մշակեց վիպերգութեան սեռը՝ Թումանեանէ եւ Վարուժանէ առաջ: Անոր «Ապստամբք» վիպերգութիւնը, որ երիտասարդական շրջանի ստեղծագործութիւններէն է եւ կը կրէ Միլթոնի «Կորուսեալ դրախտ»ի ազդեցութիւնը, ինքնատիպ եւ խոր գործ մըն է: Թէեւ այդ ստեղծագործութեան մեզի հասած բնագիրը ամբողջական չէ, սակայն մնացած հատուածները կը յիշեցնեն միսթիք դիւցազներգութեան հետքեր, որոնք անխառն հիացումի եւ հաւատքի ձօն են՝ ուղղուած հզօր Արարչին: Թերզեանի համար Ան խորհրդանիշն է գերագոյն ուժի, արդարութեան եւ գեղեցկութեան: Արդէն հոս կը նշմարուին համաստուածութեան նախնական տարրերը, որոնք յետագային իրենց զարգացումը արձանագրեցին Թերզեանի ստեղծագործութիւններուն մէջ:

Վիպապաշտ այս երկը կը հերքէ Թերզեանը միայն տաղանդաւոր սիրերգակ կամ եղերերգու համարելու սխալ կարծիքը: Ասիկա կը վկայէ, թէ որքան հարուստ է Թերզեանի բանաստեղծական երանգապնակը: Ան միտքի եւ յոյզի, երկնահաս խոհերու եւ հոգեկան բուռն տուայտանքներու, գործողութեան եւ ծանրանիստ նկարագրութիւններու վարպետ է: Զարմանալի կերպով կը յաջողի նոյնիսկ միեւնոյն երկին մէջ կողք կողքի դնել խոհն ու զգացումը, անձնական եւ անանձնական վիշտը, բնութեան գեղաշուք տեսարաններն ու իրականութեան ճնշող պատկերները, հրապարակախօսութիւնն ու տառապող սիրտին մորմոքը, երգիծանքն ու ներբողը: Իրաւունք ունի Չօպանեան, երբ կը գրէ, թէ «Թերզեան նուազ դասականօրէն կատարեալ է, քան Պէշիկթաշլեանը, ու նուազ ջերմ, քան Դուրեանը, բայց աւելի այլազան է, քան այդ երկուքը, աւելի ճոխ, աւելի լեցուն՝ գաղափարով, աւելի հրապուրիչ՝ իրեն յատուկ զմայլելի քնքշութեամբ»:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՄԻ՛ ԾԽԷՔ ԱՂՋԻԿՆԵՐ

Բժշկական գիտութիւններու թեկնածու՝ Ալբեր Յարութիւնեանի բժշկական բնոյթի «Մի ծխէք, աղջիկներ» յօդուածը, հրատարակուած «Սով. Հայաստան» օրաթերթի մէջ, ցոյց կուտայ, թէ Արեւմուտքին պէս Հայաստանի մէջ եւս սովորութիւն դարձած է կամ՝ ստուգաբար կը դառնայ ծխելը դեռատի աղջիկներուն մօտ:

«Վերջին ժամանակներ, գիտել տուած է յօդուածագիրը, մեր շրջապատում աւելի ու աւելի յաճախ կարելի է հանդիպել ծխող աղջիկների: Ծխում են ռեստորաններում եւ սրճարաններում, աշխատավայրում եւ ուսումնական հաստատութիւններում: Ծխախոտն ու լուցկին մշտական զբաղեցում են ստացել որոշ աղջիկների պայուսակներում՝ կանացի արդուզարդի պարագաների կողքին»:

Յօդուածագիրին համաձայն հետազօտութիւնները պարզած են, որ աղջիկներուն մեծամասնութիւնը ծխելու սովորութիւնը ձեռք կը ձգէ 18–21 տարեկանին՝ բարձրագոյն ուսումնարաններու մէջ:

Ինչո՞ւ կը ծխեն: «Նման աղջիկները, փաստօրէն, դառնում են ձեւամոլութեան զոհը, ցանկանում են շրջապատում «ժամանակակից» երեւալ՝ լուրջ վտանգ ըստեղծելով իրենց առողջութեան ու յետագայ կեանքի համար»:

Ա. Յարութիւնեան, այնուհետեւ մատնանշած է ծխախոտին վնասները յիշեցնելով, թէ ծխախոտի տեւական գործածութեան հետեւանքով ալջօրէն կը տուժեն մարմնին, գրեթէ առանց բացառութեան, բոլոր օրկաններն ու համակարգերը: Ախտաբանական փոփոխութիւններ յառաջ կուգան շնչառութեան, սիրտ–անօթի, ջիղերու եւ ստամոքսի համակարգերուն մէջ, «իսկ կանանց համեմատաբար նուրբ օրկանիզմում այս երեւոյթները կրկնապատիկ աւելի արտայայտուած կարող են լինել՝ առաջացնելով առողջութիւնը վաղաժամ քայքայելու, ժամանակից շուտ ծերանալու լուրջ նախադրեալներ»:

Մարմնին արտաքինն ալ կը խաթարուի: Այսպէս՝ «ծխախոտի ծխի ազդեցութեան հետեւանքով սեղմւում են մաշկային արիւնատար անօթները եւ խանգարւում է մաշկի սնուցումը, ըստ որում, որքան վաղ հասակից է սկսում ծխել աղջիկը, այնքան արտայայտուած են լինում մաշկի սնուցման խանգարման երեւոյթները: Դրա հետեւանքով վերանում է մաշկի թարմութիւնը, դէմքը լինում է գունատ, դեղնակապտաւուն երանգով: Մաշկի վրայ ժամանակից շուտ առաջանում են կնճիռներ»:

Խօսելով ծխախոտին վնասին մասին, կնոջ մարմնակազմին վրայ, յօդուածագիրը ընդգծած է կէտ մը եւս՝ «աղջկայ օրկանիզմը շատ աւելի հեշտութեամբ է ընտելանում ծխախոտին եւ յետագայում դրանից հրաժարուելն անհամեմատ աւելի դժուար է»:

Կնոջ կեանքին մէջ կան շրջաններ, երբ անոնք պարտաւոր են հրաժարիլ ծխելէ: Ասոնք յղութեան եւ կաթ տալու շրջաններն են:

Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութեան խորհրդատուներէն Տ. Հոռնի հաստատումով, երբ յղի կին մը կը ծխէ, կը վնասէ ծնող մանուկին առողջութեանը: «Անժխտելի ապացոյցներ կան, գրած է Հոռն, որ այդպիսի նորածինները կշիռը միջին հաշուով 150–240 կրամ պակաս կ՚ըլլայ, բաղդատմամբ չծխող մայրերու նորածիններուն»: Ասկէ զատ, ծխախոտը չարաշահող կիներու շրջանակին մէջ 2–3 անգամ աւելի յաճախ վաղաժամ ծնունդներ կ՚արձանագրուին:

Կ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

1915-Ի ԴԱՐՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Անմիջապէս հանեց: Լաւաշ հացի մէջ փաթթուած պլղուրէ փիլաւ էր եւ քիչ մըն ալ պանիր:

— Լաւ, ըսի, ասոնք ձգէ, էշդ առ գնա:

— Շատ լաւ, պատասխանեց, բայց ես մինչեւ իրիկուն ի՞նչ պիտի ուտեմ, ասիկա իմ մէկ օրուան պաշարս է, գոնէ կէսը ինծի ձգէ, ըսաւ աղաչելով:

Երեսը նայեցայ, մեղքցայ:

— Քեզի հարցում մը պիտի ընեմ, եթէ շիտակը ըսես, ուտելիքներդ քեզի կը ձգեմ, եթէ սուտ խօսիս, վիճակդ դէշ կ՚ըլլայ:

— Ի՞նչ է հարցումդ, ըսաւ:

— Եթէ չեմ սխալիր, դուն Հայու տըղայ ես ըսի:

— Այո, ըսաւ, Հայ էի, բայց այժմ, փա՛ռք Տիրոջ, իսլամացած եմ:

— Ո՞րտեղացի ես հարցուցի:

— Մշեցի եմ, ըսաւ:

Արիւնը գլուխս խուժեց, կարծես այդ որբուկով գտած էի Տարօնի իմ կորսընցուցած բոլոր հարազատներս. տեղէս ցատքեցի, գրկեցի եւ ես ալ Մշեցի եմ ըսի, ու երկուքս միատեղ սկսանք զիրար համբուրել սիրակարօտ եղբայրներու պէս: Ես պատմեցի թէ ինչո՛ւ այսպէս ծպտուած էի եւ ի՛նչ պայմաններու տակ կը գտնուէի:

— Հոգ մի ըներ, ըսաւ, դաշտը իջնենս, ընկերներդ քեզի գործ մը կը ճարեն:

Բաւական երկար մանրամասն խօսեցանք մեր անցեալէն, ու մնաս բարով ըսելով ոչ միայն հացը չառի, այլեւ գրպանիս չամիչէն եւ ընկոյզէն իրեն բաժին հանեցի, զիրար համբուրելով բաժնուեցանք:

Այս դէպքը տեղի կ՚ունենար 1917ի վերջերը, իսկ 1919 Նոյեմբերին Պոլսոյ Ազգային Հիւանդանոցին մէջ որբանոց մը բացուած էր եւ հոն կրկին զիրար պիտի տեսնէինք: Այժմ Յունաստան է, ամուսնացած եւ զաւակներու ու թոռներու տէր է:

Իրարմէ զատուելով ես դաշտ իջայ, գտայ իմ ծանօթ ընկերներս, որոնք զիս այս վիճակի մէջ տեսնելով սկսան խնդալ. անոնց ալ պատմեցի եղելութիւնը, գրպանիս ընկոյզէն եւ չամիչէն անոնց ալ բաժին հանեցի:

— Տղաք, ի՞նչպէս կարելի է գործ մը գտնել:

Ընկերներէս մէկը ըսաւ որ Մուսթաֆան տղայի մը պէտք ունի: Մուսթաֆան լաւ կը ճանչնայի, ուրախութենէս Մարաշի ճամբան բռնեցի: Հազիւ հասած էի Արասխայի մօտերը (Արասխա, անասուններն ծախելու շուկայ մըն էր. ամէն ոք հոն կը բերէր իր անասունը ծախելու եւ կամ կուգային նաեւ գնելու). ճիշդ Արասխա չհասած, երկու ձիաւոր ժանտարմաներ դէմս ելան, վրաս գլուխս նայեցան, հասակս, զինուորական հագուստս դիտեցին որուն մէջ գրեթէ կորսուած էի, անակնկալի գալով սկսան խնդալ: Իրապէս այդ հագուստին մէջ կատարեալ ծաղրածուի մը կը նմանէի. այդ լայն հագուստիս մէջ խոշոր կօշիկներս կարծես Ապու Հասանի կօշիկներն ըլլային:

Կեցուցին զիս. հասակիս կը նայէին, հագուստիս եւ կօշիկներուս կը նայէին, տարիքիս կը նայէին, ոչ մէկ համեմատութիւն կը տեսնէին եւ ասոր մէջ դաղտնիք մը կայ ըսելով, առին զիս, ետ դարձան ուղղակի դէպի ոստիկանատուն: Երբ ներս մտցուցին զիս, բոլոր ժանտարմաները սկսան քահ քահ խնդալ: Զիս առաջնորդեցին մեծաւորին դրասենեակը. մեծաւորը բաւական տարիքոտ մարդ մըն էր, ան ալ զիս տեսնելուն պէս սկսաւ խնդալ, բայց շատ համեստօրէն ըսաւ.

— Եկուր քովս նստիր:

Վարանելով մօտեցայ եւ քովը նստայ:

— Է՛հ, տղաս, ըսէ տեսնեմ նախ ի՞նչ ազգ ես: Ըսի որ Չէրքէզ եմ:

— Ո՞րտեղացի ես հարցուց: Պատասխանեցի որ Մշեցի եմ:

— Հայր–մայր ունի՞ս:

— Ո՛չ, հայրս եւ մայրս Ռուսերը եկան բոլորը կոտորեցին, ես ալ հրաշքով ողջ մնացի, աստ – անդր քով ծառայելով օրերս կ՚անցընեմ:

— Վա՜հ, վա՜հ, Ռուսերը ի՛նչ տուներ քանդեցին: Այժմ ինծի ըսէ, քանի՞ տարեկան ես:

— 15 տարեկան եմ կարծեմ:

— Լաւ, սակայն այս զինուորական հագուստը ո՞ւրկէ ձեռք անցուցիր. եթէ շիտակ խօսիս, քեզի ազատ կը ձգեմ, ապա թէ ոչ կը բանտարկուիս:

— Էֆէնտի, եթէ անպայման կ՚ուզես որ շիտակ խօսիմ, ահաւասիկ, Անշէն խանումին տունը կ՚աշխատէի, Թեքերէկ կոչուած գիւղի մէջ. տղան որ զինուորութենէն վերադարձաւ, ուզեցին զիս ճամբել. վրաս–գլուխս պատառ – պատառ եղած էր. ոտքիս կօշիկ չկար, բոպիկ էի. գիշերը ելայ, տղուն զինուորական հագուստները կօշիկներով միատեղ հագնելով փախայ: Եթէ չէք հաւատար, կրնաք ժանտարմա մը ղրկել եւ ստուգել:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(12 – Շար.)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պատանիներու եւ երիտասարդներու կատարած յանախակի ոճիրները, կողոպուտները, օրինազանցութիւնները մտահոգութիւն ստեղծած են հանրային կարծիքին մօտ: Քսան տարուան ընթացքին չարագործութիւններու թիւը քառապատկուած է:

1954ին երիտասարդ չարագործներու թիւը 13·500 էր Ֆրանսայի մէջ, իսկ 1973ին հասած էր 50·900ի: Ասոնք առհասարակ 18ը չլրացուցած անչափահասներ էին. նկատուած է, որ տարիքը իր դերը ունի: Այսպէս, 13էն վար պատանիներու գործած չարագործութիւններու տոկոսը շատ չնչին է (1,52): 13էն 16 տոկոսը զգալի կերպով կը բարձրանայ (7,52), իսկ 18ը թեւակոխած երիտասարդներու գործած չարագործութիւններու տոկոսը գլխու պտոյտ պատճառող համեմատութիւն կըստանայ՝ 31,36 առ հարիւր:

Գործուած 26·300 չարագործութիւններուն մէջ աղջիկները մեծ թիւ չեն կազմեր՝ տասը մանչի դէմ մէկ աղջիկ միայն: Այս պատկերը միայն Ֆրանսայի յատուկ չէ: Նոյն պատկերին կը հանդիպինք բազմաթիւ երկիրներու մէջ եւս: Այս երողութիւնը կը բացատրուի անով, որ նախ աղջիկները նուազ ազատութիւն կը վայելեն, ապա՝ աղջիկները տղոցմէ աւելի կապուած են տունին, ընտանիքին, օրինազանց ըլլալու շատ առիթներ կը պակսին իրենց:

Ինչ կը վերաբերի գողութիւններուն՝ սեռը տարբերութիւն չի ստեղծեր եւ տոկոսը աղջիկներու ու տղոց համար կը մնայ նոյնը: Այսպէս՝ 81,7 առ հարիւր 13էն 14 անչափահասներու եւ 67,7 առ հարիւր 16էն 18 տարեկան երիտասարդներու համար:

Ինքնաշարժներու գողութեան մարզին մէջ տոկոսները աւելի բարձր են՝ 25,50 տոկոս է 13էն 14 տարեկան տղոց մէջ: Տոկոսը աւելի մեծ է քաղաքներու մէջ: (Փարիզեան շրջանին մէջ՝ 30 առ հարիւրի կը հասնի):

Ընկերաբաններ ուշադրութեամբ եւ մանրազննին քննելով երիտասարդներու օրինազանցութիւնները՝ բազմաթիւ պատճառներ կը մատնանշեն: Ոմանց համար ներքին հակումները ընդոծին են: Այսուհանդերձ, փոքր թիւ կը ներկայացնեն այդպիսիները: Անբարենպաստ պայմանները մեծ դեր կը կատարեն մասնագէտներուն հաստատումով: Արդարեւ, չարագործ երիտասարդներու 45 տոկոսը ընտանեկան անհրապուրիչ, ապառողջ մթնոլորտի մէջ կ'ապրի (ընտանեկան անհամաձայնութիւններ, խառնակութիւններ, կռիւներ, խռովութիւններ, վիճաբանութիւններ, ծնողքներու անբարոյական նկարագիր, գուրգուրանքի պակաս եւայլն): Այս յոռի երեւոյթները կ'ազդեն մանուկին հոգեբանութեան վրայ, կը խաթարեն անոր նկարագիրը, մանուկը թունաւոր մթնոլորտի մէջ կը մեծնայ եւ կը դառնայ չարագործ:

Օրինազանցներէն ոմանք բազմանդամ ընտանիքներու զաւակներ են, կ'ապրին նիւթական անճուկ, ծանր պայմաններու մէջ: Անգործութիւնը, աշխատանքի ծանր պայմանները, ապրելակերպի դժնդակ միջոցները շատ գէշ ազդեցութիւն կը գործեն կազմաւորուող երիտասարդին վրայ:

Վերջին վիճակագրական տուեալները ցոյց կուտան, թէ երիտասարդ օրինազանցներու 40 առ հարիւրին հայրերը 10 առ հարիւրին մայրերը ալքոլամոլներ են:

Միւս կողմէ, իրենց բացասական ազդեցութիւնը կը գործեն թերթերու, պատկերազարդ չաբաթաթերթերու կամ ամսաթերթերու, ինչպէս նաեւ չարժանկարի միջոցով ցուցադրուած լպիրշ նկարները, ժապաւէնները, ոստիկանական վէպերը, բիրտ ուժի ցուցադրութիւնը, փառաբանութիւնը:

Օրիզանց երիտասարդներուն 65 տոկոսը դպրոցին մէջ գէշ համբաւ կը վայելէ. չի յարմարիր դպրոցական կեանքին, անուղղայ է. 50 առ հարիւրն ալ, ինչպէս կ'ըսեն խօսակցական լեզուով՝ ուսանելու գլուխ չունի: Նկատի առնելու է նաեւ այն պարագան, որ խճողուած դասարանները, մանկավարժական թերի երեւոյթները, իրենց կարգին, յոռի անդրադարձ կ'ունենան, քանի անոնք արդէլք կը հանդիսանան առողջ անհատականութեան մը կազմաւորումին:

Զարագործութիւններու մէկ երրորդը կը գործուի անչափահասներու կողմէ: Բնակչութեան աճով, յատկապէս մեծ քաղաքներու մէջ, կ'աւելնայ նաեւ չարագործներու թիւը:

ԹՈՐԳԱՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ԳԻՂՈՒԹԷ ԳԻՂՈՒԹ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ «Վիշվաժան» պարբերականը Սեպտեմբերի իր թիւով հրատարակած է բանաստեղծ Ջահրատի 11 բանաստեղծութիւններէ բաղկացած շարք մը անգլերէնով եւ Կուճարաթի բարբառով: Թարգմանութիւնը կատարած է Փրոֆ. Ռամափրազատ Տէյվ:

ՊՈՍԹԸՆԻ Մասաչուսեց Ճեներըլ հիւանդանոցին մէջ երիկամունքի յաջող գործողութեան ենթարկուած է «Հայրենիք»ի խմբագրապետ եւ «Ցառաջ»ի աշխատակից Մինաս Թէօլէօլեան:

ԱՑԺՄԷԱԿԱՆ

ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԸ ԿԸ ԶԱՐԳԱՆԱՅ

Այս տարուան առաջին ինը ամիսներուն, Ֆրանսայի արտածումները դէպի Խորհ. Միութիւն 60 տոկոսի յաւելում արձանագրեցին, հասնելով 5,7 միլիառ փրանքի: Ասիկա կը համապատասխանէ 1974ի ամբողջ տարուան տարողութեան:

Ինը ամիսներու կնքուած պայմանագրութիւնները կը ներկայացնեն 4 միլիառ 200 միլիոն փրանք: Ցառաջիկայ ամիսներուն համար ալ կը նախատեսուի շուրջ երեք միլիառ փրանքի արժէքով պայմանագրութիւններու կնքում մը:

Այս ձեւով, 1975 – 1980ի ֆրանքեւխորհրդային փոխանակութիւնները կրնան 15 միլիառի հասնիլ, այլ խօսքով եռապատիկը 1970–1975ի բաղդատմամբ:

×

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՀԱՐՑԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Նոր բնակարաններու շինութեան թափը նուազած է, համաձայն հրապարակուած տուեալներու: Այսպէս, ընթացիկ տարուան առաջին ութ ամիսներուն նոր շէնքերու շինութեան համար տրուած արտօնութիւններու թիւը, 1974ի նոյն ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ, 20 առ հարիւր նուազ եղած է: Ասիկա մեծ տոկոս է, առնուազն երեւութապէս, քանի 1974ը նոր շէնքերու շինութեան տեսակէտով լայն ծաւալ ստացած տարի մը եղած է:

Իրականութեան մէջ բաղդատութիւնը պէտք է կատարել երեք տարիներու (73, 74 եւ 75) հիման վրայ, որպէսզի պատկերը աւելի ճշգրիտ երեւայ:

— 1975ի առաջին ութ ամիսներուն, 342·800 բնակարաններու շինութիւնը սկսած է:

— 1974ի նոյն ժամանակաշրջանին 360 հազար 500 էր, ասոնց թիւը:

— 1973ին ալ 341·100 էր:

Այսպէս, եթէ 1975ի արդիւնքները նուազ են անցեալ տարուան բաղդատմամբ, աւելի են միւս կողմէ նախանցեալ տարուան համեմատութեամբ: Բաժանում կատարելով բնակարաններու շինութեանց տեսակին մէջ, կը տեսնուի, որ աշ–էլ–էմի ճիւղին մէջ բնակարաններու շինութեան թափը 7,5 տոկոս աւելի է անցեալ տարուան բաղդատմամբ: Միւս կողմէ, սակայն, նուազ է 1973ի ութ ամիսներուն համեմատութեամբ:

ՁԵՒՈՑ

«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՕՐ»

— O —

Սիրելի Կեդրոնականցի,

«Կեդրոնականցիներու Օր»ը, որ կը տօնուի ամէն տարի Դեկտեմբերի երկրորդ Կիրակին անփոփոխ կերպով, 1968էն ի վեր անխափան եւ յարաճուն խանդավառութեամբ, այս տարի կը զուգադիպի Դեկտ. 14 Կիրակի օրուան: Իսկ «Բաժակի պահ» ու խորհուրդը՝ նոյն օրուան մէջ ժամը 13·30ին:

«Բաժակի պահ»ը ոչ միայն մեզ կը համախմբէ ներկային, այլեւ մանաւանդ մեզ խմբովին կը տանի անցեալ օրերու Կեդրոնականին եւ զգացական խոր կապով մը իրար կը զօդէ բոլոր Կեդրոնականցիները՝ աշխարհի ո'ր կէտին վրայ ալ գտնուին անոնք: Ուրեմն բոլոր Կեդրոնականցիները պէտք է անպայման եւ հաւաքաբար գան բոլորուիլ իրարու շուրջ, միասնաբար ապրելու համար «Կեդրոնականցիներու Օր»ը, որ իրենց սեփական տօնական օրն է: Իսկ անոնք որ պիտի չկարենան մասնակից ըլլալ մեր այս հաւաքական տօնակատարութեան, թող իրենց կարգին, նոյն օրուան մէջ որոշեալ անփոփոխ ժամուն, այսինքն ժամը 13·30ին իրենց բաժակը բարձրացնեն Կեդրոնականի եւ անոր մեծ ընտանիքին ի պատիւ. «Ապրի' Կեդրոնականը, ապրի' Կեդրոնականցին» կարգախօսով: Եւ մենք համոզուած ենք, թէ այսպէսով պիտի գոյանայ հաւաքական հոգեկցութիւն մը աշխարհի բոլոր Կեդրոնականցիներուն միջեւ:

Այս տարի Իսթանպուլի մէջ «Կեդրոնականի Օր»ը եւ «Բաժակի Պահ»ը տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 8ին Կիրակի Փարք Օթէլի սրահներուն մէջ, եւ իր անջատ երկու բաժիններով պիտի գործադրուի նոր յայտագիր մը: Այսպէս՝

1) Հաւաքման ժամ, 12: Փավիյոնի սրահին մէջ: 2) Հանդիսութեան բացում քօքթէյլով. ժամը 12·15ին, որուն պիտի հետեւի օրուան յայտագրին կիրարկումը: 3) Ճաշի սկզբնաւորութիւն 13·15ին, պանդոկին մեծ սրահին մէջ: 4) Բաժակի Պահ ճիշդ ժամը 13·30ին: 5) Գեղարուեստական յայտագիր՝ հրաւիրեալ ծանօթ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ, երգ ու նուագ, արտասանութիւն, յուշեր եւ անեքթոտներ:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

Նոթ.— Այս առթիւ, փափաքելի է որ նախկին Կեդրոնականցիներ իրենց ուսանողութեան յուշերը հրատարակեն մամուլի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ա.

Վան, 26 Մայիս 1909

Սիրելի ընկերներ,

Ձեր որոշ եւ հրամայողական հրահանգներուն համեմատ, Մաչկերտէն անմիջապէս մեկնեցայ Վան՝ ուր կը գտնուիմ մէկ քանի շաբաթէ ի վեր:

Ժողովրդի պաշտպանութեան համար հարուստներէն զէնքի դրամ հաւաքելու ծրագիրը որ ինծի կը հաղորդէք, մի շատ գեղեցիկ գիւտ է, երբ ի նկատի առնենք ներկայ ժողովրդային հոգեբանութեան մոմենտը: Բայց ափսո՜ս որ Մարտ 31ի ըէաքցիան զսպուած կ'երեւի եւ վստահութիւնը կրկին կը ծնի պուրժուազիական վատ հոգիներու մէջ: Իցի՛ւ թէ Մարտի վերջերը հոս գտնուած ըլլայի, երբ կոտորածի ուրուականը սարսափի մատնած էր Վասպուրականի Հայութիւնը: Այս կեղտոտ արարածները մինչեւ որ մահը չհոտոտեն՝ իրենց քսակները չեն բանար:

Ցամենայն դէպս, հոս հասնելուս պէս դիմեցի քաղաքի ջոջ աղաներուն, ըսի թէ կուսակցութիւնս որոշած է զիրենք պաշտպանել հաւանական կոտորածի մը դէմ եւ ատոր համար զէնքի պահանջ կայ եւ թէ հարկ է փող տալ այդ պահանջքի բաւարարութիւն տալու համար:

Այդ կեղտոտ արարածները չհամար – ձակեցան բացէ ի բաց մերժել մեր պահանջումը, բայց դիմեցին մի ճիզվիթական սուտ միջոցի.

— Մենք յօժարակամ կը վճարենք զէնքի համար պէտք եղած դրամը, պատասխանեցին, բայց նախ՝ հարկ է որ բոլոր կուսակցութիւնները միանան եւ համերաշխ գործեն:

— Ի՞նչ կուսակցութիւններ, հարցուցի զարմացած:

— Արմենական, Հնչակեան, եւայլն, պատասխանեցին անամօթաբար. միայն այդ պայմանաւ դրամ կուտանք, եթէ ոչ՝ տասը փարա պիտի չվճարենք:

Բայց մենք ձեր ազատ էութիւններու պաշտպանութեանը համար է որ զէնքի դրամ կը պահանջենք, գոչեցի:

— Նախ իրարու հետ համաձայնեցէ՛ք, պնդեցին:

Հէնց այդ րոպէին խորհեցայ րէվոլվէրը դուրս շպրտել գրպանէս ու տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ տալ անոնց ճակատին ու գետին փռել զիրենք, որպէսզի համոզուին իրենց կեանքը զէնքով պաշտպանելու հարկաւորութեան մասին, բայց ինքզինքս զսպեցի:

Տեսնելով որ ուրիշ ճար չկայ, ինծի մօտ հրաւիրեցի միւս կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները եւ անկեղծօրէն ու առանց յետին միտքերու, առաջարկեցի ժողովրդի պաշտպանութեան համար հարուստներէն զէնքի դրամ հաւաքելու համար համաձայնիլ: Նոքա համաձայնութիւն յայտնեցին: Ես այն ատեն իրենց ներկայացուցի հետեւեալ անկեղծ ու օրինաւոր պայմանները, իբրեւ հիմք կայացած համաձայնութեան.

Ա) Հանգանակութեան համար դիմում միասին պիտի ընենք.

Բ) Դրամը պիտի պահուի միմիայն մեր կուսակցութեան քով.

Գ) Հարկաւոր զէնքերը պիտի գնուին մեր միջոցաւ.

Դ) Հաւաքուած դրամով պիտի զինուին մեր մարտական խումբերը.

Ե) Դրամներու գործածութեան հաշիւներու քոնթրոլը կը կատարուի եւ կը վաւերացուի մեր կոմիտէի ձեռքով:

Վերջապէս, գործին ամբողջ բեռն ու ծանրութիւնը մեր կուսակցութիւնը իր վրայ կ'առնէ անձնուիրութեամբ: Իսկ իրենց կը տրուի բացարձակ ազատութիւն մարտական անջատ խումբեր կազմելու իրենց նիւթական միջոցներով:

Կը կարծէի որ ներկայացուցիչները խանդավառութեամբ պիտի ընդունէին այս անկեղծ, անվերապահ եւ անշահախնդիր պայմանները, բայց ընդհակառակն, նոքա ինծի մօտ եկած էին յետին միտքերով, նոքա կ'ուզէին ժողովրդի փրկութեան գործը վիժեցնել եւ ատոր համար առաջարկեցին անընդունելի, ապսուրթ եւ նուաստացուցիչ պայմաններ, որպէս.

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Փարիզէ Տիկին Աղաւնի Թորոսեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ.— ժիրայր Էլմասեանի, Յարութիւն Մուրատեանի, Կիւլիանա Տուրդութեանի եւ Մարթա Ֆիչիճեանի:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք – Վարուժան կոմիտէներու ժողովը Հինգ – շաբթի Դեկտ. 4 ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը:

Կարեւոր օրակարգ – պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կեդրոնականցիներու Բաժակի Պահը ըստ աւանդական սովորութեան տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբերի երկրորդ կիրակին

14 Դեկտեմբեր ժամը 13ին
ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
118, ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ

Կը հրաւիրուին բոլոր Կեդրոնական – ցիները եւ համակիրները այս առթիւ կազմակերպուած ճաշին:

Անակնկալներ
Տաղերու մասնակցութիւն

Տեղերը ապահովել մինչեւ 10 Դեկ – տեմբեր հեռաձայնելով ՊԵՐԼԻԻՖ հաստատութիւն 236–54–48 փոսթ 15:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները Երեքշաբթի, Դեկտ. 2ին, ժամը 20.30ին, ընկե – րուհի Մատոյեանի բնակարանը, 38 Վիլա Ռուվըրոլ, Անիէռ: Բոլորին ներկայու – թիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

présente

deux soirées dansantes, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

NOEL
24 DECEMBRE à partir de 22 heures
avec les chanteurs guitaristes
FERDI LUDOVIC

St SYLVESTRE
31 DECEMBRE à partir de 22 heures
même ambiance et
exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise UN DEBAT, sur le thème :

LES ARMÉNIENS ET LA TURQUIE D'AUJOURD'HUI

— L'ONU et le paragraphe 30, et la protection des minorités
— Sauvegarde culturelle : langue, religion, architecture.

Participent au débat :

Monsieur COUTANT DE SAISSEVAL
Grand Chancelier de l'Ordre de Saint Lazare de Jérusalem
REVEREND PERE DALMAIS
MONSIEUR JUVIGNY
Délégué de la France auprès de la Commission des des droits de l'homme de l'ONU
C. D. C. A.

Le Mardi 2 Décembre à 20 h. 30
au CENTRE CHAILLOT-GALLIERA
28, Avenue George V, Paris — Métro Alma-Marceau et George V

HOTEL SPLENDID
31, BD. D'ATHENES — MARSEILLE

Grande Nuitée Dansante

Organisée par
L'U.G.A. - A.S. ARDZIV

Samedi 6 Décembre, de 21 heures à l'aube
Orchestre : LES MEDITERRANEENS *de Radio - Monte - Carlo*
Réservations : Téléphoner 48-55-74

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի Դեկտ. 7, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)
Նախագահութեամբ
Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ
Նուագախումբ Ճարպիկեան
Noël Djarbikian vous présente le groupe TROIKA - TZIGANOVITCH
NOMBREUSES ATTRACTIONS — DANSES ET CHANTS
Մուտք 25 ֆր. — ուսանողներու 15 ֆր.
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924–38–54

Disques Vogue

Musique Religieuse

La Grande Messe Arménienne

Par les chœurs de l'Eglise Arménienne de Paris

No 451 (Transcription selon R. P. Komitas)
No 442 (Transcription selon M. Ekmalian)
No 454 Trésors de la liturgie Arménienne Volume I
No 547 Trésors de la liturgie Arménienne Volume II
(*Cantiques de Pâques, de Noël et divers*)

Musique Folklorique

No 526 Chants du Caucase et d'Arménie
No 527 Arménie
No 516 Reflets d'Arménie
No 199 Arménie Immortelle
No 517 Soirée Arménienne
No 596 Promenade en Arménie
No 182 Le Caucase
No 409 Le Tar
No 30211 Danses Arméniennes
No 30152 Chants Romantiques Arméniens
No 30240 Légendes d'Arménie
Pour chœurs, solo et orchestre
Chaque disque contenant 10 à 15 morceaux

Oeuvres Symphoniques

No 20176 Oeuvres symphoniques
No 714 Au Fil des Songes
Par l'Orchestre des Concerts Colonne
No 790 Deux Trios pour Flûtes, Clarinettes, Piano et Harpe

Direction : ARA BARTEVIAN

Disques Vogue : 14, Rue Petit Paris 75019, Tél. : 208-99-22

Savez-vous que vous trouverez à :

AIR FRANCE
AGENCE DES INVALIDES
2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :
ANAHID BOYADJIAN
pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

մի՛ վարանիք

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր
ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի